DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

ALFA | DK

ÖNSÖZ
JAMES NAUGHTIE

yazarlar

YAŞAMLARI VE ESERLERİ

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

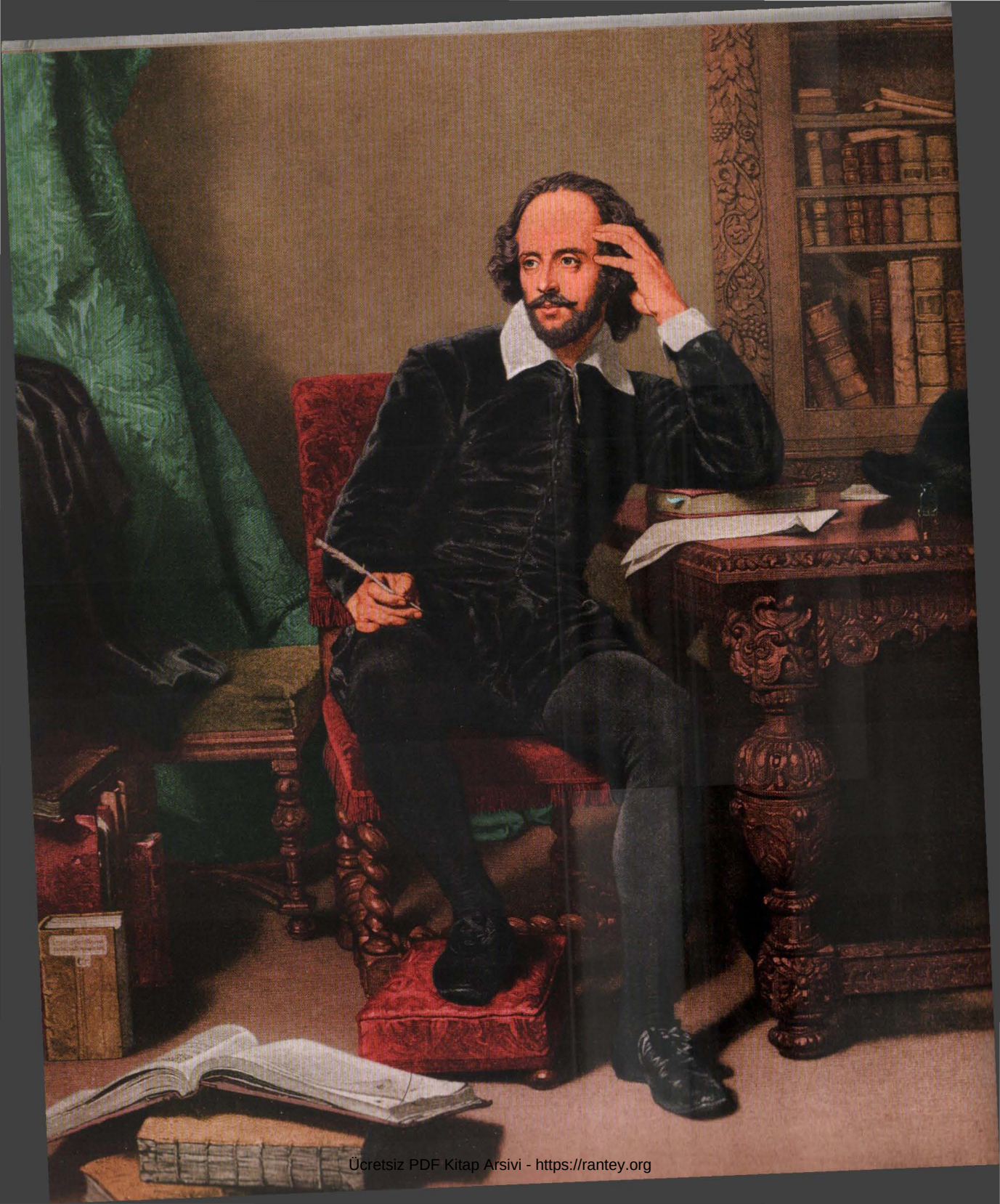

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

yazarlar

YAŞAMLARI VE ESERLERİ

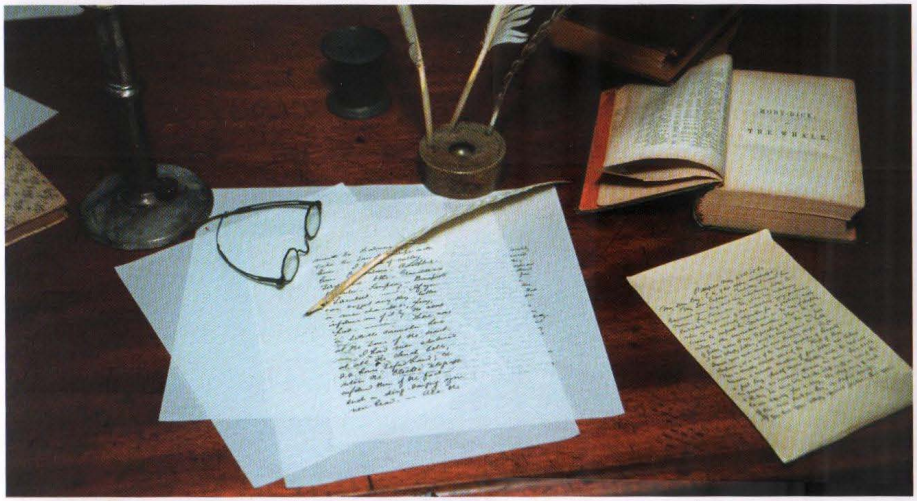

Önsöz JAMES NAUGHTIE

ALFA

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ALFA | DK | Penguin Random House

Alfa Yayınları: 3652 Başvuru: 25

YAZARLAR
Yaşamları ve Eserleri

Orijinal Adı Writers
İngilizce Aslından Çeviren Bora Kamçez

1. Basım: 2019
ISBN 978-605-171-982-5
Sertifika No: 43949

Yayıncı ve Genel Yayın Yönetmeni
M. Faruk Bayrak
Genel Müdür Vedat Bayrak
Yayın Yönetmeni Mustafa Küpüşoğlu
Kıdemli Editör Angela Wilkes
Kıdemli Sanat Editörü Helen Spencer
İdari Editör Gareth Jones
Kıdemli İdari Sanat Editörü Lee Griffiths

Sanat Editörleri
Paul Reid, Darren Bland,
Rebecca Johns

Editörler
Marek Walisiewicz, Diana Loxley,
Johnny Murray, Kirsty Seymour-Ure

DK İçin Hazırlayan
cobaltid
www.cobaltid.co.uk

© 2018, ALFA Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.
© Dorling Kindersley Limited, 2017
80 Strand, London WC2R 0RL United Kingdom,
A Penguin Random House Company

Kitabın tüm yayın hakları Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.'ne aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncınınyazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.
Alemdar Mahallesi, Ticarethane Sokak No: 15
34110 Cağaloğlu, İstanbul / Türkiye
Tel: (0212) 511 53 03 - 513 87 51 - 512 30 46
Faks: (0212) 519 33 00
www.alfakitap.com info@alfakitap.com

Tüm Resimler © Dorling Kindersley Limited
www.dkimages.com

A WORLD OF IDEAS:
SEE ALL THERE IS TO KNOW
www.dk.com
Çin'de üretilmiştir.

KATKIDA BULUNANLAR

Kay Celtel
Tarih doktorasının ardından yayıncılık, eğitim ve müzayede gibi çeşitli işlerle uğraştı; bugün yazar, araştırmacı ve editör olarak çalışıyor.

Helen Cleary
Güney Galler kırsalındaki evinden çalışıyor; yazıyor, editörlük ve resim baskı işi yapıyor. Cambridge Üniversitesi İngiliz Edebiyatı bölümünden mezun oldu ve Yaratıcı Yazarlık yüksek lisansı yaptı.

R.G. Grant
Tarih, biyografi ve kültür alanlarında bayağı kalem oynattı. *Ölmeden Önce Okumanız Gereken 1001 Kitap* (2006) ve *501 Büyük Yazar* (2008) kitaplarına katkıda bulundu.

Ann Kramer
Yazar ve tarihçi; kadınların tarihinden resim ve edebiyata kadar uzanan konularda genel okuyucuya yönelik çok sayıda kitabı vardır.

Diana Loxley
Serbest editör ve yazar, Londra'da bir yayınevinin eski idari editörüydü. Edebiyat doktorasına sahiptir.

Esther Ripley
Yazar ve editör; meslek hayatına gazetecilikle başladı ve DK'da idari editörlük yaptı. Edebiyat ve Psikoloji okudu; çeşitli kültürel konularda yazı yazıyor.

Kirsty Seymour-Ure
Durham Üniversitesi'nde İngiliz Edebiyatı ve İtalyan dili okudu. Deneyimli bir serbest yazar ve editör şimdi İtalya'da yaşıyor.

Bruno Vincent
Editör ve yazar; Londra'da yaşıyor. Bugüne kadar, *Yetişkinler İçin Enid Blyton* serisi de dahil yazdığı veya katkıda bulunduğu kitapların sayısı yaklaşık 30'dur.

Marcus Weeks
Yazar ve müzisyen. DK'nın "*Yalın Açıklamalı Muhteşem Fikirler*" serisinden birkaç kitap da dahil olmak üzere felsefe, edebiyat ve sanat konusunda çok sayıda kitap yazdı veya katkıda bulundu.

Iain Zaczek
Wadham College, Oxford Üniversitesi'nde Fransızca ve Tarih okudu. Edebiyat, tarih ve sanatla ilgili çeşitli konularda 30'dan fazla kitap kaleme aldı.

İçerik Danışmanı: Peter Hulme
40 yıl hocalık yaptığı Essex Üniversitesi'nde Edebiyat Fahri Profesörüdür. Yazdığı kitaplar arasında *Kolonyal Karşılaşmalar: Avrupa ve Yerli Karayipler 1492-1797* (1986) ve *Küba'nın Vahşi Doğusu: Oriente'nin Yazınsal Coğrafyası* (2011) yer almaktadır.

ÖNSÖZ
James Naughtie
Ödüllü radyo sunucusu ve yayıncısı. Meslek hayatına gazeteci olarak başladıktan sonra 1986 yılında radyo sunuculuğuna geçti. 20 yılı aşkın bir süre BBC Radyo 4'ün *Bugün* programının ortak sunuculuğunu yaptı ve Radyo 4'ün 1998 yılında start verilen aylık kitap kulübünün başkanlığını yürüttü. James Naughtie, hem Man Booker hem Samuel Johnson jürilerinde başkanlık yaptı ve *Rakipler: Bir Siyasi Evliliğin Mahrem Hikayesi, Kazaen Amerikalı: Tony Blair ve Başkanlık, Müzik Yapmak ve Yeni Elizabethciler* gibi çok sayıda kurmaca dışı kitabının yanı sıra *Temmuz'un Çılgınlığı* ve *Paris Baharı* isimli iki de romanı vardır.

SAYFA 2 WILLIAM SHAKESPEARE'İN ÖNCEKİ TASVİRLERİNİ DAYANAK ALAN RENKLİ TAŞ BASKI, Y. 1750

SAYFA 3 MELVILLE'İN YAZI MASASI (ARROWHEAD, PITTSFIELD, MASSACHUSETTS, ABD)

▷ *JOHANN WOLFGANG VON GOETHE VE SEKRETERİ ÇALIŞMA ODASINDA,* J.J. SCHMELLER, 1851

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

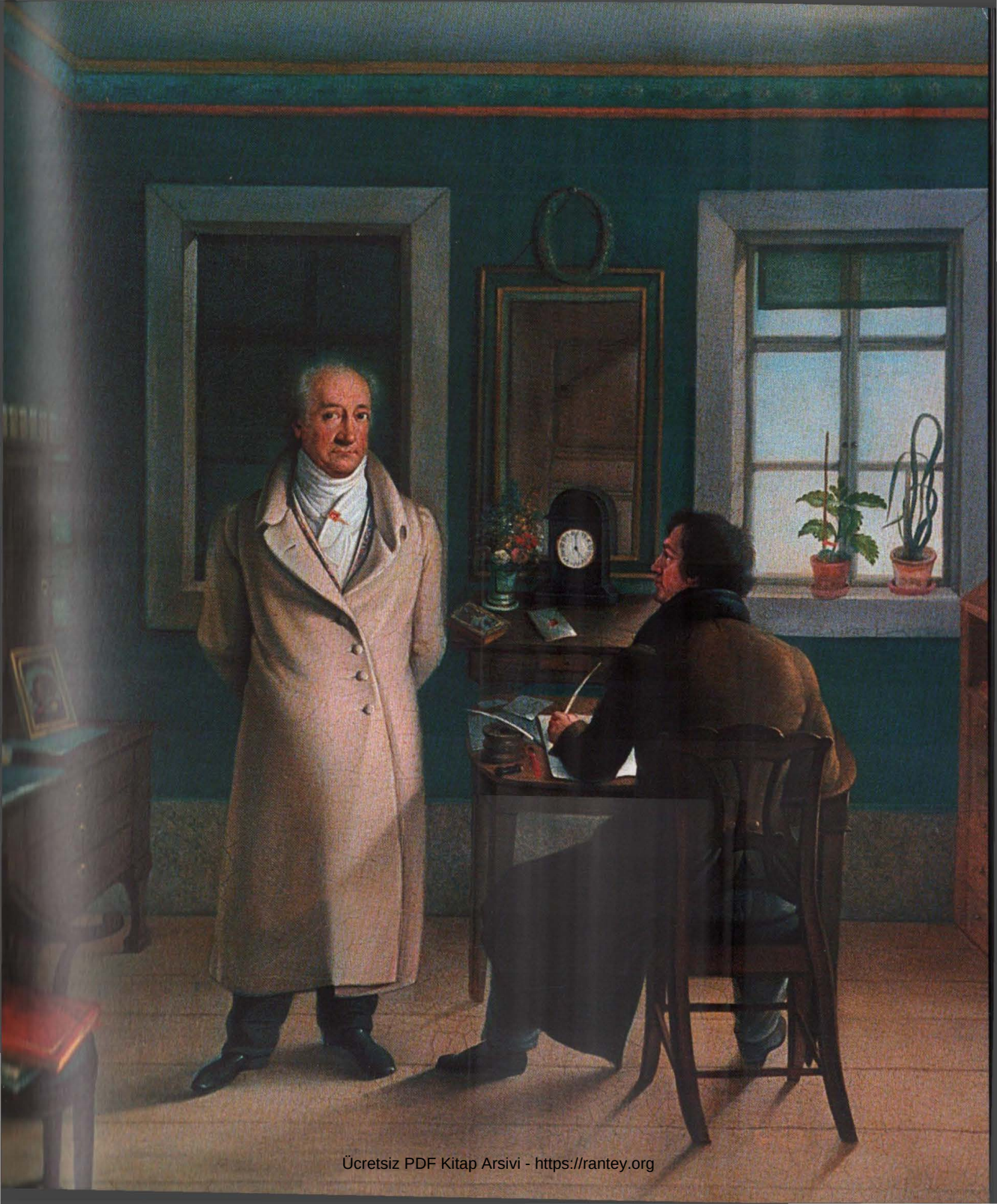

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

008 Önsöz

BÖLÜM 1
19. yüzyıl Öncesi

012 Dante Alighieri
016 Giovanni Boccaccio
018 Geoffrey Chaucer
022 François Rabelais
026 Michel de Montaigne
028 Miguel de Cervantes
032 William Shakespeare
038 John Donne
040 John Milton
042 Molière
044 Aphra Behn
046 Matsuo Bashō
048 Daniel Defoe
052 Jonathan Swift
054 Voltaire
056 Rehber

BÖLÜM 2
19.yüzyıl Başları

060 J.W. von Goethe
064 William Wordsworth
068 Jane Austen
072 Mary Shelley
074 Lord Byron
076 Honoré de Balzac
078 Victor Hugo
082 Hans Christian Andersen
084 Edgar Allan Poe
086 Charles Dickens
092 Charlotte and Emily Brontë
098 Rehber

BÖLÜM 3
19. yüzyıl Sonları

104 George Eliot
106 Herman Melville
108 Walt Whitman
112 Charles Baudelaire
116 Gustave Flaubert
120 Fyodor Dostoyevski
124 Henrik Ibsen
126 Leo Tolstoy
130 Machado de Assis
132 Emily Dickinson
134 Mark Twain
136 Thomas Hardy
140 Emile Zola
142 Henry James
144 August Strindberg
146 Guy de Maupassant
148 Oscar Wilde
150 Joseph Conrad
154 Rudyard Kipling
156 Anton Çehov
160 Rabindranath Tagore
162 Rehber

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 4
20. yüzyıl Başları

168 W.B. Yeats
170 Luigi Pirandello
172 Natsume Sōseki
174 Marcel Proust
178 Willa Cather
180 Thomas Mann
182 Lu Xun
184 James Joyce
188 Virginia Woolf
192 Franz Kafka
196 Ezra Pound
200 D.H. Lawrence
202 Raymond Chandler
204 T.S. Eliot
206 Jean Rhys
208 Marina Tsvetaeva
210 F. Scott Fitzgerald
214 William Faulkner
220 Bertolt Brecht
222 Jorge Luis Borges
226 Ernest Hemingway
232 Kavabata Yasunari
234 Rehber

BÖLÜM 5
20.yüzyıl Ortaları

240 Vladimir Nabokov
242 John Steinbeck
244 George Orwell
248 Pablo Neruda
252 Graham Greene
254 Jean-Paul Sartre
258 Samuel Beckett
262 Necib Mahfuz
264 Albert Camus
266 Aimé Césaire
268 Dylan Thomas
270 Marguerite Duras
272 Saul Bellow
274 Aleksandr Soljenitsin
276 Primo Levi
280 Jack Kerouac
282 Italo Calvino
284 Günter Grass
286 Gabriel García Márquez
290 Maya Angelou
292 Milan Kundera
294 Chinua Achebe
298 Rehber

BÖLÜM 6
Günümüz Edebiyatı

304 José Saramago
306 Derek Walcott
308 Toni Morrison
310 Alice Munro
312 Neval es-Sâdevî
314 John Updike
316 Cormac McCarthy
318 Seamus Heaney
322 J.M. Coetzee
326 Isabel Allende
328 Peter Carey
330 Hwang Sok-yong
332 W.G. Sebald
336 Lorna Goodison
338 Haruki Murakami
340 Orhan Pamuk
342 Mo Yan
344 Arundhati Roy
346 Rehber

350 Dizin
359 Teşekkür

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Önsöz

Bir defasında ünlü bir yazar bir süre ortadan kaybolmak zorunda olduğunu söyleyerek benden özür diledi. "Altı aydır bir romanla uğraşıp duruyorum," dedi. Başka açıklamaya da gerek yoktu doğrusu. Geri dönüp boğuşmalıydı, tartışmayı bir kenara bırakamazdı, öyle ya da böyle halledilmesi gerekiyordu. Elinde kalemiyle bir kere daha boş bir sayfaya gözlerini dikmek zorundaydı.

Yaratıcı yazarların hepsi, bu kitaptaki romancılar ve şairler ve daha birçoğu, onları çekip uzaklaştıran bu ısrarcı çağrıyı işitmişlerdir. Üstelik, şu veya bu ölçüde değişen bir gönülsüzlükle ve keyifle, götürüldükleri yerin olmaları gereken yer olduğunu da öğrenmişlerdir. Yazarın ilk hareketi, sayfaya birinci kelimeyi yazmaktan çok, bu çağrı geldiğinde ona kulak verme mecburiyetini anlamaktır.

Bu durum, hayal dünyaları için yeni ve uzak bir diyar kurmak isteyenler için olduğu kadar Jonathan Swift gibi bir hiciv ustası, bir Dickens veya bir Kafka gibi etraflarındaki dünyayla yüzleşme dürtüsünün harekete geçirdiği yazarlar için de geçerlidir. Bu sanatçıların hepsi, bazı şairlerin veya romancıların, sanki daha yüksek bir gerçeği, onu görmeleri ve anlamaları için onların müdahalesine ve rehberliğine ihtiyaç duyanlara yorumlayan kişilermiş gibi yarı-ilahi bir görev olarak nitelendirdikleri şeyin farkındadır.

Bunun işin kolayına kaçan bir düşünce olduğunu, çünkü bütün konuyu bir gizemle sarıp sarmalayarak dışarıdan birilerinin asla ortaya çıkaramayacağı sırların varlığını ima ettiğini söyleyebilirsiniz. Yine de işin gerçeği şu; bilinmeyene doğru bir yolculuğa çıktıklarını kabul etmeyen yazarlar asla kalıcı bir yapıt yaratamayacaklardır, çünkü yazdıkları şey bir okuyucunun zihnine musallat olan sihirden yoksun olacaktır. İşlerinin gündelik mücadeleleriyle boğuşan yazarlar bile, kendilerini harekete geçiren gücün esrarengiz karakterine tekrar tekrar geri dönerler. George Orwell yazarları "işe yaramaz, bencil ve tembel" olarak tanımladığında, onların bu işi sürdürmelerini sağlayan şey bu türden bir ahlakî zayıflık değildi (ona göre bir kitap yazma işi uzun ve acılı bir hastalığa katlanmaktı), ne karşı koyabildikleri ne de anlayabildikleri bir şeytanın varlığıydı.

Şairler buna romancılardan daha açık olma lüksüne sahiptirler, çünkü her kültürde herkese nasip olmayan bir şekilde daima bir ilham kaynağıyla bağlantılı olmaları beklenmiştir. On dokuzuncu yüzyıl İngiltere'sinde Romantiklerin kendilerinden önceki şairlerin doğaya tuttuklarını söyledikleri aynayı bir kenara koyup onun yerine kendi iç dünyalarını aydınlatan bir lamba kullanmalarından çok önce, dizeler ve hikâyeler kuşaktan kuşağa sevgiyle aktarılırken tarihi gizemle ve fanteziyle harmanlayan bir sözlü geleneğin masal anlatımı kadar şiir de kesin bir şekilde sizi dünyadan alıp götürebilen bir araçtı.

Yirminci yüzyılın son on yılında Nobel edebiyat ödülü almış bir şair olan Seamus Heaney, yayınlanan son yapıtı için, Ortaçağ'da Dante Alighieri'den neredeyse altı yüz yıl sonra Birinci Dünya Savaşı'nın hemen ertesinde Anglo-Amerikan T.S. Eliot'a varıncaya kadar şairlere esin kaynağı olan efsanevi hikâyeyi, Truvalı kahraman Aeneas'ın yolculuğu sırasında kendisini koruması için altın dalı keserek yeraltına nasıl indiğini anlatan Vergilius'un yazdığı destanın VI. Kitap'ını tercüme ederek Aeneid'e geri döndü. Heaney gibi diğer şairler de en eski hikâyelere, kim olduğumuzu ve neden bu şekilde

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

davrandığımızı kendimize açıklamak için tekrar tekrar yorumlamak istediğimiz o hikâyelere kendilerini kaptırdılar.

Nitelikli hiçbir yazar bu görevden kaçamaz. F.Scott Fitzgerald'ın *Muhteşem Gatsby* romanının sonunda, anlatıcı Nick Carraway şöyle der, *"O ümitledir ki şimdi sefer etmekteyiz, biz o akıntıya karşı giden tekneler, durmadan geriye, geçmişe çarpılıp atılsak da ne gam."* Bu, Carraway'i önce kendine çeken ve sonra fırlatıp atan zenginliğin havalı ve kırılgan dünyasına yönelik bir pişmanlık çığlığından öte, Fitzgerald'ın kendisinin asla bitmemeye yazgılı yolculuğuyla ilgili derin duygusunu ifade eder. Herman Melville'in *Moby Dick*'inde doğanın yabanıl kuvvetlerine karşı verilen asal mücadele kadar keskin bir şekilde Amerikan yaşamının hikâyesinin bütünüyle ilgilidir. Kuşaklar sonra, John Updike gibi bir romancı aynı kültür içinde aynı soruyla boğuşuyordu. Peki bizi itekleyip duran şey ne?

İster yüzlerce yıl Avrupalı yazarları motive eden (ve İngiliz dilinde, Shakespeare'de en baskın şiirsel sesi üreten) güce ve bireysel sorumluluğa yönelik takıntıda olsun ister engin tarihsel ve mitsel duyarlılığa sahip Doğu edebiyatında olsun, şiirle ve düzyazıyla uğraşan ve bu soruyla yüzleşmeyen bir yazar yüzeyde amaçsızca kayarak uzaklarda gözden kaybolmaya ve unutulmaya mahkûmdur. Bu kitaptaki yazarların hiçbiri, ister gerçeği gözümüze sokan hikâye anlatıcıları olarak, ister muhteşem fanteziler ören kişiler olarak ister öfkeli genç (ve yaşlı) kadınlar ve erkekler olarak el üstünde tutuluyor olsunlar, hiçbir zaman yok olmayacaklardır çünkü onlar bir şekilde, bir deha ışıltısıyla veya bir ömür boyu didinerek, okuyucularına asla ölmeyecek bir karakter veya bir trajedi, bir coşku anı veya inatçı bir soru bıraktılar.

Hepimiz biliyoruz, bunlara geri döneceğiz. Yeni bir deneyim peşinde olduğumuzdan değil, unutamadığımız bir şeyi yeniden yaşamak için; nasıl da arzularız sevdiğimiz bir kitabı raftan alıp unutulmaz bir açılış satırına gömülmeyi veya birinci bölümde eski bir dostla buluşmayı? Ya da kafamızın içinde de duyabildiğimiz bir şiire başlamayı? Bunu yazarlar da bilirler ve belki de onları harekete geçiren gizemli dürtüde apaçık hepimizin tanıyabileceği en az bir bileşen vardır. İnatçı bir verme arzusu. Aydınlatır ve eğlendirirler; tedirgin eder ve kafa karıştırırlar. Neşelendirirler.

Ancak bu kadarını biliyoruz. Ve belki de geriye kalan gizemi de (kışkırtıcı ve çözülemez nasıl yapılıyor sorusu) bağrımıza basıyoruz, çünkü nitelikli yazarların ayrı insanlar olduklarını biliyoruz. Onlar bizim yapamadığımız şeyi yapıyorlar; işte bu yüzden onlara ihtiyacımız var ve bu yüzden çoğunlukla onlara haset beslemiyoruz.

Biz nasıl yapabiliriz ki? Onlar kendi alev çemberlerine bağlanmışlar. Hemingway, bir defasında, o sinir bozucu maço üslubuyla, yazma işini kolay bir şey gibi göstermeye çalıştı ve tersini yapmayı başardı. Dedi ki: "Tüm yapmanız gereken bir doğru cümle yazmaktır. Bildiğiniz en doğru cümleyi yazın."

Gelgelelim asıl zorluk da o zaman başlıyor.

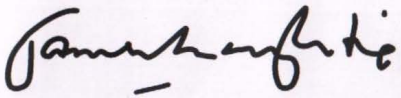

James Naughtie

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

19. YÜZYIL ÖNCESİ

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

BÖLÜM 1

Dante Alighieri 012
Giovanni Boccaccio 016
Geoffrey Chaucer 018
François Rabelais 022
Michel de Montaigne 026
Miguel de Cervantes 028
William Shakespeare 032
John Donne 038
John Milton 040
Molière 042
Aphra Behn 044
Matsuo Bashō 046
Daniel Defoe 048
Jonathan Swift 052
Voltaire 054
Rehber 056

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Dante Alighieri

1265–1321, İTALYAN

İlahi Komedya epik şiirinin yazarı Dante, edebiyat tarihinin görkemli bir karakteridir. Cehennem, Araf ve Cennet hakkındaki çarpıcı hayal gücü bugüne değin yazarların ve ressamların esin kaynağı oldu.

Dante Alighieri, İtalya'nın Floransa şehrinde, muhtemelen Mayıs 1265'te doğdu. Floransa, o zamanlar zenginlikte rakipsiz bağımsız bir şehir devletiydi; dükkânlarının ürünleri ve bankerlerinin feraseti insanlarda hayranlık ve kıskançlık uyandırırdı. Ama aynı zamanda siyasi istikrarsızlığın olduğu ve şehrin idaresini ele geçirmek isteyen rakip aileler arasında çoğunlukla şiddete varan çekişmelerin yaşandığı bir yerdi.

Dante'nin babası, Guelph'ler olarak bilinen siyasi gruba dahil bir tefeci ve avukattı. Dante on bir yaşındayken, nüfuslu bir Guelph ailesinden Gemma Donati ile söz kesildi. Bu anlaşmalı evlilik bir ömür boyu sürecek ve çiftin en az üç çocuğu olacaktı. Gelgelelim, Dante, karısı Gemma hakkında tek kelime yazmadı. Yazılarında aşk nesnesi olarak yer alan kadın, Floransalı komşusu Beatrice Portinari idi. Dante, Beatrice'ye olan aşkının tuhaf hikâyesini erken dönem şiirlerinden ve düzyazı metinlerinden oluşan *La Vita Nuova*'da (*Yeni Hayat*; 1294) anlatır. Bu anlatıya göre, Beatrice'yle daha dokuz (ve Beatrice on) yaşındayken tanışır ve ilk görüşte âşık olur. Onu sadece bir kere daha, dokuz yıl sonra sokakta gördüğünde şöyle bir selamlaşıp geçerler. Bu kadarı bile, genç kızı, Dante'nin en yüksek ruhsal tutkularının simgesi kılmaya yeter. Beatrice, onun sadece gençlik dönemi lirik şiirlerinin ilham kaynağı olmakla kalmaz; son yazılarında, *İlahi Komedya*'nın "Araf" ve "Cennet" bölümlerinde de tekrar ortaya çıkar.

△ **DANTE VE BEATRICE**
19. yüzyıl İngiliz ressamı Henry Holiday'in canlandırdığı bu sahne, ilhamını Dante'nin *La Vita Nuova* (Yeni Hayat) metninden alır. Resimde Dante ve arkadaşlarıyla dolaşan aşkı Beatrice (krem rengi elbiseli) Floransa'daki Ponte Vecchio Köprüsünün yakınlarında betimlenir. Beatrice, Dante'nin bakışlarından bilerek kaçınmaktadır.

İlk hocaları

Floransa, Rönesans'ın eşiğindeyken güzel sanatlarda ve felsefede yeniliklerin merkeziydi; Antik Latin ve Yunan yazarlarının yeniden keşfedilen yazıları Kiliseye karşı alternatif bir güç kaynağıydı. Dante'nin entelektüel gelişiminde Floransalı iki hocası etkili oldu: Onu en yeni hümanist düşüncelerle tanıştıran hocası Brunetto Latini (yaklaşık 1220-94) ile şiirde kendisine örnek aldığı aşk şairi Guido Cavalcanti (yaklaşık 1250-1300). Cavalcanti, *dolce stil nova* üslubunda (tatlı yeni üslup) yazıyordu; bu üslup, şairin uzaktan görülen erişilmez bir kadına duyduğu saf aşkı göklere çıkardığı ortaçağın "kibar aşk" geleneğinin vardığı son noktaydı.

Dante'nin Beatrice'ye olan aşkının hikâyesi bu şablona öyle mükemmel

PORTRE
Giotto di Bondone

Dante'nin neredeyse aynı yıllarda yaşayan çağdaşı Giotto di Bondone de (yaklaşık 1266-1337) Floransa'da doğdu. Zamanının en büyük ressamı kabul edilen Giotto, dini sahnelerin betimlenmesine yepyeni bir gerçekçilik kazandırdı. Giotto'nun arkadaşı ve hayranı olan Dante'nin, ressamın eserlerinden, özellikle Padua'daki Scrovegni Şapelinin fresklerindeki Cehennem betimlemesinden etkilendiği söylenebilir. Dante ve Giotto, İtalyan Rönesansının iki öncülüdür.

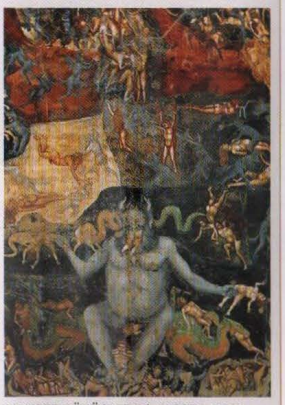

MAHŞER GÜNÜ (DETAY), GIOTTO, 1306

"**Mutlu günleri** anmak **acılı günlerde**, İnan ki **acıların en büyüğü**."

DANTE "CEHENNEM" (5. KANTO, DİZE 121–23)

▷ **BİR HAYRANLIK PORTRESİ**
Dante, yurdu Floransa'da birçok sanat eserine ilham kaynağı oldu. Başında başarının simgesi defne yapraklarından taçla resmedildiği 1475 tarihli bu portre, ünlü Erken Dönem Rönesans ressamı Sandro Botticelli'nin eseridir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

bir şekilde uyar ki, birçok eleştirmen bunun şairin şablonu uygulamak için yarattığı bir kurmaca olduğundan kuşkulanır. Oysa Beatrice Portinari kesinlikle yaşamış ve yirmi dört yaşında ölmüştür.

Vatandaş Dante

Dante, Floransa'da lirik şiirlerinin yanı sıra bir vatandaş olarak da yapıp ettikleriyle tanınıyordu. Guelph grubunun üyesi olarak şehrin çalkantılı siyasi hayatında giderek artan etkin bir rol oynadı. En amansız rakipleri Ghibelline'leri yenilgiye uğrattıkları 1289 tarihindeki Campaldino Savaşı'nda Guelph ordusu saflarında savaştı ve 1295 tarihinden itibaren Floransa'nın karmaşık cumhuriyetçi yönetim sisteminde seçilmiş temsilci olarak görev yaptı.

Dante, 1300 yılının yazında, şehri yöneten altı kişilik İdare Meclisine seçildi. Çok geçmeden başı belaya girdi. Guelph'ler, Hıristiyan âlemindeki mutlak güç mücadelesinde, Kutsal Roma İmparatoru yanlısı seküler rakiplerine karşı ezelden beri papalığı destekliyorlardı. Oysa şimdi papa yanlısı Siyah Guelph'ler ve Dante'nin desteklediği papa karşıtı Beyaz Guelph'ler şeklinde ikiye ayrılmışlardı. Dante, bir şehir idarecisi sıfatıyla, Papa VIII. Bonifocius'un Roma'nın hemen dışındaki ikametgâhına gönderilen bir heyette yer aldı. Orada papa tarafından alıkonuldu ve mahkûm muamelesi gördü. Floransa'daysa Siyah Guelph'ler papanın kışkırtmasıyla şehrin kontrolünü ele geçirip bütün Beyaz Guelph'lere eziyet etmeye başladılar. Dante sürgün ilan edildi ve malına mülküne el konuldu. Ardından da bir daha Floransa'ya ayak basacak olursa canlı canlı yakılmasına hükmedildi.

▽ **CEHENNEM**
Domenico di Michelino'nun 1465'te yaptığı bu freskte Dante elinde *İlahi Komedya* kitabını tutuyor. Şairin arkasında onun Cehennemi ve kendisine yasaklanmış Floransa şehri betimleniyor.

▷ **PAPA VIII. BONIFACE**
Floransa'daki di Santa Maria del Fiore Bazilikasının ön cephesindeki mermer heykel, Dante'nin düşmanı Papa VIII. Bonifacius'un anısınadır. Dante, aslında 1303 yılında ölen papayı, *İlahi Komedya*'nın sayfalarında çok evvelden lanetleyip cehenneme göndererek ondan hıncını aldı.

Floransa'dan Sürgün

Dante, başta Verona olmak üzere başka İtalyan şehirlerine sığındı. Verona'yı yöneten Scaliger ailesi tarafından konuk edildi. Dante uysal ve affedici biri olmadığından, Floransalı düşmanlarına öfke duyuyordu ve Floransa'nın Siyah Guelph'lerden zorla geri alınması için diğer sürgünlerin sonuçsuz kalan kumpas girişimlerine katıldı. Gelgelelim, anayurdu olan şehirden kovulması onun yazılarını yeni bir düzeye yönlendirmişe benziyor. Sürgünün ilk yıllarında, *De Vulgari Eloquentia* (Halk Dilinde Belagat) adlı en etkili denemesini yazdı. O zamanlar eğitimli Avrupalıların genel edebiyat dili olan Latince dilinde yazmış olmasına karşın deneme, paradoksal olarak, ana dil İtalyancaya bir edebiyat dili olarak Latinceyle aynı statünün verilmesi gerektiğini ileri sürüyor ve bu amaç doğrultusunda halkın konuştuğu dilin hangi çeşitlemesinin benimsenmesi gerektiği konusunu ele alıyordu.

İlahi Komedya

Dante'nin başyapıtı *İlahi Komedya*'yı 1307 yılı civarında yazmaya başladığı düşünülüyor. On dört bini aşkın dizeden oluşan şiir, anlatıcının Cehennem ve Araf'tan geçerek Cennet'e yaptığı yolculuğu ve bir Tanrı görüsünü anlatıyor. Birinci bölüm "Cehennem"de Dante'ye Latin şair Vergilius rehberlik eder; ikinci "Araf" ve üçüncü "Cennet" bölümlerinde ruhsal rehberi olarak sevgili Beatrice'sini takip eder. Yol boyunca yaşadığı zamana, tarihe ve efsanelere ait karakterlerle karşılaşır ve her biri kendi hikâyesini anlatır. İnsanda hem dehşet hem de acıma duygusu uyandıran Cehennem çemberlerindeki güçlü suç ve ceza betimlemeleriyle "Cehennem" bölümü şiirin en yaygın okunan bölümü olagelmiştir. Gerçek

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

hayattaki düşmanlarını işkenceye mahkûm ederek öcünü almakta hiç tereddüt etmese de, şehvete yenik düştükleri için lanetlenmiş sevgililer Paolo Malatesta ve Francesca da Rimini veya oğlancılıktan suçlu bulunmuş yaşlı hocası Brunetto Latini gibi bazı lanetlenmişlere yakınlık duyar. Mitolojik kahraman Ulysses de (kısmen Truva Atı tuzağı yüzünden) Cehennemdedir; gelgelelim, Dante'nin anlatımıyla Ulysses'in bilgi peşindeki dinmek bilmeyen arayışı, göze laneti hak etmiş olarak değil, kahramanca görünür.

İlahi Komedya, ahiretle ilgili bir görünün yanı sıra Dante'nin yaşadığı dönemdeki siyasal düzenin kusurlarına ilişkin yorumlarını da içerir. Ömrünün sonlarında sarıldığı ülkü, Tanrı'nın Dünya üzerindeki amacını yerine getirmek adına, Kutsal Roma İmparatoru'nun siyasi liderliği ile Papa'nın ruhani liderliği altında birleşmiş bir Hıristiyan dünyasıydı. Bu yaklaşımını, *De Monarchia* (*Monarşi Üzerine*) isimli incelemesinde ve 1310 yılında ordusuyla İtalya'ya yürüyen İmparator VII. Henry'ye desteğini ifade ettiği mektuplarda geliştirdi. İmparatorun 1313 yılında ölümüyle, Dante'nin gerçek hayatta ülküsüne ulaşma umutları suya düştü. Dante, Floransa'ya hiç dönemedi; son yıllarını Ravenna komününün hâkimi Polenta ailesinin sarayında geçirdi. Anlaşıldığı kadarıyla, *İlahi Komedya*'yı 1321 yılında, 56 yaşında, ölümünden kısa bir süre önce tamamladı. Şiirin son kantoları, sanatçının gömülmesinden sonra yatak odasında saklı bir halde bulundu.

△ **DANTE'NİN FLORANSA'SI**
Dante'nin hayatı Floransa şehriyle sarmaş dolaştı. Büyük şairin sureti türlü türlü freskler, heykeller ve rölyeflerle şehrin her yerinde karşımıza çıkar.

BİÇİM
Terza rima

Dante, *İlahi Komedya*'yı yazmak için "terza rima" olarak adlandırılan yeni bir şiir biçimi geliştirdi. Şiir, üç dizelik bentler halinde kurulur; birinci dize üçüncü dizeyle uyak yaparken, her bendin orta dizesi sonraki bendin birinci ve üçüncü dizeleriyle uyaklıdır. Bir bendi bir diğerine bağlayan bu "zincirleme uyak" şiire ileri doğru canlı bir ivme kazandırmaktadır. Daha sonra Geoffrey Chaucer, Percy Bysshe Shelley, William Carlos Williams ve Sylvia Plath gibi çok sayıda şair tarafından kullanılmıştır.

DANTE'NİN *İLAHİ KOMEDYA* EL YAZMASI, 14. YÜZYIL, ESTENSE KÜTÜPHANESİ

BAŞ YAPITLAR

y.1294
Yeni Hayat yayımlandı – lirik şiirler ve düzyazı metinlerden oluşan kitap, Dante'nin Beatrice'ye olan yüceltilmiş aşkını kurcalar.

y.1303
Halk Dilinde Belagat, İtalyancanın Toscana diyalektinin edebiyat dili olarak kullanılması konusunu irdeler.

y.1307–09
İlahi Komedya'nın birinci bölümünde, Dante'nin, şair Vergilius'un rehberliğindeki Cehennem yolculuğu anlatılır.

y.1308–12
İlahi Komedya'nın ikinci bölümünde, Dante, günahkârların günahlarından arındıkları Araf Dağı'na tırmanır.

y.1314
Dante, *Monarşi Üzerine*'de, erkin Kutsal Roma İmparatoru ile Papa arasında bölünmesi konusunu ele alır.

y.1316–21
İlahi Komedya'nın son bölümü "Cennet", Dante'nin Cennet'in çemberlerinden geçerek bir Tanrı görüsüne doğru yükselişini anlatır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Giovanni Boccaccio

1313–1375, İTALYAN

Boccaccio'nun sıradan insanların günlük hayatlarına dair olağanüstü hikâyeleri, düzyazı anlatının yazınsal temellerini atarak hem Rönesans döneminin hem de gelecek kuşakların yazarlarına esin kaynağı oldu.

Giovanni Boccaccio, Floransalı zengin banker Boccaccino di Chellino'nun evlilik dışı çocuğu olarak 1313'te İtalya'da doğdu. Babası ve soylu sınıftan üvey annesi Margherita de Mardoli tarafından yetiştirildi. Aile, 1327 yılında Floransa'dan Napoli'ye taşındı; orada babasının izinden giderek ticaret hayatına atılması bekleniyordu. Oysa genç adamın kafasında bambaşka fikirler vardı – altı yıl hukuk okuduktan sonra edebiyata, özellikle Dante'ye tutuldu (Dante için "Çalışmalarımın yol göstericisidir," der). Ticarete ve hukuka yüz çevirip bütün enerjisini okumaya vererek kültür, bilim ve yazın alanlarında engin bir bilgi birikimi edindi. Onunkisi, Napoli kralı Bilge Roberto'nun saray hayatını içeriden gözlemlemesine olanak veren imtiyazlı bir hayattı ve yazar sonraki eserlerinde bu gözlemlerinden yararlanacaktı.

▽ **CERTALDO KÖYÜ, TOSKANA**
Yoksul düşen Boccaccio 1363 yılında Toskana tepesindeki Certaldo köyüne çekilir. Floransa'ya sadece bir kere, 1373 yılında ve o da kısa süreliğine, Dante'nin *İlahi Komedya*'sından okumalar yapmak için gider.

Alevcik

Boccaccio, Napoli'de bir kadına, kimisine göre kralın kızlarından birine vuruldu. Bu hatun, kimliği belirsiz kalsa da yazarın ilk düzyazı metinlerinde ve *Decameron*'da Fiammetta ("Alevcik") ismiyle arz-ı endam eder. Ayrıca Batı yazınının ilk psikolojik romanı sayılan *Elegia di Fiammetta Hanımefendiye Mersiye*'de de (1343-44) görünür ve Panfilo (hafiften otobiyografik bir karakterdir) adında biriyle yaşanan gönül macerasının evrelerini anlatır.

Boccaccio, 1341 yılında istemeye istemeye Floransa'ya, dul kalan babasının yanına gitti. O sıralarda Floransa, yakın zamanlarda vebanın kasıp kavurduğu, siyasal kargaşanın pençesinde bir şehirdi. Babası 1348 yılında vebadan ölünce miras yoluyla mülk sahibi oldu ve ekonomik bağımsızlığını kazandı. Evi aydınların, yazarların ve akademisyenlerin buluşma noktası oldu. Sonraki üç yıl boyunca, en tanınan eseri *Decameron*'u (bkz. sağdaki kutucuk) yazdı. Bu eserinde erdemlerden ve ahlaksızlıklardan dem vuran ortaçağ yazınından uzaklaşarak daha hümanist bir bakışa yöneldi. Karakterleri gerçekçi boyutlara sahipti ve yazar onlar yoluyla bir yandan insanların kendi kaderlerini belirleme gücüne kafa yorarken, öte yandan onların insani kısıtlılıklarına da incelikle anlayış gösterdi.

Son yılları

Boccaccio, kuşağının en ünlü yazarı şair Petrarca'yla yakın ve kalıcı bir dostluk kurdu. Boccaccio, 1350 yılından sonra kendisini giderek okumaya verdi, Latince birkaç kitap yazdı ve ayrıca Floransa adına birkaç sivil ve diplomatik görev üstlendi. Yaşlılığında derin bir hayal kırıklığına ve bunalıma kapıldı. Dostu Petrarca'nın 1374 yılında ölümü, son çalışmalarından birine, bir lirik şiire esin kaynağı oldu. Boccaccio ertesi yıl öldü ve Floransa yakınlarındaki Certaldo köyüne gömüldü.

BİÇİM
Decameron

Boccaccio'nun *Decameron*'unda on Floransalı genç, vebanın inlettiği şehirden kaçıp taşrada bir kır evine sığınırlar. Her gün sırayla birer hikâye anlatmaya karar verirler. Böylece kitap, yazarın anlatısıyla birbirine bağlanan on hikâyeden oluşan on güne bölünür. Bu yöntem, Boccaccio'ya çeşitli temaları (aldatma, mutsuz aşk ve şehvet düşkünlüğü) irdeleme olanağı veren bir çerçeve sağlar ve eserin tonunu kolayca eğlenceliden müstehcene, müstehcenden trajediye dönüştürür.

DECAMERON'UN ON ANLATICISINI GÖSTEREN BİR 19. YÜZYIL RESMİ

▷ **KLASİK AYDIN**
Ressamı bilinmeyen bu Boccaccio portresinde, defne yapraklarından tacıyla şair tam bir klasik aydın olarak resmedilmiştir.

"Bir başkasına anlatamayacağın **edepsizlik** yoktur, **kelimelerin usturuplu** olsun yeter."

BOCCACCIO, *DECAMERON*

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Geoffrey Chaucer

y.1343–1400, İNGİLİZ

Chaucer, anadili İngilizcenin edebiyatta kullanımının ilk savunucularındandı. *Canterbury Hikâyeleri*'nde renkli bir şekilde anlattığı hacı karakterleri, ortaçağdan bugüne okurun gözünde etkileyiciliklerinden hiçbir şey kaybetmediler.

Chaucer bir şarap tüccarının oğlu olarak Londra'da dünyaya geldi. İlk yılları ve eğitimi hakkında çok az şey bilinse de bir memur, bürokrat ve diplomat olduğu ve III. Edward ile II. Richard dönemlerinde saray çevrelerinde bulunduğu için meslek hayatı gayet iyi belgelendirilmiştir. Daha sonra kayınbiraderi olacak Gaunt'lu John tarafından himaye edildi.

Chaucer'ın olaylarla dolu meslek hayatı yazılarına sızmış olsa da yaşadığı döneme ait anlatılarda onun şiirinden pek söz edilmez. Kral III. Edward, 1374 yılında, sanat çalışmalarının kutlandığı St George Günü'nde, Chaucer'ı "hayatının sonuna kadar günde bir galon şarap" ile ödüllendirdi.

Avrupa etkileri

Yaşadığı diplomat hayatı Chaucer'a yurtdışı deneyimi kazandırdı. III. Edward'ın üçüncü oğlu Lionelli Antwerp'in hizmetindeyken çeşitli görevlerle Fransa'ya seyahat etti. 1359 yılında Fransızlara esir düştüyse de kralın fidye ödemesiyle serbest bırakıldı. Kral, Chaucer'ı daha sonra başka diplomatik görevlerle Flanders, İspanya ve İtalya'ya da gönderdi. İtalya'dayken İtalyan Rönesansının yepyeni düşünceleriyle ve muhtemelen Dante ve Boccaccio'nun yazılarıyla tanıştı.

İdealleştirilmiş karakterlerden geçilmeyen ve Hıristiyan dogmalarına bulanmış ortaçağ saray hikâyeleri karşısında, İtalyan Rönesansı yazarları bunun yerine klasik uygarlıktan etkilendiler. İşte bu hümanist perspektiften bakarak sıradan insanları ve günlük kaygıları kaleme aldılar ve dahası, okuyucu kitlesini genişletmek için kendi anadillerinde yazdılar. Onları örnek alan Chaucer, İngiltere'de yazılanların çoğunun Latince veya Fransızca olduğu bir dönemde Orta İngilizce yazmayı tercih etti. Britanya'nın 1066 yılında Normanlar tarafından istila edilmesinden sonra İngilizce resmi statüsünü kaybetmişti; soyluların ve iktidarın dili Fransızcaydı. Sıradan insanların dili olan Orta İngilizce buna tepki olarak gelişmiştir.

İlk şiirleri

Chaucer ilk önemli şiirlerini yaklaşık otuz yaşındayken yayımladı. *The Book of the Duchess (Düşesin Kitabı)* Lancaster Düşesi Blanche'ye bir ağıttır

▷ **KELMSCOTT BASKISI**
İngiliz yazar ve desinatör William Morris, bu oldukça süslü Chaucer toplu eserleri kitabını kendisinin Kelmscott Press yayınevinden çıkardı.

BAĞLAM

Hac yolculuğu

Ruhu güçlendirmek için yapılan kutsal yolculuk düşüncesi birçok dinin özelliğidir. Hıristiyan dünyasında ilk hacılar, Kutsal Topraklar'da İsa'nın, Roma'da ve başka yerlerdeyse onun havarilerinin ve ilk din şehitlerinin ayak izlerini takip eden kişilerdi. Sonraki hacılarsa, dini bir yolculuk yapmaları karşılığında günahlarının affedileceği yönünde Kilisenin sunduğu vaade dayanan bağışlanma duygusuyla ve kendi yurtlarının sınırlarından kurtulup dış dünyayı görme arzusuyla hareket ediyorlardı. Bazı hacılar Kudüs veya İspanya'daki Santiago de Compostela gibi yerlere uzun ve tehlikeli yolculuklar yaparken, bazıları sadece azizlerin kutsal emanetlerinin bulunduğu yakınlardaki türbeleri ziyaretle yetiniyordu.

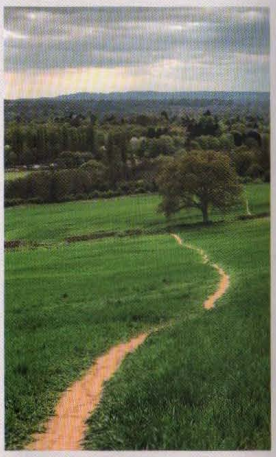

WINCHESTER'DAN CANTERBURY'YE UZANAN HAC YOLUNUN BİR KISMI

"Bu dünya **acılarla** dolu **bir yoldur**; biz **hacıların** gelip geçtiği."

GEOFFREY CHAUCER, *CANTERBURY HİKÂYELERİ*

▷ ***CHAUCER*** **(RESSAMI BİLİNMİYOR)**
Oxford'daki Bodleian Kütüphanesinde bulunan bu portrenin Chaucer'ın ölümünden sonra yapıldığı sanılmakta – "1400" sayısı, yazarın öldüğü düşünülen yılı ifade ediyor.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

△ **BECKET SANDIĞI, y.1180**
Başpiskopos Thomas Becket, II. Henry'nin hizmetindeki dört şövalye tarafından Canterbury Katedralinde 29 Aralık 1170 tarihinde öldürüldü. Cinayet Hıristiyanlarda şok etkisi yarattı. Becket, 1173'te aziz ilan edildi ve Canterbury hacılar için İngiltere'deki en önemli hac yeri durumuna geldi. Şehit düşmesini betimleyen sahnelerle donatılmış bu süslemeli sandık Becket'tan kalan yadigârları muhafaza ediyor.

▽ **BAŞLANGIÇ NOKTASI**
Edward Henry Corbould'un resminden yapılmış bu 1843 tarihli baskı, Chaucer'ın Canterbury'ye hac yolculuğuna başladıkları Londra'nın güneyindeki Southwark'ta Tabard Hanının önündeki hacıları gösteriyor.

ve ana motif olarak satranç oyunu kullanılmıştır.

Blanche, Chaucer'ın hamisi Gaunt'lu John'un birinci karısıydı. John, muhtemelen kitabı karısı öldüğünde Chaucer'a ısmarladı. Yazarın diğer ilk dönem eserleri arasında daha kısa olan *Anelida ve Arcite* ile Ovidius, Vergilius, Boccaccio ve Dante gibi Romalı veya İtalyan yazarlara açık göndermelerin yapıldığı *Şöhret Evi* yer alır. İtalyanlarla yakınlığı ve yazınsal becerilerinin hızla gelişim göstermesi, Chaucer'ı çoğu 15. yüzyılın sonlarına dayanan İngiltere'deki Rönesans yazınında ön plana çıkardı.

Resmi görevleri

Chaucer, yaklaşık 1366 yılında kraliçenin nedimesi Philippa Roet ile evlendi ve çiftin en az üç çocuğu oldu. Daha sonra Philippa'nın kız kardeşi de John of Gaunt ile evlendi.

Chaucer, 1374 yılında Londra gümrük müfettişi olarak atandı. Gümrük vergileri şehrin önemli bir gelir kaynağı olduğundan bu oldukça prestijli bir görevdi. Edindiği mevki ona yüksek yerlerden düşmanlar kazandırdı ve hamisi olan Londra belediye başkanının desteğini kaybettiğinde, aleyhinde suçlamalar nedeniyle görece daha güvenli olan Kent'e kaçmak zorunda kaldı. 1386 yılında meclise Kent milletvekili olarak seçildi ve ayrıca sulh hâkimliği yaptı. Daha sonra hem III. Edward hem II. Richard için başka kraliyet görevleri üstlendi. Bunlar arasında kraliyet binalarının ve parklarının, ayrıca Thames Irmağı boyunca surların, köprülerin ve kanalizasyonun inşasından sorumlu bayındırlık işleri amirliği de vardır.

Canterbury Hikâyeleri

Chaucer, on iki yıl boyunca sürdürdüğü gümrük müfettişliği görevi sırasında, "İyi Kadınlar Efsanesi" ile arka planda Truva Kuşatmasına yer vererek iki aşığın hikâyesini Orta İngilizcede anlattığı "Troilus ve Cressida" gibi şiirlerini yazarak verimli bir dönem geçirdi. Ama en tanınmış eseri *Canterbury Hikâyeleri*'ne 1380'lerin başlarında başladı.

Kitap çeşitli konumlar ve mesleklerden, "birbirinden farklı" hacıların oluşturduğu bir kafilenin Canterbury'deki Aziz Thomas Becket'ın türbesine yaptıkları yolculuk sırasında kendi aralarında düzenledikleri hikâye anlatma yarışmasında anlatılan, renkli ve gerçeklere dayanan yirmi dört hikâyeden oluşur. Chaucer, bu muhteşem çalışması için Boccaccio'nun veba salgınından kaçarak Floransa yakınlarındaki bir kır evinde toplanan on sıradan insanın anlattığı yüz düzyazı hikâyeden oluşan *Decameron*'undan (1353) feyz almış olabilir.

▷ **CANTERBURY KATEDRALİ**
Chaucer, Canterbury'ye yapılan hac yolculuğunu, ancak böyle bir yolculukta bir araya gelebilecek toplumun çeşitli katmanlarından envai çeşit karakteri anlattığı hikâyeleri düzenlemek için bir çerçeve olarak kullanmıştır.

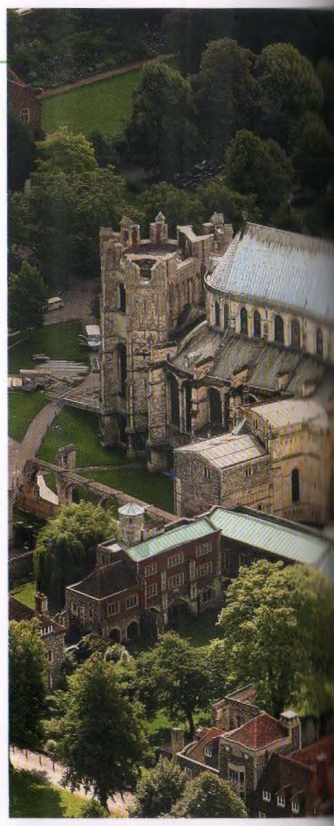

Chaucer'ın *Canterbury Hikâyeleri*'ndeki karakterler için tamamen gerçek hayattaki insanlardan yararlandığı söylenebilir: Hancı, adını Londra'da tanınmış bir çağdaşından almıştır ve araştırmacılar da Bath'lı Hatuna, Tüccara, Avukata ve Öğrenciye bir takım kimlikler yakıştırmışlardır. Chaucer, karakterlerinin her birinin konuşmasının ve üslubunun, o kişinin toplumsal konumunu ve mesleğini yansıtmasını sağlar; nüktedan göndermeler ve temalar yoluyla bu kişilerin anlattıkları hikâyelere daha da fazla gerçeklik kazandırır. Chaucer, ayrıca "Çiftlik Kâhyası" için bir bölgesel aksan uydurarak ve "Günah Bağışlayıcı'nın Hikâyesi"nde dinsel ikiyüzlülüğü gözler önüne sererek bir taşlama ustası olduğunu da kanıtlar.

Hikâyeler içerdikleri kaba mizah ve müstehcenlik nedeniyle de sevilir. "Değirmencinin Hikâyesi"nde, marangozun karısına vurgun adam tongaya düşüp kadının poposunu öper.

"**Yaşam çok kısa**, aşkı öğrenmek **uzun iş**, zor zanaat."

GEOFFREY CHAUCER, *KUŞLAR MECLİSİ*

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bath'li Hatun beş kocasını nasıl idare edip hiç çocuk yapmadığını hınzırca bir keyifle anlatır. Modern okuyucu, 14. yüzyılın sonlarında yaşayan ve ruhsal arınmışlıktan çok sosyal konumlarına ve bedenlerini tatmin etmeye kafa yoran halkın günlük yaşamı ve görüşleri hakkında bilgi sahibi olur.

Hikâyelerin bir başka önemli yanı da Chaucer'ın "Genel Prolog"udur. Yazar, bu prologda hacıları tanıtır ve Southwark'taki Tabard Hanında nasıl tanıştıklarını anlatır. Tanrısal anlatıcı yirminci dizede "Ben" olur ve mahremiyet dilenir: Her hacıyı kendi gözünden anlatmayı düşündüğünü belirtip hikâyelerin güvenilir olmayabileceğini ve kendi kişisel görüşünden etkilenebileceklerini ima ederek kendi hikâyesinin itibarını baltalar. Karakterlerin her biri kendi sosyal konumuyla tanımlanır; bu yaklaşım, şiirin ana odak noktası gibidir.

Şansı ters dönüyor

Chaucer, 1400 yılında ölünce başyapıtı yarım kaldı ve "Prolog" bölümünde tanıtılan hacıların bir kısmı kendi hikâyelerini anlatma fırsatı bulamadı. Anlaşıldığı kadarıyla, Chaucer daha sonraki yıllarda mali sıkıntı çekmiştir. II. Richard tarafından bağlanmış bir emekli maaşı olmasına karşın, yeni kral IV. Henry (1367-1413), selefinin sözünü yerine getirmeyi ihmal etmiştir. Chaucer'ın son çalışmalarından biri olan "Chaucer'ın Kendi Boş Kesesine Yakınması", şairin kesesine yazdığı bir aşk şiiri ve yıllık emeklilik ödemesinin yenilenmesi için krala bir yakarıştır.

BAŞYAPITLARI

1379–80
2.000 dizeli *Şöhret Evi* şiiri yayımlanır. Anlatıcıya bir kartalın rehberlik ettiği bir rüya görüntüsünü anlatır.

1381–82
Chaucer, *Kuşlar Meclisi*'nde, aşkın kutlandığı özel bir güne, Sevgililer Günü'ne İngilizce'deki ilk göndermeyi yapar.

1380'lerin ortaları
Chaucer, Boccaccio'nun *Decameron*'undan esinlenerek *Troilus ve Cressida*'yı yazar.

1386–88
"İyi Kadınlar Efsanesi" yayımlanır. Klasik dönemden on erdemli kadının hikâyesini anlatır.

1387–1400
Canterbury Hikâyeleri yayımlanır ve Chaucer'ın en sevilen yapıtı haline gelir.

BİÇİM

Kraliyet uyağı

Chaucer, şiirde gerçekleştirdiği ölçü yeniliği ve şiirsel buluşlarıyla tanınır. Her bendin yedi dizeye sahip olduğu ve dizelerde genellikle beşli ölçünün kullanıldığı bir form olan "rhyme royal"ı yaratır ve uyak yapan beyitlerde beş vurgulu satırı kullanan ilk şairler arasındadır. Rhyme royal, Chaucer'ın uzun şiirleri *Troilus ve Cressida* ile *Kuşlar Meclisi*'nin bir özelliğidir ve *Canterbury Hikâyeleri*'nin dördünde kullanılır: Avukat'ın Hikâyesi, Baş Rahibenin Hikâyesi, Kâtibin Hikâyesi ve İkinci Rahibenin Hikâyesi. Daha sonra İngilizcede standart bir şiir formu olmuştur.

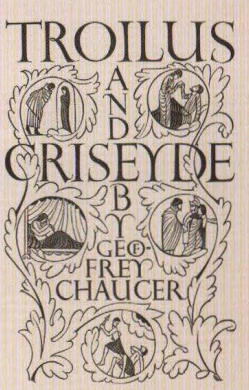

***TROILUS VE CRISEYDE*'NİN 1927 BASKISI İÇİN ERIC GILL'İN YAPTIĞI İÇ KAPAK**

Chaucer, Westminster Abbey Kilisesindeki Şairler Köşesine defnedilen ilk şairdir. Ölümünün üzerinden yüz küsur yıl sonra buraya dikilen anıt, yazarın 25 Ekim 1400 tarihinde öldüğünü gösteriyorsa da Chaucer'ın yaşamının büyük bölümü için söz konusu olduğu gibi, bundan da pek emin değiliz.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

François Rabelais

1493/4–1553, FRANSIZ

Yazar, hekim, bilgin ve rahip Rabelais 16. yüzyıl Fransa'sının göz kamaştırıcı bir aydınıydı. *Gargantua ve Pantagruel* isimli başyapıtıyla Rabelais adı kaba saba, belden aşağı mizahla özdeşleşecektir.

◁ **LA DEVINIERE**
Rabelais, Seuilly köyünün yakınındaki bu köy evinde doğdu ve büyüdü. *Gargantua*'daki ilk savaşlar çevredeki kırsal arazide geçer.

Varlıklı bir avukatın ve toprak sahibinin oğlu François Rabelais, 15. yüzyılda şarap yöresi Touraine'deki Chinon kasabasında doğdu. Bu coğrafya, dev Gargantua'nın maceralarında ayrıntıyla anlatılır. Gargantua ile öfkeli komşusu Pichochole arasındaki savaş, Rabelais'in çocukluğunun geçtiği toprakları çevreleyen tarlalar, nehirler ve büyük şatolarda gerçekleşir.

Rabelais, 1500'lerin başlarında hukuk okudu; gelgelelim La Baumette'deki bir Fransisken Manastırına katılmasından ve Poitou'da rahip olarak takdis edilmesinden sonra Fransiskenlerin dar kafalı skolastik geleneğiyle ters düştü. Bunun yerine, klasik dönem düşüncelerine duyulan ilginin yeniden yeşertilmesine dayanan düşünsel bir yaklaşım olan Rönesans hümanizmine yöneldi. Rabelais, daha kapsamlı ve daha açık fikirlerle felsefe eğitimini desteklemek için Latince ve eski Yunanca el yazmalarının yeni çevirilerinden yararlanan bilginlerle aynı cephede yer aldı. Bu kişilerin, eski parşömenlerdeki metinlere ilişkin analizleri, Kitabı Mukaddes'in ilk çağdaş çevirilerinin de temellerini atmıştır. Gelgelelim Fransız Manastırında, Rabelais'in eski Yunancaya tutkusu kâfirlik olarak görülüyor ve bu tutkunun tehlikeli düşüncelerin ortaya çıkmasına neden olabileceği düşünülüyordu.

Çalışmalarını bir Benedikten rahibi olarak sürdürmesi için Rabelais'e papa tarafından özel izin verilse de, Rabelais 1530 yılına gelindiğinde artık yeminini bozmuş ve tıp öğrenimi için Montpellier Üniversitesine gitmiştir. İsmi bilinmeyen bir duldan olan iki çocuğu, muhtemelen bu dönemde dünyaya geldi. Lyon'daki Hotel-Dieu Hastanesinde doktor olarak çalıştı. Galen ve Hipokrat'ın çalışmalarından kendisinin yaptığı çevirilere dayanarak hastalarını tedavi etti ve veba salgınının kurbanlarına gösterdiği özenle ünlendi.

Rönesans gündemi

Rabelais'in yaşadığı yıllar çalkantılıydı. Fransa'nın İtalya'daki Fransız bölgeleri için Kutsal Roma İmparatoru V. Karl'la yıllar süren savaşı, sonunda 1525 yılında onur kırıcı bir yenilgiyle sona erdi ve I. François esir alınıp haraca bağlandı. Hümanizmin yükselişine bir yandan da Almanya'da Reformun yayılması eşlik ediyordu. Fransa sokaklarına asılan, kilisenin yozlaşmasına ve Katolik uygulamalarına isyan eden posterlere,

ÜSLUP
Komik uydurmacalar

Dil uzmanı Rabelais, dilin gücünden ve komik etkisinden keyif alıyor, kitaplarını kelime oyunları ve listelerle donatıyordu. Sözgelimi, sözümona Aziz Victor Manastırı Kütüphanesindeki kitapların listelendiği upuzun katalogda *Lavman Tarlaları*, *Tespihle Laflayan Maymun* ve *Donları Ovarak Temizleme* gibi cevherler vardır. Yeni kelimeler uyduran ve "metelik etmez" ve "doğa boşluğu sevmez" gibi ifadelerin tutulmasını sağlayan Rabelais'in yazılı Fransızca üzerindeki etkisi büyük olmuştur. "Rabelaisvari" sıfatı günümüzde kaba mizahı tanımlamak için kullanılır; "Pantagruelcilik" şen şakraklık anlamına gelip taşlama içerir ve "Gargantuavari" benzetmesi de Rabelais'in aklı ve merakı gibi devasa olan her türlü şeyi niteler.

RABELAIS'IN *PANTAGRUEL* KİTABININ İŞLEMELİ İÇ KAPAĞI, 1532

▷ **BİR DÜZYAZI YENİLİKÇİSİ**
Paris yakınlarındaki Versailles Şatosunda asılı bu 17. yüzyıl portesi, Rabelais'in anısına yapılmıştır. Rabelais'in mirası, düzyazıyı ortaçağın kısıtlamalarından kurtarmıştır.

"Ağlatmaya değil, **güldürmeye adanmıştır** kalemim. Gülmektir **insanı insan yapan**. Keyif alın hayattan."

FRANÇOIS RABELAIS

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

△ **RABELAIS'IN ALET ÇANTASI**
Rabelais zamanının saygın bir hekimiydi. Asılmış bir adamın da izleyicilerin önünde kesilip parçalara ayrıldığı bir anatomi konferansına başkanlık etmişti.

Luther yanlılarının kâfir diye suçlanarak kazıkta yakılmalarıyla kendini gösteren zorbalıkla karşılık veriliyordu.

Bu hızla değişen dünyanın eşiğindeki Rabelais, ortaçağ edebiyatında bir örneğine rastlanmayan hikâyeler yazmaya başladı. Hikâyeleri iki devin, Gargantua ile oğlu Pantagruel'in maceralarıyla ilgilidir. *Pantagruel* (kitabın tam adı *Muhteşem Dev Gargantua'nın Oğlu, Dipsodların Kralı Pantagruel'in Korkunç ve Ürkütücü İşleri ile Sözleri*) Alcofribas Nasier mahlasıyla (Rabelais'in adındaki harflerin karıştırılmasıyla elde edilmiştir) yayımlandı ve bunu 1535 yılında *Gargantua* (*Muhteşem Gargantua'nın Akla Hayale Sığmaz Yaşamı*) izledi.

Hikâyeler kaba ve genellikle iğrenç komikliklerden geçilmez: Bölümler birbirinden korkunç sövgülerle doludur; karakterlere bayağı adlar verilir (Kaptan Sıçmık, Sör Höpürtülü Osuruk) ve bölüm başlıkları tam olarak Rabelais'in mizahi zevkine uygundur: "Bir kış sileceği buluşu dolayısıyla Gargantua'nın ne yaman bir zekâsı olduğunu Grandgousier'nin nasıl gördüğü". Gelgelelim, bu hikâyelerin görünüşünün altında taşlamayla karışık felsefi feraset fokurdar durur.

Dev adımlar

Rabelais, ortaçağın şövalye romansı geleneği konusunda bir deryaydı ve yalancı kahramanlık hikâyelerini şarap âlemleri, oburluk, sefahat, bedensel fonksiyonlar ve beklentilerin tuhaf şekilde tersine çevrilmesi durumlarıyla doldurdu; örneğin Gargantua, keşişini, rahibelerin ve keşişlerin lüks içinde yaşayıp gönüllerince evlendikleri şaşaalı Theleme Tekkesiyle ödüllendirir. Güldürme, apaçık kitabın orta yerindeyse de, Rabelais anlamsız savaşlar, dini dogmalar ve dar kafalı eğitimle alay ederken okuyucuları hikâyelerindeki düşünsel özü keşfetmeye davet eder. Rabelais'in devleri ve onların tayfası, yaşamın anlamını arayışlarında hukuk, bilim, felsefe, şiir, tıp, doğa ve barışseverliğe meylederler.

Rabelais, önceki çağların şiirinden ve düzyazısından yararlanmış olsa da, bunları çağdaş akılla, Yunanca ve Latince köklerden uydurulmuş yeni kelimeler ve birçoğu günümüzde hâlâ kullanılan "Cehalet tüm kötülüklerin anasıdır" ve "Doğa boşluğu sevmez" gibi aforizmalarla bezer.

Koruyuculuk ve sansür

Pantagruel ve *Gargantua* halk tarafından beğeniyle karşılandıysa da, Paris'teki Collège de Sorbonne'un sansür tayfası tarafından müstehcen bulundu. Bu kişiler, Yüksek Mahkemeye sürekli dilekçeler göndererek siyasi ve dine aykırı içeriği nedeniyle yasaklanmasını talep ediyorlardı. Gelgelelim, Rabelais'in de nüfuslu arkadaşları vardı. Üst düzey devlet adamı Guillaume du Bellay'ın ve liberal düşünceli Piskopos Geoffroy d'Estissac ile Kardinal Odet de Châtillon gibi yüksek mevkilerdeki din adamlarının koruyuculuğu altındaydı. Ayrıca I. François'nın ablası Navarre'li Marguerite tarafından korunan

△ ***NAVARRE'Lİ MARGUERITE*, y.1527**
Navarre'li Marguerite (I. François'in ablası) Rabelais'in koruyucusuydu. Buradaki portresi Kral François'in saray ressamı Jean Clouet tarafından yapılmıştır.

PORTRE
Erasmus

Rabelais, ünlü Fransız hümanistleri Pierre Amy, Guillaume Bude ve Andre Tiraqueau'yu müttefikleri olarak, Hollandalı Rönesans hümanisti Erasmus'uysa yol gösterici ışığı olarak görüyordu. Rabelais bu bilgin, hümanist ve kıvrak zekâlı adamın sadık bir takipçisiydi; onun temel insan ilkelerine ve bilgi zenginliğine eski Yunanca ve Latince el yazmaları yoluyla ulaşılabileceği görüşünü paylaşıyordu. Erasmus'la mektuplaştı ve entelektüel arayışlarından, tıbbi ve mizahi yazılardan oluşan yaşamını "ruhsal babası"nı örnek alarak şekillendirdi.

ERASMUS, QUENTIN METSYS, 1517

"... **akıllı bir insana** cömertçe yapılan **iyilik**, onun **soylu düşüncesinde** ve gönlünde durmadan **büyür**."

FRANÇOIS RABELAIS, *PANTAGRUEL*

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

ayrıcalıklı bir şair ve yazar topluluğu içinde yer alıyordu.

Kral ve halefi II. Henri, Rabelais'e kitaplarını yayımlaması için ömrünün sonuna kadar sürecek bir imtiyaz tanıdılar. Yazar, 1535 yılında, Kardinal Jean du Bellay'in yol arkadaşı olarak Roma'ya seyahat etti ve rahiplikten ayrılma günahı papa tarafından affedildi. Daha sonra Fransa'ya dönerek tarikata bağlı olmayan seküler rahip oldu ve hekimlik yaptı, 1537 yılında Montpellier'de tıp doktorasını yaptı.

Yeni kitaplar

Rabelais, on yıldan uzun bir zaman sonra, *Üçüncü Kitap*'ında Pantagruel ile fukara düzenbaz yoldaşı Panurge'nin hikâyesini geliştirdi. Bu arada en önemli koruyucularının ikisi ölmüştü ve Fransa'nın her geçen gün artan tehlikeli dinsel hoşgörüsüzlük ikliminde Rabelais, özgür Alman şehri Metz'e kaçmak zorunda kaldı. Orada hekim olarak çalıştı, Martin Luther'in çalışmalarını okudu ve yazıları için pişmanlık göstermedi.

Önceki kitaplarına amansızca saldırmış olan din adamları, Rabelais'in İtalya'ya Kardinal Jean du Bellay ile yaptığı bir başka yolculuk sırasında hazırladığı mizahi *Dördüncü Kitap*'ta kendileriyle dalga geçildiğini gördüler. Sorbonne ve Yüksek Mahkemenin bitmek bilmez kınamalarına ve sansürüne karşın Pantagruel'in marifetlerini anlatan bu bölümler, yazarın güçlü koruyucuları sayesinde yayımlandı.

Rabelais Fransa'ya döndükten sonra, rahip olarak yaşlılığında mali destek için kendisine Medon ve Saint-Christophe-de-Jambet kilise topraklarının tımar olarak verilmesine karşın buralarda hiç görev yapmadı. 1553'te, Paris'te Rue des Jardins Sokağı'nda öldü. Kaydedilen son sözleri, onun sonraki büyük serüvenine nasıl önyargısız bir kafayla hazır olduğunu gösterir: "Muhteşem bir belkiyi aramaya gidiyorum."

BAŞYAPITLARI

1532

Rabelais, *Pantagruel*'e devin doğumuyla ilgili abartılı ayrıntılarla başlar ve yellenerek nasıl bir minik insan ırkı yarattığını anlatarak devam eder.

1534

Gargantua'da, kitabın kahramanı kazın yumuşak tüylü gıdı kısmından kıç sileceği icat eder. Gargantua'nın babası, yürütülen kekler yüzünden çocukça bir savaşın içine çekilir.

1546

Üçüncü Kitap'ta, boynuzlanacağı kehanetinden sonra evlenmeyeceğini anlamaya çalışan fırıldak Panurge tanıtılır.

1552

Dördüncü Kitap, Pantagruel ile Panurge'yi bir deniz yolculuğuna çıkarır; yarı insan, yarı sosis Bumbarlarla savaşa sokar.

1564

Yazarın ölümünden sonra yayımlanan *Beşinci Kitap*'ta bir takım fantastik adalara yapılan yolculuklar anlatılır. Bu kitap Rabelais'in olmayabilir.

▷ ***GARGANTUA*, DORE, 1873**
Fransız baskı sanatçısı Gustav Doré 19. yüzyıl ahşap gravür resimlerinde Gargantua'yı tekrar grotesk dünyaya çekiverir. Resimdeki adamlar devin ağzına kürek kürek hardal atıyor.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Michel de Montaigne

1533–1592, FRANSIZ

Aristokrat bir ailenin çocuğu olan Montaigne'nin yazmaya yönelmeden önce başarılı bir devlet adamlığı geçmişi vardı. Alameti farikası *Denemeler*, denemeyi bir edebi tür olarak edebiyat dünyasına kazandırdı.

Michel de Montaigne, 1533'de, Fransa'nın güneyindeki Guienne'de doğdu. Aristokrat bir ailenin çocuğu olarak önce evde Latince eğitim aldı. Daha sonra, Bordeaux'daki, sosyal bilimler alanında eğitimiyle ün kazanmış olan Collège de Guienne'ye gönderildi. Oradan hukuk okumak için Toulouse Üniversitesine geçti. Bordeaux Meclisinde bir koltuk kapmasından sonra genç adam hükümette başarılı bir kariyere yelken açmış gibiydi. Gelgelelim, 1568 yılında, Montaigne'in babası, oğlu Michel'den Raymond Sebond'un 15. yüzyıl teoloji incelemesi *Theologia Naturali*'nin çevirisini yapmasını istedi. Bu görev, Montaigne'in edebiyata ve felsefeye olan tutkusunu ateşledi. Babası aynı yıl vefat ettiğinde unvanı ve buna bağlı mülk de Michel Seigneur de Montaigne'e miras kaldı. Bordeaux'daki ayakbağlarından kurtulma işine koyuldu. Sonunda, 1571 yılında parlamentodan çekilip tamamen özgürlüğüne kavuştu ve Guienne'ye temelli taşındı.

Bir tefekkür yuvası

Montaigne kendini yazıya verdi ve şatosunun güney kulesini kütüphanesini alacak şekilde yeniden tasarlayarak çalışma odasına dönüştürdü. Burada deneme olarak adlandırdığı (bkz. sağdaki kutu) politika ve felsefeden aşka, cinselliğe, öfkeye, yamyamlığa ve konuşma sanatına varıncaya kadar türlü konuları kapsayan kısa ve nevi şahsına münhasır bir dizi düzyazı parçası yazmaya koyuldu. Yazılarında geleneksel kurallara pek kulak asmıyor, aslında belirsizliği bağrına basıyor ve genellikle kendisiyle çelişiyordu. Kişisel deneyimini felsefi sorgulamayla harmanlama şekli onu zamanının en özgün düşünürlerinden biri yaptı. Montaigne, 1580 yılına kadar, bu kısa metinlerden *Denemeler*'in iki ciltlik ilk baskısını yayımlamasına yetecek kadar yazmıştı.

Son yıllar

Kısa süre sonra Montaigne'nin başı böbrek taşlarıyla belaya girdi ve çare bulma düşüncesiyle İtalya'ya seyahat etti. Oradaykan, kendisinin yokluğu sırasında Bordeaux Belediye Başkanı seçildiğini öğrendi ve bu görevi üstlenmek için Fransa'ya döndü. Bu işin onu yazı yazmaktan alıkoyacak olmasına karşın (çünkü bölgedeki Katolikler ile Protestanlar arasındaki çekişmenin hale yola konulması da görevleri arasındaydı), 1592 yılında ölümünden önceki üç yıl içinde denemelerini gözden geçirip eklemeler yapacak, birkaç yeni baskıyı yayına hazırlayacak ve sonunda bütün denemelerini kapsayan üç ciltlik beşinci baskının yapılmasını sağlayacak zamanı bulabildi.

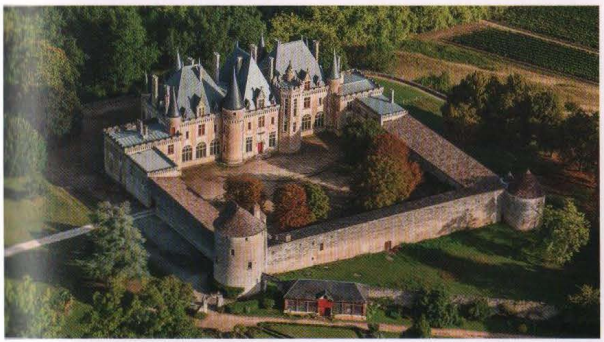

◁ **MONTAIGNE'İN ŞATOSU**
14. yüzyılda Guienne, Périgord'da yapılmış olan bu şato Michel de Montaigne'in eviydi. Yapının büyük bölümü 1885'teki büyük yangından sonra yeniden yapıldı.

BİÇİM
Deneme

Montaigne, bugün deneme olarak bilinen yazın türünün (bir kişisel bakış açısını ifade eden, kısa düzyazı metinlerin) babası sayılır. Biçimle yaptığı denemeleri tanımlamak için "essais" (denemeler) kelimesini tercih etti. Bu terim, o günden bu yana bir görüşü veya düşünceyi sergileyen kısa metin türü için ("resmi" akademik denemeleri de kapsayacak şekilde) kullanılageldi. Denemenin bir tür olarak, özellikle İngiliz yazarlar arasında serpilmesine önayak olan şey Montaigne'nin öznel yaklaşımıydı.

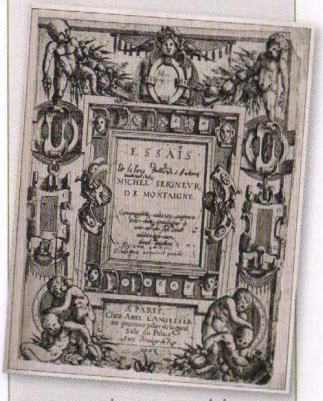

MONTAIGNE'NİN *DENEMELER*'İNİN BEŞİNCİ BASKISININ İÇ KAPAK SAYFASI

◁ **YAZAR VE DEVLET ADAMI**
17. yüzyılın birinci çeyreğinde, ismi bilinmeyen bir Fransız ressam tarafından yapılan bu Michel de Montaigne portresi, Paris'in hemen dışındaki muhteşem Versailles Şatosunda asılıdır.

> "**Kendimi anlatıyorum … Kitabımın** konusu bizzat benim."
>
> MICHEL DE MONTAIGNE, *DENEMELER* (KİTAP I)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Miguel de Cervantes

1547–1616, İSPANYOL

İspanya'nın en ünlü yazarı Cervantes bir 16. yüzyıl askeri, şair, oyun yazarı ve romancıdır. Anıtsal yapıtı *Don Kişot*, modern edebiyatın ilk büyük romanı olarak görülür.

▷ **KUSURLU BİR PORTRE**
Cervantes'e tam benzeyen bir portre mevcut değildir: Muhtemelen Juan de Jáuregui tarafından yapılan bu resim, yazarın İspanyol Euro madeni paralarındakiler de dahil birçok portresinin dayanağıdır.

Miguel de Cervantes'in kafasında bir hikâye şekillenmeye başladığında elli yaşındaydı ve hayatında üçüncü kez hapisteydi. Salıverilmesinden sonraki yıllarda, kahramanını da yazıya geçirerek serbest bıraktı. Kahramanı *Don Kişot*, şövalye romanları okuya okuya aklını yitirmiş, iskelete dönmüş atı Rocinante'nin üzerinde ve sadık yaveri Sancho Panza'yla İspanya'nın La Mancha bölgesinde maceradan maceraya koşan, kendi aklınca bir şövalyedir. Hapisten çıkmasından beş yıl sonra, 1605 yılında yayımlanan ve yazın tarihinde o güne kadar yazılmış hiçbir şeye benzemeyen Don Kişot, roman formuyla yüzyıllarca yapılan denemeler için bir sıçrama tahtası işlevi gördü. Bu kitap, kendisiyle birlikte, ileride umutsuz bir ülküyü tanımlamak için kullanılacak "kişotvari" sıfatını da doğurmuş oldu. Doğrusu bu kelime, Cervantes'in askeri kahramanlıkları ve tutsaklığıyla kendi hayatının iniş çıkışlarına ve İspanya tarihinin çatışmalarla dolu bir dönemini kapsayan hikâyesine çok da yakışır.

△ **İNEBAHTI SAVAŞI**
Cervantes, bu 16. yüzyıl tablosunda betimlenen ve Haçlı donanmasının Türkleri yenilgiye uğrattığı İnebahtı Savaşı'nda ağır yaralanır.

İlk yıllar ve eğitim

1547 yılı, Aziz Michael Günü'nde (29 Eylül), Madrid yakınlarındaki Alcalá de Henares'de doğan Miguel, bir soylunun kızı olan Leonor de Cortinas ile gezgin cerrahlıkla berberliği bir arada yürüten Rodrigo de Cervantes'in yedi çocuğundan dördüncüsüydü. Cervantes'in ilk yılları bulanık görünse de, yirmi bir yaşındayken, Madrid'de, onu daha sonra "sevgili öğrencim" diye anacak olan hümanist profesör Juan López de Hoyos'dan eğitim aldığı biliniyor. 1569 yılına gelindiğinde Cervantes Roma'ya (muhtemelen bir düelloda rakibini yaraladığı için) taşınmıştı ve bir kardinalin uşağı olarak çalışıyordu.

Savaş ve tutsaklık

İspanya, Akdeniz'in denetimini ele geçirmek için II. Selim komutasındaki Osmanlı kuvvetlerine karşı yapılan savaşta Katolik, Venedik ve Papalık kuvvetleriyle bir ittifak oluşturmuştu. Bu davaya gönül veren Cervantes ve kardeşi Rodrigo, 1570 yılında İspanya'nın idaresi altındaki Napoli'de orduya katıldı. İki kardeş, *Marquesa* kadırgasında donanmayla birlikte yola çıktı. Korint kıstağı yakınlarında yapılan

BİÇİM

Gerçek ve fantezi

Cervantes, hayatı boyunca birçok yazınsal biçim denemeleri yaptı; gelgelelim, *Don Kişot*'ta bir aynalar galerisi yarattı. Okuyucu, delirmiş olmasına karşın gerçek dünyada aklı başında yol arkadaşıyla seyahat eden kahramanın fantezilerinin içine çekilir. Gerçeklik ile yanılsama arasındaki bu gelgitlerle birlikte komedi, trajedi ve zamanın toplumsal gerginlikleri su yüzüne çıkar. *Don Kişot*, bir takım karakterlerin anlattığı hikâyelerle bakış açısının genişletildiği bölümlerden oluşan ve şakacı bir şekilde kendine göndermeler yapan bir romandır: Karakterler kendilerinin romandaki rollerinin farkındadırlar ve anlatıcı da düzenli olarak ortaya çıkarak yapıtındaki numaralarından ve edebiyatın aldatıcı oyunlarından bahseder.

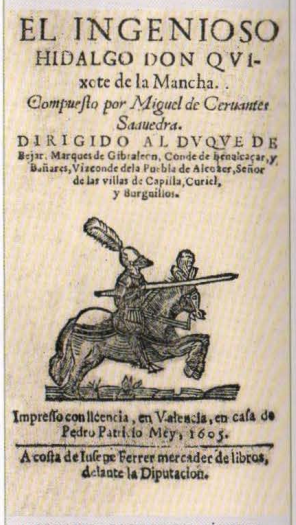
EL INGENIOSO
HIDALGO DON QVI-
xote de la Mancha. .
Compueſto por Miguel de Cerua ntes Saauedra.
DIRIGIDO AL DVQVE DE
Bejar. Marques de Gibraleon, Conde de Benalcaçar, y
Bañares, Vizconde dela Puebla de Alcocer, Señor
de las villas de Capilla, Curiel,
y Burguillos.
Impreſſo con lícencia, en Valencia, en caſa de
Pedro Patri.io Mey, 1605.
A coſta de Iuſepe Ferrer mercader de libros,
delante la Diputacion.

1605 YILINDA BASILAN *DON KİŞOT*'UN BİRİNCİ BÖLÜMÜNÜN BAŞ SAYFASI

> "Yalnızca benim için doğdu **Don Kişot**, **ben** de **onun için**. Onun **gücü eylemi**, benimkisi **kalemim**."
>
> MIGUEL DE CERVANTES, *DON KİŞOT* (II. BÖLÜM)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

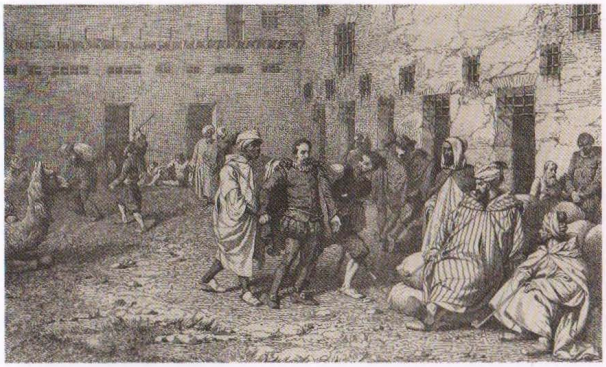

△ **BEŞ YIL TUTSAKLIK**
Cervantes yakalandı ve köle olarak satıldı. *Don Kişot*'taki "Tutsağın Hikâyesi" bölümünde ve Cezayir'de geçen iki oyununda bu tutsaklık deneyimlerine dayanır.

▷ **ÜLKENİN BAŞ TACI**
Cervantes ve eseri *Don Kişot*, İspanya'nın simgesine dönüştü. Yazarın bu heykeli, yazarın doğduğu Alcalá de Henares kasabasındaki Cervantes Meydanı'nda durmaktadır.

ve Türklerin ağır yenilgisiyle sonuçlanan kanlı İnebahtı Savaşı'na katıldılar. İki defa göğsünden yaralanan ve bir gülleyle kolunu neredeyse tamamen kaybeden Cervantes yine de iyileşti ve başka savaşlara da katıldı. Deneyimleri sonraki hikâyelerinin besin kaynağı olsa bile İtalya'da geçirdiği zamana da paha biçilmez: Tutkulu bir okur olan Cervantes, Rönesans'ın köklü felsefi ve yazınsal yenilikleriyle, bu düşüncelerin doğduğu topraklarda tanıştı.

Kardeşler 1575 yılında geri dönerken gemilerine Berberi korsanlar saldırdığında tutsak düştüler ve Hıristiyan köle ticaretinin Müslüman merkezi Cezayir'de köle olarak satıldılar. Cervantes'in yanında, İspanya'da ona yüzbaşılık rütbesi verilmesini sağlar umuduyla askeri üst komutadan aldığı tavsiye mektupları vardı; bu mektuplar sayesinde başına yüksek bir fidye biçilen değerli bir tutsak oluverdi. Beraberindeki diğer kölelerden kalan kayıtlarda, Cervantes'in cesur bir lider olduğu ve dört defa kaçma girişiminde bulunmasına karşın korsanların kendisine duyduğu büyük saygı nedeniyle cezalandırılmadığı, hatta öldürülmediği yazılıdır. Onun bu özel durumu hapis süresini uzattı; beş yıl tutsak kaldı ve tam satılmak üzere gemiyle İstanbul'a gönderileceği sıralarda Trinitarian tarikatı rahiplerinin yardımıyla 500 Portekiz altınını denkleştirmeyi başaran ailesi onu kurtarıp Madrid'e geri getirmeyi başardı.

İspanya'ya dönüş

İnebahtı'dan gelen tek kollu adam olarak nam salan Cervantes hayatını kazanmaya çalışırken yazmaya başladı. Amerika'daki sömürgeleriyle zenginleşen İspanya, Altın Yüzyılının ortalarındaydı; sanatsal ve yazınsal yaratıcılığın yoğun olduğu bir dönemdi. Cervantes ilk iki oyunuyla yankı uyandırdı. *Cezayir Zindanları*, onun Cezayir'de bir Hıristiyan köle olarak geçirdiği günlere dayanıyordu ve *Numantia*'daysa Romalıların korkunç

BAĞLAM

İspanya geriliyor

Cervantes doğduğu sırada Habsburg İspanyası; Doğu Hint Adaları, Belçika, Hollanda, Lüksemburg ve İtalya'daki topraklarıyla bir süper güç durumundaydı. Amerika kıtalarından gelen muazzam miktarda altın ülkeyi zenginleştiriyordu ve İspanya sanatın, edebiyatın ve felsefenin Avrupa'daki merkeziydi. Gelgelelim, Cervantes'in önemli yapıtlarının hepsi gerileme dönemindeki bir ülkede kaleme alınmışlardır. Hem II. Felipe (1527-98) hem de III. Felipe'nin (1598-1621) hükümdarlık dönemleri baskının, Engizisyonun nam salmış dinsel fanatizminin, Protestanlığın yayılmasını durdurmaya yönelik Katolik Karşı Reform hareketinin kıskacına düştüğü ve İspanya'nın sömürgelerinden gelen servetin hızla azalıp İspanyol donanmasının bozguna uğradığı yıllardı.

İSPANYOL DONANMASIYLA SAVAŞIN YEDİNCİ GÜNÜ, HENDRICK CORNELISZ VROOM, 1601

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Numantia kuşatmasının hikâyesi anlatılıyordu. Cervantes kurmaca eserler de yazıyordu. Pastoral romansı *La Galatea*'nın (1585) merkezinde, iki çobanın su perisi *Galatea*'ya olan aşkı yer alır.

Yazıları için kendisine ödeme yapılıyor olsa da Cervantes kendisini ve geniş ailesini geçindirecek kadar para kazanamıyordu. 37 yaşında hayatının aşkıyla, Ana Franca de Rojas adında evli bir kadınla tanıştı ve tek çocuğu Isabel de Saavedra dünyaya geldi. Daha sonra Esquivias'tan Catalina de Palacio Salazar ile evlendiyse de ondan ayrı yaşadı; İspanyol donanması için ikmal subayı olarak Endülüs bölgesine seyahat etti.

İspanyol donanmasının 1588'de İngilizlere yenilmesi, İspanya'nın süper güç durumunda olduğu Altın Yüzyıl'ı geride bırakmasını hızlandırdı (bkz. karşı sayfadaki kutu). Monarşi, toprağı işleyen insanlara ağır vergiler koyarak bocalayan ekonomiyi düzlüğe çıkarmaya çalışıyordu. Daha önceki tahıl tahsilatı işinde hesap defterlerindeki bir sürü tutarsızlığa karşın, Cervantes bir vergi tahsildarı olarak atansa bile zimmetine para geçirmekten, Seville'de önce kısa bir süre ve sonra bir yıl hapse mahkûm oldu. Tahliye olunca soneler ve oyunlar yazmayı sürdürdü ve bir yandan da hapishanedeyken kafasında planladığı muhteşem hikâyeyi kaleme almaya başladı.

Don Kişot

Cervantes, 1605 yılında, kendisi elli yedi yaşındayken başyapıtı *Don Kişot*'un yayımlandığını gördü ve yazar olarak en verimli dönemi başladı. Roman, hem ortaçağ şövalyelerinin ve onların bağlılıkla hizmet ettikleri hanımefendilerinin bir parodisi hem de zamanın İspanyol toplumuna yönelik bir taşlamaydı. Kitap çıkar çıkmaz büyük başarı kazandı.

KEY WORKS

1585
Cervantes'in ilk önemli yapıtı *La Galatea*, o zamanlar popüler olan pastoral romans tarzında yazılmıştır. Hikâye tam ortasında, İkinci Bölüm'de birdenbire sona erer.

1605
Don Kişot'un birinci cildi *El Ingenioso Hidalgo Don Quijote de la Mancha* yayımlanır ve hemen büyük bir başarı kazanır.

1613
17. yüzyıl İspanyası'nın tipik sorunlarının ele alındığı on iki kısa hikâyeden oluşan *İbretlik Hikâyeler* yayımlanır.

1616
Bilinmeyen bir yazar tarafından kitabın devamının yazılması üzerine, *Don Kişot*'un II. Bölümü yayımlanır.

1617
Persiles (*Persiles ile Sigismunda'nın Acıları*) yayımlanır. Cervantes, bu yapıtını ölümünden üç gün önce tamamlamıştır.

Cervantes adı İspanya'da ve eserin çevrilip yayımlandığı İngiltere, Fransa ve İtalya'da ünlü oldu. Hoş, bu zenginliği uzun sürmedi, çünkü kitabın yayın haklarını satmıştı. Madrid'e taşındı ve orada yazarlar ve şairler arasında yaşamaya başladı; *İbretlik Hikâyeler* (1613) ve *Parnassus'a Yolculuk* (1614) kitaplarını yazdı. Adı bilinmeyen bir yazarın yazdığı *Don Kişot'un Maceraları*'nın sahte II. bölümünün piyasaya çıkmasına öfkelenen Cervantes, 1615 yılında romanının devamını yazdı.

Cervantes, 22 Nisan 1616'da "yaşlı, asker, centilmen ve yoksul" biri olarak öldü ve Madrid'deki Yalınayak Triniterler tarikatının kadınlar manastırına defnedildi. 2015 yılında kemiklerinden artakalanlar kurtarıldı ve ölümünden yaklaşık dört yüzyıl sonra İspanya'nın en büyük yazarına, resmi bir cenaze merasimi düzenlenerek anıt dikildi.

▷ **DEĞİRMENLERE HÜCUM**
Sıradan bir gün, Cervantes'in dünyasında olağanüstüye dönüşür: Onun tuhaf kahramanı Don Kişot'un, La Mancha düzlüklerini geçen devler olduklarına inandığı değirmenlere kargışıyla saldırması dünyaca ünlüdür.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

William Shakespeare

1564–1616, İNGİLİZ

İngiliz Rönesansının olağanüstü şairi ve oyun yazarı Shakespeare otuzu aşkın oyun, anlatı şiirleri ve soneler yazdı. Bir trajedi ve komedi ustası olarak İngiliz edebiyatında eşi benzeri yoktur.

◁ **ÇOCUKLUK EVİ**
Shakespeare Stratford-upon-Avon'daki bu ahşap karkas evde doğup büyüdü. Ev iki kısma ayrılmıştı: Biri ailenin günlük yaşam alanını oluşturuyor, diğeri ise babasının iş yeri olarak kullanılıyordu.

William Shakespeare, Warwickshire'daki Stratford-upon-Avon Pazar kasabasında Nisan 1564'de doğdu. Doğum tarihi tam olarak bilinmese de genellikle 23 Nisan'da, Aziz George Günü'nde doğduğu kabul ediliyor. Bir kiracı çiftçi ailenin çocuğu olan, fakat toprağı bırakıp Stratford'da eldivencilik yapan babası hırslı bir adamdı; çiftçilikle uğraşan Shakespeare'lerin kira ödediği toprağın sahibi Arden ailesinin bir kızıyla evlendi. Stratford'un sosyal yaşamında önemli bir role sahipti ve iki evi vardı.

Çocukluk dönemini aşıp hayatta kalabilen beş çocuğun en büyüğü William mahalle ilkokuluna gönderildi. Sonradan, arkadaşı İngiliz oyun yazarı Ben Jonson, onun "az Latince ve daha da az Yunanca" bildiğini söyleyecektir. Yine de hiç kuşkusuz okula gitmesi, o zamanlar her eğitimli insanın edindiği olmazsa olmaz bilgileri, yani klasik Latin yazarların çalışmalarını öğrenmesini sağladı. Shakespeare'in taşra kökenlerinden gelip Londra'da bir aktör ve oyun yazarı olarak başarıya uzanan merdivenin basamaklarını nasıl çıktığı konusunda pek fazla bir şey bilinmiyor – bu hikâyenin sadece en temel parçalarında bir kesinlik sözkonusu.

Stratford'daki ilk yıllar

Shakespeare, kendisinden sekiz yaş büyük Stratford'lu Anne Hathaway ile evlendi. Kilisede evlenmek için mihraba geldiklerinde eşi hamileydi. Birinci çocuğu çok geçmeden ikizler takip etti. İkizlerden erkek olanı Hamnet ismiyle vaftiz edildi. Shakespeare 23 yaşındayken eşi ve üç çocuğuyla birlikte baba evinde oturuyordu. Daha sonra ailesini arkasında bırakarak Londra'ya taşındı. Bazı kaynaklara göre, kaçak geyik avlamakla suçlandığı için Stratford'dan ayrılmak zorunda kalmıştı; bazılarına göreyse sevgisiz bir evliliğin cenderesinden kaçıyordu. Gelgelelim, olağanüstü şiir yeteneğinin farkına vararak sadece şans ve şöhreti kovalamak için ayrılmış da olabilir.

Londra'da sahneye ilk çıkış

Shakespeare, 1587'de Londra'ya vardığında şehirde tiyatro daha

BAĞLAM

Quarto'lar ve folio'lar

Shakespeare, oyunlarını basılı olarak okunsun diye değil, sahnede oynansın diye yazardı ve el yazmaları tiyatro kumpanyasının malıydı. Yazar hayattayken az sayıda oyunu "quarto" baskılar şeklinde yayımlandı; bunların bazıları şirketin izniyle, bazıları da seyircilerden birinin oyuncular sahnede söylerlerken dizeleri gizlice not etmesiyle korsan basıldı. Kaçınılmaz olarak, böyle "kötü quarto'lar" yanlışlarla doluydu. Shakespeare'in ölümünden sonra, toplu oyunlarının daha titizlikle hazırlanmış "folio" baskıları yapıldı. 1623 tarihli Birinci Folio'nun, oyunların çoğu için en güvenilir kaynak olduğu düşünülmektedir.

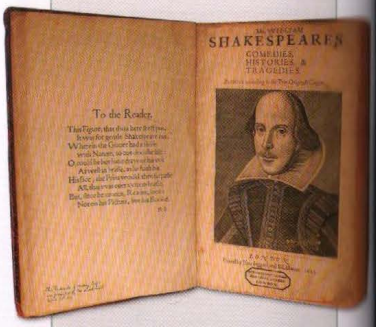

BİRİNCİ FOLİO BASKISI, SHAKESPEARE'İN OYUNLARININ OTUZ ALTISINI İÇERİR

> "**Rüyalarla** aynı hamurdan yapılmışız,
> bir **uykuyla** kundaklanmış **küçücük hayatımız.**"
>
> WILLIAM SHAKESPEARE, *FIRTINA*

▷ **COBBE PORTRESİ, y.1612**
William Shakespeare'in hayattayken yapılmış tek portresi olduğu söylenen bu çalışma, yazarın koruyucusu Southampton Kontu tarafından kimliği bilinmeyen bir ressama yaptırıldı. Portrenin ismi, tabloya sahip olan Cobbe ailesinden gelmektedir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

BAĞLAM

Globe Tiyatrosu

Shakespeare'in yer aldığı Başmabeyincinin Adamları adlı tiyatro kumpanyası, 1599'da Thames ırmağının güney kıyısında yeni bir tiyatro binası yaptı. 3.000 kişiye kadar seyirci alabilen Globe Tiyatrosu üç katlı oturma yerlerinden ve "ucuzcuların" oyunu ayakta seyrettikleri çukur bir avludan oluşuyordu. Sahnenin bir kısmı, gökyüzünün altında seyirciye doğru çıkıntı yapıyordu. Orijinal Globe binası 1613 yılında tamamen yandı, sonra tekrar yapıldı ve 1642'ye kadar açık kaldı. Tiyatronun asıl yerinin yakınında yapılan modern bir kopyasında 1997'den beri oyunlar sahnelenmektedir.

LONDRA'DAKİ THAMES IRMAĞI KIYISINDAKİ SHAKESPEARE'İN GLOBE TİYATROSU

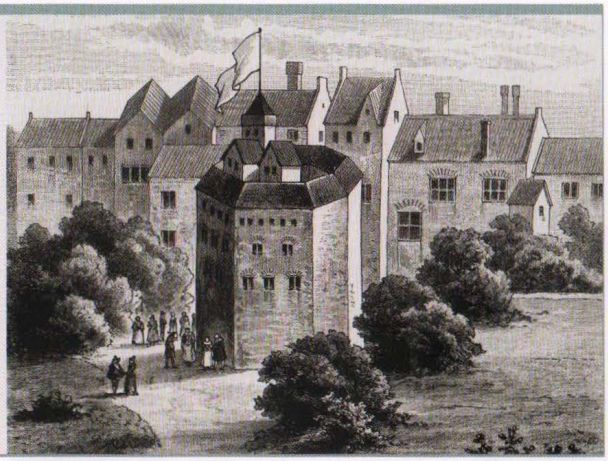

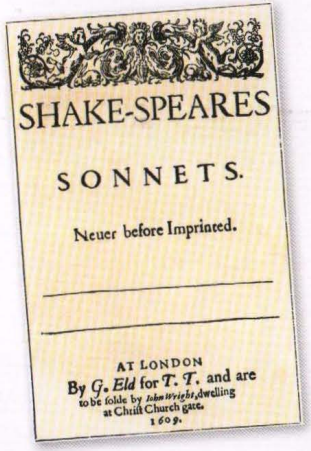

◁ **SONELER, BİRİNCİ BASKI**
Shakespeare'in *Soneleri*'nin bu 1609 basımı, muhtemelen Shakespeare'in kendisi tarafından derlendi ve sipariş edildi. Bu kitapta İngiliz edebiyatındaki en ünlü şiirlerin bir kısmı yer alır.

emekleme dönemindeydi. Şehrin hemen dışındaki az sayıda sabit tiyatro kurulalı on yıl olmamıştı ve Thomas Nashe, Robert Greene ve Christopher Marlowe gibi bir avuç üniversite eğitimi almış şair, aktör topluluklarının oynamaları için daha yeni yeni özgün oyunlar yazmaya başlıyorlardı. Shakespeare'in bu çiçeği burnunda tiyatro dünyasının içine tam olarak nasıl daldığı tahminlerden öteye gidemiyor. Tiyatro serüveninin bir tiyatronun dışındaki atların bakımını üstlenmesiyle başladığı rivayet olunsa da, 1592 yılına gelindiğinde Shakespeare'in hem aktör hem oyun yazarı olarak kendini kabul ettirdiği biliniyor.

Elizabeth döneminde oyunların sahneye konulması ortak çalışmaya dayanan bir eylemdi ve Shakespeare

▷ **WILL KEMP**
İngiliz aktör ve halk soytarısı Will Kemp (1603'te öldü), bu ağaç baskıda dans ederken gösteriliyor (yaklaşık 1600). Kemp, Shakespeare'in ilk oyuncularından biriydi; aktörün adına, yazarın oyunlarının ilk quarto baskılarının bazılarındaki sahne yönetimlerinde rastlıyoruz ("Will Kemp girer.").

külliyatındaki ilk oyunların (*VI. Henry* ve *III. Richard* oyunlarının üç bölümü dahil) Marlowe veya Nashe gibi başka oyun yazarlarının katkılarıyla yazılmış olmaları muhtemeldir. Shakespeare halkın önünde üstün başarı kazanan bu yapıtlarıyla ünlenince, oyun yazarı rakibi Robert Greene şu barut gibi sözlerle saldırır: "bir zıpçıktı Karga ... aklınca ülkedeki tek sahne-titretici [Shake-scene]."

Veba ve şiir

Shakespeare'in kariyeri, 1592 ile 1594 yılları arasında Londra halkını telef eden büyük veba salgını nedeniyle kesintiye uğradı. Bu dönemde tiyatroların hepsi kapandı ve Shakespeare'in ilk şiiri işte bu zoraki dinlenme döneminde piyasaya çıktı. Yirmi yaşındaki Southampton Kontu Henry Wriothesley'e ithaf ettiği ve 1593 yılında basılan *Venüs ile Adonis* bir anlatı aşk şiiridi. Shakespeare ertesi yıl yayımladığı ikinci anlatı şiiri *Lükres'in İğfali*'ni de konta ithaf etti.

Shakespeare bir süredir bir sone dizisi yazıyordu; Edmund Spenser'ın yakın zamanlarda popülerleştirdiği bir şiir türüydü bu. Muhtemelen 1591 ila 1603 tarihleri arasında yazılan ve hep birlikte ilk defa 1609 yılında yayımlanan 154 sone, şairin bir "Sarışın Delikanlı"ya ve bir "Esmer Hatun"a olan aşkı etrafında serbestçe dolanır. Konunun erbabı kişiler, bu karakterlerin ve ayrıca sonelerin ithaf edildiği "Bay W. H."nin kimliğini Shakespeare'in hayatındaki gerçek kişiler arasından teşhis etmeye çalışmışlardır. Şiirleri, Shakespeare'in homoseksüel veya biseksüel olabileceği izlenimi bırakır. Bazı araştırmacılar, "Sarışın Delikanlı"nın Southampton Kontu veya Shakespeare'in sonraki koruyucusu Pembroke Kontu olabileceğini ileri sürerler. Öte yandan şiirlerin tamamen hayal ürünü olması ve Shakespeare'in özel hayatıyla pek ilgili olmaması da muhtemeldir. Öyle ya da böyle, kesin olan şey, bunların İngilizcede yazılmış en iyi şiirler arasında olduğudur.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

△ ***OPHELIA***
İngiliz ressam Sir John Everett Millais, *Ophelia*'da (1851-52) Shakespeare'in *Hamlet* tragedyasından (yaklaşık 1601) bir sahneyi betimliyor (IV. Perde, VII. Sahne). Burada derede boğulmuş olarak gösterilen Ophelia, babasını sevgilisi Hamlet'in öldürdüğünü öğrendiğinde duyduğu derin acıyla kendini dereye atar ve boğulur.

Sahne başarıları

Veba gücünü yitirip tiyatrolar 1594 yılında yeniden açıldığında Shakespeare, Başmabeyincinin Adamları olarak bilinen bir kumpanyaya katıldı (kumpanya böyle anılıyordu çünkü Kraliçenin Başmabeyincisi Lord Hunsdon kumpanyanın koruyucusuydu). Zamanın en iyi aktörleri, komedi oyuncusu Will Kemp ile tragedya oyuncusu bu kumpanyadaydı. Shakespeare de sahneye çıkıyordu ama asıl işi yeni oyunlar yazmaktı. Sonraki yıllarda *Romeo ve Juliet*, komedileri *Bir Yaz Dönümü Gecesi Rüyası* ve *Nasıl Hoşunuza Giderse*, tarihi oyunları *II. Richard*, *IV. Henry* (Birinci ve İkinci Bölümler) ve *V. Henry* dahil olmak üzere on oyun yazdı. Bu oyunları, hem Londra halkına hem de sarayda kraliçeye sahnelenir sahnelenmez başarı kazandılar.

Shakespeare'in oyunları kendi bulduğu özgün hikâyelere dayanmazlar; gelgelelim, olay örgüleri çeşitli kaynaklardan esinlense de çok sayıda karakterine eşi benzeri olmayan capcanlı bir dille hayat kazandırmıştır. Soylu trajediyle bayağı komediyi, romansla müstehcenliği öylesi harmanlar ki, klasik tiyatro kurallarına titizlenen kimi eğitimli Elizabeth dönemi izleyicileri rahatsız etmişse de, sonunda onlar da yazarın yaratıcılığına ve hayal gücüne boyun eğmişlerdir. Diğer oyun yazarlarının çalkantılı hayatlarına karşın (Marlowe bir bar kavgasında öldürüldü ve Jonson yöneticilere hakaretten iki defa hapse atıldı), Shakespeare beladan uzak durarak ufak çaplı bir servet edindi. Stratford'da New Place olarak bilinen kocaman bir ev ve daha sonra

"Bu dünya bir sahne; kadın erkek herkes birer oyuncu."

WILLIAM SHAKESPEARE, *NASIL HOŞUNUZA GIDERSE*

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

PORTRE

Kraliçe I. Elizabeth

Tudor sülalesinden I. Elizabeth, 1558'den 1603'e kadar tahtın mutlak hâkimiydi ve ressamların, şairlerin, oyun yazarlarının koruyucusu olarak İngiliz Rönesansına önayak oldu. Shakespeare'in tarihî oyunları, I. Elizabeth'in uyandırdığı ulusal gururu yansıtır. Gelgelelim hükümdarlığı sırasında dinsel ayrışmalar eksik olmaz. İskoçların Kraliçesi olan Katolik kuzeni Mary'yi idam ettirir ve İspanya'nın Katolik hakimi II. Felipe'nin İngiltere'ye gönderdiği İspanyol donanmasına karşı koyar. (Shakespeare'in ailesinin muhtemelen Katoliklere daha yakın olmasına karşın, Shakespeare, 1601'de başarısızlığa uğrayan Essex isyanına kendisinin eski koruyucusu Southampton Kontunun da katıldığı söylentilerine karşın yine de başını beladan uzak tutmayı başarır, hayatında hiç evlenmemiş olan Elizabeth'ten sonra kuzeni İskoçyalı VI. James tahta çıkar.

I. ELIZABETH, y.1588

da kasabanın dışında arazi satın aldı. Başmabeyincinin kumpanyası 1599 yılında Londra'da Globe Tiyatrosu'nu yaptığında Shakespeare mülkün yatırımcılarından biriydi. Gelgelelim, özel hayatındaki büyük bir talihsizlik işlerindeki başarısını gölgede bıraktı: Shakespeare'in on iki yaşındaki oğlu Hamnet 1596 yılında öldü.

Sahneyi Kasvet Basıyor

Birçok eleştirmen, Shakespeare'in 17. yüzyılın ilk yıllarındaki kasvetli ruh haline işaret eder. Bu hava *Julius Caesar* (1599) ve *Hamlet*'ten (yaklaşık 1601) *Othello*, *Kral Lear* ve *Macbeth*'e (yaklaşık 1604-06), *Antonius ile Kleopatra*'dan *Coriolanus*'a (1606-07) kadar yazdığı bir dizi tragedyada yansımasını bulur. Hatta bir cinsel hastalığa yakalanmış olabileceğini ve bunun bu oyunlarının bazılarında cinsel eyleme yönelik tiksinti uyandıran güçlü ifadelere neden olduğunu ileri sürenler de var. Öte yandan, bu dönemde *On İkinci Gece* gibi huzur verici bir komedi de yazar. Üstelik tragedya tiyatronun en yüksek formu sayıldığından, yaratıcı gücünün zirvesinde bir oyun yazarının oturaklı trajik temalara yönelmesi hiç de şaşırtıcı değil. I. Elizabeth 1603 yılında ölünce, Başmabeyincinin Adamları Kumpanyası tahtın yeni sahibinin koruması altına girdi. Bu sefer adı Kralın Adamları olarak değişen, sık sık ve yüksek ücretle sarayda oyun sergileyen kumpanyanın yıldızı daha da parladı. Shakespeare İskoç oyunu *Macbeth*'i yazarken muhtemelen Kral James'in anavatanına ilgisini dikkate aldıysa da oyunda sınırın kuzeyindeki siyasal yaşamla ilgili manzara pek de pohpohlayıcı değildir.

△ ***MACBETH***
İngiliz ressam John Martin'in yaptığı *Macbeth* isimli bu tablo (yaklaşık 1820), Shakespeare'in oyununda Macbeth ile Banquo'nun fundalıkta üç cadıyla (resmin solunda gösteriliyorlar) buluşmalarını gösteriyor.

Üslup değişiklikleri

Shakespeare, eğitimli kesimle şamatacı halktan kişilerin oluşturduğu bir karma seyircisi olan Globe'da sahnelenmesi için oyunlar yazmayı sürdürdü. Gelgelelim, sarayın etkisiyle ve eğitimli insanların sanat zevki doğrultusunda daha incelikli bir tiyatro tarzına yöneldi. Bu eğilime, kumpanyanın 1608'den sonra daha küçük ama kapalı Blackfriars tiyatrosunda oyun sahnelemeye başlaması da önayak oldu; burası daha rafine bir seyirciyi kendine çeken bir yerdi. *Pericles* ve *Kış Masalı* gibi oyunları, Shakespeare'in daha süslü ama o kadar coşkulu olmayan geç dönem üslubunu sergilerler.

Yaklaşık 1611 dolaylarında yazılmış olan *Fırtına* muhtemelen Shakespeare'in tek başına yazdığı son oyundu. Büyücü Prospero'nun seyirciye "salıverin beni" çağrısında bulunduğu oyunun son sözleri genellikle Shakespeare'in tiyatroya vedası olarak yorumlanır. Özellikle John Fletcher'la birlikte Kralın Adamları Kumpanyası için oyun yazmayı sürdürdü. Buna karşın, Shakespeare ile Fletcher'ın birlikte yazdıkları *Kral VIII. Henry* oyununun 1613 yılında ilk sahnelenmesi bir felaketle sonuçlandı. Özel efekt olarak kullanılan bir top ateşiyle Globe'un çatısı tutuştu ve bina yanıp kül oldu. Yine de bina tekrar inşa edildi ve

BAŞYAPITLARI

y.1591–92
VI. Henry, Bölümler 1, 2 ve 3, Güller Savaşı'na odaklanan bir tarihi oyunlar üçlemesidir.

y.1596
Bir romantik komedya olan Bir *Yaz Dönümü Gecesi Rüyası*, ülkedeki periler dünyasına ilişkin geleneksel kültürü yansıtır.

1599
Bir Roma tragedyası olan *Julius Caesar*, Globe Tiyatrosu'nda sahnelenen ilk oyunlardan biridir.

y.1601
Danimarka'da geçen bir karmaşık cinayet, delilik ve intikam hikâyesi olan *Hamlet*, Shakespeare'in en uzun oyunudur.

y.1604
Othello, Mağripli asker Othello'nun onu masum karısını öldürmesine neden olacak denli delice kıskançlığının anlatıldığı bir tragedyadır.

1606
Macbeth, Shakespeare'in en kasvetli tragedyalarından biridir ve kral katili bir çiftin suçluluk duygusunun zihinleri üzerindeki yıpratıcı etkilerini sergiler.

1609
Soneler (tam dizi halinde) yayımlanır. Muhtemelen 1590'lar ile 1600'lü yılların başlarında yazılmıştır.

1611
Fırtına, büyücü Prospero ile kızının hikâyesini anlatır. Shakespeare'in yazdığı son tam oyundur.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"**Hayat** dediğin ne ki: **Yürüyen bir gölge**, bir **zavallı oyuncu** bu sahnede. Bir saat boy gösterip, **boyun kırıp gidecek**... "

WILLIAM SHAKESPEARE, *MACBETH*

Shakespeare yine tiyatro kumpanyasının işleriyle ilgileniyordu.

Kabul görmüş bir söylentiye göre, Shakespeare, kendisini öldüren hastalığa Mermaid meyhanesinde şair dostlarıyla şamatalı bir eğlencenin ardından kötü havada Londra'dan Stratford'a geri dönerken üşüterek yakalandı. Shakespeare, Nisan 1616'da, muhtemelen 52. doğum gününde öldü. Aile üyelerinin geleceğine duyduğu her zamanki kaygısını yansıtan bir vasiyetname bıraktı; ancak vasiyetnamesindeki yegane ve üstünde çok durulan tuhaflık, karısına "en iyi ikinci yatağını" bırakmasıdır. İkinci en iyi yatağın karı-kocanın yatağı olduğu ve en iyi yatağın ise konuklara ayrıldığı yolunda ikna edici bir görüş ileri sürülmüştür. Ailesi, Shakespeare'in defnedildiği Stratford'daki Holy Trinity Kilisesi'nde onun için bir anıt yaptırdı.

▷ **BEN JONSON**
Shakespeare'in arkadaşı ve rakibi Jonson'ın bu portresi, Abraham van Blyenberch tarafından yaklaşık 1617 yılında yapılmıştır. Jonson, bir şiirinde, "ne bir insan evladı ne de bir esin perisi övebilir layıkıyla" diye söz eder Shakespeare'in yazılarından.

▽ **HOLY TRINITY KİLİSESİ**
Shakespeare, vaftiz edildiği (26 Nisan 1564) kiliseye defnedildi (25 Nisan 1616). Karısı ve büyük kızı da onun mezarının yanına gömüldüler.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

John Donne

1572–1631, İNGİLİZ

Donne'ın zengin ve renkli bir kariyeri (asker, politikacı, saray adamı, diplomat ve din adamı) olsa bile bugün olağanüstü özgün şiirleriyle anılıyor ve Rönesans'ın en iyi şairlerinden biri olarak görülüyor.

John Donne Londra'da doğdu. Babası bir nalbur, annesiyse oyun yazarı John Heywood'un kızıydı. Oxford Üniversitesi'nde okudu ama diploma almadan okulu bıraktı ve 1592 yılında Londra'daki Hukuk Yurtları'ndan biri olan Lincoln Hukuk Yurdu'na girdi. Hukuk mesleğini hiçbir zaman icra etmemesine karşın hukuk eğitiminin, yazıları üzerinde önemli bir etkisi oldu.

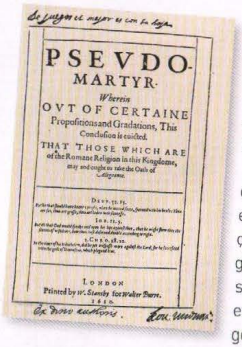
PSEVDO-MARTYR.
Wherein
OVT OF CERTAINE
Propofitions and Gradations, This
Conclufion is couched.
THAT THOSE WHICH ARE
of the Romane Religion in this Kingdome,
may and ought to take the Oath of
Allegeance.
LONDON
Printed by W. Stansby for Walter Burre.

◁ ***UYDURMA ŞEHİT***
John Donne'ın 1610 baskısı *Uydurma Şehit* kitabının başlık sayfası; sayfanın üstünde ve altında şairin el yazısı yer alıyor.

Donne 1596 yılında asker oldu ve Essex Kontu'nun İspanya'ya yaptığı deniz seferine katıldı. Bu seferde gördükleri iki şiirine ("Sükunet" ve "Fırtına") esin kaynağı oldu ve Saray Mühürdarı Sir Thomas Egerton'ın sekreteri olarak ilk önemli görevine getirilmesine yardımcı oldu. 1601 yılında, parlamentoya Egerton'ın kendi idari merkezi Brackley'in temsilcisi olarak katıldı.

Aşk sıkıntıları

İşin garip yanı, Donne'ın aşkı meslek hayatının mahvına yol açsa bile en iyi aşk şiirlerinin büyük bölümünü bu sıralarda yazdı. 1601 yılında, Lady Egerton'ın on yedi yaşındaki kuzeni Anne More ile gizlice evlendi. Bunun üzerine bir patırtı koptu. Anne'nin dehşete düşen babası evliliği iptal ettirmeye çalıştı. Donne görevinden alındı ve kısa süre hapis yattı. İşsiz ve evsiz kalan çift geçimlerini bir süre arkadaşlarının cömertliğiyle sürdürmek zorunda kaldılar. Donne bu fırsattan yararlanarak okudu ve kalemini geliştirdi; ancak bir başka devlet görevi bulma girişimleri sonuç vermedi.

◁ ***JOHN DONNE*, y.1695**
Bilinmeyen bir İngiliz ressamı tarafından yapılan bu portrede Donne gamlı bir âşık olarak resmediliyor. Tablodaki "Ah sevgilim, aydınlat karanlığımızı" sözleri yazarın sıkıntısının bir kadından kaynaklandığına işaret ediyor.

Kilise kariyeri

Donne, ilerleyebilmesi için tek umudunun Kilise olduğunu anladı. Gelgelelim bir Katolik olarak yetiştirilmişti ve özellikle Katolik isyancıların 1605 yılında parlamento binalarının bulunduğu Westminster Sarayını havaya uçurmaya kalkıştıkları Barut Komplosu'ndan sonra hayat Katolikler için oldukça zorlaşmıştı. Donne din değiştirerek İngiltere Kilisesine geçti, hatta *Uydurma Şehit* (1610) başlıklı bir yazı yazarak başkalarını da kendisini izlemeye davet etti. 1615 yılında kendisine rahip unvanı verildi ve bir dizi terfi aldı. Kraliyet rahibi, Lincoln Hukuk Yurdu'nda ilahiyat hatibi ve son olarak St Paul Katedrali başrahibi oldu. Hem I. James hem I. Charles'ın huzurunda vaaz verdi ve Almanya ile barış yapılması gibi önemli bir görevle Almanya'ya gönderildi (1619-20). Hem seküler hem dini konuları ele aldığı düzyazı ve şiirler yazarken bir yandan da kendisine potansiyel koruyucular bulmak için şiirler kaleme almayı ihmal etmedi. Aşk şiirleri ısrarcı, nüktedan ve çoğunlukla hafif müstehcendir. Bu şiirler genellikle konuşma havasında yazılmıştır, sanki hayali bir hanıma sesleniyor gibidirler. "Tanrı aşkına, susuver de seveyim ..." ("Azizleştirme"). Şiiri yaratıcı sözcük oyunları veya benzetmeler etrafında dönse de yelkenleri suya indirdiği sevecen şiirleri de vardır: "Kuzum, senle ben ne yaptık/sevdalanıncaya kadar? ..." ("Günaydın"). Donne sonraki yıllarda dini şiirlere yoğunlaştı. Bu şiirlerinin en iyi örnekleri *Kutsal Soneler*'dir.

Donne, şiirleri yayımlandığında el üstünde tutulan bir ustaydı ancak 18. yüzyılda gözden düştü. Ta ki T. S. Eliot'ın onu modernist şiirin önemli bir öncüsü olarak selamlamasıyla 20. yüzyılda Donne'ın yıldızı yeniden parlayıncaya dek.

BAĞLAM
Metafizik Şairler

Donne, geleneksel olarak Metafizik Şairler'in en öne çıkanı olarak gösterilir. Üyeleri ortak üslup özelliklerine sahip olsalar da, bu grup hiçbir zaman resmi bir okul olmadı. George Herbert, Henry Vaughan, Andrew Marvell ve Thomas Traherne bu gruba dahil şairlerdi. Bu terim başlangıçta şairlerin olmadık benzetmelerini ve ağdalı sözcük oyunlarını eleştirmek amacıyla Dryden ve Dr Johnson tarafından küçümseme niyetiyle kullanılmıştı. Bilhassa Johnson onların "görünüşte hiçbir benzerliği olmayan şeylerde bir okült benzerlik keşfetmeleri"nden hoşlanmıyordu.

***ANDREW MARVELL*, RESSAMI BİLİNMİYOR, y.1655**

▽ **İSPANYA SEFERİ**
Donne, İngiliz ve Hollanda kuvvetlerinin Cádiz şehrine saldırdıkları İngiltere-İspanya savaşına asker olarak katıldı. 1596 yılına ait bu gravürde, karaya çıkan birlikler ve limanda saldırılan İspanyol gemileri gösteriliyor.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

▷ ***MILTON*, y.1629**
Bu portrede (ressamı bilinmiyor), Milton otuzlu yaşlarının başında, muhtemelen Cambridge Üniversitesinde okurken resmedilmiştir. Şair gençken yazmaya başladı ve önemli şiirlerinden bazılarını daha öğrenciyken yazdı.

John Milton

1608–1674, İNGİLİZ

Kayıp Cennet epik şiirinin yazarı John Milton, siyasetin içinde olan ve I. Charles'ın idamını savunan bir sanatçıydı. Ömrünün son yirmi yılını tamamen kör olarak geçirdi.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

> **"Zihnin** kendi mekânı vardır, bu mekânda **cehennemden** bir **cennet, cennetten** bir **cehennem** yaratabilir."
>
> JOHN MILTON, *KAYIP CENNET*

John Milton, varlıklı bir arzuhalcinin (dosya takip vekilinin) oğlu olarak 1608 yılında Londra'da doğdu. Çalışkan bir öğrenciydi; Latince, İbranice ve İtalyancayı akıcı konuşuyordu. Eğitimini tamamlaması için Cambridge Üniversitesine gönderildiyse de oradaki eğitimi ve arkadaşlarını sıkıcı buluyordu. 1629 Noel'inde "İsa'nın Doğduğu Sabaha Dair" isimli ilk önemli şiirini yazdı. Bunu, pastoral tarzda parlak denemeler niteliğindeki *L'Allegro* ve *Il Penseroso* şiirleri izledi. Şiirin kaderi olduğundan şüphesi kalmayınca 1632 yılında Cambridge'den ayrıldı.

Milton'ın ilk yazıları, ciddi Protestan inancı ile Latince klasikleri okuyarak önünde açılan mitoloji dünyası arasındaki yaratıcı gerilimi yansıtır. Milton, 1634 yılında *Comus* isimli bir maskeli piyes (aristokratlara yönelik eğlence amaçlı bir piyes türü) yazdı. Bu piyeste, Hıristiyanca erdemin sefahate üstünlüğü dile getirilir. Bir dostunun ölümüne ağıt olarak 1637 yılında yazdığı *Lycidas*'ta Anglikan ruhban sınıfının zayıflıklarına yönelik saldırıyla klasik öğrenimin coşkusunu birleştirir.

Cumhuriyetçi hiciv yazarı

Milton, hâlâ bir şair olarak pek tanınmadığı 1640'lı yıllarda, İngiltere'nin idari ve dini formu konusundaki tartışmanın önemli bir figürü olarak görünür. İç Savaş'ta Parlamento tarafını destekledi ve Oliver Cromwell'in (bkz. soldaki kutu) cumhuriyet hükümetinde bir devlet adamı olarak hizmet verdi. 1644'te yazdığı *Areopagitica* isimli ünlü polemik düzyazısı ifade özgürlüğünden yana tutkulu bir savunmadır. Cumhuriyetçiliğinden hiçbir zaman vazgeçmeyen Milton, 1660'da monarşi geri geldiğinde kaçma şansı bulabildi.

Özel hayatında sorunlar ve sıkıntılar yaşadı. 1642 yılında, Kralcı bir ailenin kızı olan on altı yaşındaki Mary Powell ile evlendi. Milton'ın evlilikten pişmanlık duymasına ve boşanmayı savunan biri olmasına karşın, çift nihayetinde birlikte yaşadı ve çocuklarından üçü hayatta kaldı. Mary'nin 1652 yılında ölmesinden sonra Milton yeniden evlendiyse de 1658 yılında yeniden dul kaldı. Artık tamamen kör olmuştu ve çalışmalarını bir yardımcıya dikte ettirmek zorundaydı. Milton, yaşadığı talihsizliklere isyanını gönülden ifade ettiği iki sone yazdı: "Adamın Körlüğüne Dair" ile ölen ikinci eşine ve gözlerine geçici olarak yeniden kavuştuğu bir rüyayı anlatan "Sanırım merhum aziz zevcemi gördüm." Milton, üçüncü defa, 1662 yılında kendisinden otuz yaş küçük Elizabeth Minshull ile ve anlaşılan o ki güle oynaya evlendi.

Milton, 1650'li yılların sonlarından itibaren kendisini tamamen *Kayıp Cennet*'i yazmaya verdi. Bu uyaksız epik şiir, Şeytan'ın Tanrı'ya başkaldırmasından Âdem ile Havva'nın cennetten kovulmasına kadar uzanan devasa bir kozmolojik tasarımdır. On bin dizeden oluşan ve ileride Milton'ı en büyük İngiliz şairleri arasına sokacak bu şiir 1667 yılında basıldı; Latincenin etkisi altında özenle işlenmiş bir üslupla yazılmıştı. Milton, önceki epik şiirine bir yanıt olarak *Geri Kazanılan Cennet* şiirini ve hem körlüğe hem de esarete ilişkin trajik *Samson Agonistes* dramatik şiirini yazdı.

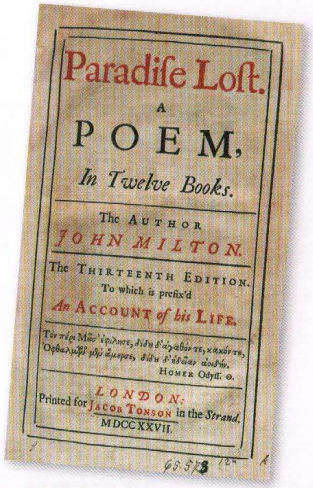

△ **BİRİNCİ BASKI**
Kayıp Cennet ilk basıldığında, biraz da Milton'ın siyasi ve dini görüşleri nedeniyle sınırlı bir okuyucu kitlesine ulaştı. Şiir cennetten kovulma, iyi ve kötü, özgür irade ve otorite arasındaki ilişki gibi ağır konuları ele alıyordu.

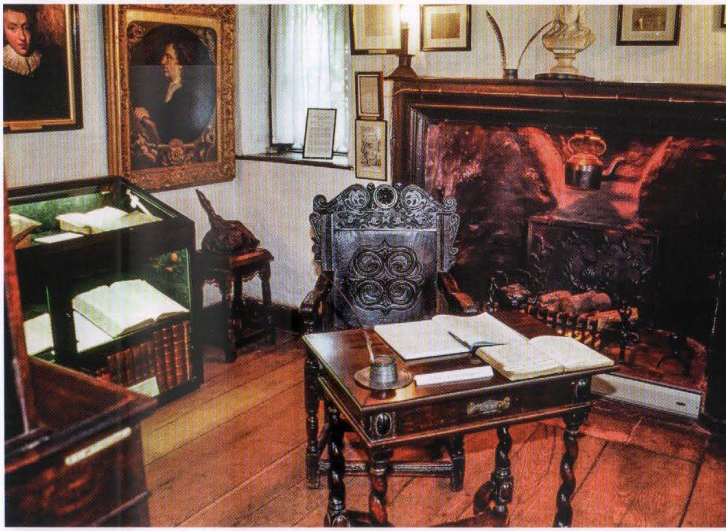

▷ **MILTON'IN ÇALIŞMA ODASI**
Milton'ın Buckinghamshire'ın Chalfont St Giles köyündeki evinin çalışma odası; yazar başyapıtı *Kayıp Cennet*'i burada tamamladı.

BAĞLAM

İç Savaş ve kralın idamı

İngiliz parlamentosu ile Kral I. Charles arasında uzun zamandır devam eden çekişme, 1642 yılında açık bir savaşa dönüştü. Parlamento, monarşiye karşı geleneksel hakları savunma ve piskoposların dini yaşam üzerindeki otoritesini reddetme mücadelesi veriyordu. Kraliyet kuvvetlerinin yenilmesi üzerine Charles 1649 yılında kafası kesilerek idam edildi. Parlamentonun lideri Oliver Cromwell, 1658 yılında ölünceye kadar temel olarak askeri diktatör durumundaydı ve ölümünden kısa süre sonra monarşi geri geldi. Milton, erdemli bir cumhuriyet kurmanın Tanrı'nın işi olduğuna inanıyor ve Oliver Cromwell'i savunan yazılar yazıyordu.

OLIVER CROMWELL

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Molière

1622–1673, FRANSIZ

Molière, Fransa'nın en büyük güldürü oyun yazarıydı. Bunun da ötesinde, tiyatro sanatının her cephesinde sivrildi. Kendi tiyatro topluluğunu yönetti, oyunlar yazdı, yapımcılık yaptı, kendi oyunlarını yönetti ve bunlarda rol aldı.

Jean-Baptiste Poquelin, bir saray görevlisinin oğlu olarak Paris'te doğdu. Ünlü Cizvit okulu Collège de Clermont'ta eğitim aldıktan sonra hukuk okumaya başladı. Babası ona sarayda kraliyet döşemecisi olarak bir iş ayarladıysa da planları suya düştü. Genç adam, aktör olacağını söyleyerek 1643 yılında hem işini hem de hukuk okumayı bıraktı.

Ona sahne tutkusunu neyin aşıladığı bilinmiyor. Okulda sahnelenen Latince komedi ve trajedi oyunlarından etkilenmiş veya birlikte yaşayacağı kendisinden dört yaş büyük aktris Madeleine Béjart'a aşkından tiyatroya yönelmiş olabilir. Çift, aynı tiyatro topluluğunda, Paris'te tenis kortundan devşirilmiş bir yerde oyun sahnelemeye başlayan *Illustre Théâtre*'de çalışmaya başladı. Poquelin, bir yıl geçmeden topluluğun lideri durumuna geldi ve Molière sahne adını kullanır oldu.

Bu oyuncu grubunun ilk girişimleri başarılı olmadı: Birkaç ay içinde mali sıkıntıya düştüler ve Molière borçları yüzünden az kalsın hapse atılıyordu. Borçlarını ödedikten sonra Paris'ten ayrıldılar ve sonraki on üç yıl taşra eyaletlerinde turneye çıktılar. Her işte bir hayır vardır; bu durum, çiçeği burnunda Molière'in ince eleyip sık dokuyan eleştirmenlerden uzakta sanatını ilerletmesini sağladı.

Kumpanya, sevilen komedya ve tragedyalardan, ayrıca Molière'in kendi oyunlarından oluşan bir repertuar sahneliyordu. Bu oyunların bir kısmı, *commedia dell'arte* tiyatrosunun güldürü senaryolarının olgunlaştırılmış çeşitlemeleriyken (bkz. aşağıdaki kutu), bir kısmı da Molière'in alameti farikası durumuna gelecek toplumsal taşlama üzerinde yoğunlaşıyordu.

Saray başarısı

Molière'in dönüm noktası, komedilerinden birini (şimdi kayıptır) Ekim 1658'de Louvre'da sarayın önünde sahnelemesi oldu. Bu oyunla beğenisini kazandığı kralın erkek kardeşi, ona Tiberio Fiorillo'nun İtalyan oyuncularıyla paylaşması için başkentte bir yer ayarladı. Molière, sonraki on yıl içinde en büyük oyunlarını yazdı. Bu oyunlarda İtalyan usulü fars öğelerin yanı sıra Molière'in buluşları da yer alıyordu. Yapmacık sosyete kadınları (*Gülünç Kibarlar*) ve kibarlık özentisi erkekler (*Kibarlık Budalası*) gibi grupları hicvederek mükemmel bir tavır komedisi geliştirdi ve şamatacı komediyi zekice kavrayışla harmanlayan incelikli karakterler yarattı. En beğenilen gülünç karakterleri arasında cimri (*Cimri*) ve evhamlı (*Hastalık Hastası*) gibi tuhaf, takıntılı kişiler yer alıyordu.

Skandal ilişkiler

Molière'in oyunları çok beğenilse de kariyeri günlük gülistanlık değildi. Armande Béjart ile evliliği bir skandal yarattı (kadının eski sevgilisinin kızı olduğu söylentileri dolaşıyordu) ve dinsel ikiyüzlülüğü ele aldığı oyunu (*Tartuffe*) senelerce yasaklandı. Yine de aktörlüğünü sonuna kadar sürdürdü. İronik bir biçimde, *Hastalık Hastası*'nın bir temsilinden sonra öldü.

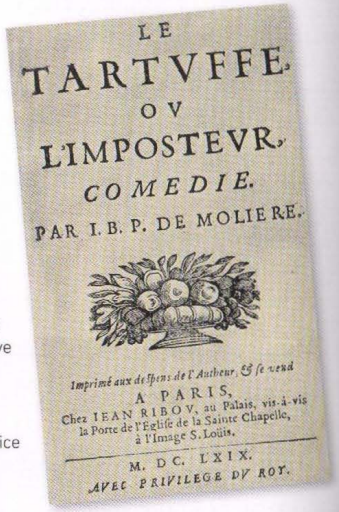
LE
TARTVFFE,
OV
L'IMPOSTEVR,
COMEDIE.
PAR I. B. P. DE MOLIERE.

Imprimé aux dépens de l'Auteur, & se vend
A PARIS,
Chez IEAN RIBOV, au Palais, vis-à-vis
la Porte de l'Eglise de la Sainte Chapelle,
à l'Image S. Loüis.
M. DC. LXIX.
AVEC PRIVILEGE DV ROY.

△ ***TARTUFFE***
Molière'in *Tartuffe* oyunu ilk 1664'te sahnelendi ve yazılı metni beş yıl sonra yayımlandı. Oyunun bütünü, her dizenin 12 heceden oluştuğu uyaklı beyitler şeklinde yazılmıştır.

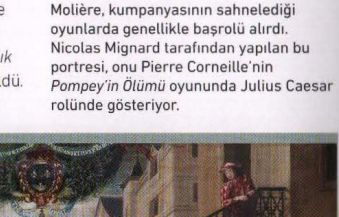

▷ ***MOLIERE CAESAR ROLÜNDE***
Molière, kumpanyasının sahnelediği oyunlarda genellikle başrolü alırdı. Nicolas Mignard tarafından yapılan bu portresi, onu Pierre Corneille'nin *Pompey'in Ölümü* oyununda Julius Caesar rolünde gösteriyor.

BAĞLAM

Commedia dell'arte

Molière, commedia dell'arte geleneğine fazlasıyla borçlu olduğunu her zaman dile getirmiştir. Bu tiyatro türü, İtalya'da 16. yüzyılda ortaya çıkmasına karşın Fransa'da ve Avrupa'nın diğer ülkelerinde popülerlik kazanmıştır. Maskeli ve kostümlü oyuncular belli bir metne bağlı kalmazlar, gevşek yazılmış senaryolardan hareketle doğaçlama oynar ve araya "lazzi" denilen çeşitli komiklikler (güldürücü klişeler) serpiştirirler. Molière, Paris'te bir tiyatroyu paylaştıklarında İtalyan oyuncuları yakından gözlemleme olanağı bulmuştu. Onların beylik karakterlerinden (açgözlü ihtiyar, kıskanç koca, düzenbaz uşak vs.) esinleniyor ve komik birçok tavırlarını ödünç alıyordu.

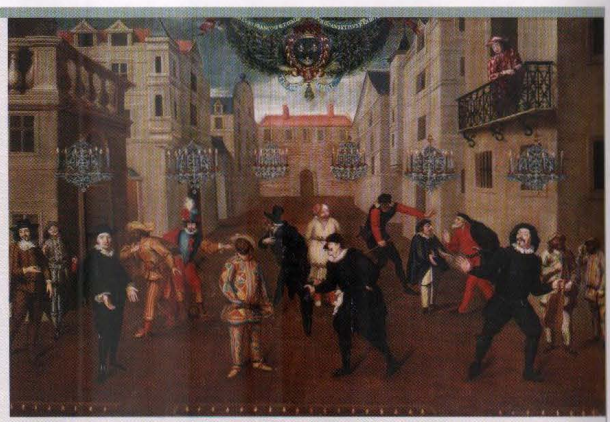

COMMEDIA DELL'ARTE'IN STİLİZE KOSTÜMLERİ

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Aphra Behn

1640–1689, İNGİLİZ

Behn, Britanya'da ekmeğini kalemiyle kazanan ilk kadınlardan biri olarak övülür. Kurmaca yapıtlar, tiyatro oyunları ve şiirler yazmış; romanın gelişimi üzerinde olağanüstü etkisi olmuştur. Yazar aynı zamanda bir devlet casusuydu.

17. yüzyılda imparatorluk ve keşifler hızla yayılırken, uzak diyarlara ilişkin okumalara, "imparatorluğa enerji veren mitos"un bir parçası niteliğindeki anlatılara yönelik İngiliz iştahı da kabarıyordu. O halde, Atlantik'in ötesindeki Surinam'da geçen bir köle hikâyesinin anlatıldığı ve özünde "soylu vahşi" bakışının yattığı *Oroonoko* romanının 1688'de yayımlandığında müthiş bir başarı kazanması belki hiç şaşırtıcı değildir. Üstelik, romanın toplumda kadınların sesinin neredeyse hiç duyulmadığı bir zamanda Aphra Behn tarafından yazılmış olması daha da olağanüstüydü. *Oroonoko*'nun başlarında, onunkisinin "sadece bir kadın kalemi" olduğu yolundaki yalandan yakınırken, kitabın sonunda, yazarlığıyla ilgili daha keskin bir iddiaya bürünür: "Umarım kalemimin şöhreti kahramanımın muhteşem adının çağlar boyunca anılmasını sağlayacak kadar kayda değerdir."

Belirsiz başlangıç

Behn'in hayatının ayrıntıları bölük pörçük ve tartışmalıdır. Muhtemelen Canterbury'deki mütevazı bir ailenin Aphra Johnson adı verilen çocuğuydu. 1663 yılında, o zamanlar bir İngiliz sömürgesi olan ve daha sonra yazacağı en ünlü kitabı *Oroonoko*'nun geçtiği Surinam'da bir süre yaşadı. 1664'te İngiltere'ye dönmesinden kısa süre sonra, Alman veya Hollanda kökenli bir tüccar olan Johan Behn ile evlendiyse de evliliği kısa ömürlü oldu. İki yıl sonra devlet casusu olarak işe alındı ve Hollanda'ya gönderildi (bkz. aşağıdaki kutu).

Çok yönlü verimler

Behn aşk, evlilik, fahişelik ve cinsellikten sosyal sınıf, politika ve köleliğin ve sömürgeciliğin vahşi dünyasına kadar çeşitli konularda ve bütün türlerde yazdı. Özellikle içinde yaşadığı çağa bakıldığında çarpıcı olan *Hollandalı Sevgili* (1673) isimli üçüncü oyunundaki bir şarkıda arzulayan kadını dile getirmiş ve ünlü şiiri "Hüsran"da (1680) toplumsal cinsiyet rollerini irdelemiş olmasıdır. 1670 ile 1688 arasındaki dönemde, oyunlarının on dokuzu (komedi ve trajik-komedi oyunları) sahnelendi.

Behn hayattayken önemli bir yazar olarak kabul görmesine karşın, eserlerinin fazlasıyla müstehcen olduğu düşünüldüğünden ölümünden sonraki iki yüzyıl boyunca popülerliğini kaybetti. Ayrıca kadın yazar olması da metinlerinin uzun yıllar ciddi şekilde ele alınmasını engelledi. Oyunları, şiirler ve kısa öykülerinin birçoğundaki kıvrak zekâ ve göz alıcılık bir yana, *Oroonoko*'nun ilk romanlardan biri olduğu ve roman türünün gelişimini büyük ölçüde etkilediği rahatlıkla söylenebilir. Üstelik ağızbirliğiyle ilk İngiliz romanı sayılan Defoe'nun *Robinson Crusoe*'sundan (1719) önce yazılmıştır. Son yıllarda, Behn'in çalışmaları özellikle feministlerin, edebiyat ve kültür kuramcılarının ilgisini çekiyor ve beğeni topluyor.

Behn 1689 yılında öldü ve Westminster Manastırına defnedildi. İki yüz elli yıl sonra, önde gelen feminist yazar Virginia Woolf *Kendine Ait Bir Oda* (1920) isimli romanında şu ünlü sözleriyle yazara duyduğu saygıyı dile getirir: "Bütün kadınların hep birlikte, Aphra Behn'in mezarını çiçeklerle donatmaları gerekir... çünkü kadınlara zihinlerini söze dökme hakkını kazandıran odur."

△ **DORSET GARDEN TİYATROSU**
Behn'in oyunlarının çoğunun prömiyeri, Doğu Londra'da 1671 yılına yapılmış Dorset Garden Tiyatrosunda (Dükün Tiyatrosu olarak da bilinir) gerçekleştirildi. Behn tiyatroya yakın bir yerde, arkadaşı oyun yazarı ve şair John Dryden'ın yakınında oturuyordu.

◁ ***APHRA BEHN*, y.1670**
Behn hayattayken özellikle "skandal yaratan" oyunları ve eşcinsel şiiriyle ün saldı. Buradaki portresi, İngiliz sarayına ressam olan Hollanda doğumlu ressam Sir Peter Lely tarafından yapılmıştır.

BAĞLAM

Gizli ajan

İngilizler, ticaret yolları nedeniyle 1665 ile 1667 arasında Hollandalılarla savaşıyorlardı. Bir muhafazakâr ve hararetli bir monarşi yanlısı olan Behn, II. Charles yönetimi tarafından casus olarak görevlendirilerek İngiltere'ye saldırmaya veya hükümeti karıştırmaya yönelik dolapları su yüzüne çıkarması talimatıyla Anvers'e gönderildi. "160" ve "Astrea" kod adlarını kullanan Behn, İçişleri Bakanlığına, Thames Irmağı'na bir donanma gönderilmesi yönünde bir Hollanda planıyla ilgili uyarının da yer aldığı bir takım raporlar gönderdi. 1667 yılında Londra'ya geri dönen Behn, kraliyet hizmetindeyken yapmış olduğu masrafları ödeyemediği için borçlular hapishanesine gönderildi. Tahliye edildikten sonra beş parasız kalan Behn, para kazanmak için tekrar tiyatro oyunları yazmaya başladı.

EENDRACHT YELKENLİSİ VE HOLLANDA DONANMASI, LUDOLF BAKHUIZEN, y.1665

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Matsuo Bashō

1644–1694, JAPON

Japonya'nın en ünlü şairi Bashō, haiku şiirini yüksek bir sanat biçimine yüceltti. Aşkıncı şiirini köklendireceği bir ruhsal deneyim arayışıyla kentli edebiyat çevrelerinden ayrılıp kırlarda dolaştı.

Bashō, Kyoto yakınlarındaki Matsuo Munefusa'da doğdu; ikinci dereceden bir samurayın oğluydu. O on iki yaşındayken babası öldü ve Bashō altı yıl sonra bir yerel samuray generalinin hizmetine girerek oğlu Tōdō Yoshitada'nın yaverliğini yaptı. İki genç adam şiir aşkıyla birleşiyorlardı. Bashō, bilinen ilk şiirini 1662 yılında Sōbō mahlasıyla yayımladı. Yoshitada'nın 1666'da erken ölümü üzerine Bashō soylu efendisinin hizmetinden ayrılarak bir süre Kyoto'da yaşadı.

Bashō, 1670'li yıllara gelindiğinde bir yazar olarak kendine isim yapmış ve *Deniz Kabuğu Oyunu* (1671) gibi şiir antolojileri derlemişti. 28 yaşında Edo'ya (şimdiki Tokyo) taşındı ve orada su işleri bakanlığında bir iş buldu; bu arada yazmaya Tōsei mahlasıyla devam ediyordu. Ortaklaşa yaratılan şakacı taşlama "haikai no renga" (bkz. sağdaki kutu) dönemin baskın şiir üslubuydu. Bu şiir tarzında, şairler bir araya geliyor ve geleneksel yapıya sahip çok daha uzun bir şiirin parçasını oluşturacak kısa dizeler yazıyorlardı. Bashō, ünlü şair Nishiyama Sōin lideliğindeki Danrin Şiir Okuluna katıldı.

Ruhsal yolculuklar

1680 yılında Bashō artık saygın bir yazı öğretmeni oldu; gelgelelim içi kıpır kıpırdı ve Zen Budizm çalışmaya başladı. 1680 yılında bir koşuşturmanın hâkim olduğu Edo'dan taşınıp şehrin kıyısında küçük bir kulübeye yerleşti. İşte o sıralarda ("muz ağacı") adıyla yazmaya başladı ve Bashō şiiri giderek daha yenilikçi yapıya, daha karanlık bir havaya bürünüyordu. 1682 yılının sonlarına doğru Bashō'nun yaşamı altüst oldu. Kulübesi yanıp kül oldu ve annesinin öldüğünü öğrendi. Kai eyaletindeki arkadaşlarında kaldı, Zen çalışmalarını yoğunlaştırdı ve 1684 yılında esinlenme arayışıyla kırlarda dolaşmaya başladı. Yürüyerek yaptığı yolculukların birincisinin sonucu, bir düzyazı ve şiir bileşimi olan haiku formunda yazdığı *Bir Hava Bozgunu İskeletin Notları* isimli seyahat güncesiydi.

Bashō, 1689 yılında başyapıtı *Dar Yoldan Kuzeyin Derinliklerine*'nin konusunu oluşturacak, yürüyerek yaptığı 2.000 kilometrelik uzun bir yolculuğa çıktı. Sora adında bir yol arkadaşının eşliğinde çıktığı bu fiziksel olduğu kadar ruhsal niteliğe de sahip yolculukta ülkenin ücra ve engebeli iç bölgelerini keşfetti. Eski bir savaş meydanının kenarında şu dizeleri yazdı: "Yaz otları ve çimen/artakalan/ savaşçıların rüyalarından." Fırtınalı bir dinlenme faslındaysa, buruk ve dünyevi alaycı bakışı kendini gösterir: "Pireler, bitler /şimdi bir at işiyor/ yastığımın eşiğine."

Bashō, 1691'de Edo'ya dönünce kendini bir kez daha ünlü bir şairin hareketli yaşamında buldu ve bu yaşam onun yalnızlığa olan tutkusuyla çelişiyordu. İşte o sırada daha sonraki şiirlerinin ruhunu oluşturacak "hafiflik" kavramını kafasında şekillendirdi.

1694 yılında tekrar yola koyuldu; bu onun son yolculuğu olacaktı. Osaka'da elli yaşında mide rahatsızlığından öldüğünde etrafı öğrencileriyle çevriliydi. "Bir yolculukta, hasta / rüyalarım aylak dolanıyor/ çorak bozkırda." Bu onun son şiiriydi.

▽ YABAN ESİNLENME
Bashō, Kuzey Japonya'nın yaban coğrafyasında dolaştı. Şiirinin esin kaynağı, taşın hareketsizliği ya da suyun hareketi gibi doğayla olan doğrudan deneyimidir.

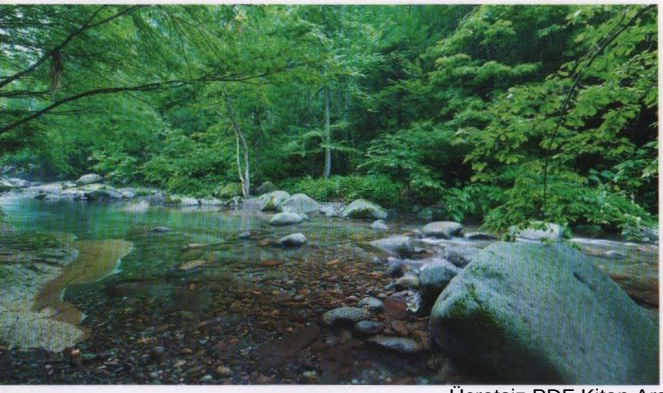

BİÇİM
Haiku

Bashō'nun mükemmele ulaştığı uzun, bağlı dizeli haikai'nin başında, hokku denilen 17'lik hece ölçüsüne (5-7-5) sahip üç dizeli bir beyit vardı. Bashō'nun etkisiyle, hokku tek başına önem kazandı ve daha sonra haiku olarak adlandırıldı. Haiku, bir mevsime yapılan göndermeyle birbirine bağlı ama genellikle çelişen iki imge veya düşünceyle doğanın özünü yansıtmayı amaçlar. Bashō, haiku'ya kısalığına karşın son derece etkileyici, tınısı yoğun bir şiirsel form kazandırmak için Zen Budizmden ve daha içe dönük Çin şiir geleneğinden destek aldı. En ünlü haiku'su (1686): "Eski gölete / atlayıverir bir kurbağa / su-sesi."

MEZAR TAŞINA YAZILMIŞ BİR BASHŌ HAİKU'SU

▷ TEFEKKÜR YÜRÜYÜŞLERİ
Tsukioka'nın yaptığı bu 19. yüzyıl ağaç baskı, Bashō'yu yaptığı çok sayıda yolculuklardan birinde yol kenarında iki adamla konuşurken gösteriyor.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Daniel Defoe

1660–1731, İNGİLİZ

Dinine bağlı bir Presbiteryen, tüccar, yazar, gazeteci, devlet casusu, makale yazarı ve propagandacı. Defoe türlü türlü becerileri olan, kurmaca yapıtlarıyla derin ve geniş kültürel etki yaratmış biriydi.

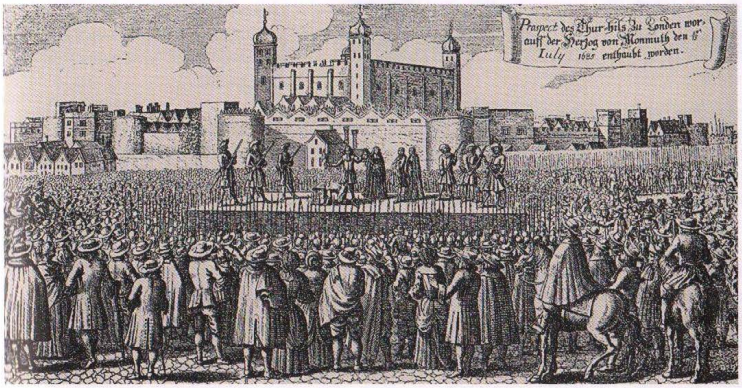

◁ **KOMPLO VE İHANET**
Bu gravürde, II. James'i tahttan indirmeye yönelik komplosu başarısızlıkla sonuçlanan Monmouth Dükü'nün idam edilmesi gösteriliyor. Dük, Sedgemoor Savaşında kralın kuvvetleri tarafından yenilgiye uğratılmıştı.

Daniel Defoe'nun en çok taşlama yazılarıyla ve bir yazınsal öncü olarak tanındığı söylenebilir; oysa özel yaşamı da bir o kadar olağanüstüdür. 1666'daki Büyük Yangın'dan altı yıl önce St. Giles, Londra'da bir tüccar ailenin çocuğu olarak doğan sanatçıya aslında sadece Daniel Foe adı verildi. Defoe, adının "De" kısmını sonradan, besbelli kendisine soylu ve aristokrat bir hava vermesi için eklemiştir. Ailesi Flaman soyundan Presbiteryendi ve dolayısıyla İngilizlerin (özellikle saraylı kesimin) bağlı olduğu Anglikan inanışının dışındaki muhaliflerden sayılıyorlardı; bu nedenle Defoe'nun kalburüstü İngiliz üniversitelerinde okuması yasaktı. Bunun yerine, daha sonra ABD'nin Massachusetts eyaletindeki Harvard College'in rektör yardımcısı olan Protestan rahip Charles Morton'un işlettiği Muhaliflere yönelik Londra Akademisinde eğitim gördü.

◁ **DANIEL DEFOE**
Defoe servetini abartmaktan ve 18. yüzyılın başlarına ait bu gravürde gösterildiği gibi kıyafetleriyle züppece hava atmaktan hoşlanırdı. Uzun peruk ve dantel kırmalı yaka favorisiydi ve genellikle kılıç kuşanırdı.

Ticari kariyer

Rahip olmaya yazgılı gibi görünürken ticarete atılma yolunu seçti. 1684 yılında evlendiği sıralar (eşi Mary'den altı çocuğu olacaktı) erkek kıyafeti satmaya başladı ve 1690'lı yıllara gelindiğinde artık tütün, şarap ve emlak ticaretinde başarılı bir tüccardı. Daha sonra, ticari faaliyetleri daha riskli girişimlerle dallanıp budaklandı ve 1692 yılında iflasına yol açacak felaket sigorta girişimi sonucunda sonraki on yılını borçlarını kapatmakla geçirdi.

Defoe ticaretle uğraşırken bir yandan da muhalif görüşlerini destekleyen makaleler yazarak politikayla aktif şekilde ilgilenmeyi ihmal etmedi. Katoliklik yanlısı II. James 1685'te tahta çıktığında, Defoe, Monmouth İsyanı'na katıldı ve kralı devirmeye yönelik bu girişime katılması nedeniyle idamdan zor kurtuldu.

PORTRE
Orange'lı William

Hollanda Cumhuriyetinin Lahey şehrinde doğan William (1650-1702) Hollanda devlet başkanı olacaktı. Fransız Katolik kuvvetlerini 1673 yılında Hollanda Cumhuriyeti'nden çıkardığında bir Protestan kahraman olarak görülüyordu. 1677 yılında, kendisinin kuzeni ve İngiliz tahtının varisi York Dükü James'in kızı Mary ile evlendi. James 1685 yılında kral olduğunda, İngiliz Protestanların çoğu onun Katolik inancından işkilleniyor ve James'in 1688 yılında bir varisi dünyaya gelince Katolik halefin tahta geçmesinden korkuyorlardı. Kralın muhalifleri, gizliden gizliye, William'a İngiltere'yi işgal etmesi için baskı yapıyorlardı. William'ın askeri kuvvetleri 1688 yılında İngiltere'ye çıktıklarında James teslim oldu ve William ülkeyi eşi Mary ile birlikte yönetti.

ORANGE'LI WILLIAM'IN (III. WILLIAM) SIRLANMIŞ DELFT İŞİ SERAMİK BÜSTÜ

"**Adalet, suç işleyen** kişiye uygulanan **şiddettir** çünkü herkes kendi gözünde **masumdur.**"

DANIEL DEFOE, *MUHALİFLERİN İCABINA BAKMANIN EN KESTİRME YOLU*

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

BAĞLAM

Liberaller ve Muhafazakârlar

Orange'lı William'ı İngiliz tahtına çıkaran 1688 Şanlı Devrim'i Parlamentoyu ilelebet ülkenin yönetici gücü olarak tesis etti. "Liberaller" (Whig) ve "Muhafazakârlar" (Tory), 18. yüzyılda İngiliz parlamentosunun iki karşıt grubuydu. Geçmişte bu iki kelimenin de namı kötüydü. Whig at hırsızı, Tory ise Katolik haydut anlamına geliyordu. Defoe'nun zamanında, muhafazakârlar daha yakın zamana kadar Kralın Tanrısal Hakkına inanmış olan ve dini hoşgörüye karşı olan ülke eşrafıydı. Liberaller ise monarşinin kontrol altında tutmaya çalıştığı toprak sahiplerini ve yeni ortaya çıkan zengin orta sınıfı temsil ediyorlardı.

MUHAFAZAKÂRLARI (SOLDA) VE LİBERALLERİ (SAĞDA) GÖSTEREN GRAVÜR, THOMAS SANDERS, 18. YÜZYIL

Taşlama ve kışkırtma

Defoe, 1689 yılında kral olan Orange'lı William'ın ateşli bir taraftarıydı. William'ın 1688 yılındaki Şanlı Devrim'i Britanya'da parlamenter yönetime geçişin işaretiydi ve Protestan inancının egemenliğini onaylayarak muhalifler için yumuşak bir özgürlük havası estirdi. Gelgelelim, William'ın 1702'de ölümünden sonra, bütün Protestan muhalifleri hor gören ve muhafazakârların (bkz. yukarıdaki kutu) duygularını paylaşan sofu Anglikan Kraliçe Anne İngiltere tahtına çıktı ve hemen muhaliflerin faaliyetlerini engellemeye koyuldu. Defoe buna cevaben "Muhalifleri Halletmenin En Kestirme Yolu" isimli bir broşür makale yazdı. Muhaliflerin icabına bakılmalı," diyor ve "Artık Bırakın Hırsızları Çarmıha Gerelim," önerisiyle muhafazakâr görüşün keskin bir parodisini yapıyordu.

Makalenin altındaki taşlamacı niyet anlaşılınca egemen çevreler köpürdü. Defoe halkı kışkırtmakla suçlandı, üç defa işkence kütüğüne gönderildi ve Newgate Hapishanesine atıldı. Orada, *Moll Flanders* romanının esin kaynağı Met King'le tanıştı. Önde gelen muhafazakârlardan Dışişleri Bakanı Robert Harley, Defoe'nun etkileyici yazarlığını, kurnazlığını ve pratik zekâsını kendileri lehine kullanmanın avantajlı olacağını fark etti. Defoe'nun tahliye edilmesini sağladı ve onu bir casus ağı kurması için ülkenin her yerine gönderdi. Hatta Defoe, İskoçya'da iki ülkeyi birleştiren 1707 Birleşme Yasası için yapılacak oylama öncesinde nifak ve kararsızlık tohumları ekti. Bu yolculuklara çoğunlukla kılık değiştirerek çıkıyor ve seyahat ederken çeşitli sahte kimlikler kullanıyordu.

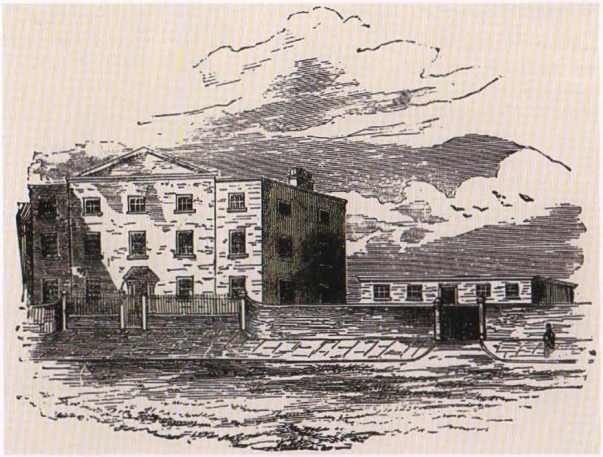

◁ **STOKE NEWINGTON'DAKİ EV**
Bir Protestan muhalif olarak Defoe, İngiliz müesses nizamının bir parçası olamazdı. Bu nedenle evi Londra'nın biraz uzağındaki Stoke Newington'daydı.

Hakikat sorunu

Defoe, kurmaca yazmaya elli yedi gibi ileri bir yaşta, en ünlü eseri *Robinson Crusoe'nun Yaşamı, Tuhaf ve Şaşırtıcı Serüvenleri* ile başladı. Romanları sanki "gerçek" otobiyografik anlatılarmış gibi yazıldı ve yayımlandı: Okuyucular, Robinson Crusoe ile Moll Flanders'ın bu romanların yazarları olduğuna inandırıldı. İki kitapta da Defoe'nun adı yer almaz: Bir güncenin dolaysız tarzıyla yazılmış *Robinson Crusoe*'nun kitabın kurmaca kahramanı Crusoe tarafından kaleme alındığı belirtiliyordu (bkz. başlık sayfası, karşıda) ve *Moll Flanders* romanı da "kadın kahramanın kendi notlarından yazıldığını" iddia eder.

Benzer şekilde, 1665 yılında Londra'da patlak veren hıyarcıklı veba salgını sırasında bir adamın deneyimlerini anlatan Defoe'nun 1722 tarihli romanı *Veba Yılının Güncesi* de okurlar tarafından Defoe'nun kitabın yazarı değil de, editörü olarak hareket ettiği, düpedüz bir gazetecilik çalışması olarak görülüyordu. Metin günlere ve yerlere yapılan titiz göndermeler içerirken veba kurbanlarını gösteren tablolara gerçekte olduğu gibi yer verir. Defoe, kitapta gazeteci kafasıyla kılı kırk yaran canlandırmalar sergiler.

Doğrusu bu tutumunda iyi niyetli gibidir çünkü ortalıkta Fransa'dan yayılan yeni bir salgın olduğu

"**Doğası** gereği insanın **kanında** vardır, Elinden gelse her insan **zorba** olurdu."

DANIEL DEFOE, *KENTISH DİLEKÇESİNİN TARİHİ*

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

BAŞYAPITLARI

1702
Defoe'nun taşlama tarzındaki *"Protestan Muhaliflerin İcabına Bakmanın En Kestirme Yolu"* isimli makalesi yayımlanır ve bir süre hapsedilmesine neden olur.

1704
1703 yılında İngiltere'yi vuran bir fırtınayı anlatan *Fırtına*'yı kaleme alır. İlk modern gazetecilik çalışmalarından biri olarak görülür.

1719
Robinson Crusoe romanıyla başarı kazanır ve bunu aynı yıl *Robinson'un Sonraki Serüvenleri* izler.

1722
H.F. adıyla (vebadan sağ kurtulan amcası Henry Foe'nun adının baş harfleridir) *Veba Yılının Güncesi*'ni yayımlar.

1722
Newgate Hapishanesinde doğan güzel bir kadının talihindeki değişiklikleri anlatan pikaresk romanı *Moll Flanders*'ı yazar.

söylentileri dolaşıyordu. Defoe, olayları doğru göstererek okuyucularına hayatta kalma şanslarını artırabileceğini umut ediyordu.

Modern roman

1719 yılında yayımlanan *Robinson Crusoe*'nun, Cervantes'in *Don Kişot*'uyla (1605) birlikte bugün roman dediğimiz türün ilk örneklerinden biri olduğu yaygın şekilde kabul edilmektedir. Bu yapıtlar belli ortak özelliklere sahiplerdi. Sözgelimi, önceki çağların sahnelenmek üzere tasarlanmış şiir ve düzyazı epiklerinden farklı olarak sesli okunmaları yerine tek başına okunmaları niyetiyle yazılmış kurmaca düzyazı anlatılardı. Ayrıca yeni ve filizlenmekte olan okuryazar orta sınıf için yazılıyorlardı. Milton'ın şiirleriyle Shakespeare'in oyunlarından bambaşkaydılar; bu yapıtlardaki ana kahramanlar imparatorlar, krallar ve tanrılar değil; başlarından okuyucuların kendileriyle bağlantı kurabilecekleri olaylar geçen sıradan insanlardı.

Ada anlatıları

Robinson Crusoe, insanları can alıcı bir yerinden yakalayarak etkilemişti (yayımlandığı ilk yıl dört baskı yaptı). Bunun bir ölçüde romanın inandırıcı hikâyesinden kaynaklandığı söylenebilir; bir ıssız adaya düşen ve hayatta kalmak için doğa koşullarına ve "kötü yazgısına" karşı mücadele eden bir insan anlatılıyordu. Bazı eleştirmenler, metni her insanın hayat mücadelesine yönelik bir metafor olarak okuyordu. Bazılarına göre de, kitabın önemi zamanının bir ürünü olmasında ve Avrupa'nın dünyanın büyük bölümünü sömürgeleştirmesine yol açan ideolojiyi eleştirmeden gözler önüne sermesidir. Romanda sömürgeci ve sömürülen arasındaki ilişki, adanın yerlisi Cuma ile "uygarlığın" taşıyıcısı Crusoe arasındaki etkileşimle gelişir. Crusoe, silahının yardımıyla "vahşi" Cuma'ya Batı dünyasının usullerini, özellikle otoriteye boyun eğmeyi öğretir.

Deniz kazaları ve ıssız adada mahsur kalma Defoe'nun yaşadığı çağda sıradan şeylerdi; bu gerçek olaylara ilişkin çok sayıda hikâye anlatılırdı. Defoe, Pasifik adasında yıllar geçiren Alexander Selkirk ve bir Karayip sürgün yerinden kaçan Henry Pitman da dahil bu hikâyelerin bir çoğundan kendi ada anlatısı için esinlendi.

Daniel Defoe, son yıllarını bozulan sağlığıyla, borçlarıyla boğuşarak ve alacaklılarından gizlenerek geçirdi. Son romanı *Roxana*'nın yayımlanmasından yedi yıl sonra, 1731 yılında muhtemelen inme sonucu öldü. Yazarın anısına dikilen anıt Bunhill Field, Kuzey Londra'dadır.

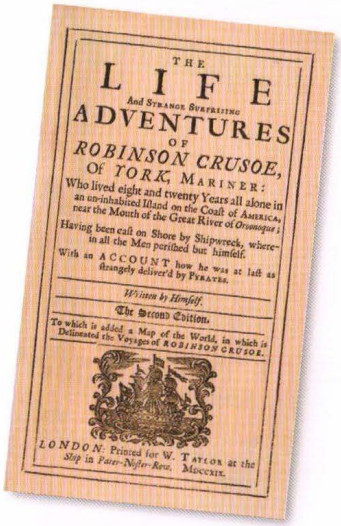
THE
LIFE
And Strange Surprizing
ADVENTURES
OF
ROBINSON CRUSOE,
OF YORK, MARINER:
Who lived eight and twenty Years all alone in an un-inhabited Island on the Coast of AMERICA, near the Mouth of the Great River of Oroonoque;
Having been cast on Shore by Shipwreck, wherein all the Men perished but himself.
With an ACCOUNT how he was at last as strangely deliver'd by PYRATES.
Written by Himself.
The Second Edition.
To which is added, a Map of the World, in which is Delineated the Voyages of ROBINSON CRUSOE.
LONDON: Printed for W. TAYLOR, at the Ship in Pater-Noster-Row. MDCCXIX.

△ ***ROBINSON CRUSOE*, 1719 BASKISI**
Defoe'nun fetih ve hayatta kalma hikâyesi tüm zamanların en başarılı kitaplarından biridir. *Robinson Crusoe*, Kitabı Mukaddes'ten sonra dünyada en çok çevrilen kitaptır.

▽ **ROBINSON CRUSOE'NUN ADASI**
Şili'nin orta sahillerinden yaklaşık 650 km (400 mil) mesafedeki bir Pasifik adası, Defoe'nun ünlü ada hikâyesinin çok sayıdaki esin kaynağından biri olduğu düşünülen İskoç kanun kaçağı Alexander Selkirk'in geçici eviydi.

▷ ***SWIFT, ST PATRICK KATEDRALİ BAŞRAHİBİ***
Swift'in Charles Jervas tarafından 1718'de yapılan bu portresi, onu rahip cüppesi ve yakalığıyla gösteriyor. Masanın üstünde Aesop, Horace ve Lucian kitapları duruyor.

Jonathan Swift

1667–1745, İRLANDALI

Swift, savaşa ve emperyalizme karşı öfkeyle savaşan olağanüstü bir taşlama ustasıdır. Fantastik yapıtı *Gulliver'in Seyahatleri*, insanoğlunun zalimliğinin ve saçmalıklarının parodisidir.

"**Taşlama**, bakan kişinin genellikle kendisininki dışında **herkesin yüzünü gördüğü bir aynadır...**"

JONATHAN SWIFT, *KİTAPLARIN SAVAŞI*

Jonathan Swift, Dublin'deki King's Inns'te görev yapan hukukçu babasının ani ölümünden tam yedi ay sonra dünyaya geldi. Bir İngiliz din adamının kızı olan annesi para sıkıntısına düşünce Jonathan'ı amcasının yanında bırakarak İngiltere'ye döndü. Çocuk, İrlanda'nın en iyi okulu Kilkenny School'a gönderildi ve daha sonra kurallarıyla ters düşse de Dublin'de Trinity College'dan mezun olmayı başardı. Swift, 1689 ile 1694 arasında, diplomat Sir William Temple'ın kâtibi Surrey'deki Moor Park Kütüphanesinde bol bol okudu. Kâhyanın genç ve çelimsiz kızı Esther Johnson ile tanıştı, onun arkadaşı ve hocası oldu. İrlanda'da bir süre din adamı olarak görev yaptıktan sonra, Moor Park'a geri döndü ve öğrencisinin bu arada "Londra'daki en güzel, zarif ve hoş kadınlarından birine" dönüştüğünü gördü; "sadece bir parça şişmandı."

Bir yön değişikliği

Swift, otuzlu yaşlarında isimsiz olarak veya takma isimlerle bir takım taşlama yazıları yayımladı. *Bir Fıçı Hikâyesi* (1704) isimli çalışmasında çağının etik ve ahlak anlayışını yerdi. "Bickerstaff" makalelerinde (1708-09) ise tanınmış yıldız falcısı John Partridge'in öleceği kehanetinde bulunarak adamın kariyerini altüst etti. Londra'da şair Alexander Pope, oyun yazarları William Congreve ve John Gay ile birlikte Scriblerus Kulübünü kurdu. Ayrıca *Examiner* gazetesinin editörlüğünü yaptı ve muhafazakâr (Tory) hükümetin propagandacısı oldu. Swift hep İngiltere'de yüksek bir din adamlığı görevine atanmayı hayal etmişti fakat bunun yerine 1713 yılında St Patrick Katedralinin başrahipliğine getirildi.

Bir takım gönül maceraları oldu; bunlardan Esther Vanhomrigh'e (takma adı Vanessa), Swift'in "Cadenus ve Vanessa" şiirinde rastlarız. Yine de Swift hiçbir zaman Esther Johnson'a (takma adı Stella) yazmayı bırakmadı; Londra'daki yaşamına ilişkin içten ve duyarlı mektupları yazarın ölümünden sonra derlenip *Stella'ya Günce* adıyla yayımlandı. Swift'in Esther ile evlenip evlenmediği bugüne kadar belirsizliğini korumuştur.

Tory hükümetinin düşmesinden sonra Swift, İrlanda'ya sürgün edildi. Burada, 1724 yılında, İrlanda yaşamındaki İngiliz hakimiyetine ilişkin zehir zemberek eleştirilerinin yer aldığı *Drapier'in Mektupları*'nı ve iki yıl sonra da "dünyayı avutmak için değil, canını sıkmak için" yazdığı *Gulliver'in Seyahatleri*'ni yayımladı. Bu kitabını, İngilizlerin kısıtlamadığı tek ticari kalem olarak şarküteri ürünleri şeklinde satılabilecekleri önerisinde bulunduğu *Alçakgönüllü Bir Öneri* (1729) takip etti.

Yaklaşık 1742 yılında felç oldu ve konuşma yetisini kaybetti. 1745 yılında 77 yaşındayken öldü ve St Patrick Katedralindeki Esther Johnson'ın yanına gömüldü. Kendisinin kaleme aldığı mezar yazıtında şöyle yazar: "Haklı bir öfkenin yüreğini parçalayamayacağı bir yere gitti".

BAĞLAM

Politika ve din

Swift, bir Anglikan olarak, II. James'in monarşiyi geri getirme girişimlerine karşıydı; sivil ve dini özgürlük ile parlamentonun denetimi altındaki bir monarşi ilkelerine bağlı Whig'leri destekliyordu. Kraliçe Anne tahta geçtiğinde taraf değiştirerek Tory hükümetinin tarafına geçti, gelgelelim kraliçenin ölümünden sonra Tory hükümetinin devrilmesi onun Anglikan kilisesinde yükselme umutlarını suya düşürdü. İşin ironik yanı, İngiltere'nin adaletsiz sömürgeci yönetimini hedef alan yazıları nedeniyle, çoğunluğu Katolik olan İrlanda halkının gözünde bir ulusal kahraman haline gelmesidir.

KRALİÇE ANNE, MICHAEL DAHL, y.1714

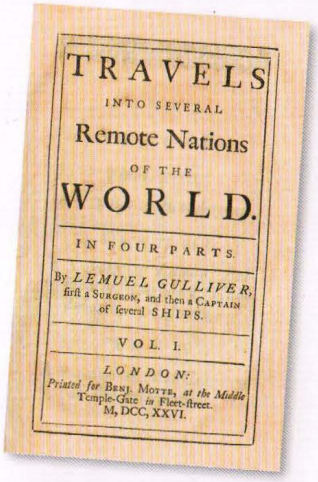

△ **BİRİNCİ BASIM, 1726**

Gulliver'in Seyahatleri, gemi kazazedesi Lemuel Gulliver'in minik Lilliputlar'ın arasında, devlerin arasında ve Houyhnhnmlar olarak adlandırılan uygar atların Yahoolar denilen bayağı insanları yönettiği bir diyarda geçen maceralarını anlatır. Kitap, insanlığın tüm yönlerini hedef alan zehir zemberek bir hicivdir.

▷ **MOOR PARK, SURREY**

Charles Herbert Woodbury tarafından yapılan bu çizim, Swift'in 1689-1699 arasında yaşadığı ve çalıştığı evi gösteriyor. Swift, *Bir Fıçı Hikâyesi* kitabı üzerinde çalışmaya burada başladı.

Voltaire

1694–1778, FRANSIZ

Voltaire, Aydınlanma Çağının canlı timsaliydi. Çok sayıda yapıtında Katolik Kilisesinin hurafelerini ve devlet gücünün gelişigüzel kullanılmasını yerdi, ifade özgürlüğünü ve dinsel hoşgörüyü savundu.

Voltaire takma adıyla tanınacak François-Marie Arouet 1694 yılında Paris'te doğdu. Küçük bir saray memurunun oğlu olarak saygın Collège Louis-le-Grand'de eğitim gördü ve bu okuldaki sıkı Cizvit dinsel eğitimi ona amaçlananın aksine dinsel bağlılıktan çok, derin bir şüphecilik aşıladı. Genç bir adam olarak izlemesi beklenen hukuk kariyerine yüz çevirerek kendini hummalı şekilde edebiyat okumaya verdi.

Voltaire serbest düşünceli insanların takıldığı elit sosyal çevrelerde boy göstermeye başladı; dinsel ve siyasal otoriteye yönelttiği gözüpek ve muzip eleştirileri büyük bir hayran kitlesi kazandırdı. Gelgelelim 1717'de çizmeyi aşarak Fransa kral naibine sözlü hakarette bulundu ve on bir ay hapse atıldı. Voltaire, Bastille'de hapis yatmasının ona düşünme ve tragedyalarının birincisini, –kendisine hem övgü hem para kazandıran ve 1718 yılında Paris'te sahnelenen– *Oedipus*'u yazma olanağı verdiğini söylemekten gurur duyardı. Bu oyunu, dinsel bağnazlığı ve hoşgörüsüzlüğü eleştirdiği Fransa kralı IV. Henri'nin hikâyesinden yararlandığı *Henriade* (1723) epik şiiri izledi.

İngiltere deneyimi

Voltaire, güçlü bir soylu aileye mensup Chevalier de Rohan'la arasındaki kişisel bir çekişmenin ardından Britanya'ya gitti. Londra'da geçirdiği iki yıl, dinsel hoşgörü, politik özgürlük ve kanıta dayalı bilimin değeri konusundaki düşüncelerini berraklaştırdı. Fransa'ya döndüğünde kendi ülkesinin hükümetini, kilisesini ve toplumunu Manş'ın diğer yakasındaki uygulamalarla karşılaştırarak eleştirdiği *İngilizlere Dair Mektuplar*'ını (1733) yayımladı. Bu denemeler Katolik karşıtı olmakla suçlandı ve Voltaire tedbirli davranarak sevgilisi Madame du Châtelet'nin kır evine yerleşmeden önce İsviçre'ye sığındı (bkz. sağdaki kutu).

Taşlamalar

Voltaire, "aydın despot" olarak gördüğü Prusya kralı II. Frederick'e hayranlık duyuyordu. 1750'li yılların başlarında Frederick'in Berlin'deki sarayında üç yıl geçirdi ve yine bir skandala karışarak oradan da kaçtı. Genç kuzeni ve sevgilisi Madame Denis'le birlikte Güneydoğu Fransa'daki Ferney'e yerleşti. Oradan 1766'da Chevalier de la Barre'ın kâfirlik nedeniyle barbarca işkence görmesi ve idam edilmesi gibi Fransa'daki din kaynaklı adaletsizliklere kaşı bir dizi kampanya yürüttü.

Voltaire'in bugün en yaygın okunan yapıtları, çağdaş toplumu ve felsefi düşünceleri yeren kısa kurmacalardır *(conte)*. Voltaire, bunların en ünlüsü *Candîde*'de (1759) Leibniz'e atfedilen "tüm olanaklı dünyaların en iyisinde her şey en iyisidir" görüşüne amansızca saldırır. Kitap, çivisi çıkmış bir dünyaya verilecek en akılcı tepkinin, insanın geri çekilerek "kendi bahçesini ekip biçmesi" olduğu sonucuna varır.

Voltaire, son tragedyası *Irène*'nin sahnelenmesi için Paris'e zaferle döndükten sonra 1778'de öldü.

◁ ***VOLTAIRE* VE *HENRIADE***
Voltaire, 1728 tarihli bu portresinde, elinde Fransa'nın politik durumunu irdelemek için Paris kuşatmasının hikâyesinden yararlandığı *Henriade* şiir kitabını tutuyor.

▽ ***CANDIDE*, 1759 BASKISI**
Hafif ve nükteli tarzda yazılmış olsalar da, Voltaire'in kısa kurmaca yapıtlarına, her yerde akılsızlığın ve zorbalığın hortladığı kasvetli bir dünya manzarası hâkimdir.

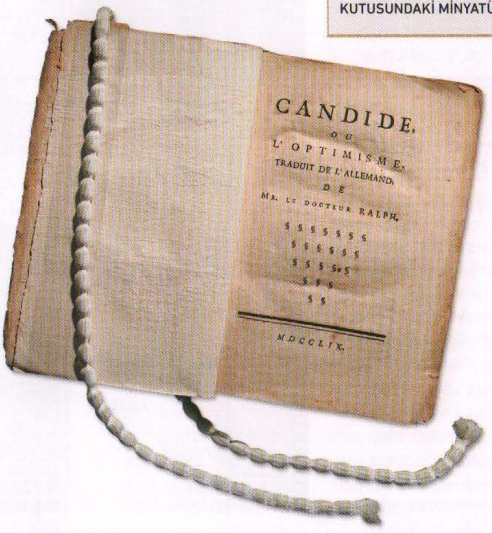

PORTRE
Madame du Châtelet

Madame du Châtelet (1706–49) 1733'den sonraki on beş yıl boyunca Voltaire'in sevgilisidir. Üstün yetenekli bir kadındı, fizik ve bilim felsefesi konularında önemli yazılar yazdı. Isaac Newton'ın *Principa Mathematica* yapıtını Fransızcaya çevirdi ve kendi açıklamalarında mekaniğe yeni bir yaklaşım önerisinde bulundu. Voltaire kendisinin *Newton Felsefesinin Öğeleri* (1738) isimli çalışmasına onun yapmış olduğu katkıları takdirle karşılamıştır. 1748 yılında kendisine daha genç bir âşık bulur ve ertesi yıl doğum yaparken ölür.

MADAME DU CHATELET'İN BİR ENFİYE KUTUSUNDAKİ MİNYATÜRÜ

"**Olası** dünyaların **en iyisi** buysa, **ötekiler** nasıldır?"

VOLTAIRE, *CANDIDE*

Rehber

François Villon

1431– BİLİNMİYOR, FRANSA

Ortaçağın son döneminin en tanınmış Fransız şairi François Villon 1452 yılında Paris Üniversitesinden mezun oldu. Ayaktakımıyla takılmaya başladı ve dört yıl sonra bir sokak dalaşında bir rahibi öldürdü. Bu olaydan sonra hayatı ümitsiz bir kanundışılık ve ceza hikâyesine dönüştü.

Altın sikke hırsızlığından sonra Paris'e kaçmak zorunda kaldı; 1461'de hapse atıldı ve 1462 yılında Paris'te tekrar tutuklandı, idama mahkûm olduysa da cezası sürgüne çevrildi. 1463'ten sonra hayatından geriye kalmış hiçbir iz yoktur. Alaycı, buruk, komik, şefkatli ve arabesk tonlara sahip Villon şiirleri etkileyici bir dille yoksulluk, suç, sefalet, zamanın gelip geçiciliği ve ölümden söz eder. Ara sıra da anlaşılması zor hırsız ağzından yararlanır. Gelgelelim başyapıtı *Büyük Vasiyetname* büyüleyici bir berraklığa sahiptir. Bazen, özellikle "Asılmışların Baladı"nda doğrudan doğruya kendi deneyiminden bahseder.

ANA YAPITLARI: *Vasiyet* (ya da *Küçük Vasiyetname*), y.1457; *Vasiyetname*, y.1461; *Asılmışların Baladı*, y.1463

Luís Vaz de Camões

1524–1580, PORTEKİZLİ

Portekiz'in en ünlü şairi Camões maceralı bir hayat yaşadı. Gençken, Fas'ta Müslümanlarla savaşırken bir gözünü kaybetti ve yetişkinlik yıllarının büyük kısmını Portekiz İmparatorluğunun Hindistan'da Goa ve Çin'de Macau gibi ileri karakollarında geçirdi. İnişli çıkışlı yıllardan sonra, 1570 yılında, koltuğunun altında muazzam tarihsel epik şiiri *Lusus Oğulları* ile Portekiz'e döndü. Portekizli kaşif Vasco de Gama'nın Hindistan'a yolculuğunun kurmaca bir anlatısı olan şiir, yazarın kendi deneyimlerine, tehlikeli okyanus yolculuklarına ve gördüğü egzotik yerlere dayanır; gerçek efsaneyle sarmaş dolaştır ve insanın yazgısı Olimpos tanrılarınca biçilir. *Lusus Oğulları* sayesinde kraliyet tarafından Camões'e maaş bağlansa bile son yıllarını yoksulluk içinde geçirmiş ve öldüğünde kimsesizler mezarlığına gömülmüştür. Duygusal ve zihinsel olarak karmaşık soneleri de dahil lirik şiirleri ancak ölümünden sonra yayımlandı.

ANA YAPITLARI: *Lusus Oğulları*, 1572; *Şiirler*, 1595; *Toplu Soneler*, 1598

▽ Torquato Tasso

1544–1595, İTALYAN

Bir şair ve saray adamının oğlu, dâhi çocuk Tasso ilk epik şiiri *Rinaldo*'yu on sekiz yaşında yazmıştı. Ferrara'daki d'Este ailesinin Rönesans sarayının gözbebeğiydi; sarayın hanımlarına yüzlerce aşk şiiri yazdı ve sarayda sahnelenmesi için pastoral oyunu *Aminta*'yı kaleme aldı. Başyapıtı, 1570'lerde yazdığı *Kurtarılmış Kudüs* destanıdır. Birinci Haçlı seferinde geçen olaylara dayanan destan, önemli savaşları ve kuşatmaları melankolik aşk hikâyeleriyle harmanlar. Ne yazık ki, Tasso akli dengesini kaybetmeye başlamıştır. *Kurtarılmış Kudüs*'ün dinsel ve yazınsal düzlemde aykırı olduğuna yönelik eleştiriler de onun takip edilme paranoyasına kapılmasına yardımcı olur ve yedi yıl boyunca bir tımarhaneye kapatılır. 1586 yılında taburcu edildikten sonra zamanının en önemli şairi olarak Papa tarafından defne yapraklarıyla taçlandırılmak için gittiği Roma'da ölür.

ANA YAPITLARI: *Aminta*, 1573; *Kurtarılmış Kudüs*, 1581; *Re Torrismondo*, 1587

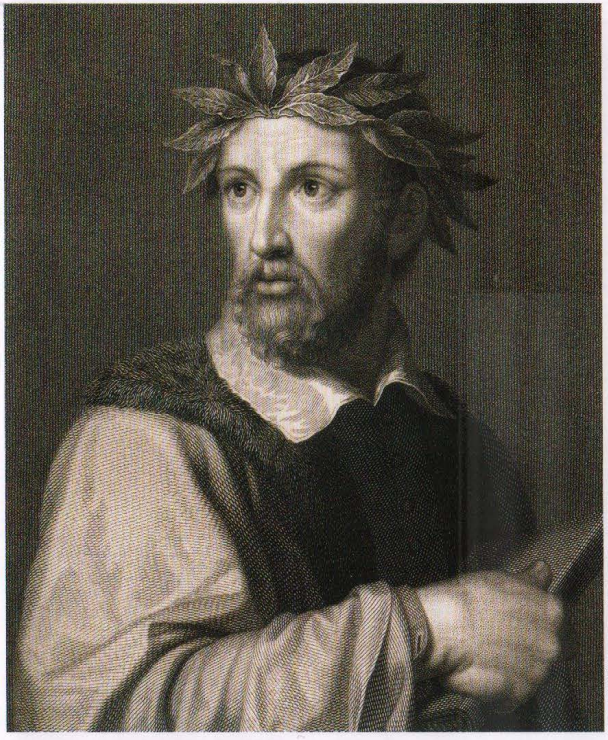

△ *TORQUATO TASSO*, RESSAMI BİLİNMİYOR

Lope de Vega

1562–1635, İSPANYOL

İspanya Altın Çağının en verimli yazarlarından Lope de Vega mütevazı bir aileden geliyordu. Cizvit okulundan ve rahiplik eğitiminden kaçarak bir kadının peşine takılır; yaşamı bu minval üzere çalkantılı ilişkilerle geçer ve iki evlilik yapar. 1588 yılında İngiltere'yi işgal etmek için gönderilen İspanyol donanmasına asker olarak katılmadan önce oyunlar yazmaya başlamıştır.

Vega'nın 1614 yılında rahip olması onun yaşam tarzını pek değiştirmiş gibi görünmüyor. Entrikalarla dolu komedileri ve tarihsel oyunları da dahil yazdığı oyunlarında, "bize para verenler onlar olduğu için aptalların dilini" kullanarak sıradan insanlardan oluşan bir kitleye hoş gelecek şekilde klasik kuralları hiçe sayar. Şiirleri arasında *La Dragontea* (1598), Sir Francis Drake hakkında epik bir şiir ve kedilerle ilgili alaycı epik şiiri *La Gatomaquia* (1634) yer alır.

ANA YAPITLARI: *El Acero de Madrid*, 1608; *Peribáñez y el comendador de Ocaña* , y.1609; *Fuente Ovejuna*, y.1613;

Christopher Marlowe

1564–1593, İNGİLİZ

Elizabeth Çağının ilk büyük oyun yazarı Marlowe tragedyayı İngiliz tiyatrosunda en yüce konumuna oturtur. Kısa ömrü gizemlerle doludur. Canterbury'li bir ayakkabı ustasının oğlu ve Cambridge Üniversitesi mezunu Marlowe devlet casusluğu yapmış olabilir; hatta bir meyhanede bıçaklanarak öldürülmesi

△ *JEAN DE LA FONTAINE*, HYACINTHE RIGAUD, 1675–85

sadece para konusunda çıkan bir sarhoş kavgasının sonucundan ibaret olmayabilir.

Amiralin Adamları adlı tiyatro topluluğu için yazan Marlowe, İngiliz tiyatrosunun en beğenilen oyunlarından bazılarının yazarıdır. Ustalığını hem uyaksız hem uyaklı şiirlerinde gösterir. *Muhteşem Timur* ve *Doktor Faustus* gibi tragedyaları William Shakespeare'e giden yolu açmıştır ve nitekim Shakespeare'in ilk oyunlarında onunla işbirliği yapmış olduğu düşünülmektedir. Tragedyalarının yanı sıra, *"Tutkulu Çobandan Sevgilisine"* adlı lirik şiiri ve ayrıca *Hero* ve *"Leander"* adlı uzun erotik şiiriyle ünlüdür.

ANA YAPITLARI: *Muhteşem Timur*, y.1586–87; *Malta Şahini*, y.1590; *Doktor Faustus*, y.1592; *İkinci Edward*, 1593

△ Jean de la Fontaine

1621–1695 , FRANSIZ

La Fontaine, eski hikâyeleri akılda kalıcı serbest şiir formunda hınzırca ve muzipçe yeniden hikâye ettiği *Fabllar* ile tanınır. Ömrünün çoğunu Paris'te geçirdi; oyun yazarları Racine ve Molière'in yanı sıra edebiyat eleştirmeni Boileau ahbapları arasındaydı. Para konusunda savruk olsa da hep kendisini destekleyecek koruyucular ve hayırseverler bulmayı başardı. Karısıyla çocuğunu ender görüyordu; büyümüş çocuğuyla karşılaştığında onu tanıyamamıştır.

Şiir tarzında yazdığı arsız ve azgın *Masallar*'ıyla oldukça ileri yaşlarında kitap yayımlamaya başladı. Aesop ve diğer klasik yazarlara dayanan *Fabllar* yayımlanır yayımlanmaz başarı kazandı. *Ağustosböceği ile Karınca* ve *Tavşan ile Kaplumbağa* gibi gözde olanları da dahil bu masallar, eğlendirici yüzeylerinin altında çoğunlukla toplumsal veya politik bir mesaj taşıyorlardı. Çekici ve sade ama ahlaki ve psikolojik feraset bakımından zengin bu masallar bugün bile yediden yetmişe herkesin hoşuna gidiyor.

ANA YAPITLARI: *Nazım Masallar ve Romanlar*, 1664, 1666, 1671; *Eros ile Psyche*, 1669; *Seçme Nazım Fabllar*, 1668, 1678, 1694

Madame de La Fayette

1643–1693, FRANSIZ

La Fayette, hüsranla biten bir aşkı anlattığı *La Princesse de Clèves* yapıtıyla Fransız psikolojik roman geleneğinin yolunu açtı. Marie-Madeleine Pioche de la Vergne ismiyle vaftiz edildi; yirmi bir yaşındayken kendisinden on sekiz yaş büyük bir subay olan ve sezgi dolu *Özlü Sözler* kitabıyla ün yapmış Comte de La Fayette ile evlendi. La Fayette, ismini koymadan yayımladığı *La Princesse de Montpensier* kısa romanıyla gözde konusunu bulur: Bir aldatma hikâyesi. Aynı temayı daha olgun irdelediği *La Princesse de Clèves* ise, başka bir erkeğe âşık olmasıyla hayatı altüst olan sadık bir eşi anlatıyordu. La Fayette'nin kaleminin incelikli sadeliği ve duygular konusundaki kılı kırk yaran çözümlemeleriyle romanı çıkar çıkmaz başarı kazanmıştır.

ANA YAPITLARI: *La Princesse de Montpensier*, 1662; *Zaïde*, 1670; *La Princesse de Clèves*, 1678

Henry Fielding

1707–1754, İNGİLİZ

Edebiyat dünyasında komik romanı *Tom Jones*'un yazarı olarak ün yapan Fielding, ilkin Londra sahnesi için taşlama oyunları yazarak isim yaptı. 1737'de tiyatroda sansürün iyice sıkılaşmasıyla oyun yazarı kariyeri sona erdi. Gelgelelim, 1740'da Samuel Richardson'ın romanı *Pamela*'nın başarısı, Fielding'i bu yapıtın bir parodisini, yani *Shamela*'yı yazmaya dürttü. Bunu, kendisinin "bir düzyazı komik destan" olarak tanımlayacağı arsız kaba komedi tarzındaki ilk tam romanı *Joseph Andrews* izledi.

Ardından pikareks geleneğine dayanan *Tom Jones* geldi. Bu sıfırdan zengin olma hikâyesi çekici bir kahramandan, incelikle işlenmiş bir olay örgüsünden ve güçlü çizilmiş karakterlerden güç alıyordu. Aynı zamanda bir yargıç olan Fielding Londra'nın ilk polis gücü Bow Street Runners'ı kurdu. İlk eşinin ölümünden sonra hizmetçiyle evlenerek skandal yarattı. Bozulan sağlığına şifa aramak için gittiği Portekiz'de öldü.

ANA YAPITLARI: *Joseph Andrews'ün Maceraları*, 1742; *Yüce Jonathan Wild'ın Yaşamı ve Ölümü*, 1743; *Tom Jones, Bir Yetimin Öyküsü*, 1749

Jean-Jacques Rousseau

1712–1778, İSVİÇRELİ

Eşitlik felsefesiyle tanınan Rousseau, edebiyatta romantizm akımının da öncüsüdür. Cenevreli bir saat ustasının oğlu olan Rousseau ömrünün büyük bölümünde Fransa'da yaşadı. Kültürün insanoğlunun doğasındaki iyiliği yozlaştırdığını ileri sürdüğü *Sanatlar ve Bilimler Üzerine Söylev* (1750) kitabıyla sivrildi. Eşitliğin ve özgürlüğün insanın doğal koşulu olduğuna duyduğu inanç *Toplum Sözleşmesi* ile doruğuna çıktı. Bu kitap şamar gibi bir cümleyle başlar: "İnsan özgür doğar ve her yerde zincire vurulur."

Rousseau'nun romanı *Yeni Heloise* bir çoksatardı; duyarlı doğa betimlemeleri ve ince duygularıyla bir Yeni Romantizm öncesi duyarlılığın cisimleşmiş halidir. Otobiyografik çalışmaları *Yalnız Gezerin Hayalleri ve İtiraflar* kişisel sahiciliğe ve insanın kendine karşı dürüstlüğüne duyduğu radikal inancın yansımasıdırlar.

ANA YAPITLARI: *Julie veya Yeni Héloïse*, 1761; *Toplumsal Sözleşme*, 1762; *Yalnız Gezerin Hayalleri*, 1782; *İtiraflar*, 1782, 1789

19. YÜZYIL BAŞLARI

BÖLÜM 2

J.W. von Goethe 060
William Wordsworth 064
Jane Austen 068
Mary Shelley 072
Lord Byron 074
Honoré de Balzac 076
Victor Hugo 078
Hans Christian Andersen 082
Edgar Allan Poe 084
Charles Dickens 086
Charlotte and Emily Brontë 092
Rehber 098

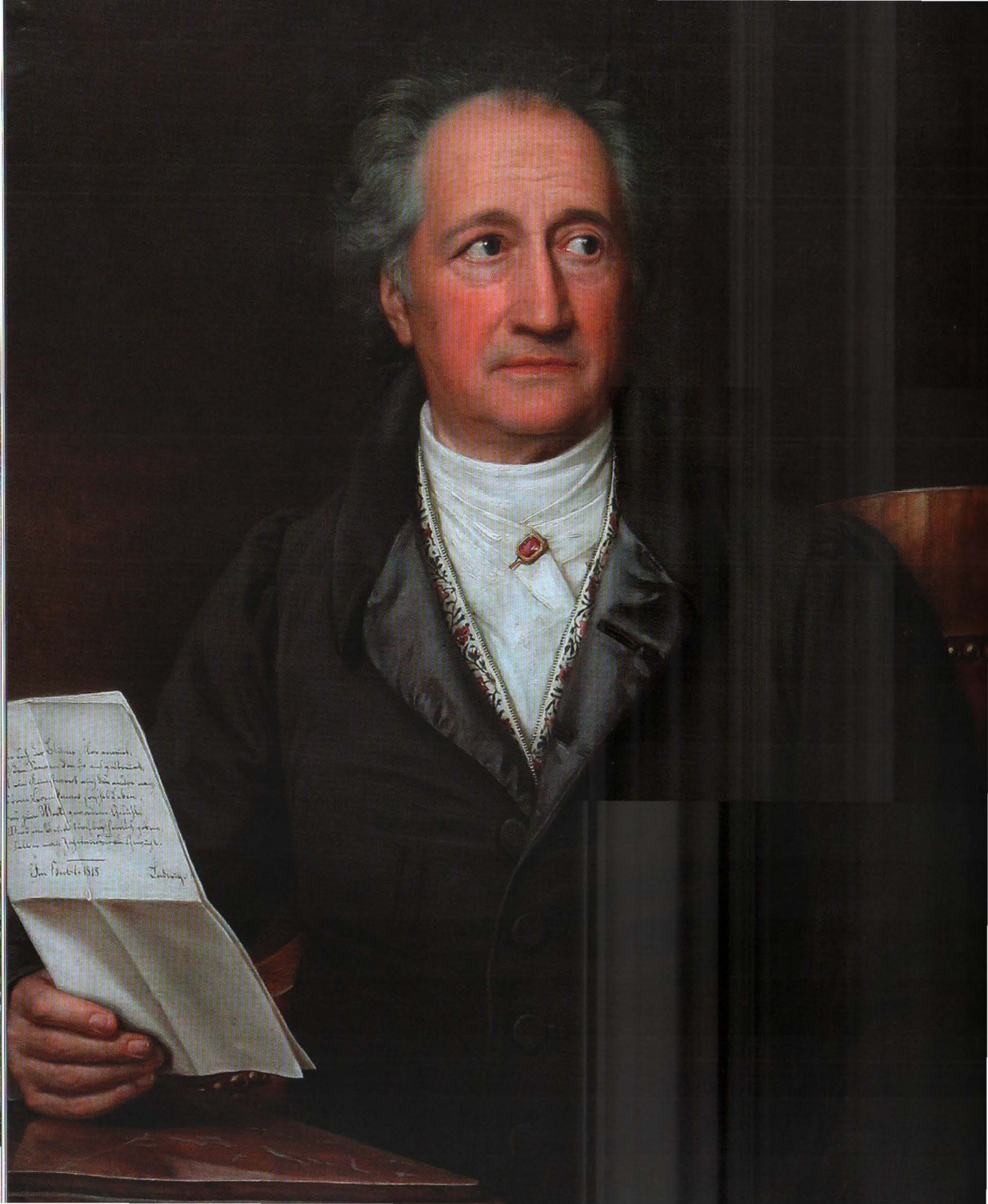

J.W. von Goethe

1749–1832, ALMAN

Alman edebiyatının büyük üstadı Goethe daha yirmi beş yaşındayken kapış kapış okunan bir kitabın yazarıydı. Şiir, tiyatro oyunu ve kurmaca yapıtlar veren bereketli çalışmalarında insan deneyiminin çelişkileri ve karmaşıklığıyla boğuşuyordu.

Johann Wolfgang von Goethe, Ağustos 1831'de *Faust*'un ikinci bölümünün el yazmasını mühürler ve ölümünden sonra yayımlanması talimatını verir. Altmış yılı aşan yazarlık hayatının son çalışması, hayret uyandıran çeşitliliğe ve karmaşıklığa sahip kırk cilt tutan olağanüstü hacimli yapıtlarının doruk noktasıdır. Goethe'nin yaşamı, Avrupa'yı yeniden şekillendiren devrim ve savaş yıllarını, ressamların ve yazarların Aydınlanma, Romantizm ve Yeni Klasisizm yollarından geçtikleri büyük bir kültürel değişim dönemini kapsar. Bu zengin çeşitlilikteki etkiler, yazarın çalışmalarının evriminde de görülebilir.

◁ ***GOETHE*, 1828**
Yetmiş yaşındaki yazarın bu portresi, Bavyera krallarının saray ressamı Joseph Karl Stieler tarafından yapılmıştır.

Ailesi ve eğitimi

Goethe, 28 Ağustos 1749'da Frankfurt'ta doğdu; ailesinden miras kalan servetle ve güçlü bir Frankfurt ailesinin kızı olup kendisinden en az 20 yaş küçük eşi Catharina ile rahat bir hayat süren kültürlü babası Johann'ın en büyük çocuğuydu. Goethe'nin kız kardeşi Cornelia, yetişkinlik evresine ulaşabilen tek kardeşiydi. İki kardeş, kız kardeşin 1777 yılında ölümüne kadar yakınlıklarını korumuşlardır.

Goethe, eğitimini on altı yaşına kadar evde babasından aldıktan sonra Leipzig şehrine hukuk okumaya gitti. Orada sürdüğü romantik yaşam, özellikle de elde edilemeyen kadınlara olan tutkulu aşkı ilk çalışmalarını besledi. Bir hancının kızı Kätchen Shönkopf tarafından reddedilmesi *Suç Ortakları* oyununa hayat verir. Gelgelelim, bu tema gerçek ifadesini *Genç Werther'in Acıları*'nda buldu. Goethe bu romanında hem sevdiği kadınla hem onun nişanlısıyla olan ıstıraplı bir dostluktan sonra intihar eden genç bir adamın hikâyesini anlatır. Bu hikâye, karasevdaya yakalanan bir arkadaşının intiharına dayanıyor olsa bile Goethe'nin kız kardeşi Cornelia ve onun kocasıyla ilişkisinden izler taşıyordu. 1774 yılında yayımlanan *Werther* hemen sansasyon yarattı. Çok geçmeden Goethe'nin kendisi de dahil Avrupa'nın dört bir yanında gençler Werther'in ünlü mavi

◁ **GOETHE'NİN YAZLIĞI**
Goethe, bu eski bağ evini 1776 yılında Weimar'a geldiğinde satın alır. Yaşlılığında bu eve geri döner; burası sanatçının rahatsız edilmeden çalışabildiği bir sığınak gibidir.

BAĞLAM

Goethe ve Schiller

Goethe, daha sonra Beethoven tarafından bestelenecek *Neşeye Övgü*'yü yazan Alman şairi, oyun yazarı, filozof ve doktor Schiller ile 1794 yılında tanıştı. Yabanıl, romantik görünümü ve skandal yaratan davranışlarıyla Schiller bir kült kahraman haline gelmişti. Birbirinden farklı yaşam tarzlarına karşın iki yazar arkadaş oldular ve birlikte şiirler yazıp dergiler çıkardılar. Çağdaş kurmacaya uyum, denge ve yeni bir hümanizm getirme çabasıyla eski Yunan edebiyatının klasik metinlerine yönelen Weimar Klasisizmi hareketinin öne çıkan kişileriydiler.

GOETHE–SCHILLER ANITI, WEIMAR, ERNST RIETSCHEL, 1857

"**Davranış**, herkesin kendi **gerçek yüzünü** gösterdiği **aynadır**."

J.W. VON GOETHE, *ÖZLÜ SÖZLER VE DÜŞÜNCELER*

BİÇİM
Bildungsroman

Goethe, ilk 1796'da yayımlanan *Wilhelm Meister'ın Çıraklık Yılları*'nda, daha sonra "Bildungsroman" olarak adlandırılacak roman türünün şablonunu yarattı. Bu roman türünde bir gencin ahlaki gelişimi anlatılır. Goethe'nin hikâyesinde, yaşadığı acı ve kayıplar genç Wilhelm'i kendini gerçekleştirme ve bilgelik yoluna sevk eder. Bildungsroman, Charles Dickens'ın *David Copperfield* ve Hermann Hesse'nin *Siddharta* romanları gibi çalışmalarda belirginleşen önemli bir anlatı formuna dönüşecekti.

GOETHE'NİN ROMANINDAKİ BİR GRAVÜRDE RESİMLENMİŞ GENÇ WILHELM

paltosunu, devetüyü yeleğini ve pantolonunu giyer oldular; birbirini izleyen taklit intiharlar toplumda büyük şok yarattı. Kitap, Almanya'da kök salan Fırtına ve Coşku işimli ön-Romantik akımın bir klasiğiydi. Bu akımın yazarları, Aydınlanmanın rasyonalizmini reddediyor; aşırı duygu, sonsuz enerji ve sanatsal yaratıcılıkla simgelenen romanlar ve oyunlar yazıyorlardı.

Weimar sarayı

Goethe'nin ünü, on sekiz yaşındaki Saxe-Weimar Dükü Charles Augustus'un dikkatini çekince saraya özel danışman olarak çalışmaya çağrıldı. İki adam Aydınlanmanın hoşgörü, eşitlik ve düşünsel uğraş idealleriyle birbirlerine sıkı sıkıya bağlıydılar. Goethe, devlet işlerinde düzenin yeniden sağlanması için sarayda büyük gayretle çalıştığı on yıldan sonra vergilendirme, yollar, çiftçilik ve madencilik konularında bir uzmandı artık.

1782 yılında neredeyse Weimar'ın başbakanı konumuna gelen Goethe'ye asalet unvanı verilince adı von Goethe oldu ve Weimar'daki Frauenplan Caddesi'nde büyük bir eve taşındı. Kendisinden daha yaşlı ve evli olan Charlotte von Stein ile platonik ilişkisi ona rahatlık kazandırdı. Yazılarında sakinlik arayışı ve *Iphigenia Kırım*'da adlı neoklasik düzyazı oyununda olduğu gibi hümanizmi daha derinlemesine irdelemeye başlamasının sonucunda Fırtına ve Coşku akımının yoğun heyecanından uzaklaştı. Gelgelelim, 1780 yılına gelindiğinde çaresiz bir esin arayışı içindeydi. Şiirinin kaynağı neredeyse kurumuştu ve *Wilhelm Meister'ın Çıraklık Yılları*'nı ite kaka yazmak durumunda kalmıştı. Hep böyle yaratıcı kuraklık dönemlerinde olduğu, biyolojiye ve bilimin diğer dallarına yöneldi. Gelgelelim, Goethe saraydaki işinin bir yazar olarak mesleğiyle uyuşmadığını giderek daha açık bir şekilde görüyordu.

Goethe, uzun zamandır planladığı İtalya yolculuğunu yapmak için 1786 yılında Weimar'dan ayrıldı. İki yıl boyunca kendisini klasik sanata ve mimariye vermesinin ardından Weimar'a tamamen bambaşka bir adam olarak geri döndü. Artık klasik kültürün kıymetinden tamamen emin ve bir kadınla tatmin edici bir ilişki kurmaya hazırdı. Şimdi Christiane Vulpius adında genç bir sevgilisi vardı ve klasik ölçüyle yazdığı bir dizi şiiri *Roma Ağıtları* adıyla yayımlandı.

Christiane, Goethe'ye istikrarlı bir yuva ve çocuklar kazandırdı ama çocuklarının sadece bir tanesi hayatta kaldı. Sağlam bir ilişki ve saraydaki idari görevlerinden uzaklaşması Goethe'nin şair yanına yoğunlaşabilmesini sağladı. Roma'dayken toplu yapıtlarının bir baskısı üzerinde çalışmış, *Egmont* romanını tamamlamış ve geç Rönesans döneminden bir İtalyan

▷ ***GOETHE VE VON STEIN*, y.1790**
Ressamı belirtilmemiş bu suluboya resimde Goethe, Alman prensesi olan Anna Amalia'nın nedimesi olan, arkadaşı ve sırdaşı Charlotte von Stein'la konuşurken resmedilmiş. Charlotte, Goethe'nin esin perisiydi ve onun için idealindeki dişi güzelliğini temsil ediyordu. Bu kadına en az 1.500 mektup yazdı.

BAŞYAPITLARI

1774
Goethe'nin mektup romanı türündeki *Genç Werther'in Acıları* yazarına Avrupa'da ün kazandırdı.

1795
Schiller, Goethe'yi Latin aşk şairlerine övgü niteliğinde erotizm yüklü *Roma Ağıtları*'nı yayımlatmaya ikna etti.

1810
Goethe, renklerin doğasına ve duygularla bağlantısına ilişkin incelemesi *Renk Kuramı*'nı yayımladı.

1832
Goethe, şeytanla anlaşma imzalayan bir aristokrat bilginin hikâyesinin anlatıldığı *Faust*'u tamamladı.

◁ **İTALYA YOLCULUĞU**
Goethe 1786 yılında İtalya'ya gittiğinde yaklaşık kırk yaşındaydı ve artık ünlü bir yazardı. Roma'da ressam Johann Heinrich Tischbein'in yanında kaldığı dönem yaratıcılığının yeniden doğuşunun işaretlerini verdi. Bu resimde, Kolezyum'a yapılan bir ziyaret Alman manzara ressamı Jakob Philipp Hackert tarafından betimlendi.

şairle ilgili tragedyası *Torquato Tasso* için ihtiyacı olan esin kaynağını bulmuştu. 1789'da artık toplu eserler neredeyse tamamlanmıştı ve ertesi yıl *Faust*'un birinci bölümünü yayımladı.

Askeri sefer

Saxe-Weimar'ın devrimci Fransa'ya yapacağı askeri seferlere çağrılan Goethe'nin yazı serüveni 1792-93 yılında kesintiye uğradı. Yaşadığı deneyim, Goethe'nin yönelttikleri insanları pek umursamayan büyük merkezi devletlerin militarizmine duyduğu nefreti perçinledi. Daha önce buna benzer temaları başıboş kahramanı Gottfried von Berlichingen'in yaşamına dayanan *Götz von Berlichingen* (1773) oyununda ele almıştı.

Goethe, kendisinin en verimli dönemlerinden birini etkileyecek bir adamla, Friedrich Schiller'le 1795 yılında tanıştı. Aralarındaki yazışmalar 1.000 mektuptan fazlaydı ve Schiller'in arkadaşlığı Goethe'nin epik şiiri "Hermann ile Dorothea" dahil bazı en başarılı çalışmaları ile yıllarca önce başlamış olduğu romanı *Wilhelm Meister'ın Çıraklık Yılları* ve *Faust* oyununun birinci bölümü için gereken enerjiyi sağlayacaktı.

Schiller 1805 yılında öldüğünde Goethe mateme gömüldü. Weimar, bir yıl sonra, Jena Savaşı'nın (Ekim 1806) ardından Napolyon'un birliklerince yağmalandı ve Goethe'nin evi ancak Christiane'in cesareti ve kafasının hızlı çalışması sayesinde bu yağmadan kurtuldu. Çok geçmeden evlendiler; anlaşılan o ki bağlılık Goethe'ye fazla ağır geldi ve Wilhelmina Harzlieb adında genç bir kadına âşık oldu. Aşka ilişkin karmaşık tavrı, onu bir kez daha yazılarına yönlendirdi. *Seçici Yakınlıklar* (1809) kitabı, sosyal âdetler ile tutku arasındaki çatışmayı irdeler ve ahlaklı olduğu ve pek bir teselli sağlamadığı gibi nahoş bir sonuca varır. Goethe yine de aşktan umudu kesmemeye kesinlikle karar vererek bu kasvetli düşüncelerden kurtulmayı başardı. 1815 yılında, kendisinin yarı yaşında bir kadına aşk şiirleri yazmaya başlar; 1816 yılında eşi öldüğünde, kendisi 73 yaşındayken 19 yaşındaki bir kıza evlenme teklif eder.

Son yıllar

Goethe son yıllarını bir kez daha toplu eserlerini ve 1813'de *İtalya Yolculuğu* ile başlamış olduğu otobiyografisinin birkaç cildini yayına hazırlamakla geçirdi. İki bölümden oluşan ve Goethe'nin kendisi gibi bir ömür boyu yaşamın özünü araştırmakla geçiren bir adamın hikâyesini anlatan *Faust* tragedyasını tamamladı. Goethe, kitabını tamamlamasının ardından 1832 yılında evde koltuğunda öldü.

▽ ***FAUST***
Goethe'nin en büyük yapıtı *Faust*, bir 16. yüzyıl Alman efsanesinin uyarlamasıdır. Mutlak bilginin peşinde koşan ve iblis Mephisto ile pazarlık yapan bir adamın hikâyesini anlatır. Goethe'in bu oyunu birçok müzik, film ve opera uyarlamasına esin kaynağı olmuştur. Fransız besteci Charles Gounod'un aynı adlı operası 1859 yılında ilk defa Paris'te sahnelendi.

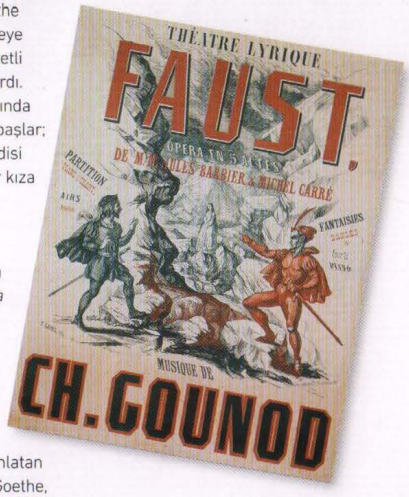

"**Sanat** uzun, **hayat** kısa, **hüküm vermesi** zor, fırsat uçucu. **Eylem** kolay, **düşünmek** zor; **düşündükten** sonra **eylem nahoş**."

J.W. VON GOETHE, *WILHELM MEISTER'IN ÇIRAKLIK YILLARI*

William Wordsworth

1770–1850, İNGİLİZ

İngiliz romantik hareketin önemli isimlerinden Wordsworth mistik doğa hayranlığıyla kırsal yoksul insanların hayatlarına duyduğu kaygıyı harmanlamıştır. "İnsanın gerçek dilini" kullanması İngiliz şiiri üzerinde kalıcı bir etki yaratacaktı.

◁ **ESTHWAITE WATER**
Wordsworth, bu gölün etrafında, "kilometrelerce güzelim yollarında" saatlerce yürürdü. Burası, *Lirik Baladlar*'da geçen "Porsuk Ağacının Altındaki Banka Bırakılan Dizeler"in yeridir.

İngiltere'nin kuzeybatısında, Cumberland'ın Cockermouth kasabasında 1770 yılında doğan William Wordsworth, yerel toprak sahibi Lonsdale Dükü'nün yasal vekili olarak çalışan bir dosya takipçisinin oğluydu. Beş kardeşlerdi. Wordsworth on üçüne geldiğinde hem annesini hem babası kaybetmişti. Kendisine önemli bir miras kalmasına karşın hukuki anlaşmazlıklar nedeniyle mirasa sahip olması yirmi yıl gecikti. Çocukların hepsi başarılı oldu. William'ın en büyük ağabeyi Londra'da ünlü bir avukat olurken, diğer erkek kardeşi Cambridge'teki Trinity College'da okul müdürlüğüne kadar yükseldi.

Çocukluk ve okul yılları

Wordsworth'ün otobiyografik *Prelüd* şiirinin unutulmaz dizelerindeki, kırlarda geçen hayal gibi çocukluk dönemine ait bölümler (donan gölde patenle kayması, kuş yumurtalarının peşinde sarp kayalıklara tırmanması) Wordsworth Göl Bölgesi'ndeki Esthwaite Water'ın küçük bir köyündeki Hawkshead İlkokulunda yatılı öğrenci olduğu yıllara aittir.

Kendi kelimeleriyle söyleyecek olursak, "Kendini doğaya ve kitaplara vermiş / aklı beş karış havada yaban bir genç." 1787 yılından itibaren Cambridge'deki St John's College'da geçirdiği üç yıl ona kültürlü bir görünüm kazandırdıysa da İngiliz şiiri dışında herhangi bir konuya karşı kayıtsız bir öğrenciydi.

Devrimci serüvenler

Wordsworth, beklenenden farklı olarak din veya hukuk alanında kariyer yapma yolunu seçmeyip yaşamının deneysel bir dönemine girdi. 1789 yılında patlak veren Fransız Devrimi, İngiliz radikallerde bir heyecan dalgası yarattı. Wordsworth, Fransa'ya uzun bir ziyaret yaptı; 1791-92 yıllarında kaldığı bu ülkede yön değiştirerek devrimci cumhuriyetçi anlayışı benimsedi. Daha sonra o dönemle ilgili duygularını şu ünlü dizeleriyle göklere çıkarır: "Cennet gibiydi o şafağa tanık olmak / Ama genç olmak cennetin ta kendisiydi!" Gelgelelim, politika zihnini tamamen meşgul etmiyordu. Kralcı bir Fransız kadın, Annette de Vallon sevgilisi oldu ve hamile kaldı. İngiltere ile Fransa arasında savaş çıkması ve Devrimin kitlesel katliama dönüşerek bozulması ilişkilerini sekteye uğrattı. İngiltere'ye dönen Wordsworth'ün Annette ve kızıyla iletişimi koptu.

Wordsworth, 1793'te ilk şiirlerini yayımladı: *Bir Akşam Yürüyüşü* ve *Betimsel Eskizler*. Bu sıralarda kız

PORTRE
Dorothy Wordsworth

William'ın "ruhumun kız kardeşi" diye tanımladığı Dorothy Wordsworth (1771-1855), 1795'ten sonra erkek kardeşinin ayrılmaz yoldaşı oldu. Dorothy'nin düğüne katılmayı kendine yedirememesine karşın, aralarındaki yakın ilişki, Wordsworth'ün 1802 yılında evlenmesinden sonra da sürdü. Hep William'ın gölgesinde yaşadığı için bir yazar olarak kendi olağanüstü yeteneğini asla tam anlamıyla geliştirmedi. Ölümünden sonra 1897'de yayımlanan günlükleri, *Grasmere Günlüğü* onun zeki ve muhteşem bir doğa gözlemcisi olduğunu gözler önüne seriyor, Wordsworth'ün çalışmalarını ne kadar ciddi ve derinden etkilediğini gösteriyordu.

DOROTHY WORDSWORTH

"O şafağa tanık olmak **cennet** gibiydi /
Ama **genç olmak** cennetin ta kendisi!"

WILLIAM WORDSWORTH, *PRELÜD*

▷ **WILLIAM WORDSWORTH, 1842**
72 yaşındaki Wordsworth'ün bu portresi Benjamin Haydon tarafından yapılmıştır. Wordsworth, "kuru kuruya gerçekçi bir portre değil, şiirsel bir karaktere de sahip" diyerek beğenisini dile getirmiştir.

△ ***BASTILLE'İN DÜŞMESİ*, 1789**
Wordsworth, Fransız Devrimi'nin ateşlediği coşkudan fazlasıyla etkilenir. François Léonard'ın bu tablosunda betimlenen Bastille Baskını'ndan kısa süre sonra Paris'i genç bir adam olarak ziyaret eder.

kardeşi Dorothy ile önceki yıllarda zayıflayan ilişkisini yeniden canlandırdı ve ikisi etle tırnak gibi oldular. 1790'ların ortalarında bir ruhsal bunalım yaşadı; muhtemelen büyük umutlarla bağlandığı Fransız Devrimi'nin vardığı noktanın yarattığı hüsrandan kaynaklanan ağır bir depresyondu. Ayrıca 1795-96'da yazdığı *Sınırdakiler* adlı tarihi oyununu sahnelemeye hazır birini bulamaması da onda bir yazar olarak hayal kırıklığı yaratmıştı.

Wordsworth, bir başka şairle, Samuel Taylor Coleridge ile el ele vererek bir hamle yapmanın yolunu buldu. Kırlarda uzun yürüyüşler, halk baladları ve Aydınlanma Akılcılığının yetersiz kaldığı noktalarla ilgili tartışmalar Somerset, Quantock Hills'te komşu olan bu iki şairin ortak zevkleriydi.

Bu işbirliğinin meyvesi olarak 1798 yılında *Lirik Baladlar* yayımlandı. Bu yapıtla birlikte Wordsworth'ün şair kimliği biçimlenir. Çünkü bu yapıtta doğanın uyandırdığı yüce duyguları ifade etmek ve lekelenmemiş yüreklerinin insan doğasının özünü açığa vurduğuna inandığı kırsaldaki yoksul insanların hikâyelerini dile getirmek için basmakalıp olmayan bir dil kullanır.

Göl Şairleri

Yoğun bir yaratıcılık dönemine adım atan Wordsworth otobiyografik uyaksız şiiri *Prelüd* üzerinde çalışmaya başladı. Bu şiiri, *Münzevi* adını koyduğu ama hayatında asla kaleme almayacağı daha uzun ve felsefi epik şiirin birinci bölümü olarak düşünmüştü. Wordsworth bu dönemde doğayla "hemhal" olmuş yüce bir ruh imgesi yarattığı *Tintern Manastırı* şiirini (1798) ve lirik *Lucy* şiirlerini (1798-81) yazdı; bu şiirin konusu olan kadınla Wordsworth'ün hayatına girmiş kadınların hiçbiriyle bir bağlantı kurulamamıştır.

Dorothy ve William, 1799 yılında Göl Bölgesine dönüp Grasmere'deki Dove kır evine yerleştiler. Coleridge de sonradan Wordsworth'e katıldı ve yakınlarda oturan şair Robert Southey ile birlikte Göl Şairleri olarak adlandırıldılar.

Karşılaştığı yoksul bir sülük toplayıcıdan esinlendiği *Kararlılık ve Bağımsızlık* ile bir çocuğun imgeleminin yetişkinlerinkinden üstünlüğüne övgü düzdüğü *Övgü: Ölümsüzlüğün İmaları* gibi başyapıtları da dahil şiirler peş peşe geliyordu. Wordsworth soneler de yazmaya başladı; "çok fazla özgürlüğün getirdiği ağırlık"tan kaçıp bu katı şiir formunda teselli buluyordu. Çağdaş yaşamın materyalizmine bir saldırı niteliğindeki "*Dünya fazla oluyor*" ile "*Westminster Köprüsü Üstünde*" gibi en iyi sonelerini bu sıralarda yazdı.

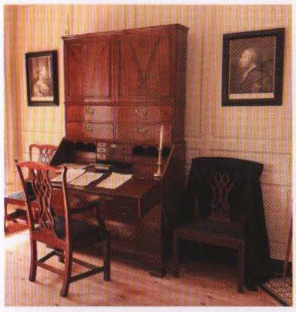

△ **WORDSWORTH'ÜN YAZI MASASI**
Burada, İngiltere'nin kuzeybatısındaki Cumberland'in Cockermouth kasabasındaki evinde, Wordsworth'ün yazı masası ve bazı kağıtları gösteriliyor. George dönemi mimarisine sahip konak, şairin doğduğu ve çocukluğunu geçirdiği evdir.

▷ **DOVE KIR EVİ**
Wordsworth, 1799 ile 1808 arasında Grassmere köyünün eteklerindeki kireç badanalı bu küçük kır evinde oturdu ve en sevilen yapıtlarının birçoğunu burada yazdı. Ev bugün bir müze olarak korunmaktadır.

Gerileme

Wordsworth kendisine kalan mirası 1802 yılında nihayet teslim alınca artık evlenebileceğini hissetti. Çocukluğundan beri tanıdığı Mary Hutchinson ile evlendi, beş çocukları oldu. Wordsworth 1808 yılına kadar kız kardeşi, eşi ve ailesiyle birlikte Dove Köşkü'nde yaşamayı sürdürdü. *Yalnız Orakçı* ve *Nergisler* dahil en ünlü şiirlerinin bazıları bu döneme ait olsa da yaratıcı gücünü kaybediyordu. "Gezinti" (planladığı *Münzevi* adlı epik şiirin bir başka parçasıydı), *Prelüd*'ün düzeyinden önemli ölçüde gerileme gösteriyordu.

Bir takım talihsizlikler Wordsworth'ün moralini altüst etti. Kardeşi John'un 1805'te bir deniz kazasında ölümünü, kendisini afyona veren Coleridge ile arkadaşlığının sona ermesi izledi. *İki Cilt Halinde Şiirler*'in yayımlanmasına gösterilen düşmanca tepki (Lord Byron onun dilini "yalın değil, resmen çocukça" görüyordu) Wordsworth'ü derinden yaraladı ve 1812'de çocukların ikisinin ölümü de onun için büyük bir trajediydi.

Wordsworth 1813 yılından itibaren Ambleside yakınlarındaki Rydal Mount'ta yaşadı. Westmoreland Damga Pulu Dağıtımcısı sıfatıyla kendisine maaş bağlanması ona maddi bir güvence sağladı. Artık siyasi tutumu da tam tersine dönmüştü. Eskiden potansiyel bir yıkıcı olarak devlet ajanlarının izlediği adam, şimdi monarşinin ve kilisenin sıkı bir destekçisi durumuna gelmiş, İngiltere'nin askeri zaferlerine övgüler düzen vatansever şiirler yazıyor, tüm halk protestolarına ve siyasi reformlara karşı çıkıyordu. Percy Bysshe Shelley gibi daha genç romantik şairler kuşağı tarafından alaya alınan düzenin adamı olup çıkmıştı. Yine de yoksulların ve dışlanmışların savunuculuğunu yapmayı sürdürdü ve 1830'larda çıkan ve işsizleri çalışma evlerinde karın tokluğuna çalışmaya mahkûm eden Yoksullar Yasasına muhalefet etti. Devletin gösterdiği itibar artarken Wordsworth'un esin kuyusu kurudu; 1843'te devlet şairi unvanı verildi. Sonraki yıllarında, Dorothy'nın erkenden bunaması üzerine, bu sefer bir başka kadın, kızı Dora onun ihtiyaçlarıyla ilgilendi; ta ki otuz dokuz yaşında babasının arzusuna karşı çıkıp evlenmek için evden kaçana dek. Kızı Dora'nın 1847 yılında ölmesi Wordsworth'ün yaşamında çektiği son acı oldu. 23 Nisan 1850'de seksen yaşında öldü.

BAŞYAPITLARI

1798
Wordsworth ile Coleridge'in şiirlerinin yer aldığı *Lirik Baladlar*, yazar ismi belirtilmeden yayımlanır.

1800
Lirik Baladlar'a *Önsöz*, Wordsworth'ün şiirle ilgili düşüncelerinin manifestosudur.

1802–04
Çocukluğa ve masumiyetin yitirilmesine ilişkin bir tefekkür ürünü *Övgü: Ölümsüzlüğün İmaları* yayımlanır.

1804
Nergisler yayımlandı ve Wordsworth'ün en ünlü lirik şiiri olarak kabul edilir.

1805
Wordsworth'ün otobiyografik ve uyaksız şiirinin birinci versiyonu *Prelüd* yayımlanır.

1814
Münzevi isimli daha uzun bir felsefi şiirin parçası olarak tasarlanan *Gezinti* yayımlanır.

△ **ULLSWATER, GÖLLER BÖLGESİ**
Wordsworth'ün şiirinin popülerliği, Wordsworth'ün hor gördüğü bir gelişme olarak Göller Bölgesine turizmi teşvik etti. İnsanların göllere ulaşmasını sağlayacak bir demiryolunun yapılmasına sert bir şekilde karşı çıktı.

◁ ***NERGİSLER***
Nergisler şiirinin bu nüshası Wordsworth'ün kendi el yazısıyla yazılmıştır. Şiir, şairin kız kardeşi Dorothy'nin günlüğüne düştüğü bir kayıttan esinlendiği şu ünlü dizeyle başlar: "Bir bulut gibi yalnız dolanıyordum..."

BİÇİM
Lirik Baladlar

Wordsworth ve Coleridge'in çalışmalarını içeren şiir derlemesi *Lirik Baladlar* (1798), 18. yüzyıl şiir geleneğine karşı bir tepkiydi; Wordsworth, şiirlerin "birer deneyim olarak" görülmesi gerektiğini söylüyordu. Bu şiirlerin radikalliği üsluplarındaki yalın doğrudanlığında ve Wordsworth'ün şiirleri sözkonusu olduğunda ise günlük konuların seçilmesinde yatıyordu. Wordsworth'ün *Aptal Oğlan* şiiri, folk baladlarını, kısa kıtalar halinde yazılmış geleneksel anlatı şiirlerini andırıyordu. Kitap ilk çıktığında eleştirmenlerce bir suskunlukla karşılansa da, bugün İngiliz Romantizminin başyapıtı sayılmaktadır.

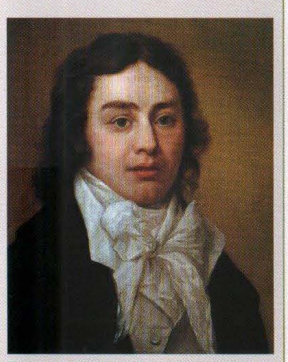

SAMUEL TAYLOR COLERIDGE, PIETER VAN DYKE, 1795

"... **şiir** güçlü hislerin **kendiliğinden taşıvermesidir**; kaynağını **sükûnet** içindeyken **anımsanan duygulanımdan** alır..."

WILLIAM WORDSWORTH, *LİRİK BALADLARA ÖNSÖZ*

Jane Austen

1775–1817, İNGİLİZ

Austen, Britanya'nın en büyük romancılarından biriydi. Kırsal kökenli sıradan bir aileden gelen yazar, hünerli ironisi ve insan karakterine delici bakışıyla içinde yaşadığı toplumu capcanlı resmeder.

Jane Austen, sekiz çocuğun yedincisi olarak Hampshire'ın Steventon köyünde doğdu. Babası George, mahalle kilisesinin papazıydı; iyi bir aileden gelmesine ve Oxford'da okumuş olmasına karşın, görgülü bir yoksulluk içinde yaşıyordu. George'un ne toprağı, ne kiracıları ne de özel geliri vardı; dolayısıyla, iki yakasını bir araya getirmek için eşraf çocuklarına ders vermek zorundaydı.

Bazı eleştirmenler paraya, zengin akrabalara ve avantajlı evlilik yapmaya fazlasıyla kafa yordukları için Austen'ın romanlarını ciddiye almazlar; gelgelelim bu temaların seçilmesi kesinlikle anlaşılabilir. Jane, daha çocukluğundan itibaren gelecekle ilgili beklentilerinin sınırlı olduğunun pekâlâ farkındaydı. Bir drahoması olmadan uygun bir koca bulma şansının çok sınırlı olduğunu anlayacaktı. Öte yandan, insanın kaderinden kaçma yollarının da olduğunu görebiliyordu. 1783 yılı civarı, erkek kardeşi Edward zengin, ama çocuksuz Knight ailesi tarafından evlat edinildi, o zamanlar bu şekilde evlat edinme olağandışı bir şey değildi. Yeni bir yaşam tarzına ve statüsüne sahip olunca Edward'ın talihi bir anda değişti. Bu dönüşüm genç Jane'e neredeyse sihirsel gelmiş olmalı ki, kitaplarındaki kahramanlarına buna benzer Cinderalla tarzı deneyimler yaşatmaya çalıştı.

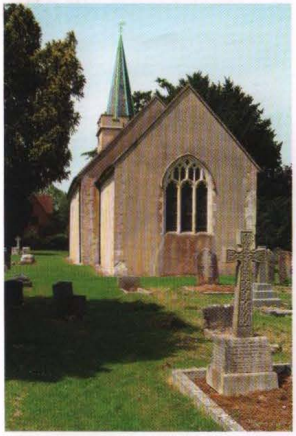

◁ **STEVENTON, HAMPSHIRE**
Austen'ın babası, Steventon'daki St Nicholas Kilisesinin papazıydı. Kızının yazmasını destekleyen, sakin ve bilgili biriydi.

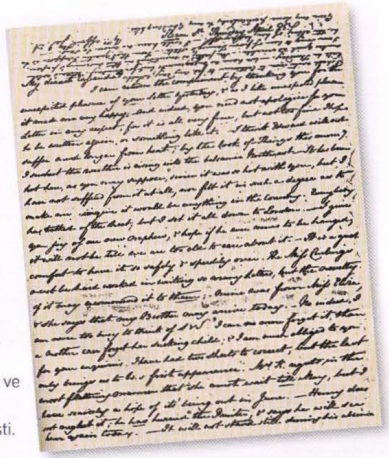

△ **CASSANDRA'YA MEKTUPLAR**
Austen'ın hayatı, biricik ablası Cassandra'nınkiyle sarmaş dolaştı; ne zaman birbirlerinden ayrılsalar Austen ona sık sık yazardı.

Ev hayatı

Jane'in mutlu bir çocukluğu oldu. Özellikle ablası Cassandra'ya yakınlık hissediyordu ve onunla birlikte önce Bayan Cawley'nin Oxford'daki yatılı okulunda, sonra da Reading'deki Abbey School'da eğitim gördü. Kızlar oradaki hayatlarından memnun olsalar da George Austen için okul masrafları ağır gelmeye başlayınca 1786 yılında eve geri döndüler. İki kardeşin yakınlığı devam etti; aralarındaki yazışmalar Jane'in düşünceleri ve ilgi alanları konusunda değerli bilgiler içeriyor. Ne yazık ki, Cassandra, Jane'in ölümünden sonra onun birçok mektubunu yakarak anlatıda kışkırtıcı boşluklar yaratacaktı.

PORTRE
Fanny Burney

Jane Austen öncü bir yazardı ama bu alanda isim yapan ilk İngiliz kadın o değildi. Fanny Burney (1752-1840) ve Maria Edgeworth (1767-1849), Austen kendini yazar olarak kanıtlamadan önce önemli başarılar kazanmışlardı. Austen ikisinin de hayranıydı ama Burney'nin onun üzerindeki etkisi daha güçlü olmuştu. Öyle ki, en ünü romanının adını (*Gurur ve Önyargı*) Burney'in *Cecilia* romanındaki bir pasajdan almıştı. Burney, Charles Burney'in kızıydı; babası ünlü bir müzisyen olduğundan Dr Johnson'ın da aralarında olduğu civcivli bir kültür ortamına girip çıkabiliyordu. Austen, Burney'nin özellikle en bilinen romanlarındaki - *Evelina* (1778), *Cecilia* (1782) ve *Camilla* (1796)– toplumda kendi yolunu çizen genç kadın temasına kendisini yakın hissediyordu.

FANNY BURNEY, EDWARD FRANCIS BURNEY, 1784–85

> "**İyi bir romandan keyif** almayan biri, ister **erkek** ister **kadın** olsun, **tahammül edilemeyecek** kadar **ahmaktır.**"
>
> JANE AUSTEN, *NORTHANGER ABBEY*

▷ ***JANE AUSTEN*, y.1788**
Bu imzasız, tarih düşülmemiş, Ozias Humphry'nin yaptığı düşünülen portrede 13 yaşındaki Jane Austen'ın resimlendiğine inananların sayısı fazlaysa da, yakın tarihlerde araştırmacılar portrenin kaynağı konusunda kuşku uyandırmışlardır.

△ **BİRİNCİ BASKI**
Austen'ın *Gurur ve Önyargı* romanı 1813 yılındaki birinci baskısından bu yana basılmaktadır. İngilizce yazılmış en popüler yapıtlardan biridir ve dünyada 20 milyondan fazla satmıştır.

Jane 1786'dan sonra ailesinin yanında kaldı ve edebiyat eğitimini derinleştirmek için babasının kütüphanesini karıştırmaya başladı. Bunun ötesinde hayatının sıkıcı olduğu söylenemez. En büyük ağabeyi James amatör teatral eğlenceler düzenlemekten hoşlanıyor, akrabaların ve dostların ziyaretleri pek eksik olmuyordu. Jane iyi piyano çalıyordu; sabahları herkesten bir saat erken kalkıp alıştırma yapıyordu. Daha da önemlisi, yazmaya başladı: 12 yaşından itibaren, babasının verdiği üç tane ciltli defteri öyküler, şiirler ve tarihi skeçlerle doldurmaya başladı. Bugün sanatçının gençlik dönemi yapıtları olarak bilinen bu ciltler, Jane'in Samuel Richardson ve Henry Fielding başta olmak üzere çok okumuş olduğunu kanıtlıyor.

Mektup tarzı

Defterlerdeki son tarih 1793'tür. Bu noktadan sonra Austen romanları üzerinde çalışmaya başlamış görünüyor; hoş, bunların birinin yayımlanması yıllar alacaktı. Önce mektup tarzını tercih etti; hikâyesini tamamen ana karakterler arasında mektuplaşma yoluyla anlatıyordu. Ayrıca günlükler veya günceler gibi belgesel formlardan da yararlandı. Jane, *Akıl ve Tutku*'nun bir erken versiyonu olan *Elinor ve Marianne*'ı bu formda yazdı; ayrıca *Gurur ve Önyargı*'nın birinci versiyonunun da bu şekilde geliştirildiğini gösteren güçlü ipuçları vardır.

Mektup romanlar 18. yüzyılda geniş bir kitle tarafından okunuyordu. Bu tür, İngiltere'de Jane'in gözde yazarlarından Samuel Richardson sayesinde popülerlik kazandı. Richardson bu tekniği en ünlü kitapları *Pamela* (1740) ve *Clarissa*'da (1749) etkili şekilde kullanmıştı. Gelgelelim, yüzyılın sonunda mektup romanı artık gözden düşüyordu ve işte bu yüzden Austen bu formu kesinlikle terk etmeye karar verdi. Bunun yerine, modern eleştirmenlerin "serbest dolaylı üslup" (veya "serbest dolaylı anlatım") olarak adlandırdığı yepyeni bir anlatı formunu kullandı. Bu, bir çeşit üçüncü tekil anlatımdı ama birinci tekil anlatımın özünü içeriyordu. Bir başka deyişle, anlatıcı karakterin düşüncelerini veya sözlerini "dedi" veya "düşündü" gibi ifadeler kullanmadan aktarabiliyordu.

Roman tekniği

Austen yeni geliştirdiği ve anlatıcıyla karakterin kaynaştığı bu yeni tekniği olağanüstü bir ustalıkla kullandı. Sözgelimi, kadın kahramanın, dostlarının niyetlerini ve gönül duygularını yanlış okuyup durduğu *Emma*'da, Emma'nın kuruntularını birer gerçekmiş gibi aktarması için anlatıcıdan yararlanıp okuyucuyla dalga geçer. Emma'nın kendisi Bay Knightley'ye âşık olduğunu anlayıncaya kadar okuyucu durumun gerçekliğinden emin olamaz. Austen serbest dolaylı anlatım tarzını, fiziksel olarak da, anlatıcı sanki karakterin vücudunun içindeymiş gibi kullanır. Mesela, *İkna*'da, kadın karakterlerden biri bir erkeğin önünde gözlerini yere indirip reverans yaptığında anlatıcı sadece duyulabilenleri aktarır, karakterin göremediği şeyler dışarıda bırakılır.

Gönülsüz yayıncılar

Austen, kadın olduğundan kitaplarını yayımlatmakta güçlük çekti. 1797'de *İlk İzlenimler*'den (*Gurur ve Önyargı*'nın ilk versiyonu) etkilenen babası, yayıncı Thomas Cadell'e yazarak metni okuyup okuyamayacağını sorar. Cadell reddeder. Austen'ın kendi girişimleri de daha iyi değildir. 1803 yılında *Susan*'ı (daha sonra ismi *Northanger Manastırı*

BAĞLAM
Bath

Austen ailesi Bath'te beş yıl yaşadı (1801-06). Jane'in, rağbet gördüğü parlak dönemlerini geride bırakmış bu şehirden hoşlandığı söylenemese de, bu şehir yazarın romanları için değerli malzeme sağladı ve romanlarının olay örgülerinde çoğunlukla bir katalizör görevi gördü. Zamanın sıkı kurallara bağlı toplumunda, uygun insanlarla tanışmak genellikle çok güçtü ama Bath'te birileriyle karşılaşmak daha kolaydı. Sabahları, toplumun kaymak tabakası şifalı kaynak suyu içmek için Pump Room'da toplanır, akşamlarıysa toplantı salonlarında konserler ve bağış baloları düzenlenirdi. Bütün sosyal etkinlikler bir Törencibaşı tarafından yönetilirdi.

THE ROYAL CRESCENT, BATH **(ENGRAVING), JOHN HILL, 1804**

"Herkes bilir, **varlıklı** ve **bekâr** her **erkek** bir **eş ister.**"

JANE AUSTEN, *GURUR VE ÖNYARGI*

olarak değiştirilir) Crosby & Co. yayınevine 10 sterline satar. Austen bu ilk önemli romanında, dönemin gotik korku öyküleri modasını hafiften sarakaya alıyordu. Yayıncı romanla ilgili hiçbir şey yapmayınca Austen'ın kardeşi Henry 1816 yılında metnin telif hakkını geri satın aldı. Kitap, Austen hayattayken basılmadı.

Bath yılları

Austen'ın babası 1801 yılında papaz olarak emekliye ayrılınca aile Bath'e taşındı. Burada Austen'ın başından tam da romanlarında görülebilecek bir olay geçti. Aralık 1802'de, arkadaşlarından birinin kardeşi Harris Bigg Wither Austen'a evlenme teklif etti. Teklifi hemen kabul etse de ertesi gün kararını değiştirdi. Bu davranışının nedenleri hakkında çok şey söylendiyse de tatmin edici bir cevap bulunamamıştır. Belki de, kendi kadın kahramanlarının aksine, özgürlüğüne onu mali güvenceye feda edemeyecek kadar değer veriyordu.

Austen'ın babası 1805 yılında ölünce aile Bath'ten ayrılmak zorunda kaldı. Para sıkıntısı çekiyorlardı; Edward Austen Knight kendisinin mülklerinden birinde, Chawton'ın Hampshire köyündeki bir sayfiye evinde oturmalarına izin vererek onları bu zor durumdan kurtardı. İşte burada Jane'in yazarlık kariyeri sonunda kanatlandı. 1811'de *Akıl ve Tutku* yayımlanan ilk kitabı oldu, olumlu eleştiriler aldı ve iyi sattı. Kitap yazarın adı belirtilmeden yayımlandı. Dönemin kadın yazarları için âdet olduğu üzere yazar adı yerine sadece "bir hanım" ibaresine yer verilse de, edebiyat çevreleri için Austen adı bir sır değildi. Çok geçmeden, Austen'ın çok sayıda hayranı oldu; bunlar arasında Sir Walter Scott ve yazardan *Emma*'yı kendisine ithaf etmesini rica eden Prens Regent (geleceğin kral IV. George'u da) vardı ve yazar istemeye istemeye bu ricayı yerine getirdi ve 1815 yılında ondan prensin Carlton House'taki olağanüstü kütüphanesini incelemesi için bir davet aldı.

Üzücü olan, Austen başarılarının ve ödüllerinin keyfini fazla sürememesidir. 1816 yılında gizemli bir hastalığa (artık Addison hastalığı olduğu biliniyor) yakalandı ve ertesi yıl öldü. Winchester Katedraline defnedildi.

△ **CHAWTON KÖY EVİ**
Austen, Hampshire'daki bu evde annesi, kız kardeşi Cassandra ve arkadaşları Martha Lloyd ile birlikte yaşadı. Ev, Jane'in de sık sık ziyaret ettiği varlıklı erkek kardeşi Edward Austen Knight'ın muhteşem evinin yakınındaydı.

▷ **YAZI KUTUSU**
Austen'ın portatif yazı kutusu, yirmi yaşındayken babasının verdiği bir hediyesiydi. Şimdi, Londra'daki British Library'de sergileniyor.

BAŞYAPITLARI

1803
Austen, ilk önemli romanı *Northanger Manastırı*'nı (önceki adı *Susan*'dı) bir yayıncıya satar. Kitap 1817'de basılır.

1811
İlk önce mektup tarzındayken yazar tarafından yeniden biçim verilen *Akıl ve Tutku* yayımlanır.

1813
Gurur ve Önyargı yayımlanır. Yazar romana 1796'da başlar, kitap yayıncı tarafından reddedilir ve Austen kitabı 1811-12'de gözden geçirir.

1814
Mansfield Park basılır. Eleştirmenlerin görüşleri farklı farklıdır ama kitap halk tarafından sevilir ve çok satar.

1815
Austen'ın *Emma* romanı yayımlanır. Yazar Emma'yı "benden başka kimsenin pek beğenmeyeceği bir kahraman" diye tanımlar.

1817
Austen'ın sağlığı bozulduğunda yazdığı son romanı kasvetli *İkna* yazarın ölümünden sonra yayımlanır.

Mary Shelley

1797–1851, İNGİLİZ

Gotik roman geleneğinin takipçilerinden Shelley en çok ikonlaşmış dehşet hikâyesi *Frankenstein* ile ünlüydü. Aynı zamanda yetenekli bir öykü yazarı, denemeci ve gezi yazarıydı.

Mary Shelley, *Frankenstein*'ın 1831 yılı baskısına yazdığı önsözde, başyapıtının çarpıcı yaratılış hikâyesini anlatır. Kendisi ve müstakbel kocası Percy Shelley, 1816 Haziran'ında Lord Byron ve onun doktor arkadaşı John Polidori ile birlikte Cenevre Gölü yakınlarındaki Villa Diodati'de kalıyorlardı. Şimşeklerin geceyi gündüze çevirdiği, yağmurun bardaktan boşanırcasına yağdığı, gök gürültülü, dehşet verici bir geceydi. Arkadaşlar gün ağarıncaya kadar titrek mum ışığı altında Alman korku hikâyeleri okurlar. Derken grup kimin en iyi korku hikâyesi yazabileceğini görmek için aralarında bir yarışma yapmaya karar verir. Bu yarışmanın sonucu müthiş etkileyici iki yapıttır – Polidori'nin *Vampir*'i ile Shelley'nin *Frankenstein*'ı. Shelley, keskin görüşlü filozof ve romancı William Godwin ile feminist hareketin bir dönüm noktası metni sayılan *Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi*'nin yazarı Mary Wollstonecraft'ın kızıydı. Yazmaya erken yaşta başladı; babasının edebiyat dostlarının arasına karışmaktan keyif duyardı. Bunlardan şair Percy Bysshe, Shelley ile 1812 yılında tanıştı; birbirlerine âşık oldular. Çiftin gözde randevu noktası, Mary doğduktan on bir gün sonra ölen Mary'nin annesinin mezarıydı.

Doğanın yıkılması

Mary'nin on altı yaşındayken kaçıp Percy ile Fransa'ya gitmesi bir skandal yarattı, o tarihe kadar evlilik dışı iki çocuk doğurmuştu.

Frankenstein'ı yazarken arkada böyle bir manzara vardı. Roman, gotik korku geleneğine duyulan ilgiden yararlanıyor, düzeni ve mantığı reddediyor, dehşet ve korku üzerinde yoğunlaşıyordu. Gelgelelim, Shelley'in hikâyesi, özellikle canavarlık temasını bambaşka bir bakışla yeniden işlemesi türün sınırlarını aşıyor, yaşamın kökenleri, din/bilim ikiliği, kötülük sorunu, çevrenin ve yetiştirme şeklinin karakterin biçimlenmesindeki rolü gibi günün bilimsel, sosyal ve siyasal tartışmalarından yararlanıyordu. Romanındaki canavarı yaratırken, 18. yüzyılda galvanizmle yapılan deneylerden, yani parçalara ayrılmış bir hayvanın kaslarının seğirmesini sağlamak için elektrik verilmesinden esinlenmişti. Shelley'nin metni erkeklerin bütün kontrolü ele aldıklarında bunun kadınlar için sonuçları; annesizlik meselesi; doğanın güdümlenmesi ve çiğnenmesi ve erkeğin kadını yaratma faaliyetinden dışlama gayreti gibi önemli feminist tartışmalar doğurdu.

Frankenstein yayımlanır yayımlanmaz başarı kazandı. Birkaç baskı yaptı ve beğenilen sahne uyarlamaları yapıldı. Ancak Shelley'nin zaferi bir trajediyle bozuldu. 1824 yılına gelindiğinde Cenevre'deki o fırtınalı geceden hayatta kalan tek kişiydi. Polidori 1821 yılında intihar etti, Byron, Yunan Bağımsızlık Savaşı'nda (1824) can verdi ve Percy 1824 yılında bir tekne kazasında öldü. Shelley yine de yazmayı sürdürdü. Sonraki romanları arasında en fazla beğeniyi *Son İnsan* (1826) toplarken, *Dönüşüm* (1831) en iyi kısa öykülerinden biridir.

◁ ***MARY SHELLEY*, 1840**
Burada Richard Rothwell tarafından resimlenen Mary Shelley, ilk romanının başarısını asla tekrarlayamadıysa da yazmayı sürdürdü ve yazınsal şöhreti arttı.

◁ **VILLA DIODATI, 1833**
William Purser'in bir çizimine dayanan bu gravür, Lord Byron ile John Polidori'nin 1816'da kaldıkları villayı gösteriyor. *Frankenstein*'ın hikâyesine esin kaynağı olan korkunç fırtınaların, 1815'te Mt Tambora yanardağ patlamasının neden olduğu iklimsel bozuklukların sonucu olduğuna inanılıyordu.

BAĞLAM

Frankenstein beyaz perdede

Frankenstein'ın kalıcı şöhreti, sinemacıların gözdesi olmasına çok şey borçludur. Sessiz sinema döneminde, James Searle Dawley (1910) ve Joseph Smiley (1915) gibi sinemacılar tarafından uyarlandı. Ama klasik beyazperde uyarlamasını 1931 yılında James Whale yaptı. Başrolde Boris Karloff'un oynadığı film, canavarın bugün bile hemen tanınan kesin görüntüsünü yarattı. Bu tema, İngiltere'de Hammer Films yapım şirketi tarafından ele alındı ve şirket en az yedi *Frankenstein* filmi yaptı. Ayrıca hikâyeyi komik bakışla işleyenler de olmadı değil. Bunlar arasında Mel Brooks'un Genç Frankenstein, Tim Curry'nin Dr Frank N.Furter'ı canlandırdığı kült rock and roll müzikal filmi Rocky Horror Picture Show yer alır.

BORIS KARLOFF'UN BAŞROLDE OYNADIĞI *FRANKENSTEIN* FİLMİNİN POSTERİ, 1931

Lord Byron

1788–1824, İNGİLİZ

Havalı, özgür düşünceli ve şık Byron 19. yüzyıl romantizmini simgeler. Zekâ ürünü uyakları, esprili ironi tarzı ve dili güzel kullanımı onu çağının en büyük şairleri arasına sokan özellikleridir.

George Gordon Byron, 1788 yılında Yüzbaşı John Byron ile ikinci eşi Catherine Gordon'un oğlu olarak dünyaya geldi. Aile, biraz da John'un sayısız alacaklısından uzak durmak için Aberdeen'e yerleşti. Yüzbaşının 1791'de ölümünün ardından Byron büyükamcasını da kaybetti ve böylece altıncı Baron Byron olarak Nottinghamshire'daki etkileyici gotik evi miras alarak bir anda altıncı Baron Byron oluverdi.

Byron, Harrow School'a gönderildi; orada diğer oğlan çocuklarıyla ve aynı zamanda uzaktan kuzeni ve ilk aşkı Mary Chaworth ile yakın dostluklar kurdu. Sonra Cambridge'deki Trinity College'a girdi ve okul başarılarından çok maceralı aşk hayatıyla, kumar ve boks gibi uçarı eğlencelere düşkünlüğüyle nam saldı.

Byron, on yedi yaşında ilk şiir kitabını, *Ömürsüz Şiirler*'i yazdıysa da edebe aykırı şiirler içerdiği söylenince kitabını yayınevinden geri aldı. Doğru dürüst yayımlanan ilk şiir kitabı *Aylaklık Saatleri* (1807) İskoç dergisi *Edinburgh Review* tarafından yerden yere vurulunca Byron *İngiliz Şairleri ve İskoç Eleştirmenler* adıyla alaycı bir şiirle yanıt verdi.

Seyahatler ve belalar

Byron'ın 1809'da geleneksel Avrupa Büyük Tur güzergâhının uzağındaki yerlere Portekiz, İspanya, Malta, Yunanistan ve Türkiye'ye yaptığı seyahatler onun ilk uzun şiiri *Childe Harold'ın Hac Yolculuğu*'na esin kaynağı oldu. Byron bu şiirinde hayal kırıklığına uğramış bir gencin, özgün "Byron kahramanı"nın yaptığı yolculukları anlatır. Şiirin 1812'de yayımlanan ilk iki kantosu Byron'ın isim yapmasını sağladı ve ona Londra'nın edebiyat çevresinin kapılarını açtı. Göz kamaştırıcı (ve evli) Lady Caroline Lamb ile gönül macerası oldu; egzotik yerlerde veya doğuda geçen şiir formunda yazılmış bir dizi kahramanlık hikâyeleri yayımladı; aralarında *Gâvur* (1813) ve *Berberi Korsan*'ın da (1814) yer aldığı bu hikâyeler tutuldu ve çok sattı.

Byron 1815'te Annabella Milbanke ile evlendi. Çiftin bir çocuğu oldu fakat üvey kardeşi Augusta ile ilişkisi olduğuna dair söylentilerden sonra Byron'ı terk etti; Augusta'nın 1814'de doğan kızının Byron'dan olduğu söyleniyordu. Byron bir anda kendisini toplumdan dışlanmış buldu ve bir daha geri dönmemek üzere 1816'da İngiltere'den ayrıldı.

İtalya ve Yunanistan maceraları

Byron, Cenevre'de Claire Clairmont, Percy ve Mary Shelley ile birlikte kaldı; Childe Harold ve bir Byron kahramanına yer verdiği başka bir şiiri, *Manfred*, üzerinde çalıştı. Sonra İtalya'ya geçti. Ravenna'da, genç ve evli İtalyan kontes Teresa Guiccioli ile uzun süreli bir ilişkisi oldu. Şehrin önemli karnavalı sırasında geçen *Beppo* şiirini yazdı. Daha sonraki çalışmalarına damgasını vuracak alaycı, konudan konuya atlayan esprili üslubunu bu şiirde benimsedi. Ölümü nedeniyle tamamlanamadan kalan başyapıtı, 16 kantoluk uzun şiiri *Don Juan* da bu üslupla yazılmıştır. Aşktan aşka koşan Don Juan şiir için nahoş bir konu olmasına karşın şiir halkın ve Goethe de dahil yazarların beğenisini kazandı.

Byron, Yunanların Osmanlılara karşı bağımsızlık mücadelesine gönül verdi ve "bir ülke kurtarmak" için savaşmaya hazır şekilde Yunanistan'a gitti. Gelgelelim, savaşmasına fırsat kalmadan 1824 Nisan'ında yüksek ateşten öldü.

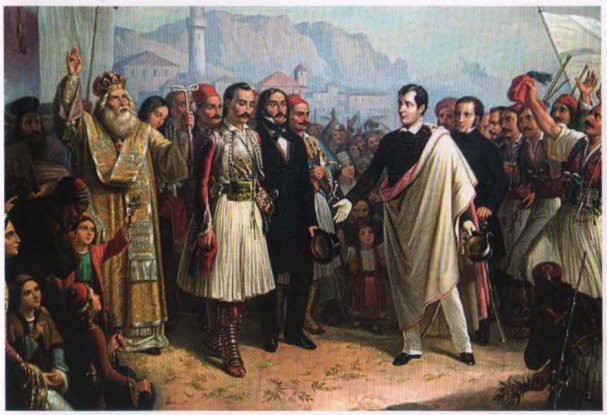

◁ ***LORD BYRON'IN MESOLONGHI'DE KARŞILANMASI*, 1861**
Theodore Vryzakis'in yaptığı bu resimde, Byron'ın Yunanistan macerasına Mesolonghi'de ilk adımını atışı gösteriliyor. Byron'ın Yunanistan'da ölmesi onu bu ülkede ulusal kahraman yaptı ve Yunan davasının Avrupa'da destek görmesini sağladı.

BAĞLAM

Byron kahramanı

"Byron kahramanı" ifadesi hülyalı, melankolik karakter sergileyen ve topluma ilişkin düşüncelerini alaycı bir şekilde belirten, huysuz ve toplumdan dışlanmış biri anlamı kazanmıştır. Bu karakter bir ölçüde Byron'ın kendisidir: Byron, düşünceleri ve eylemleri uçlarda biriydi. "İyiyle kötünün karışımı öyle tuhaf bir şeyim ki, beni tanımlaması güçtür," diye yazar. Childe Harold, *Korsan*'daki Conrad ve Manfred dahil yapıtlarındaki kahramanları Byron tiplemesine uyarlar. Daha sonra yaratacağı Don Juan karakteri bu temanın bir çeşitlemesidir; sadece daha soğuk ve alaycıdır, çoğunlukla mizahi bir dille anlatılır.

***CHILDE HAROLD'IN HAC YOLCULUĞU*'NUN İÇ KAPAK RESMİ (1825)**

▷ ***GEORGE GORDON BYRON*, 1813**
Byron, deli dolu karaktere sahip parlak bir yazardı. Richard Westall'ın yaptığı bu portrede, yirmi beş yaşındaki Byron yakışıklı bir romantik olarak resmediliyor.

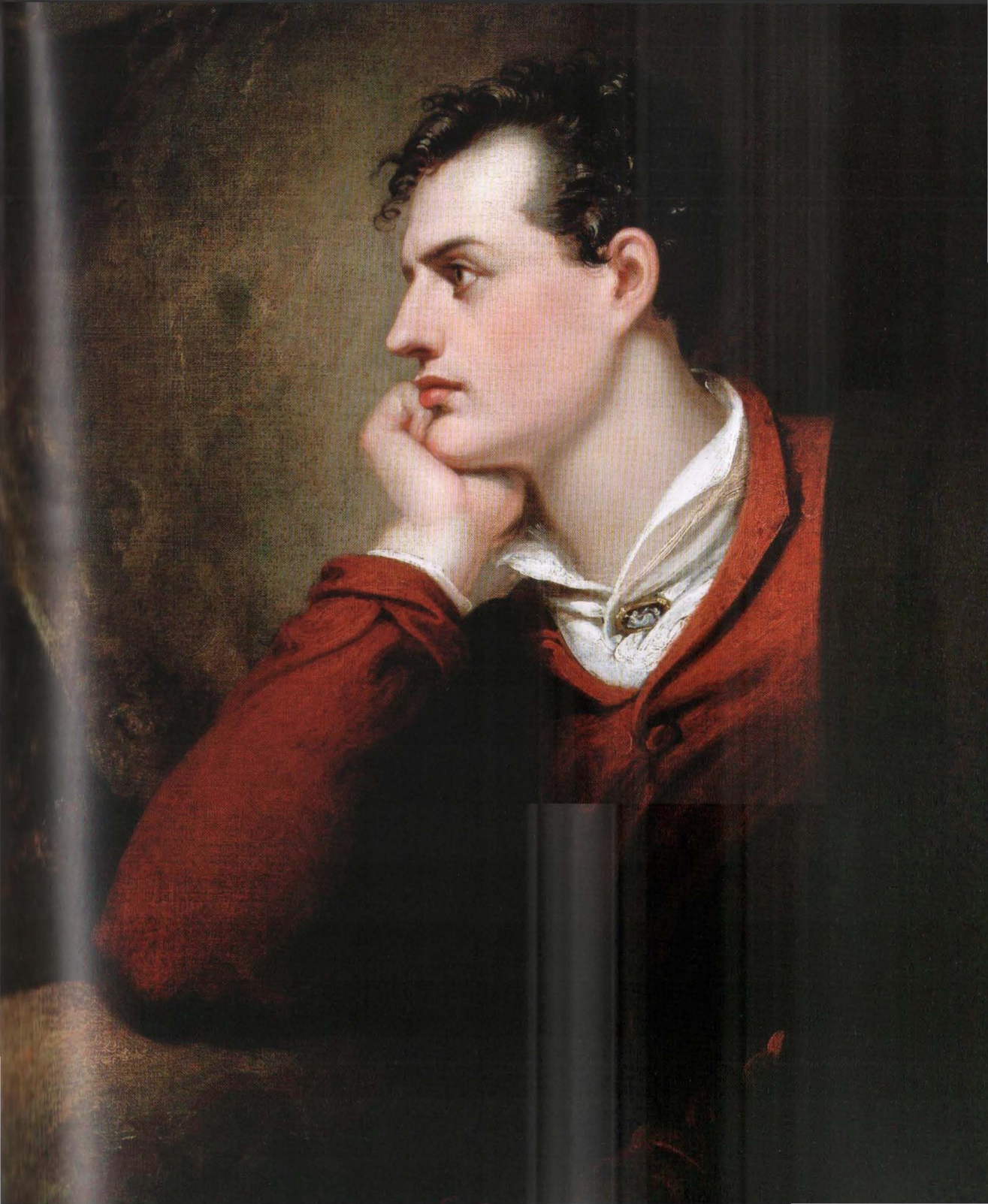

▷ ***BALZAC*, 1836**
Yazarın otuz yedi yaşındaki bu portresi, Balzac'ın sevgilisi Ewelina Hanaska tarafından ressam Louis Candide Boulanger'a sipariş edilmiştir. Resimde, Balzac evde yazı yazarken giymekten hoşlandığı manastır cübbesine benzer giysisiyle gösteriliyor.

Honoré de Balzac

1799–1850, FRANSIZ

Balzac, birbiriyle bağlantılı romanlar ve kısa romanlardan oluşan *İnsanlık Komedyası*'nda 19. yüzyıl Fransız toplumunun geniş bir panoramasını çizmiştir. Edebi gerçekçiliğin kurucu babalarından biri kabul edilir.

"Büyük servetlerin sırrı ... adabınca işlendiği için unutulmuş bir suçtur."

HONORE DE BALZAC, *GORIOT BABA*

Honoré Balzac, 1799 yılında, Orta Fransa'daki Tours şehrinde doğdu. Daha sonra aristokrat köklere sahip olduğu yolunda düzmece bir iddiayla adına "de" soyluluk takısını ekledi. Balzac'ın aslında esnaflıktan gelen babası, daha yüksek statüye sahip bir kadınla sevgisiz bir evlilik yapmış, statü düşkünü biriydi. Balzac çocukken ailesinden pek ilgi görmedi; sekiz yaşındayken Vendome'deki Collège des Oratoriens'a yatılı öğrenci olarak gönderildi; tatillerde bile eve dönmüyordu. 1832 tarihli *Louis Lambert* isimli romanı bu zorlu okul yıllarına dayanır.

İlk mücadeleler

Hayatının sonuna kadar ayrılmayacağı Paris'e taşınan Balzac bir hukuk firmasında stajyer olarak çalıştı. Bu iş, onun küçük hilekârlıkları ve varlıklı sınıfın açgözlülüğünü kavrayabilmesi açısından değerli bir deneyim oldu.

1820'lerde hukuk alanında kariyer yapmayı reddetmesinin ardından, bir yazar olarak kendini ispatlama mücadelesi verdi. Önce tiyatroda şansını denedi ama yazdığı oyun başarılı olmadı. Ardından kurmacaya geçti, para için seri halde ıvır zıvır şeyler yazıyordu. Başarısız yayımcılık ve matbaacılık girişimleri pahalıya mal oldu. Sefaletin kıyısındayken, çeşitli aristokrat kadınlarla olan ilişkileri yoluyla kibarlar dünyasına adım attı. Küçük bir gelirle sürekli şık görünme çabası *Tılsımlı Deri* (1831) ve *Goriot Baba* (1835) gibi romanlarına malzeme sağlamıştır.

Toplumun Bir Portresi

Balzac'ın yazar olarak ilk başarısı 1829 yılında *Köylüler* (*Les Chouans*) isimli tarihsel romanıyla geldi; romanda Fransa Cumhuriyeti'ne karşı kralcı ayaklanma anlatılır. Ünlü kısa romanı *Tours Papazı*'nı yazdığı yıl (1832) kafasında bir dizi romanla Fransız toplumunun bütününün bir panoramasını çizme fikri uyandı. Daha sonra bu çalışmasını Dante'nin *İlahi Komedya*'sından esinlenerek *İnsanlık Komedyası*olarak adlandırdı. Cimriliğin insan ilişkileri üzerindeki yıpratıcı etkisine ilişkin güçlü *Eugénie Grandet* romanı (1833) yazarın ilk çoksatar kitabı oldu. Bunu *Goriot Baba* ve *César Birotteau*'dan (1837) üç ciltlik *Sönmüş Hayaller* (1837, 1839, 1843), *Kuzen Bette* (1846) ve *Le Cousin Pons*'a (1847) kadar bir dizi başka başarı izledi.

Ayrıntı düşkünlüğü

İnsanlık Komedisi'nin romanları Taşra Hayatından Sahneler, "Paris Hayatından Sahneler" ve "Özel Hayattan Sahneler" şeklinde gruplandırılır. Bunlar acımasız hırsın pençesindeki bir toplumu betimlerler; bu toplumda güçlüler köşeyi dönerken, zayıflar duvara toslamaktadır. Balzac'ın olay örgüleri sık sık melodrama eğilim gösterseler de, onun yapıtları toplumun her kesimindeki hayata dair etkileyici bir kavrayışı yansıtır ve bu kavrayış kendisini giysilerin ve mobilyaların uzun mu uzun betimlemelerinde, servete ve kazanca dair kılı kırk yaran ayrıntılarda kendini gösterir. Olağanüstü çarpıcı karakterleri güçlü çizilmişlerdir; açgözlülük, sosyal hırs ve cinsel takıntı keskin bir kinizmle sergilenir.

Balzac, ünlü olmasından sonra bile devam eden para sıkıntısıyla yaşamını sürdürdü. Çoğunlukla günde 15 saat yazıyordu ve bunun sonucu şaşırtıcıydı: *İnsanlık Komedyası*sonunda 90 romandan, kısa romanlardan ve kısa öykülerden oluşuyordu. Her zaman sağlığı kötü olan Balzac, uzun zamandır sevgilisi olan Polonyalı aristokrat Ewelina Hanaska ile evlenmesinden beş ay sonra, 1850'de elli bir yaşında öldü.

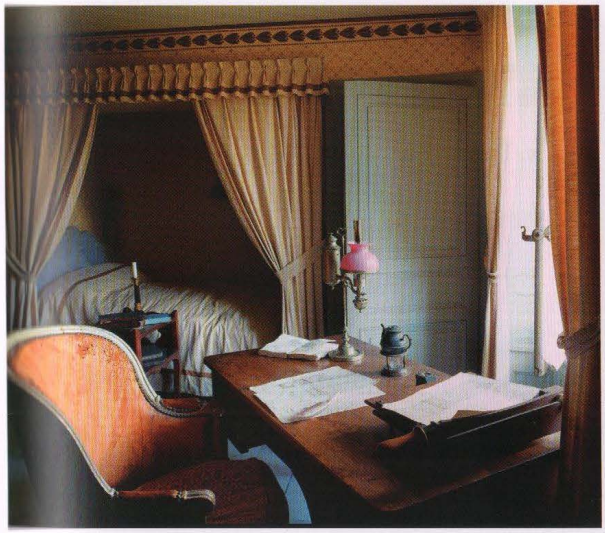

◁ **TAŞRADA İNZİVA**
Balzac Paris'te yaşasa da arkadaşı Jean de Margonne'un sahibi olduğu Tours yakınlarındaki Saché Şatosunu sık sık ziyaret ederdi. Yatak odasındaki çalışma masasında yazardı. Ev şimdi müze olarak korunuyor.

△ **BALZAC'IN SAATİ**
Balzac keskin bir sınıf ve toplum gözlemcisiydi. Sözgelimi, bir cep saatinin şekli ve tarzı gibi ayrıntılar bir karaktere ilişkin yargısını etkileyebiliyordu.

ÜSLUP

Müdavim karakterler

Balzac'ın getirdiği bir yenilik, farklı romanlarda aynı karakterleri kullanmasıydı. Sözgelimi, *Goriot Baba*'nın ana karakteri hırslı genç adam Rastignac, 17 romanda daha görünür veya kendisinden bahsedilir. Şair ve gazeteci Lucien de Rubempré, tefeci Gobseck, yeraltı dünyasından kötü adam Vautrin ve banker Nucingen romanlarının diğer müdavimleridir. Bugün sinemada ve televizyonda çok kullanılan bir teknik olarak aynı karakterlerin kullanılması geniş ve iç içe geçmiş bir toplum duygusu yaratır.

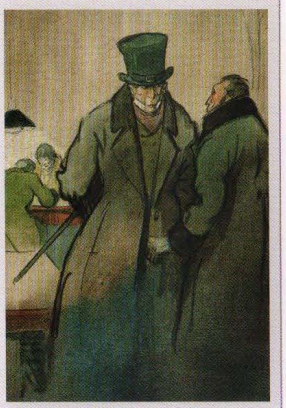

BİR *GORIOT BABA* BASKISI İÇİN RESİMLENMİŞ KÖTÜ ADAM VAUTRIN

Victor Hugo

1802–1885, FRANSIZ

Hugo, 19. yüzyıl Fransız edebiyatının anıtsal bir ismiydi. İnanılmaz sayıda şiir, tiyatro oyunu ve roman yazdı; yoksulların ve mazlumların haklarının aktif bir savunucusuydu.

1802'de doğan Victor Hugo bir Fransız subayının üçüncü oğluydu. Babası, Fransız Devrimi davası için savaşmak üzere orduya katılmış ve Fransız Katolik kralcıların karşı devrimci isyanını bastırmak için gönderildiği Brittany'de Hugo'nun annesiyle tanışmıştı. Babasının Devrime sarsılmaz bağlılığı ile annesinin dinsel monarşizmi arasındaki taban tabana zıtlıktan mutlu veya istikrarlı bir aile oluşturmaları beklenemezdi; bu yüzden çoğunlukla birbirlerinden ayrı bir hayat sürdüler.

Victor'u en fazla etkileyen ilk deneyimleri arasında İspanya ve İtalya'da görev yapan babasını kısa ziyaretleri için annesiyle birlikte yaptıkları yolculuklardı. İspanya'nın egzotik atmosferinin Hugo'nun çocukken üzerinde bıraktığı güçlü izlenimler onun yetişkin yaşlarında yazdığı *Hernani* (1830) ve *Ruy Blas* (1838) gibi tiyatro oyunlarına zemin oluşturacaktı.

Yetenekli çocuk

Hugo ve erkek kardeşleri çoğunlukla Paris'te annelerinin yanında kalıyorlardı. Annelerinin onlar üzerindeki etkisini kırmak isteyen babaları ısrarla onların yatılı okula gönderilmelerini istedi. Gelgelelim ısrarları sonuç vermeyecek, çocuklar Katolik ve kralcı olarak yetişeceklerdi.

◁ ***SEFİLLER***
Hugo'nun en ünlü yapıtı bir adaletsizlik, kahramanlık ve aşk hikâyesidir. Fransa'nın çalkantılı devrim hikâyesini heyecan verici bir anlatıyla birleştirir.

Hugo'nun edebi yeteneği şaşılacak denli erken yaşlarda kendini gösterdi. On dört yaşına geldiğinde binlerce dize şiir yazmıştı ve on yedisinde bir edebiyat dergisi çıkaran kardeşlerine katıldı. Hugo'nun annesi onun bu edebiyat sevdasına tam destek verdi ve çocukların babalarının onları daha kazançlı mesleklere yönlendirmeye yönelik baskılarını savuşturdu.

Annesi 1821 yılında öldüğünde Hugo gelecekte eşi olacak kadına, Adèle Fouchet'e âşık olmuştu bile. Onunla evlenmeye layık bir aday olduğunu ispatlamak için ilk şiir kitabı *Övgüler ve Diğer Şiirler*'i yirmi yaşındayken yayımladı. Çift, 1822'de evlendi. Ardından babasıyla arasındaki buzlar eridi ve bu gelişme Hugo'nun politik görüşleri üzerinde muazzam bir etki yarattı: Monarşizmi terk eden Hugo, babasının asker olarak hizmet ettiği Napoleon Bonaparte'ın büyük bir hayranı oluverdi.

Romantik bir devrim

1820'lerde Hugo artık Fransız Romantik hareketinin lideriydi; edebiyat ve politikada özgürlüğe duyulan susamayı dile getiriyordu. 1827'de yazdığı manzum destansı oyunu *Cromwell*'in önsözü Fransız Romantizminin bir manifestosuyken, 1829 yılında yayımladığı şiir derlemesi *Doğulular*'da Yunanların Osmanlı hâkimiyetine karşı verdikleri ulusal özgürlük mücadelesini göklere çıkarıyordu (ve aynı zamanda hayali bir Doğu'nun egzotik duyusallığına duyulan çağdaş beğeniyi de okşuyordu). Aynı yıl, ölüm cezasına karşı coşkulu bir protesto niteliğindeki *Bir İdam Mahkûmunun Son Günü* kitabını ve bir yıl sonra da *Hernani* oyunuyla Fransız edebiyatının klasik

BAĞLAM

Chateaubriand

Hugo genç bir yazarken, Fransız Romantizm hareketinin babası kabul edilen François- René de Chateaubriand'a (1768-1848) büyük saygı duyardı. Hugo onu öven şiirler yazdı ve "Ya bir Chateaubriand olurum ya da hiçbir şey" dedi. İdolü gibi Hugo da yazıyı politik kariyerle birleştirecekti; ancak Hugo devrimi kucaklarken, Chateaubriand Katolik kralcılığı destekliyordu. Bir aristokrat olan Chateaubriand, Devrim sırasında sürgüne gitti ve Katolik inancına ilişkin bir savunma yazdı: *Hıristiyanlığın Dehası*. Chateaubriand'ın *Atala* (1801) ve *René* (1802) yapıtları Fransız düzyazısına melankoli ve zenginlik katmıştır. Otobiyografik *Mezarın Ötesinden Anılar* sanatçının en iyi yapıtı olarak kabul edilir.

***CHATEAUBRIAND,* ANNE-LOUIS GIRODET DE ROUSSY-TRIOSON, y.1808**

◁ ***VICTOR HUGO*, 1879**
Léon Joseph Bonnat burada yaşlanmakta olan, ağırbaşlı bir Hugo resmediyor. Hugo yazar olarak böylesine görkemli bir ün kazanmasaydı, yine de bir politikacı ve sosyal reformcu olarak meşhur olurdu.

> **"Yirminci yüzyılda savaşlar bitecek... krallıklar bitecek, dogmalar bitecek ama insanlar kalacak."**
>
> VICTOR HUGO

"**İnsanı avutan, geleceğin** bir **günbatımı** değil, bir **gündoğumu** olacağı düşüncesidir."

VICTOR HUGO, "WILLIAM SHAKESPEARE"

BAĞLAM

Darbeler ve devrimler

1789 Fransız Devrimi, Fransa'da fırtınalı bir yüzyılın başlangıcıydı. Napoleon Bonaparte, 1799'da bir askeri darbeyle iktidarı ele geçirerek 1804'de kendisini imparator ilan etti. On yıl sonra monarşi düzeni yeniden geldi. 1830'daki Temmuz Devrimiyle Orleans Dükü Louis-Philippe tahta çıktıysa da 1848'de bir başka devrimle İkinci Cumhuriyet kuruldu. Üç yıl sonra, Napoleon Bonaparte'nin yeğeni Louis-Napoleon İkinci İmparatorluğu kurdu. Hugo'nun nefret ettiği bu rejim, Fransa'nın 1870'te Prusya ile yapılan savaşta yenilmesine kadar sürdü. Üçüncü Cumhuriyet kuruldu ve 1871'de Paris'te Komün ayaklanmasının bastırılmasıyla varlığını korudu.

LOUIS-NAPOLEON, FRANZ WINTERHALTER, y.1850

geleneğinin kısıtlamalarına darbe vurarak Fransız tiyatrosuna Shakespearevari bir özgürlük getirdi.

Hugo, olağünüstü edebi verimliliğini 1830'larda da sürdürdü. Başarılı gotik romanı *Notre Dame'in Kamburu*'nun (1831) yanı sıra *Sonbahar Yaprakları* (1831) ve *Alacakaranlık Şarkıları* (1835) gibi şiir derlemeleri onun Fransa'nın öncü lirik şairi olduğu iddiasını desteklerken 1838 tarihli *Ruy Blas* adlı manzum oyunu da en iyi oyunlarından biri olarak kabul edildi.

Kişisel çalkantılar

Hugo'nun özel hayatı hareketli ve fırtınalıydı. Adèle'den dört çocuğu olmuştu, ama evlilikleri için başarılı denemezdi. Karısı, eleştirmen Charles-Augustin Sainte-Beuve'ye âşık oldu; bu adam kocasından daha az coşkulu ve daha inceydi. Böylece Hugo da kabına sığmayan arzularını serbest bıraktı. Hayatını Hugo'ya adayan aktris Juliette Drouet ile uzun süreli ilişkisi, onu başka gönül maceralarına atılmaktan alıkoymadı. Bunlar arasında Léoni Biard'la kurduğu zina ilişkisi kadının kocasının açtığı davayla sonuçlandı: Hugo hapisten kaçtıysa da Bayan Biard kaçmayı başaramadı. Bir başka trajik olay da en sevdiği kızı Léopoldine ile kocasının 1843 yılında bir tekne kazasında boğulmasıydı.

Politik faaliyetler

Hugo, Louis-Philippe'nin "burjuva monarşisi" tarafından resmen takdir edilme peşindeydi. 1841 yılında Académie Française üyeliğine seçildi ve bir soyluluk unvanı verildi. Ancak 1848 devrimi onun düzenle birlikteliğini sona erdirdi (bkz. soldaki kutu). Hugo o zamana kadar siyasetle sadece kuramsal düzeyde ilgilenmişti; oysa şimdi monarşinin tekrar devrilmesi ve İkinci Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte özgürlüğün ve "küçük insanların" haklarının savunucusu olarak öne çıkarken, aynı zamanda karmaşayı ve anarşiyi de reddediyordu. Louis-Napoleon, Cumhuriyeti İkinci İmparatorluğa dönüştüren bir darbe gerçekleştirdiğinde, Hugo sokakta protesto edenler arasındaydı. Saf tuttuğu taraf yenilince de kaçıp Manş Adaları'nda (önce Jersey, sonra Guernsey adasında) sürgün hayatı yaşadı.

Sürgünden dönüş

Hugo sürgündeyken *Teşhir Direği*'ndeki *İmparatorluk* şiir derlemesinde ve o kadar doğrudan olmasa da 1840'larda yazmaya başlayıp 1862'de bitirdiği *Sefiller*'de Louis Napoleon'un İkinci İmparatorluğu'na ateş püskürüyordu. 650.000 kelimeden oluşan ve yazarın sık sık konu dışına saparak araya girdiği *Sefiller* romanı, Hugo'nun zenginlere ve iktidara karşı isyanlarında yoksulların yanında olduğunu açıkça gözler önüne seriyordu.

Hugo bu yıllarda kendini spiritüalizme ve ruh çağırma seanslarına kaptırdı. Ölen kızıyla ilgili saplantısı, 1856 yılında yayımlandığında övgülerle karşılanan *Düşünceler* kitabındaki şiirlere sinmişti. Hugo'nun kendine has din ve tarih görüşü, ilk derlemesi 1859 yılına yayımlanan *Yüzyılların Efsanesi* gibi destansı bir niteliğe bürünen şiirlerinde kendini her zamankinden fazla gösteriyordu. Ne yazık ki, Guernsey'de geçen 1866 tarihli melodram havasındaki romanı *Deniz İşçileri* yazarın yaratıcı gücünün azaldığını gösteriyordu.

1870'teki Fransa-Prusya Savaşı'nın felaketlerinin ardından İkinci İmparatorluğun düşmesiyle, Hugo sürgünden Paris'e tam da Alman kuşatması altındaki şehrin sefaletini paylaşacağı bir zamanda geri döndü.

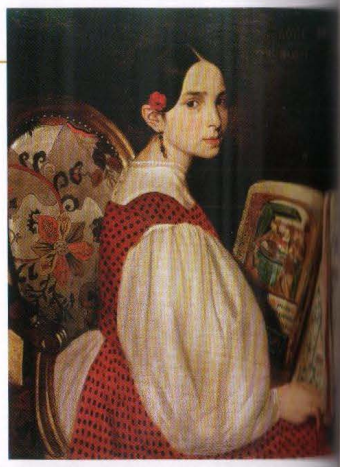

△ ***LEOPOLDINE HUGO*, y.1835**
Hugo'nun kızının bu tablosu Fransız şair ve ressam Auguste de Châtillon tarafından yapıldı. Léopoldine'nin boğularak ölmesi, bir hayalet gibi hayatının sonuna kadar Hugo'nun peşini bırakmadı ve ünlü "Villequier'de" (1847) gibi ağıt şiirlerinde ifade buldu.

▷ **HAUTEVILLE KONUTU**
Hugo Fransa'dan sürgün geldiğinde, Guernsey adasında, St Peter Port'taki Hauteville Konutu on dört yıl boyunca Victor Hugo'nun evi oldu. Hugo evi kendi zevkine göre dekore etti ve en bilinen yapıtlarının çoğunu burada yazdı.

Takip eden olaylarda (Üçüncü Cumhuriyet'in kurulması ve Paris'teki Komün ayaklanması) politik bir rol oynama çabaları büyük ölçüde sonuçsuz kaldı. Kişisel kayıpları da hayatını karartıyordu; eşi 1868'de, oğullarıysa 1871 ve 1873'de öldü. Hoş, son romanı *Doksan Üç*'ü (1874) tamamlaması, cinsel serüvenlerinin devam etmesi ve 1876 yılından sonra senatör olarak faaliyetleri onun sınırsız enerjisinden bir şey kaybetmediğini gösteriyor. Sıcak ve yalın kitapçığı *Bir Büyükbabanın Varolma Sanatı*'nın 1877'deki popüler başarısının yardımıyla Hugo son yıllarında, Fransız yurtseverliğinin, cumhuriyetçiliğin ve insanın ilerlemesine inanan iyimser kültün bir ikonu olarak ilahlaştırıldı. Onun 80. doğum gününün kutlanması için ulusal bayram ilan edildi. 1885 yılında öldüğünde şaşaalı bir devlet töreni yapıldı ve Hugo'nun bedeni ulusal kahramanlar anıtına taşınırken muhteşem bir kalabalık izliyordu.

△ ***HALKA ÖNDERLİK EDEN ÖZGÜRLÜK***
Büyük Romantik ressam Eugène Delacroix'nın resimleri Hugo'nun yazıları için esin kaynağı olmuştur. Hugo'nun başyapıtı *Sefiller*'deki Gavroche karakterini Delacroix'nın *Halka Yol Gösteren Özgürlük* (1830) isimli tablosundaki tabanca kullanan çocuktan etkilenerek yarattığı düşünülüyor.

BAŞYAPITLARI

1822
Hugo'nun ilk kitabı *Övgüler ve Diğer Şiirler XVIII.* Louis'in olumlu şekilde dikkatini çeker.

1830
Hernani oyunu sahnelendiği ilk gece çılgınca alkışlanır; Fransa'da romantizmin zaferini ilan eder.

1831
Ortaçağ Paris'inde geçen *Notre Dame'ın Kamburu* Hugo'nun halkın gözündeki ününü pekiştirir.

1856
Hugo'nun bellek, aşk ve ölüm üzerine lirik şiirlerinden bir derleme olan *Düşünceler* sürgündeyken yayımlanır.

1862
Sefiller yayımlanır; epik bir aşk hikâyesi, yoksulluğa ve sömürüye yönelik bir ithamdır.

1883
Hugo'nun hümanist epik şiirlerinin son cildi *Yüzyılların Efsanesi* birinci ciltten yirmi dört yıl sonra yayımlanır.

Hans Christian Andersen

1805–1875, DANİMARKALI

Andersen'in hayat hikâyesi, onun peri masallarından pek de farklı değildir. Sefalet içinde bir hayattan gelip edebiyat tarihinde yapıtları en fazla yayımlanan yazarlarından biri olmuştur – yine de özel hayatında aşkı karşılıksız kalmıştır.

Hans Christian Andersen, Kopenhag yakınlarındaki Odense'de doğdu. Babası 1816'da öldü; çamaşırcı annesi evi geçindirmek ve çocuğunun eğitim parasını ödemek için didinip duruyordu. Andersen'in olağanüstü soprano sesi, Kopenhag'daki Danimarka Kraliyet Tiyatrosunun dikkatini çekti. Sesi kısılınca sahne hayatıyla ilgili hayallerinin suya düşmesine karşın tiyatronun müdürlerinden Jonas Collin'le tanıştı. Collin, Andersen'in koruyucusu oldu ve biraz da kral VI. Frederick'in mali desteğiyle Andersen'in Kopenhag'in güneybatısındaki prestijli bir okula gitmesine yardımcı oldu.

◁ **ÇOCUKLUĞA BAKIŞ**
Buradaki fotoğrafı 1860 yılında çekilmiş olan Andersen çocuk edebiyatında gerçek bir yenilikçiydi. Onun, çoğunlukla acı-tatlı olayların anlatıldığı hikâyeleri, kendi çocukluğunun sıkıntılarını yansıtır.

Andersen'in okulda mutsuz ve morali bozuk olmasına karşın, bu okul onun 1828 yılında Kopenhag Üniversitesine girmesini sağladı.

Bir yıl sonra ilk önemli kitabını yazdı: *1828 ve 1829 Yıllarında Amager Adasının Doğu Ucundan Holmen Kanalına Bir Yürüyüş*. Bu kitapta, anlatıcı Kopenhag'da bir patikada yolculuk yaparken karşılaştığı bir dizi fantastik yaratığı ve karakteri anlatır. Kitabı Danimarka'da büyük başarı kazandı. Bundan cesaret alan Andersen devam ederek romanlar, şiirler ve oyunlar yazdı ve bu yapıtları farklı farklı tepkiler aldı. Andersen'i bir seyahat sevdasına kapıldı; yapıtlarında uç verecek İskandinavya, Güney Avrupa, Anadolu ve Afrika yolculukları yaptı.

Andersen, en fazla tanınmasını sağlayan peri masallarında kendi çocukluk deneyimlerinden oldukça yararlanmıştır. Bu hikâyelerinde karmaşık ve genellikle çelişkili duygulara yer vermiş, hikâyelerine kuşaklar boyunca ve kültürden kültüre yankılanan halk hikâyelerinden alınma beylik karakterler yerleştirmiştir. İçinde "Küçük Denizkızı", "İmparatorun Yeni Kıyafetleri" ve "Parmak Kız"ın da yer aldığı masalları *Peri Masalları* (1837) adıyla bir derleme olarak yayımlandı; nitelikli ve sade olmalarına karşın yazarın kendi ülkesi Danimarka'da önceleri pek rağbet görmedi.

Karşılıksız arzular

Andersen hiç evlenmediyse de karasevdaya düşmeye meyilli biriydi. "Bülbül" hikâyesinin, İsveçli opera şarkıcısı Jenny Lind'e duyduğu tutkuya dayandığı ve operacının onu reddetmesi de "Kar Kraliçesi" hikâyesini yazmasına yol açtığı söylenir. Ayrıca Weimer Grandükü ve ünlü dansçı Harald Scharff dahil erkeklere yönelik güçlü duygularını ifade etmişse de bir mektubunda böyle duygular "esrarengizliğini korumalıdır" der.

Andersen'in hikâyeleri İngilizceye çevrildi ve Charles Dickens gibi dev yazarların boy gösterdiği *Bentley's Miscellany* adlı edebiyat dergisinde yayımlandı. Andersen, masallarını ara ara yayımlamayı sürdürdü ve dünya çapındaki ünü arttıkça arttı. Bugün de beğeniyle okunan hikâyeleri kuşaklar boyunca çocuk yazarlarını etkiledi.

△ **KAR KRALİÇESİ**
Andersen'in hikâyeleri, resimli kitaplar ve bale prodüksiyonlarından canlandırma filmlerine kadar devasa bir endüstriyi besledi. Disney'in gişe rekorları kıran *Karlar Ülkesi* (2013) filmi Andersen'in "Kar Kraliçesi"nin bir uyarlamasıdır.

▷ **KÜÇÜK DENİZKIZI**
Andersen'in peri masalı karakterinin Edvard Eriksen tarafından yapılan bu bronz heykeli, 1913 yılından beri Kopenhag'ı ziyaret eden turistlerin başlıca uğrak noktalarından biridir.

BAĞLAM

Dickens'la Arkadaşlık

Andersen, ünlü İngiliz romancı Charles Dickens'la yazışıyordu ve onu ilk 1847'de İngiltere'de ziyaret etti ve on yıl sonra bir kere daha gitti. İkisinin de yazıları *Bentley's Miscellany* dergisinde (Dickens bir süre derginin editörlüğünü de yapmıştı) yayımlandı ve ikisi de yoksulların çektiği sıkıntıları yazıyordu. Andersen, Dickens'ın Kent'teki evinde Gad's Hill Place'te planlanandan fazla kaldı. İki haftalık ziyareti beş haftaya çıktı. Kate Dickens daha sonra babasının Andersen için "iliklerine kadar sıkıcı" dediğini hatırlayacaktır. Bu durumun hoş karşılanmadığını hissedip pişman olan Andersen aralarındaki dostluğu yeniden canlandırmaya çalışsa da Dickens soğuk ve kısa bir mektupla ilişkilerine son verdi.

CHARLES DICKENS GAD'S HILL'DEKİ EVİNDE KIZLARIYLA BİRLİKTE

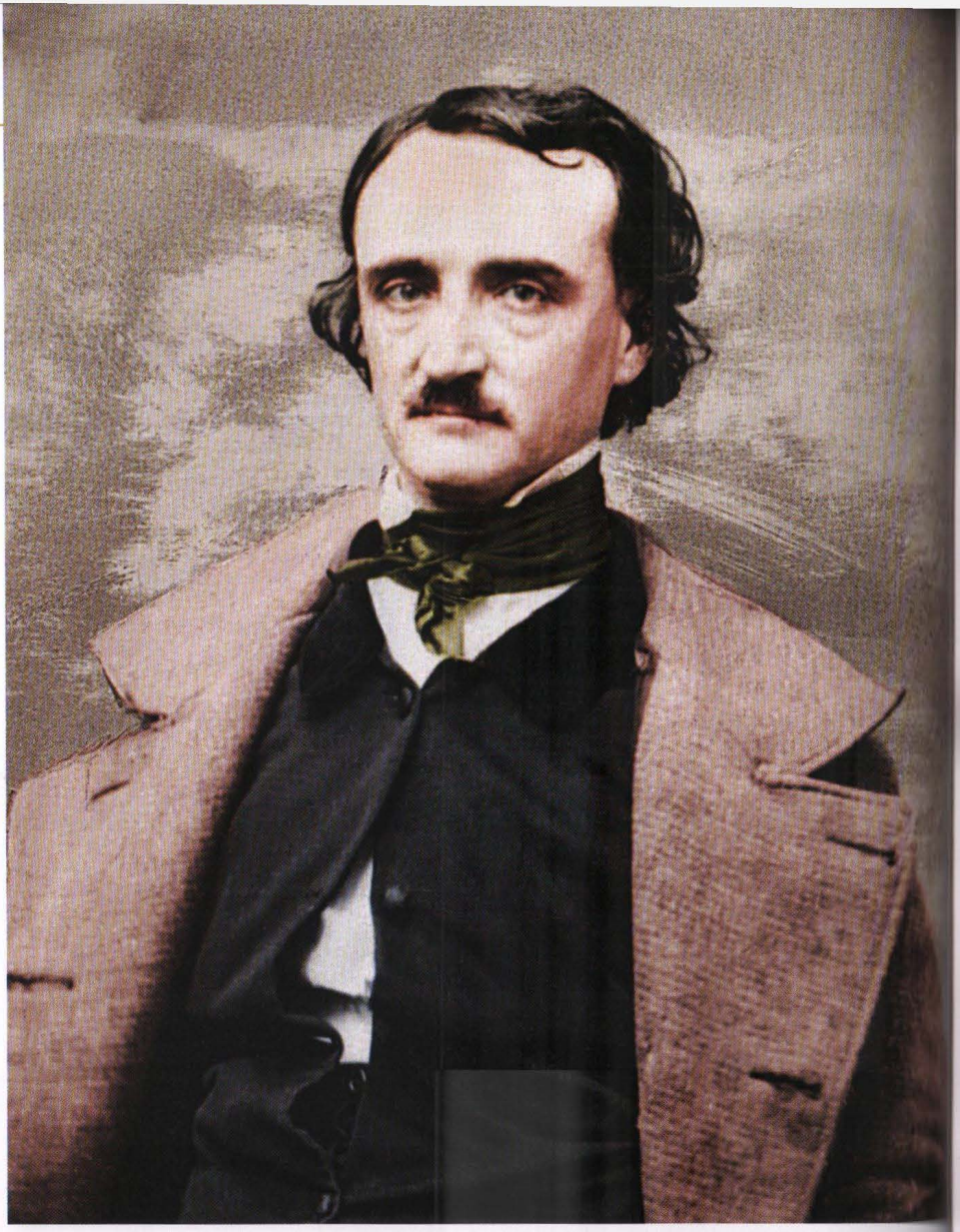

▷ ***EDGAR ALLAN POE*, 1848**
Poe, bu portresini 1848 yılında tanıştığı ve romantik duygularla peşine takıldığı dul şair ve deneme yazarı Sarah Helen Whitman'a hediye etti. İki yazar kısa süre nişanlı kaldıysa da onlarınki süremeyecek kadar fırtınalı bir ilişkiydi.

Edgar Allan Poe

1809–1849, AMERİKALI

Dedektif hikâyelerinin, gotik korku ve gerilim masallarının babası. Poe edebiyat tarihinde bir devdir. Yakasını bir türlü kurtaramadığı alkol düşkünlüğü, yoksulluk, dengesizlik ve bunalımla geçen hayatı kadar ölümü de acayiptir.

"**Delirdim**, aklımın **başında** olduğu **dehşet** verici **uzun süreler** giriyordu araya."

EDGAR ALLAN POE

Yazar, şair, editör ve eleştirmen Edgar Allan Poe en çok öyküleri ve dedektif/polisiye türünün ve "kara romantizmin" kurucusu olmasıyla tanınır. Annesiyle babası yoksul düşmüş tiyatrocularıdı ve Boston, Massachusetts'te yaşıyorlardı. Poe iki yaşındayken annesinin ölümü üzerine Virginia'lı Allan ailesi tarafından yetiştirildi (adına "Allan" eklemesi daha sonra yapıldı). Aile 1815 yılında Britanya'ya taşındı. Orada beş yıl kaldılar; Poe bu süre boyunca Londra'daki Manor House School'da yatılı okudu – bu berbat deneyiminden *Usher Konağının Çöküşü* hikâyesinde faydalandı.

◁ **VIRGINIA ELIZA CLEMM**
Poe'nun eşi (teyze çocuğu), 1835'te evlendiklerinde Poe'nun yarı yaşındaydı. Yedi yıl sonraki ölümü Poe'yu derin bunalıma soktu.

Poe, 1826'da dil okumak için Virginia Üniversitesine gittiyse de çok geçmeden kumar ve içki yüzünden boğazına kadar borca battı. Yıl sonu geldiğinde parası suyunu çekmişti; okulu bırakıp ABD ordusuna katıldı ve kıdemli başçavuş rütbesine terfi ettirilmesi uzun sürmedi. West Point Askeri Akademisine kaydoldu ama kısa süre sonra buradan da ayrılmak istedi; Ocak 1831'de akademi kurallarını kasıtlı bir şekilde çiğneyerek okuldan attırılmasını sağladı. Poe'nun Byron'dan esinlendiği ince romantik şiir kitabı *Timurlenk ve Diğer Şiirler* 1827'de yayımlandığında pek dikkat çekmedi. 1833 yılına kadar pek bir başarısı olmayan Poe bir gemide geçen *Şişede Bulunan Not* isimli korku hikâyesiyle o yıl bir edebiyat ödülü kazandı.

Peş peşe başarılar

Poe 1834'te Virginia geri döndü ve kuzeni Virginia Clemm'le evlendi. Yazarak evini geçindiremeyince çeşitli dergilerde editör ve eleştirmen olarak çalıştı. Hikâyelerinin çoğu ilk bu dergilerde yayımlandı; giderek aklını yitiren kahramanının deliliğinin çürüyen evin çöküşüyle yansıtıldığı *Usher Konağının Çöküşü* de (1839) bu hikâyeler arasındadır. Bunu ilk dedektiflik hikâyesi kabul edilen *Morgue Sokağı Cinayetleri* (1841) ve bir zihinsel çöküş masalı olan *Kara Kedi* gibi yapıtları izledi. Ona servet değilse de ün kazandıran *Kuzgun* şiirinin 1845'de yayımlanması yazar için bir dönüm noktasıydı.

Poe'nun hikâyeleri tefrika halinde yayımlanıyordu; hoş, bu onun yazım tarzına uygundu. Tefrika edilen kısımlar genellikle kısaydı ve Poe okuyucularını gotik korku ve gerilim masallarının içine çekecek güçlü atmosferi önceden yaratıyordu. Çoğu insan Poe'nun en muhteşem becerisinin, bir ruh hali, çoğunlukla bir klostrofobi ve tırmanan gerilim duygusu yaratmak olduğunu düşünür. Sözgelimi, bu becerisinin en mükemmel haline *Usher Konağının Çöküşü*'nde ve çok katmanlı, son hikâyesi *Amontillado Fıçısı*'nda (1846) tanık oluruz.

Esrarengiz bir son

Boston Sokağı'nda, üzerinde kendisine ait olmayan giysiler içinde ve "berbat durumda" bulunmasından iki gün sonra, Ekim 1849 da Poe'nun yaşamı sona erdi. Ölüm nedeni bilinmiyor. Uyuşturucu ve alkolden kalp hastalığına, frengiden bir kuduz vampir yarasanın işi olduğuna kadar akla hayale gelmedik varsayımlarda bulunuldu. Cenazesine topu topu yedi kişi katıldı. Kesin olan şey, Poe'nun dengesiz bir zihnin derinlerindeki karanlık ıstırabın aktarılmasında biçilmiş kaftan olduğudur. Onun yapıtlarında, sık sık delilikle deha arasındaki sınırda tehlikeli şekilde bir o tarafa bir bu tarafa yalpalayan yazarın işkenceler içindeki ruhunu görür gibi oluruz.

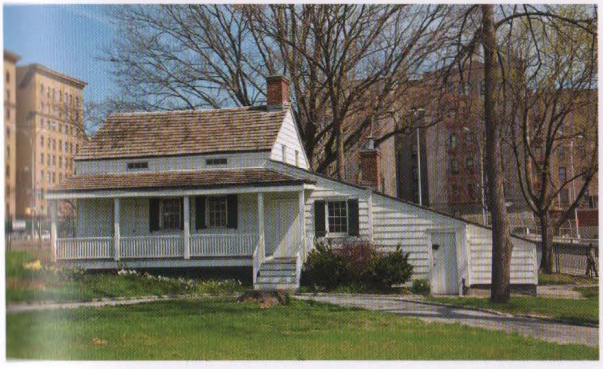

◁ **POE'NUN KÖY EVİ**
Poe, karısı ve annesi 1846'da New York'un Fordham köyündeki (şimdi Bronx'un bir parçasıdır) bu mütevazı eve taşındılar. Ev korumaya alındı ve yazarın ölümünden sonra yakındaki bir parka taşındı.

BAĞLAM

Poe'nun mirası

Hepi topu on yıl süren kariyerinde Poe edebiyat manzarasını değiştirdi. Hawthorne, Dickens, Melville'den Wilkie Collins ve Agatha Christie'ye kadar sayısız önemli İngiliz ve Amerikalı yazar Poe'nun tuhaf dehasından ilham aldı. İlk *Morgue Sokağı Cinayetleri*'nde boy gösteren ultra rasyonel Fransız dedektif C. Auguste Dupin, Conan Doyle'un burnu süper koku alan ünlü Sherlock Holmes karakterinin atasıydı. Simgeci ve gerçeküstücü hareketlerin yanı sıra Baudelaire, Rimbaud ve Mallarmé gibi 19. yüzyıl geç dönem Fransız yazarları da Poe'nun çalışmalarına çok şey borçludur. Onun yapıtlarımüzik, televizyon ve sinema yoluyla (özellikle 1960'ların başarılı film uyarlamaları) popüler kültürü etkilemiş olup halen bilimkurgu ve fantezi türlerine de esin kaynağı olmayı sürdürüyor. Onun yapıtları, yaklaşık son elli yıl içinde, özellikle edebiyat kuramcıları (yapısalcılar ve post-yapısalcılar dahil) için olduğu kadar edebiyat ile psikoanaliz kuramı arasındaki ilişkiyle ilgilenenler için de bir hazine olmuştur.

BELA LUGOSI "KUZGUN" ŞİİRİNİN 1935'TE YAPILAN BİR FİLM UYARLAMASINDA

Charles Dickens

1812–1870, İNGİLİZ

Tipik bir Victoria dönemi yazarı olan Dickens, berbat koşulların üstesinden gelip tefrika edilen romanlarıyla büyük başarı kazandı. Onun yapıtları destansı boyutta kapsamları, heyecan verici sıkı olay örgüleri ve renkli karakterleriyle bilinir.

△ **YAZI MALZEMELERİ**
Dickens yazı malzemeleri konusunda bayağı titizdi; mektuplarında sık sık kullandığı mürekkebin ve tüylü divit kalemlerin kalitesinden söz ederdi. Yukarıdaki resimde *Pickwick Papers* kitabının el yazması yer alıyor.

Charles Dickens mutlu ve rahat bir çocukluk geçirdi. John ve Elizabeth Dickens'ın sekiz çocuğundan ikincisi olan Charles John Huffam, babasının Donanma Vezne Dairesinde çalıştığı Portsmouth, İngiltere'de doğdu. Aile, üç yıl sonra Kent'e geçmeden önce kısa bir süre Londra'nın Fitzrovia ilçesine taşındılar.

İlk etkiler

Babasının kazancı iyi olduğundan aile Charles'ın eğitimini karşılayabiliyordu. İlkin, birçoğu yaşlı kadın öğretmenler tarafından evlerinde işletildiği için hanım okulu olarak adlandırılan ilkokullardan birine, sonra da Chatham'daki William Giles's okuluna gönderildi. Küçük Dickens tam bir kitap kurduydu: Tobias Smollet'in kitapları ve yetim Tom Jones gibi muzip veya trajik kahramanların boy gösterdiği ve her bölümünde türlü türlü olayların anlatıldığı Henry Fielding'in serüven romanları için babasının kütüphanesine baskınlar düzenliyordu. Bu kitapların titizlikle planlanmış olay örgüleri ve sergiledikleri net ahlaki ayrımlar Dickens'ı mest ediyordu. Ayrıca 18. yüzyılın başlarında İngilizceye çevrilmiş olan Ortadoğu kökenli masal derlemesi *Binbir Gece Masalları*'ndan da müthiş etkilendi. Masalları tekrar tekrar okuyor ve her defasında trajediden komediye kadar uzanan çeşitli tarzlarda anlatılan aşk ve gösterişli kahramanlık sahnelerine dönüp duruyordu.

Birçok karakteri gibi Dickens'ın talihi de çocukken tersyüz oluverdi. Büyük borca giren babası, bir fırıncıya olan borcu yüzünden 1824 yılında Southwark'taki Marshalsea Borçlular Hapishanesine gönderildi. Daha on iki yaşında olduğu için kötü etkilenebileceğinden Charles ile ablası Fanny dışında bütün aile o zamanlar âdet olduğu üzere babayla birlikte hapse girdi. Charles, daha sonra *Dombey ve Oğlu*'ndaki (1846-48) Bayan Pipchin'e esin kaynağı olan yaşlılığın eşiğindeki aile dostu Elizabeth

BAĞLAM

Victoria Dönemi Londrası

Dickens tam bir Victoria dönemi yazarıdır; kitaplarının hemen hepsini kraliçenin uzun hükümdarlığı (1837-1901) döneminde yazmıştır. Onun zamanında şehirde hayat acımasızdı ve genellikle kısaydı; 1840'larda Londralıların dörtte biri tifüsten can verdi, ortalama yaşam süresi sadece yirmi yedi yıldı. Bugün "Dickensvari" ifadesi genellikle, Londra'nın yoksul tabakasının yaşadığı sağlıksız ve baca dumanlarına boğulmuş sokaklar için kullanılır. Dickens "yakın mahallelerdeki Londralıları gözlemleyebilmek için çoğu gece Londra'nın kara sokaklarında dolanarak yirmi-yirmi beş kilometre yürürdü". Onun yapıtları, kenar mahallelerin koşullarına, çocukların çektikleri eziyetlere ve İngiliz sosyal sınıfları arasındaki eşitsizliğe dair naklen yayın gibidir. Yazarlığı boyunca, anlattığı hikâyelerle yardım edebilecek kişilerde farkındalık yaratarak toplumsal değişime katkıda bulundu.

VICTORIA DÖNEMİNDE LONDRA SOKAKLARI, GUSTAVE DORE, 1782

> "**Kendi hayatımın kahramanı** olup olamayacağımı… **bu sayfalar gösterecek.**"
>
> CHARLES DICKENS, *DAVID COPPERFIELD*

▷ ***CHARLES DICKENS*, 1859**
William Powel Frith bu portreyi yaptığı sırada Dickens şöhretinin doruğundadır. Yazar, Bloomsbury'deki evinin çalışma odasında ve önündeki masada *İki Şehrin Hikâyesi* duruyor.

ÜSLUP

Karakter yaratma

Dickens'ta ömür boyu süren bir tiyatro tutkusu vardı. Romanlarının çoğu hem sahneye hem beyazperdeye uyarlandı. Tiyatro, yarattığı karakterler ve diyaloglar için ona hep esin kaynağı oldu. Karakterlerine verdiği isimler öylesine ayırt edicidir ki İngilizceye girmişlerdir; sözgelimi, Scrooge (*Bir Noel Şarkısı*'ndan) cimri, Pecksniff (*Martin Chuzzlewit*'ten) ise içten pazarlıklı insanlar için kullanılmaktadır. Dickens, karakterlerine derinlik ve incelik katar. *Oliver Twist*'teki cepçi Artful Dodger'ın genizden gelen Doğu Londralı lehçesinden *Büyük Umutlar*'daki iyi kalpli demirci Joe Gargery'nin yavaş ve boğuk Kent lehçesine kadar Dickens'ın mükemmel lehçe kullanımı güçlü bir coğrafya duygusu yaratırken, bir yandan da yazarın inandırıcı kurmaca portrelerine olağanüstü bir karakter gücü katıyordu.

HELENA BONHAM CARTER, *BÜYÜK UMUTLAR*'DA MISS HAVISHAM'I CANLANDIRIYOR

Roylance'ın yanında kaldı.

Bunu, *Antikacı Dükkanı*'nda (1840-41) ölümsüzleşen şen şakrak ve tombul bir adam olan Archibald Russell'in evinin tavan arası odasında yaşadığı bir dönem izledi. Fanny ve Charles'ın Marshalsea Hapishanesine girmesine izin veriliyordu; Dickens oradaki ortamı *Küçük Dorrit* (1855-57) romanına yerleştirecekti.

Yoksulluk ve kurtuluş

Ortada kalan Dickens'ın okulu bırakmaktan başka çaresi yoktu. Pansiyon parasını ödemek için önce Charing Cross'ta ve sonra Chandos Street'te ayakkabı boyası satan bir depoda çalıştı. İşyerinde işçiler sokaktan gelip geçenlerin görebileceği şekilde vitrindeymiş gibi oturup ayakkabı boyalarını etiketleyip kutulara koyuyorlardı. Bu acı deneyim Dickens'ın üzerinde derin bir etki yaratarak ruhunda ilerideki sosyal reform tutkusunun tohumlarını ekti. İliklerine kadar hissettiği sorunların çoğunu (mahkûmların katlandığı berbat koşullar, yoksullar ve evsizlerin sefaleti, Londra fahişelerinin içinde bulunduğu kötü durum gibi) büyük ölçüde otobiyografik denebilecek *David Copperfield* romanında (1850) ele aldı.

Şans eseri kendisine 450 Pound miras kalan Dickens'ın babası alacaklılarına olan borçlarını ödeyebildi. Aile eve döndüyse de annesi Dickens'ı hemen yanlarına çağırmadı ve annesinin bu davranışı Charles'ı hayatı boyunca kedere boğacaktı. Dickens ileride şöyle yazacaktı: "Annemin geri [işe] dönmeme sıcak bakmasını daha sonra hiç unutmadım, hiç unutmayacağım, hiç unutamam."

Kariyer yolu

Aile artık para sıkıntısından kurtulduğundan Dickens tekrar okula gidebildi ve 1827 yılına kadar üç yıl Wellington House Academy'de okudu. Bir Gray's Inn Hukuk Bürosunda kâtip olarak işe girdi ve hukuk sistemine ilişkin bilgisini burada edindi; bu, yoksulları utanmazca cezalandıran, zenginlere arka çıkan bir sistemdi. Bu sistemin acımasızlığını en az üç romanında yerden yere vurmuştur: *Nicholas Nickleby* (1839), *Dombey ve Oğlu* (1848) ve *Kasvetli Ev* (1853).

Hukukta aradığını bulamayan Dickens yaşamına yeni bir yön vermenin peşine düştü. Önce sahneye yöneldi; arkadaşları ve meslektaşları arasında yetenekli bir taklitçi olarak tanınıyordu zaten ve Londra'nın bazı küçük tiyatrolarında da sahneye çıkmıştı. Gelgelelim, bir profesyonel aktör-yönetici ile randevusunu öteleyip yazmayı sürdürme kararı aldı. *Monthly Magazine* dergisinin *Kavaklı Yolda Bir Akşam Yemeği* hikâyesini yayımlamayı kabul etmesiyle Dickens'ın yazarlık kariyeri de başlamış oldu.

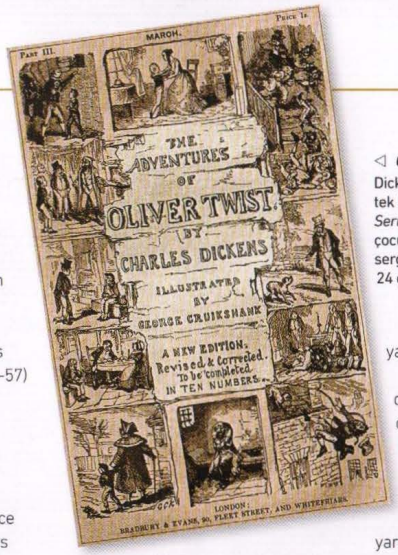

◁ ***OLIVER TWIST***

Dickens tefrika edilmiş hikâyesini 1846'da tek bir ciltte toplayarak *Oliver Twist'in Serüvenleri* adıyla yayımladı. Kitapta yoksul çocuklar ve köle benzeri çıraklar sergileniyordu. Kitap, George Cruikshank'in 24 çelik gravürüyle resimlendirildi.

Victoria döneminde toplumdaki değişiklikler, özellikle okuryazar oranında artış ve matbaacılıkta makineleşmenin yaygınlaşması gazetelere, dergilere ve dolayısıyla iyi yazarlara olan talebi artırdı.

Dickens, dayısı William Barrow'un yardımıyla *The Mirror of Parliament* gazetesine Avam Kamarası muhabiri olarak girdi. Bu sıralarda *The Morning Chronicle* için seçim kampanyalarını da takip edip yazmaya başlamıştı. Yeni işiyle canlanan ve gayrete gelen Dickens, kendi hikâyelerini, gözlemlerini ve karakter eskizlerini yazmaya koyuldu; bunlar *Boz'dan Edebi Eskizler* (Boz, Dickens'ın mahlasıydı) adıyla çeşitli dergilerde yayımlandı. 1836 yılında resimli tefrika eserler için Londralı saygın yayıncılar Chapman ve Hall ile çalışmaya başladı ama yola çıkılan çizerin ölümü üzerine Dickens hikâyelerde resimlerden çok metne yoğunlaşılması önerisinde bulundu. Ortaya çıkan seri yayının birincisi *(Mister Pickwick'in Serüvenleri)* 1836 Mart'ında yayımlandığında 500 adet sattı, son tefrikaysa ertesi yıl 40.000 sattı.

Sosyal çevreler

Dickens'ın gazetecilik kariyeri, Londra'da kalburüstü insanlarla tanışmasını sağladı. *Chronicle*'ın yazı işleri müdürü George Hogarth genç yazarı kendi kanatları altına aldı. Dickens, Hogarth ailesini Fulham'daki

▷ **PICKWICK ÜRÜNLERİ**

***Mister Pickwick'in Serüvenleri*, ticari ilgi uyandırdı ve piyasada Pickwick purolarından Sam Weller ve kitabın diğer karakterlerinin biblolarına kadar çeşitli ürünler boy gösterdi.**

△ **BLOOMSBURY'DEKİ EV**
1836 Dickens için önemli bir yıldı: Catherine Hogarth ile evlendi ve birlikte ilk Londra; Bloomsbury'deki ilk evlerine taşındılar. Charley, çiftin on çocuğundan ilki, burada doğdu.

evlerinde ziyaretinden büyük keyif aldı ve gelecekteki eşi Catherine Hogarth ve kız kardeşleriyle burada tanıştı. Statüsü ve popülerliği artan Dickens, bir yandan da romancı William Harrison Ainsworth'ün evinde düzenli olarak toplanan bekâr tayfasına katılıyordu. Bu grubun üyeleri arasında Benjamin Disraeli ve Dickens'ın ilk yayıncısı olan John Macrone da vardı.

Dickens, Kasım 1836'da aylık *Bentley's Magazine* dergisinin genel yayın yönetmeniydi. Bu dergide, *Oliver Twist* hikâyesini iki yıl süresince tefrika etti. Tefrika edilen her bölüm, Dickens'ın yazarlık hayatı boyunca birlikte çalıştığı birkaç yetenekli ressamdan biri olan George Cruikshank tarafından resimleniyordu.

Yabancı maceralar

Dickens verimli bir yazardı ve yılda yaklaşık bir roman yazıyordu. Üstelik yayın haklarını John Macrone ve Richard Bentley'den geri satın alarak yapıtlarının kontrolünü ele geçirmesinden de açıkça anlaşılacağı üzere ticari başarısı ticari sezgisinden de güç alıyordu. Ancak, ünü arttıkça sanki özel hayatında tökezliyor gibiydi. Dickens eşini tersler, uyuşukluğundan ve aklının donukluğundan şikâyet eder oldu. Herkesin önünde genç kadınlara asılıyor, artık okuma turları ve diğer gezilerle dışarıda daha fazla zaman geçirmeye başlıyordu.

Dickens, ABD ve Kanada yolculukları da dahil yabancı ülkelere gitmeye başladı. Bu seyahatlerinin bir amacı da telif yasası reformunu desteklemekti çünkü kendi yapıtlarının ciddi şekilde korsan baskıları yapılmıştı. Öte yandan

"İnsan **sosyal hayatta** her an alay edileceğini düşünür – bu onun değil, **yüksek konumunun kabahatidir.**"

CHARLES DICKENS, *NICHOLAS NICKLEBY*

"Ne tuhaf, **nasıl oluyor da bir insan**, ama iyi ama kötü pek dikkat çekmeden, hatta aldırış bile edilmeden **Londra'da yaşayıp** ölebiliyor."

CHARLES DICKENS, *BOZ'DAN ESKİZLER*

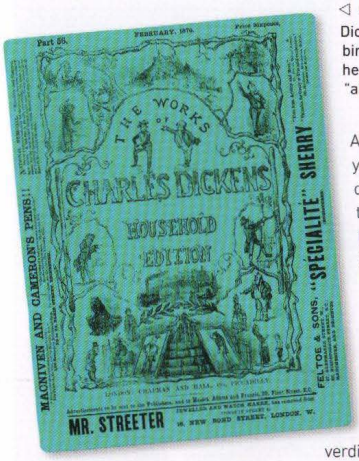

◁ **AİLE EDİSYONU**
Dickens'ın yapıtları öyle popülerdi ki, birden fazla kitabın bir arada basıldığı, hemen her okurun kesesine uygun "aile edisyonları" yayımlandı.

ABD seyahatleri onun köleliğin ve yoksulluğun canavar yüzünü doğrudan görmesini sağladı; toplumsal adalet ve acil reform ihtiyacı konusundaki görüşlerini berraklaştırmasına yardımcı oldu. İngiltere'ye dönmesinden ve Londra'daki aç ve okumamış sokak çocuklarına yardım eden Field Lane Ragged School'u ziyaretinin ardından yazılarında yoksulluk ve eşitsizlik meselesine değinmeye karar verdi. Sonraki romanı *Bir Noel Şarkısı*'nda tam da bunu yaptı ve kitabı müthiş beğenildi; romanın Aralık 1843'de yapılan birinci baskısı beş günde tükendi.

Dickens orta yaşlara geldiğinde yapıtları da daha ciddi bir havaya büründü. 1853 yılında, adaletsiz hukuk sistemine yönelik bir taşlama niteliğindeki *Kasvetli Ev*'i yayımladı ve bunu ertesi yıl katı faydacılık felsefesini, yani bir eylemin değerinin sağladığı faydayla ölçülmesi gerektiği görüşünü yerden yere vurduğu *Zor Zamanlar* romanı izledi. Dickens'a göre, bu görüş, ülkenin her yerinde insanların işyerlerinde katlandıkları berbat koşulların sorumlusuydu. Bu on yılın sonunda, Fransız Devrimi yıllarında Londra ve Paris'te geçen, en iç karartıcı romanı *İki Şehrin Hikâyesi*'ni (1859) yayımladı.

Sonraki yapıtları

Dickens, Kent'teki, Gad's Hill Place diye anılan ve çocukluğundan beri göz koyduğu büyük sayfiye evini 1865'de satın alarak rüyasını gerçekleştirdi. Bu sıralarda, sonradan biyografisini yazacak olan arkadaşı John Forster'a açılarak karısı Catherine'le evliliğini zar zor yürüttüğünü söyledi. İlk olarak Haymarket Theatre'da seyrettiği aktris Ellen Ternan'a duyduğu büyük ilginin de evliliğine yardımcı olduğu söylenemezdi. Dickens, arkadaşı Wilkie Collins'in yazdığı *Donmuş Deniz* oyununun sahnelenmesine yardımcı olurken, Ternan'ı, annesi ve kız kardeşiyle birlikte oyuncu kadrosuna aldı. Aralarındaki yirmi yedi yıllık yaş farkı birbirlerine gönüllerini kaptırmalarını engellemedi ve Charles 1858 yılında Catherine'den resmi

△ **ELLEN (NELLY) TERNAN**
Ternan, 1847 yılında Dickens'ın sevgilisi oldu, bazı tarihçiler çiftin en az bir çocuğunun olduğuna inanıyor.

PORTRE
Hablot Knight Browne

Dickens hikâyelerinin resmedilmesi sürecinde birkaç sanatçıyla çalıştı. Aslında en önemli eserlerinden sadece ikisinde –*Zor Zamanlar* ve *Büyük Umutlar*– resim yoktur. Dickens, *Mister Pickwick'in Serüvenleri* adlı eserini resmetmesi için yetenekli baskı ve suluboya ressamı Hablot Knight Browne'yi tercih etti ve ikili devamında 23 yıl birlikte çalıştı. Yayıncılık tarihinin en verimlilerinden biri olan bu işbirliğinde Browne, çalışmalarını yazarın tarzındaki ve bakış açısındaki değişikliklere göre uyarlayarak, Dickens'ın kitaplarına toplamda 700'den fazla resimle katkıda bulundu.

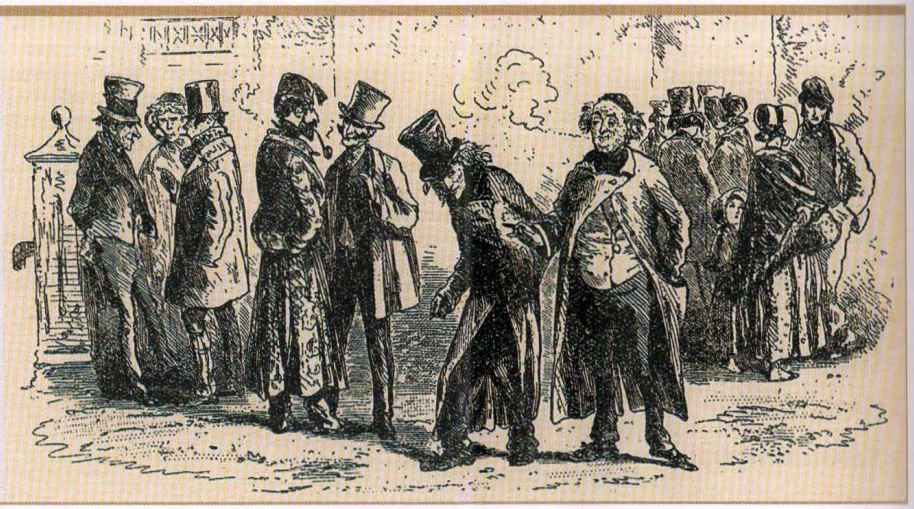

KÜÇÜK DORRIT (RESİM), HABLOT KNIGHT BROWNE

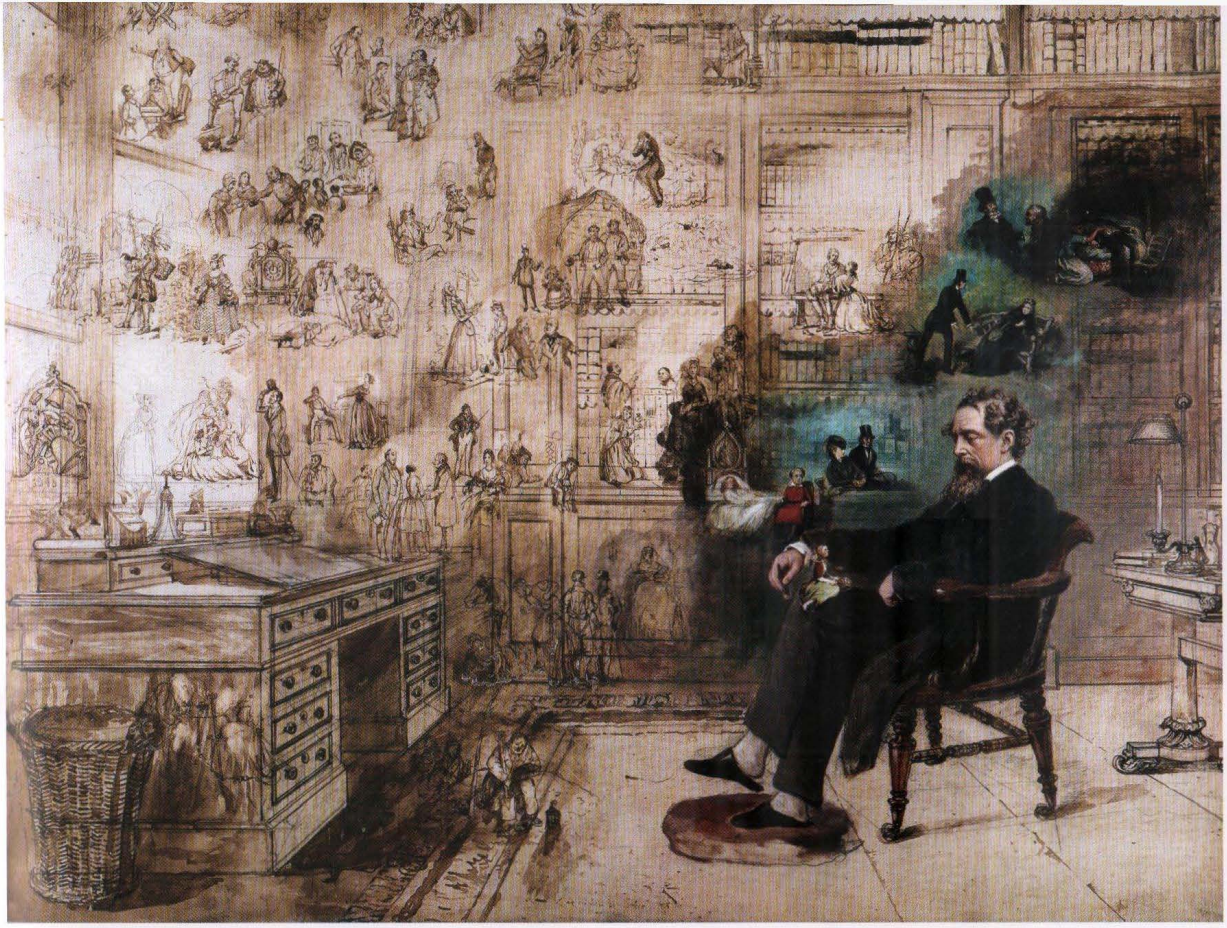

olarak ayrı yaşamaya başladı.

Dickens ölünceye kadar Ternan'la yaşadı; sahte adlar altında ona evler açtı ve Fransa'da onunla birlikte kaldı. Yine de, görenekleri açıkça hiçe sayarak halka reklam olmaktan çekindiği için ABD'ye yaptığı ikinci geziye sevgilisini de götürmekten çekindi.

Dickens, hayatının son on yılında *Büyük Umutlar*, *Ortak Dostumuz* ve ölümü nedeniyle yarım kalan *Edwin Drood'un Gizemi* romanlarını yazdı.

1865 yılında, Ternan ve onun annesiyle Folkestone giden feribot treninde seyahat ederken bir tren kazası geçirdi. Kaza sonucunda on kişi öldü ve Dickens'ın sağlığı ciddi boyutta etkilendi. İki haftadan uzun süre sesini kaybetti, 1868 yılına gelindiğinde ara sıra baş dönmeleri, hatta geçici felç durumları yaşıyordu. Aynı yıl bir inme geçirdi ve 1869'da Preston'da bir okuma turnesindeyken yığılıp kaldı.

Dickens, bir başka inmenin ardından 8 Haziran 1870'te Gad's Hill Place'te öldü. Vasiyetnamesinde ailesine, yakın dostu ve meslektaşı John Forster'a hatırı sayılır miktarda para bıraktı, hatta hizmetkârlarının her birine yaklaşık 20 Pound miras bıraktı. Dickens, Rochester Katedraline gömülmesini vasiyet etmişse de, halk "İngiltere'nin en sevilen yazarı"na Westminster Manastırındaki Şairler Köşesinin yaraşacağını düşündü. Aileden on iki kişinin ve dostlarının katıldığı küçük bir cenaze töreniyle defnedildi.

△ ***DICKENS'IN RÜYASI*, 1875**
Robert William Buss'ın yaptığı ama bitiremediği bu resim, yazarı Gad's Hill Place'teki çalışma odasında, romanlarından birçok karakterle çevrelenmiş halde dinlenirken gösteriyor. Sanatçı, *Mister Pickwick'in Serüvenleri*'nin resimlenmesi işinde tercih edilmemiş olsa bile Dickens'ın büyük bir hayranıydı.

BAŞYAPITLARI

1836–37
Dickens'ın normal boyutta yapıtlarının ilki olan Mister *Pickwick'in Serüvenleri* 20 kısım halinde tefrika edilir.

1837–39
Oliver Twist'in Serüvenleri, *Benthley's Miscellany* dergisinde aydan aya tefrika edilir.

1849–50
Dickens'ın en otobiyografik nitelikteki yapıtı *David Copperfield* yayımlanır.

1852–53
Dickens'ın dokuzuncu romanı *Kasvetli Ev*, saygın eleştirmen G. K. Chesterton da dahil birçoklarınca yazarın en iyi romanı olarak görülür.

1860–61
Dickens'ın *Büyük Umutlar* romanı yayımlanır. Bu kitapta, zenginler ve yoksullar arasındaki toplumsal gerilimler sergilenir.

1870
Dickens ölür ve *Edwin Drood'un Gizemi* kitabı yarım kalır. O gün bugündür okurlar kitabın sonunu merak edip durmuştur.

Charlotte ve Emily Brontë

1816–1855 (CHARLOTTE), 1818–1848 (EMILY), İNGİLİZ

Charlotte ve Emily Brontë, çoğunlukla kadınların ev hayatlarına odaklanan tutku dolu romanlarıyla İngiliz edebiyatını dönüştürdüler. Ne yazık ki, kız kardeşlerin ikisinin de zorluklarla geçen hayatı hastalanmalarıyla kısa sürecekti.

Brontë ailesi, Haworth, Batı Yorkshire'daki doğa harikası Pennine köyüne 1820 yılında geldi. Papaz Patrick Brontë aslen İrlandalı, eşi (kızlık adı Maria Branwell) Cornwall kökenliydi. Patrick, daha iyi bir gelecek umuduyla yurdundan ayrılmış ve Cambridge'deki St John's College'ın ilahiyat bölümünden mezun olmuştu. Okulda, İrlandalı soyadı Brunty'yi (veya Prunty) Yunanca "gök gürültüsü" anlamına gelen Brontë'ye çevirdi.

Patrick ve Maria, Yorkshire'da tanıştılar. Maria, oraya yeni bir metodist eğitim okulunun yönetiminde teyzesine destek olmak için gelmişti. O sırada Shropshire'da papaz yardımcısı olan Patrick de okulda dışarıdan sınav sorumlusu olarak çalışmaya davet edildi. Birbirlerine ilk görüşte âşık oldular ve çok geçmeden evlenip ilk kızları Maria'nın doğacağı Hartshead'e taşındılar. Elizabeth, Charlotte, Branwell (çiftin tek erkek çocuğu), Emily ve Anne, ailenin Haworth Papaz Evi'nde oturmaya başlamasından önce Thornton'da doğdular.

◁ ***BRONTË KARDEŞLER*, y.1834**
Brontë kardeşlerin bu portesinde Anne (solda), Emily (ortada) ve Charlotte (sağda) görülüyor. Erkek kardeşleri Branwell tarafından yapılan bu resimde, ressam başlangıçta kendisine de kardeşlerinin arasında (ortada) yer verdiyse de sonradan üzerini boyayarak kaldırmıştır.

BAĞLAM

Edebiyat dünyası

Haworth Papaz Evi'ndeki zengin kütüphane, Brontë kardeşlerin bazı önemli metinlere ulaşabilmeleri anlamına geliyordu. Kütüphanede sadece dini kitaplar değil, Bunyan, Byron, Homeros, Milton, Scott ve Vergilius gibi yazarların yapıtları da yer alıyordu. Yine de, İngiltere'nin kuzeyindeki kırsal bölgede yaşayan kardeşler Londra'nın edebiyat dünyasından kopuktular.

Emily, *Uğultulu Tepeler* ile adından söz ettirmesinden (gerçek kimliğini açığa vurmamıştı) kısa bir süre sonra öldü. Charlotte ünün keyfini sürecek kadar yaşadı ve Thackeray dahil çeşitli yazarlarla tanıştı. Gelgelelim, Dickens'la tanışmasından sonra ondan hoşlanmadığını söyledi ve onunla aynı ortamlarda bulunmaktan kaçındı.

HAWORTH PAPAZ EVİ, BRONTË AİLESİNİN YUVASI

Felaket kapıda

Brontë'lerin Haworth'taki yaşamı, anneleri Maria'nın 1821 yılında yumurtalık ya da rahim kanserinden ölerek geride sekiz yaşından küçük altı çocuk bırakmasıyla trajik bir hale büründü. Kız kardeşler, ileride kadın karakterlerinin çoğunu annesiz veya öksüz bırakarak çocukken yaşadıkları bu travmayı yapıtlarına katacaklardı. Teyzeleri Elizabeth Branwell, eniştesine çocuklar konusunda ve genel olarak evin idaresinde yardımcı olmak için Papaz Evi'ne taşındı. En büyük dört kız, mürebbiye eğitimi için 1824'te Cowan Bridge, Lancashire'da bir yatılı okul gönderildiler. Babaları, kısıtlı bütçesine rağmen kızlarının iyi bir eğitim almalarını istiyordu. Ancak yaşanacaklar, Charlotte'un *Jane*

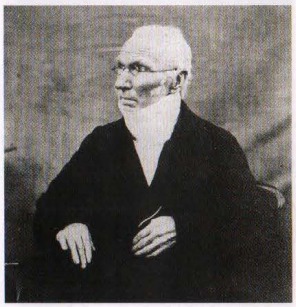

▷ **PAPAZ PATRICK BRONTË**
Britanya'nın en ünlü yazar ailelerinden birinin babası, eşinden ve çocuklarından uzun yaşadı. Bu portresi, seksen dört yaşında ölümünden bir yıl önce, 1860'da çekilmiştir.

> "... yaşamın hem **eğlencesinde** hem **uğraşılarında** tamamen birbirimize, **kitaplara** ve **okumaya bağımlıydık.**"
>
> CHARLOTTE BRONTË

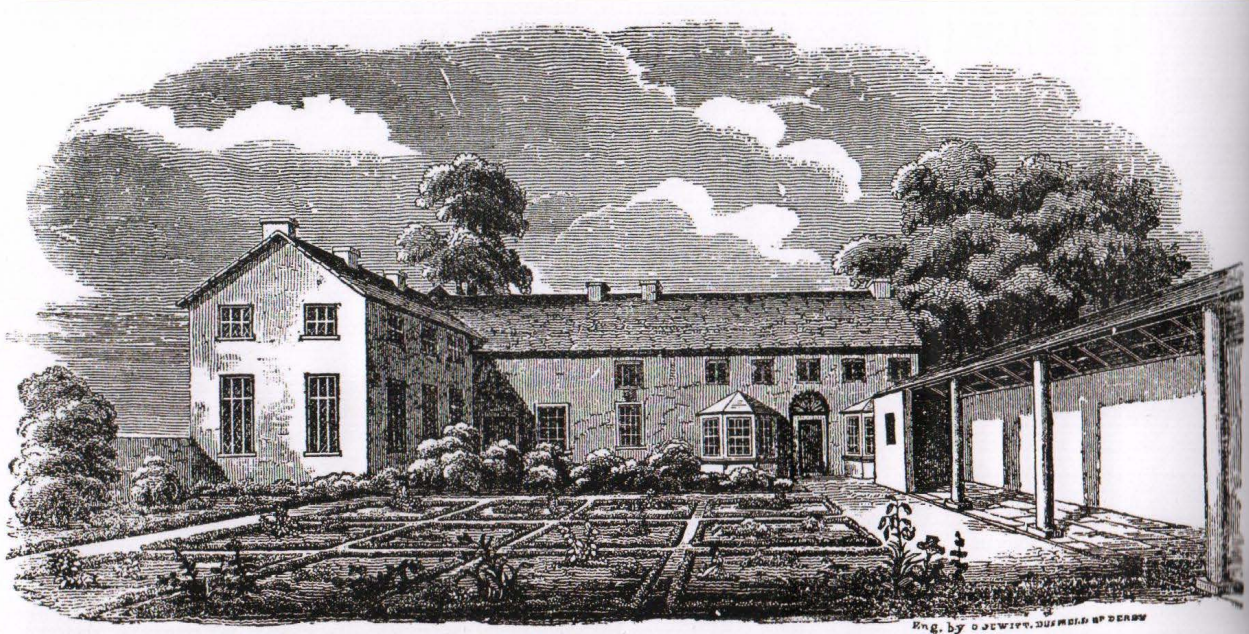

△ **COWAN BRIDGE OKULU**
Bu 19. yüzyıl ahşap gravür çalışmasında, Charlotte'un *Jane Eyre*'de "Lowood Okulu" olarak meşhur ettiği Tunstall'daki okul resmedilmiştir.

▽ **MİNYATÜR DEFTERLER**
Brontë kardeşlerin yaptıkları ve kullandıkları tüylü divit kalemlerden biriyle gösterilen bu şirin "Minik Kitaplar" el dikişidir ve içlerine minik harflerle notlar düşülmüştür.

Eyre'deki Lowood Okulu'yla kurmaca olarak yeniden canlandırdığı gibi, hiç de ayakları üstünde durmalarını sağlayacak türden değildi. Sağlıksız yiyecekler de dahil berbat koşullar, elbette felaket sonuçlar doğurdu. Maria ve Elizabeth vereme (tüberküloz) yakalanınca eve gönderildiler ve 1825 yılının Mayıs ve Haziran aylarında peş peşe öldüler.

Bunun ardından Charlotte ve Emily, Haworth'ta Branwell ve Anne ile birlikte eğitim gördüler. Babaları aydın bir kişi olmasının yanı sıra sevecendi, çocuklarının istediği oyuncakları ve kitapları satın almaktan kaçınmıyordu. Papaz Evi'ne eli yüzü düzgün bir kütüphane kazandırdı ve varlıklı bir aileden kişisel geliri olan teyzeleri de dergilere abone oluyordu; Charlotte daha sonra bunları gizli gizli ve büyük bir zevkle okuduğunu kabul edecekti.

Düş oyunu

Charlotte ve Branwell başı çekmek üzere, çocuklar entrikalarla dolu ve incelikle düşünülmüş düşsel krallıklar (Glass Town, Angria ve Gondal) yaratıyorlardı. Bu üç krallıkta olup bitenler, kendi minyatür "dergileri" *Branwell's Blakwood Magazine*'de (Charlotte derginin adını *The Young Men's Magazine* olarak değiştirdi) çeşitli yazılara ve şiirlere esin kaynağı oluyordu. Charlotte, "Captain Tree" adını kullanarak derginin dokuz sayıdan altısını yazdı ama yazılarını "deha C.B." olarak da imzalıyordu. Dergiler, sanki Branwell'e babasının vermiş olduğu 12 oyuncak asker tarafından ve onlar için tasarlanmışlar gibi sadece 35x61 mm boyutundaydı.

Emily kendisini daha çok fantezi adası Gondal için hikâyeler ve şiirler yazmaya vermişti; bunları küçük kız kardeşi Anne ile birlikte yaratıyor veya onunla paylaşıyordu. Bunlardan geriye sadece Emily'nin yazdığı birkaç şiir kaldı.

Çocuklar Howarth'ın hemen arka kapısından başlayan fundalıklarda da zaman geçiriyorlardı. İngiliz romanının klasikleri arasına girecek Emily'nin tek romanı *Uğultulu Tepeler*'e işte bu yabanıl ve engebeli manzara hâkimdir. Gotik öğelerle dolu (doğaüstü olaylar, meşum mekânlar ve hayra alamet olmayan işaretler) çarpıcı bir arzu,

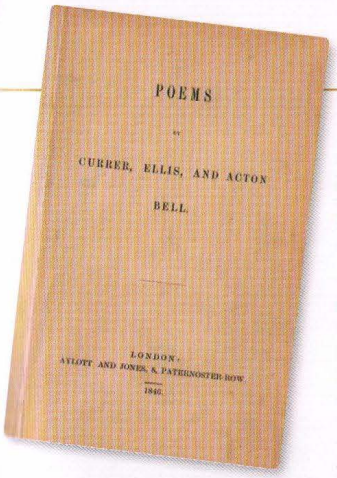
POEMS
BY
CURRER, ELLIS, AND ACTON
BELL.
LONDON:
AYLOTT AND JONES, 8, PATERNOSTER-ROW.
1846.

◁ **ŞİİRLER, BİRİNCİ BASKI**
Brontë kardeşlerin ilk ve tek ortak yapıtı *Şiirler*'de (1846) Emily'nin on dokuz şiiri, Charlotte ve Anne'nin ise yirmi birer şiiri yer alır.

tutku ve intikam hikâyesidir. *Uğultulu Tepeler*'in fundalıklardaki buram buram kasvet kokan, klostrofobi ve fesat yuvası ev, kitabın kahramanlarının psikolojik karmaşıklığının simgesidir.

Mesleğe ilk adım

Haworth Papaz Evi'nin hayli yoğun yaratıcı atmosferi, Patrick Brontë'nin kızlarının hayatlarını kazanmaları için duyduğu kaygıyla dağılır. Bu yüzden, Charlotte 1831'den 1832'ye kadar Mirfield'deki Roe Head Okulunda mürebbiye eğitimi aldı. 1835'te okula bu sefer öğretmen olarak geri döndü. Emiliy, onun öğrencisi olarak okula girdiyse de ev hasreti çekince yerini Anne aldı. Charlotte, 1833'te on yedi yaşındayken, Wellesley mahlasıyla ilk kısa romanı *Yeşil Cüce*'yi yazdı ve Roe Head'de öğretmenlik yaparken şiir yazmayı sürdürdü. O sırada yazı onun için büyük bir rahatlama kaynağıydı; okulda kendisini karamsar ve soyutlanmış hissediyor, öğrencilerini "kalın kafalı sersemler" olarak tanımlıyordu. Üç yıl sonra, Yorkshire'daki çeşitli evlerde özel mürebbiye olarak çalışırken, Emily'ye daha da dertli ve burnundan soluyarak yazıyordu: "Bir özel mürebbiyenin varlığının esamesi okunmuyor; yerine getirmek zorunda olduğu bezdirici görevler dışında onu yaşayan ve akıl sahibi bir varlık yerine koyan yok." Emily, yirmi yaşında öğretmen olarak iş bulduysa da, günde on yedi saatlik çalışmaya dayanamadı, Haworth'a dönüp ev işlerini üstlendi; ta ki 1842'de Branwell Teyze devreye girip Haworth'ta kendi yatılı okullarını kurabilmeleri için Emily ve Charlotte'un Fransızca ve Almancalarını geliştirmek üzere öğretmen Constantin Hegér'den ders almak için birlikte Brüksel'e gitmelerine olanak verecek parayı sağlayıncaya kadar. Hem Emily hem de Charlotte gayretli öğrencilerdi, ama Emily Belçika'daki yaşama ısınamadı ve kendisini biraz tuhaf hissetti. Teyzeleri ölünce oradaki yaşamları birdenbire sona erdi ve İngiltere'ye döndüler. Ama bir bağlantı kurmuş olan Charlotte ertesi yıl öğretmenlik yapmak için tekrar Brüksel'e gitti. Yazdığı mektuplardan, Constantin Hegér'e tutulduğu ve bu duygularının göründüğü kadarıyla büyük ölçüde karşılıksız olduğu anlaşılmaktadır. Bu deneyim olumlu sonuçlanmamış olsa da *Profesör* adlı romanına (bu roman 1847 yılında yazılmasına karşın, Charlotte'un ölümünden sonra 1857'de yayımlandı) ve son romanı *Villette*'de (185) kullandığı bir kısım malzemeye esin kaynağı oldu.

Kız kardeşler, 1844'ten sonra tekrar Haworth'ta bir araya geldiler. Ama bir okul kurma girişimleri suya düşünce Emily gizli gizli şiire başladı, kardeşlerinden titizlikle sakladığı iki deftere yazıyordu.

Charlotte defterleri bulup da ısrarla şiirlerin yayımlanması gerektiğini söyleyince Emily büyük bir şaşkınlık yaşadı. Bu sıralarda küçük kız

PORTRE
Anne Brontë

Anne, yazar Brontë kardeşlerin en küçüğü, en az ünlü olanı ve bazılarına göre ne yazık ki en ihmal edilenidir. 1820'de doğdu ve kısa hayatının büyük bölümünü Haworth ve civarında geçirdi. Anne, şiirin (bkz. sayfa 96) yanı sıra iki de roman yazdı: Zengin bir ailenin yanında mürebbiyeyken yaşadıklarını kurmacalaştırdığı bir tahammül ve çile romanı olan *Agnes Grey* (1847) ile Acton Bell mahlasıyla yayımladığı ve bir kadının kötü kocasından bağımsızlığını kazanmaya yönelik cesur girişiminin güçlü anlatısı olan daha da ünlü romanı *Wildfell Hall'un Kiracısı* (1848). Anne Brontë 1849'da otuz yaşındayken tüberkülozdan öldü.

▽ **TOP WITHENS, HAWORTH YAKINLARI**
Rüzgârlı Yorkshire fundalıklarındaki bu ücra ve yıkık çiftlik evinin, Emily Brontë'nin *Uğultulu Tepeler* romanındaki Earnshaws'un evine esin kaynağı olduğuna inanılıyor.

"...**bütün Londra'da kitapları** konuşulan, okunan, kafa yorulan meçhul yetenek, **kadın yazar** bu desenize..."

ANNE ISABELLE THACKERAY RITCHIE (CHARLOTTE BRONTË'DEN SÖZ EDİYOR)

△ **HAWORTH KÖYÜ**
Batı Yorkshire'daki Haworth köyünün yukarısındaki ürkütücü ve engebeli fundalıklar, Brontë kardeşlerin hem yaşamlarında hem de yapıtlarında hiç eksik olmadılar.

△ **EMILY'NİN RESİM VE GEOMETRİ KUTUSU**
Brontë ailesinin bütün çocukları resim ve çizim eğitimi aldı: Kızlar genellikle suluboya manzara resimleri ve bitki çizimleri yaparken, Branwell yağlıboya portrelerle uğraşıyordu.

kardeşleri Anne bir süredir kendisinin de gizlice şiir yazdığını söyledi; sonunda üç kardeş yapıtlarını birlikte yayımlatmaya karar verdiler.

Şiirlerinden derledikleri ince bir kitabı Currer, Ellis ve Acton Bell mahlaslarını kullanarak Aylott & Jones şirketi yoluyla kendi imkânlarıyla bastırdılar. Charlotte, daha sonra yaptığı açıklamada, "kadın yazarlara önyargıyla bakıldığı konusunda belli belirsiz bir izlenime sahip olduklarından" mahlas kullanmaya karar verdiklerini söyleyecekti. Sonraki yıllarda, şiirler (özellikle Ellis mahlasını kullanan Emily'ninkiler) oldukça beğenildi ve 1941 yılında Emily'nin ölümünden neredeyse bir asır sonra bütün şiirleri (yaklaşık iki yüz şiiri) edebi değerleri tanınarak yayımlandı. Oysa kitabın 1846 yılında yayımlanmasından sonra sadece iki adet satılmıştı. Elimizde kız kardeşlerin böyle kötü bir başlangıca nasıl tepki verdiklerini belirten bir kayıt olmamasına karşın, Emily şiirden vazgeçerek düzyazıya yoğunlaştı. Ama

> "***Uğultulu Tepeler*** bir **yaban atölyede, basit aletlerle**, ev işi **malzemelerden** yontuldu."
>
> CHARLOTTE BRONTË

BAŞYAPITLARI

1846
Şiirler yayımlanır. Anne, Charlotte ve Emily'nin şiirlerinden oluşan ve kendi paralarıyla yayımlattıkları bu kitapta erkek mahlasları kullanırlar.

1847
Charlotte'un romanı *Jane Eyre*'de mahlas olarak Currer Bell kullanılır ve kitap yayımlanır yayımlanmaz başarı kazanır.

1847
Emily'nin ilk ve tek romanı *Uğultulu Tepeler*, kız kardeşinin kitabı *Jane Eyre*'den birkaç ay sonra yayımlanır.

1849
Charlotte, kardeşleri Branwell, Emily ve Anne'in trajik ölümlerinin üzerinden çok geçmeden *Shirley*'i yayımlar.

1853
Charlotte, en olgun yapıtı olarak görülen *Villette*'de ilk metinlerindeki kadın kimliği gibi temalara döner.

1857
Profesör, yazarın ölümünden sonra yayımlanır ve Charlotte'nin Brüksel'deki deneyimlerine dayanır.

artık yazıya olan tutkularını açığa vurdukları için bir yayıncı bulmak ana uğraşları haline geldi.

Görücüye çıkış

Charlotte, 6 Nisan 1846'da Aylott & Jones yayınevine yazdığı mektupta "C, E. ve A. Bell yayımlanması için birbiriyle bağlantılı olmayan üç ayrı hikâyeden oluşan bir kurmaca yapıt hazırlıyorlar" açıklamasında bulundu; bunlar Charlotte'un *Profesör*, Emily'nin *Uğultulu Tepeler* ve Anne'in *Agnes Grey* romanlarıydı. Gelgelelim, sonunda kitaplardan son ikisini yayımlamayı kabul eden yayıncı Thomas Newby oldu. *Profesör*, birkaç yayıncı tarafından geri çevrildiyse de yayıncı Smith, Elder Co'dan Currer Bell'in daha uzun yapıtlarını görmek istediklerini yönünde yüreklendirici bir yanıt geldi. Charlotte, 1847 Ağustos'unda onlara *Jane Eyre: Bir Otobiyografi*'yi gönderdi: Roman altı hafta sonra yayımlandı. Kimlik, toplumsal cinsiyet, ırk ve sınıf meseleleriyle desteklenen incelikle tasarlanmış olay örgüsüne sahip bu Bildungsroman (olgunlaşma romanı), kadın kahramanın gençlikten yetişkinliğe uzanan yolculuğunu izler.

Bu adı meçhul yazarlar edebiyat çevrelerinde şok dalgası yarattılar. *Uğultulu Tepeler*'deki azılı insafsızlık sahneleri ve içten duygusal içerik aynı ölçüde hissedilen bir sarsıntıyla, hiddet ve kabına sığmayan hayranlıkla karşılandı. *Jane Eyre* da benzer şekilde şaşkınlık yarattı ve okuyucuları etkiledi. George Eliot'ın hayat arkadaşı George Henry Lewes, *Fraser's Magazine* için yazdığı incelemesinde karakterler "alışılmadık bir ustalıkla çizilmiş" diyor ve üslupta bir "tuhaflık" olduğunu ekliyordu. Yazar bir kadın olabilir demeye getiriyordu. Bu, Charlotte için çok can sıkıcı bir şeydi, çünkü ilgiyi dağıtan bir şeydi ve olmadık spekülasyonlara kapı açıyordu.

Karanlık yıllar

Emily başka bir roman daha bitiremeyecekti. Kız kardeşlerin hanesinde hastalık peyda oldu: Babaları katarakt oldu, yeteneklerini heba eden erkek kardeş bir alkolik ve üstelik bir lodanum (afyon) bağımlısı oldu. 1848 Eylül'ünde öldü. Emily verem oldu ve aynı yılın aralık ayında öldü, daha otuz yaşındaydı; öylesine zayıflamıştı ki, tabutu sadece 40 cm genişliğindeydi. En küçük kız kardeş Anne de Mayıs 1849'da Emily'yi izledi.

Bu kadar büyük kayıplardan sonra, Charlotte'un 1848'de yazmaya başladığı ve teknolojik değişimin, toplumsal uyuşmazlık ve sıkıntıların anlatıldığı karamsar bir hikâyesi olan ikinci romanı *Shirley*'nin *Jane Eyre* kadar güçlü olduğu söylenemez. Ama yine de yazmak, bu sefer de yasta olan Charlotte'a iyi geliyordu. Fransızca konuşulan bir okulda serüven ve romansın bir arada olduğu *Villette* dört yıl sonra yayımlandı ve Lucy karakterinin kadınsı olmadığı düşünülse de kitap beğeniyle karşılandı. Charlotte, son romanı olacak *Villette* yayımlanmadan önce babasının yardımcısı Arthur Bell Nichols'la evlenmeyi kabul etmiştir. Biraz tereddütten sonra ve onun ilk biyografisini yazacak olan yazar arkadaşı Elizabeth Gaskell'in yüreklendirmesiyle 1854 yılında evlendi. Ne yazık ki, evlenmesinden birkaç ay sonra ilk çocuğuna hamileyken 38 yaşında öldü.

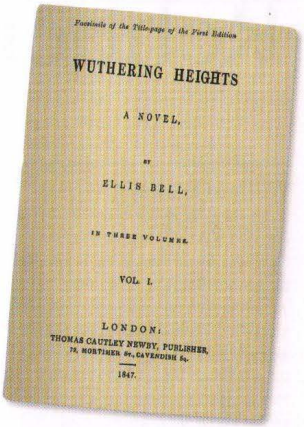
Facsimile of the Titlepage of the First Edition

WUTHERING HEIGHTS

A NOVEL,

BY

ELLIS BELL,

IN THREE VOLUMES.

VOL. I.

LONDON:
THOMAS CAUTLEY NEWBY, PUBLISHER,
72, MORTIMER &c., CAVENDISH Sq.

1847.

△ ***UĞULTULU TEPELER***
Emily Brontë'nin tek romanı ilk seferinde üç cilt olarak ve Ellis Bell mahlasıyla yayımlandı. Burada birinci baskının (1847) kapak sayfası gösteriliyor.

BAĞLAM
Toplumsal cinsiyetin temsili

19. yüzyıl kurmaca yapıtlarında kadın karakterler genellikle fiziksel görünümleri ve güzellikleriyle (veya güzellikten yoksun olmalarıyla), ya uysal ve melek gibi ya da şuh ve asi olarak temsil edilirlerdi. Brontë kardeşler böyle yavan klişeleri ters yüz ettiler. Hem *Jane Eyre* hem de *Uğultulu Tepeler*'in kadın kahramanlarının; yabani ve melankolik Cathy Earnshaw'un, çilekeş ve becerikli Jane Eyre'in, mahkum edilmiş ve umutlarını yitirmiş asi Mertha Mason'ın karmaşık iç dünyalarına yoğunlaştılar. 19. yüzyıl eleştirmeni Elizabeth Eastlake, Jane Eyre'i bildiğini okuyan ve terbiye edilmemiş bir ruhun canlı örneği olarak damgalamıştır.

FLÖRT, RESSAMI BİLİNMİYOR, y.1882

Rehber

William Blake

1757–1827, İNGİLİZ

Şair, ressam ve mistik Blake, Londralı bir esnafın oğluydu. İlk görüsü, 10 yaşınndayken bir ağaçta gördüğünü iddia ettiği meleklerdi. Resim eğitimi aldı ve olağanüstü, yenilikler yaratan bir gravür sanatçısı oldu. Blake'in *Masumiyet Şarkıları*'ndan sonraki şiirleri kendi illüstrasyonlarıyla yayımlandı. "Kaplan", "Hasta Gül" ve "Londra" gibi en ünlü şiirlerinin çoğu *Deneyim Şarkıları*'nda yer alıyordu. Kendisinin yarattığı karmaşık bir mitoloji yoluyla toplumsal ve dinsel görüşlerini sergilediği *Thel'in Kitabı* ve *Cennet ve Cehennemin Evliliği* gibi uzun kehanet kitaplarının sayısı bu kısa şiirlerinin çok üstündedir. Şiirlerinin çoğunda çağdaş toplumun yozlaşmışlığına saldırır ve fiziksel arzuya ket vurmasına karşı çıkar. En ünlü şiiri "Kudüs", kökleri dinsel inanca uzanan toplumsal idealizmin canlı bir ifadesidir.

ANA YAPITLARI: *Masumiyet Şarkıları*, 1789; *Cennet ve Cehennemin Evliliği*, 1790–1793; *Deneyim Şarkıları*, 1794; *Milton*, 1804–1808

△ *MADAME DE STAEL*, AFTER FRANÇOIS GÉRARD, y.1849

Friedrich Schiller

1759–1805, ALMAN

Almanya'nın en önemli romantik oyun yazarı Schiller, ilk oyunu *Haydutlar*'ı yazdığında ordu doktoru eğitimi alıyordu. Şiddete bulanmış melodram havasındaki bu yapıt, Alman romantizminin *Sturm und Drang* (Fırtına ve Coşku) döneminin isyankâr duygusal aşırılığının mükemmel bir örneğiydi. İlk sahnelendiğinde halk tarafından alkışlara boğulurken, yöneticiler tarafından mahkûm edildi.

Daha sonra, karmaşık bir estetik kuram ve incelikli bir hümanist özgürlük anlayışı geliştiren Schiller'in adı Weimar Klasisizmi olarak bilinen akımda Goethe ile birlikte anılır oldu. Hem bir tarihçi hem bir oyun yazarı olan Schiller baskı, adaletsizlik ve direniş temalarını işleyen olgulara dayalı bir dizi tarihi manzum tiyatro oyunu yazdı. Şiirleri "Neşeye Övgü"nün yüceltilmiş duygularından (daha sonra Beethoven tarafından müziğe uyarlanmıştır) "İbikus'un Turnaları" (1797) gibi şen şakrak baladlara kadar uzanır. Schiller, 45 yaşında tüberkülozdan öldü.

ANA YAPITLARI: *Haydutlar*, 1781; *Don Carlos*, 1787; *Wallenstein Üçlemesi*, 1796–1799; *William Tell*, 1804

◁ Madame de Staël

1766–1817, FRANSIZ

Bir romancı ve entelektüel Madame de Staël Fransız romantizminin kurucularından sayılır. Doğduğunda kendisine verilen isimle Anne-Louise Germaine Necker, XVI. Louis iktidarında Fransa'nın maliye bakanı olan İsviçreli bir bankerin kızıydı. Çocukken annesinin Paris'teki evinde Aydınlanma döneminin yıldızlarıyla tanıştı. İsveç büyükelçisi Baron de Staël-Holsten ile anlaşmalı bir evlilik yapmasına karşın, bağımsız bir hayat sürdü. 1789 Fransız Devrimi ve sonrasında Napoleon Bonaparte'ın iktidarı ele geçirmesi sonucunda uzun süreler sürgün yaşamak zorunda kaldı. 1800'lerde, İsviçre Coppet'teki evi Napoleon yönetimine karşı direnişin merkezi oldu. İki romanı, *Delphine* ve *Corinne*, ataerkil bir toplumda aşk ve göre çatışmasının arasında kalan güçlü kadın karakterlerin duyguları üzerinde yoğunlaşır. 1800 tarihli *Edebiyata Dair* isimli denemesi, toplumsal koşulların yazı üzerindeki etkisine ilişkin ezber bozan bir incelemedir.

ANA YAPITLARI: *Delphine*, 1802; *Corinne, or Italy*, 1807; *On Yıllık Sürgün*, 1821

Samuel Taylor Coleridge

1772–1834, İNGİLİZ

Romantik hareketin önde gelen şairlerinden Coleridge gençlik yıllarında radikal biriydi, hatta bir keresinde ABD'de bir komün kurmayı bile düşünmüştü. 1797'den itibaren Wordsworth'le işbirliği içinde çalıştı. *Gece Yarısı Don*, *Bu Ihlamur Kameriyesi Bana Zindan* ve ayrıca balad tarzında, sanrı canlılığıyla anlatılan bir günah ve nedamet masalı olan ünlü *Yaşlı Denizcinin Ezgisi* isimli sohbet şiirleri yazdı. "İhtiyar Denizci" Wordsworth'ün yapıtlarıyla birlikte *Lirik Baladlar*'da (1798) yayımlandı.

Bu verimli dönemde kaleme aldığı bir başka şiir olan egzotik "Kubilay Han"(ki bu şiirin bölünen bir rüyasının ürünü olduğu söylenir), 1816 yılına kadar basılmadı. Coleridge yıllarca anksiyete ve depresyon yaşadı, sağlığı bozuldu ve afyon bağımlısı haline geldi. Bir yandan mutsuz ve başarısız bir evliliğin, öte yandan bir başka kadına duyduğu karasevdanın yarattığı kederli hal, şairin "Hüzün" isimli dokunaklı şiirinde kendini gösterir. Coleridge son yıllarında kendini yaratıcı imgelemin doğası konusunda felsefi düşüncelere verdi.

ANA YAPITLARI: "İhtiyar Denizcinin ezgisi", 1798; "Hüzün: Bir Övgü", 1802; "Kubilay Han", 1816; *Biographia Literaria*, 1817

△ *STENDHAL*, OLOF JOHAN SÖDERMARK, 1840

△ Stendhal

1783–1842, FRANSIZ

Stendhal mahlasıyla yazan Marie-Henri Beyle, romantik dönemin duygusal konularına Aydınlanmanın analitik rasyonalizmini uygulayan bir romancıydı. Bir taşra avukatının oğlu olan Stendhal, İtalya'da kurargâh kuran Napoleon'un ordusunda görevliyken yolculuğun ve maceranın heyecanını yaşadı. Yazarlık kariyeri, Napoleon'un 1815 yılında devrilmesinden sonra başladı.

Tam bir seri çapkın olan Stendhal, *Aşka Dair* (1822) isimli kuramsal yapıtında romantik tutkuya ilişkin klinik analizinde temel olarak kendi deneyimlerinden yararlandı. En ünlü romanları *Kızıl ile Kara* ve *Parma Manastırı*'nda toplumsal düzene meydan okumak için aşktan veya alaycı ihtirastan güç alan içi içine sığmayan genç kahramanların serüvenleri anlatılır. Bu kitaplar, özellikle de yedi haftada yazıldığı söylenen *Parma Manastırı* olağanüstü bir coşku ve doğaçlamayla yazılmıştır. Yazarın ölümünden sonra yayımlanan otobiyografik *Henri Brulard'ın Hayatı* derin psikolojik düşünceler içerir.

ANA YAPITLARI: *Armance*, 1827; *Kızıl ile Kara*, 1830; *Parma Manastırı*, 1839; *Henri Brulard'ın Hayatı*, 1895

Alessandro Manzoni

1785–1873, İTALYAN

Manzoni, öncelikle başyapıtı olan ve bir İtalyan ulusal kimlik duygusunun gelişimine ciddi katkıda bulunan *Nişanlılar* romanıyla hafızalarda yer etmiştir. Milanolu seçkin bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Manzoni yazarlık kariyerine şair ve oyun yazarı olarak başladı. Manzum oyunu *Carmagnola Kontu*, Goethe'den övgü almış ve Napoleon'un ölümü üzerine yazdığı "Mayıs'ın Beşi" şiiri İtalyancada yazılmış en sevilen lirik şiirlerden biri olmuştur.

Nişanlılar, vebadan kırılan ve İspanyol idaresi altındaki Milano'da, 17. yüzyılda geçen bir aşk hikâyesidir. Romanın radikal yanı, erkek ve kadın kahramanlarının köylülerden seçilmiş olması ve Kuzey İtalya'nın Avusturya hâkimiyetinde olduğu bir dönemde yabancı idarenin yarattığı aşırı zorlukları yansıtmasında yatar. Manzoni'nin bundan sonra önemli bir yaratıcı yapıtı olmadı ve yaşamının kalan yıllarını Milano dışındaki mülkünde sükunet içinde geçirdi.

ANA YAPITLARI: *Carmagnola Kontu*, 1820; "Mayıs'ın Beşi", 1821; *Nişanlılar*, 1825–27

Percy Bysshe Shelley

1792–1822, İNGİLİZ

İngiliz Romantik şairlerinin en asisi Shelley, açıkça ateist olduğunu söylediği için üniversiteden atıldı ve on yedi yaşında bir kız öğrenciyle, Harriet Westbrook ile kaçtı. Evlilik uzun sürmedi ve Harriet kendini öldürdü. Shelley daha sonra sevgilisi ve ileride *Frankenstein* romanını yazan Mary Godwin ile evlendi. 1818'den sonra İtalya'da yaşadı ve en bilinen şiirlerinin çoğunu bu ülkede yazdı. Otuz yaşındayken bir tekne kazasında öldü ve cesedi Viareggio'da sahilde yakıldı.

Virtüöz bir teknik kullandığı şiirlerinde kişisel depresyonuyla dengelenen bir idealist hayat görüşü ifade bulur. *Anarşinin Maskesi* (1819) gibi bazı yapıtlarında, İngiliz hükümetine ve toplumuna dosdoğru saldırır. "Ozymandias" gibi başka şiirlerinde de iktidara olan genel nefretini dillendirir. *Bir Şiir Savunusu* adlı denemesinde açıkça görüldüğü gibi, Shelley'nin bir siyasal ve ahlaki değişim aracı olarak şiire olan inancı, "Batı Rüzgârına Övgü" şiirinde en güzel lirik ifadesini bulur.

ANA YAPITLARI: "Ozymandias", 1818; *Zincirlerinden Kurtulmuş Prometheus*, 1820; "Batı Rüzgârına Övgü", 1820; "Adonais", 1821

John Keats

1795–1821, İNGİLİZ

Kelimenin tam anlamıyla bir romantik şair olan Keats, Londralı bir ahır işletmecisinin oğluydu. Şiire yoğunlaşabilmek için tıp eğitimini yarıda bıraktı. Gelgelelim ilk şiir derlemesine pek kulak asılmadı ve uzun şiiri *Endymion* sert eleştiriler aldı. Yine de kendi dehasına olan güvenini asla kaybetmedi ve altı senelik yazarlık hayatında övgü şiirleri, soneler, ortaçağ romansları, epik kafiyesiz şiirler ve ayrıca "kalbin duygulanımlarının kutsallığına ve imgelemin hakikatine" dayanan şiir felsefesine ilişkin düşüncelerini içeren sayısız mektup yazdı. Tüberküloza yakalanan Keats tedavi umuduyla Roma'ya gittiyse de orada yirmi beş yaşında öldü.

ANA YAPITLARI: *Şiirler*, 1817; *Endymion*, 1818; *Lamia, Isabella, St Agnes Arifesi ve Diğer Şiirler*, 1820

Heinrich Heine

1797–1856, ALMAN

Heine politik bağlılık, iğneleyici ince espriler ve günlük dille, Romantizmin ayaklarının yere basmasını sağladı. Bir Alman Yahudi ailesinin çocuğu olarak dünyaya gelen Heine hukuk okuduysa da Yahudi düşmanlığının bu meslekte ilerlemenin önünü tıkadığını gördü. Erken dönem şiirleri *Şarkılar Kitabı*'nda toplandı ve 1827'de yayımlandı. İçinde bir parça fenalığın da hissedildiği bu aşk liriklerinin çoğu sonradan müziğe uyarlandı.

Heine, 1831 yılında Paris'e yerleşti bu gönüllü sürgünden sonra, siyasi basında ve "Almanya: Bir Kış Masalı" başta olmak üzere yergi şiirlerinde Alman otoriter rejimine ve toplumdaki boşvermişliğe saldırdı. Son dönem şiirlerine hastalık ve ölüm sinmiştir. Heine'nin kitapları Almanya'da hem o hayattayken hem ölümünden seksen yıl sonra Nazi rejimi tarafından yasaklandı.

ANA YAPITLARI: *Şarkılar Kitabı*, 1827; "Almanya: Bir Kış Masalı", 1844; *Romanzero*, 1851

▷ Alexandre Dumas

1802–1870, FRANSIZ

Dumas'nın yazıldıkları dönemde çok satan tarihsel romanları popüler kültüre kalıcı bir katkı sağlamıştır. Bir generalin oğlu olan Dumas ilk başarısını *III. Henry ve Sarayı* isimli tarihsel oyunuyla elde etti; bu oyun Paris'te romantik tiyatro modasının ayyuka çıktığı 1829 yılında sahnelendi. İlk romanı *Yüzbaşı Paul* 1838 yılında tefrika edilmeye başlamadan önce başka başarılı oyunlar da yazdı. Vurdulu kırdılı macera hikâyelerine olan genel talebi besleyen Dumas neredeyse bir prodüksiyon ekibi kurmuştu; bu ekipte Dumas'nın adıyla yayımlanan romanlar için fikirler ve yazılar sağlayan Auguste Maquet gibi yardımcıları vardı. Toplam verimi tahminen 100.000 sayfadan fazladır. *Silahşör d'Artagnan, Monte Cristo Kontu* ve *Demir Maskeli Adam* efsanevi başarı kazandılar. Dumas kısa zamanda bir servet kazandıysa da kadınlara ve lükse düşkünlüğünden kaynaklanan savurganlığı borçlanmasına neden oldu. Alacaklıları peşini bırakmayan Dumas senelerce yurtdışında yaşadı ama yazmayı asla bırakmadı. Dumas'nın sonraki çalışmaları arasında ev hayvanlarına ilişkin bir kitap ve 1.000 sayfalık bir mutfak sözlüğü de vardır.

ANA YAPITLARI: *Üç Silahşörler*, 1844; *Monte Cristo Kontu*, 1845–46; *Kraliçenin Kolyesi*, 1849; *Siyah Lale*, 1850

△ ALEXANDRE DUMAS, ETIENNE CARJAT, y.1862

Nathaniel Hawthorne

1804–1864, AMERİKALI

Ünlü gotik roman *Kızıl Harf*'in yazarı Hawthorne, Salem, Massachusetts'te doğdu; kasabanın nam salmış cadı davalarında görev yapmış bir hâkimin soyundan geliyordu. İlk romanı ve kısa hikâye derlemesi *İki Kere Anlatılmış Masallar* pek bir etki uyandırmadıysa da *Kızıl Harf* yayımlanır yayımlanmaz çoksatarlar arasına girdi. Ahlaki hakikat peşinde gerçekçilikten ayrılması nedeniyle yazarı tarafından bir "romans" olarak nitelendirilen romanda, yazar Püriten suçluluk duygusuna, ikiyüzlülüğe ve cinselliğin bastırılmasına karşı çıkmak için toplumdan dışlanmış zina yapan Hester Prynne'ın hikâyesinden yararlanır.

Hawthorne'un sonraki romanı *Yedi Çatılı Ev*'de aynı temalar doğaüstü öğeye daha fazla yer verilerek kullanılır. Daha hafif bir romans olan *Blithedale Romansı*, yazarın 1920'li ve 30'lu yılların felsefi hareketi olan ve sezgiye ampirizmin üstünde değer veren Aşkıncılığa itirazını yansıtır. Hawthorne, 1853'te ABD konsolosu olarak görevlendirildi ve yedi yıl boyunca Avrupa'da yaşadı ama bunun yazarın yaratıcılığına pek faydası olmadı. Geride tamamlanmamış üç roman bırakarak öldü.

ANA YAPITLARI: *İki Kere Anlatılmış Masallar*, 1837; *Kızıl Harf*, 1850; *Yedi Çatılı Ev*, 1851; *Blithedale Romansı*, 1852

George Sand

1804–1876, FRANSIZ

George Sand, kadınların kişisel tatmin arayışlarına ket vuran kısıtlamalara başkaldıran bir kadın romancıydı. Aurore Dupin olarak dünyaya gelen yazar, Paris'in güneyindeki Nohant'ta, daha sonra kendisine miras kalacak evde büyükannesi tarafından yetiştirildi. 1831'de mutsuz bir evlilikten kaçarak Paris'te bohem hayatı sürdü ve George Sand mahlasıyla yazan bir gazeteci ve başarılı romancı oldu. Gelenekleri hiçe sayarak erkek kıyafetleriyle dolaşıyor, en ünlüsü Frédéric Chopin'le olmak üzere herkesin diline dolanan gönül maceraları yaşıyordu.

Bütün kitapları, gerçek ortamlarda geçen romantik romanlardır; romanlarının çoğunda tatmin edici olmayan yaşamlarına duygusal bir şekilde isyan eden kadınlar anlatılır. Fransa'daki 1848 Devriminde aktif rol oynayan yazarın sosyal adaletsizlik duygusu ve kırlara olan aşkı da kitaplarına yansır. Zamanın büyük yazarlarının çoğu, torunlarıyla birlikte Nohant kırsalında inzivaya çekilen Sand'in ziyaretçisiydi.

ANA YAPITLARI: *Indiana*, 1832; *Consuelo*, 1842–43; *La Mare au Diable*, 1846; *La Petite Fadette*, 1849

Elizabeth Barrett Browning

1806–1861, İNGİLİZ

Victoria dönemi şairi Elizabeth Barrett Browning, yaşarken şair kocası Robert Browning'den daha ünlüydü. Ailesi

Moulton-Barrett'lerin serveti Batı Hint Adaları köle ticaretine dayanıyordu ve Barrett yetişkinliğinde bunu şiddetle kınayacaktı. Şiir yeteneği erken boy gösterdi; on dört yaşındayken *Marathon Savaşı* adlı epik şiiri gizlice yayımlandı.

Kısmen engelli olan Barrett afyonruhu bağımlısıydı. Victoria dönemi saygınlık anlayışıyla evinde kapalı bir hayat sürerken, *Zincire Vurulmuş Prometheus* (1833) ve *Seraflar* isimli şiirleriyle edebi bir ün kazandı. 1844 yılında yayımlanan ve hem halkın hem eleştirmelerin gözünde başarılı olan *Şiirler* kitabı onu devlet şairlik nişanının önemli bir adayı durumuna getirdi.

Barrett, babasına karşı çıkarak 1845'te Robert Browning'le gizlice evlendi; çift İtalya'ya kaçıp Floransa'ya yerleştiler. Onun kocasına duyduğu tutkulu aşk, *Portekizceden Çevrilmiş Soneler* isimli kitabındaki "43. Sone" ile nam salmıştır. Sone şu ünlü dizeyle başlar: "Sana nasıl mı aşığım? Dur, bir bir sayayım." Otobiyografik "manzum romanı" *Auroro Leigh*, sonraki yıllarının son meyvesidir.

ANA YAPITLARI: *Seraflar ve Diğer Şiirler*, 1838; *Şiirler*, 1844; *Portekizceden Çevrilmiş Soneler*, 1850; *Aurora Leigh*, 1856

Nikolai Gogol

1809–1852, RUS

Bir hiciv ve grotesk karikatür karakterler yaratma ustası Gogol, Çarlık Rusyasındaki yaşamın absürdlüğünü gösteren romanlar, oyunlar ve kısa hikâyeler yazdı. Ukraynalı bir toprak sahibinin oğlu olan Gogol, şair olma düşüncesiyle St Petersburg'a gitti. Ufak tefek idari işlerde çalışarak geçindi; bu deneyimi, ona devlet bürokrasisinin nasıl işlediğine ilişkin keskin bir kavrayış sağladı. Aleksandr Puşkin'in yüreklendirmesiyle sonunda bütün zamanını yazmaya verdi.

Gogol'ün absürt ve hiciv damarı, 1836 yılında *Müfettiş* isimli parlak fars oyunu ve gerçeküstücü kısa hikâyesi *Burun*'la kendini gösterdi. Devletin kendisini cezalandıracağı korkusundan, sonraki on iki yılını yurtdışında, özellikle Roma'da geçirdi, Rus orta sınıfıyla toprak sahiplerinin açgözlülüğü ve yozlaşmasıyla dalga geçen başyapıtı *Ölü Canlar*'ı orada yazdı. Bu roman ve *Palto* isimli öyküsü, Gogol'ü Rusya'nın önde gelen nesir yazarlarından biri durumuna getirdi.

Gogol son yıllarında dine aşırı düşkünlüğü nedeniyle görkemli edebi projelerini gerçekleştiremeyecekti..

ANA YAPITLARI: *Burun*, 1836; *Müfettiş*, 1836; *Ölü Canlar*, 1842; *Palto*, 1842

▷ Alfred, Lord Tennyson

1809–1892, İNGİLİZ

Kraliçe Victoria'nın en uzun süre hizmet veren saray şairi Tennyson, yaratıcılığının zirvesindeyken müzikalitesi ve teknik virtüözlüğü olağanüstü şiirler yazdı.

Lincolnshire'da bir papazın oğlu olarak doğan Tennyson ilk şiir kitaplarını 1830'larda yayımladı. İleride antolojilerin olmazsa olmazları arasında yer alacak "Mariana" ve "Shalott'un Leydisi" gibi şiirlerinin de aralarında yer almasına karşın bunlar pek ilgi çekmedi. Şairin dönüm noktası, "Locsley Hall", "Ulysses" ve "Break, Break, Break" şiirlerini içeren 1842 yılında yayımlanan *Şiirler*'dir. Bunu, beyin kanamasından genç yaşta ölen şair arkadaşı Arthur Hallam'ın ölümüne dair bir melankolik tefekkür denebilecek güçlü şiiri *A. H...'nin Anısına* izledi.

1850'den sonra saray şairi seçilen Tennyson'ın yapıtları Kırım Savaşı için yazdığı aşırı milliyetçi "Hafif Piyade Tugayı Saldırısı"ndan (1854) incelikli ve coşkulu Maud aşk liriklerine kadar uzanıyordu. Victoria döneminde halkın bayıldığı 12 bölümlük Arthur serisi *Kralın İdilleri* modern zevke pek bir şey ifade etmez. Tennyson'a 1883'te soyluluk unvanı verildi.

ANA YAPITLARI: *Şiirler*, 1842; *A. H.'nin Anısına*, 1850; *Maud: Tek Kişilik Oyun*, 1855; *Kralın İdilleri*, 1859–1885

Elizabeth Gaskell

1810–1865, İNGİLİZ

Romancı Elizabeth Gaskell, Sanayi Devriminin toplumsal etkileri konusunda sezgileri güçlü bir gözlemciydi. Elizabeth Stevenson (evlenmeden önceki soyadı), kurmaca kasabası Cranford'a model oluşturacak Cheshire'daki bir taşra kasabasındaki teyzesi tarafından yetiştirildi. Bir Üniteryen papazıyla mülayim bir evlilik yaparak büyümekte olan Manchester sanayi şehrine yerleşti ve orada fakirlere yönelik hayır işleriyle uğraştı.

Bir bebeğin ölümü, oyalanmak için bir roman yazmasına sebep oldu. Manchester işçi sınıfı arasındaki yoksulluğa yönelik sempatik anlatımıyla *Mary Barton* romanı yayımlandığında Victoria dönemi halkı tarafından beğenildi. Küçük kasaba romanı *Cranford*, Gaskell'in ününü perçinledi. Ancak, bir "düşmüş kadın" portresi sunan *Ruth* (1853) ile işçiler ve işverenleri arasındaki çatışmayı ele alan *Kuzey ve Güney* farklı farklı tepkiler aldı. Gaskell'in geç dönem romanı *Zevceler ve Kızları* bazı eleştirmenlerce yazarın en iyi romanı kabul edilmektedir. Gaskell, ayrıca arkadaşı Charlotte Brontë'nin de çarpıcı bir biyografisini yazdı.

ANA YAPITLARI: *Mary Barton; Bir Manchester'da Bir Yaşam Hikâyesi*, 1848; *Cranford*, 1851–53; *Kuzey ve Güney*, 1854–55; *Zevceler ve Kızları: Bir Gündelik Hikâye*, 1864–66

△ ALFRED, LORD TENNYSON, y.1865

19. YÜZYIL SONLARI

BÖLÜM 3

George Eliot 104
Herman Melville 106
Walt Whitman 108
Charles Baudelaire 112
Gustave Flaubert 116
Fyodor Dostoyevski 120
Henrik Ibsen 124
LeV Tolstoy 126
Machado de Assis 130
Emily Dickinson 132
Mark Twain 134
Thomas Hardy 136
Émile Zola 140
Henry James 142
August Strindberg 144
Guy de Maupassant 146
Oscar Wilde 148
Joseph Conrad 150
Rudyard Kipling 154
Anton Çehov 156
Rabindranath Tagore 160
Rehber 162

George Eliot

1819–1880, İNGİLİZ

Kitapları kapış kapış satılan ve Kraliçe Victoria'nın gözbebeği Eliot, büyük bir servet ve popülerlik kazansa da aykırı özel hayatı nedeniyle İngiliz kurulu düzeni tarafından tam anlamıyla kabul görmemiştir.

George Eliot, yaşamının belli evrelerinde kendisine farklı isimler taktı. Edebiyat kariyeri için mahlas olarak bir erkek adı seçti ve kimliğinin gizli kalması konusunda yayıncılarından söz aldı. Bir sahtekârın ortaya çıkıp kitapların yazarı olduğunu iddia etmesi üzerine kimliğini açıklamak zorunda kaldıysa da George Eliot mahlasını kullanmayı sürdürdü.

Gerçek adı Mary Anne Evans olan Eliot, Nuneaton, Warwickshire'da doğdu. Çocukluk yılları, babasının onu bir okula gönderme kararıyla şekillendi (o zamanlar genellikle erkek çocuklar okula gitme ayrıcalığına sahipti). Kitaplara karşı doymak bilmez bir iştahı vardı ve babasının bir emlakçı olarak çalıştığı Arbury Hall'deki kütüphaneyi didik didik etmişti. Gelgelelim, resmi eğitimi on altısında sona erdi; annesi ölmüştü ve evi idare etmek için geri dönmek zorundaydı.

Beş yıl sonra, babasıyla birlikte Coventry yakınlarında bir eve taşındı. Zengin hayırsever Charles Bray ile onu yazmaya ve babasının pek onaylamadığı bir düşünce özgürlüğüne teşvik eden eşi Cara yazarın oradaki arkadaş çevresindendi.

Babasının 1849'da ölümü üzerinde Eliot'a kalan miras onu özgürleştirdi. Bir süre İsviçre'da zaman geçirdikten sonra Londra'ya yerleşti ve gazetecilik yapmaya karar verdi. Başkentte, Bray'ler kanalıyla tanışmış olduğu siyasi yayıncı John Chapman'ın evinde kaldı. Chapman, onu *Westminster Review*'in yardımcı editörü olarak işe aldı; Victoria döneminde bir kadın nadiren böyle bir pozisyona getirilirdi.

Londra yaşamı ve aşkları

Eliot Londra'da sürekli sevgili değiştirdikten sonra nihayet 1851'de George Henry Lewes'te gerçek aşkı buldu. İlişkileri biraz karmaşıktı, Lewes evli bir adamdı. Karısı Agnes'ten ayrılamayınca (çünkü karısının evlilik dışı çocuklarını nüfusuna geçirmişti), çift nikâhsız olarak karı koca gibi yaşamayı seçti. Eliot bu sıralarda Evans Lewes adını kullanıyordu.

Roman yazmaya önceden karar vermiş olsa da ancak Lewes'te huzuru bulunca yazarlık kariyerine George Eliot adıyla başladı. "Şapşal kadın romancıların" yazdığı ikinci sınıf "şablon" romanlarla arasına mesafe koyarak çalışmasına daha fazla itibar kazandırmak için bir erkek adı kullandı. Çağdaş Avrupa romanlarının gerçekçiliğine hayrandı ve kendisi de benzer sahici yapıtlar yazmaya karar verdi. *Dinsel Yaşamdan Sahneler* 1857 yılında tefrika edildi ve ilk romanı *Adam Bede* 1859 yılında yayımlandı. Aralarında Victoria dönemi edebiyatının en iyi yapıtlarından biri sayılan *Middlemarch* da dahil beş roman, ayrıca çok sayıda şiir, deneme ve makale yazdı. 1878'de ölen Lewes'in matemini tutmasına karşın evlenip Mary Anne Cross olmayı seçti; üstelik artık kurmaca yapıtlar da yazmıyordu; Eliot'ın kendisinden yirmi küsur yaş küçük biriyle evlenmesi tartışmalara yol açtı. İlişkisi uzun sürmeyecekti; George Eliot 1880'de Chelsea'deki lüks evinde böbrek hastalığından öldü ve Highgate Mezarlığında Lewes'in yanına defnedildi.

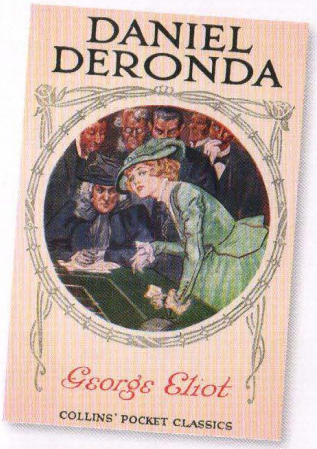

△ ***DANIEL DERONDA***
Eliot'ın yapıtları, İngiliz yaşamının psikolojik karmaşıklığını o sıralarda bilinmeyen bir didaktik gerçekçilikle irdeliyorlardı. Son romanı *Daniel Deronda* (1876), üst sınıflarda baskıyı anlatır ve İngiliz toplumunda Yahudilerin statüsü gibi tartışmalı bir konunun üstüne gider.

◁ ***GEORGE ELIOT***
Eliot, babasının ölümünün ardından, bir süre İsviçreli ressam François d'Albert Durade'nin Cenevre'deki evinde kaldı. Ressam, otuz yaşındaki yazarın bu portresini 1849'da yaptı.

BAĞLAM

Pazar radikalleri

Eliot'ın yazar, felsefeci ve bilim adamı George Henry Lewes'le ilişkisi onun Londra'nın edebiyat ve aydın çevreleriyle bağlantı kurmasını sağladı. Çift, içinde William Thackeray, Thomas Carlyle ve John Stuart Mill'in de yer aldığı bir yazarlar grubunun önde gelen üyeleriydi. Bu düşünürler, bir pazar ikindi vakti Priory'de (Eliot ve Lewes'in evi) yaptıkları toplantıyla edebiyatta çığır açıcı felsefi, psikolojik ve sosyolojik kuramları kucaklayan bir hareketi başlattılar.

PRIORY, ELIOT'IN ST JOHN'S WOOD, LONDRA'DAKİ EVİ

Herman Melville

1819–1891, AMERİKALI

Melville yetenekli bir hikâye anlatıcısı ve bir gerçekçilik ustasıydı; onun gerçek büyüklüğü karmaşık ve tuhaf başyapıtı *Moby Dick*'in zengin sembolik ve tematik derinliğinde kendini gösterir.

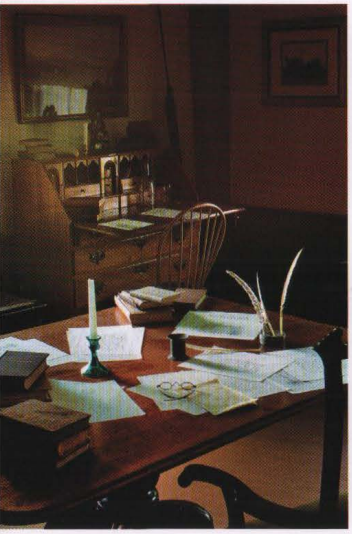

◁ **ARROWHEAD'TEKİ EV**
Melville, *Moby Dick*'i Arrowhead, Pittsfield, Massachusetts'teki evinde bu masada yazdı. Melville, 1780'lerde yapılan ve bazı hikâyelerinde yer verdiği bu evde on üç yıl boyunca yaşadı.

Herman Melville, artık yoksullaşmış New Yorklu bir ailenin sekiz çocuğundan biriydi. Ailenin serveti o gençken erimiş ve kendisinin rahat etmesini sağlayacak bir mirastan yoksun kalmıştı. Melville sürekli iş değiştirdi; kâtiplik, öğretmenlik yaptı ve sonunda sağlam bir iş bulurum umuduyla topografya okudu. Bu umudu da gerçekleşmeyince şansını denizde aradı ve *St. Lawrence* ticaret gemisinde kamarot olarak işe başladı.

Denizde yaşam

Birkaç yıl boyunca balina gemilerinde tayfalıktan sonra Melville, kafasında ilk romanları *Typee* (1846) ve *Omoo*'nun (1847) temelini oluşturan Güney Denizlerinde geçen egzotik serüven, isyan ve yamyamlık hikâyeleriyle birlikte 1844 yılında Boston'a döndü. Bu romantik ve abartılı hikâyelerin beğenilip çok satış yapması yazarın 1847 yılında Elizabeth Shaw'la evlenebilmesini sağladı. İki yıl sonraysa çiftin dört çocuğundan birincisi doğuyordu.

Melville'in ikinci kitabı *Mardi* (1849) o kadar başarılı olmadı. Gerçekçi ve romantik olay örgüsünü hemen terk edip felsefe yapmaya ve alegoriye kayan hikâye onun yine serüven bekleyen okuyucularını hayal kırıklığına uğramıştı. Gelgelelim bu kitap, Melville'in edebi tutkularındaki bir değişikliğin işaretçisiydi. Yazar, bunu yakın arkadaşı Nathaniel Hawthorne'a yazdığı bir mektupta şöyle dile getiriyordu: "Yazmaktan en heyecan duyduğum şey ... para getirmeyecek. Yine de başka türlü yazamayacağım."

Melville denizlerde yaşadıklarıyla yaptığı zengin okumalardan öğrendiklerini bir sonraki projesi *Moby Dick*'in potasında eritti. Romanını, gerçekten olmuş bir olaya, Essex gemisinin bir balina tarafından batırılmasına dayanan güçlü bir olay örgüsüne, olağanüstü ve zaafı olan bir kahramana, gözünü intikam bürümüş fanatik Kaptan Ahab'a oturttu. Öte yandan, Melville'in denizdeki yaşama dair canlı betimlemelerinin arasında, zengin bir sembolizmin yanı sıra düzyazı, şiir, katalog, sahne yönergeleri, kendi kendine konuşma ve okuyucuyla konuşma dahil çok çeşitli usuller ve edebi tekniklerle bütünlük kazandırılan sınıf ve toplumsal statü, iyi ve kötü, delilik ve görev duygusu, başkaldırma, dostluk ve ölüme dair irdelemeler de vardı. *Moby Dick*, Melville'in öngördüğü gibi birçok bakımdan "yarım yamalak bir iş"ti. Üstelik ticari olarak da fiyaskoyla sonuçlandı.

Geç gelen itibar

Melville'in sonraki romanları da okur bulmadı, üstelik konferanslar vererek para kazanma girişimleri de sonuç vermedi. Böylece 1866 yılında New York City'de bir gümrük müfettişliği görevini kabul etti. Şiir yazmaya başladı, iki kitap yayımladı, ama ikisi de pek ses getirmedi. Yine de denizin ayartıcı sesi çok güçlüydü; Melville 1891 yılında ölümünden önce bir kez daha bir deniz hikâyesi üzerinde çalışıyordu; bu yapıtı, ölümünden sonra, Billy Budd adıyla1924 yılında yayımlandı. Artık ünü yükselişteydi ve *Moby Dick* Amerikan edebiyatının bir başyapıtı olarak kabul ediliyordu.

BAĞLAM
Yazınsal etkiler

Melville'i etkileyenler arasında Milton, Pope, Rabelais, Kutsal Kitap ve Shakespeare vardır. Okuduğu *Kral Lear* kitabının kenarına yazdığı "Müthiş!" ifadesi bile onun Shakespeare'in yapıtlarından ne kadar keyif aldığını gösteriyor. *Moby Dick*'teki kendi kendine konuşmalar, sahne yönergeleri ve ayrıca Shakespeare'in oyunlarından yapılan alıntılar onun etkisini açıkça gösterir. Bunlar bir yana, Melville kitabın ana karakteri zorba Kaptan Ahab'a bir Shakespeare tragedya kahramanının kalıbıyla biçim vermiştir.

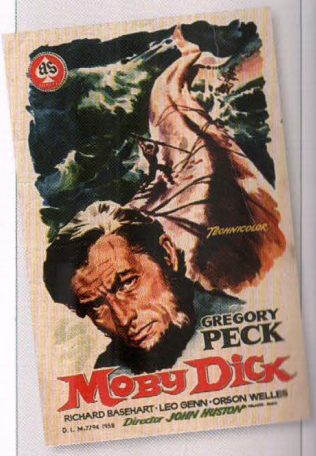

GREGORY PECK'İN AHAB ROLÜNÜ OYNADIĞI 1956 YAPIMI *MOBY DICK* FİLMİNİN POSTERİ

> "**Tehlikeyle** aşinalık **cesur** birini **daha cesur**, ama daha az gözüpek yapar."
>
> HERMAN MELVILLE, *BEYAZ CEKET*

▷ **SON YILLARINDA MELVILLE**
Bu portrede Melville kalp krizi geçirerek ölümünden sadece altı yıl önce, altmış altı yaşındayken ve yazarlık kariyerinin gerilediği dönemindeyken gösteriliyor. Başyapıtı *Moby Dick* ancak ölümünden sonra takdir edilecekti.

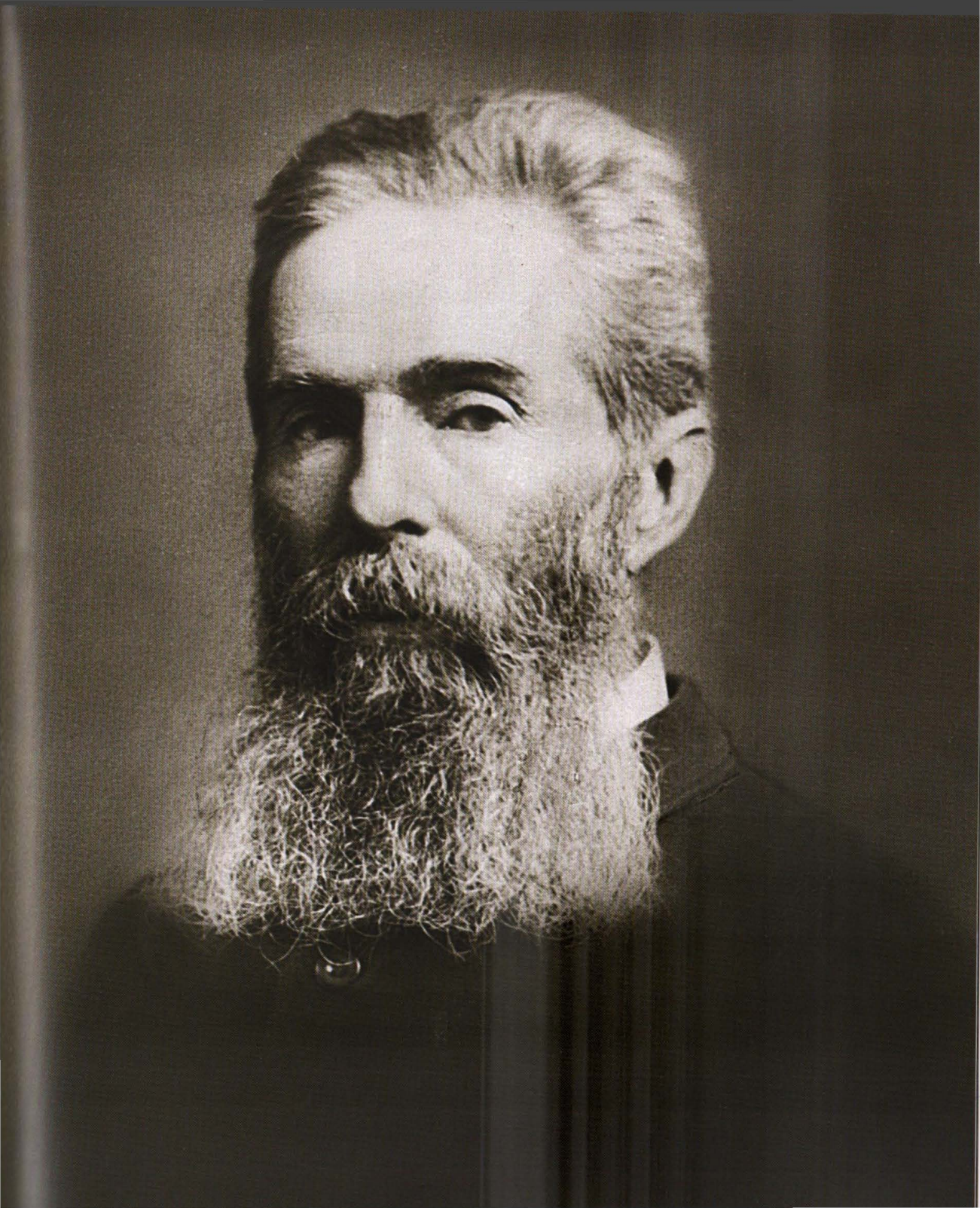

Walt Whitman

1819–1892, AMERİKALI

Whitman, *Çimen Yaprakları*'nda aşktan savaşa, kölelikten demokrasiye türlü türlü temanın yer aldığı bir destan yarattı. Muhteşem bir kahramanı değil, sıradan Amerikalıyı dillendirmek için serbest şiirden yararlanmıştı.

Walt Whitman, West Hills, Long Island'ta dokuz kardeşin ikincisi olarak 1819'da dünyaya geldi. Adı aslında Walter'dı, babasıyla karıştırılmaması için ona Walt deniliyordu. Walter, evler yaparak ailesine destek olmayı hayal ediyordu, bu evlerde bir süre yaşayacak ve sonra satıp para kazanacaktı; ama evdeki hesap çarşıya uymadı; Walt on bir yaşında okulu terk etti ve ailenin gelirini artırmak için çalışmaya başladı.

Yazı işleri eğitimi

Genç Whitman, gazetecilikle *The Long Island Patriot* adlı yerel gazetede tanıştı. Daha sonra Brooklyn'de matbaacı olarak çalıştı; edebiyata orada ilgi duydu ve ilk şiirlerini yayımladı. Ekonominin kötüleşmesi üzerine Long Island'a, ailesinin yanına geri dönmek ve öğretmenlik (ki hiç hazzettiği bir iş değildi) yapmak zorunda kaldı. Whitman 1838 yılında kendi haftalık gazetesi *The Long-Islander*'ı kurdu; işin çoğunu kendi yapıyordu, yazıları yazıyor, gazeteyi basıyor ve dağıtıyordu.

◁ **WHITMAN, y.1890**
Whitman yaşarken kendi ülkesinde pek fazla popülerlik kazanmadıysa da artık ABD'nin 19. yüzyıldaki en seçkin şairi olarak görülüyor. Özgürlüğü, doğayı, insan bedenini ve ruhunu bayrak edinmesi hâlâ esin kaynağı olmayı sürdürüyor.

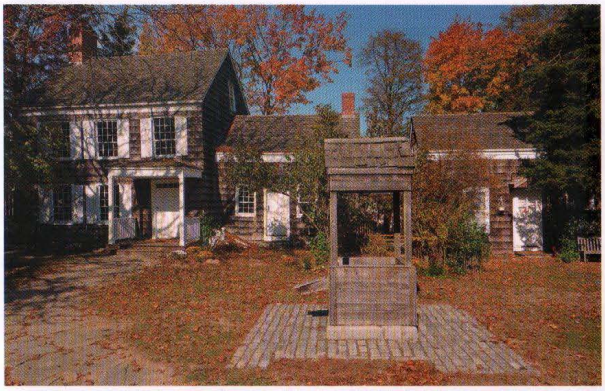

△ **WHITMAN'IN DOĞDUĞU EV**
Whitman, Long Island'daki bu sade çiftlik evinde doğmuş, ailesi yeni olanaklara sahip olma umuduyla Brooklyn'e taşınana dek, dört yaşına kadar bu evde büyümüştür.

İşletmesini satıp New York City'ye gitti. Gazeteci olarak çeşitli işlerde çalıştıktan sonra 1846 yılında *Brooklyn Eagle*'ın başyazarı oldu. Orada sağlam, ama pek tutulmayan görüşleriyle tanınıyordu. Sonunda New York Demokrat Partisi'nin köle karşıtı grubunu destekleyince işten atıldı; gazete sahibi kölelik yanlısı taraftaydı.

İlk yayımlanan yapıtları

1850'ler Whitman için dönüm noktası oldu. Tefrika edilen *Jack Engle'ın İbretlik Hayat Hikâyesi* romanı da dahil çeşitli düzyazı metinlerin yanı sıra *Erkek Sağlığı ve Eğitimi* isimli tuhaf bir kişisel gelişim kitabı ve şiirler yayımladı.

Çimen Yaprakları devrimci nitelikteydi. Bu uzun, uyaksız ve serbest yazılmış dizeler, çoğu insanın o güne kadar okuduklarına hiç benzemiyordu. Birçok kişi bu dizelerin şiirsel olmadığını düşünüyor ve tensel zevkle ilgili betimlemeleri müstehcen buluyordu. Ama kitabı büyük övgüyle karşılayan da vardı. Bunlardan biri, o kuşağın en seçkin Amerikan yazarlarından Ralph Waldo Emerson'dı. Emerson, Whitman'a

BAĞLAM

Çimen sembolizmi

Whitman için çimen birçok anlama sahip bir semboldü. Her yerde yetişen çimen evrenselliğin ifadesiydi; doğanın, yenilenmenin, ebediyetin ve yaşam döngüsünün sembolüydü. *Çimen Yaprakları* epik şiirindeki bir grup aşk şiirine *Calamus*, çimenin *Acorus calamus* veya "hazanbel" diye adlandırılan bir türünün ismini verdi. Kalamos, Yunan mitolojisinde bir başka delikanlıya gönül veren bir gencin adıydı; ırmakta boğulmuş ve kendisine su kamışı olarak yeniden hayat verilmişti. Bu nedenle, Calamus, birçok okuyucu için, Whitman'ın şiirlerinde alkış tutulan erkekler arasındaki sevgiyi temsil eder.

HAZANBEL, *ACORUS CALAMUS*

"Burada doğmuş **ana babalardan** doğma, onların da **ana babaları** burada doğma, onların da, onların da."

WALT WHITMAN, "KENDİ ŞARKIM"

"Ben kadar **sensin** de **konuşan**... **Oynattığım** senin **dilin**."

WALT WHITMAN, "KENDİ ŞARKIM"

BAĞLAM
Transandantalizm

Çoğunlukla Whitman'ın transandantalizmin torunlarından olduğu söylenir. 19. yüzyıl başlarında ortaya çıkan, insanoğlunun ve doğanın temelinde iyi olduğunu, sezgi ve kendine güven gibi "Amerikan" değerlerinin önemini vurgulayan bir hareketti. Transandantalistler, toplum ve örgütlü din gibi geleneksel değerlere daha az itibar ederken, bireyin sezgilerine daha fazla değer veriyorlardı. Hareketin önde gelen takipçileri arasında Ralph Waldo Emerson ve Henry David Thoreau gibi yazarlar vardı. Whitman, *Çimen Yaprakları*'nı Emerson'ın "yeni" ABD ülkesinden ve onun eşsiz özelliklerinden söz edecek yeni bir şaire davetiye çıkardığı bir denemesine yanıt olarak yazmıştır.

AMERİKALI DENEME YAZARI RALPH WALDO EMORSON, y.1870

mektubunda şöyle diyordu: "Büyük bir kariyerin başındaki şahsınızı kutlarım."

Savaş şiirleri

Bir Demokrat ve kölelik karşıtı olan Whitman, İç Savaş başladığında Kuzey'i destekledi. Kardeşi George savaşta yaralandığında, onu bulmak için gittiği Washington DC'ye bir heyecan hâkimdi. Derme çatma kurulmuş geçici askeri hastanelerde tanık olduğu korkunç acılardan etkilenen Whitman yaralı askerlere yardımcı olmak için şehirde kaldı ve bu arada kâtiplik yaparak geçimini sağlıyordu. Whitman'ın bu olaylardan etkilenerek yazdığı savaş şiirleri, *Trampet Sesleri* ismiyle 1865'te yayımlandı. Kitaptaki şiirler, onun naif bir heyecandan kuşkuya ve ardından savaş kurbanlarına duyduğu şefkate doğru yol alan tepkilerini içeriyordu.

Savaş sona erdiğinde, Whitman yaşarken en beğenilen "Ah Kaptan! Kaptanım!" şiiriyle, dokunaklı "Bahçedeki Son Leylaklar Göverdiğinde" gibi Abraham Lincoln'un ölümüne dair şiirler yazdı.

Giderek büyüyen bir destan

Bu arada *Çimen Yaprakları*'nı elden geçirmeye devam etti; şiirlerin sırasını değiştiriyor, yeni şiirler ekliyor ve önceden *Trampet Sesleri*'nde yayımlanmış şiirleri de kitaba katıyordu. Kitabın birkaç baskısı daha yapıldı; böylece ilk başta 12 şiirden oluşan kitap sonunda 383 şiire ulaştı.

Kitabını bu şekilde genişletmesi Whitman'a şiirlerinde eğitim, demokrasi, kölelik, toplumsal değişim, iş, aşk, Amerikan coğrafyası, savaş gibi çok çeşitli temaları, kısacası ABD'nin ta kendisini işleme olanağı veriyordu. Bu muazzam kapsayıcılığı nedeniyle kitap bir Amerikan destanı olarak görülmektedir. Hoş, bu destan kendinden öncekilere hiç benzemez; soylu bir kahramanı yoktur, sıradan bir Amerikan vatandaşı, Whitman'ın kendisini merkez alır, onun deneyimlerinin, değerlerinin ve düşüncelerinin ülkenin bütün yurttaşlarınınkilerini bünyesinde barındırdığını düşünür. Kitabın ele aldığı konuların genişliği kadar üslubu da devrimciydi. Geleneksel şiirin düzenli kalıplarının aksine, Whitman'ın uzun dizelerinin çoğu çok serbest bir ritme, değişik uzunluğa ve ölçüye sahiptir. Oysa şair çok geleneksel bir kaynaktan, söz dizimini ve ritmini çoğunlukla benimsediği Kutsal Kitap'tan esinlenmişti. Kutsal Kitap'ta olduğu gibi *Çimen Yaprakları*'nda da tekrarlayan kelimeler kullanılarak sunulan kataloglar ve listeler vardır. Whitman özellikle önyinelem denilen retorik tekniğinden hoşlanıyordu. Bu teknikte, bir dize veya cümle aynı ifadeyle başlar (sözgelimi "Durmaksızın Sallanan Beşikten" şiirindeki "Out of the..." ile "And every day..."sözleriyle başlayan dizeler gibi). Bu araçlar, onun şiirine mağrur ve coşkulu bir hava katılmasına yardımcı oluyordu.

△ **WHITMAN VE DOYLE**
Whitman, Washington DC'deyken bir tramvay kondüktörüyle yakın ve muhtemelen romantik bir ilişki kurdu.

Cinsellik ve sansür

Çimen Yaprakları'nın bir yanı özellikle

BAŞYAPITLARI

1842
Franklin Evans yayımlanır, New York'ta içkinin kışkırtmasına yenik düşen bir delikanlının hikâyesidir.

1855
Çimen Yaprakları, sadece 800 adet basılarak piyasaya çıkarılır.

1860
Çimen Yaprakları'nın üçüncü baskısı, aşk ve erkek ilişkilerine bakışıyla dikkat çeker.

1865
Trampet Sesleri, Whitman'ın İç Savaşta yaralanan askerlere hastabakıcılık yaptığı dönemden esinlenilmiştir.

1871
Whitman, *Demokratik Manzaralar*'da ABD'de savaş sonrası politika ve materyalizmin yükselişi konularındaki düşüncelerini aktarır.

1892
Çimen Yaprakları'nın son baskısı, Whitman'ın akciğer ve böbrek rahatsızlığı çektiği sıralarda tamamlanır.

tartışmalara yol açıyordu: Şairin aşka ve cinselliğe yaklaşımı. Whitman, hayat kadınlarından dobra dobra söz ediyor; üstelik bunu kibar çevrelerde konu bile edilmediği bir zamanda yapıyordu. İnsanlar şairin erkekler arasındaki ilişkiler konusundaki yazılarına da kuşkuyla bakıyorlardı. Whitman, uzun uzun ve yoğun bir şekilde erkek "yoldaşlığı" ve sevgisi üzerinde duruyor, bazı okuyucularsa bunun homoseksüel aşka yapılan ve pek de gizlenmemiş göndermeler olup olmadığını sorguluyordu. Aynı belirsizlik şairin özel yaşamını da kuşatıyordu. Erkeklerle çok yakın ilişkileri vardı; yine de bunlar cinselliğe dayalı ilişkiler miydi, orası bilinmiyor. Ona yapıtlarının bu yanı sorulduğunda, bunun homoseksüellik olarak yorumlanmasının kendisini dehşete düşürdüğünü söylemiş olsa da okurların hepsinin bu inkârdan ikna olduğu söylenemez. Yayıncılar da kararsız olmalı ki Whitman'ın 1866'da

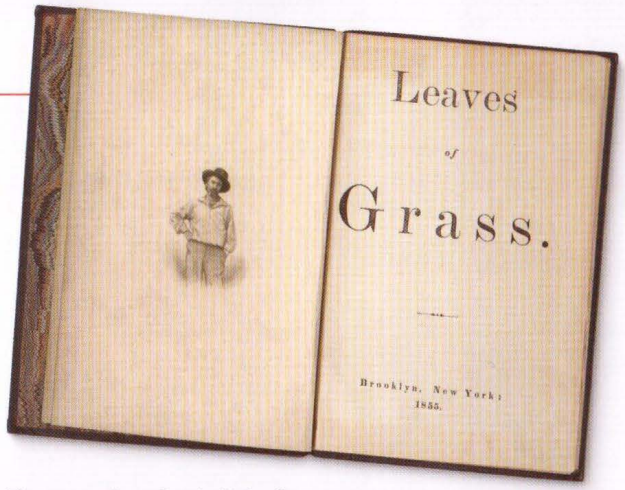

▷ **BİRİNCİ BASKI**
Çimen Yaprakları'nın birinci baskısında yazar adı yoktur; bunun yerine şairin inadına lakayt bir portresine yer verilmiştir.

yapılmasını düşündüğü *Çimen Yaprakları*'nın baskısı, istekli bir yayıncı bulununcaya kadar ertesi yılı beklemek zorunda kaldı.

Son gözden geçirmeler

1870'lerin başlarında Whitman'ın işi başından aşkındı; bir yandan yazı yazıyor, bir yandan Washington'da Adalet Bakanlığında çalışıyor, bir yandan da arteriti olan yaşlı annesine bakıyordu. Gelgelelim, 1873 yılında şairin kendisine inme indi ve Camden, New Jersey'deki kardeşi George'un yanına taşınmak zorunda kaldı. Anneleri o yıl öldü ve Whitman kardeşiyle birlikte kalarak muhteşem kitabını gözden geçiriyor ve *Savaş Günlüğü* ve *Örnek Günler* de dahil yeni bir şeyler yazıyordu. Yazar, 1884'Ten itibaren son yıllarını Camden'de kendi evinde ve güney New Jersey'deki Laurel Springs'teki bir yazlıkta geçirdi. Burada biraz huzur buldu; evi çekip çeviren, eski komşusu Mary Oakes Davis'le birlikte yaşıyor ve *Çimen Yaprakları*'nın bugün "Ölüm Döşeği Baskısı" olarak bilinen son metni üzerinde çalışıyordu. 1892 yılında satılıcan ve tüberkülozdan öldüğünde bu çalışmasını henüz tamamlamıştı.

▽ ***SAVAŞ BELGELERİ***
Ole Peter Hansen Balling'in yaptığı bu tarihsel resimde, Federasyon ordusunun başında Konfederasyon güçlerine karşı zafer kazanan General Ulysses Grant gösteriliyor. Whitman gazeteci olarak çalışmasına karşın, İç Savaşta düzenli olarak gazete muhabirliği yapmadı. Bunun yerine savaşın tantanasını, vahşiliğini ve trajedisini *Trampet Sesleri* kitabında bir araya getirdiği şiirleriyle belgeledi.

Charles Baudelaire

1821–1867, FRANSIZ

Baudelaire, 19. yüzyılın en büyük Fransız şairlerinden biriydi. Yayımlandığında öfke uyandıran en ünlü kitabı *Kötülük Çiçekleri*, bugün romantizm ile sembolizm arasında köprü oluşturan bir başyapıt olarak görülüyor.

△ **PORT LOUIS, MAURITIUS**
Baudelaire, Hint Okyanusu adalarında kaldığı sıralarda para verip kız kardeşini kölelikten kurtarmak için çalışan bir hayat kadınıyla tanıştı. Bu kadın, şairin düzyazı şiiri "Güzel Dorothee"nin esin kaynağıdır.

Charles Baudelaire'in tartışmalara yol açan şiirlerinin çoğunun kökleri onun sorunlu yetiştirilme tarzında bulunabilir. Baudelaire, yaşlı bir babayla genç bir annenin tek oğlu olarak Paris'te doğdu. Kültürlü bir adam ve bir devlet memuru olan babası o daha altı yaşındayken öldü.

Charles, 1828'de hemen yeniden evlenen annesine çok düşkündü. Annesinin yeni kocası Yarbay Jacques Aupic parlak bir kariyere sahipti ve sonunda Fransa'nın İspanya ve Türkiye büyükelçisi oldu; gelgelelim, üvey oğluna pek zaman ayıramıyordu. Çocuk çeşitli yatılı okullara gönderildi, hukukçu olması planlanmıştı. Charley annesinden ayrı kalmasına müthiş içerledi; sık sık yalnızlıktan ve tek başına kalmaktan yakınıyordu.

Ailede tartışma

Çok geçmeden Baudelaire asi bir öğrenci olup çıkınca başarılı olmasına karşın Lyon'daki okuldan atıldı. Bunun ardından, ailesinin sözünü dinleyerek Paris'te hukuk öğrencisi olarak okula kayıt yaptırdıysa da çok geçmeden kendini bohem yaşama verdi. İçki içiyor, hayat kadınlarına gidiyor (kendisini hayatı boyunca etkileyecek frengiye yakalanacaktı) ve parasını hesapsızca tüketiyordu.

Aupic, aklını başına toplar umuduyla Baudelaire'i 1841'de bir yıllığına Hindistan'a gönderdi. Başarısız bir hamleydi. Baudelaire, Hint Okyanusundaki Mauritius Adasında gemiden atladı ve birkaç ay sonra tekrar Paris'teydi.

Şairin Mauritius ve Réunion adalarında kısa süre kalması bazı şiirlerindeki egzotik deniz imgelerine esin kaynağı olduysa da bu deneyim,

PORTRE
Jeanne Duval

Uzun süre Charles Baudelaire'in sevgilisi olan Jeanne Duval, *Kötülük Çiçekleri*'ndeki bir grup şiirin esin kaynağıydı. Haiti'de doğan Duval, Fransa'ya geldikten sonra oyuncu ve dansçı olmuştu. Çift 1842 yılında tanıştı ve ara ara ayrılıklarla barışmaların yaşandığı yaklaşık yirmi yıl sürecek fırtınalı bir ilişkiye atıldı. Duval melezdi; Baudelaire ona "Kara Venüs" diyordu. Baudelaire'in şiirlerinde onun egzotik doğasına ve tehlikeli güzelliğine yapılan sayısız gönderme vardır. Duval, Baudelaire'in erotik imgeleminin odak noktası haline geldi ve yazılarında onun "fildişi kalçaları"ndan, "ruhunun bacaları gibi kara gözleri"nden ve simsiyah uzanan saçlarından övgüyle söz etti.

JEANNE DUVAL, CHARLES BAUDELAIRE

> "***Kötülük Çiçekleri*** ... **suratsız** ve **soğuk** bir **güzellikle örtülüdür**: Çünkü o **hiddet** ve **sabırla** yaratıldı."
>
> CHARLES BAUDELAIRE

▷ **BAUDELAIRE, y.1866**
Etienne Carjat tarafından çekilmiş bu renklendirilmiş portre, şairi yaşamının sonlarına doğru gösteriyor. Baudelaire poz vermiş olsa da fotoğraf için "her ressam bozuntusunun, çalışmalarını tamamlayamayacak kadar fukara veya tembel her ressamın sığınağıdır" diyecekti.

△ **HOTEL PIMODAN, PARİS**
Club des Hachichins (Afyon Yutanlar Kulübü), Ile Saint-Louis Caddesi üzerindeki Baudelaire'in bir dairesinin olduğu bu binada toplanırdı. Kulüp üyeleri arasında Alexandre Dumas, Eugène Delacroix ve Dr Jascques-Joseph Moreau vardı; uyuşturucuya bağlı deneyimlerini paylaşmak için 1840'ların sonlarında düzenli olarak burada toplanırlardı.

davranışlarını değiştirmesi açısından hiçbir işe yaramadı. Geri döndüğünde Jeanne Duval'le ilişkisi başladı (ailesinin onaylamayacağını bal gibi bildiği bir ilişkiydi); kanabis ve afyonla denemelere başladı. 1843'te ünlü Afyon Yutanlar Kulübünün (Club des Hachichins) toplantılarını yaptığı Hôtel Pimodan'de bir daire kiraladı; daha sonra bu denemelerini Şarap ve *Esrara Dair* (1851) ve *Yapma Cennetler* (1860) adlı yapıtlarında anlattı. Ailesine bildirdi, hukukçu olmaya niyeti yoktu, edebiyatla uğraşacaktı.

Ailesi sert bir önlemle karşılık verdi. Baudelaire'e yirmi bir yaşında babasından hatırı sayılır bir miras kalmıştı, ama para hızla eriyordu. Aupic, 1884'te mirasın yönetimini bir avukata verdi; Charles'a sadece makul bir ödenek ayrıldı. O andan itibaren Baudelaire'in yaşam tarzı değişiverdi. Baudelaire bundan böyle yoksulluk sınırında ve kısmen ailesinden kopuk bir hayat yaşayacaktı. Para bir yana, işlerine yabancıların burnunu sokuyor olması ona dehşet verici geriyordu. Annesiyle ilişkisi bozuldu ve ancak Aupick'in 1857'de ölümünden sonra araları düzeldi.

△ ***ENKAZ*, 1866**
Baudelaire'in *Enkaz* kitabının ilk sayfasını Félicien Rops'un bir gravürü süsler. İskelet, iyilik ve kötülük ağacını simgeler; ağacın yukarısında, Baudelaire'in bir kimera tarafından taşınan bir portresi vardır. Şairin son kitabıdır.

Skandal

Para sıkıntısı hiç olmazsa Baudelaire'i harekete geçirdi. Şiirden para kazanamıyordu, bu yüzden sanat eleştirmeni olarak çalışmaya başladı. Paris'teki resmi sanat sergisi Salon'la ilgili 1845 tarihli makalesiyle bu alanda isim yaptı, ama ilgi alanları resimle sınırlı değildi. Ayrıca müzik konusunda da kapsamlı yazılar yazıyordu ve Richard Wagner'in yapıtlarına alkış tutan ilk eleştirmenlerden biriydi. Bunların yanı sıra Edgar Allan Poe'nun yapıtlarına hayranlık duymaya başladı. Benzer ara meseleleri ve aile çekişmeleri yaşamış olan bu Amerikalı yazarla kendisi arasında güçlü bir yakınlık hissediyordu. 1852 yılında bir Poe biyografisi yazdı, bunu Poe'nun öykülerinin çevirileri takip etti ve bunlar 1856'da basılmaya başlandı.

Bu arada Baudelaire kendisine ait bir kitabı da (*La Fanfarlo* adlı bir kısa romanı) bitirmişti ve bir şair olarak isim yapıyordu. İlk kitabının isminin *Lezbiyenler* olacağını duyurduysa da daha sonra bundan daha iyi bir isim bulacaktı. Gelgelelim, *Kötülük Çiçekleri*'nin ilk resmi baskısı yapıldığında insanlarda genel olarak şok tesiri yarattı. Metne resmi makamlarca el konuldu; Baudelaire ve yayıncısı edepsizlik ve ahlaksızlıkla suçlandı. Bu olayda ikisine de para cezası verilirken, cinsel içerikleri nedeniyle altı şiiri kitaptan çıkarıldı. Bu skandal şaire hiç zarar vermedi, aksine ona ün kazandırdı ve kitabın satışlarını artırdı.

Baudelaire, yıllarca şiirlerinin orasıyla burasıyla oynadığı için *Kötülük*

BAŞYAPITLAR

1847
La Fanfarlo yayımlanır. Bu yarı-otobiyografik kısa roman, bir şair ile bir kadın oyuncu, La Fanfarlo arasındaki sarpa saran aşk ilişkisini anlatır.

1857
Kötülük Çiçekleri resmi çevreleri fazlasıyla rahatsız eder ve şairin cezalandırılmasıyla yol açar. Kitabın genişletilmiş bir baskısı 1861 yılında yayımlanır.

1860
Yapma Cennetler, Baudelaire'in Afyon Yutanlar Kulübünde deneyimlediği şarabın ve afyonun etkilerini anlatır.

1863
Baudelaire'in sanat eleştirisi metinlerinin en ünlüsü *Modern Hayatın Ressamı* yayımlanır. Bu kitapta güzelliği analiz eder.

1869
Baudelaire'in elli kısa düzyazı şiirinden oluşan *Paris Sıkıntısı* yayımlanır. Şair, bu kitapta modern şehir hayatının güzelliğine övgü düzer.

> "**Modernite gelip geçici**, ele avuca sığmaz ve koşullara **bağlıdır**."
>
> CHARLES BAUDELAIRE, *MODERN HAYATIN RESSAMI*

Çiçekleri'ndeki şiirlerinin son halini alması uzun sürdü. Bazılarının tarihleri 1840'lara kadar uzanırken, kitabın genişletilmiş bir baskısı 1861 yılında yapıldı. Şiir derlemesi tonu, içeriği ve imgeleriyle olağanüstüdür. Baudelaire, çiçeklerini (güzellik duyumunu) doğada değil, "*mal*"da, günlük hayatın bayağı gerçekliğinde aradı. Bu, modern şehir hayatının pisliğinde veya hayvan tutkusunun terli gerçekliğinde bulunabilirdi. Aynı ölçüde hayal kurma, sıkılma veya ümitsizlik anlarında da bu duyumlar derlenebilir.

Duyuların şiiri

Baudelaire, gerçek anlamda ilk modern şairlerden biri olarak övülmüştür. Bu, onun yazılarındaki bazen sanki bir güncenin sayfalarını okuyormuşsunuz gibi gelen oldukça kişisel ve sır verici havasından kaynaklanır. Utandırıcı düşüncelerini veya duygularını saklamaya kalkmaz. Mesela, şair "O *şuh kadına*" şiirine sevgilisinin yüzünü güzel bir manzaraya ve gülüşünü oyuncu esintiye benzeterek girdikten sonra daha birkaç dize geçmeden geceleyin odasına süzülüp kadının tenini cezalandırıp zehrini ona kusma arzusunu dile getirir. Baudelaire'in imge dağarcığı korkunç zengin ve çağrışım uyandırıcıdır. Bunun arkasında yatan ve kabaca felsefeci Emanuel Swedenborg'un düşüncelerine dayanan kuramı "Uyuşumlar" şiirinde açıklar. Bu şiirinde der ki, doğa bir "semboller ormanı içerir/[insana] anlayışlı gözlerle bakan / tıpkı uzaklarda birbirine karışan uzun yankılar gibi". Baudlaire'e göre, "kokular, sesler ve renkler birbirleriyle uyuşurlar". Baudelaire'de baş döndürücü bir kokunun, saçın teması, çarpıcı bir renk veya güzel bir şarkı duyumunun uyandırabildiği dolaysız ikili duyum deneyimi onun şiirine duyusal güç kazandırır. Bundan doğan imgesel çağrışımlar Simgecilere esin kaynağı oldu. Genç şair kuşağı (Rimbaud, Mallarmé ve Verlaine) için Baudelaire bir dâhiydi.

Annenin pişmanlığı

Baudelaire, *Kötülük Çiçekleri*'nin ikinci baskısının yayımlanmasından sonra giderek düzyazı şiirleri üzerinde yoğunlaşmaya başladı. Sonraki yıllarında sağlık ve para sorunları peşini bırakmadı. 1864'te Belçika'daki konferans turunda ne yazık ki felç geçirdi. Baudelaire bir daha asla toparlanamadı ve 1867 Ağustos'unda annesinin kollarında öldü. Anneye göre, oğlu keşke Aupick'in sözlerini dinleseydi. Evet, annesi kabul ediyordu, oğlu o zaman edebiyat dünyasında iz bırakmayacaktı, ama "üçü birlikte daha mutlu olacaklardı".

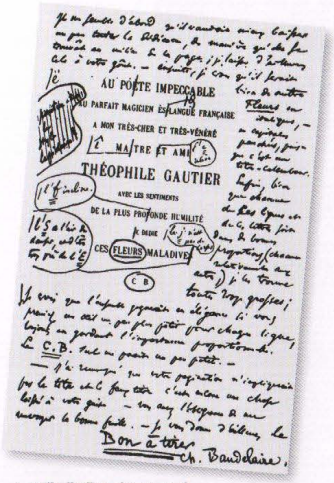

△ ***KÖTÜLÜK ÇİÇEKLERİ***
Baudelaire tarafından düzeltilen bu prova baskı, şair arkadaşı Theophile Gautier'e ithaf edilen *Kötülük Çiçekleri*'nin ithaf sayfasıdır.

BAĞLAM

Sanat, sanat eleştirisi ve şiir

Baudelaire, kendini bir şair olarak ispatlamasından çok önce, çok keskin kavrayışa sahip bir sanat eleştirmeni olarak isim yapmıştı. 1845'ten itibaren Salon (Paris'te her yıl düzenlenen resim sergisi) sergilerine ilişkin yazıların yanı sıra sevdiği ressamların bazılarıyla ilgili ayrıntılı eleştiriler kaleme aldı. Sanata ilişkin bu eleştirilerde, Baudelaire çok geçmeden şiirlerine yansıyacak güzelliğe dair ahlaki değerlere ve kavramlara değiniyordu. Başlarda idolünün romantik ressam Eugene Delacroix olmasına karşın, Baudelaire asıl övgüsünü Constantin Guys ve "modern şehir hayatının kahramanlığını" yakalayan (ve şairin çok yakın dostu olan) Edouard Manet gibi ressamlara saklamıştır.

TUILERIES BAHÇELERİNDE MÜZİK, EDOUARD MANET, 1862

Gustave Flaubert

1821–1880, FRANSIZ

Flaubert, modern romanın en büyük öncülerinden biridir. Üslubundaki kılı kırk yaran mükemmeliyetçiliğiyle tanınan yazar, başyapıtı *Madame Bovary*'nin sözümona ahlaksızlığıyla Fransız toplumunu dehşete düşürmüştür.

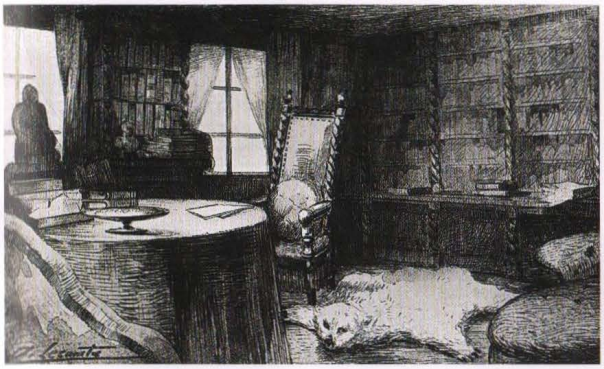

◁ **GUSTAVE FLAUBERT**
Flaubert mahremiyetine düşkünlüğü ve gereksiz yere titizliğiyle nam salmış biriydi. Hiç röportaj vermedi ve fotoğraflarının yayımlanmasını yasaklamıştı. Bu fotoğrafında, yazarı alameti farikasına dönüşmüş posbıyığıyla görüyoruz.

Gustave Flaubert, Rouen'de doğdu; babası Achille-Cléophas tanınmış bir cerrah ve hastane yöneticisiydi. Ailesinin serveti, yazı üslubunu daha da geliştirmeye ve mükemmelleştirmeye bol bol zaman harcamasına el veren mali güvenceyi sağladığı için Flaubert'in yazarlık kariyerini biçimlendirmesinde etkili oldu.

Flaubert, Rouen'deki bir yatılı okula gitti. Okulun sıkı ve askeri bir disiplinle yönetilmesine karşın, tarih ve edebiyat konularında mükemmel bir temel edinmesini sağladı. Okul gazetesine katkıda bulunuyor ve genellikle tarihsel karakterde bir sürü kurmaca metin yazıyordu.

Flaubert, on dokuz yaşındayken hukuk okuması için Paris'e gönderildi; ama hukuk pek heves duyduğu bir konu değildi. Hastalanıp (bir tür sara olduğu düşünülüyordu) okulu bırakmak zorunda kaldığında pek üzüldüğü söylenemez. Yaşamı boyunca çeşitli aralıklarla sara krizine tutulacaktı.

Croisset'teki ev

Flaubert, öğrenimini yarıda bıraktıktan sonra Rouen'e geri döndü ve ömrünün sonuna kadar bir daha da oradan ayrılmadı. Gelgelelim, 1846'da iki üzücü olay yaşadı: Önce babasını kaybetti ve çok geçmeden kız kardeşi Caroline doğum yaparken öldü. Flaubert'e ciddi bir miras kalınca annesi ve bebek yaştaki kız yeğeniyle birlikte Rouen'in hemen dışında küçük bir köy olan Croisset'te yeni bir eve taşındı. Yapıtlarının çoğunu Seine Nehrine tepeden bakan bu yazlıkta yazdı. Sevgilisi olacak yazar Louise Colet (*bkz.* sağdaki kutu) ile aynı yıl tanıştı.

◁ **CROISSET'TEKİ ÇALIŞMA ODASI**
1870 tarihli bu çizim, Flaubert'in Croisset'teki evini gösteriyor. Yazar, burada *mat juste*'yi [*doğru kelime*] arayarak ve çoğunlukla geceleri çalışıyordu.

Romantizm ve gerçekçilik

Flaubert henüz kayda değer bir şey yayımlamamış olsa da yazar olarak hangi yolu benimseyeceği konusundaki düşünceleri kesindi. Burjuva değerlerinden hoşlanmıyordu; kendisini çağının romantizminin karşı cephesinde konumlandırıyordu. Günlük hayatı titiz bir kesinlik, sade ve "nesnel" bir düzyazıyla sergileme peşindeydi – bu üslup ileride onun yazınsal gerçekçiliğin öncülerinden biri olmasını sağlayacaktı. Yine de,

PORTRE
Louise Colet

Flaubert, Colet (1810-1876) ile yazarın kız kardeşinin bir büstünü yapması istenen heykeltraş James Pradier'in stüdyosunda tanıştı. Flaubert'den on bir yaş büyük olan Colet'in arkasında başarısız bir evlilik vardı. Colet, Paris edebiyat çevresinin seçkin bir üyesiydi, şiirleri yayımlanmış bir şairdi ve Fransız Akademisinden birkaç ödül almıştı. Çok geçmeden Flaubert'in esin perisi ve sevgilisi oldu, Emma Bovary karakterinin ana kaynaklarından biriydi. Âşıkların arasındaki yazışmalardan Flaubert ile *Madame Bovary*'yi yazarken yararlandığı fikirler ve teknikler konusunda epey bilgi ediniyoruz. Flaubert ilişkiyi sona erdirince Colet onun hakkında kaba bir roman (*Lui*, 1859) yazarak intikamını aldı.

LOUISE COLET

"Ben **derinlere dalıp eli bomboş**, yüzü mosmor çıkan o **meçhul** ve **sabırlı inci avcısıyım.**"

GUSTAVE FLAUBERT

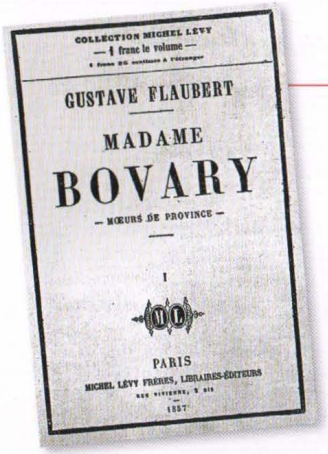

△ ***MADAME BOVARY*, BİRİNCİ BASKI**
Flaubert, *Madame Bovary* yapıtıyla 19. yüzyılın en iyi düzyazı üslupçusu olduğunu kanıtladı. "Düzyazıda iyi bir cümle, tıpkı şiirdeki iyi bir dize gibi değiştirilemez olmalıdır."

"**Mükemmellik** her yerde **aynı özelliğe** sahiptir: **Hassaslık** ve **kesinlik.**"

GUSTAVE FLAUBERT

Flaubert'ın yapıtlarındaki bazı temalarda ondaki romantik damar açıkça görünür. Sözgelimi, antik Kartaca'da geçen *Salambo*'da ve Kutsal Kitap'taki Salome hikâyesinin yorumu niteliğindeki *Hérodias*'ta egzotizme duyduğu merak kendini gösterir. *Aziz Antonius'un Baştan Çıkarılışı*'nda, bu erken dönem Hıristiyan azizi allak bullak eden görülerin olağanüstü ve sanrılı anlatısında da görüleceği gibi Flaubert besbelli fanteziye de yakın bir yazardı. Bu kitabın birinci metnini 1849'da yayımladı ve en yakın arkadaşları Louis Bouilhet ve Maxime Du Camp'a dört günde okudu. Onlara araya girmeden dinlemelerini söyledi; gelgelelim Flaubert kitabı okuyup bitirdiğinde, ikisi de el yazmasını şömineye atmasını öğütlediler. Flaubert denileni yapmadı; bunun yerine, kusursuzluk peşinde araştırmalar yapıp metin üzerinde yıllarca titizlikle çalıştı. Belki de Maxime De Camp'ın Ortadoğu'ya yapacağı fotoğraf gezisine Flaubert'in de katılmasının ardında yatan dürtü, kışkırtmaya karşı mücadelesini Mısır çölünde veren Aziz Antonius'a duyduğu ilgidir. Aynı şekilde, Flaubert *Salambo*'yu yazmayı planlarken Tunus yakınlarındaki Kartaca harabelerini görmeyi ihmal etmez.

▽ ***ROUEN LİMANI*, 1878**
Torello Ancillotti'nin bu resmi, Flaubert'in yaşadığı Rouen şehrine ait bir manzaradır. Bir katedral girişinin üstündeki Salome heykeli Flaubert'in *Hérodias*'ı için esin kaynağı olmuştu.

◁ ***HERODIADE*, OPERA UYARLAMASI**
Flaubert'in kısa romanı *Hérodias* Jules Massenet tarafından operaya uyarlandı. Emma Calvé'nin başrolde olduğu Paris prodüksiyonu *Le Théâtre* dergisinde yayımlandı.

Madame Bovary

Flaubert, *Madame Bovary* üzerinde 1851'de çalışmaya başladı. Bu fikrin tohumu, bir çiftin zina, borç ve intiharla mahvolan hayatıyla ilgili olarak yakın tarihlerde gazetelerde yayımlanan trajik bir olaydan filizlenmişti. Roman, Flaubert'e burjuva sınıfına karşı hırsını alması için de bol bol imkân verdi; onun kuşağı eski rejimin yıkılmasını görmeye yetişememişti. Bunun yerine, zengin bir orta sınıfla onun dar görüşlü materyalizminin ve saygınlık tutkusunun yükselişine tanık olmuştu. Flaubert, *Madame Bovary*'de bu sınıfı temsil eden, gözleri romantizmle körleşmiş ve kapıldığı aldatıcı değerlerle yıkıma uğrayan bir kadının düşüş serüvenini izliyordu.

Flaubert'in romanı tamamlaması beş yıl sürdü. Arkadaşlarının Aziz Antonius'la ilgili eleştirilerini dikkate alarak yazısındaki bütün romantik fazlalıklardan sıyrılmaya karar verdi. "Serbest dolaylı üslup" olarak bilinen yazarın karakterleri ve metniyle arasına mesafe koyduğu ("her yerde olduğu, ama hiçbir yerde kendini göstermediği) bir tekniği benimsedi.

Karakterlerinin izlenimlerini hiçbir ahlak dersi vermeden, yargıda veya yorumda bulunmadan dolaylı olarak anlatma yolunu seçti. Gösterişli anlatımlar ve tumturaklı mecazlardan kaçınarak dilini budadı. Her cümleyi bir şiir dizesiymiş gibi ölçüp biçiyor ve sonra metni çalışma odasında sesli okuyarak tekrarlayan sesleri, zayıf veya gereksiz ifadeleri çıkarıyordu. Haliyle bu yavaş ve uzun bir süreçti. Walter Pater, Flaubert'i "bir yazınsal üslup şehidi" olarak tanımlarken, Henry James, "onun sanatında hissettiği tek şeyin meşakkat" olduğunu söyler. Flaubert, *le mot juste*'yi (doğru kelime anlamına gelen bu ifadeyi onun uydurduğu söylenir) bulmak için saatler harcardı. Mektuplarında, bütün öğle sonrasını sadece iki düzeltme yaparak harcadığından veya "yazması birkaç gün sürmüş bir cümleyi atarken" hissettiği acıdan şikâyetçi olurdu.

Eleştirel tepkiler

Madame Bovary 1857'de yayımlandı ve çok geçmeden devletle başı belaya girdi. O dönemin standartlarına göre, Emma'nın sadakatsizlikleriyle ilgili açıklamaların çok açık olduğu düşünülüyor ve Flaubert halkın ahlakını bozmakla suçlanıyordu. Neyse ki beraat etti ve kitabın yarattığı skandal ona hem şöhret hem de başarı sağladı.

Kullandığı kılı kırk yaran yöntemler nedeniyle Flaubert'in verimi göreceli olarak azdı ve yapıtlarına gösterilen ilımlı tepki genellikle canını sıkıyordu. Eleştirmenler *Salambo*'daki kapsamlı tarihi ayrıntılardan sıkılıyorlardı. Genç bir adamın kendisinden büyük ve evli bir kadına olan aşkı üzerine odaklanan *Gönül Eğitimi* geri atılmış bir adım olarak görülüyordu, oysa Flaubert'in gözünde kendisinin başyapıtıydı. *Aziz Antonius*'un son hali (ki nihayet 1874 yılında yayımlanmıştı) görmezden gelindi dense yeridir. Oyunu *Aday*, dört gece oynandıktan sonra kaldırıldı. 1877'de yayımlanan *Üç Masal* herkesçe beğenildiyse de Flaubert artık sağlığı ve para sıkıntısıyla boğuştuğu için bu zaferinin keyfini çıkardı denemez.

Flaubert'in ünü, ölümünden sonra, özellikle Louise Colet'le paylaştığı yazışmalarının yayımlanmasının ardından giderek arttı. Hem *Salambo* hem *Hérodias* operaya uyarlandı ve Henry James, Franz Kafka, Guy de Maupassant ve Jean-Paul Sartre gibi yazarlar onun etkisinden takdirle söz ettiler. Flaubert bugün üslubun babası ve modern romanın kurucularından biri olarak görülmektedir.

PORTRE
Maxime Du Camp

Du Camp (1822-1894) Flaubert'in en yakın arkadaşlarından biri ve en gözde seyahat yoldaşıydı. En iddialı gezileri, 1849-51 arasında Ortadoğu'da yaptıkları yirmi bir ay süren turdu. Du Camp, tarihi kalıntıları fotoğraflamak için resmi sponsorluk kazanmıştı; gezinin sonuçları *Mısır*, *Nubia*, *Filistin* ve *Suriye*'de (1852) yayımlandı. Bu kitap, hemen çoksatarlar arasına girdi ve Du Camp'a *Legion d'Honneur* madalyasını kazandırdı. Bu iki genç adam deneyimlerine mektuplarında ve günlüklerinde de yer verdiler. Bunlar arasında yerel kadınlarla cinsel serüvenler, casus diye tutuklanmaları ve Nil'in aşağısına yaptıkları tüyler ürpertici gezi yer alıyordu.

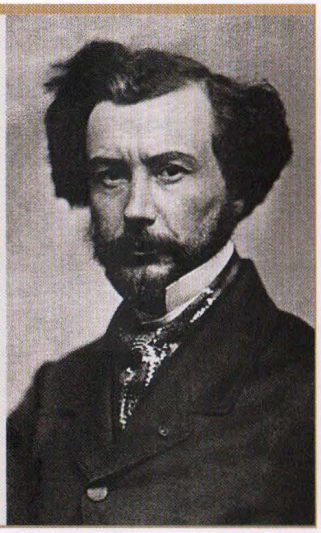

MAXIME DU CAMP, NADAR, y.1857

BAŞYAPITLARI

1857
Flaubert'in *Madame Bovary*'si yayımlanır. Sansasyon yaratır ve yazarı halkın ahlaki değerlerini rencide ettiği için mahkemeye çıkarılır.

1862
Flaubert'in antik Kartaca'da geçen tarihsel romanı *Salambo* titiz ve kapsamlı bir araştırmadan sonra yayımlanır.

1869
Gönül Eğitimi yayımlanır. Fransa'da Orleans monarşisini bitiren 1848 ayaklanmasının çalkantıları sırasında geçer.

1874
Aziz Antonius'un Baştan Çıkarılışı yayımlanır. Mısır çölünde bir münzevi olarak yaşayan bir üçüncü yüzyıl azizinin görülerine dayanır.

1877
Gerek eleştirmenler gerekse halk tarafından beğenilen *Üç Masal*'daki üç farklı hikâye, kitabı yazarın en beğenilen yapıtlarından biri yapar.

Fyodor Dostoyevski

1821–1881, RUS

Dostoyevski, dinsel ve ahlaki meseleleri mercek altına aldığı muhteşem psikolojik ve felsefi derinliğe sahip yapıtlarında, hızla modernleşen bir ülke bağlamında insan zihninin kıyısını köşesini kurcalar.

△ ***MIKHAIL DOSTOYEVSKİ***
Dostoyevski'nin babası Mikhail, çabuk öfkelenen disiplinli bir adamdı. Evde yarattığı gerginlik ve sindirme havası oğlunun çalkantılı metinlerini fazlasıyla etkilemiştir.

▷ ***DOSTOYEVSKİ, 1872***
Vasily Perov'un yaptığı bu portrede sağlığı giderek bozulan bir Dostoyevski görüyoruz. Yazar o sıralarda nefes darlığı çekiyordu ve tedavi umuduyla Almanya'daki Ems kaplıcalarına gitti.

Dostoyevski, düzmece idam, Sibirya'ya sürgün, sara ve kumar bağımlılığı badirelerini atlattı ve tüm bunlar onun yaşamında silinmez izler bıraktı. Yapıtlarındaki, sorunlu insanlara olan empatisinde, sofuluğunda ve ıstırap çekmeyi ruhu arındırıcı bir güç olarak betimlemesinde bu izleri görmek mümkün.

Fyodor Mihayloviç Dostoyevski, sekiz çocuğun ikincisi olarak 11 Kasım 1821'de Moskova'da doğdu. Babası Mikhail, Düşkünler Hastanesinde doktor, annesiyse bir tüccar ailenin kızıydı. İlk yılları sıkıntılı geçti: Ailesi sofuydu; babası katı ve sert biriydi üstelik geniş aile hastane arazisindeki bir evde balık istifi yaşıyordu.

Eğitim ve ilk yapıtlar

Dostoyevski, 1833'e kadar evde eğitim aldıktan sonra Moskova'da bir yatılı okula gönderildi. Annesi 1837'de tüberkülozdan öldü ve Dostoyevski aynı yıl St. Petersburg'taki Askeri Mühendislik Akademisine gönderildi. Bilime hevesi yoktu; edebiyattan, özellikle Sir Walter Scott, Ann Radclife, Friedrich Schiller, Nikolai Gogol ve Aleksandr Puşkin'inkiler dahil gotik ve romantik yapıtlardan hoşlanıyordu. Babasının 1839 yılında ölümüyle Dostoyevski'nin ilk sara belirtileri aynı zamana rastlar.

Dostoyevski, 1843'te sınavlarını verdi ve St. Petersburg'ta teğmen mühendis olarak iş buldu. Başlarda ek gelir olması için edebi metinler çevirdiyse de bir yıl geçmeden görevinden istifa ederek bütün zamanını yazmaya ayırdı. St. Petersburg'un varoşlarında yoksul bir kâtip ile genç bir terzi kadın arasındaki ilişkiyi anlattığı ilk romanı *İnsancıklar* 1846'da yayımlandı ve büyük beğeniyle karşılandı. Kitap, seçkin eleştirmen Vissarion Belinski tarafından Rusya'nın ilk "toplumsal romanı" ilan edildi. Gelgelelim Dostoyevski'nin sonraki yapıtı *Öteki* kötü eleştiriler aldı. Edebiyat sahnesinde bir an kendisine çevrilen spotlar sönmüş görünüyordu. Bunu başka kısa hikâyeler izlediyse de şansı geri dönmedi.

Kışkırtma ve mahkûmiyet

Dostoyevski serfliğe (toprağa bağlı köleliğe) karşıydı ve Petrashevsky Grubu olarak bilinen radikal sosyal reformcu bir grupla yakınlaşmaya başladı. Çar I. Nikolay (*bkz.* aşağıdaki kutu) bu "komploculari" tutuklatıp ölüme mahkûm ettirdi. İdam mangasının önünde duvara

BAĞLAM

Rusya'da Politika

Rusya'da 19. yüzyıl ortaları çalkantılı yıllardı. Çar I. Aleksandr'ın yoksul, geri kalmış ve devasa büyüklükteki Rus İmparatorluğu'nu modernleştirme ve özgürleştirme girişimleri, 1825'te kardeşi I. Nikolay'ın tahta çıkışıyla kösteklendi. Nikolay bir diktatördü, ülkeyi yozlaşmış ve baskıcı bir bürokrasiyle yönetiyordu. Avrupa'nın her yerinde patlak veren 1848 devrimlerinin etkileri dalga dalga yayılarak Rusya'ya ulaştı ve II. Aleksandr 1855'te çar olduğunda Ruslar reforma hazırdı. Aleksandr 1861'de serfliği kaldırmasıyla yirmi üç milyondan fazla serf azat edildi ve Rusya'nın toprak sahibi aristokrat sınıfının gücü zayıfladı.

II. ALEKSANDR SERFLERİ AZAT ETTİĞİNİ İLAN EDİYOR, GUSTAV DITTENBERGER VON DITTENBERG, y.1861

"Gerçeği bilip **mutsuz** olmak, bir **hayal âleminde mutlu** olmaktan **iyidir.**"

FYODOR DOSTOYEVSKİ, *BUDALA*

PORTRE

Aleksandr Puşkin

Dostoyevski, Rusya'nın büyük ulusal şairi Aleksandr Puşkin'in (1799-1837) ateşli bir hayranıydı. Aynı zamanda bir romancı, oyun ve kısa hikâye yazarı Puşkin'in yapıtları günlük konuşma dilini entelektüel bir düzeye çıkarmıştır. *Eugene Onegin* adlı manzum romanının kahramanı örnek Rus kahramanı durumuna geldi. Puşkin, 19. yüzyıl Rus gerçekçi romanlarına giden yolu açtı. Dostoyevski, 1880 tarihinde Moskova'da Puşkin anıtının açılış töreninde hararetli bir konuşma yaparak şunları söyler: "Puşkin hep Rus karakterine inancı dillendirir, eğer inanç varsa, umut da vardır, Rus insanına duyulan büyük umut."

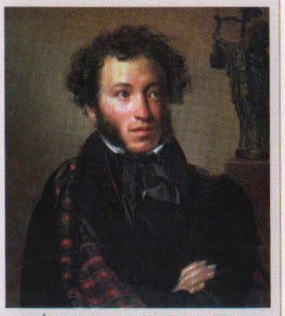

PUŞKİN, OREST ADAMOVICH KIPRENSKY, 1827

dizilmişlerken bir atlı çıkagelip idamların ertelendiği haberini getirdi. Aslında bütün bu mizansen onları sindirip cezalandırmak için tasarlanmış canavarca bir oyundu. Başarılı da oldu: Bu olayla derinden yaralanan Dostoyevski'nin sonraki yapıtlarındaki bazı karakterler ölümle yüz yüze kalma deneyimiyle uğraşıp durdular.

Hapis ve özgürlük

Dostoyevski, komploda yer aldığı için Sibirya çalışma kampında dört yıl geçirdi. Zihinsel ve duygusal olarak dengesini korumak için Rus Ortodoks dinine sığındı. Sonraki yapıtlarında boy gösterecek sıradan insanları hapiste anladı. 1854'te serbest bırakılmasına karşın, orduda hizmet yapmak için dört yılını daha Sibirya'da geçirmek zorundaydı. 1857'de Maria Dimitriyevna Isayeva isimli bir dulla evlendi ve iki yıl sonra St. Petersburg'a dönmesine izin verildi.

Dostoyevski kendini tekrar edebiyata verdi, erkek kardeşi Mikhail'le birlikte çıkardığı *Vremya* (Zaman) ve *Epokha* (Dönem) dergilerinde öyküler ve denemeler yayımlıyordu. Bu denemelerinde ve *Yeraltından Notlar*'da (1864) radikal Rus aydınlarını eleştiriyor; hapisten önce savunduğu inançları terk ediyordu. Hapis sonrasındaki yapıtlarında muhafazakâr değerlere yöneldi. Sosyalizmi reddeden Dostoyevski'nin düşünceleri, sonraki yapıtlarında irdelediği kişisel özgürlük ve sorumluluğun zorunluluğu temaları etrafında billurlaşıyordu.

Dostoyevski, 1862 ve 1863 yıllarında Batı Avrupa'da geniş çaplı seyahatler gerçekleştirdi. Avrupa'nın kültürüne hayran olduysa da onun materyalizmini yerden yere vurdu. Bu sıralarda aşırı kumar oynamaya

▷ **DÜZMECE İDAM**

Bu imzasız tabloda, 1849 yılında St. Petersburg'un Semyonov Meydanında Petrashevsky Grubunun düzmece idamı resmediliyor.

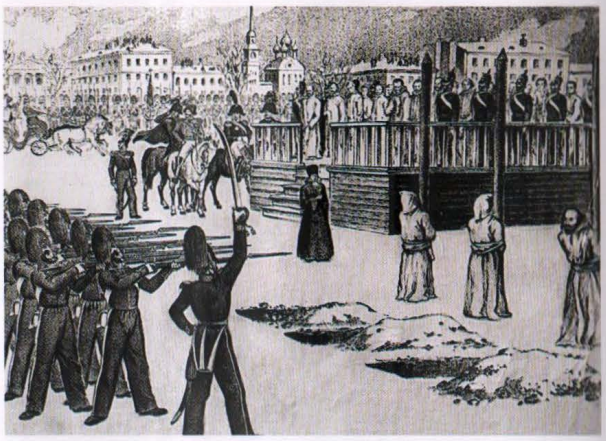

△ ***SENNAYA MEYDANI*, 1841**

Dostoyevski'nin yapıtlarında St. Petersburg'un önemli bir yeri vardır. Burada, ressam Ferdinand Perrot, suç düşüncesinin *Suç ve Ceza*'nın ana karakteri Raskolnikov'un zihninde ilk defa uç verdiği sefil mekânı betimliyor.

"Istırabı kabullenerek Tanrı'yla bütünleş – yapman gereken bu."

FYODOR DOSTOYEVSKİ, *SUÇ VE CEZA*

başladı ve büyük paralar kaybetti; ayrıca yazar Polina Suslova ile sıkıntılı bir gönül ilişkisi vardı; bu "hasta ve bencil kadın" Dostoyevski'nin karısından boşanmasını istiyordu (oysa Maria'nın 1864'te ölümünden sonra Dostoyevski'yle evlenmeyi reddetti). Para sıkıntısı yetmiyormuş gibi bir de kardeşi Mikhail'i kaybetti, artık onun ailesine de destek olmak zorundaydı.

Psikolojik gerçekçilik

Dostoyevski'nin büyük romanı *Suç ve Ceza*, 1866 yılında *Russian Messenger* dergisinde tefrika edildi. Roman felsefi gerekçelere dayanarak cinayet işleyen, fakat kendi vicdanının sesini susturamayan Raskolnikov'un hikâyesini anlatır. Kitap (bazen olay örgüsünden uzaklaşma pahasına) psikolojik gerçekçilik ve zihinsel drama yoğunlaşması yüzünden, genelde erdemin ödüllendirilip kötülüğün cezalandırıldığı romantik gelenekten ayrılır.

Dostoyevski, aynı yıl *Kumarbaz*'ı yayımladı; Ernest Hemingway'in "kumar oynama çılgınlığı" diye adlandırdığı şeye dair kısa bir romandı bu. Kitap, Anna Grigoryevna Snitkina isimli genç bir stenonun yardımıyla yayıncının verdiği son teslim tarihinden hemen önce tamamlanır. Ertesi yıl Anna ile evlendi ve çift, Avrupa'da uzun bir seyahate çıktı, ama Dostoyevski'nin kumar hastalığı bu seyahatte de devam ediyordu.

Kumarda ciddi paralar kaybetmesine karşın mutlu bir evliliği vardı. Çiftin dört çocuğu oldu ve bunlardan sadece ikisi erişkin olacak kadar hayatta kaldı. Dostoyevski, *Budala* (1868-69) romanında İsa benzeri "mükemmel bir insanı" onu bir budala gibi görecek bir dünyanın içinde betimlemeye çalıştı. Kitapta kahramanın, Prens Mişkin'in ve diğer karakterlerin karmaşık psikolojik portreleri çizilirken şüphe, korku ve ölümün yakınlığı (Dostoyevski bu roman üzerinde çalışırken kızı öldü) temaları işlenir.

Payeler ve zorluklar

Aile 1871'de Rusya'ya döndü ve Dostoyevski, ateizm ve dinsel inanç, ıstırap ve kefaret ödemeyi irdelediği *Ecinniler* romanını yayımladı. Yazar, 1873 yılında *Bir Yazarın Günlüğü*'nü yazmaya başladı; toplumsal ve siyasi yorumlar, anekdotlar, denemeler ve edebiyat eleştirilerine dair yazılarından oluşan deneysel ve aylık bir derlemeydi. 1876 yılına gelindiğinde günlük öylesine beğeni topladı ki Dostoyevski'den II. Aleksandr'a bir tane hediye etmesi istendi.

Dostoyevski, yaşamının son birkaç yılında birçok saygın akademi ve komiteye onursal üye olarak seçildi ve payeler aldı. Gelgelelim yaşadığı kişisel zorluklar mesleki başarısından aşağı kalmıyordu. Sara nöbetleri giderek sıklaşıyordu ve küçük oğlu Alyosha'nın 1878 Mayısında saradan ölmesi onu derinden etkiledi. Dostoyevski, duyduğu kedere rağmen yazmayı sürdürdü ve 1879-80'de son, en uzun ve belki de en büyük romanını yayımladı. Merkezinde baba katlinin yer aldığı *Karamazov Kardeşler*'de inanç, akıl ve şüpheyle ilgili ahlaki mücadele teması işlenirken aynı zamanda özgür irade ve ahlaki sorumluluk meseleleri kurcalanır. Diğer büyük yapıtlarıyla birlikte bu roman, yıllar boyunca Aleksander Soljenitsin, Anton Çehov, Sigmund Freud, Ludwig Wittgenstein, Franz Kafka ile varoluşçu Jean-Paul Sartre ve Albert Camus dahil birçok yazar ve felsefecinin üzerinde derin etki yaratmıştır. *Karamazov Kardeşler*'in yayımlanmasından tam bir yıl sonra akciğer kanamasından öldü.

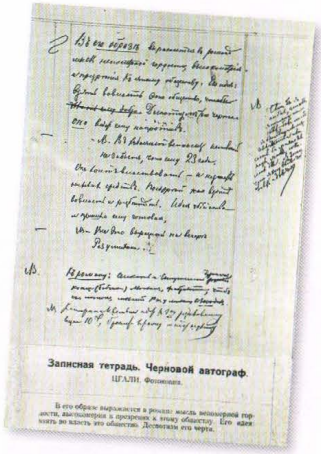

△ ***SUÇ VE CEZA***
Dostoyevski'nin elyazmaları incelendiğinde, yazarın *Suç ve Ceza*'nın anlatıcısını birinci tekilden üçüncü tekile değiştirdiği öğrenilmiştir.

▽ **DOSTOYEVSKİ'NİN ÇALIŞMA ODASI**
Dostoyevski'nin hayatının son yıllarını geçirdiği ve *Karamazov Kardeşler*'i yazdığı St. Petersburg'taki dairesi şimdi müzedir.

BAŞYAPITLARI

1846
Dostoyevski'nin ilk romanı *İnsancıklar* mektup formunda yazılmıştır ve sosyal temaları ele alır.

1862
Ölüler Evinden Anılar, Rus çalışma kamplarına ilişkin roman geleneğini başlatır.

1864
Daha sonra ilk varoluşçu romanlardan biri olarak görülecek *Yeraltından Notlar* yayımlanır.

1867
Dostoyevski, *Suç ve Ceza*'da yüce amaçların vahşice eylemleri aklayıp aklamadığını irdeler.

1869
Dostoyevski, *Budala*'da Prens Mişkin'i, sarası ve karakteri konusunda fikir veren bir kahraman yaratır.

1872
Dönemin karakteristik siyasi ve ahlaki nihilizmine bir tepki olarak kaleme aldığı *Ecinniler* yayımlanır.

1880
Karamazov Kardeşler yayımlanır; roman bugün de dünyanın en muhteşem kitaplarından biri olarak görülüyor.

▷ **IBSEN YAZI MASASININ BAŞINDA, 1906**
Ibsen (buradaki fotoğrafı öldüğü yıl çekilmiştir) Norveç'te doğup öldüyse bile kendi ülkesindeki sanatsal kısıtlamalardan kaçarak 27 yıl boyunca İtalya ve Almanya'da yaşamış ve yazmıştır. Yine de oyunlarının çoğunda mekân Norveç'tir.

Henrik Ibsen

1828–1906, NORVEÇLİ

Ibsen'in oyunları, gerçekçi ortamları ve diyaloğu sembolizm ve psikolojik kavrayışla harmanlayarak, çağdaş toplumun eksikliklerini ve karakterlerinin iç dünyalarını gözler önüne serer.

"Sanki **hepimiz hayaletmişiz** gibi geliyor bana, Bay Manders."

HENRIK IBSEN, *HAYALETLER*

20 Mart 1828'de doğan Henrik Ibsen yaşamının ilk yıllarını Norveç'in güneyindeki liman kenti Skien dolaylarında geçirdi. On beş yaşında eczacı çıraklığı yapmak için ailesinin yanından ayrılarak Grimstad'a gitti. Orada bir hizmetçi kızdan evlilik dışı bir oğlu oldu ve Brynjolf Bjarme mahlasıyla ilk oyunu *Catiline*'yi (1850) yazdı. Başarılı olmadı; üniversiteye gitmeyi umut ettiği Christiana'ya (Oslo) taşınmasından sonra yazdığı manzum oyunlar da aynı kaderi paylaştı.

Neyse ki onun tiyatro yeteneğini fark eden ünlü kemancı ve sanat girişimcisi Ole Bull, artık yirmi üçünde olan Ibsen'i Bergen şehrinde açılan yeni bir tiyatronun müdürü ve oyun yazarı olarak görevlendirdi. Ibsen, orada geçirdiği altı yıl ve Christiana'daki Norveç Tiyatrosunda geçirdiği beş yıl boyunca tutucu sanat anlayışına sahip bir halktan ve basından oluşan seyirci topluluğu için sayısız tarihsel oyun yazdı. Bu uzun ve hayli mutsuz dönemli kalfalık ona en azından pratik sahneye koyma becerilerini geliştirme olanağı vermesinin yanı sıra onun Avrupa tiyatrosundaki heyecan verici yeni gelişmelerle tanışmasını sağladı.

Norveç Tiyatrosu 1864 yılında iflas edince Ibsen arkadaşlarının yardımıyla ve devletten aldığı küçük bir destekle Norveç'ten ayrılıp İtalya'ya gitti. Artık dilediği şekilde yazma özgürlüğüne kavuştuğunda yapıtlarında da ciddi gelişme oldu ve iki büyük şiirsel oyun yazdı: Bir rahibin yaşamı yoluyla dinsel fanatizm ve merhametsiz idealizm konuları üzerinde yoğunlaştığı *Brand* (1866) ile başarısızlığa mahkûm varoluşçu bir arayışı gözler önüne sermek için Norveç folkloruna dayanan *Peer Gynt* (1867). Bu iki yapıt Ibsen'in hem kendi ülkesinde hem de yurtdışında tanınmasını sağladı.

Sorun oyunları

Almanya'ya gitmesi, Ibsen'in yapıtlarında ciddi bir yön değişikliğiyle aynı zamana denk geldi. Tarihsel konular ve manzum tarzdan yüz çeviren Ibsen kendisini çağdaş yaşama dair düzyazıya ve oyunlar yazmaya adadı. Bunları ahlaki, ekonomik ve toplumsal sorunlara yoğunlaştığı keskin toplumsal gerçekçilikle tanımlanan bir dizi oyun izledi. Bu oyunlar, zamanın toplumsal ve kurumsal güçlerinin bireysel özgürlük üzerinde yarattığı kısıtlamaları irdeliyorlardı. Sözgelimi *Bir Bebek Evi* (1879) ve *Hayaletler* (1881) ilk sahnelendiklerinde evlilik kurumuna yönelik zehir zemberek eleştirisi, kadınların ikinci konuma itilmişliğini ve eşitsizliğini olduğu gibi göstermesi yüzünden büyük bir öfke uyandırıyordu. Ibsen'in sonraki çalışmaları, insan ruhunun çetrefilliğine, insan ilişkilerinde rol oynayan bilinçdışı zihin ve çeşitli gizli saklı gerilimlere daha da fazla odaklanıyorlardı. Yapıtlarında karmaşık ve katmanlı sembolizm kullanımı giderek arttı: Sözgelimi *Bir Bebek Evi*'nde, bir Noel ağacı başlangıçta neşeyi ve aile mutluluğunu temsil ederken, süslerinden sıyrıldığında kaybolan masumiyetin hüzünlü bir simgesine dönüşüverir.

Bu damardan beslenen altı oyunu arasında en ünlüleri *Hedda Gabler* (1890) ve *Yapı Ustası*'dır (1892), ki bunların sahnelenmesinden çok kısa süre sonra çevirileri ve birkaç Avrupa baskısı boy gösterecekti. Bir münzevi olarak geçirdiği yıllardan sonra, ona gösterilecek olağanüstü ilginin keyfini çıkarmaya hazır şekilde 1891 yılında Norveç'e ulusal bir kahraman olarak geri döndü. *Biz Ölüler Uyanınca* (1899) son oyunuydu.

Ibsen 1900 yılında geçirdiği felç sonucunda kötürüm oldu. Altı yıl sonra öldü ve halkın katıldığı bir cenaze töreniyle defnedildi.

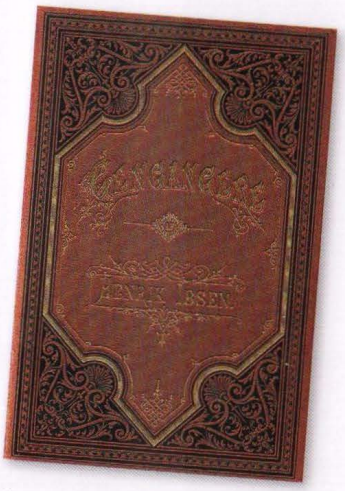

△ ***HAYALETLER*, 1881**
Ibsen'in yapıtlarının çoğu gibi *Hayaletler* de toplumun ahlaki değerlerine yönelik bir saldırıdır ve aynı zamanda ölüm, ensest ilişki, zührevi hastalık, ötanazi gibi tartışmalı temaları ele alır. Oyunun adındaki "hayaletler" ruhları değil, Ibsen karakterlerinin tutuklu kaldığı yıpratıcı ve tekrarlayıp durdukları davranış kalıplarını ifade etmekteydi.

ÜSLUP

Gerçekçilik yoluyla kavrayış

Ibsen, gerçekçi diyalog kullanımıyla modern tiyatroda dönüşüm yarattı. Karakterlerinin mümkün olduğunca gerçek hayatta olduğu gibi konuşmaları konusunda kararlıydı: Yazılı metinde oyunculardan çok az konuşmaları ve yüz ifadesi, tereddüt etme, araya girme gibi hem sözlü hem de sözsüz dil geleneklerinden yararlanmaları istenirdi. Ibsen'in dehası, bu karşılıklı diyaloglarda yüzeyin altındaki konuşulmayan "gerçekliği" aktarma yeteneğinde yatar. Bir Ibsen diyaloğu, üslubundaki ince ayrımlar ve sembolizm kullanımı nedeniyle genellikle karakterlerinin iç dünyalarını ifade eden çifte anlama sahiptir.

BATH, İNGİLTERE'DE THEATRE ROYAL'DE OYNANAN *BİR BEBEK EVİ*'NDEN SAHNE

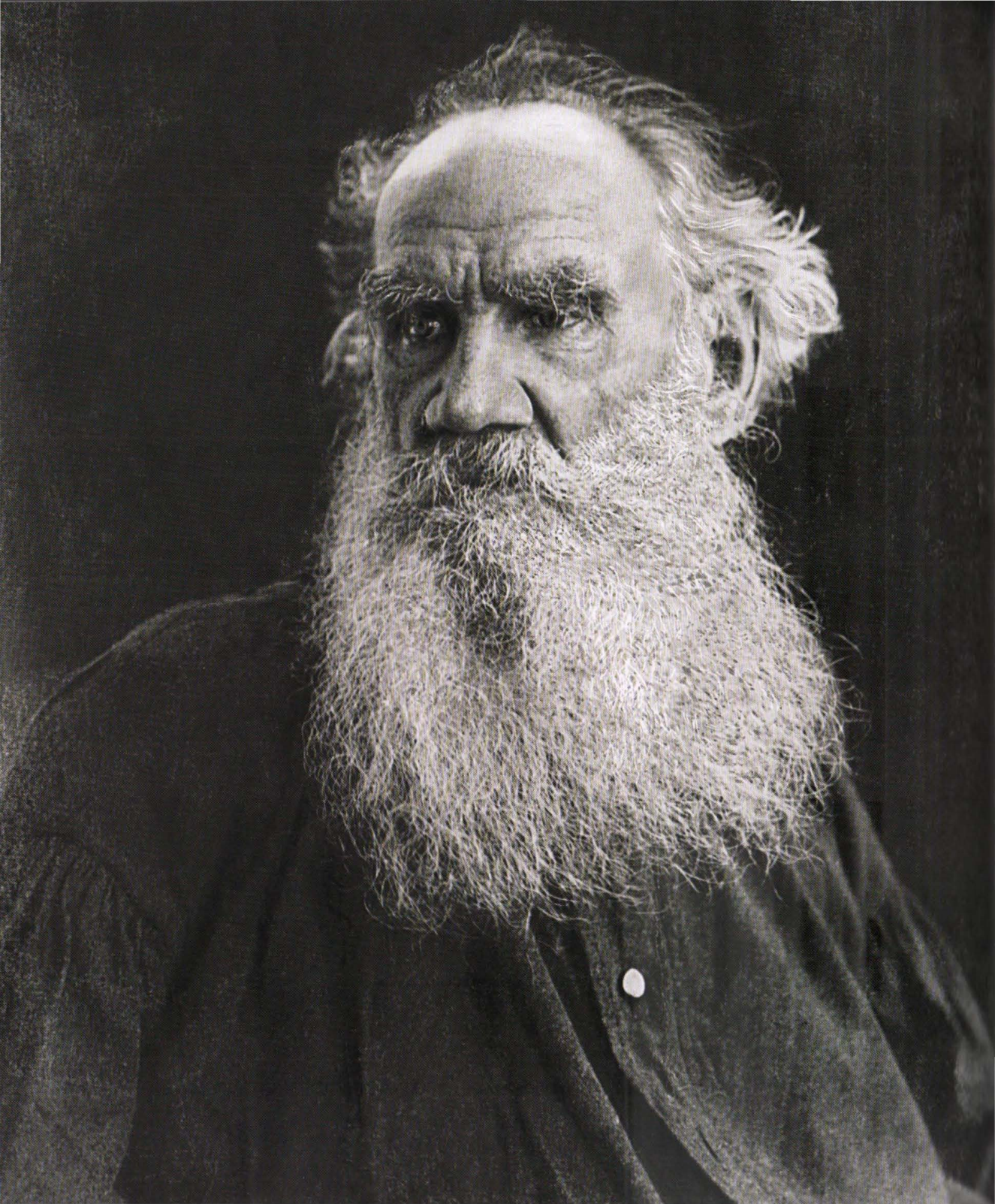

Lev Tolstoy

1828–1910, RUS

Tolstoy, seksen iki yıllık ömründe bir günahkârdan azize, bir askerden sosyal reformcuya dönüştü. Yapıtları yazınsal buluş ve üslubun zirvelerine ulaştı, felsefenin labirentlerini ve derinliklerini keşfetti.

Lev Nikolayeviç Tolstoy, kökü kuşaklarca evvele dayanan soylu bir Rus ailesinin taşradaki mülkü Yasnaya Polyana'da 28 Ağustos 1818'de doğdu. O doğduğunda ailenin serveti erimişse bile hayatı yine de çok rahat geçti. Kalender babası Kont Tolstoy'un, sevgisiyle ve annelerinin ölümünden çocukların yetiştirilmesine yardımcı olan "Tatyana Hala"nın şefkatiyle sarmalanmış olarak büyüdü. Çocukluğunu kırlarda dolaşarak, yazın gölette yüzerek, kışın kızak kayarak ve ailenin kör hikâye anlatıcısının (o zamanlar hikâye anlatma Rusya'da yaygın bir meslekti) masallarını dinleyerek geçirdi.

Aile 1836'da Moskova'ya taşındığındaysa her şey değişecekti. İki yıl içinde Kont Tolstoy öldü ve aile parçalandı: Oğlanlardan ikisi vasileri Aline Hala'yla Moskova'da kalırken, Lev, kız kardeşi Mariya ve erkek kardeşi Dimitri Yasnaya Polyana'ya döndüler.

◁ **TOLSTOY**
Tolstoy askerlik hizmetinden sonra görünümünü radikal şekilde değiştirdi. Sonradan kendisiyle özdeşleşecek uzun sakalını bıraktı ve bir kontun aristokrat giysilerinden oluşan gardırobunu basit köylü kıyafetleriyle değiştirdi.

Uçarı öğrenci

Aline Hala 1841'de ölünce Tolstoy ve erkek kardeşi Rusya'nın güneybatısındaki Kazan'da oturan yeni bir vasiye taşındılar. Tolstoy, üç yıl sonra orada Türk-Arap edebiyatı okumak için üniversiteye girdi. Ama Tolstoy'un öğrencilikle alakası yoktu. İkinci yıl okulu bırakarak kendini içkiye, kumara ve hovardalığa verdi. Yasnaya Polyana'ya döndüyse de hayatına nasıl yön vereceğine emin olmadığı için çok geçmeden tekrar kötü alışkanlıklarına döndü; âlem yapıyor ve kumarda büyük miktarlarda borçlanıyordu.

Askerlik hizmeti

Kendisini tüketen bu yaşam tarzından çıkış yolunu ağabeyi Nikolay gösterdi; Tolstoy'u kendisiyle birlikte Rus ordusuna katılmaya ikna etti. Subay oldu ve ordu yaşamının sadeliğinin tam kendisine göre olduğunu keşfetti. Üstelik doğa manzaralarının güzelliğiyle Kafkas köylerindeki ve dağlarındaki insanların dayanıklılığı ona esin kaynağı oldu. Tolstoy üç otobiyografik hikâyesinden birincisini, *Çocukluk* (1852) adlı eserini yazdı.

◁ **YASNAYA POLYANA**
Tolstoy, 1847'de babasının mülkünü miras aldı ve on yıl sonra buraya dönerek temelli yerleşti. *Savaş ve Barış* ile *Anna Karenina* romanlarını bu evde yazdı.

△ **ASKER VE YAZAR**
Tolstoy'un subay üniformasıyla bu fotoğrafı Kırım Savaşı sırasında çekilmiştir. Savaş psikolojisini kavrayışı kendi deneyimlerinden kaynaklanıyordu.

ÜSLUP
İç ses

Tolstoy, kurmaca anlatıda iç ses kullanımının öncüsüdür. Bir karakterin düşünce ve duygu akışının yazılması (*Savaş ve Barış* ile *Anna Karenina*'da olduğu gibi), daha önce yaşanan dürtülerin ve duyguların yazar tarafından özetlenmesi tekniğinden radikal bir kopuştu. Bu iç sesler, Tolstoy'un kitaplarında psikolojiyi ön plana çıkararak okuyucuları karakterlerin deneyimlerine daha da yakınlaştırdı.

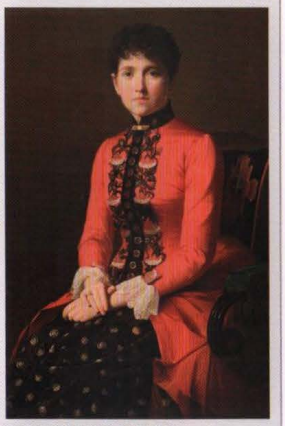

***ANNA KARENINA*, ALEKSEI MIKHAILOVICH KOLESOV, 1885**

"**Mutluluk anlarını kaçırma, sev** ve **sevil!** Dünyadaki **tek gerçeklik** budur, gerisi **palavra.**"

LEV TOLSTOY, *SAVAŞ VE BARIŞ*

△ ***SİVASTOPOL SAVUNMASI, 1854–55* (DETAY)**
Bu panorama, 1901 ila 1904 arasında Franz Alekseyevich tarafından yapıldı. Tolstoy'un Kırım Savaşı'ndaki deneyimleri, onun *Savaş ve Barış*'ta dile gelen ve tarihin tek tek liderlerin kahramanca işlerinden çok, küçük küçük bir sürü günlük eylemden oluştuğu gerçeğini kavramasını sağlamıştır.

Tolstoy Kırım Savaşında aktif görev aldı ve Sivastopol kuşatmasında yaşadıkları yazarın *Sivastopol Öyküleri*'ne (1855) malzeme oldu. Tolstoy'un bu kitabında yaptığı bilinç akışı tekniği denemeleri, bu yapıtının büyük bölümüne, daha sonra başyapıtı *Savaş ve Barış*'taki sahnelere yeni bir çehre kazandıracaktır. Tolstoy, bu devasa çalışmasında, çok büyük bir karakter topluluğunun (yaklaşık 580 karakter) deneyimlerini sergileyerek 1805'ten sonraki sekiz yıllık bir dönemin tarihsel panoramasını vermeye çalışacaktı. Bazı karakterler kendi ailesinin üyelerine dayanırken, Napoléon ve Çar Aleksandr gibi bazıları da gerçek tarihsel karakterlerdi.

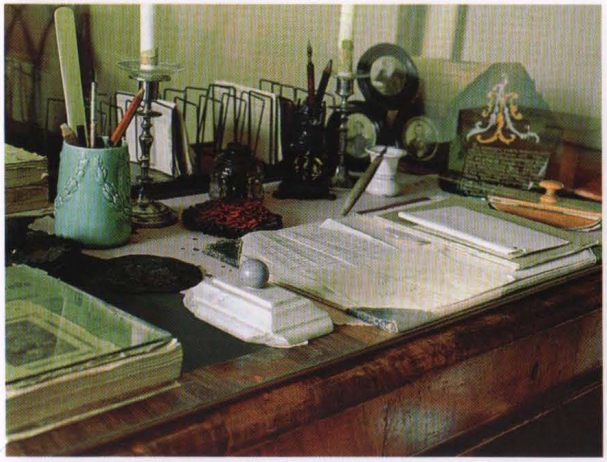

◁ **TOLSTOY'UN ÇALIŞMA MASASI**
Yazarın Yasnaya Polyana'daki evi bugün bir müze olarak korunuyor. Evde Tolstoy'un eski Yunan filozoflarından Montaigne, Dickens ve Thoreau'ya varıncaya kadar 20.000'den fazla kitaptan oluşan kitaplığı vardır.

Evlilik, iş ve ruh

Tolstoy savaştan döndüğünde kendisini St. Petersburg edebiyat çevrelerinde popüler biri olarak buldu. Gelgelelim o hâlâ ayıklıkla ayyaşlık arasında umutsuzca bocalıyor, tutkularını geleceğe dair gerçekçi bir planla dengelemeye çalışıyordu. Sade bir hayat sürüp kendi tarlalarında köylüleri eğitme girişimi başarısızlıkla sonuçlandı ve bir kez daha kumar oynamaya başladı. Daha sonra *Kazaklar*'ı (1863) sadece bir yayıncıyla bilardo oynayarak yaptığı 1.000 ruble borcunu ödemek için yazacaktı. 1857'de kendini anarşist ilan ederek soluğu Paris'te aldıysa da borçluları peşini bırakmayınca tekrar Rusya'ya dönmek zorunda kaldı.

Tolstoy bir arkadaşının kız kardeşi olan Sofia "Sonya" Andreyevna Behrs ile evlenince durulmaya başladı. Onlarınki gerilimli (Sonya onun artık uslanıp saygıdeğer bir soylu hayatı sürmesinden umudunu kesmişti), ama çok verimli bir birliktelikti. On üç çocukları oldu ve Sonya'nın evin çekip çevrilmesi konusundaki olağanüstü becerileri Tolstoy'un serbest kalarak yazmaya yoğunlaşabilmesini sağladı. *Savaş ve Barış*'ı 1863 ila 1869 arasında altı cilt halinde yayımladı ve 1873 yılında *Anna Karenina*'yı yazmaya başladı. *Anna Karenina*'daki Levin ile

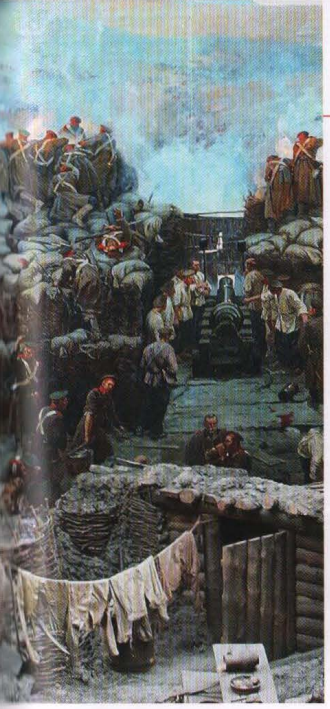

Kitty'nin aşkı Tolstoy'un Sonya'ya kur yaptığı dönemden yansımalar içerir.

Bu kitapların başarısına karşın, Tolstoy 1878 yılında intiharın eşiğine geldi ve ruhsal bir bunalımın pençesindeydi; *İtiraflarım*'da ele aldığı bu bunalım onu hayatını, özellikle servete ve mala mülke bağlılığını tekrar gözden geçirmeye ve bakışını değiştirmeye yöneltti. Anlam arayışıyla Ortodoks Kilisesine yöneldiyse de onun öğretilerini kabul etmeyip kendi ideolojisini, yani kurumsal dini, devleti, hatta İsa'nın tanrısallığını reddeden, bunun yerine İncil'in öğretilerine dayanan bir felsefenin benimsendiği Hıristiyan anarşizm ideolojisini geliştirdi.

Tolstoy, gerek kurmaca gerekse kurmaca dışı yapıtlarında Kiliseyi ve hükümeti eleştirmeye başlayınca gizli polisin dikkatini çekti ve Ortodoks Kilisesinden aforoz edildi. *Tanrının Krallığı Senin İçindedir* (1894), karşı gelmemeye dayanan pasifist doktrinini ve ahlaki meselelere insanın kendi içinde bulunabileceğine olan inancını açıklar ve kendisine çok sayıda ateşli taraftar bulur. Gelgelelim servetini bağışlama kararı ailesiyle arasının bozulmasına neden oldu.

Tolstoy çileciliğin uç noktalarında yoluna devam etti; eti, tütünü ve alkolü bıraktı, iffet üstüne vaazlar veriyordu. Önceki hayatını kökten reddetmesi ve aynı zamanda ailenin mülküne Tolstoy'un çok sayıda müridinin doluşması eşini ondan daha da uzaklaştırdı.

Son günler

1910 yılında Tolstoy artık kendi ailesiyle çekişmeye dayanamadı. Kendi mülkünden vazgeçti ve 10 Ekim 1910 tarihinde Sonya'ya bıraktığı mektupta ayrılışının ona vereceği acı için üzüntüsünü ifade ediyordu. "Hayatımın son günlerini huzur ve yalnızlık içinde geçirmek için dünyevi hayatı terk ediyorum." Müritlerinin Karadeniz kıyılarında kurduğu bir komüne ulaşmak için güneye giden bir trene bindi. Gelgelelim, tüberküloz oldu ve Astapovo'da trenden inmek zorunda kaldı. İstasyon şefinin evine götürüldü ve çok geçmeden etrafı gazetecilerle sarıldı. Suya atlayarak gerçekleştirdiği intihar girişimi başarısız olan Sonya odasına sokulmadı, ta ki Tolstoy "Hakikat – Çok seviyorum ..." sözlerini mırıldandıktan sonra bilincini kaybedinceye kadar. 20 Kasımda gün ağarmadan az evvel öldü. Cenazesine binlerce köylü katıldı ve Yasnaya Polyana'ya, kendisinin ve erkek kardeşi Nikolay'ın çocukken oyun oynamaktan hoşlandıkları bir yere gömüldü.

BAŞYAPITLARI

1852
Çocukluk yayınlanır; Tolstoy'un *İlkgençlik* ve *Gençlik* kitaplarını da içeren otobiyografik üçlemesinin birinci kitabıdır.

1863–69
Savaş ve Barış, savaşın birkaç aristokratik aile üzerindeki etkilerinin haritasını çıkaran ve yaşamda anlam arayışına değinen engin bir eserdir.

1879
Tolstoy'un *Bir İtiraf*'ı Ortodoks Kilisesi tarafından yasaklanır ve 1906 yılına kadar yayımlanmaz.

1898
Sanat Nedir?, güzelliğin sanat tanımının içinde yer almadığını ileri sürer. Tolstoy, sanatın duygu ileten herhangi bir şey olduğunu iddia eder.

1899
İkiyüzlülüğü, adaletsizliği ve yozlaşmayı tartışma yaratacak denli yerden yere vuran *Diriliş* Tolstoy'un son romanıdır.

▷ **FONOGRAF**
Amerikalı mucit Thomas Edison, ilk fonograflarından birini 1908 yılında Tolstoy'a gönderdi. Yazar, sesini birkaç kez mumlu silindirlere kaydetti. Günümüze ulaşan kayıtları, hukuktan sanata ve şiddet karşıtı felsefesine kadar çok çeşitli konuları kapsar.

BAĞLAM

Mahatma Gandhi

Tolstoy, Kilisenin amentülerini ve doktrinlerini reddedip, İsa'nın Dağdaki vaazında düşmanlarınızı sevin ve "kötü kişiye karşılık vermeyin" çağrısına dayalı bir Hıristiyan teorisini benimsemiştir. Tolstoy'un pasif direnişin hem gücüne hem de doğruluğuna ilişkin inancı, mektuplaştığı Mahatma Gandhi üzerinde derin bir etki yaratmıştır. Tolstoy'un yazıları, Gandhi'nin Satyagraha diye adlandırdığı bir düşünceye, kötüye karşı kararlı, fakat pasif direniş felsefesine temel oluşturacaktı.

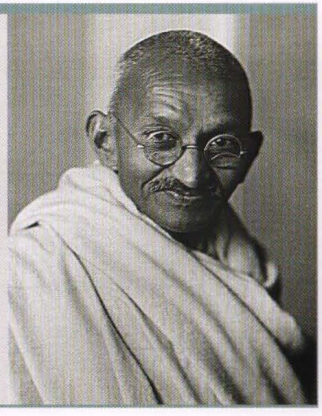

GANDHI 1941

"Bütün **mutlu aileler** birbirine benzer, oysa her **mutsuz aile** kendince **mutsuzdur.**"

LEV TOLSTOY, *ANNA KARENINA*

▷ **ULUSLARARASI TANINIRLIK**
Machado de Assis, iki yüzün üstünde kısa hikâye ve dokuz roman yazdı. Yapıtlarının özgünlüğü, belki de metinlerindeki incelikleri çevirmenin güçlüğünden olsa gerek; Batılı okurlar tarafından ancak yakın tarihlerde takdir edilen yazar, genellikle Franz Kafka ve Samuel Beckett ile karşılaştırılır.

Machado de Assis

1839–1908, BREZİLYALI

Çoğunluğun Brezilya'nın gelmiş geçmiş en büyük romancısı saydığı Machado de Assis toplumun alt tabakasından gelip Brezilya'nın edebiyat dünyasında baskın bir konuma yükselmiştir. Yaratıcı romanlarında karamsar bir dünya görüşünü ironiye dayanan bir üslupla ifade eder.

Joaquim Maria Machado de Assis, 1839'da doğdu. Yoksul bir badanacı olan babası, azat edilmiş köle bir aileden doğma kara bir çocuk, annesiyse Portekizli bir çamaşırcıydı. Irka dayalı olarak sınıflara ayrılmış bir toplumda melez biri olarak genç Machado düşük bir toplumsal konuma sahipti. Üstelik saralıydı. Kendisi daha on yaşındayken annesini kaybetmesinden sonra babası yeniden evlendi ve Machado'nun üvey annesi kendisinin hizmetçi olarak çalıştığı bir okulda eğitim görmesini ayarladı.

Zorluktan kurtuluş

Gelecek vaat etmeyen arka plana karşın, Machado'nun olağanüstü yetenekleri ve edebiyat tutkusu erken yaşlarda kendini belli etmişti. Daha on beş yaşındayken ilk şiiri bir gazetede yayımlandı. Dizgici ve düzeltmen olarak iş buldu ve editör Francisco de Paula Brito'nun etrafındaki gruba katılmasıyla Brezilya'nın önde gelen politikacı ve kültür adamlarıyla ilişki kurma olanağına kavuştu. Verimli bir yazar olduğunu kanıtlayan Machado makaleler ve denemeler, şiirler, oyunlar ve hikâyeler yazdı.

1867'de yetenekleri resmi olarak ilgi çekti ve hükümet bürokrasisinde iyi bir konuma getirildi. Bu sayede saygın statüye sahip bir kadınla evlendi ve rahat bir hayata kavuştu. Çiftin mutlu bir evliliklerinin olmasına karşın çocukları olmuyordu. Machado bundan böyle sakin ve oldukça olaysız bir hayat sürdü, doğduğu şehir olan Rio de Janeiro'dan asla yüz elli kilometreden uzağa seyahat etmedi.

Özgün bir ses

Machado yazarlık kariyerine başladığında, romantik hareketin Brezilya edebiyatı üzerindeki etkisi belirgindi. *Helena* (1876) ve *Iaiá Garcia* (1878) dahil olmak üzere yazarın ilk romanları bu yazınsal eğilimi yansıtır. Bunlar, bireyin dar kafalı bir topluma karşı konumlandığı, duygusal olarak anlatımcı çalışmalardır. Romanları kesin bir başarı kazansalar da aslında yazarın özünü yansıtmıyorlardı.

Machado, konudan sapma tekniğinden yararlanarak gülünç bir etki yaratan 18. yüzyıl İngiliz yazar Laurence Sterne'yi okuyarak kendi sesini geliştiriyordu. Machado da benzer şekilde konudan sapma tekniklerini benimsedi, ama o bunu mesafeli ve alaycı karamsarlığı için bir araç olarak kullanıyordu.

Machado'nun bu üsluptaki ilk romanı *Brás Cubas'ın Ölüm Sonrası Anıları*'dır (1881). Birinci tekil şahıs halindeki anlatıcı bir ölüdür ve tamamen beyhude geçen imtiyazlı bir hayatı acı bir alaycılıkla resmeder. Geleneksel anlatı anlayışını yerle bir eden metin, sık sık fantezilere veya tuhaf felsefi tefekkürlere sapan kısa bölümlere ayrılmıştır. Anlatıcı kırık bir üstünlük havasını sürdürse de kitap boyunca alttan alta huzursuz edici bir karamsarlık hissedilir.

Bunu izleyen romanları arasında hümanist felsefeyi amansızca hicvettiği *Quincas Borba* (1891) ve hikâyenin gerçek dehşetini gölgede bırakacak bir laubalilik ve dağınıklıkla anlatıldığı trajik bir aşk ve ihanet masalı *Dom Casmurro* (1899) vardır.

Machado sonraki yıllarda bir kültür kahramanı, Brezilya Edebiyat Akademisinin kurucusu ve başkanı olarak saygı gördü. Beğeniyle karşılanan dokuz romanın yanı sıra yüzlerce kısa öykü yazdı. Sevgili eşinden dört yıl sonra 1908'de öldü.

BAĞLAM

Brezilya İmparatorluğu

Machado de Assis, Brezilya'nın İkinci İmparatorluğunun (1840-1889) başlarında doğdu. Brezilya, İmparator II. Dom Pedro'nun idaresi altında modernleşmeye ve gelişmeye başlamıştı. Uluslararası arenada yükselen konumunun yarattığı Avrupa'dan göç dalgası sanatın, tiyatro ve edebiyatın beslenmesine yardımcı oldu. Machado'nun yapıtları, Brezilya'da edebiyatın Güney Amerikalı Yerlilerinin basit hayatlarını idealize eden *Indianista* romanları gibi romantik yazınsal türleri yerinden ederek rüştünü ispat etmesinin işaretidir. Machado, imparatorun 1889'da askeri bir darbeyle devrilip Birinci Brezilya Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra bile imparatora sadık kalarak Brezilya'da monarşiyi destekledi. Machado, Dom Pedro'yu "tahtı basit bir sandalyeye dönüştüren" mütevazi ve dürüst bir kişi olarak tanımlıyordu.

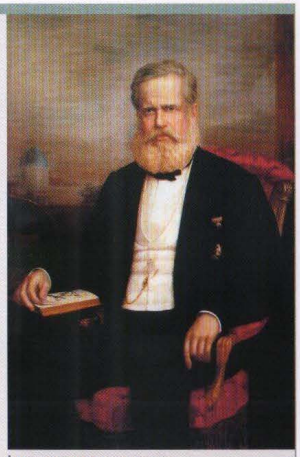

İMPARATOR II. DOM PEDRO

▽ **RIO DE JANEIRO**

Rio de Janeiro'nun yoksul bir kenar mahallesinde doğan Machado, şehrin burjuva sınıfına yönelik yabancı bakışını o çevreye girmesinden sonra bile yitirmedi. Sıcak, nemli ve hareketli şehir, bütün kokuşmuşluğuyla beraber Machado'nun yapıtlarının çoğuna mekân oluşturur.

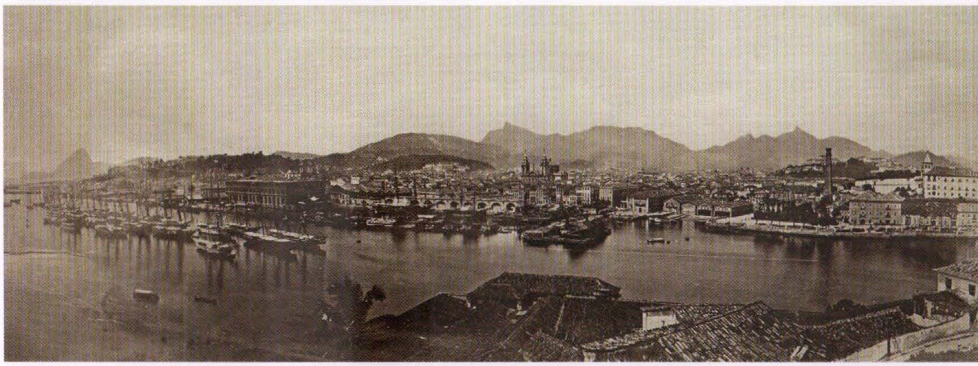

"Kesinlikle **ölü bir yazar** değilim, **yazar bir ölüyüm.**"

MACHADO DE ASSIS, *BRAS CUBAS'IN ÖLÜM SONRASI ANILARI*

Emily Dickinson

1830–1886, AMERİKALI

New England'lı şair Dickinson, çoğu hayattayken yayımlanmamış yaklaşık 1.800 şiir yazdı. O zamanlar ayrıksı biri olarak bakılan Dickinson, bugün ABD'nin en büyük şairlerinden biri olarak görülür.

Emily Dickinson, 1830'da Massachusetts'in üniversite şehri Amherst'te seçkin bir ailenin kızı olarak dünyaya geldi. Ataları, 1630'larda New England'a gelen Püriten göçmenler arasındaydılar. Büyükbabası, Dickinson doğduğunda Amerika Birleşik Devletleri'nin en büyük üniversitelerinden biri olan Amherst College'in kurulmasına önayak olanlardan biriydi.

Dickinson, kız kardeşi Lavinia ile birlikte Amherst Akademisine girdi; mükemmel bir öğrenciydi. Amherst'te koyu Püritenlik hâkimdi ve Emily kiliseye düzenli olarak gidiyordu; ta ki, yaklaşık olarak 1852'de "Kimi Kiliseye giderek uyar Sebt Gününe/Bense Evde kalarak" diye yazana kadar.

Dickinson, Mount Holyoke Kadınlar Enstitüsünde fen okudu. Massachusetts'i yeniden canlanan sofu bir hava kasıp kavurduğunda, "kurtarılmayı" reddederek kuşkuculuğunu şiirlerinden birinde şöyle yansıtır: "'İnanç' ince bir buluştur / Beyler görebildiğinde / Mikroskoplar dirayetlidir / Durum acil olunca." Bir yıl sonra enstitüden ayrılarak evine döndü, 1855'te Philadelphia ve Washington'a yaptığı bir ziyaret dışında da bir daha asla Amherst'den ya da onun deyişiyle "baba evinden" ayrılmadı. Biyografi yazarları, onun kararını hastalıktan veya ev hasretinden dem vurarak veya onun eylemlerini kadınların kendi yaşamları konusunda pek söz hakkına sahip olmadıkları bir dönemde kendi kaderini kontrol etmesinin bir yolu olduğu yorumunda bulunarak gerekçelendirdiler. Yıllar geçtikçe Dickinson iyice münzevi bir hayat sürerek kendi iç dünyasına çekildi; gelgelelim verimli yazışmaları yoluyla arkadaşlıklarını ve müzakerelerini sürdürüyordu.

İç Savaş şiirleri

1860-65 dönemi Dickinson'ın en üretken olduğu dönemdi. Amerikan İç Savaşı yıllarıydı ve tanınmış bir edebiyat eleştirmeni ve kölelik karşıtı olan arkadaşı Thomas Wentworth Higginson Kuzey ordusundaki ilk zenci alayının komutanıydı ve Dickinson bu savaşta sevdiklerini kaybetti. Savaş meydanları uzaktı, ama kan dökülmesine gönderme yaptığı "Adı 'Hazan'" ve "Bugün - Payıma Düşen Bozgun" gibi şiirlerini savaşın etkisiyle yazdı.

Dickinson gizlice yazar ve bunları desteler halinde dikerek düzenlerdi. Bazılarını arkadaşlarına gönderdiyse de o hayattayken şiirlerinin çoğunu okuyan olmamıştır. Dickinson şiirlerini yayımlatmayı düşünmüş olabilir. 1862 yılında Thomas Higginson'a "Çok mu meşgulsün, şiirimde hayat var mı yok mu söyleyemeyecek kadar mı" diyerek görüşünü sorar. Yazışmaları yirmi üç yıl sürmüşse de ölünceye kadar şiiri geniş bir okuyucu kitlesi bulmadı. Dickinson öldüğünde, kız kardeşi Lavinia onun odasında yaklaşık 40 deste şiir buldu. Üzerlerinde bayağı oynama yapılan şiirlerinin ilk baskısı 1890 yılında yayımlandıysa da mektupları ve şiirleri özgün halleriyle ancak 1955 yılında yayımlanacaktı.

ÜSLUP

Kırık dizeler

Dickinson'ın şiirleri onun zamanında aykırı görünüyordu. Noktalama işaretlerini kendine özgü kullanımı vardı; virgül veya nokta yerine tire kullanıyor ve cümle içinde büyük harfle başlayan kelimeler olabiliyordu. Şiirlerine ad da vermiyordu; bugün şiirleri genellikle ilk dizeleriyle anılıyor. Hayattayken sadece yedi şiiri, üstelik üzerinde bayağı oynanarak yayımlanmıştı.

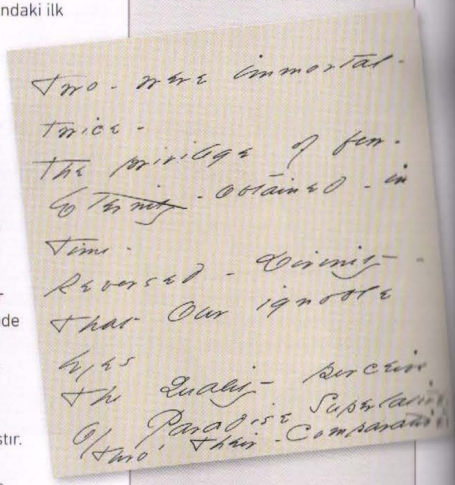

"İKİSİ – İKİ KERE ÖLÜMSÜZ" ŞİİRİNİN EL YAZMASI

◁ **DICKINSON'IN EVİ**
Dickinson yaşamının büyük bölümünü nadiren dışarı çıkarak Amherst'teki bu evde geçirdi. Mektup arkadaşı Thomas Higginson, Botno'da buluşmalarını önerdiğinde, "Baba toprağını aşıp herhangi bir eve veya şehre gitmem" karşılığını vermiştir.

▷ **EMILY DICKINSON, y.1847**
Bu portre, Dickinson'ı genç bir kadınken gösteriyor. Hayatının sonraki yıllarında toplumdan elini eteğini çekti ve giysilerinde genellikle beyazı tercih eden Dickinson elli beş yaşında ölünceye kadar odasına kapandı.

Mark Twain

1835–1910, AMERİKALI

Amerikan edebiyatının ilk özgün seslerinden biri olarak övülen yazar ve mizahçı Twain hızla gelişen ülkesinin türlü türlü yüzlerine ayna tutmayı başarmıştır.

Daha sonra Mark Twain adıyla yazacak olan Samuel Langhorne Clemens, 20 Kasım 1835'te, Mississippi Nehrinin yakınındaki Hannibal, Missouri'de yoksulluk içinde yaşayan yedi çocuklu bir ailenin altıncı çocuğuydu. Twain, Amerikan tarihinin olağanüstü zamanlarını kayda geçirdi; köleliğin olduğu bir eyalette geçirdiği ilk yıllar sonraki hikâye anlatıcılığı üzerinde önemli bir etki yarattı.

Nehirde

On iki yaşındayken babası Clemens'in ölümünden sonra yerel gazetelerde ve sonra daha da uzaklara giderek New York ve Philadelphia'da dizgicilik, arada sırada yazarlık yaptı. Dokuz yıl sonra, yirmi bir yaşında eve döndü ve Mississippi'de çalışan bir buharlı gemide yardımcı kılavuzluk yaptı. Büyük nehirde, St. Louis ile New Orleans arasında gidip gelmek itibarı yüksek bir işti ve Twain kendisini nehir boyunca süren çılgın bir hayatın içinde buldu. Gelgelelim 1861'de İç Savaş'la birlikte nehir ticareti sona erdi. Nevada'da altın ve gümüşe hücumla aklı çelinen genç Clemens atlı menzil arabasıyla batıya yolculuk yaptı; Amerika'nın yerli kabileleriyle, sınırlarda yaşayan vahşi öncülerle bir sürü sıkıntı yaşadı. Bunlar *Yoksunluk* (1872) gibi kitaplarına malzeme oldu.

Geri dönüp Virginia City'de ve sonra San Francisco'daki gazetelerde çalışmaya başladığında Mark Twain mahlasını kullandı (bu, buharlı gemilerde çalışanların iki kulaçlık güvenli derinlik için kullandıkları bir terimdi). İlk başarısını 1815'te yayımlanan kısa hikâyesi "Caleveras'ın Meşhur Zıplayan Kurbağası" ile yakaladı. Kendini yenileyen Twain artık bir gezi yazarı ve konuşmacıydı. Quaker City gemisiyle Avrupa seyahatine çıktı ve Kutsal Topraklar'ı ziyaret etti. Saftirik Amerikalılarla yaptığı seyahate ilişkin matrak anlatısı *Gemideki Saflar* (1869), okuyucunun "bir gemiye binene kadar nasıl tam bir aptal olduğunu asla bilemeyeceği" gözleminde bulunur. Yolculuk sırasında tanıştığı birinin gösterdiği fotoğrafa bakar bakmaz âşık oldu; bu kadın, arkadaşının kız kardeşi Olivia Langdon'dı. Twain, 1870'te onunla evlenmiş ve Hartford, Connecticut'a yerleşmiştir.

Sonraki yıllar

Twain en ünlü kitaplarını Hartford'ta yaşarken yazdı. *Tom Sawyer'in Maceraları* (1876), çocukken yaşadığı Hannibal'ı model alarak yarattığı kurmaca bir kasabada geçer. Twain, kılavuzluk yaptığı günlere ilişkin anı kitabı *Mississippi'de Hayat* için araştırma yapmak üzere nehre döndüyse de nehrin çevresinin tanınmayacak kadar değiştiğini gördü. Bir yıl sonra *Huckleberry Finn'in Maceraları*'nı yazdı. Kırk yıl öncesinde, Güneyde köleliğin ve Batıda arazi yağmacılığının ortasında geçen Huck'ın kaçak bir köleyle sal üzerinde nehrin aşağısına yaptığı yolculuk bir çocuğun içten bir yürekle yazılmış "kendi hikâyesi" ve ırkçılığa yönelik ağır bir yergidir.

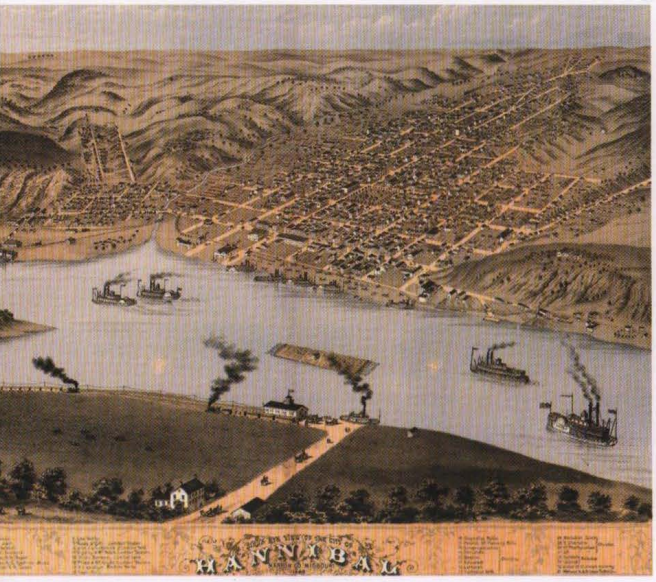

◁ **BUHARLI GEMİ YILLARI**
Twain'in Missouri'deki doğduğu Hannibal kasabasının 1869 tarihli kuşbakışı resmi. Yazıları, büyük ölçüde Mississippi Nehrinde bir buharlı gemi kılavuzu olarak edindiği deneyimler ve orada tanıştığı insanların tuhaflıklarından beslenmiştir.

ÜSLUP
Güvenilmez anlatıcı

Twain, Doğu Kıyısı'ndan olmayan ilk önemli Amerikalı yazardı. Türlü türlü seslere hayat veren yerel konuşma diliyle yazılmış ve bir bölgeye kök salmış romanları ana akım edebiyata ters düşüyordu. Huck Finn'in hikâye anlatımı, 1960'larda güvenilmez anlatı olarak tanınıyordu; bu üslup, okuyucuların gerçekçi bir metin beklentilerini altüst etmenin bir yoluydu. Saldaki eğitimsiz ve deneyimsiz ufaklığın kafasından geçen samimi düşünceler yüzeyde olan biteni gösterirken, ara ara karanlığın da yüzeye çıkmasını sağlar.

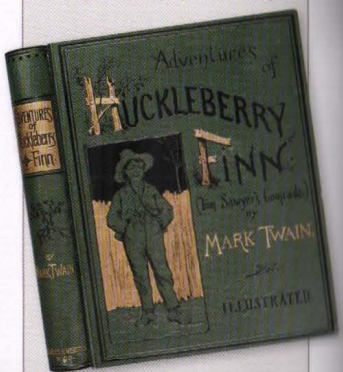

***HUCKLEBERRY FINN'İN SERÜVENLERİ*'NİN İLK ABD BASKILARINDAN BİRİ, 1884**

▷ **TWAIN HARTFORD'DA**
Twain, ileri yaşlarında Hartford, Connecticut'daki evinde çekilmiş fotoğrafı. Twain hayatı boyunca yirmi sekiz kitap, çok sayıda kısa hikâye, mektup ve serbest metin yazmıştır. Yale ve Oxford üniversiteleri yazara fahri doktora unvanı vermiştir.

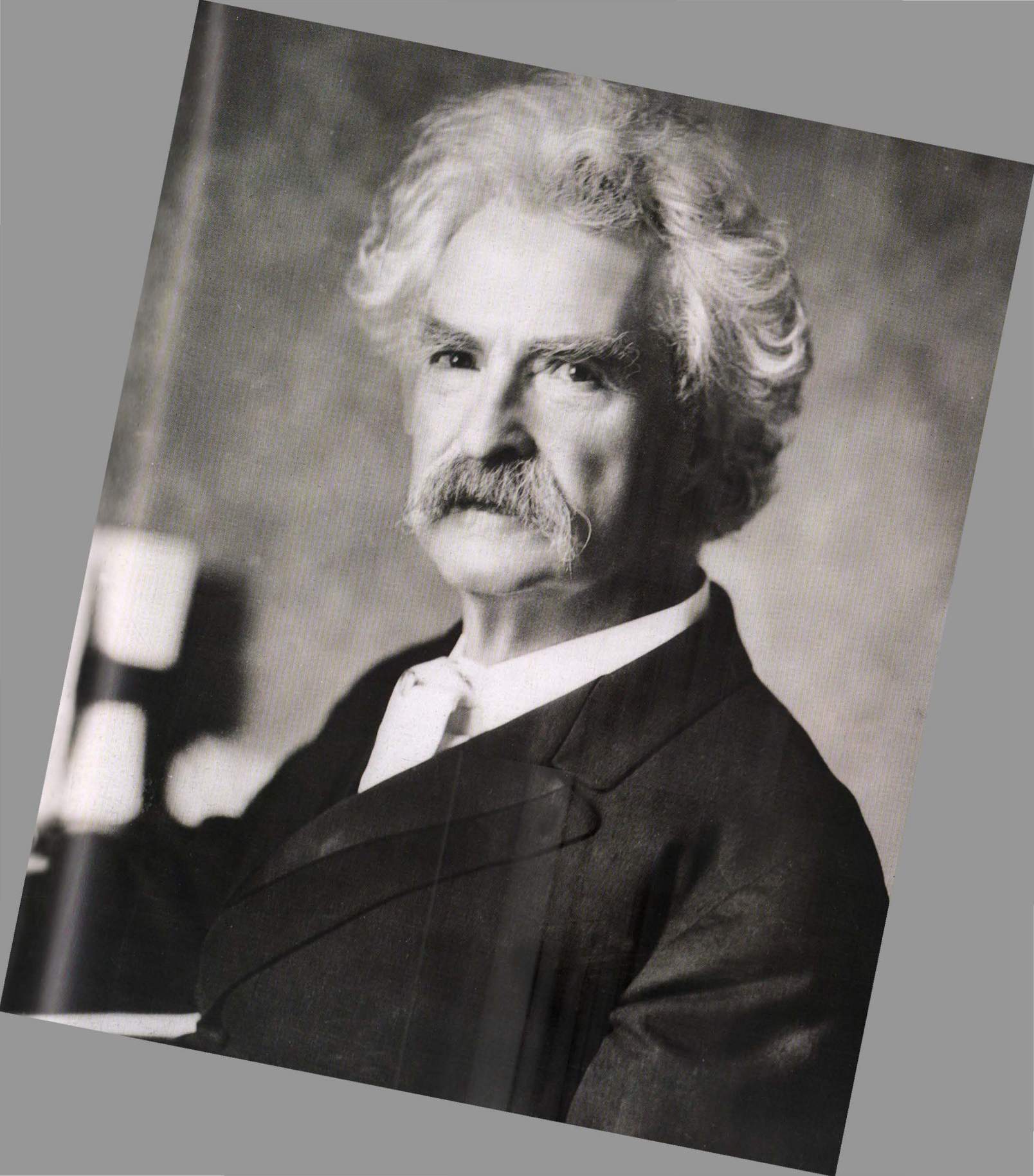

Thomas Hardy

1840–1928, İNGİLİZ

İngiltere'nin en sevilen 19. yüzyıl romancılarından ve şairlerinden olan Hardy, kırsal kökenli alt tabakadan bir aileden geliyordu ve çocukluğunun geçtiği bölgeyi dört başı mamur romantik romanlarıyla ölümsüzleştirmiştir.

△ **DORSET'TEKİ EV**
Hardy, Yukarı Bockhampton'da damı sazdan bu kerpiç evde doğdu ve otuz dört yaşına kadar burada yaşadı. *Çılgın Kalabalıktan Uzak* romanını bu evde yazdı.

Thomas Hardy'nin ailesi, onun ileride romanlarında kullanacağı temaları belirlemesinde hayli önemli bir zemin oluşturacaktır. Güney İngiltere'deki Dorset'e bağlı kırsal Dorchester kasabasının hemen dışındaki küçük Yukarı Bockhampton köyünde, büyük büyükbabasının kendi yaptığı çiftlik evinde dünyaya geldi. Babası taş ustası olarak düzgün biriydi, yine de ailenin sırları vardı. Thomas'ın annesinin hamile kalması nedeniyle annesi ile babası alelacele evlenmek zorunda kalmışlardı ve varlıklı bir çiftçinin kızı olan büyükannesi bir uşakla evlendiği için mirastan yoksun bırakılmıştı. Üstelik kocası tam bir ayyaş çıkmıştı, berbat bir evliliğe katlandı ve sefalet içinde öldü. Hardy, romanlarında bu olayları doğrudan açığa vurmadıysa da yapıtlarında farklı sınıflar arasında evlilik, gayrimeşruluğun utancı ve mali durumların aniden tersyüz olması gibi konular baskın şekilde boy gösterecekti.

Hardy hastalıklı bir çocuktu ve doğarken neredeyse ölecekti; öte yandan doğuştan yetenekliydi de. "Neredeyse yürümeye başlamadan" okumayı öğrendi ve okulda parlak bir öğrenciydi. Tıpkı *Adsız Sansız Bir Jude* romanındaki ana karakteri gibi hep büyük üniversitelerden birinde okumayı hayal ederdi, oysa sosyal statüsü buna el vermiyordu. Bunun yerine, bulundukları yerde mimar John Hicks'in yanında işe girdi. Orada Horace Moule ile tanıştı; zeki, okumuş, biraz da dengesiz biriydi. Genç Hardy üzerinde derin etkisi oldu. Moule onun akıl hocası gibi bir şeydi; çalışmalarına yön veriyor ve ilk şiir yazma girişimlerinde onu yüreklendiriyordu. Bu iki adam, Moule'nin 1873'te trajik intiharına kadar sıkı dost olarak kaldılar.

Deneyim birikimi

Hardy hassas ve kolay etkilenen biriydi. Bu karakteri, onun eleştirilerden kolay incinmesine yol açarken, aynı zamanda başkalarının acılarına karşı diğerkâm yanını geliştirdi. Aklına kazınan ve kimisi travmatik anılardan ileride epey yararlanacaktı. Sözgelimi, zamparalık yapan kocasını öldürmekten suçlu bulunan Martha'nın asılarak idamına on altı yaşındayken tanık olmuştu. Bu, Dorchester'da halkın önünde idam edilen son kadındı ve o dehşet verici manzara hayatı boyunca Hardy'nin aklından çıkmadı. Bunun *Tess* romanının hem olay örgüsünü hem de trajik kadın kahramanın karakterini etkilediğine şüphe yok.

BAĞLAM

Wessex

Hardy, doğduğu yerin tarihine ve geleneklerine hayrandı; bu konudaki bilgisini romanları için yarı uydurma, yarı gerçek benzersiz bir ortam yaratmak için kullandı. Bu bölgeyi Wessex olarak adlandırdı; bu, bin yıl önce gelişmiş eski bir Batı Sakson krallığının adıydı. Hardy'nin Wessex'inin merkezi, yazarın yerlisi olduğu Dorset olsa bile bu bölge Berkshire, Hampshire, Somerset ve Devon gibi civar ilçelerle genişletilmişti. Uydurduğu yer adlarının çoğunun gerçek karşılıkları vardı: Hardy'nin Casterbridge'i Dorchester; Weatherbury'si Puddletown ve Christminster'i ise Oxford'tur. Hardy, akıllı Wessex buluşuyla kendi yapıtları için bir "marka" yarattı ve Wessex edebiyat hacılarının ziyaret ettiği bir bölge haline geldi.

İNGİLTERE'NİN ANGLO-SAKSON KRALLIKLARININ BİR HARİTASI

"... **Toplumsal** olarak **büyük bir trajedi**, **doğada** hiç de **endişe verici** bir şey olmayabilir."

THOMAS HARDY

▷ ***THOMAS HARDY*, 1923**
İngiliz portre ressamı Reginald Grenville, Hardy'nin Dorchester'daki evi Max Gate'de kaldığında Hardy'nin birkaç resmini yapmıştır.

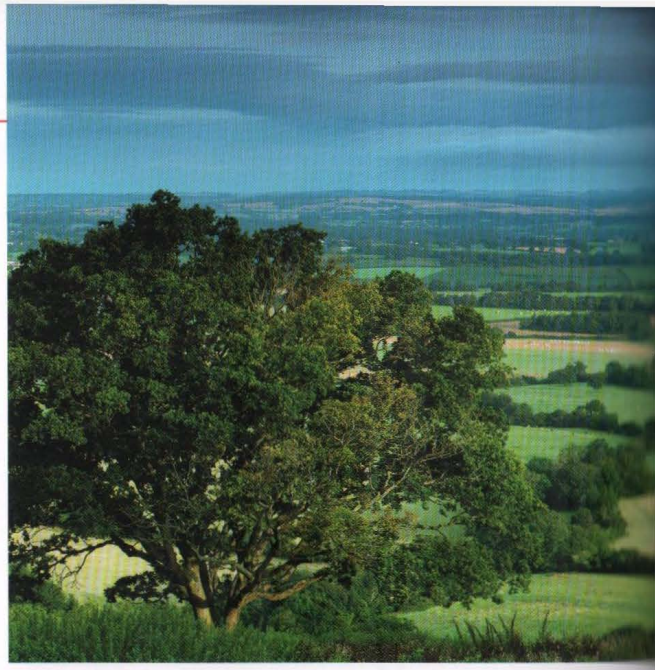

PORTRE
Emma Gifford

Hardy, Emma Gifford (1840-1912) ile Mart 1870'te, bir kilisenin restorasyonunu planlarken tanıştı. Emma, rahibin baldızı ve üstelik çiçeği burnunda bir yazardı. Hardy, onun enerjisine ve maceracı yanına vuruldu; 1874 yılında evlendiler. Sturminster Newton'da yaşadıkları ilk birkaç yıl çiftin mutluluğuna diyecek yoktu. Gelgelelim Hardy yazarlık kariyerinde ilerledikçe çift giderek birbirinden ayrı düştü ve Emma çabuk sinirlenen biri olup çıktı. Yine de Hardy'nin ona olan düşkünlüğü devam edecek ve Emma'nın ölümünden sonra onun anısına bir dizi içli aşk şiiri kaleme alacaktı.

EMMA GIFFORD

Hardy, 1862 yılında mesleğinde daha da ilerlemek için Londra'ya gitti ve Arthur Blomfield'in mimarlık bürosunda çalıştı. Başkentten büyülenen Hardy tiyatrolar ve resim galerilerindeki kültürel şölenin keyfini çıkardı. O sıralarda yaptığı mimarlık çalışmalarından bir tanesi bugüne ulaşmıştır. Bu, "Hardy'nin Ağacı" olarak adlandırılan ve Midland demiryolunun yeni kısmına yol açmak için St. Pancras yakınlarındaki bir mezarlığı temizlerken tasarladığı mezar taşlarından oluşturulan dairesel bir düzenlemedir.

Hardy, birinci eşiyle mimarlık işi yoluyla tanıştı. Emma Gifford'la yakınlaştığında St. Juliot Kilisesinin tamirat işinin maliyetini hesaplamak için Cornwall'daydı. Kadının babası bir hukuk müşaviriydi ve Hardy'nin ailesinden çok daha yüksek bir toplumsal konuma sahip olsa bile içkici ve iflas etmiş biriydi. Yine de, Hardy yıllarca ailelerin bir araya gelmemesini sağlayarak kendi geçmişini gizlemeye bayağı özen gösterdi. 1874'teki nikâhlarında sadece şahit olarak Emma'nın erkek kardeşi ve Hardy'nin ev sahibesinin kızı vardı. Bunlar Hardy'nin kendi romanlarında çok güzel anlatacağı türden sosyal gerginliklerdi.

İlk yapıtları

Hardy kendini artık sıkı bir şekilde yazarlığa vermişti. *Çaresiz Çareler* 1871'de çıktı; ama, baskı parasının 75 sterlinini kendi cebinden ödemek zorunda kalmıştı. Bunu takip eden *Yemyeşil Ağacın Altında* (1872), Stinsford'taki mahalle kilisesinde çalan (aralarında babasının da olduğu) müzisyenlerle ilgili çocukluk anılarına dayanan bir romandı. Sonraki kitabı *Bir Çift Mavi Göz*'ün (1873) kadın kahramanı için büyük ölçüde Emma Gifford'u model almıştı. Gelgelelim Hardy'nin ün ve itibar kazanmasını sağlayan kitap dördüncü romanı *Çılgın Kalabalıktan Uzak*'tı.

Çılgın Kalabalıktan Uzak, prestijli *Cornhill Magazine*'de 1874 yılının Ocak ila Aralık ayları arasında tefrika edildi ve sonra iki cilt halinde basıldı. Victoria döneminde bir kitabın tefrika edilmesi yeni bir yazarın doğduğu anlamına gelirdi. Geniş bir kitleye ulaşabildikleri için (dergiler kitaplardan çok daha ucuzdu), bu onların düzgün bir gelir elde etmelerini sağlardı. Öte yandan, bu yöntem, bir romanın üslubuna ve yapısına dair belli kısıtlamalar da getirmiyor değildi: Aksiyon bütün kısımlara eşit dağıtılmalıydı; her bölümün uzunluğu önceden belirleniyor, belli bir tarihe kadar yazılması gerekiyordu; ayrıca kitabın içeriği aile ortamı için uygun olmalıydı. Hardy bu sonuncu koşula karşı giderek daha fazla mücadele etti (aslında tefrika edilen metin ile sonradan yayımlanan kitap arasında düzeltmeler yapmak mümkündü).

Kırsal gerçeklik

Çılgın Kalabalıktan Uzak, kırsal hayatı betimleme anlayışı açısından öncü niteliktedir. Hardy'nin yurdu Dorset'in güzelliği (manzaraları ve gelenekleri) gözler önüne serilirken, sözgelimi çoban Gabriel Oak'un batmasının ve aşağılanmasının, Fanny Robin'in bir çalışma evinde sefalet içinde ölmesinin ne kadar kolay şeyler olduğunu göstererek geçimini topraktan çıkarmanın katı gerçeklerini yansıtıyordu. Kitap, Hardy'nin kırsal hayatı duygusallığa kaçmadan gerçekçi şekilde anlatmayı sürdürdüğü *Wessex Masalları* isimli hikâyeler derlemesi için de bir model oluşturmuştu.

Hardy kırsal bölgede meydana gelen önemli değişiklikleri de belgeledi. Demiryollarının artması çiftlikte çalışan

BAŞYAPITLARI

1874

Hardy'nin en iyi Wessex romanlarından *Çılgın Kalabalıktan Uzak* yayımlanır. Yazar kitabın adını Thomas Gray'in *Bir Köy Mezarlığında Yazılan Ağıt*'ından almıştır.

1878

Yerlinin Dönüşü yayımlanır. Roman, Egdon Heath'in insanı hüzünlendiren atmosferinde filizlenen tutkuların hikâyesidir.

1886

"Karakterli Bir Erkeğin Hikâyesi" alt başlıklı *Casterbridge Belediye Başkanı*, (Bir Hayatın Sırrı) gariban bir saman balyacısının yükselişinin ve düşüşünün trajik hikâyesidir.

1891

Hardy, yürek burkucu bir baştan çıkarma, ihanet ve cinayet romanı olan *Tess*'i yazar.

1895

Adsız Sansız Bir Jude Hardy'nin son romanıdır. "Tenle ruh arasındaki ölümcül savaş" hakkında kasvetli ve tartışmalı bir meseldir.

rençperlere iş bulmak için daha da uzaklara gidebilme olanağı verdiyse bile Tahıl Yasalarının iptali İngiliz tarımında gerilemeye neden olmuştu. Ucuz ithal malları nedeniyle çiftçilerin geçim darlığı çekmeleri ve giderek artan makineleşme nedeniyle işsizlik de artıyordu. Sözgelimi, *Tess*'te, kadın kahramanın düşüşü, onun güzel bir mandıradan işçilerin ağır bedensel işlere sürüldüğü ve Tess'in "canavar" harman makinesiyle başa çıkmaya çalıştığı iç karartıcı ve "verimsiz" bir Flintcomb-Ash çiftliğine gitmesiyle yansıtılır. Hardy'nin kırsal memleketi; baştan çıkarmalar, firarlar, bozulan evlilikler ve istenmeyen çocukların boy gösterdiği baş döndürücü dramlardan oluşan bir kokteyle zengin bir arka plan sağlamıştır. Kitapları, ağır basan bir kadercilik duygusuyla giderek daha karamsar bir havaya büründüler.

Son iki romanında (*Tess* ve *Adsız Sansız Bir Jude*), sanki ana karakterler toplumsal konumlarını yükseltmeye ve daha iyi bir hayata kavuşmaya kalkıştıkları için cezalandırılmış gibi görünürler. Hardy, *Adsız Sansız Bir Jude*'tan sonra roman yazmayı bıraktı. Örgütlü dine ve evlilik kurumuna yönelttiği açık eleştirisi ağır saldırıya uğramış ve eleştirmenlerden biri romanın adıyla oynayarak "Nam Yapmış Jude" diye dalga geçmiştir. Hardy, yazarlık kariyerinin sonraki yıllarını şiire verdi. Şiirlerinin çoğu yaşla ve zamanın geçişiyle ilgili olsa bile, savaşla ve Emma'yla (ölümünden iki yıl sonra tekrar evlenmiş olsa da) ilgili şiirler de yazdı. Ölümünden sonra, kalbi Dorset'e gömülürken, külleri Westminster Abbey'deki Şairler Köşesi'nde toprağa verildi.

◁ ***ÇILGIN KALABALIKTAN UZAK***
Hardy'nin romanı, çiftçi Bathsheba Everdene'in yaşamını ve aşklarını takip eder. Dışarıdan bakıldığında mutlu sonla bitmesine karşın, rahatsız edici ve genel havası itibarıyla karanlık bir romandır.

△ **HARDY'NİN MEMLEKETİ**
Kuzey Dorset'teki Blandford kasabası yakınındaki Blackmore vadisi, Hardy'nin Küçük Mandıralar Vadisi adlandırmasıyla *Tess*'te yer alır.

▽ **MAX GATE'DEKİ KÜTÜPHANE**
Hardy, Dorchester'daki büyük evini 1885'te tasarladı ve ölünceye kadar burada yaşadı. *Tess* ve *Adsız Sansız Bir Jude* romanlarını burada yazdı.

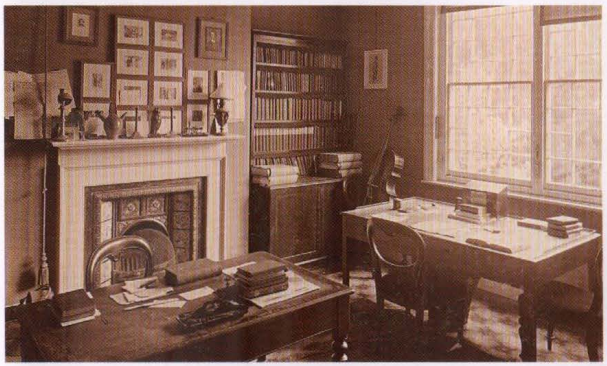

"**Tekrar ediyorum; roman** bir **izlenimdir,** bir **iddia** değil. "

THOMAS HARDY, *TESS*'E ÖNSÖZDEN

Émile Zola

1840–1902, FRANSIZ

19. yüzyıl sonlarının önde gelen Fransız yazarı Zola, toplumun bütün tabakalarında yaşanan hayata dair sinik "doğalcı" anlatımı ve cinselliği betimleme şekliyle romanın sınırlarını genişletmiştir.

Émile Zola, 1840 yılında Paris'te, İtalyan bir mühendis ile Fransız bir annenin oğlu olarak dünyaya geldi. Başlarda hali vakti yerinde olan aile, 1843 yılında güney Fransa'daki Aix-en-Provence'ye taşındı. Babanın dört yıl sonra ölümüyle zarif görünen bir yoksulluğa düştüler. Zola 1858 yılında Paris'e döndü; kâtiplik yaparak hayat mücadelesi verirken işçi sınıfından Parisli bir kadınla, Alexandrine Meley ile tanıştı ve daha sonra onunla evlendi. Paris toplumunun alt tabakalarındaki hayat konusundaki deneyimleri ileride romanlarına iyi bir malzeme oluşturacaktı.

Zola 1860'larda Hachette Yayınevinin satış bölümünde çalışırken, gazeteci ve yazar olarak isim yapmaya başladı. Çocukluk arkadaşı ressam Paul Cézanne'la (sağdaki kutu) birlikte daha sonra izlenimciler olarak adlandırılan ressam çevresine takılıyordu. İlk önemli romanı, bir ihtiras melodramı olan *Thérèse Raquin* 1867 yılında yayımlandı: Şehvet, cinayet ve suçluluk duygusuyla ilgili insanı dehşete düşüren bir hikâyesi vardı. Ertesi yıl, Balzac'ın *İnsanlık Komedyası*'yla yarışacak bir dizi roman planladı. Bilimsel "doğalcılık" ilkelerine göre yazılacak bu romanlar kalıtımın ve çevrenin, tek bir ailenin, yeni Rougon-Macquart'ların hayatlarını nasıl şekillendirdiğini gösterecekti. Bu planını hayata geçirmesi Zola'nın yirmi yıldan fazla zamanını alacaktı.

◁ ***ZOLA*, 1868**
Zola, izlenimci resmin destekçisiydi; 1867 yılında Edouard Manet'yi, tutucu resim eleştirmenlerine karşı savunan zehir zemberek bir yazı yazdı. Manet de bunun altında kalmayarak Zola'nın bu portresini yapacaktı.

Doğalcılık

Yirmi Rougon-Macquart romanının birincisi *Rougon'ların Talihi* 1971 yılında çıktıysa da Zola'ya ancak yedinci romanı *Meyhane* (1877) ün kazandırdı. Paris argosunun yoğun kullanıldığı bu roman, hayatları yoksulluk ve alkolle perişan olan işçi sınıfından insanların canlı bir portresiydi. Bunu bir hayat kadınının hikâyesi olan *Nana* (1880); Fransa'nın kuzeydoğusundaki madenlerde geçen *Germinal* (1885) ve İkinci İmparatorluğun sonunda Fransa'yı saran savaş ve devrimin anlatıldığı *Yıkılış* dahil bir dizi skandal yaratan başarı takip etti. Zola'nın Doğalcılığının bilimsel görünümüne ve yazmadan önce gerçekleştirdiği araştırmalara karşın, yapıtları aslında büyük bir fırçayla yapılmış, ileri görüşlü ve sembolizm yüklü destansı dramlardır. Üçüncü Cumhuriyetin önünü açtığı ifade özgürlüğünden yararlanan Zola, köy romanı *Toprak*'ta (1887) anlatılan mastürbasyon gibi konularda yazabiliyordu. Ayrıca özel yaşamında geleneksel ahlakçılığı reddetti ve 1888 yılından itibaren genç sevgilisi Jeanne Rozerot ile ilişkisini sürdürerek ondan iki çocuk sahibi oldu.

Zola 1898'de Fransa'nın en büyük siyasi skandalına, Dreyfus olayına karıştı (sayfa 175) ve Fransız resmi makamlarını Yahudi düşmanlığı ve adli hataya düşmekle suçladı. Siyasal solun kahramanı durumuna gelirken, sağ için bir nefret figürüne dönüşüyordu. Aleyhinde hakaret davası açılınca Britanya'ya kaçtı. Fransa'ya döndükten sonra, 1902'de baca tıkanması sonucu karbon monoksit zehirlenmesinden öldü.

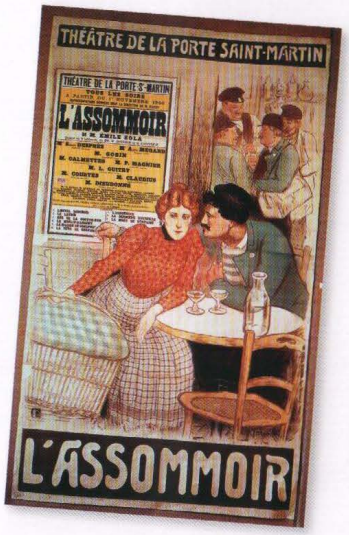

△ ***MEYHANE*'NİN *(L'ASSOMMOIR)* POSTERİ**
Zola'nın romanı, Avrupa ve ABD'de tiyatroya da uyarlanmıştır. ABD'deki alkol karşıtı hareket, kitaptaki içler acısı alkolizm ve yoksulluk betimlemelerinden kendi amaçları doğrultusunda yararlanacaktı.

PORTRE
Paul Cézanne

Zola ve Cézanne, Aix-en-Provence'de aynı okula gittiler; ressamı Aix'den ayrılıp Paris'e gitmeye yüreklendiren kişi arkadaşı Zola'ydı. Romancı, 1873 tarihli *Paris'in Karnı* romanında Cézanne'ı ressam Claude Lantier olarak betimledi. Bu iki adam, Zola'nın 1886 tarihli *Başyapıt* (*L'Oeuvre*) romanına kadar arkadaşlıklarını sürdürdüler; bu romanda ressam Lantier sanatsal bir ideal peşinde intihara sürüklenir. Cézanne, Zola'nın ona gönderdiği *Başyapıt* romanını geri gönderdi ve ikisi bir daha hiç konuşmayacaklardı.

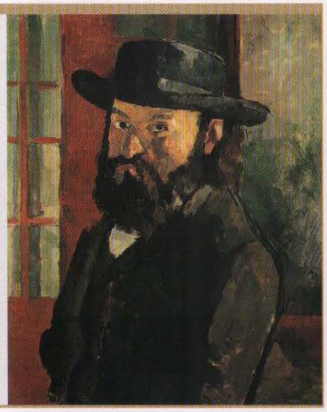

OTOPORTRE, PAUL CEZANNE, 1879

"Ben, **yeni bir dünyanın doğuşuna** eşlik eden **ölümcül sancıları** sergilemek istiyorum."

ÉMILE ZOLA

Henry James

1843–1916, AMERİKALI

İleri yaşlarında "Usta" diye anılacak James romanlar, kısa romanlar ve kısa hikâyeler yazdı. Yoğun ve ustalıkla işlenmiş psikolojik anlatıları, kurmaca sanatını yeni bir incelik ve karmaşıklık düzeyine çıkardı.

New York'ta varlıklı ve entelektüel açıdan saygın bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Henry James Fransız ve İngiliz romanlarıyla büyüdü; delikanlılığında ailesiyle birlikte beş yıl boyunca Avrupa seyahatine çıktı. Yazar olmaya karar vermesinin ardından, ABD ve Avrupa toplumları arasındaki kültür ve görgü bakımından farklılık yazar için doğal bir konu oluşturdu.

Amerikan masumiyetinin ve Avrupa yozluğunun yarattığı ironi *Avrupalılar* (1878) gibi ilk romanlarının odak noktasını oluşturdu. Bu yapıtlarını James'e ün kazandıran sakınmasız ve modern "Amerikalı kız" tiplemesini yarattığı kısa romanı *Daisy Miller* (1879) ile *Bir Hanımefendinin Portresi* (1880-81) izledi. Yazar, bu tarihten sonra sadece İngiltere ve Fransa'da yaşayacaktı.

James'in hayatının mahrem yanı bulanıktır. Homoseksüelse bile bu doğasını iyi gizliyor ve dışarıdan bakıldığında normal ve sade bir hayat sürüyordu; aslında, sonraki yıllarda iki genç erkekle (ille de cinselliğe yorulamayacak) aşkı tattı. Ayrıca kadınlarla da güçlü duygusal bağlar kurdu. Sevgili kuzeni Minny Temple'ın 1870 yılında erken yaşta ölümünün gölgesi James'in kurmaca dünyasına düştü ve bu kuzen, yazarın *Güvercinin Kanatları* romanındaki talihsiz Milly Theale'ye model oluşturdu.

Gizli arzular

James, yapıtlarına sık sık yasak konuları sokardı. *Bostonlular*'da (1886) lezbiyenliğe, *Yürek Burgusu*'nda (1898) sübyancılık ve *Altın Kâse*'de (1904) ensest konuları daima zarif bir üslup peçesiyle örtülüdür. Yazara göre, kör kör parmağım gözüne olmadığı sürece her şey anlatılabilirdi. *Masie'nin Bildikleri* (1897) yapıtında, ilişkiler ve yetişkinlerin güç mücadelesi masum olduğu varsayılan bir çocuğun gözünden içtenlikle anlatılır. *Elçiler* (1903), Püriten ABD'den Paris'e seyahate gelen ve ahlaki vicdanı her şeyi sonuna kadar yaşamasına asla izin vermeyecek birinin (bu kişi James de olabilir) trajik anlatısıdır.

James, sonraki yıllarında, insan zihnin çetrefilliğini irdelemek için daha dolaylı olay örgülerinden yararlandı. Artık olaylar, kendilerini incelikle kandıran ve okuyucudan kaçınan karakterlerin gözlerinden kırılarak bize yansıyacaktır.

Elle yazması her geçen gün zorlaştığı için sonraki çalışmalarını dikte ettirdi. 1904'ten sonra yazılmış önemli bir kurmaca yapıtı yoktur. 1915 yılında İngiliz vatandaşlığına geçti ve ertesi yıl Chelsea, Londra'da öldü.

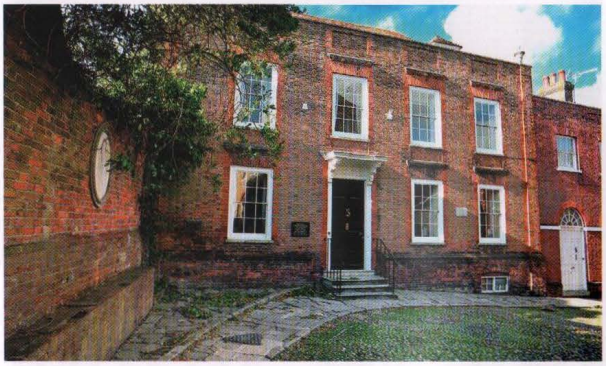

◁ **LAMB HOUSE, RYE**
James, senelerce Londra'nın elit kesimiyle haşır neşir olmuş aşırı sosyal biriydi. Gelgelelim 1897 yılından sonra insanlardan uzaklaşarak İngiltere'nin güney kıyısındaki Lamb House'da göreceli olarak inzivaya çekilecekti.

PORTRE
William James

Henry'nin en büyük ağabeyi William James (1842-1910), önemli bir felsefeci ve modern psikolojinin kurucularından biridir. Yapıtları arasında *Psikolojinin İlkeleri* (1890) ve *Dinsel Deneyimin Çeşitleri* (1901-02) yer alır. Hayattayken, iki kardeşten daha sivrilmiş ve daha başarılı olanıydı. William James, düşüncelerin insan zihnindeki kesintisiz akışı için "bilinç akışı" ifadesini uydurdu ve bu kavram gerek Henry James'in romanları gerek sonraki modernist yazın üzerinde önemli bir etki yarattı.

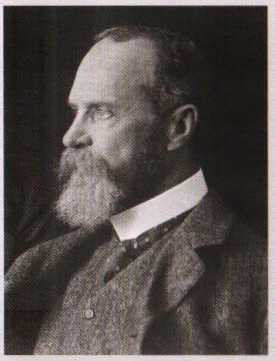

WILLIAM JAMES, FELSEFECİ VE PSİKOLOG

◁ ***HENRY JAMES*, 1913**
James'in Gustave Flaubert, Alfred Lord Tennyson, Émile Zola gibi yazarların yanı sıra kendisi gibi yurtdışında yaşayan Amerikalı yazar John Singer Sargent dahil olmak üzere zamanın önde gelen sanatçılarla tanışıklığı vardı. Sargent, yazarın bu portresini 70. doğum günü için yaptı.

"**Deneyim asla sınırlı** değildir ve **asla tam değildir; muazzam bir duyarlılık**, devasa bir **örümcek ağı** gibidir..."

HENRY JAMES, "KURMACA SANATI"

▷ ***AUGUST STRINDBERG*, 1892**
Strindberg, çağdaşı sanatçıların çoğunu tanıyordu ve Norveçli ressam Edvard Munch'la yakın arkadaştı. Bu iki sanatçı, sanatsal çalışmalarda rastlantıya kapının açık bırakılması gibi ortak düşüncelere sahipti. Munch, Strindberg'ün resmini yaptı; benzer şekilde Strindberg de bazı karakterleri için Munch'un baskın niteliklerini dayanak aldı.

August Strindberg

1849–1912, İSVEÇLİ

Çoğu kez Modern İsveç edebiyatının babası olarak anılan Strindberg, en çok oyun yazarı olarak tanınır ve yapıtları 19. yüzyıl natüralizminden 20. yüzyıl modernizmine geçişte etkili olmuştur.

> "Dünya, hayat ve **insanlar** bir **yanılsamadan**, bir **hayalden**, düşsel bir **görüntüden** ibarettir."
>
> AUGUST STRINDBERG, *BİR RÜYA OYUNU*

◁ **INTIMATE THEATRE POSTERİ**
Strindberg, 1907 yılında ortağıyla birlikte bu tiyatroyu kurarken "sahne armonisinin çok sesli bir müzik bestesi gibi tiyatro metninin tonlarından, ritimlerinden, motiflerinden ve ölçülerinden yavaş yavaş geliştiği bir tiyatro" hayal ediyordu.

Johan August Strindberg, Stockholm'de doğdu. Babası bir gemi komisyoncusuydu, çocukken kaybettiği annesiyse eski bir hizmetçiydi. *Bir Hizmetçinin Oğlu* (1913) adlı otobiyografisinde, çocukluğundan huzursuz ve güvensiz diye söz eder.

Eğitimi de tatmin edici değildi. Uppsala Üniversitesinde önce ilahiyat, sonra tıp okuduysa da okulu asıyor, kendini derslerine vermek yerine serbest gazetecilik ve tiyatroda figüranlık gibi kısa süreli işler yapıyordu; haliyle mezun olamadı.

Gelgelelim Strindberg bu sürede yazı yeteneğini geliştirdi, hatta iki oyunu Kraliyet Tiyatrosunda sahnelendi. Bu başarısına karşın, yine de ilk oyunlarındaki doğallıktan uzak manzum üsluptan rahatsızdı. Konuşma diliyle yazdığı tarihsel oyunu *Olof Usta* üzerinde çalışmaya koyuldu. Kraliyet Tiyatrosu tarafından reddedilen oyun 1881 yılına kadar sahnelenmeyecekti. Strindberg hayal kırıklığı içinde gazeteciliğe döndü ve 1870'lerde Stockholm burjuvasının öfkeli bir eleştirmeni olarak ün yaptı. Çiçeği burnunda tiyatro oyuncusu Barones Siri von Essen'e âşık oldu ve 1877 yılında onunla evlendiyse de ilk çocuklarının doğumdan kısa süre sonra ölmesi, ardından da Strindberg'ün 1879'da iflas etmesiyle hayatları altüst oldu. Yine de yazmaya devam ediyordu ve aynı yıl ilk romanı *Kırmızı Oda*'yı yayımladı; bu kitabı, İsveç toplumunun ikiyüzlülüğüne yönelik parlak bir yergiydi. Bu başarısıyla keyfi yerine gelen Strindberg, kurulu düzene saldıran kısa öyküler, romanlar ve oyunlar yazmayı sürdürdü.

Simgecilik ve okültizm

Strindberg, 1880'lerde Fransa'ya seyahat etmesinin ardından, Émile Zola'nın savunduğu doğalcılık akımının etkisi altına girdi. Bu yönelimini sonraki oyunları *Baba* (1887) ile Siri'nin başoyuncu olduğu *Matmazel Julie*'de (1888) uygulamaya koydu. Tıpkı *Matmazel Julie*'de sergilenen ilişkinin (aristokrat bir kadınla bir uşağın ilişkisinin) başarısızlığa mahkûm olması gibi, Strindberg'ün kendi evliliğinin de 1891'de son bulmasıyla yine sıkıntılı bir dönem başladı: Avusturyalı gazeteci ve çevirmen Frida Uhl ile kısa süren evliliği ve bir dizi sinir krizi, sanatçının yaratıcılığını geçici olarak sekteye uğrattı. Kafayı dine, simyaya ve okültizme taktı ve yoğun şekilde simgecilik hareketiyle ilgilendi.

"Cehennem krizi" olarak adlandırdığı bu dönemi otobiyografik romanı *Inferno*'da kayda geçirdi ve yeni düşüncelerini oyunlarında kullandı: *Şam'a Doğru* isimli fantastik oyunundaki başoyuncu yirmi yaşındaki Harriet Bosse Strindberg'ün üçüncü eşi olacaktı. Yüzyılın sona ermesinden sonra, *Ölüm Dansı* (1900), *Bir Rüya Oyunu* (1901-02) ve Stockholm'de kurduğu Intimate Theatre için yazdığı *Hayalet Sonatı* (1908) oyunlarıyla simgeci yazının sınırlarını esnetmeyi sürdürdü.

Intimate Theatre'ın kapanmasından sonra Strindberg'ün sağlığı bozuldu ve 14 Mayıs 1912'de Stockholm'deki evinde öldü.

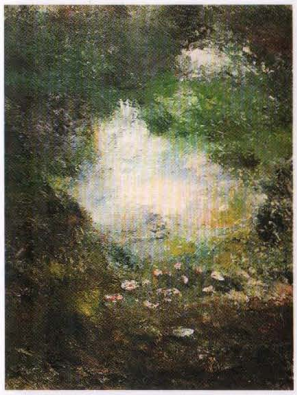

△ ***HARİKALAR DİYARI*, 1894**
Strindberg, aynı zamanda yetenekli bir ressamdı; yazar olarak tıkandığında bir tür terapi niyetine resim yapıyordu. İçindeki fırtına birçok çalışmasında açığa çıkar; *Harikalar Diyarı* gibi kimi çalışmasında da tuvalden bir sükûnet yayılır. Sahip olduğu ince görsel duyum, oyunlarındaki sahne yönetiminde de kendini gösterir.

ÜSLUP
Doğalcılık Ötesi

Strindberg'ün ilk önemli oyunları doğalcı üsluba sahipti; sıradan insanların yaşamlarındaki olaylar veriliyor ve dönemin toplumsal ve siyasal durumu vurgulanıyordu. Gelgelelim sonradan kendini okültizme kaptırmasıyla birlikte simgeciliğe ilgi duymaya başlayınca, çalışmalarının odak noktası da gerçekçi ve sıradan olandan, simgesel anlama sahip düşsel görüntülerle ifade edilen imgesel ve ruhsal olana doğru kaydı. Strindberg, artık ev hayatının psikolojisini irdelemek yerine, evrensel ve bilinçdışı olan üzerinde yoğunlaşarak dışavurumculuğun ve gerçeküstücülüğün bazı öğelerini erkenden kullanıyordu.

LONDRA'DAKİ NATIONAL THEATRE'DA 2005 YILINDA OYNANAN *BİR RÜYA OYUNU*'NDAN BİR SAHNE

Guy de Maupassant

1850–1893, FRANSIZ

Maupassant, Fransa'nın en büyük kısa hikâye yazarlarından biri olarak, çağdaşlarının yaşamını dolambaçsız ve gerçekçi anlatımı, sade üslubu ve muhteşem tempo kontrolüyle meşhurdur.

Guy de Maupassant, yapıtlarında sık sık yer verdiği varlıklı sayılabilecek bir burjuva ailenin oğlu olarak Normandiya'da Dieppe yakınlarında dünyaya geldi. Gelgelelim başlarda rahat geçen hayatı annesi ve babasının ayrılmasıyla sekteye uğradı. Guy ve erkek kardeşi Hervé, anneleriyle birlikte 70 km uzaktaki Etretat'a taşındılar.

◁ ***BEL-AMI*, 1895**
Maupassant'ın romanı, on dokuzuncu yüzyıl sonu Paris'inde sosyal statü kazanmak için kadınların hayranlığını kazanan üçkağıtçı Duroy'un hikâyesini anlatır.

Savaştan Paris'e

Genç Maupassant evin dışında bir yaşam tarzını benimsemişti ve annesi onun edebiyat aşkını destekliyordu. 1869'da diplomasını almasından neredeyse hemen sonra askere alındı. Cephede savaşmak için biçilmiş kaftan olmadığından, Fransız-Prusya Savaşı (1897-71) sırasında yazıcı olarak görev yaptı. Askerliğini yiğitçe yaptığına dair raporlara rağmen, kendisi daha sonra annesine Prusyalılar kente yaklaştığında kaçtığını ve "acayip koştuğunu" söyleyecekti.

Babası bedelli olarak Maupassant'ı askerden aldı ve genç adam Paris'te devlet memuru oldu. Annesi onda kitap okuma tutkusu uyandırırken, sanki babası da uslanmaz zamparalığını da ona geçirmişti: Çiçeği burnunda yazar şehrin genelevlerini arşınlıyor ve hayat kadınlarıyla birlikte sık sık kayıkla Seine Nehrinde gezintiye çıkıyordu. Paris'te müthiş bir kürekçi olarak nam saldı ve çok geçmeden frengiye yakalandı. Şaşılacak bir şey olmasa bile korkutucu olması gereken bu teşhise aldırmayan Maupassant kendini tam anlamıyla yazmaya verdi. Savaşla, kentli burjuvalarla, işçilerle ve memurlukla ilgili deneyimlerini aktardığı verimli çalışması yüzlerce kısa hikâye, altı roman, üç gezi kitabı, birkaç oyun ve şiirlerle sonuçlandı.

1880'de, en ünlü hikâyelerinden "*Boule de suif*"i (kabaca Yağ Topu diye çevrilebilir) yayımladı ve kısa sürede bir okur kitlesi kazandı: Cinsel konulara, aile içi şiddete, zinaya, zamparalığa ve hayat kadınlığına karşı sakınmasız yaklaşımı okurların ilgisini çekiyordu. Kısa hikâyeler kitabı iki yılda on iki, *Güzel Dost* (*Bel Ami*) romanıysa dört ayda otuz yedi baskı yaptı.

Bunama

İyi para kazanan Maupassant, Paris'in saygın denemeyecek kadınlarıyla tedbirli şekilde eğlenebileceği bir yan bloğu olan büyük bir daire satın aldı. Gelgelelim başarısının sağladığı ünün keyfini çıkaramadı; giderek yalnızlaştı ve sık sık Bel-Ami isimli yatıyla tek başına Cezayir ve Avrupa sahillerini dolaştı.

Zamanla, frengisi olanlarda görülen akli dengesizlik Maupassant'da da her yerde izleniyormuş takıntısı yarattı. 1892 yılında, artık bir akıl hastanesinde ölmüş olan erkek kardeşiyle aynı kaderi paylaşacağı belliydi. Boğazını kesmeye kalkışmasından sonra Maupassant Passy'deki akıl hastanesine kaldırıldı ve 6 Temmuz 1893'te sadece kırk iki yaşındayken öldü.

◁ ***MAUPASSANT*, 1888**
Guy de Maupassant'ın ressam Auguste Feyen-Perrin tarafından yapılan bu portresi, Émile Zola'nın "erkeklerin en mutlusu ve en mutsuzu" olarak tanımlanmış bir adamın karmaşık karakterini pek ele vermiyor.

BAĞLAM
Gustave Flaubert

Ailenin eski dostu Gustave Flaubert, Maupassant için hem bir akıl hocası hem de bir baba figürüydü. Flaubert ne zaman Paris'e gelse iki adam pazar öğle yemeğinde buluşurdu ve Flaubert Maupassant'ın yazdıklarını değerlendirir, düzyazı üslubu konusunda öğütler verir, onu Zola ve Turgenyev dahil başka yazarlarla tanıştırırdı. Flaubert bir keresinde Maupassant'ı oğlu gibi sevdiğini dile getirdi; ama özellikle Maupassant'ın annesi Laure'nin Flaubert'den "Guy'ın babası" diye dikkatsizce söz etmesinden sonra, iki adamın arasında gerçekten böyle bir bağın olup olmadığı büyük bir dedikodu konusu olacaktı.

GUSTAVE FLAUBERT, y.1870

▽ **MIROMESNIL ŞATOSU**
Guy de Maupassant, varlıklı bir burjuva ailenin çocuğuydu ve annesine bakılırsa muhteşem Miromesnil Şatosunda dünyaya gelmişti; aslında bu iddiaya son zamanlarda şüpheyle bakılır olmuştur.

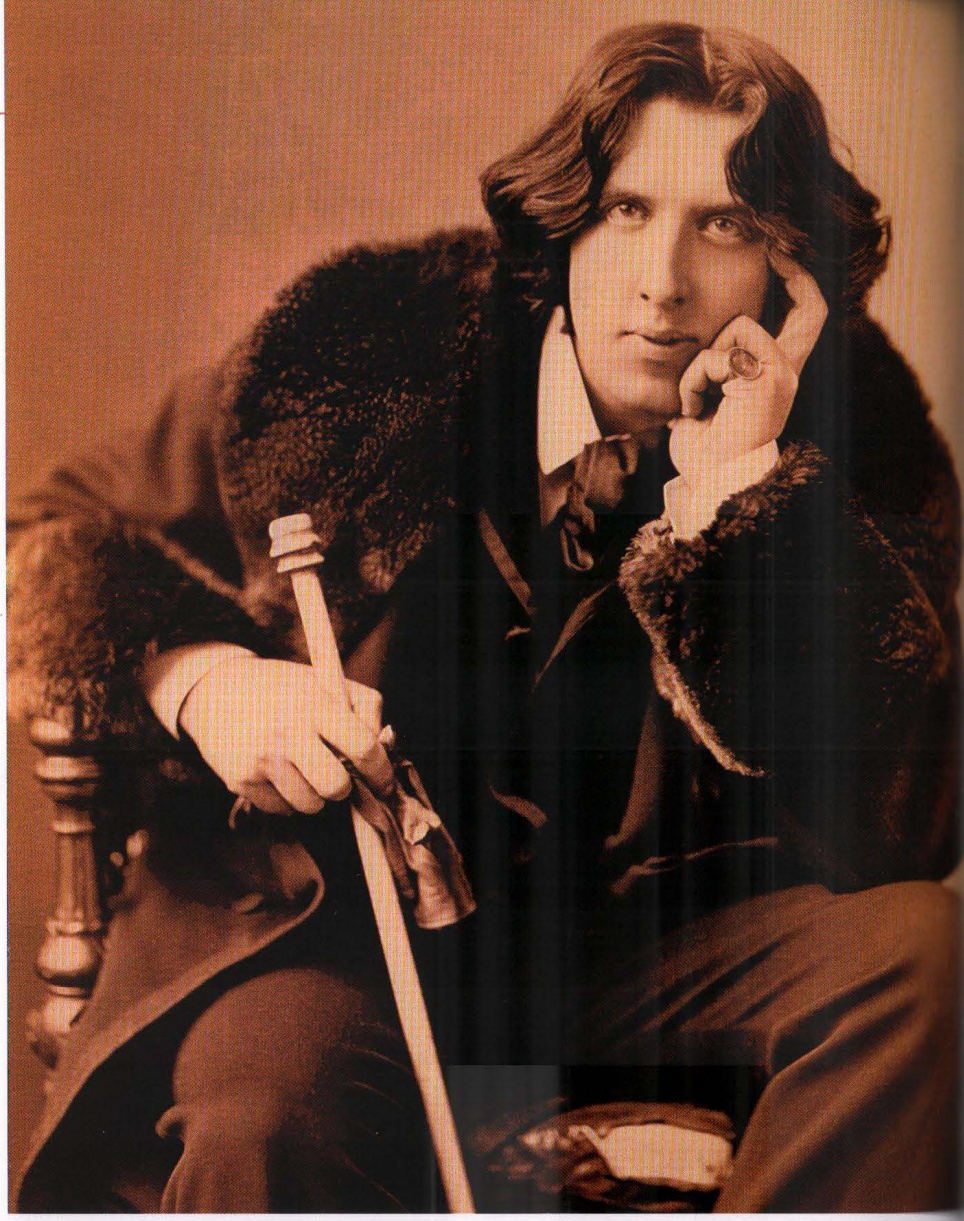

▷ **WILDE, 1882**
Wilde, ABD'deki konferans turlarında gerek görünümüyle gerek kadife ceketler ve golf pantolonu gibi havalı kıyafetleriyle estetik harekete bağlılığını sergiliyordu. "Güzellik, harikalar harikasıdır. Dış görünüşe bakarak yargılamayanlar sığ insanlardır."

Oscar Wilde

1854–1900, İRLANDALI

Özdeyişleri ve estetizme bağlılığı kadar özel hayatıyla yarattığı skandallarla da ünlü olan Wilde 19. yüzyıl sonlarının en nüktedan ve en yaratıcı yazarlarından biridir.

"**Ahlaksızlık** ve **erdem**, bir sanatçı için **sanatında** kullanacağı **malzemeden** öte bir şey değildir."

OSCAR WILDE, *DORIAN GRAY'İN PORTRESİ*

Oscar Wilde, 16 Ekim 1854'te saygın ve kültürlü bir Dublinli ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Babası bir doktor ve İrlanda folkloru konusunda bir uzmandı; annesiyse tanınmış bir ulusal şairdi. Gelgelelim bu görünüşte nezih aile manzarasına karşın, Wilde'ın babasının nikâh dışı üç çocuğu vardı ve eski bir hastasına tecavüzle suçlandı. Oğlunun yapıtlarında skandallar ve gizli kapaklı yaşamların böylesine yer kaplamasına şaşmamak gerek. Nüktedan özdeyişleriyle ülkede şöhret yapmış bir gösteriş düşkünü olarak ününün artmasına karşın, Wilde yine de yirmili yaşlarının ortasında kadar görece olarak skandallardan uzak kalabilmeyi başardı. 1880'lerde yapılmış karikatürlerde, üzerinde kadın çorapları ve golf pantolonu, elinde ayçiçeğiyle sokakta yürürken gösterilir. Oysa Oxford'ta Klasik Edebiyat okurken iki bölümü yüksek dereceyle bitirmiş ve Newdigate Şiir Ödülünü kazanmış ciddi bir öğrenciydi. Üstelik sonraki hayatını fazlasıyla tanımlayan homoseksüelliğiyle ilgili herhangi belirti yoktu. Tam aksine, Wilde, İrlandalı yazar Bram Stoker'ın gelecekte karısı olacak Florence Balcombe'a bir süre âşık olmuş gibidir.

Wilde, Oxford'tan mezun olduktan sonra Londra'ya taşındı; şiirler, tiyatro oyunları, denemeler ve incelemeler yazarak mütevazı bir hayat sürüyordu. 1882 yılında ABD'de yaptığı bir konferans turu, Wilde'a Paris'te beş ay kalmasını sağlayacak kadar para kazandırdı; hoş Londra'ya döndüğünde beş parasızdı ve otuzuna merdiven dayamıştı. Varlıklı bir mirasçıyla, Constance Lloyd'la evlendi ve *Woman's World* dergisinin editörü olmadan önce çeşitli süreli yayınlara yazılar yazdı. Ne var ki Wilde o sıralarda Robbie Ross adında genç bir Kanadalı erkek tarafından "ayartılmıştı"; bu, hem Wilde'ın çöküşüne giden yolu açan, ama aynı zamanda onun yaratıcılığını ateşleyen bir karşılaşmaydı. Bütün deneyimlerini *Dorian Gray'in Portresi* (1890) romanına yağdırdı ve eseri erkek tutkularını ahlaka aykırı şekilde sergilediği için suçlandı. Yine de Wilde bu olaydan edebi ünü lekelenmeden sıyrıldı ve aralarında *Ciddi Olmanın Önemi*'nin de (1895) bulunduğu sonraki oyunları müthiş beğeniyle karşılandılar.

Hapishane ve çöküş

Wilde, 1892 yılında Lord Alfred "Bosie" Douglas'a âşık oldu ve çok geçmeden kendini Bosie ile babası IX. Queensberry Markisi arasındaki çapraz ateşin ortasında buldu. Queensberry, Wilde'ın kapısına "Oscar Wilde: Kulampara Müsveddesi" yazılı bir kartvizit bırakınca Wilde hakaret davası açtı. Bu bir felaketti. Queensberry'nin avukatları, Wilde'ın yazılarını homoseksüelliğinin kanıtı olarak kullandılar ve Wilde ağır ahlaksızlık suçlamalarıyla tutuklandı. Mayıs 1895'te iki yıl ağır hapse mahkûm oldu. İlk ay, açlık ve dizanterinin pençesinde bir değirmene koşularak günde altı saat yürütüldü. Reading Hapishanesinde, Bosie'ye ileride *De Profundis* adıyla yayımlanacak uzun bir mektup yazdı. İki adam, Wilde'ın 1897'de tahliye edilmesinden sonra Fransa'da birlikte yaşamaya çalıştılarsa da ilişkileri paramparça oldu. Bu arada eşi Constance, Wilde'ın çocuklarını da yanına alarak İsviçre'ye kaçmıştı. Geçirdiği travmalarla sağlığı iyiden iyiye bozulan Wilde menenjit geçirdi ve 30 Kasım 1900'de Paris'te öldü.

BAĞLAM
Estetizm

Wilde, güzelliği toplumsal, siyasi veya ahlaki değerlerin üstünde tutan estetizm hareketinin önde gelen isimlerinden biriydi. Sanatın ve ahlakın ayrılmaz şekilde birbirine tutunduğu muhafazakâr Victoria geleneğini reddeden estetler, merkezinde "sanat için sanat" yapma arzusunun yattığı bir güzellik kültü yarattılar. Zamanın diğer önemli estetleri arasında ressam James Abbott McNeill Whistler ile çalışmaları özellikle kösnül ve simgeci resimleriyle ünlü Dante Gabriel Rossetti yer alıyordu.

PROSERPINE, DANTE GABRIEL ROSSETTI, 1874

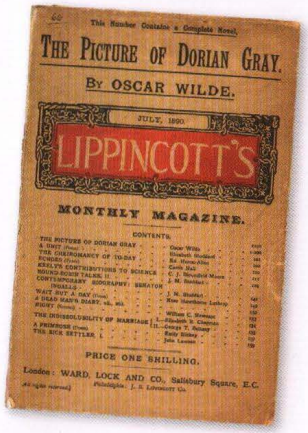

△ ***DORIAN GRAY'İN PORTRESİ***
Wilde'ın tek romanı, ahlaksızlık suçlamalarından kaçınmak için epey bir düzenleme yapılarak 1890'da *Lippincott's Monthly Magazine* dergisinde yayımlandı. Ölümsüz gençlik karşılığında ruhunu satan güzel bir genç erkeğe dair gotik bir hikâyeydi; kitapta sezilen homoseksüel duygular öfke uyandırdı.

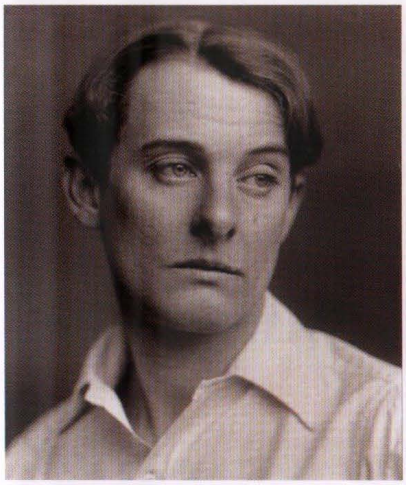

▽ **LORD ALFRED DOUGLAS, 1902**
Wilde'ın sevgili "Bosie"si de yazar, şair ve çevirmendi. Douglas, Wilde hapisteyken sevgilisinin serbest bırakılması için Kraliçe Victoria'ya dilekçe yazdı.

Joseph Conrad

1857–1924, POLONYA ASILLI İNGİLİZ

Polonya doğumlu Conrad İngilizce dilinde yazan önemli bir romancı oldu. Bir denizci olarak kendi deneyimlerine dayanan yazar, sömürgeciliğin insanı insanlığından çıkaran etkilerini ele alacaktı.

Josef Teofor Konrad Korzeniowski, daha sonra bilinen adıyla Joseph Conrad, 1857'de Berdyczow'da, şimdiki Ukrayna'da doğdu. Ailesi, Polonya'nın toprak sahibi soylu sınıfındandı. Polonya, 18. yüzyıldan beri bağımsızlığını kaybetmiş bir ülkeydi ve Polonyalıların çoğu, Rus İmparatorluğunun idaresi altında yaşıyor, bu durum Polonya aristokrasisini rahatsız ediyordu.

Conrad'ın babası, bir yazar ve idealist bir milliyetçi olan Apollo Korzeniowski, 1861 yılında Varşova'ya giderek Rus hâkimiyetine karşı bir direniş örgütlemeye çalıştı. Resmi makamlarca siyasi bölücülük suçlamasıyla tutuklanarak ailesiyle birlikte Rusya'nın kuzeyindeki soğuk ve kasvetli Vologda bataklıklarına sürgün edildi. Berbat koşullar yüzünden sağlığı bozulan Conrad'ın annesi sürgündeyken 1865 yılında öldü. 1867'de Apollo'nun Polonya'ya dönmesine izin verilse de artık çökmüş bir adamdı. 1869'da Kracov'da, bütün yazılarını yaktıktan sonra öldü.

◁ **APOLLO KORZENIOWSKI**
Conrad'ın İngilizceyle tanışması, Shakespeare'in eserlerini tercüme eden babası sayesinde oldu. Ateşli bir vatansever olan Apollo, 1869'daki ölümünün ardından Cracow'da bir kahraman olarak defnedildi.

Denizde yaşam

Böyle trajik olaylardan sonra öksüz kalan Polonyalı bir aristokrattan beklenecek şey kesinlikle denizin çağrısına kulak vermek değildi. Oysa genç Conrad bir kitap kurduydu ve kitaplar onda seyahat ve serüven tutkusu uyandırıyordu.

Dayısı ve vasisi Thaddeus Bobrowski'nin onu daha aklı başında bir yola yönlendirme çabaları para etmedi. Conrad, on yedi yaşına geldiğinde denizci olmaya karar vermişti bile. Doğrusu, dayısı Bobrowski, genç adamın Polonya'dan ayrılmasına karşı koymak için akılcı bir gerekçe bulamıyordu; çünkü Conrad bir bölücünün oğluydu ve her zaman Rus yetkililerce mimlenmiş biri olarak kalacaktı. Sonunda Conrad'ın Fransa'ya gidip bir ticaret gemisine gemici olarak yazılmasına izin vermek zorunda kaldı.

Marsilya limanına yerleşen Conrad amaçsız ve düzensiz bir hayat sürüyordu. Silah ve mal kaçakçılığı yapıyordu; vuruldu; bu, düelloda mı yoksa bir intihar girişimi sonucu muydu, bilinmiyor. Bu arada dayısından sürekli para isteyip duruyordu.

Conrad, kendisine çekidüzen vermesi için Bobrowski'nin giderek artan baskısı sonucunda İngiltere'ye giderek Ticaret Donanmasına girdi. Sonraki on dört yıl boyunca bir İngiliz denizci olarak görev yapacaktı. Çocukken Fransızca öğrenmişti; ama İngilizcesi birkaç kelimeden ibaretti. Önce kıyı denizciliği, ardından uzak yol seferleri derken donanmadaki kariyerinde ilerleyip yavaş yavaş terfi ederken bir yandan da İngilizcesini geliştiriyordu. 1886 yılında İngiliz vatandaşlığına geçti.

İz bırakan yolculuklar

Conrad, bu denizcilik yıllarında, sonradan yazacağı kitaplarının çoğuna malzeme sağlayacak deneyimler ediniyordu. 1881'de, Newcastle'dan

ÜSLUP

Hikâye içinde hikâye

Conrad bir dolaylı anlatı tekniği geliştirmişti; bu teknikte, romanın hikâyesi bir karakterin gözünden anlatılır ve bu karakter de okuyucuya bir anlatıcı tarafından tanıtılır, ki bu karakter ile anlatıcının aynı bakış açısına sahip olması gerekmez. Conrad'ın gözde hikâye anlatıcısı, diğer yapıtlarının yanı sıra *Lord Jim* ve *Karanlığın Yüreği*'nde önemli bir rol oynayan Kaptan Charles Marlow'dur. Bu teknikle elde edilen etki, sergilenen dramatik olaylar ve serüvenlerden ironik bir mesafe ve insan motivasyonunun temeldeki gizemine yönelik bir saygı duygusu yaratmasıdır. Marlowe adının, Conrad'ın babasının çevirilerinden tanıdığı Elizabeth dönemi oyun yazarı Christopher Marlowe'a sevgisinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

CONRAD'IN *LORD JIM* ROMANINDAN UYARLANAN 1965 TARİHLİ FİLMİN POSTERİ

▷ **GEÇ FİLİZLENME**
Conrad, ciddi ciddi yazmaya görece olarak geç bir yaşta, otuz altı yaşında başladı. Kendi anadili Lehçe veya ikinci dili Fransızca yerine İngilizce yazmayı tercih etti.

"**İnsanlar hayattan erken yüz çevirmesin** ve **insan soyu ortadan kalkmasın** diye her çağ yanılsamalarla **beslenir.**"

JOSEPH CONRAD, *ZAFER*

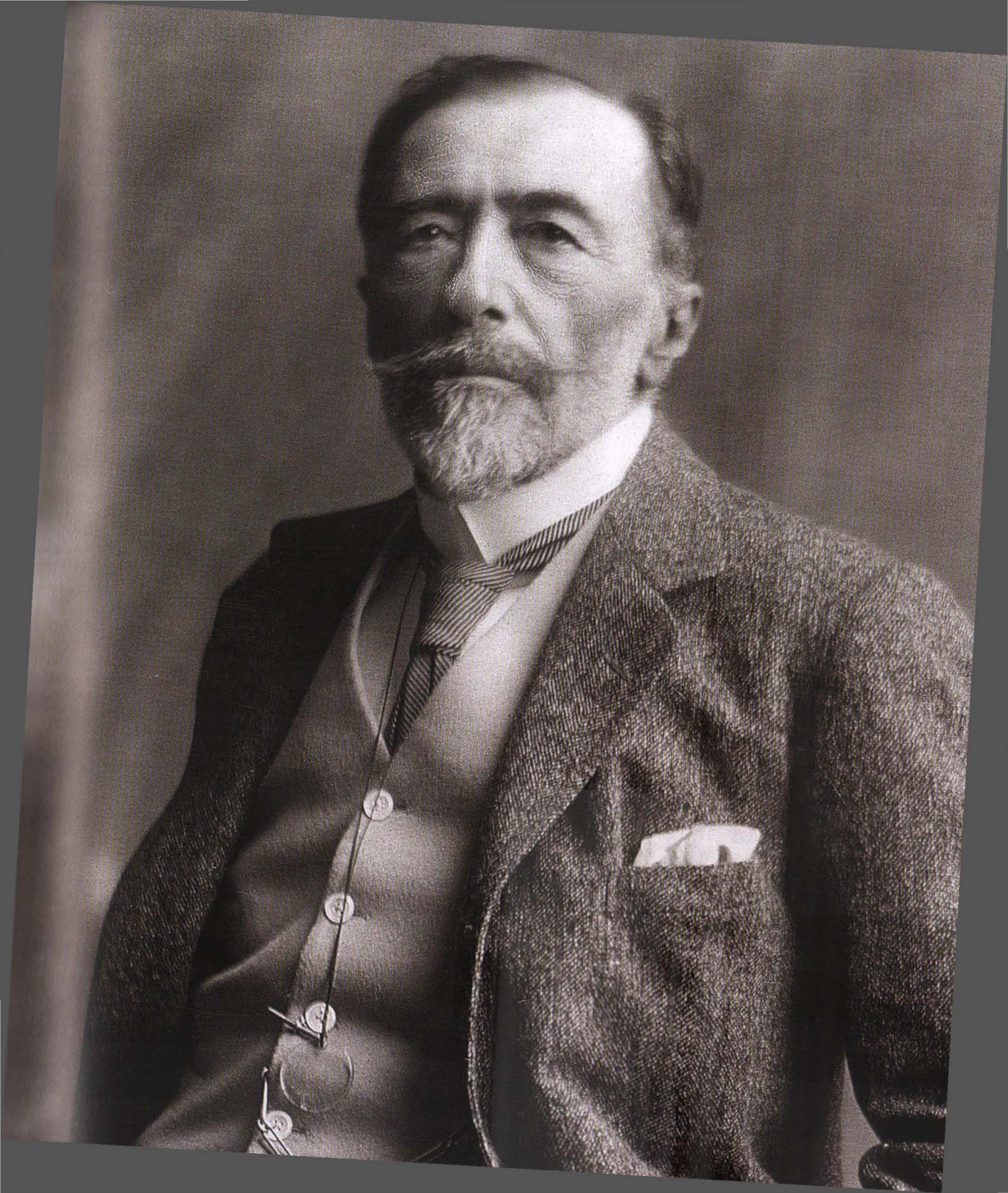

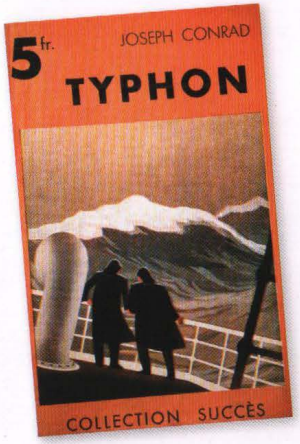

△ ***TAYFUN*, 1902**
Conrad, Kaptan McWhirr'in *Nan-Shan* buharlı gemisini korkunç bir fırtınanın göbeğine yönlendirdiği *Tayfun*'da doğanın amansız gücüne karşılık veren insan iradesinin hikâyesini anlatır.

aldığı kömürü Bangkok'a taşıyacak, ama denize açılmaya uygun olmayan bir yelkenliyle felaketle sonuçlanacak bir sefere çıktı; yolculuk geminin batması ve kargonun yanmasıyla son buldu.

Bu olay, daha sonra kısa hikâyesi "Gençlik"e (1898) malzeme sağladı. 1884'te Narcissus yelkenlisinde Bombay'dan Londra'ya yapılan sefer, *Narcissus'un Zencisi* (1897) adlı kısa romanının temelini oluşturacaktı; bu kitap, zorluk karşısında dostluğun bir alegorisi olan tehlike altındaki bir gemide ölmekte olan bir zenci denizcinin hikâyesiydi.

Conrad, 1887-88'de Güneydoğu Asya'da kaldı ve oradayken *Tayfun* (1902) kısa romanının kahramanı olarak ölümsüzleşen Kaptan John McWhirr ve ilk romanı *Almayer'in Sırça Köşkü*'ndeki (1895) Kaspar Almayer gibi karakterlerle karşılaştı.

◁ **MARSİLYA, 1870'ler**
Genç Conrad, Fransa'nın Marsilya limanında maceralı bir hayat yaşadı. Siyasi komploya ve İspanya'ya silah kaçırılmasına karıştı; bu olayları daha sonra *Altın Ok* (1919) romanıyla kurmacа dünyasına taşıdı.

BAĞLAM
Conrad'ın Kongosu

Conrad, 1890'da Kongo'ya seyahat ettiğinde, ülke, fiili olarak yüce insani amaçları olduğu iddia eden Belçika Kralı II. Leopold'ün şahsi ve tartışmasız hâkimiyeti altındaydı. Gerçekte, Kongo acımasız bir ekonomik sömürünün pençesindeydi, halkı zorla çalıştırılıyor ve barbarca cezalandırılıyordu. 1904 yılında, Conrad'ın Kongo'da bulunduğu sıralarda tanıştığı İngiltere konsolosunun yazdığı bir rapor ülkedeki dehşeti tamamen gözler önüne seriyordu. Leopold, reformlar uygulamaya zorlandı ve Kongo 1908 yılında resmi olarak Belçika sömürgesi oldu.

ORGAN KESİLMESİ DE ZORLA ÇALIŞTIRILAN KONGOLULARA UYGULANAN CEZALAR ARASINDAYDI

Sömürgelerde serüvenler

1888 yılına gelindiğinde Conrad'a kendisine geminin kaptanlığı verilmiş olmasına karşın yine de huzursuz ve hoşnutsuzdu. 1889 yılında, yeni deneyimlere duyduğu arzuyla, Kongo'daki Belçikalılara çalışmak için başvurdu. Önceki kaptanı öldürülmüş olan bir nehir gemisinin kaptanı olarak tayin edildi ve "çakma bir buharlıyla" Kongo Nehrinin yukarısındaki Boyoma Şelalelerine yola çıkmadan önce karadan Kinshasa'ya seyahat etti. Neredeyse dizanteri ve sıtmadan ölüyordu; ama bundan da kötüsü Conrad'ın anlatımıyla "insan vicdanının tarihine leke süren en alçak yağmaya" tutuşmuş Avrupalı sömürgecilerin sergilediği ahlaki yıkım manzarasıydı. Conrad bütün bu deneyimini *Karanlığın Yüreği*'nin (1899) kurmacа dünyasında akıllardan çıkmayacak şekilde anlatır.

Conrad İngiltere'ye ve deniz hayatına geri döndüyse de yaşamından hoşnutsuzluğu giderek artıyordu. 1894'te, sözleşmesini imzaladığı bir deniz seferinin aniden iptal edilmesi üzerine, içinde birdenbire hissettiği heyecanla birkaç yıldır uğraşmakta olduğu bir kurmacа metnini tamamlayıverdi: *Almayer'in Sırça Köşkü*. Yayımlanması kabul edildi ve *Adaların Paryası*'yla (1896) birlikte Conrad'ı önemli bir yazar konumuna getirdi. Conrad, yaşamındaki bu dönüşümü, daktilograf olarak hayatını kazanan, kendisinden on altı yaş küçük ve işçi sınıfından bir kadınla, Jessie George ile evlenerek tamamladı. Karısının durgun mizacı, Conrad'ın huzursuz yapısının mükemmel bir tamamlayıcısı olacaktı. Çiftin iki çocuğu oldu.

Huzurlu bir hayat

Ömrünün kalan yıllarını yazmaya veren Conrad çoğunlukla Güney İngiltere'nin kırsal bölgelerinde yaşadı. İlk yapıtları, büyük ölçüde kendisinin denizdeki ve

"**İki kez haykırdı**, artık bir nefesten öte olmayan bir haykırışla – "**Dehşet! Dehşet!**"

JOSEPH CONRAD, *HEART OF DARKNESS*

△ ***KIYAMET***
Film yönetmeni Francis Ford Coppola, Conrad'ın *Karanlığın Yüreği*'ni Vietnam'ın vahşi ormanlarına taşıyarak ABD'nin Vietnam Savaşındaki askeri faaliyetlerine sert ve eleştirel bir bakış yöneltirken, insan ruhunun derinlerindeki karanlığı da yoklamaktadır.

Avrupa'nın sömürgelerindeki deneyimlerine dayanıyordu. Bu yapıtları, özellikle de görevini utanç verici şekilde ihmal eden bir adamın kendini affettirme çabalarına mercek tutan *Lord Jim* (1900) romanı, yazarın alaycı kaderciliğini, kişisel sorumluluk ve onurla ilgili kafasını kurcalayan konuları yansıtıyorlardı. Conrad'ın sömürgeciliği ve Avrupa'nın dış dünyadaki "uygarlaştırma misyonu" olarak gördüğü şeyi anlatımı dalga geçen bir kuşkuculukla sarmaş dolaştır. Conrad'a göre Avrupalılar ile hükmettikleri yerel nüfuslar arasında hiçbir ahlaki farklılık yoktu.

Geç dönem yapıtları

Conrad'ın, Polonyalı geçmişi yapıtlarında giderek ön plana çıkan siyasi meselelerde ona keskin bir farkındalık kazandırıyordu. Conrad'ın kendi deneyimlerinden uzaklaşıp küresel kapitalizmin ve şiddetin kol gezdiği yozlaşmış bir Güney Amerika ülkesine ulaşmasıyla doğan siyasi ve ahlaki çatışmaları sergilediği *Nostromo* romanı 1904'te yayımlandı. Conrad, *Gizli Ajan*'da (1907), Londra'yı anarşist terörün korkutuculuğuna ve anlamsızlığına ilişkin karanlık bir hikâyenin mekânına dönüşürken, *Batılı Gözler Altında*'da (1911) Rusya'nın sözümona devrimcilerinin ahlaki nihilizmine saldırdı.

Conrad, 1913'te *Talih* romanıyla beklenmedik bir popüler başarı kazandı; önemli son dönem çalışmalarından *Zafer*'de (1915) Güneydoğu Asya adalarına geri dönüp özünde kasvetli dünya görüşünü bir kez daha güçlü bir şekilde dillendirdi. Bazı eleştirmenler, romanda yazarın kendi eksikliklerine de (cinsel ilişkileri idare edemeyişi) yer verdiğini ileri sürmüşlerdir.

Artık İngiliz edebiyatının duayeni sayılan Conrad, şövalyelik unvanını reddetmesinden kısa süre sonra 1924 yılında öldü. Yapıtlarının etkileyiciliği devam ederken; T. S. Eliot ve Bob Dylan gibi birçok kişi yapıtlarına göndermelerde bulundu. *Karanlığın Yüreği*, Francis Ford Coppola'nın Oscar kazanan filmi *Kıyamet*'e (1980) esin kaynağı oldu.

BAŞYAPITLARI

1895
Conrad'ın ilk romanı *Almayer'in Sırça Köşkü*, Borneo'daki bir Hollandalı tüccarın yalnızlığını ve hüsranını anlatır.

1899
Karanlığın Yüreği, Blackwood's Magazin'de ilk defa tefrika edilir.

1900
Gemisini terk ettiği için utanç duyan bir adamın hikâyesinin anlatıldığı *Lord Jim*, Conrad'ın dolaylı anlatı yöntemini örnekler.

1904
Nostromo, kapitalizmin siyaset ve insan ahlakı üzerindeki yozlaştırıcı etkisine odaklanır.

1907
Edward dönemi Londra'sında geçen *Gizli Ajan*, yazarın devrimci politikalara olan düşmanlığını sergiler.

1915
Zafer, Endonezya adalarında geçen gizemli karamsarlıkta psikolojik bir dramdır.

Rudyard Kipling

1865–1936, İNGİLİZ

Kipling verimli bir şair, kısa hikâye yazarı ve romancıydı. Popüler üslubuyla da desteklenen yapıtlarının çeşitliliği ona uluslararası ün kazandırmıştır. Ayrıca Nobel Edebiyat Ödülü verilen ilk İngiliz yazardır.

Rudyard Kipling, sanatçı bir ailenin çocuğu olarak Hindistan'ın Bombay (şimdiki Mumbai) şehrinde dünyaya geldi. Babası güzel sanatlar okulu heykel bölümünde profesördü; annesiyse Rafael-Öncesi akımdan ressam Edward Burne-Jones'un baldızıydı. Yazarın adıysa annesiyle babasının flörtleştikleri Staffordshire'daki Rudyard Gölünden geliyordu.

Kipling altı yaşına kadar Hindistan'da yaşadı ve sonra İngiltere'ye gönderildi. Önce, Southsea'de bir ailenin yanında kaldı; bu berbat deneyimini "Mee Mee Kara Koyun" öyküsünde anlatır. Sonra Devon'daki Westward Ho!'ya geçti. Burada, edebiyata ilgi duymaya başladı ve okul dergisinin editörlüğünü yaptı.

Hindistan Masalları

Kipling, 1882 yılında Hindistan'a döndü ve Lahore'da *Civil and Military Gazette*'ye gazeteci olarak girdi. Gazete ona büyük bir serbestlik sağladı. Normal haberlerin ve dedikodu yazılarının yanı sıra, onun kısa hikâyelerini ve şiirlerini de yayımlıyorlardı. Bunlar Kipling'in Hindistan'daki yaşamın her yönüyle ilgili doymak bilmez merakını yansıtan çok çeşitli temaları içeriyordu ve daha sonra birkaç kitap halinde yayımlandılar. *Daire Nağmeleri*'nde (1886) İngiliz bürokratlarıyla dalga geçiyordu; *Tepelerden Ova Masalları*'nı (1888) Simla (şimdiki Shimla) lüks yayla evlerindeki yüksek sosyeteden esinlenmişti; *Askerler Üç Tane* (1888) en gözde konularından biriyle, İngiliz askerlerinin günlük hayatıyla ilgiliydi.

Bu kitaplar beğenildi, sadece Hindistan'da da değil, Britanya ve ABD'de de beğenilmişti. Kipling 1889'da Londra'ya ayak bastığında okuyucularca tanınan bir yazardı. İlk 1890'da yayımlanmaya başlanan *Kışla Baladları* ile ününü perçinledi. Bu basitmiş gibi görünen şiirler sıradan bir askerin konuşma diliyle yazılmıştı ve çağdaş müzikhol şarkılarının ritimlerini andırıyordu. Kipling, duygusal mesajları mümkün olan en basit şekilde aktarmak için Victoria dönemi monologları, sokak şarkıları ve baladlar gibi geleneksel formlardan yararlandı.

Yapıtlarında kendisinin Hindistan deneyimlerinden yola çıkmayı sürdürdü ve 1901 yılında en iyi romanı *Kim*'i yazdı. Farklı bir dönemece gelmişti. Bu arada yaşamı farklı bir dönemeçten geçmişti. 1892 yılında Amerikalı bir kadınla, Caroline ("Carrie") Balestier ile evlendi ve artık Vermont'ta yaşıyordu. Çocuk hikâyeleri yazmaya başladı ve *Orman Kitabı* iki cilt halinde yayımlandı (1894 ve 1895). Aile daha sonra İngiltere'ye dönerek Sussex'e yerleşti ve 1899'da kızı Josephine ölünceye kadar ABD'ye gitmeyi sürdürdü. Bu olay, Kipling'in ölen çocuğunun yasını tutan bir babayla ilgili en dokunaklı "Onlar" isimli öyküsüne esin kaynağı olacaktı.

Ailesiyle ilgili başına gelen tek felaket bu değildi. Anlaşıldığı kadarıyla Kipling'in araya adam sokarak orduya aldırdığı tek oğlu 1915'te Loos Savaşında öldü. Sonraki yıllarda, Kipling'in savaşa ve sömürge yönetimine yönelik yurtsever (bazılarınca şoven) tutumu, ününü biraz lekelese de aslında o sıralarda yaygın şekilde benimsenen görüşleri ifade ediyordu. Bu anlamda Kipling için çağının mükemmel bir sözcüsü denebilir.

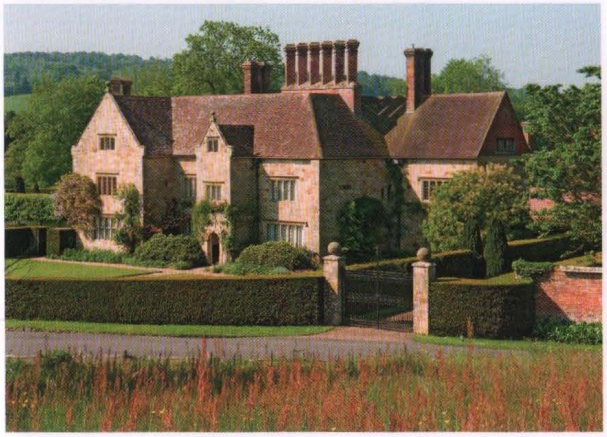

◁ **BATEMAN'S, SUSSEX**
Kipling, Amerikalı eşi ve çocukları, 1902 yılından 1936'da yazarın ölümüne kadar Doğu Sussex'deki bu konakta yaşadılar.

ÜSLUP

Çocuk kitapları

Kipling'in ünü yıllar içinde dalgalanmalar yaşadıysa da onun çocuk kitapları popülerliklerini hiç kaybetmediler. Kipling, hayvanlara insansı nitelikler vermenin sevimliliğine dayanan bu hikâyeleri ilk başta kendi çocukları için uyku masalları olarak uydurmuştu. *İşte Öyle Hikâyeler* (böyle adlandırmasının nedeni Kipling'in kızının ısrarla bunların kendisinin istediği gibi okunmasını istemesiydi) 1902'de yayımlandı; çeşitli hayvan özelliklerinin kökenleri üzerinde yoğunlaşıyorlardı ("Devenin Nasıl Hörgücü Oldu", "Kaplanın Benekleri Nasıl Oldu" gibi). Kipling'in kendisinin yaptığı esprili çizimler de bilhassa keyif vericiydi. Bir kurt sürüsü tarafından yetiştirilen bir oğlan çocuğunun anlatıldığı iki cilt halindeki *Orman Kitapları* da asla çekiciliklerini kaybetmediler. Bunlar, başka şeylerin yanı sıra Edgar Rice Burroughs'un ünlü Tarzan hikâyelerine esin kaynağı olurken, Baden-Powell'a İzcilerin Yavru Kurt kategorisi fikrini vermiştir.

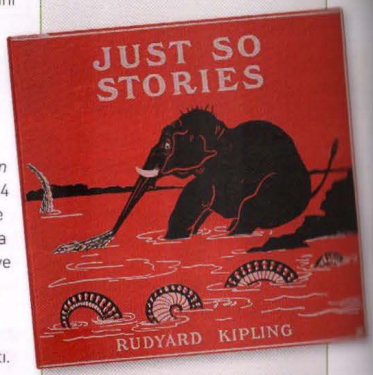

İŞTE ÖYLE HİKAYELERİ'NİN İLK İNGİLTERE BASKISININ KAPAĞINDAN AYRINTI, 1902

▷ ***RUDYARD KIPLING*, 1899**
Kipling, kuzeni Philip Burne-Jones'un yaptığı bu portresinde, masasının başında derin düşüncelere dalmış olarak gösteriliyor. Ressamın en ünlü çalışması Vampir, Kipling'i de aynı isimde bir şiir yazmaya teşvik etmişti.

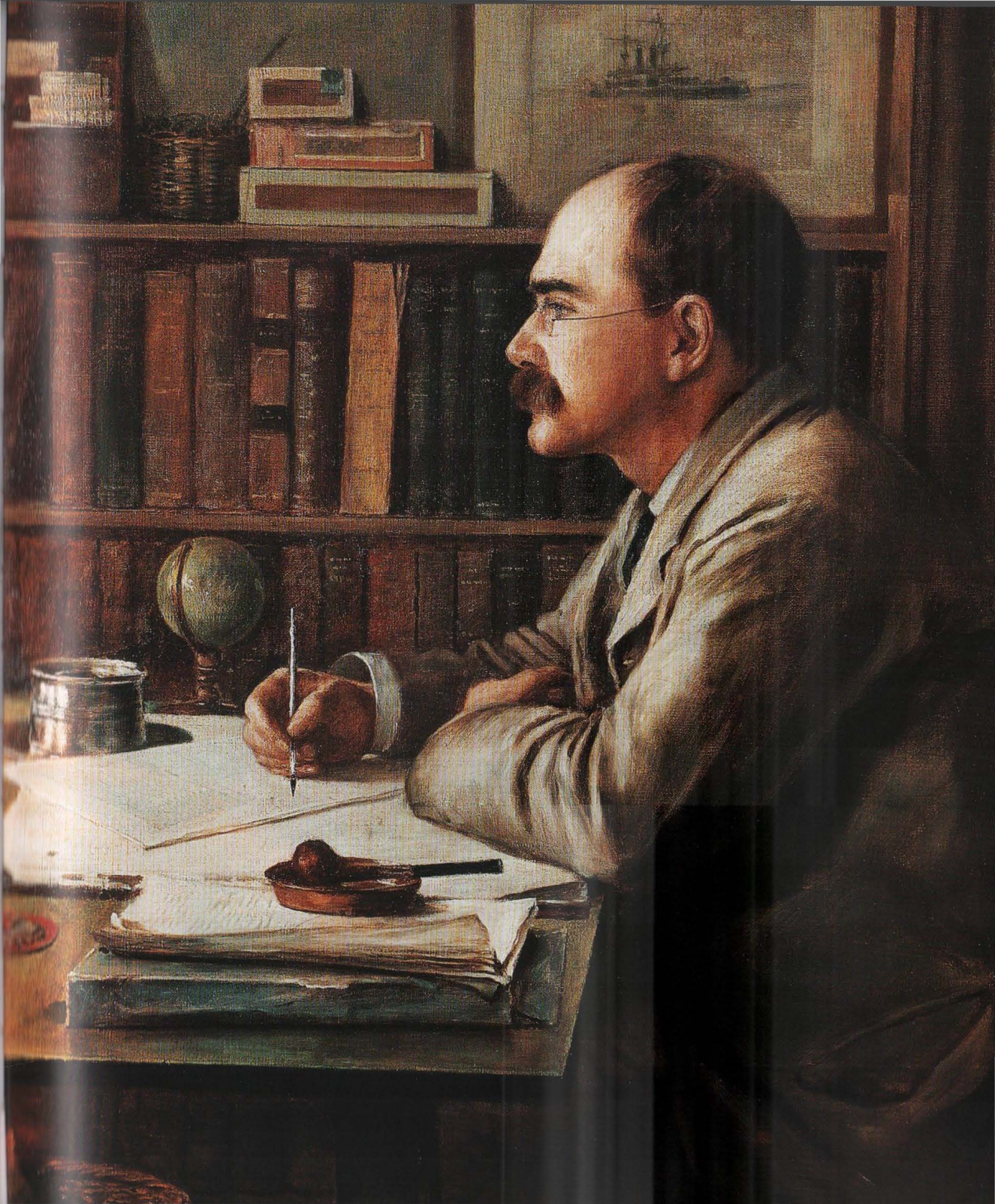

Anton Çehov

1860–1904, RUS

Çehov gençliğinde üretken bir kısa hikâye yazarıydı, taptaze fikirlerle dolu, insanı kapıp götüren mizahi hikâyeler yazdı. Sonraki yıllarında tiyatro oyunlarına dönerek tiyatroda devrim yaratacak incelikli ve duygu yüklü yapıtlar yaratacaktı.

△ ***ALARM CLOCK* DERGİSİ**
Çehov, öncelikle para kazanmak için *Alarm Clock* gibi haftalık mizah dergilerine yüzlerce hikâyeyle katkıda bulundu. Daha sonra, erken dönemde yazdıklarını "edebi dışkı" olduklarını ifade ederek çöpe atmıştı.

Anton Çehov'un kariyeri, Rus edebiyatının altın çağına denk gelir. Dönemin önde gelen yazarlarının çoğu soylu ailelerden gelirken (Tolstoy bir konttu; Gogol ve Turgenyev ise aristokrat kökenliydiler), Çehov korkunç bir sefalet içinde büyümüştü. Rusya'nın güneyindeki Taganrog liman şehrinde doğdu; altı kardeşlerdi. Büyükbabası bir serf, babası bir bakkaldı.

Taganrog tek kelimeyle bir taşra şehriydi; yine de bir opera binası, bir tiyatrosu ve Çehov'un okuduğu iyi bir okulu vardı. Gelgelelim daha on altı yaşındayken dünyası altüst oldu. Babası iflas etti ve Çehov'u kendi başının çaresine bakması için geride bırakarak ailesiyle birlikte Moskova'ya gitti. Çehov, ileride başarılı olmasını sağlayacak sağlam karakteri sayesinde okulunu bitirdi ve üç yıl sonra Moskova'daki ailesine katılarak tıp okuluna girmeyi başardı.

Çehov, derslerinden kalan zamanlarda, ailesine destek olmak için küçük haftalık dergilere mizahi yazılar ve kısa hikâyeler yazmaya başladı. Dergilerde kelime sayısı sınırlaması çok sıkıydı ve Çehov kısa zamanda buna uygun ekonomik bir üslup geliştirdi. İzlenimci bir yaklaşımla yazıyor; kısa bir betimleme veya birkaç satırlık diyalogla bir karakterin özünü yakalayıveriyordu. Ayrıca alt metin tekniğini de öğrenerek okuyucularına gizli anlamlarla hınzırlık yapıyordu.

Sonraki birkaç yıl boyunca Çehov'un yüzlerce kısa hikâyesi ve vinyetleri yayımlandı: Bu süreçte becerilerini biledi, evin direği oldu ve aile fahişeler semtindeki izbe yerden taşınabildi.

Doktor ve yazar

Çehov 1884'te doktor oldu. Özellikle psikiyatri ve tanı alanında iyiydi; Çehov bu analitik becerilerinden yazılarında da yararlanacaktı. Yeni mesleğini yürütürken kısa hikâyeler yazmayı sürdürdü ve bu iki farklı alanı birleştirmekte hiç sıkıntı çekmedi: Tıbbı "nikâhlı eşi", edebiyatıysa

◁ ***ANTON PAVLOVİÇ ÇEHOV*, 1898**
Osip Braz'ın yaptığı bu portrede Çehov hüzünlü bir veremli olarak gösteriliyor. Resmi beğenmeyen yazar basılan kopyalarını imzalamayı reddedecekti.

BAĞLAM

Rus serfliği

Serflik, Rusya'da 16. yüzyıldan itibaren feodalizmin yaygın bir biçimiydi. 19. yüzyıla gelindiğinde, 40 milyon Rus köylüsünün yaklaşık yarısı serfti; bir başka deyişle, esasen toprak sahibi soyluların, çarın veya dini kurumların malıydılar. Çar II. Aleksandr, 1861 yılında, ülkeyi modernleştirme yolunda serfliği kaldırarak çok önemli bir adım attı. Bu reformunsa, toprak sahibi seçkinlerin çöküşüne ve dolayısıyla emek maliyetlerinin muazzam artarak zengin bir burjuva sınıfının yükselmesine yol açan uzun vadeli ciddi sonuçları olacaktı. Bu değişikliklerin yansımalarını Çehov'un oyunlarında, özellikle birçok bakımdan ölen sınıfa bir ağıt sayılabilecek *Vişne Bahçesi*'nde görürüz.

BİR TOPRAK SAHİBİ VE SERFLERİ, KONSTANTIN ALEXANDROVIC TRUTOVSKY, 1853.

"**En önemlisi**: Sürekli izle, **gözlemle**, canla başla çalış, **sil baştan** beş kere **yaz**, her defasında biraz daha **sadeleştir**."

ANTON ÇEHOV, ERKEK KARDEŞİ ALEKSANDR'A MEKTUBU

△ **ÇEHOV'UN MELIKHOVO'DAKİ ÇALIŞMA MASASI**
Çehov, Melikhovo'daki mülkünde altı yıl ebeveynleri ve evi çekip çeviren kız kardeşiyle birlikte oturdu. Bu dönemde yazdıkları arasında köylü hayatıyla ilgili öyküler de vardı.

▽ **MOSKOVA SANAT TİYATROSU, 1899**
Çehov burada Moskova Sanat Tiyatrosunun oyuncularına *Martı* oyununu okurken görünüyor. Yazar elinde kitapla, grubun ortasında. Onun solunda yönetmen ve oyuncu Konstantin Stanislavski ve Stanislavski'nin yanında ayakta duransa Çehov'un müstakbel eşi Olga Knipper.

"metresi" olarak görüyordu. Hatta tıp bilgisi ona bir hastalığın ilerlemesi etrafında yapılandırdığı bazı hikâyeleri için esin kaynağı oldu. "6. Koğuş" ve "İç Karartıcı Bir Hikâye" bunun en ünlü (ve kasvetli) örneklerinden ikisidir.

Daha derin hikâyeler

Çehov artık ucuz ve okunduktan sonra atılan haftalık dergilerden daha kültürlü bir okur kitlesini hedef alan ciddi aylık dergilere terfi etmişti. Daha yüksek telif ödüyorlardı, üstelik yazara daha fazla yer ayırarak ayrıntılı ve kapsamlı metinler yazmasına olanak vererek. Çehov'un gelişiminde önemli isim, Moskovalı yayıncıların ödediğinin üç katı ücret vererek Çehov'un daha rahat yaşamasını ve deli gibi yazmaktan kurtulmasını sağlayan St. Petersburg'lu gazete patronu Aleksey Suvorin'di.

Çehov daha uzun hikâyelerinde karakterlerinin psikolojik derinliğini artırdı ve geleneksel olarak bu yazınsal türe yönelik beklentileri yıktı. Artık olay örgülerini derli toplu sonuca bağlamıyor ve sevgililer evlenerek vuslata ermiyorlardı. Şimdi, ilişkiler kafa karışıklığı ve iletişim kopukluğu nedeniyle sarpa sarıyordu. Bu belirsizlik havası, daha sonra yazarın oyunlarında tekrar yüzeye çıkacaktı.

Çehov, hikâyelerini iki kitap halinde bastırdı: *Motley Masalları* (1886) ve *Seher Vakti* (1887). Çok beğenildiler ve ikincisi yazara 1888 Puşkin Edebiyat Ödülü'nü kazandırdı. Ne yazık ki, Çehov'un bu başarıdan duyduğu keyif özel yaşamındaki olaylarla örselendi. Erkek kardeşi Nikolay aylarca ıstırap çektikten sonra 1889 Haziranında öldü. Bu olay, aynı hastalıktan mustarip Çehov'a kendi sağlığının da kötüleştiğini acı bir şekilde hatırlattı.

Doğuya seyahatler

Çehov, keyfinin iyi olmadığı bir sırada hayatının en tuhaf kararlarından birini aldı: Bibirya ile Japonya arasındaki sürgün yeri Sahalin Adasındaki koşulları incelemek için yaklaşık 6.500 kilometrelik bir yolculuğa çıktı. Bu yolculuk onu kolaylıkla öldürebilirdi; ama o sağ salim döndü ve deneyimlerine ilişkin olağanüstü bir kitap yazdı: *Sahalin Adası* (1893).

Rutindeki değişiklik Çehov'u canlandırmış görünüyordu. 1892'de, Moskova'nın hemen güneyindeki Melikhovo'da küçük bir mülk satın aldı. Meyve bahçesine bir ev yaptırdı; en iyi hikâyelerinin bazılarını ve *Martı*'nın birinci taslak metnini bu evde yazdı. Çehov daha önce de oyunlar yazmışsa da *İvanov* (1887) ve *Orman Cini* (1889) gibi ilk oyunları fiyaskoydu. Çehov'un ısrarının nedeni tiyatronun potansiyel olarak kârlı olmasıydı; yazarların kazancı gişe hasılatının yüzde onuna kadar varabiliyordu. Çehov, tiyatroda

orta karar başarıya ulaşan bir oyunun bile hikâyelerinin herhangi birinden çok daha fazla kazandıracağının farkındaydı.

Gelgelelim ilk başlarda *Martı*'nın kaderi önceki girişimlerinden farklı olmayacak gibi görünüyordu. 1896'da sahnelenen ilk yapım yetersiz prova yapılmış olması nedeniyle başarısız oldu ve seyirciler tarafından yuhalanıp ıslıklandı. Oyun bitmeden tiyatrodan ayrılan Çehov bir daha asla oyun yazmayacağına yemin etti. Sağlığının da kötüleşmesi bu sıkıntısına tuz biber ekti. Doktorlarının talimatlarına uyarak çok sevdiği Melikhovo'dan daha ılıman iklime sahip Kırım'daki Yalta'ya gitmek zorunda kaldı.

Onun yokluğunda, yepyeni bir tiyatro topluluğu, Moskova Sanat Tiyatrosu *Martı*'yı yeniden sahneledi; Trigorin rolünü tiyatronun müdürü Konstantin Stanislavski (sağdaki kutu) oynadı. Oyun bu sefer bir zafer kazanarak oyun yazarı olarak yeteneğinin takdir edilmesini sağladı. Çehov, bunun üzerine Moskova Sanat Tiyatrosuyla ortaklık kurdu ve tiyatro Çehov'un dört muhteşem oyununu *Martı*, *Vanya Dayı*, *Üç Kız Kardeş* ve *Vişne Bahçesi*'ni sergileyerek bu oyunların kaderini belirleyecekti. Çehov, tiyatro topluluğunun başkadın oyuncusu Olga Knipper'le evlendi.

BAŞYAPITLARI

1895
Çehov, ilk önemli oyunu *Martı*'yı Melikhovo'daki evinde kaleme alır. Oyunun prömiyeri tam bir felaket olur.

1898
Çehov'un, eski oyunu *Orman Cini*'ni bayağı bir budayıp sonu üzerinde yeniden çalışmasıyla *Vanya Dayı* çıkar ortaya.

1899
"Köpekli Kadın" adlı kısa hikâyesi yayımlanır. Sevgisiz evliliklerinde kapana kısılmış iki kişi arasındaki bir gönül ilişkisini anlatır.

1901
Moskova Sanat Tiyatrosu topluluğu ilk önce Çehov'un *Üç Kız Kardeş* oyununu sergiler. Çehov, Masha rolünü müstakbel eşi Olga Kniper için yazmıştır.

1904
Çehov'un son oyunu *Vişne Bahçesi*'nin prömiyeri Ocak ayında, yazarın ölümünden birkaç ay önce gerçekleşir. Oyun büyük bir başarı olarak görülür.

△ **SAHALİN ÇALIŞMA KAMPI**
Çehov, Sahalin Adası'ndaki mahkûmların hayatlarına ilişkin kitabında, korkunç koşullarda yaşamanın küçük ayrıntılarını anlatır. Bu metin, derin kavrayışlı ve dokunaklı bir araştırmacı gazetecilik çalışması özelliğini bugüne kadar korumuştur.

Tiyatroda bir devrim

Stanislavski, Çehov'un yenilikçi oyunlarının halka sahnelenmesinde becerikliydi. Çehov, bu oyunlarda Rus tiyatrosunun teatralliğini terk ederek aksiyonun yerine duygu durumunu vurguladı. Oyunları yıldız oyuncular etrafında değil daha çok topluluğun oyunu etrafında dönüyordu. Yazar, oyunlarını bir doruk noktasına ulaşacak şekilde kurmuyordu. Çehov, bir gerilimi çoğunlukla sahnelerde azaltmayı tercih ediyor ve gerilim yavaş yavaş ortadan kalkınca yeni bir duruma geçiyordu.

▷ ***VANYA DAYI* PROGRAMI**
Çehov'un daha önce yazdığı *Orman Cini*'ni yeniden ele alarak yazdığı *Vanya Dayı* ilk defa 1899 yılında Moskova Sanat Tiyatrosu tarafından sahnelendi.

Oyunlarından biri için gururla şunları söylüyordu: "Tiyatronun bütün kurallarının tersine, forteyle (kuvvetli) başlayıp pianissimoyla (yavaş) bitirdim." Bazı eleştirmenler, yazarın oyunlarında işin doğrusu herhangi bir şey olup bitmediği eleştirisini yönelttiler; oysa Çehov dramatik aksiyon yerine karakterlerinin iç dünyalarını göstermekten yanaydı. Geçmişi hatırlarlar; şimdiki eksikliklerine kafa yorar ve daha iyi bir geleceği hayal ederlerdi.

Stanislavski ve Çehov hep aynı fikirde değillerdi. Hatta *Vişne Bahçesi*'nin sahneye konulma tarzı konusunda çatışmışlardı. Yazar oyunun bir komedi olduğunda ısrar ederken, Stanislavski'nin sahnelediği şekliyle oyunda iç içe geçen mizah ve dokunaklılık yüzünden oyunu daha çok trajediye yakınlaştırıyordu. Bu, ne yazık ki Çehov'un son oyunu olacaktı. Seyirciye oynandığı yıl Çehov tüberküloza yenik düştü.

PORTRE
Konstantin Stanislavski

Stanislavski, modern oyunculuk tekniklerini ünlü "metoduyla" kökten değiştirdi. Bu metot, oyuncuların bir rolü temsil etmekten çok, onu "deneyimleme" sanatını öğrenecek şekilde eğitilmelerini gerektiriyordu. Oyuncular, oynayacakları karakterin duygusal ve psikolojik durumunu ve ayrıca bilinçaltı davranışlarını aktarmak için karakterin motivasyonunu irdelemeye teşvik ediliyorlardı. Kendisi de bir oyuncu olan Stanislavski, düşüncelerini kendi tiyatro topluluğu Moskova Sanat Tiyatrosunda uygulamaya koydu. İlk gerçek başarısını, 1898'de *Martı*'nın dönüm noktasını oluşturan sahnelemesiyle elde etti. Bu, Çehov metnindeki bütün incelikli ayrıntıları ortaya çıkaran gerçekten müthiş bir başarıydı.

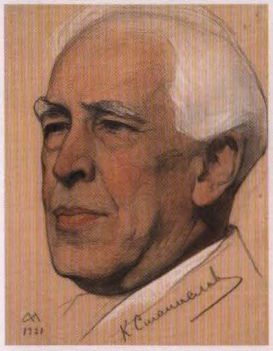

STANISLAVSKİ, NIKOLAI ANDREEV, 1921

"Yazabildiğin kadar **yaz! Yaz, yaz, parmakların** kopuncaya kadar **yaz!**"

ANTON ÇEHOV, MARIA KISELYOVA'YA MEKTUP

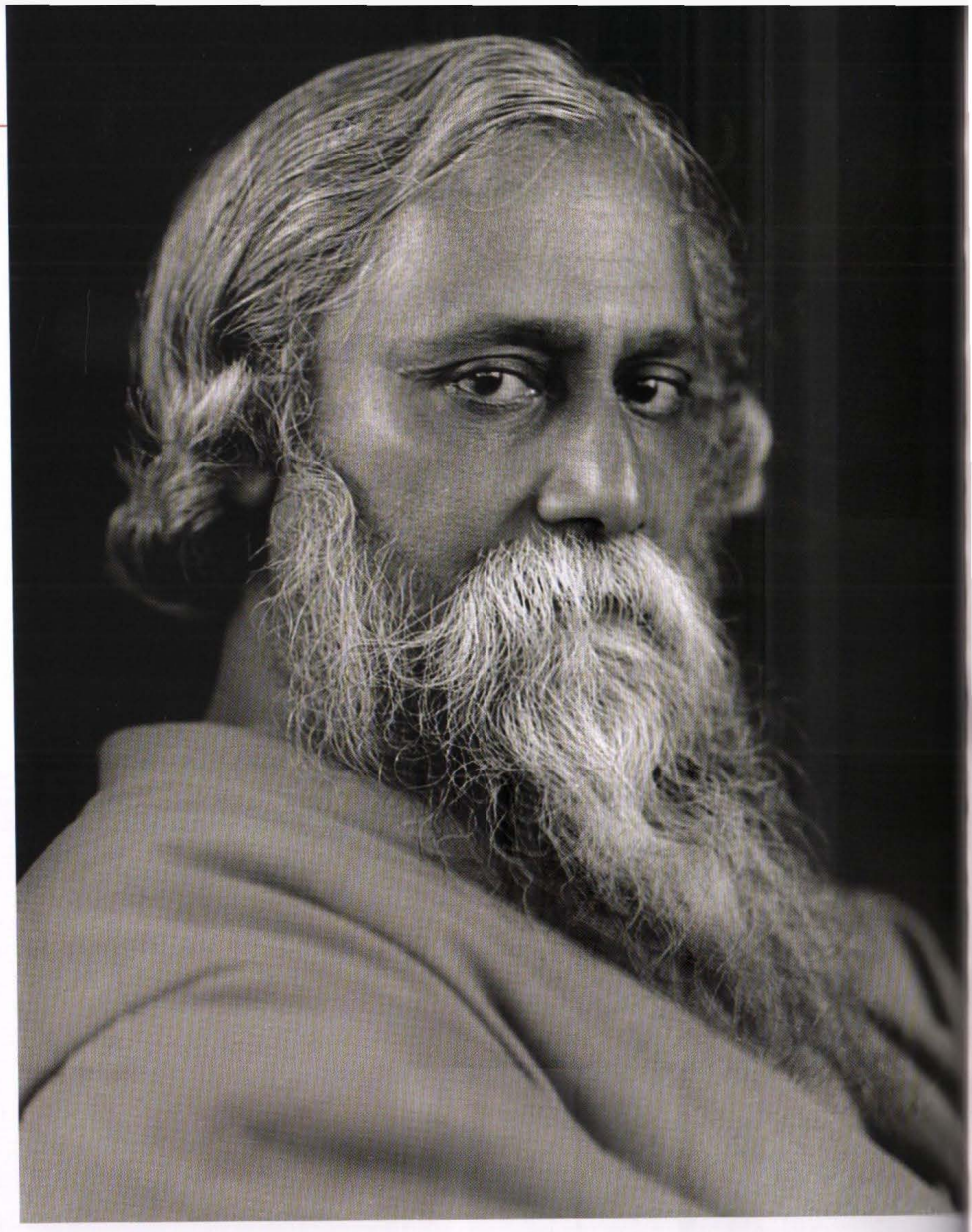

▷ **TAGORE, 1925**
Farklı bir görünüme sahip Tagore tam anlamıyla çok yönlü bir sanatçıydı. Yetenekli bir müzisyen ve ressam, eklektik bir filozof ve tutkulu bir politik eylemciydi. Her şeyden öte, evrenselciliğin ve kültürel özgürlüğün savunucusuydu.

Rabindranath Tagore

1861–1941, HİNTLİ

Tagore, Hindistan'ın insanlarına, maneviyata ve doğaya ilişkin arayışlarına Batı lirizmini ve doğalcılığı katarak Bengal edebiyatına yeniden biçim verdi. Barışseverliği ve hümanizmi kendisine çok sayıda hayran kazandıracaktı.

"Bırak, yaprağın ucundaki çiy tanesi gibi **zamanın kenarlarında** pervasızca **dans etsin hayatın.**"

RABINDRANATH TAGORE, "BAHÇIVAN"

7 Ağustos 1941'de, Rabindranath Tagore'un bedeni Kalküta'dan Ganj Nehrine taşındı. Tagore bu son yolculuğuna uğurlanırken, insanlar cesedinin saçlarını yoldular ve tamamen yanıp kül olmadan önce bir kemik veya başka bir yadigâr almak için ondan geriye kalanları yağmaladılar. Hindistan'ın şiirsel "ruhu" olarak görülen bir adam için bu çirkin bir son olsa bile, aynı zamanda sahip olduğu ünün ne denli güçlü olduğunun da bir kanıtıydı.

Tagore, seksen küsur yıl önce Kalküta'nın en zengin ailelerinden birinde doğmuştu. Ailesi, Bengal kültür rönesansının ön saflarında yer alıyordu. Tagore ilk şiirini yazdığında sekiz yaşındaydı ve on altısındaysa bir 17. yüzyıl Hindu şairinin kayıp çalışmaları olarak görülen bir şiir kitabı yazıyordu.

İngiliz etkisi

Tagore, 1878 yılında İngiltere'ye okumaya gitti ve kısa bir süre Londra University College'da hukuk okudu. Oradayken Avrupa edebiyatı bilgisini derinleştirdi ve daha sonra üslubunu kendi müzik türünde (*Rabindra Sangeet*) besteleyeceği iki bin şarkının yapısına katacağı müzikhol ve folk şarkıları dinledi.

Tagore, Avrupa edebiyatıyla Hint kültürünü kaynaştırmaya kararlı olarak Hindistan'a döndü. Kendisinden on iki yaş küçük on yaşında bir kızla evlendikten sonra aile mülklerinin idaresi için 1891'de Doğu Bengal'e gitti. Orada yerel köylülerle tanıştı ve kaleme aldığı Batı tarzı kısa hikâyelerinde, yürek burkucu şekilde ve biraz da hafif bir ironiyle bu insanların sade hayatlarına yer verdi. Ayrıca Hint ve Batı eğitim geleneklerini harmanlamayı amaçladığı bir okul da açtı.

Doğudan Batıya

1902 yılında eşi ve çocuklarından ikisi ölünce, Tagore bütün kederini 1910'da Bengalce yayımlanan şiir kitabı *Gitanjali*'ye (*Adak Şarkıları*) döktü. Tagore, bir İngiliz yayıncı bulurum umuduyla, el yazmasını İngiltere'ye getirir getirmez Londra Metrosunda bıraktı. Metin şans eseri bulundu ve 1912 yılında yazarın kendi gevşek ve açıklayıcı tercümesiyle yayımlandı. Doğayla uyum halindeki ruhun huzurunu aktaran yapıt, kanlı bir savaşın eşiğindeki Avrupa kıtasındaki okuyucuların bamtelini titretmişti. Tagore'a Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazandırarak uluslararası üne kavuşturdu. Gizemli, bilge ve egzotik duruşuyla Tagore, Batının olmasını istediği Doğunun ete kemiğe bürünmüş hali gibi görünüyordu ve 1915'te kendisine şövalyelik unvanı verildi. Gelgelelim, 1919 Amritsar katliamını protesto için unvanı iade etme kararı, onun İngiliz kültürüne olan hayranlığına karşın aslen Hindistan'a bağlı olduğunu gösteriyordu.

Tagore, 1920'lerden itibaren Hindistan'daki zorlu koşullar üzerinde yoğunlaştı; sadece kast sistemine ve dokunulmazlıklara karşı mücadele vermiyor, aynı zamanda Kalküta'nın yoksulluğu hakkında da yazılar yazıyordu. Ulusalcı harekete destek verdi ve Gandhi ile çok iyi arkadaştı; ama yine de o her şeyden önce Bengalli kaldı. Tagore 1937 yılında komaya girdi. Komadan kurtulmasına karşın sonun başlangıcındaydı ve dört yıl sonra öldü.

BİÇİM

Tagore şarkıları

Tagore, en fazla şiirleriyle tanınsa da romanlar, tiyatro oyunları ve kısa hikâyeler yazdı; edebiyatını klasik dini şarkıların ve geleneksel folk formların etkisindeki müziğe uyarladığı binlerce şarkı üretti. Tagore öylesine özgün ve yenilikçi bir müzik külliyatı yarattı ki yapıtları popüler kültüre derinlemesine nüfus etti; öyle ki şarkıları Bangladeş'in ve Hindistan'ın milli marşları olarak benimsendi.

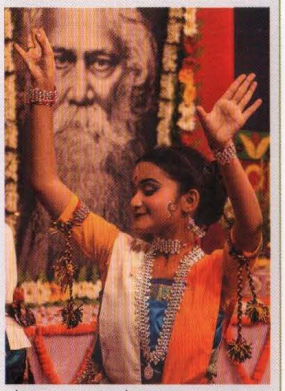

BİR TAGORE METNİNE DAYANAN DANSLI BİR OYUN İCRA EDEN ÖĞRENCİLER

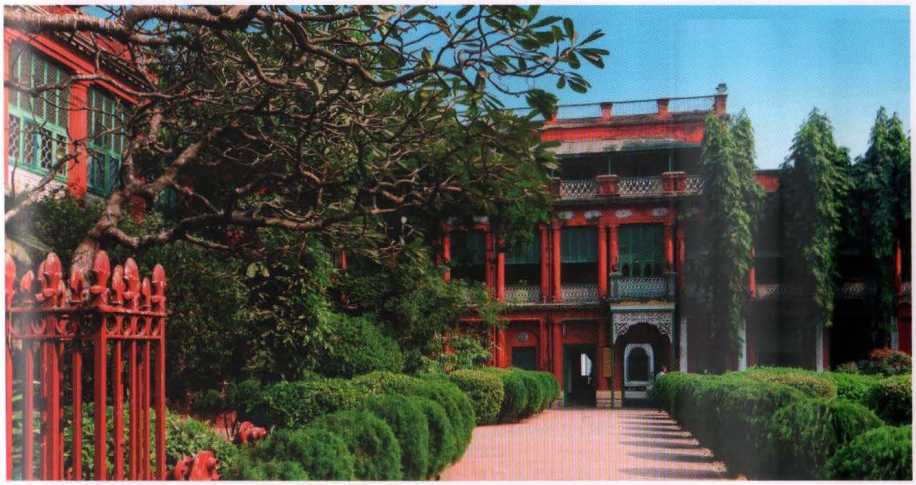

◁ **JORASANKO THAKUR BARI**
Kalküta'daki bu muhteşem ev Tagore'un atalarından kalma evidir. Rabindranath Tagore burada doğdu, büyüdü ve öldü. Burası, şimdi ailenin başarılarının onuruna müze olarak korunmakta.

Rehber

Harriet Beecher Stowe

1811–1896, AMERİKALI

Harriet Beecher Stowe, Kalvinist bir rahip olan Lyman'ın kızı olarak Connecticut'da doğdu. Yirmi bir yaşındayken babasıyla birlikte Cincinnati, Ohio'ya gitti ve orada Kutsal Kitap âlimi Calvan Ellis Stowe'la evlendi. Kölelik karşıtı harekette oldukça aktif yer alan çift Güney'den kaçan kölelere yardım ediyorlardı.

Brunswick, Maine'de yaşıyorlardı ve Harriet *Tom Amca'nın Kulübesi*'ni orada yazdı. Beyaz okuyucu kitlesinin duygularına seslenecek şekilde ustalıkla yazılmış olan bu kitap bir yıldan kısa sürede 300.000 sattı ve görüşlerin köle karşıtı dava lehine değişmesine yardımcı olduğuna inanılmaktadır. *Tom Amca'nın Kulübesi*, Afrika kökenli Amerikalıları pasif kurbanlar olarak gösterdiği için sert eleştiriler aldıysa da yazarın sonraki romanı Dred köleliğe karşı zenci direncini anlatır. Uluslararası üne kavuşan Stowe, kadın haklarında mücadele etmeye ve New England toplumuna ilişkin romanlar yazmaya devam etti.

ANA YAPITLARI: *Tom Amca'nın Kulübesi*, 1851–52; *Dred: Bir Bataklık Hikâyesi*, 1856; *Rahibin Sevdası*, 1859; *Oldtown Halkı*, 1869

Henry David Thoreau

1817–1862, AMERİKALI

Deneme yazarı ve şair Thoreau, modern çevreciliğin ve anarşizmin öncüsü sayılır. Concord, Massachusetts'de doğan yazarı yazmaya yüreklendiren kişi komşusu Ralph Waldo Emerson'dı. Yazarın yapıtları transandantalist dergi *The Dial*'da yayımlandı. Thoreau, 1845 yılında, Concord yakınlarındaki Walden Göletinin yakınlarında bir kulübe yaparak iki yıl doğada ve basit bir yaşam deneyimi yaşamak istedi. En ünlü yapıtı *Walden*, yazarın doğa sevgisini ve radikal bireyciliğini yansıtan aforizma tarzında bir düzyazıdır.

Thoreau, ABD hükümetinin politikalarını protesto olarak vergilerini ödemeyi reddetti ve kısa süreliğine hapse atıldı. Yankı uyandıran "Sivil İtaatsizlik" denemesi, Thoreau'nun bu deneyiminin ürünüdür. Yazarın ünü, ölümünden sonra yayımlanan çok sayıda günlüğü ve doğaya ilişkin notlarıyla daha da güçlendi. Thoreau'nun yazılarının popülerliği her geçen gün daha da artmaktadır.

ANA YAPITLARI: *Concord ve Merrimack Nehirlerinde Bir Hafta*, 1849; "Sivil İtaatsizlik", 1849; *Walden veya Ormanda Yaşam*, 1854

Ivan Turgenyev

1818–1883, RUS

Romancı, kısa hikâye ve oyun yazarı Turgenyev toprak sahibi Rus bir ailede doğdu. Çarlığın sosyal sistemi ve baskıcı annenin zulmüyle bir liberal reform yanlısı oldu. İlk kısa hikâye kitabı *Sporcu Eskizleri* (1852), serfliği eleştirmesi nedeniyle ona ev hapsi kazandırdı.

1862 tarihli romanı *Babalar ve Oğullar*, unutulmaz genç nihilist Bazarov portresiyle yazarın Rusya'nın değişememesinden duyduğu ümitsizliği ifade ediyordu. Bu kitabına gösterilen tepki sebebiyle uğradığı hayal kırıklığı ve Fransız şarkıcı Pauline Viardot'a duyduğu hüsran dolu, ama sadık aşkın peşinden Rusya'dan temelli ayrılarak Fransa'ya yerleşti. *İlk Aşk* adlı küçük romanı ve *İlkbahar Selleri* romanı dahil karanlık psikolojik yapıtları ona geniş bir okuyucu kitlesi kazandıracaktı. Paris'te öldü.

△ *THEODOR FONTANE*, CARL BREITBACH, 1883

ANA YAPITLARI: *İlk Aşk*, 1860; *Babalar ve Oğullar*, 1862; *Duman*, 1867; *İlkbahar Selleri*, 1872

△ Theodor Fontane

1819–1898, ALMAN

19. yüzyılın öncü Alman gerçekçi romancısı Fontane, ilk romanını ancak elli sekiz yaşında yayımladı. Neurippin, Brandenburg'ta bir eczacının oğlu olarak doğan yazar, gazeteciliğe yönelmeden önce babasının mesleğini yürüttü.

Bir yabancı muhabir (birkaç yıl Londra'da kaldı) ve savaş muhabiri olan Fontane gezi kitapları ve askeri kitaplar yayımladıysa da ihmal edilmiş küçük bir romanını saymazsak, 1878'de piyasaya çıkan *Fırtına Öncesi*'ne kadar hiç kurmaca kitabı yayımlanmadı.

Napoléon döneminde geçen bu tarihsel romanını, içinde yaşadığı Alman toplumuna ilişkin engin deneyimine dayanan bir dizi romanı takip etti. Yazar, bu romanlarında sosyal konum ve saygınlık takıntısını soğuk ve ironik bir üslupla masaya yatırdı. Arzularının ve özlemlerinin onları kolayca toplumsal göreneklerle karşı karşıya getirdiği kadınların durumuna daha da duyarlıydı. Yazarlığının doruk noktası *Effi Briest*, geçmişindeki yasak ilişkisiyle hayatı mahvolan, sıradan (ve biraz da Fontane'in kendi babaannesinden esinlendiği) bir kadının hayatıyla ilgilidir.

ANA YAPITLARI: *Fırtına Öncesi*, 1878; *Aldanan Kadın*, 1882; *Jenny Treibel*, 1893; *Effi Briest*, 1895

Jules Verne

1828–1905, FRANSIZ

Kendisinin ifadesiyle "bilim romanı"nın yaratıcısıdır. Üretken bir yazar olan Jules Verne'in kültürel etkisi kalıcı

olmuştur. Nantes'te bir avukatın oğlu olarak dünyaya gelen yazar Paris'te hukuk okudu. Borsacı olarak çalıştıysa da hiçbir zaman asıl mesleğinin yazarlık olduğundan şüphe etmedi. Dönüm noktası, 1863 yılında Pierre-Jules Hetzel tarafından yayımlanan *Balonla Beş Hafta* olacaktı. Hetzel, "Olağanüstü Geziler" adı altında toplanan bütün Verne kitaplarının yayıncısı oldu. Bu kitapların amacı, mevcut coğrafi ve bilimsel bilginin serüven hikâyeleri şeklinde sunulmasıydı; görünüşte birbiriyle uyuşmazmış gibi görünen bilim ve fantezi dünyalarını bir araya getiriyorlardı. Formül işe yaradı ve bu dizide elli dört roman yayımlandı.

Verne'in yapıtları titiz araştırma ürünüydü: Uzay roketi ve denizaltı gibi "buluşları" 19. yüzyılın ileri teknolojisine dayanılarak yapılan mantıksal çıkarımlardı. Romanlarının müthiş popülerliği bazen yazınsal değerlerinin hafife alınması anlamına gelse bile, hâlâ eleştirel anlamda saygın bir konuma sahiptir.

ANA YAPITLARI: *Dünyanın Merkezine Seyahat*, 1864; *Aya Yolculuk*, 1865; *Denizler Altında Yirmi Bin Fersah*, 1870; *Seksen Günde Devri Âlem*, 1873

Christina Rossetti

1830–1894, İNGİLİZ

Victoria dönemi şairi Christina Rossetti, Londra'da yaşayan İtalyan bir siyasi sürgünün kız kardeşiydi. Rafael-Öncesi akımdan ressam ve şair Dante Gabriel Rossetti yetenekli kardeşlerin arasındadır. Gençliğindeki neşeli karakteri, inatçı hastalığının ve öğretisinde hazzın günahına ve feragat duygusuna vurgu yapan Anglo-Katolikliğin etkisiyle gücünü kaybetti.

1862'de yayımlanan *Cin Pazarı ve Diğer Şiirler* kitabı Rossetti'ye önemli bir şair olarak tanınırlık kazandırdı. Kitaba adını veren kız kardeş sevgisine ve yasak meyveye dair fantastik şiiri en ünlü yapıtlarından biridir. Üç evlenme teklifi aldıysa da bekârlığı tercih etti. Acıya, kayba ve tevekküle dair duru ve lirik şiirleri, ilahi olanın dünyevi aşka üstünlüğü inancını ifade eder. Kutsal Kitap'tan göndermelerle yüklü *Monna Innominata* (1881) adlı sone dizisi, ukde kalan tutkulara ilişkin bir ilahidir. Rossetti ayrıca "düşmüş kadınların" yazgısı gibi tartışmalı konuları da ele aldı, ama ileri yıllarındaki yapıtlarının çoğu dinseldi.

ANA YAPITLARI: *Cin Pazarı ve Diğer Şiirler*, 1862; *Prensin Gelişimi ve Diğer Şiirler*, 1866; *Bir Geçit Töreni ve Diğer Şiirler*, 1881; *Kafiyeli Şiirler*, 1893

Lewis Carroll

1832–1898, İNGİLİZ

Lewis Carroll mahlasıyla yazan Charles Lutwidge Dodgson, İngiliz dilinin en yaratıcı yapıtlarından bazılarına imza atmıştır. Bir din adamının oğlu olan Carroll, eğlence için şiirler ve hikâyeler yazan parlak bir matematikçiydi. Yaşamının büyük bölümünü Oxford Üniversitesinin Christ Church College fakültesinde akademisyen olarak geçirdi. En ünlü yapıtı *Alice Harikalar Diyarında*'yı fakülte dekanının küçük kızı Alice Liddell'i eğlendirmek için yazmıştır.

1865 yılında Sör John Tenniel'in çizimleriyle yayımlanan Alice piyasaya çıkar çıkmaz başarı kazandı. Bunun devamı niteliğindeki *Aynanın İçinden* asla aynı başarıyı yakalayamadı; bunun nedeni muhtemelen Dodgson'ın bulmacalara ve matematiksel bilmecelere olan tutkusunun kendisini aşırı göstermiş olmasıdır. İki kitapta da anlamsız şiirler ve tanınmış yazarların parodileri yer alır. *Köpan Avı* şiirinin anlamı kasıtlı olarak muğlaktır. Carroll aynı zamanda yetenekli bir fotoğrafçıydı; gelgelelim çocuklarının fotoğrafları onun cinsel tercihleri konusunda havada kalan spekülasyonlara yol açmıştır.

ANA YAPITLARI: *Alice Harikalar Diyarında*, 1865; *Aynanın İçinden*, 1871; *Köpan Avı*, 1876

▷ Stéphane Mallarmé

1842–1898, FRANSIZ

Simgeci şair Stéphane Mallarmé, Parisli orta sınıf bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi; yirmi bir yaşında evlendi ve otuz yıl öğretmenlik yaptı. Böyle tekdüze bir hayat sürerken, ancak bir şairin dünyayı anlamsızlığından kurtarabileceğine inanan ve "dünyadaki her şey bir kitapta sonlanmak için vardır" diyen Mallarmé iddialı bir sanatsal bakışı izleyecekti.

Başlarda Baudelaire ve Poe'dan etkilenen Mallarmé şiirde bilmecemsi, sıkıştırılmış, söz dizimi karmaşık bir üslup geliştirdi; ele avucu sığmayanın hep hüsranla biten takibini betimlemek için çapraşık imgelerden yararlandı. Yüzyıl sonundaki rehavete canlılık getirdi ve Salı toplantıları Paris entelektüel hayatının merkezi durumuna geldi. Daha sonra yayımlanmalarına karşın, "Bir Pan'ın Öğle Sonrası" dahil en ünlü şiirlerinin çoğunu 1860'larda yazdı. Yaratıcılığının geç dönemdeki patlaması, biçim ile içerik arasındaki bağlantıları keşfetme yolunda tipografiden ve kelimelerin bitişikliğinden yararlandığı özgünlüğüyle yol açıcı "Bir Zar atımı..." adlı düzyazı şiiriyle taçlandı.

ANA YAPITLARI: "Bir Pan'ın Öğle Sonrası", 1876; *Şiirler*, 1887; "Hérodiade", 1896; "Bir Zar Atımı Asla Yok Etmeyecek Şansı", 1897

△ STEPHANE MALLARME, FOTOĞRAFI ÇEKEN NADAR, 1896

Benito Pérez Galdós

1843–1920, İSPANYOL

İspanya'nın en ünlü gerçekçi romancısı Pérez Galdós, Kanarya Adalarında büyüdü ve Madrit'te gazetecilik yaptı. 1870'te birinci romanı *Altın Çeşme*'nin başarısı bir kurmaca yazarı olarak inanılmaz üretken bir kariyerin ilk basamağı oluyordu. Galdós, 1873 ila 1912 arasında *Ulusal Olaylar* olarak bilinen ve 19. yüzyıl İspanya tarihini dramatize eden kırk altı tarihsel romandan oluşan bir dizi kitap yazdı. Bu girişimi, Honore de Balzac'ın *İlahi Komedya*'sından esinlendiği çağdaş İspanyol yaşamına odaklanan yirmi iki romanlık bir diziyle birlikte yürüttü. Dizi, çoğunlukla yazarın başyapıtı olarak *Fortunata ve Jacinta* romanını içerir.

Galdós ayrıca ruhban sınıf karşıtı bir oyun olan *Electra*'yı (1901) yazdı ve çok ciddi tepkiler yarattı. 1907 yılında İspanyol meclisine girdiyse de siyasi kariyeri kısa ve etkisiz olacaktı.

ANA YAPITLARI: *Altın Çeşme*, 1870; *Fortunata and Jacinta*, 1886–87; *Tristana*, 1892; *Nazarin*, 1895

Paul Verlaine

1844–1896, FRANSIZ

Lirik şiiri kadar sürdüğü uçarı hayatla da ünlü Verlaine ilk şiir kitabı *Zuhal Şiirleri* 1866'da yayımladıysa da gerçek sesini hüzünlü ve tatlı *Çapkın Törenler* ile *Sözsüz Romanslar*'da buldu. Kısa (genellikle tek sayılı heceye sahip) dizeler kullanarak Fransız şiirine çağrışım uyandıran, müzikal ve yürek sızlatan yeni bir ses getirdi. Şiirindeki serinkanlı düzenlilik şairin yaşamında görülmüyordu.

On altı yaşındaki Mathilde Mauté ile evlendikten sonra onu ve yeni doğan bebeğini terk ederek haşarı genç şair Arthur Rimbaud ile birlikte yaşadı. İki şair arasındaki fırtınalı ilişki, 1873 yılında Verlaine'in Rimbaud'yu bileğinden vurmasıyla sonlandı ve Verlaine iki yıl hapis yattı. Daha sonra, *Dinginlik* şiirlerine yansıyan kendini toparlama girişimleri, sevgilisi Lucien Létinois'in 1883 yılında ölümüyle başarısızlığa uğradı. Verlaine'ün hayatı apsent bağımlılığıyla dibe vururken buna paralel olarak ünü artmıştır.

ANA YAPITLARI: *Çapkın Törenler*, 1869; *Sözsüz Romanslar*, 1873–74; *Bilgelik*, 1880; *Önceleri ve Vaktiyle*, 1884

José Maria de Eça de Queirós

1845–1900, PORTEKİZLİ

Romancı José Maria de Eça de Queirós bir sulh hâkiminin nikâh dışı oğluydu. Portekiz toplumundaki geri kalmışlığa ve haksızlıklara öfkeli genç bir adam olarak siyasal reform için mücadele etti. Queirós hariciyeye girmesinden itibaren yurtdışında, genellikle İngiltere ve Fransa'da yaşadı.

Fransız "doğalcı" Émile Zola'dan büyük ölçüde etkilenmiş olan romanları Portekiz egemen sınıflarının kötülüklerinin ve ikiyüzlülüklerinin zehir zemberek portresini çizer. Bugüne kadar popülerliğinden hiçbir şey kaybetmeyen *Peder Amaro'nun Günahı*, bir taşra kasabasında bir pederin kilise cemaatinden biriyle arasındaki ihtiraslı ilişkiyi anlatır. *Kuzen Bazilio*, kocasını aldatan ve sevgilisinin kullandığı, hizmetçisinin şantaj yaptığı bir kadını anlatır. Lizbonlu bir ailenin destanı *Maia'lar*'daysa ensest ilişki Portekiz aristokrasisindeki çöküşün bir simgesi olarak kullanılır. Kendi ülkesinde reform yapma sevdasını çok önceden bırakan Eça de Queirós, Paris'te ölecekti.

ANA YAPITLARI: *Peder Amaro'nun Günahı*, 1875; *Maia'lar*, 1888; *Ramires'in Muhteşem Evi*, 1900

▷ Henryk Sienkiewicz

1846–1916, POLONYALI

Ödüllü tarihsel romancı Henryk Sienkiewicz, fakir düşmüş toprak sahibi bir ailenin çocuğu olarak Polonya'nın doğusundaki Lublin ilinde doğdu. Doğduğu sıra, Polonya, Rus İmparatorluğunun 1867'de tamamen avucuna geçirdiği kukla bir devletten öte bir şey değildi. İlk romanlarını ve kısa hikâyelerini 1870'lerde yayımlayan Sienkiewicz gazeteci ve gezi yazarı olarak da üretkendi.

Üçleme olarak bilinen *Ateş ve Kılıç*, *Sel* ve *Stepte Yangın* adlı tarihsel roman dizisi Polonya'da büyük başarı kazandı. 17. yüzyılda geçen romanlar Rus sansürcüleri pek fazla rahatsız etmeden Polonya milliyetçiliğini göklere çıkarıyordu. Sienkiewicz'in uluslararası başarısı *Nereye?* destanıyla geldi. İmparator Neron zamanında geçen roman, Hıristiyan maneviyatının Roma materyalizmi üzerindeki zaferini olumlamaktadır.

1905 yılı Nobel Edebiyat Ödülü'nü alan Sienkiewicz, sahip olduğu prestiji Polonya için daha fazla özerklik çağrısında bulunmak için kullandıysa da doğrudan başkaldırıyı reddeden ılımlı biriydi. I. Dünya Savaşı sırasında İsviçre'de öldü.

ANA YAPITLARI: *Üçleme*, 1884, 1886, 1888; *Nereye?*, 1895; *Dogmasız*, 1899; *Töton Şövalyeleri*, 1900

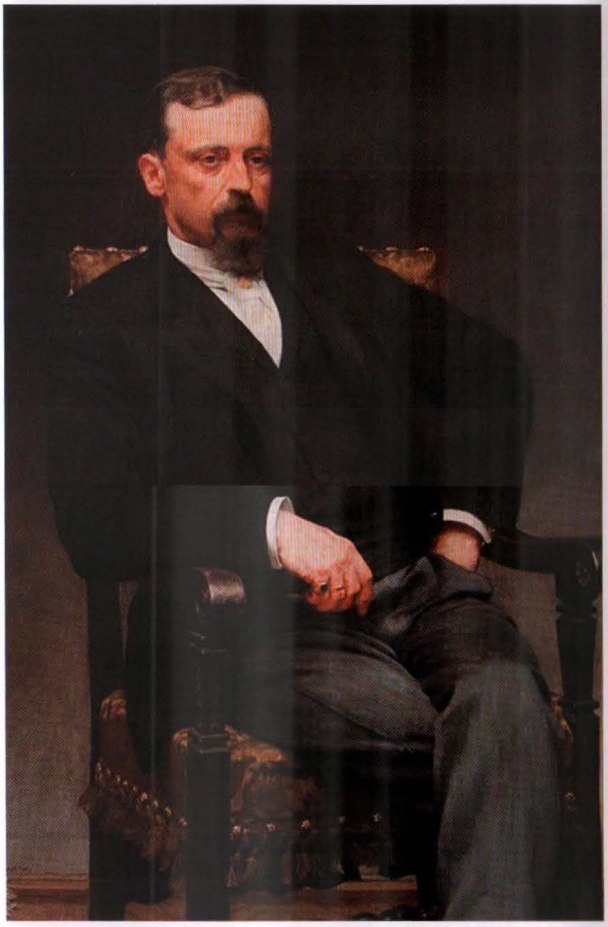

△ *HENRYK SIENKIEWICZ*, KAZIMIERZ POCHWALSKI, 1890

Joris-Karl Huysmans

1848–1907, FRANSIZ

Yapıtlarında Fransız dekadansını anlatan yazar, Hollandalı bir babanın oğlu olsa da Paris'te doğmuştu ve orda ölecekti. Devlette rahat bir işle geçinen yazar, *Vatard Kız Kardeşler* gibi ilk romanlarını şekillendiren Émile Zola'nın doğalcılık akımının etkisi altında yazarlık kariyerine başladı. Hiç evlenmedi ve 1882 yılında yayımlanan *Akıntı Yönünde* romanı bir Parisli bekârın yaşamındaki küçük hüsranların ayrıntılarını eğlenceli şekilde anlatır. Huysmans, 1884'te *Doğaya Karşı* romanının yayımlanmasıyla kendi rengini belli etti. Kitabın anti-kahramanı Des Essenties karakterinde bir yüzyıl sonu dekadan estet portresi yaratti.

Uydurma ve artık kullanılmayan kelimelerle dolu Huysmans'ın tarzı, konusu kadar özgündü. Kendi ikinci kişiliği Durtal'ın boy gösterdiği sonraki romanlarında, satanizmle ilgili çarpık bir meraktan (heyecan verici ve göz kamaştırıcı *Lanetli*'den) ileri yaşlarda Katolikliğe ihtiyatlı bir geçişe doğru aldığı ruhsal yol gösteriliyordu.

ANA YAPITLARI: *Vatard Kız Kardeşler*, 1879; *Doğaya Karşı*, 1884; *Lanetliler*, 1891; *Yolda*, 1895

Robert Louis Stevenson

1850–1894, İSKOÇ

Serüven hikâyeleri yazarı Stevenson muhtemelen en çok *Dr. Jekyll ve Bay Hyde* isimli psikolojik gizem hikâyesiyle tanınır. Stevenson, deniz feneri müteahhidi seçkin bir ailenin yüz karasıydı; inşaat mühendisi olmak yerine bir yazar olmak için babasına karşı çıktı.

Gözüpek bir gezgindi ve bu gezintilerinden *Cévennes'de Bir Eşekle Seyahatler* gibi (1879) ilk yayımlanan yapıtlarına ilişkin anlatılar üretti. Evlendiği ABD'li dul Fanny Vandegrift Osbourne gezilerinde ona eşlik etti. Çocuklar için yazdığı, ama yetişkinler tarafından yaygın bir şekilde okunan *Define Adası* ve *Kaçırılan Çocuk* romanlarının yanı sıra *Dr Jekyll ve Bay Hyde* ün kazandı. Ayrıca çocuklar için birer Victoria dönemi klasiği olacak şiirler yayımladı. Stevenson'ın sağlığı her zaman bozuktu ve biraz da ciğerleri yüzünden 1890 yılında Samoa'ya yerleşti. Orada, kırk dört yaşında öldü.

ANA YAPITLARI: *Define Adası*, 1883; *Dr Jekyll ve Bay Hyde*, 1886; *Kaçırılan Çocuk*, 1886; *Ballantrae'in Efendisi*, 1889

△ SELMA LAGERLÖF, y.1939

Arthur Rimbaud

1854–1891, FRANSIZ

Fransız şair Rimbaud asi bir genç olarak Doğu Fransa'daki evinden kaçıp kaçıp duruyordu. Şairin bir "kâhin" olması için "tüm duyuları altüst etmesi" gerektiğini söyleyen şair on beş yaşından itibaren düşsel, duyarlı, boklu-kakalı, kâfir şiirler yazdı. 1871 yılında şair Verlaine'le ilişkisi başladı. Edepsiz, capcanlı düzyazı şiirlerinin çoğunu Londra'da yaşarlarken yazdı. İlişkilerine çok geçmeden düş kırıklığı çöktü ve Verlaine'le kavga döğüşe ayrıldılar. Rimbaud, *Cehennemde Bir Mevsim*'de yaşamı kelimelerin simyasıyla dönüştürme projesinin iflas ettiğini itiraf eder. Yirmi bir yaşında yazmayı bıraktı. Şiiri gecikmeli olarak ilgi çektiğinde bile Rimbaud kayıtsızlığını sürdürdü. Gezgin bir hayat sürüp ve Doğu Afrika'da bir süre silah tüccarlığı yaptıktan sonra Marsilya'da bir hastanede otuz yedi yaşında öldü.

ANA YAPITLARI: "Sarhoş Gemi", 1871; *Cehennemde Bir Mevsim*, 1873; *Illuminations*, 1886

△ Selma Lagerlöf

1858–1940, İSVEÇLİ

Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanan ilk kadın olan Lagerlöf bir romancı ve çocuk kitabı yazarıydı. Batı İsveç'teki Värmland'da bir mülkte büyüyen Lagerlöf sık sık büyükannesinin anlattığı efsaneleri ve peri masallarını dinleyecekti. Ailesinin durumu kötüleşip mülkleri satıldığında Lagerlöf öğretmenlik yaptı. Bir yarışmaya katılmasından sonra İsveç kırsal yaşamına ilişkin gözlemlerini fanteziyle harmanladığı ilk romanı *Gösta Berling Efsanesi* yayımlandı. Kitabı başarılı olunca kendisini tamamen yazarlığa verdi. Bir *tomte*'ye (cüceye) dönüştürülen ve vahşi bir kazın sırtında dolaşarak yolda hayat hakkında dersler öğrenen zalim bir çocukla ilgili *Nils'in Harika Serüvenleri* adlı çocuk kitabı yazarın en sevilen kitabıdır.

Kadınların oy kullanma hakkının ateşli savunucusu Lagerlöf, yazar Sophie Elkan ve kadınların oy kullanma hakkı savunucusu Valborg Olander ile duygusal olarak yakınlık duyuyordu. 1909 Nobel Ödülü'nü kazanınca, ödül parasını Värmland'deki çocukluk evini geri satın almak için kullanacaktı.

ANA YAPITLARI: *Gösta Berling Efsanesi*, 1891; *Kudüs*, 1901–02; *Nils'in Harika Serüvenleri*, 1906; *Löwenskölds'ün Yüzüğü*, 1925

20. YÜZYIL BAŞLARI

W. B. Yeats	168
Luigi Pirandello	170
Natsume Sōseki	172
Marcel Proust	174
Willa Cather	178
Thomas Mann	180
Lu Xun	182
James Joyce	184
Virginia Woolf	188
Franz Kafka	192
Ezra Pound	196
D. H. Lawrence	200
Raymond Chandler	202
T. S. Eliot	204
Jean Rhys	206
Marina Tsvetayeva	208
F. Scott Fitzgerald	210
William Faulkner	214
Bertolt Brecht	220
Jorge Luis Borges	222
Ernest Hemingway	226
Kavabata Yasunari	232
Rehber	234

W. B. Yeats

1865–1939, İRLANDALI

İrlanda kültürünü göklere çıkaran lirik şiirleriyle tanınan Yeats aynı zamanda tiyatro oyunları ve gizemcilikle ilgili yazılar yazmıştır. Yaşlılıktan gözü korkan gönlü yaralı şair, kendi deyişiyle "her rüzgârda aşkı soluyan yaşlı bir çapkına" dönüşecekti.

William Butler Yeats'in 1865'te Dublin'de dünyaya gelmesinden kısa süre sonra, ailesi tüccar bir aileden gelen annesi Susan Mary Pollexfen'in Kuzeybatı İrlanda'daki memleketi Sligo'ya taşındılar. İki yıl sonra da, Yeats'in babası John'un portre ressamı olarak Londra'da şansını denemek istemesiyle bu sefer Londra'ya taşınıyorlardı. Yeats bu şehirde okula gittiyse de yaz aylarını Sligo'daki büyükbaba ve büyükannesiyle birlikte geçirerek "yüreğinin vatanı"yla yakın bir bağ kurdu. Aile 1880'de İrlanda'ya döndüğünde Yeats Dublin'de önce liseye, sonra güzel sanatlar akademisine gitti.

Yeats, şiirlerinin *Dublin University Review*'da yayımlanmasıyla başarıyı erken yakaladı. Aynı yıl tanıştığı oldukça saygın İrlandalı milliyetçi John O'Leary genç şairi romantizmini İrlanda tarihi, folkloru ve doğasıyla harmanlamaya yüreklendirdi. 1886'da ailesiyle birlikte Londra'ya dönen Yeats üniversite yıllarında baş gösteren okültizme duyduğu ilgiyi kovalayarak ilim yolunda sihirden yararlanılmasını savunan Altın Şafak Hermetik Cemiyeti'nin aktif bir üyesi oldu. Gizemciliğe düşkünlüğünü oyunlarına, hatta "İkinci Geliş" (1919) ve "Bizansa Yelken Açmak" (1928) dahil şiirlerine taşıyacaktı.

Reddedilme ve aşklar

Şairlere yönelik Rhymers Kulübünü kuran Yeats tanıştığı ateşli ve güzel İrlandalı milliyetçi Maud Gonne'ye gönlünü fena kaptırdı. Gonne'ye duyduğu karşılıksız tutkunun uzun gölgesi yaşamının ve yapıtlarının üzerine düşecekti. 1899'da yaptığı evlenme teklifi reddedildi ve Gonne bir İrlanda askeri olan Binbaşı John MacBride'la evlendi. MacBride daha sonra milliyetçi isyana katıldığı için İngilizler tarafından idam edilecek ve Yeats'in binbaşının ölümü üzerine karmaşık duygularla yazdığı "1916 Paskalya Yortusu" adlı şiirine esin kaynağı olacaktı.

Yeats'in Maud'a olan ıstırap verici bağlılığından kurtulması yıllar aldı ve 1917 yılında Georgiana Hyde-Lees ile evlendi. Onunla birlikte İrlanda'da yaşadı ve iki çocukları oldu. Eşi onun okültizme olan ilgisini paylaştı ve ikisi birlikte otomatik yazma (yazarken bilinçli düşüncenin bir kenara bırakıldığı bir süreç) denemeleri yaparak bu şekilde 4.000 kelimenin üzerinde metinler yarattı.

Yeats bir milliyetçi olarak kaldı ve 1922 yılında Özgür İrlanda Devleti'ne senatör oldu. Ertesi yıl, özellikle tiyatro oyunları için Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazandı. Alışılagelmedik şekilde, en fazla hatırlanan yapıtlarının çoğunu ödülü kazanmasından sonra yazdı. *Kule* (1928) ile *Spiral Merdiven ve Diğer Şiirler* (1933) isimli şiir kitapları yaşama, sanata ve varoluşun döngüsel doğasına ilişkin içe işleyici arayışlardır.

Yeats, 69 yaşında libidosunu iyileştirmeye yönelik bir ameliyat (aslında vasektomiydi) oldu. Operasyonun başarıyla sonuçlandığını ve yaratıcı enerjisini olduğu kadar cinsel enerjisini de artırdığını ileri sürüyor; "hayal gücüm şahlandı" diyordu.

ÜSLUP

Tiyatronun etkisi

Yeats'in ilk şiirleri şair Spenser ve Shelley'den etkilendiyse de sonradan İrlanda politikası ve tiyatroyla ilgilenmesi onu daha yalın yazmaya teşvik edecekti. Yeats, 1899'da Irish Literary Theatre'nin ortak kurucularından biriydi ve aynı zamanda konuk yazarı oldu. Şiirde gelenekten yanaydı; şairin daima "ritim ve kadans, biçim ve üslup" üzerinde çalışması gerektiğine ilişkin Rhymers Kulübünün ilkesini savunuyordu.

Yeats, yazarlık kariyeri boyunca, yazılarında hep enerjiyi ve canlılığı hedeflerken, modernist şiirin daha mesafeli ve kuru tonunun tersine, duygu yoğunluğuna arka çıktı.

1938'DE YAYIMLANAN YEATS'IN *KULE* İSİMLİ ŞİİR KİTABININ BİRİNCİ BASKISI

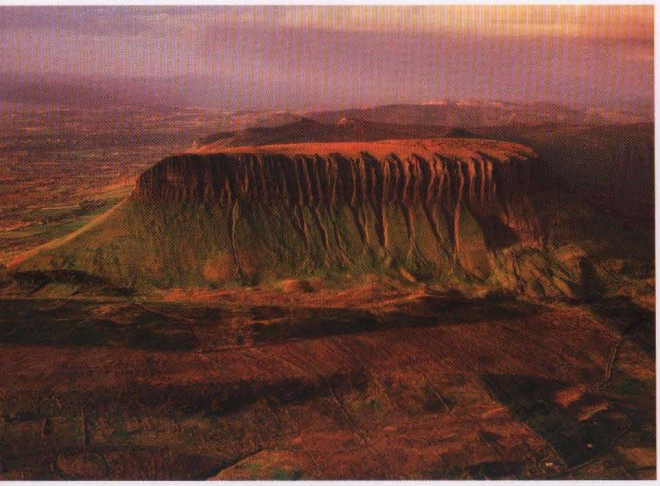

◁ **BEN BULBEN, SLIGO**
Yeats'in İrlanda mirasına ve Sligo'daki evine olan aşkı "Ben Bulben'in Altında" (1933) gibi şiirlerinin çoğunda dile gelir. Sligo'daki mezar taşında bu şiirin üç dizesi yazılıdır: "Donuk gözlerle bak / Hayata ve ölüme./Durma geç atlı!"

▷ ***W. B. YEATS*, JOHN YEATS, 1900**
W. B. Yeats'in bu resmi, aklı işin ticaretine yatmasa da başarılı bir portre ressamı olan babası tarafından yapılmıştır. Yeats'in kardeşleri Jack, Elizabeth ve Susan Mary de ressam olacaklardı.

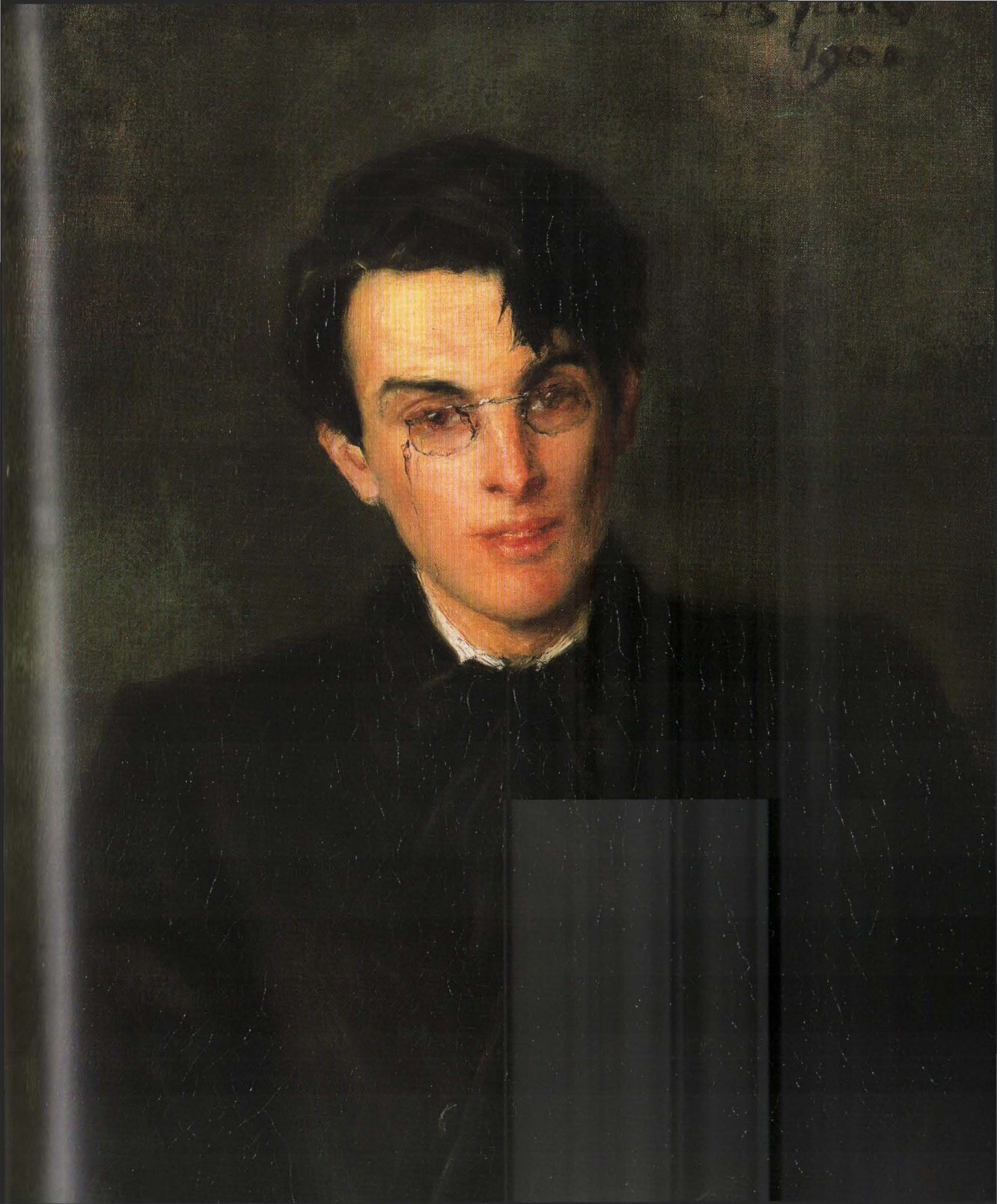

▷ **PIRANDELLO, 1935**
Pirandello'nun devrim yaratan oyunları tiyatro dilini değiştirdi ve yazara uluslararası bir ün kazandırdı. Buradaki fotoğrafı Amerikan moda ve kültür dergisi *Vanity Fair* için çekildi.

Luigi Pirandello

1867–1936, İTALYAN

Pirandello, "trajik farslar" olarak tanımlanan çarpıcı şekilde özgün tiyatro oyunlarıyla 1934 Nobel Edebiyat Ödülü'ne layık görüldü. Üretken bir yazardı; elliden fazla oyunun yanı sıra romanlar ve kısa hikâyeler de yazmıştır.

BAĞLAM
İtalya'da Faşizm

Pirandello'nun "Bir Faşistim, çünkü bir İtalyanım" ifadesi onun Mussolini hükümetiyle karmaşık ilişkisini tanımlar. Bir yandan, Il Duşe'nin koruması altında mesleğinde ilerledi ve diktatörün politikalarının birçoğunu destekledi. Öte yandan, yapıtlarında kendini her türlü otoriteye karşı, özgürlükçü biri olarak ortaya koydu; geç dönem yapıtlarından *Dağın Devleri* faşistlerin kültüre olan düşmanlıklarının bir eleştirisi olarak görülür.

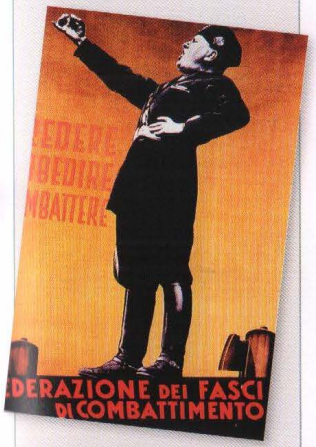

BİR FAŞİST POSTERİNDE MUSSOLINI

> "**Hayat, tuhaf saçmalıklarla** dolu; bunlar öylesine tuhaf ki **gerçek** olduklarından inandırıcı **görünmelerine bile** gerek yok."
>
> LUIGI PIRANDELLO, *ALTI KARAKTER YAZARINI ARIYOR*

Luigi Pirandello, Sicilya'nın Girgenti (şimdiki Agrigento) şehri yakınlarında doğdu; babasının bir kükürt madencilik ve ticaret şirketi vardı. Oğullarının ileride aile şirketinde çalışacağını düşünen aile onu bir teknik okula gönderdi. Gelgelelim ticarete pek ilgi duymayan Pirandello, ailesi 1880'de Sicilya'nın başkenti Palermo'ya taşındığında yön değiştirerek sosyal bilimler okumaya başladı. Bir süre babasının yanında çalıştıysa da aralarındaki ilişki giderek rahatsız edici olmaya başladı ve Pirandello Palermo Üniversitesine kaydoldu. 1887 yılında okumak için önce Roma'ya, sonra da 1891 yılında filoloji doktorası yapmak için Bonn'a gitti. Pirandello'nun önceden yayımlanmış şiir kitapları vardı; 1893'te Roma'ya yerleşmesinin ardından ilk romanı *Marta Ajala*'yı bitirdi ve kitap popüler bir Roma gazetesinde tefrika edildi. Bunun ardından, o tarihlerde beğenilen verismo (İtalyan gerçekçiliği) tarzında yazılmış bir dizi uzun hikâye yayımladı.

1894 yılında ailesinin tavsiyesiyle babasının ortağının kızı Antonietta Portulano ile evlendi ve yüzyıl sona ermek üzereyken çiftin üç çocuğu vardı. Pirandello yazar olarak ün kazanmıştı; öğretmenlik yapıyordu ve haftalık edebiyat dergisi *Ariel*'in kurucularındandı. 1903'deki sel felaketiyle Pirandello kükürt madenleri ve ailenin serveti dümdüz olunca, bu rahat hayatları da çok sürmedi. Ciddi bir sinirsel çöküntü yaşayan ve bunu atlatamayan Antonieatta'nın giderek şiddetlenen paranoyası 1919 yılında bir akıl hastanesine yatırılmasına neden oldu.

Umutsuzluğa kapılan Pirandello kendini işe verdi. En önemli denemelerinin, ona uluslararası ün kazandıran yarı otobiyografik ve psikolojik olarak sorgulayıcı *Mattia Pascal Sahiden Yaşadı mı Yaşamadı mı?* romanı da dahil olmak üzere romanlarının ve uzun hikâyelerinin çoğunu bu dönemde yazdı.

Saçmaya dair oyunlar

Pirandello en çok *Çıplak Maskeler* ortak başlığı altında 1918-1935 arasında yayımladığı oyunlarıyla bilinir. Bu trajik komik yapıtlar, yaşamın türlü türlü çelişkilerindeki saçmalığı ve ironiyi irdeler. Yazarın ilk büyük başarısı *Önceki Gibi, Öncekinden de İyi* (1920) ile geldi. 1921'de beş haftalık yoğun çalışmayla iki başyapıtını bitirdi: *IV. Henry* ve *Altı Karakter Yazarını Arıyor*. Bunların ikincisinde, Pirandello "karakterlerin yazara başkaldırarak oyunun trajik ve komik bölümlere ayrılmasına neden oldukları bir yenilikçi "tiyatro içinde tiyatro" yapısından yararlanmıştı.

Pirandello, bir süre İtalya'daki faşistleri destekledi ve Mussolini tarafından direktör olarak atandığı Teatro d'Arte di Roma grubuyla 1920'lerin ortalarında turnelere çıktı. Gelgelelim Mussolini'nin sanata karşı duyarsızlığından ve politikalarından dehşete düşünce 1927 yılında Faşist Parti kartını yırttı. Mali sıkıntılar Teatro d'Arte'yi 1928'de perde kapatmak zorunda bıraktı ve bu olayın ardından Pirandello yaşamının büyük bölümünü 10 Aralık 1936'da Roma'da Via Bosio'daki ölümüne kadar seyahat ederek geçirdi.

△ **KÜKÜRT MADENLERİ, SİCİLYA**
Pirandello'nun yaşamı Sicilyalı kökleriyle şekillenmiştir. Adayla ilgili olaylar ve dedikodular yapıtlarının çoğu için ona malzeme sağlamıştı. Ailesinin madencilik şirketinin iflası, karısının sinirsel çöküntü yaşamasına zemin yarattı; bu deneyim, yazarın yapıtlarında delilik ve yanılsama temalarının boy göstermesine önayak oldu.

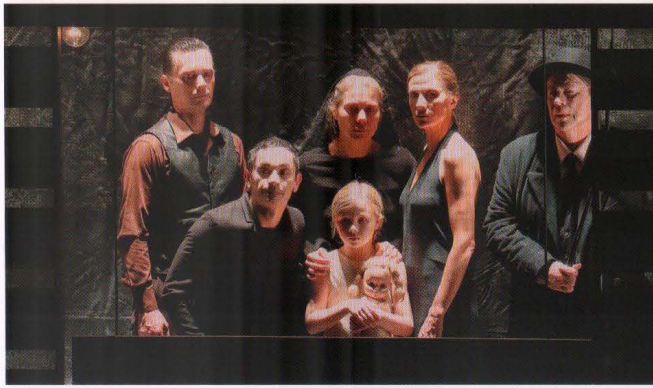

▷ **META-TİYATRO**
Bu sahne, Pirandello'nun *Altı Karakter Yazarını Arıyor* oyununun bir Fransız produksiyonundan. Avangart oyun ilk kez 1921'de Roma'daki Teatro Valle'de sahnelendi ve izleyicilerin "tımarhane" çığlıklarına maruz kaldı.

Natsume Sōseki

1867–1916, JAPON

Sōseki, modern dönemin ilk büyük Japon romancısıdır. Onun yaşamı Japonya'nın geleneksel bir toplumdan sanayi toplumuna geçişiyle örtüşürken, yapıtlarında bu hızlı dönüşümün yansımaları görülür.

Natsume Kinnosuke (1889'da Sōseki mahlasını kullanmaya başladı) Meiji döneminin başlarında Edo'da (çok geçmeden Tokyo adı verildi) doğdu (sağdaki kutu). Ülke adına canlanma yılları olmasına karşın, yeni düzende mali sıkıntılarla boğuşan Sōseki ailesi onu bir koruyucu aileye göndermek zorunda kaldı.

Sōseki, okulda klasik Çin edebiyatına ilgi duyduysa bile Japonya'daki batılılaşma hareketi doğrultusunda Tokyo Imperial University'de okudu. Mezun olduktan sonra birkaç yıl boyunca çeşitli okullarda öğretmenlik yaptı. 1900 yılında Japon hükümetinin İngiltere'de İngilizce öğrenimi için verdiği ilk burslardan birine Sōseki'nin seçilmesi kariyerinin dönüm noktasıydı.

Sōseki, Londra'da University College'ta bazı derslere katıldı ve ünlü bir Shakespeare uzmanından özel dersler aldıysa da İngiltere'deki yaşamdan ruhu sıkılıp yabancılaşma duygusuna kapılınca ikisini de kısa sürede bıraktı. İngiltere'de kaldığı iki yılın büyük bölümünü Londra'nın güneyinde, Clapham'daki evinde tek başına çalışarak geçirdi.

Değişim zamanları

Sōseki fiziksel ve zihinsel sağlığının kötüleşmesi nedeniyle Japonya'ya planlanandan daha erken döndü. 1903'de Tokyo Imperial University'ye öğretmen olarak atandı. Milliyetçiliğin ve modernleşmenin şahlanma yıllarıydı ve Sōseki bu büyük sosyal değişimi edebiyata yansıtmanın ve Batılı düşüncelerin taklitten öte nasıl kaynaştırılabileceğinin, ayrıca aynı zamanda Japon geleneğiyle devamlılığın nasıl sürdürülebileceğinin yollarını aramaya başladı.

Bir yandan oldukça deneysel bir üslupla kısa hikâyeler yazıyor, bir yandan da daha geleneksel haikular kaleme alıyordu. Edebiyat dergisi *Hotologisu* bu hikâyelerden birini ("Ben Bir Kediyim") yayımladı. Sōseki, bu hikâyesinde, bir kediyi anlatıcı olarak kullanarak, dışarıdan birinin modern toplumda insanların tuhaf dünyasına ironik bir bakış atar. Bunu aynı damardan beslenen başka hikâyeler izledi ve bunlar 1905 yılında birlikte bir roman olarak yayımlandılar. Sōseki, yazmaya daha fazla zaman ayırarak birkaç roman ve kısa hikâyeler yayımladı. En sonunda, İngiliz edebiyatı üzerine "Edebiyat Kuramı" başlıklı incelemesini bitirir bitirmez 1907 yılında öğretmenliği bıraktı.

Tefrika hikâyeler yazması için *Asahi Shimbun* gazetesi süresiz sözleşme teklifinde bulundu ve ardından bu hikâyeler roman olarak basıldı. Bu ilk çalışmaları mizah yüklü olmalarına karşın, daha sonra insan psikolojisine ve izolasyon, kimlik, bencillik gibi daha ağır temalar üzerine yoğunlaştı. *Sanşiro* (1908), *Derken* (1909) ve *Kapı* (1910) üçlemesi onun ciddi bir romancı konumu kazanmasına yardımcı oldu.

1915 tarihli *Yol Kenarındaki Çimen* romanı bütün çalışmaları arasında açıkça otobiyografik olanıydı ve yazarın modern dünyadaki hayat karşısında yaşadığı derin hüsranı samimi bir şekilde sergiliyordu. Hiçbir zaman mükemmel olmayan sağlığı bu sıralarda bayağı kötüleşmişti. Arkasında *Işık ve Karanlık* isimli bitmemiş bir roman bırakarak 1916 yılında öldü.

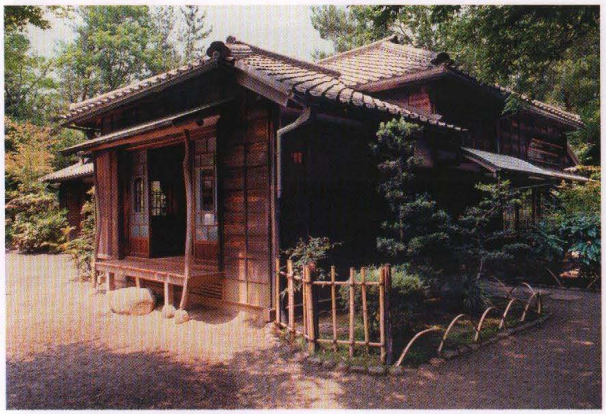

▽ **KEDİNİN EVİ**
Sōseki, 1903-1905 arasında, dönemin tipik mimarisini yansıtan Tokyo'daki bu evi (yaklaşık 1887 yılında yapılmıştı) kiraladı. Başyapıtı *Ben Bir Kediyim*'i burada yazdı.

BAĞLAM
Meiji dönemi (1868–1912)

On dört yaşındaki Prens Mutsuhito'nun, 1867 yılında ("aydınlanmış yönetim" anlamına gelen Meiji adını alarak) Japonya imparatoru olması, şogunların sonunu ve imparatorluk yönetimine geri dönüşü imliyordu. Gelgelelim gerçek güç imparatorun kendisinin değil, onun danışmanlarının elindeydi ve bu kişiler şogunların alt edilmesine katkıda bulunmuş ve Meiji yoluyla kısa sürede düzeni sağlamış küçük bir gruptu. Japonya'nın kurumları, çok güçlü Batı ulusları örnek alınarak yeniden düzenlendi; feodalizm yerini hızlı bir modernleşmeye bıraktı. Sanayi devrimi ve Japonya'nın dış dünyayla küresel olarak rekabet edebilmesi, Batı kültürünün birçok unsuruyla kaçınılmaz şekilde kaynaşmaya yol açtı.

MEİJİ, JAPON İMPARATORU

▷ **YENİLİK VE DENEYSELLİK**
Sōseki'nin bu portresi, 1912'de, ölümünden dört yıl önce çekildi. Yazar, yaşamı boyunca İngiliz edebiyatı okumalarından öğrendiği üslupları ve teknikleri denemiştir.

Marcel Proust

1871–1922, FRANSIZ

Belleğe, sanata, aşka ve kayba ilişkin derin bir tefekkür, snopluğun ve cinsel ikiyüzlülüğün alaycı bir portresi olarak nitelendirilebilecek tek bir romanla, altı ciltlik başyapıtı *Kayıp Zamanın İzinde*'yle tanınır.

Marcel Proust, 10 Temmuz 1871'de Paris'in banliyösü Auteuil'de doğdu; önceki bahar Paris'i sallayan devrimci Komün ayaklanmasından kaçan ailesi buraya sığınmıştı. Babası, tanınmış bir tıp profesörüydü ve annesi kültürlü bir Yahudi ailesinden geliyordu. Proust'un yapılarındaki unsurlar, ailesinden miras kalan analize ve tanıya dayanan bir nitelik gösterecekse bile, yetiştirilmesinde baskın etken annesinin sıcak hümanizmiyle sanat ve edebiyata duyduğu sorgusuz sualsiz saygıydı.

Proust, dokuz yaşında geçirdiği astım nöbetinde neredeyse ölüyordu. Yaşamının kalan yıllarını yarı hasta olarak geçirdi denebilir. Bir yıllık askerlik hizmeti ve tatiller dışında Paris'teki aile evinden hiç ayrılmadı. Kardeşi babasının yolundan yürüyerek seçkin bir cerrah olurken, Marcel kendisini sosyetik, kültürlü, sanat meraklısı ve amatör edebiyatçı bir gencin o uçarı dünyasına kaptırdı. Duyuları okşayıcı Paris ortamı (kafeler ve randevu evleri, izlenimci sanat ve Ballets Russes bale grubu), Proust'un incelmiş estetik duyarlılığını şekillendirdi. Zekâsı ve zevkiyle bu kültürlü ve elit çevrede kendine bir yer kazandı; oysa kırk iki yaşına kadar bir takım denemeler ve çeviriler dışında hiçbir şey yayımlamadı. Ailesi tarafından desteklendiğinden, hiçbir zaman para kazanmak için çalışmayacaktı.

İlk yazıları

Proust'un görünüşteki havai ve aylak hayatı aldatıcı bir görüntüydü. Bugün, Proust'un en az 1890'lardan beri kararlı bir ciddiyetle yazdığını biliyoruz. Ölümünden otuz yıl sonrasına kadar yayımlanmayan yarım bıraktığı Uean Santeuil romanı ile tamamlanmamış olan eleştiri çalışması *Contre Sainte-Beuve*, Proust'un başyapıtının ana öğelerinin yaklaşık 1909'dan itibaren derlenip toplanmaya başlamasından önceki en az on üç yıl boyunca romanını yazmaya çalıştığını gösteriyor. O tarihe kadar hem annesi hem de babası ölmüştü ve sağlığı kötüleşiyordu. Paris'teki duvarları mantar kaplı

◁ **PROUST'UN PARİS'İ**
Ressam Toulouse-Lautrec, *Moulin Rouge'da* (1894-95) isimli tablosunda Proust'un Paris'ini yansıtır. Paris bir keyif, yüksek moda ve kültürel modernizm şehri olarak parlar.

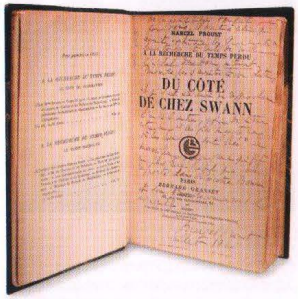

△ **NADİR BASKI**
Swann'ların Tarafı kitabının Grasset tarafından yapılmış bu son derece nadir orijinal baskısı 1916 yılında yazar tarafından ithaf edildi ve imzalandı.

BAĞLAM
Dreyfus davası

1894 yılında Yahudi Fransız subayı Alfred Dreyfus haksız yere vatana ihanetten suçlu bulundu. Dava bir yandan Yahudi karşıtlığını ve antiklerikalizm hareketini ateşlerken, öte yandan Fransız Üçüncü Cumhuriyeti'ni altüst etti. Anne tarafından Yahudi olan Proust, Dreyfus'un kaderi konusunda çığ gibi büyüyen protestolara katıldı. Yazar, *Geçmiş Zamanın İzinde*'de, Parisli sosyetenin Yahudi düşmanlığını tiye alırken, Dreyfus savunucularının bazı yanlarını da eleştirmekten de sakınmamıştır. Dreyfus, 1899 yılında affedildi ve salındı.

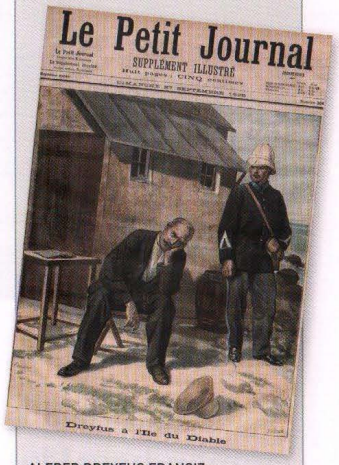

ALFRED DREYFUS FRANSIZ GUYANASI'NDAKİ ŞEYTAN ADASINDA

◁ **GENÇ PROUST, 1892**
Fransız ressam Jacques-Emile Blanche tarafından yapılan bu portre, delikanlı Proust'u gösteriyor. Montaigne, Flaubert, Tolstoy ve Dostoyevski gibi yazarlardan etkilenen Proust, Thomas Carlyle ile John Ruskin okuyarak sanatçının toplumdaki yerine ilişkin düşüncelerini geliştirecekti.

> "**Aşk, kalbin zaman** ve mekâna **duyarlılık** kazanmasıdır."
>
> MARCEL PROUST, *MAHKÛM*

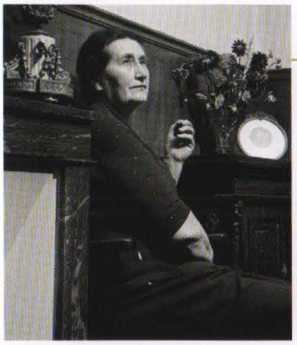

△ **CELESTE ALBARET**
Fotoğraf'taki Albaret, Proust'un *Geçmiş Zamanın İzinde*'yi yazdığı dokuz yıl boyunca onun refakatçisi, aşçısı ve sekreteri olarak hizmet verdi. Albaret kendi yaşamını, yazarın saat 16:00'da yürüyüş ve bütün gece boyu yazı yazma gibi tuhaf rutinlerine göre düzenlemişti.

adresinde bir münzevi hayat süren yazar, ömrünün son on yılını bütün yaşamını haklı çıkaracak muazzam kitabını tamamlamaya adadı.

Bir ömürlük çalışma

Proust, birinci cildi *Swann'ların Tarafı*'nı 1913 yılında yayıncılara teklif ettiğinde pek etkilenmediler; kitap sırf yazarı bütün masrafları üstlendiği için yayımlandı. I. Dünya Savaşının çıkması Proust'un başka kitap yayımlamasını engellediyse de yazar Paris'te romanı üzerine çalışmayı sürdürdü. İkinci cilt, *Çiçek Açmış Genç Kızların Gölgesinde* 1919'da piyasaya çıktı ve prestijli Goncourt Edebiyat Ödülü'nü kazandı. Artık ünlü olan Proust kalan ciltlerin hazırlanması için hararetle çalışıyordu; gelgelelim sonunda, 18 Kasım 1922'de illet hastalığına yenik düştü. Son ciltler, kesin düzeltmeler yapılmadan ve kusursuz denemeyecek bir şekilde ölümünden sonra yayımlanacaktı.

Geçmiş Zamanın İzinde, yaratıcı bir otobiyografi ve yazarın kendi hayatının kurmaca olarak yeniden yaratılması olarak görülmüştür. Romanın birinci şahıs anlatıcısı yazar değildir, ama ona yakından benzer. Kitaptaki neredeyse her olayın, yerin ve karakterin izi, kısmen bile olsa yazarın gerçek hayatında sürülebilir. Romanın en karmaşık karakterlerinden biri olan ailenin hizmetçisi Françoise, besbelli yazara ömrünün son yıllarında hizmet eden Celeste Albaret'tir; anlatıcının çocukluk deneyimlerinin çoğunun geçtiği kırsal bölge Combray, Kuzey Fransa'daki Illiers köyüdür; anlatıcının yaz tatillerini geçirdiği Balbec ise Normandiya'daki ünlü Cabourg tatil beldesidir vesaire.

△ **MADELEINE KURABİYE**
Swann'ların Tarafı'nda, anlatıcı, bir madeleine, burada gösterilen kurabiyeden tadar ve kurabiyeyi çayına batırmasıyla çocukluğunda Teyzesi Leonie ile geçirdiği tatillerin bütün dünyası unutulmuşluktan kurtularak "istemsiz bellek" yoluyla tüm ayrıntılarıyla canlanıverir.

Yazar veya anlatıcı

Romanın anlatıcısı iki önemli bakımdan Proust'tan ayrım gösterir. Anlatıcı Yahudi değildir; Proust'un yaşamının bu yanı, romanın tek üçüncü şahıs ağzından yazılmış olan *Swann'in Bir Aşkı* kısmının kahramanı çekici ve kültürlü Charles Swann'a yansıtılır ve anlatıcı homoseksüel de değildir. Prost'un hayatının aşkı, 1907'de Carnourg'da tanıştığı ve önce şoförü, sonra sekreteri olan Alfred Agostinelli'dir. Onların karşılıksız

◁ **ILLIERS-COMBRAY**
Proust, çocukluğunda tatillerini fotoğrafta gösterilen evde, teyzesi ve eniştesiyle birlikte geçirirdi. Yazar, başyapıtında onların evini ve kasabasını (Combray kisvesi altında) ölümsüzleştirdi. Kasabanın adı, 1971 yılında ünlü yazara hürmeten Illiers-Combray olarak değiştirildi.

"Biraz **hayal** kurmak tehlikeliyse, bunun çözümü **daha az hayal** kurmak değil, **daha fazla ve her zaman hayal** kurmaktır."

MARCEL PROUST, *SWANN'LARIN TARAFI*

BAŞYAPITLARI

1913
Geçmiş Zamanın İzinde'nin birinci cildi *Swann'ların Tarafı* çocukluk sahnelerinin yanı sıra kıskanç tutkuya dair müstakil bir hikâye içerir.

1919
İkinci cilt *Çiçek Açmış Genç Kızların Gölgesinde* aşk, arkadaşlık ve gençlik hüsranları temalarını irdeler.

1920–21
Guermantes Tarafı'nda zenginlerin uçarı hayatıyla anlatıcının büyükannesinin ölümü arasındaki karşıtlık sergilenir.

1921–22
Sodom ve Gomorra, homoseksüellik temasını ön plana çıkardığı kitaptır.

1923
Mahkûm, anlatıcının ele avuca sığmaz Albertine'i ele geçirme çabasını ele alır.

1925
Albertine Kayıp, kayba ve diğer insanların bilinemez doğasına ilişkin kapsamlı bir kafa yormadır.

1927
Son cilt *Yakalanan Zaman* I. Dünya Savaşı'nda geçer. Yaşlanmaya ve ölüme karşı belleğin ve yazının kurtarıcı gücü karşılaştırılır.

ilişkisi, pilot eğitimi almakta olan Agostinelli'nin uçakla Akdeniz'e çakılmasıyla 1914 yılında trajik bir şekilde sona erdi. Proust'un romanında şoför de transseksüel Albertine olarak boy gösterir.

Homoseksüellik, *Sodom ve Gomorra* bölümünde daha baskın nitelikte olsa bile anlatıcının çocukluğunda Combray'da röntgencilik yaparken lezbiyen cinselliğini keşfetmesinden *Yakalanan Zaman*'daki Paris'teki doruğa çıkan gey randevu evi sahnesine kadar kitabın bütününe yayılan bir temadır. İnsanı dumura uğratacak burnu havalarda, belden aşağı sözlerin erbabı, gizli homoseksüel Baron de Charlus, Proust'un yarattığı en güçlü karakterlerden biridir.

Bellek ve deneyim

Roman, geleneksel anlamda bir olay örgüsüne sahip değildir; bunun yerine yinelenen, incelikli bir şekilde gelişen temalar ve karakterler, anlatıcının zengin ve eğretilemeye dayanan düzyazı üslubuyla bir arada tutulur. *Geçmiş Zamanın İzinde*, can alıcı bir olayla, bir çocuğun yatma zamanı annesinden mahrum kalma endişesi ve ölümden farksız bu ayrılığın beklenmedik şekilde son bulmasıyla başlar. Böylesine sıradan bir duruma büyük bir önem yükleyerek ince bir çekicilik ve dokunaklılıkla bunun altından kalkma hâlâ tipik bir Proust tarzıdır.

Proust'un çocukluk deneyimlerini uyandırma ve bellekleri kurcalamadaki yaratıcı gücü, çoğunlukla romanın okuyucu tarafından alımlanmasında baskın olmuş ve kitabın büyük bölümünü oluşturan statü düşkünü Paris sosyetesindeki karakter komedisi gözden kaçırılmıştır. Titiz bir gözleme dayanan ve sıklıkla çok komik romanın sosyal yanı yapmacık, orta sınıftan, bohem ve statü peşinde koşan Verdurin'lerin "küçük klanı" ile nüktedan ve zarif, ama gelgelelim bir dizi dar görüşlü değere saplanıp kalarak ruhsal anlamda steril aristokrat Gulermantes ailesi üzerinde yoğunlaşır. Romanın sonraki bölümleri, sosyal yaşamdan sahnelerin yanı sıra anlatıcının Albertine'e olan kıskanç aşkına odaklanır. Proust'a göre cinsel aşk anlamsızdır; çünkü seven kişinin duyguları, var olmayan ve arzunun yarattığı bir hayal ürününden ibaret bir kişiye takılıp kalır. Seven ve sevilen arasında gerçek bir ilişki olmaz. Tek sahici keyif, sevilen kişinin yokluğunun yarattığı endişenin dindirilmesinde yatar. Bu kasvetli aşk görüşü, birçok okuyucunun mazur görülebilir aşırılıklarından biri olarak gördüğü, uzun bir analiz halinde dillendirilir.

Amaç peşinde

Son cilt, zamanın yıkıcı etkilerine galip gelmenin yolu olarak "istemsiz bellek" temasına geri döner. Ama Proust için, zamana karşı mutlak zaferi bellekten çok, yaratıcı sanatçının yapıtı kazanır. Romanın en iyi bazı pasajları okuma, müzik dinleme veya resme bakma deneyimlerini çağrıştırarak bu deneyimlerin böylesine aşkın değere sahip olmalarının nedenlerini didikler.

Nihayetinde, *Geçmiş Zamanın İzinde* yazarın/anlatıcının *Geçmiş Zamanın İzinde*'yi nasıl yazdığına ilişkindir ve böylece yaşamın beyhudeliğini telafi etmeye yönelik manevi amacını yerine getirir.

◁ SAHİL HATIRASI
Sahili ve Grand Hotel'iyle Normandiya tatil beldesi Cabourg (bu kartpostal 1908 yılına aittir), Proust'un 1907 ila 1914 arasında her yaz mevsimini geçirdiği yerdi. Belde, kurmaca Balbec kasabasına model oluşturdu.

ÜSLUP
Proust cümlesi

Proust, özellikle uzun ve dolambaçlı cümleleriyle ünlüdür. *Sodom ve Gomorra*'daki en uzun cümlesi toplam 847 kelimeden oluşur. Bütün karmaşıklığına karşın, yüzergezer çağrışımlarla dolu bir Proust cümlesi her zaman dilbilgisi kurallarına uygun ve anlaşılır niteliktedir. Ciddi şekilde okuyucunun dikkatini talep ederken, yazarın dünyadaki apayrı şeylerin temelde birbiriyle bağlantılı olduğuna ilişkin inancını ifade eden biteviye metaforların keyfini çıkarmasını sağlar. Proust, bu çapraşık düzyazıyla karakterlerine yönelik ayrıntılı gözlemlerini ifade edebiliyordu.

PROUST'UN BÜYÜK ROMANININ SON ELYAZISIYLA YAZILMIŞ MÜSVEDDE DEFTERİ

▷ **WILLA CATHER, y.1926**
Cather'ın, yaratıcılığının zirvesinde olduğu yıllarda çekilmiş bir fotoğrafı. Ömrünün büyük bölümünü, dergi yöneticisi olan hayat arkadaşı Edith Lewis ile birlikte New York şehrinde geçirmiş olsa da, Cather daha çok ABD'nin yeni yerleşilen yerlerindeki hayatı anlatan romanlarıyla tanınır. Bir romancı olarak başarıyı yakalamasından önce ülkenin en ünlü kadın gazetecilerinden biriydi.

Willa Cather

1873–1947, AMERİKALI

Bilinçli olarak klasik üslup kullanılarak yazılmış çağrışım uyandırıcı nostaljik romanlarının esin kaynağı, ABD'nin Büyük Düzlüklerinde yaşayan göçmen çiftçi aileler arasında geçen ergenlik döneminin deneyimleridir.

"**İnsanın** topu topu iki üç **hikâyesi** var; bunlar, sanki **daha önce hiç yaşanmamışçasına tutkuyla kendilerini tekrarlayıp** duruyorlar."

WILLA CATHER, *HEY ÖNCÜLER!*

Willa Cather, dediğim dedik karakteriyle, inatla 1876'da doğduğunu söylemişse de gerçek doğum tarihi 1873'tür. Kendisine Wilella adının verilmesine karşın bundan nefret ediyor; kendisine Willie veya erkek William denilmesini istiyordu; en sonunda Willa'da karar kıldı. Aile doğumundan kısa bir süre sonra Willow Shade'e, Cather'ın büyükbabasının Winchester, Virginia yakınlarında yaptığı bir eve taşındı.

Virginia'dan Nebraska'ya

Cather'lar, 1883 yılında Nebraska'ya gidip evlerini Büyük Düzlüklerin sınırında küçük bir kasaba olan Red Cloud'a yaptılar. Bildik manzaralardan uzaklaşmasına ve bozkırda çiftçilik yapan genellikle Alman ve İskandinav göçmenlerle çevrili olmasına karşın Cather yeni hayatına çabuk uyum sağladı ve birçok göçmen ailesiyle arkadaşlık etti. On bir yaşından itibaren Red Cloud Lisesine girdi ve mezun oldu, ki bu bir köylü kızı için ender bir şeydi; Nebraska Üniversitesinde İngiliz Edebiyatı bölümüne girdi. Burada yerel gazeteler için kısa hikâyeler ve eleştiriler yazdı, çok geçmeden acımasız bir tiyatro eleştirmeni olarak nam saldı. Dobralığı, erkeksi kıyafetleri ve görünümü, özellikle de meslek olarak erkek egemen gazetecilik alanını seçmesiyle zamanın sosyal cinsiyet rollerine meydan okudu. 1895'te mezun olduktan sonra *Home Monthly* dergisinin editörü olarak çalışmak üzere Pittsburgh'a taşındı ve daha sonra *Pittsburgh Leader*'ın tiyatro ve müzik eleştirmeni oldu.

1899 yılında New York'a yaptığı bir ziyarette, kendisi gibi Pittsburgh'tan gelme Isabelle McClung ile tanıştı ve aralarında yakın bir ilişki başladı. McClung, Cather'ın yaratıcı kalemini yüreklendirirken McClung'ların aile evinde ona bir çalışma odası verildi.

Gazeteci ve romancı

1902'de birlikte Avrupa'ya seyahat ettiler ve geri döndüklerinde Cather bir şiir kitabı olan *Nisan Şafakları*'nı (1903) ve kısa hikâye kitabı *Trol Bahçesi*'ni (1903) yayımladı. Gazetecilik mesleğini bırakma konusunda hâlâ isteksiz olan Cather *McClure's Magazine* için çalışmak üzere 1906 yılında New York'a gitti ve birkaç yıl sonra derginin idari yöneticisi oldu. Bu aynı zamanda onun özel yaşamında yeni bir dönemin başlangıcıydı: Edith Lewis ile bir daireye taşınarak yaşamının sonuna kadar onunla birlikte oldu.

McClure's dergisinin tuttuğu yoldan hüsrana uğrayan Cather 1912 yılında istifa etti ve aynı yıl ilk romanı *Alexander'in Köprüsü* yayımlandı ve tam zamanlı yazar oldu. Büyük Düzlüklerdeki hayatıyla ilgili anılarından yararlanarak *Hey Öncüler!* ve *Biricik Antonia* dahil birkaç roman yazdıysa da kitaplarının menajerliğini yayıncı Alfred Knopf üstlendiği 1920 yılına kadar popüler bir başarı kazanamadı. I. Dünya Savaşını konu alan *Bizden Biri* romanıyla 1923 yılında Pulitzer Ödülü'nü aldı.

Cather ve Lewis artık Greenwich Village'de yaşıyor ve yazlarını Whale Cove, New Brunswick'teki ücra bir kulübede geçiriyorlardı. Cather'ın ünü artınca daha da münzevi bir hayat sürmeye başladı ve 1930'lar boyunca yazma becerisini sekteye uğratan çeşitli rahatsızlıklar geçirdi. Anne ve babasının ölümünün ardından McClung'in ciddi böbrek hastalığına karşı verdiği uzun mücadele onu derinden etkiledi. Cather, son romanı *Sapphira* ve *Köle Kız*'ı 1940'ta yazdı. Sağlığı bozulmaya devam etti ve 1947'de bir inme sonucu öldü. Geçmişte McClung'ı düzenli olarak ziyaret ettiği Jaffrey, New Hampshire'a defnedildi.

◁ **CATHER'İN RED CLOUD'DAKİ EVİ**
Cather'ın dağlık Virginia eyaletinden Nebraska'nın uçsuz bucaksız düzlüklerine taşınması onun yapıtları üzerinde büyük bir etki yaratmıştı. Romanlarının yedisinde Nebraska'daki deneyimlerinden yararlandı.

ÜSLUP
Düzlükleri yazarken

Cather, bazen yapıtlarındaki nostalji havası yüzünden eleştirilse bile, yaşadığı yıllarda temalarının çoğu oldukça yeniydi. Yazınsal geleneğin aksine, genellikle güçlü genç kadınları ve kadın göçmen işçileri kaleme alırken yapıtlarını gizli cinsel metaforlarla bezedi. Romanlarına yansıyan Nebraska düzlüklerine olan tutkusu, sanki bir romantik karaktermişçesine sergilenir. Sözgelimi, *Biricik Antonia* romanında, Jim göz alabildiğine uzanan coğrafyayı şöyle betimler: "Daha doğrusu, tam ve büyük bir şeyin içinde erimek, mutluluğun ta kendisi."

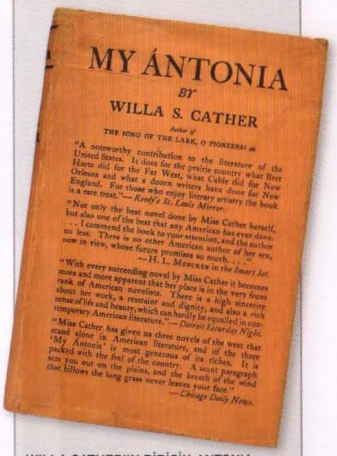

WILLA CATHER'IN BİRİCİK *ANTONIA* ROMANI, 1918

Thomas Mann

1875–1955, ALMAN

20. yüzyıl başlarının en önde gelen Alman yazarı Mann hem bir gelenekçi hem de Avrupa kültürü ve toplumunun yozlaşmasına ironik bir ışık tutan bir yenilikçiydi.

Paul Thomas Mann, 1875'te Kuzey Almanya'daki Lübeck şehrinde doğdu. Babası, köklü bir şirketin başındaydı ve şehir yönetiminin seçkin isimlerindendi. Hem Thomas hem de erkek kardeşi Heinrich aile şirketine girmeyi reddederek yazar olmayı tercih ettiler.

Babasının ölümünden sonra Münih'te yarı Brezilyalı annesiyle birlikte yaşayan Mann, 1890'larda beğeni toplayan hikâyeler ve 1901'de yayımlanan *Buddenbrook Ailesi* romanını yazdı. Bu roman, genel hatlarıyla kendi geçmişine dayanan dört kuşaklık bir aile destanıydı. Mazbut burjuva değerleri ile sanatın ve duyusallığın çekiciliği arasında yaşanan ve sonunda ailenin çökmesine yol açan çatışmaya dayanıyordu. *Buddenbrook Ailesi* romanı, *Tristan* ve *Tonio Kröger* (ikisi de 1903 tarihli) adlı kısa romanlarıyla birlikte Mann'ı önemli bir edebi isim haline getirecekti.

Sanatın politikası

Saygınlık ve statü peşindeki Mann, Münihli seçkin bir aileden Katia Pringsheim ile evlendi. Çiftin altı çocuğu oldu ve Mann geleneksel aile reisi rolünün keyfini çıkarırken, kendi cinsel zevkleri onu genç erkeklere ve oğlan çocuklarına çekiyordu. Ölmekte olan bir yazarın güzel bir Polonyalı genci tam bir saplantı haline getirmesiyle ilgili ünlü kısa romanı *Venedik'te Ölüm* (19129), sanata ve yaşama dair bir tefekkür ve çürümekte olan bir uygarlığın simgesel bir anlatımı olmasının yanı sıra Mann'ın kendi tutkularının örtük bir itirafıdır da.

I. Dünya Savaşı (1914-18) sırasında Alman kültürünün ve Almanya'nın monarşi idaresinin savunucusu olarak resmi bir rol üstlendi. Mann muhafazakâr duruşunu *Siyasi Olmayan Bir Adamın Düşünceleri*'nde (1918) dile getirdi. Savaş, *Büyülü Dağ* (1923) romanının gelişimini de etkiledi. İsviçre Alplerinde geçen bu karmaşık romanda, hastalık modern uygarlığın yıkıcılığı için bir metafor olarak kullanılmıştı.

1929 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanan Mann, Almanya'nın yaşayan en ünlü yazarıydı. Gelgelelim siyasi olaylar onu her geçen gün "Alman olmanın sorunu" olarak nitelendirdiği şeyle yüzleştirdi ve 1930 tarihli kısa romanı *Mario ve Büyücü*'de Nazi Partisine olan düşmanlığını açıkça dile getirdi. Adolf Hitler 1933 yılında iktidara gelince, Mann sürgüne gitti ve bu yolculuğu 1939'da ABD'de sonlandı.

Mann, bu dönemde toplumdan yüz çevirerek, kutsal kitaba dayalı *Yusuf ve Kardeşleri* (1943) dörtlemesini yazdı. Dâhiliğin bedelini özyıkımla ödeyen bir bestecinin hikâyesini anlattığı sonraki romanı *Doktor Faustus* (1947), Almanya'daki Nazi döneminin bir alegorisi ve Mann'ın hem insanın üstün başarısı hem de bir yozlaşma şekli olarak sanata ilişkin ömür boyu süren duygusal ikircikliğinin bir ifadesiydi.

İsviçre'ye yerleşti ve 1955'te bu ülkede öldüğünde geride üçkâğıtçı bir adamla ilgili, tüm sanatın gözbağcılık olduğu fikriyle oynayan *Dolandırıcı Felix Krull'ın İtirafları* isimli tamamlanmamış bir komedi bırakıyordu.

◁ 1934'TE MANN
Burada *Vanity Fair* dergisi için poz veren Mann mesleki başarıya ve büyük üne kavuştu. Gelgelelim özel yaşamı trajedilerle örselendi: Oğullarının ikisi ve kız kardeşlerinin her ikisi intihar etmişti.

◁ *VENEDİK'TE ÖLÜM*
Mann'ın kısa romanı Luchino Visconti tarafından filme uyarlandığında, kitabın ana kahramanı Gustav von Aschenbach (Mann'ın örtük bir versiyonu) rolünü İngiliz aktör Dirk Bogarde oynamıştı.

PORTRE
Heinrich Mann

Thomas Mann'ın ağabeyi Heinrich de bir yazardır. Gelgelelim Thomas siyasal olarak tutucuyken, Heinrich radikal bir sosyalistti. En bilinen romanları *Profesör Unrat* (1905) (Ünlü *Mavi Melek* filminin çıkış noktasıdır) ve *Tebaa* (1918) Alman burjuva toplumunun otoriterliğine ve cinsel ikiyüzlülüğüne yönelik saldırılardı. Bir yazar olarak kardeşinden çok daha az başarı kazanan Heinrich 1950'de Kaliforniya'da yoksul bir adam olarak öldü.

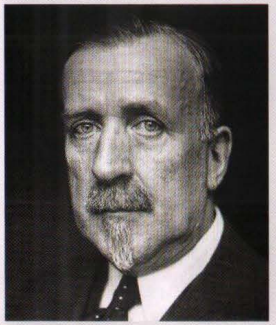

HEINRICH MANN

▽ *BUDDENBROOKS AİLESİ*, BİRİNCİ BASKI
Mann daha yirmi yedi yaşındayken yayımlanan *Buddenbrook Ailesi*, Mann'ın ayakları yere basan sakınmasız kıvrak zekâsıyla örerek birbirine bağladığı burjuva doğumlarının ve ölümlerinin, düğünlerinin ve boşanmaların anlatılarından oluşur.

▷ **MODERN ÇİN'İ YAZMAK**
Bu fotoğrafı 1930'da Şanghay'da çekilmiştir. Lu Xun, sadece hikâyeleriyle değil, oldukça başarılı eleştirmen ve yergi ustası kimliğiyle de ünlüdür. Çok sayıda Batı metnini Çinceye çevirdi ve modern Çin edebiyatının savunucularından biriydi.

Lu Xun

1881–1936, ÇİNLİ

Çin'in en büyük yazarlarından Lu Xun, kısa hikâyenin Çin edebiyatında yer edinmesine katkıda bulundu. Onun alaycı ve karamsar yapıtları, Çin'in imparatorluktan komünizme geçişi sırasındaki çağdaş toplumu yansıtmaktadır.

"**Umut**, dağ başındaki bir yola benzer; eskiden orada olmayan yol, ancak **çok sayıda insan** yürüdüğünde vücuda **gelir**."

LU XUN, *MEMLEKETİM*

20. yüzyılın başlarında, yeni bir sanatçı ve aydın kuşağı Çin'i feodal geçmişine bağlayan gelenekleri ve görenekleri sarsmaya başlamıştı. Bunlar arasında, daha çok Lu Xun mahlasıyla tanınan yazar Zhou Shuren başı çekiyordu.

◁ ***TOMURCUKLAR*, 1930**
Lu Xun, bünyesinde sol kanat yazarların ve Marksist edebiyat kuramının ön planda yer aldığı bu derginin editörüydü.

Eylül 1881'de, Zhejiang eyaletinde varlıklı ve eğitimli bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Gelgelelim 1893 yılında, büyükbabasının adı bir siyasi skandala karışınca aile kendi sosyal çevresi tarafından aforoz edildi. Bu olay, Lu Xun'un o dönemde Çin toplumunu örseleyen zalimliğe ve yozlaşmaya ilk elden tanık olmasını sağladı.

Japonya'ya seyahatler

Lu Xun, tıp eğitimi görmek için 1902'de Japonya'ya gitti ve orada ülkelerini dönüştürme heveslisi başka Çinli düşünürlerle tanıştı. Doktor olma sevdasından vazgeçmesinin ardından toplumsal bilince sahip yeni edebiyat ve sanat biçimlerini yayarak Çin halkının "ruhunu" kurtarma işine koyuldu. Çin'in son Muhteşem Qing hanedanlığının düşmesinden ve 1911-12'de Çin Cumhuriyetinin kurulmasından sonra çalışmalarını bu ideali yönlendirdi. Yazar 1909'da ülkesine dönüp Pekin'e yerleşti; orada edebiyat dersleri verdi ve yazıları için toplumsal bir amaç arayışını sürdürdü.

Günlük dile dayalı üslup

Yeni çıkan çok sayıda edebiyat dergisinde kendisine bir okuyucu kitlesi bulan Lu Xun, ilk başarısını "Bir Delinin Güncesi" ile elde etti. Yaşadığı toplumda tek aklı başında kişinin kendisi olduğuna inanan bir deliyi anlattığı "Yamyam" adlı kısa hikâyesinde geleneksel Konfüçyüs değerlerini yerden yere vuruyordu. Klasik Çince yerine günlük dilde yazılmış ilk Batı tarzı kısa hikâyeydi ve eğitimli elit tabaka için değil de sıradan insanlar için yazılmış olmasıyla devrimci nitelikte bir yapıttı. Bunu takip eden hikâyeleri de benzer şekilde alaycı ve karamsardı. "Ah Q'nun Gerçek Hikâyesi", Çinlilerin kadercilik ve kendini alçaltma eğilimini hicvederken, "Kong Yiji" adlı hikâyesinde bir grup sarhoş, bir hemşerilerinin aşağılanmasından büyük zevk alır.

Siyasal felsefe

Lu Xun, sevgilisi ve eski öğrencisi Xu Guanping'le Pekin'den ayrılarak Şanghay'a yerleşti. Hiç evlenmeyen çiftin 1929'da bir erkek çocuğu oldu. Lu Xun, 1930'larda kurmacayı terk ederek siyasal protesto şeklinde eleştirel denemeler yazmaya başladı. Komünizmin Çin'deki toplumsal ve siyasal sorunları çözebileceğine inanıyordu ve Marksist eserlerden yaptığı çevirileri bu davanın desteklenmesine çok büyük katkıda bulundu. Yine de hiçbir zaman Komünist Partiye girmedi ve bunun yerine siyasal yelpazenin hem solunu hem de sağını eleştiren bir "yoldaş" konumunda kaldı. 1936 yılında Şanghay'da öldü.

◁ **BABA EVİ**
Lu Xun'un Shaoxing'deki evi geleneksel mimariye sahiptir. Giriş kapısının yukarısındaki plakada, İmparatorluk Akademisi üyeliğini (çok saygın bir unvandı) belirtir. Lu Xun burada büyüdü; ev ve bahçeleri, yazara sonraki çalışmalarında kullanacağı birçok ayrıntı sağladı.

BAĞLAM
Batı etkileri

Göreceli özgürlük atmosferi (Yeni Kültür Hareketi), Lu Xun ve diğer yazarların 1910'lar ve 20'lerde Çin kültürünü yeniden şekillendirmeye çalışacakları ortamı yarattı. Geleneksel yazılı dil sistemi olan wenyan'ın yerine günlük dili (baihua) koydular ve Batı etkilerinden yararlandılar. Nikolay Gogol'un "Bir Delinin Güncesi" isimli kısa hikâyesi, Lu Xun'a aynı isimle bir hikâye yazması için esin kaynağı oldu. Ayrıca İrlanda'daki milliyetçi hareketten ve yazınsal uyanıştan da etkilendiler. George Bernard Shaw'a da büyük saygı duyuyorlardı; hoş, onunla tanışan Lu Xun, "Ertesi günün gazeteleri bile Shaw'un gerçek konuşmasından çok daha çarpıcı" diyerek soğuk bir yorumda bulunacaktı.

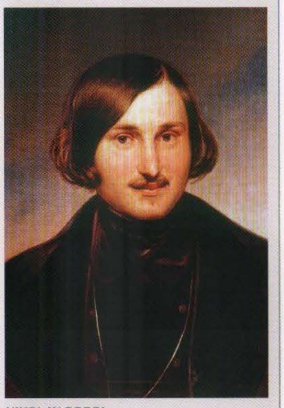

NIKOLAY GOGOL

James Joyce

1882–1941, İRLANDALI

Joyce, döneminin en etkileyici romancılarından biriydi. Karakterlerinin düşüncelerini aktarmak için kullandığı "bilinç akışı" tekniğinin öncüsüydü ve çeşitli üslupların kullanımını yazdığı türlü türlü konuya uyacak şekilde geliştirmişti.

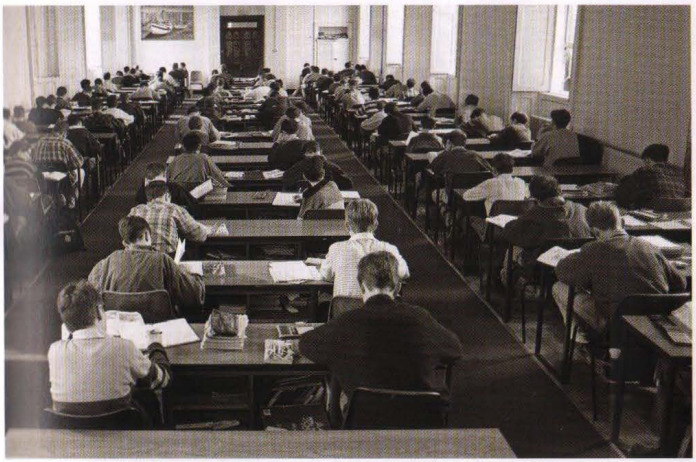

◁ CİZVİT OKULU
Joyce, altı yaşından itibaren, aralarında Clongowes Wood College da olmak üzere çeşitli Cizvit okullarında eğitim görmüştü. Oradaki deneyimlerinden *Sanatçının Genç Bir Adam Olarak Portresi*'nde yararlandı.

James Joyce, 1882 yılında Batı Rathgar, Dublin'de doğdu. Ailesi orta sınıftan olsa bile, alkolik babasının evin gelirini heba etmesi nedeniyle yoksuldu. Joyce, Cizvit okullarında eğitim aldı; bu deneyim, onun Katolik inancıyla sorunlu ilişkisinin önemli bir parçasıydı. Ardından Dublin'deki University College'ta okudu (o zamanlar bu okul da Cizvitler tarafından yönetiliyordu). Çok çeşitli konularda okudu ve özellikle dil alanında sivrildi. 1901 yılında, Henrik Ibsen'e bir takdir mektubu yazacak kadar kendi kendine Norveççe öğrenmişti. İrlanda'da tanığı olduğu bağnazlık ve dar kafalılıktan hazzetmeyen Joyce sonraki yıl Paris'e giderek önce tıp okudu. 1903 yılında annesi ölünce Dublin'e döndü; hizmetçi olarak çalışan genç bir kadınla, Nora Barnacle'la tanıştı ve birlikte şehri terk ederek Avrupa'ya gittiler.

Çift Trieste'ye yerleşti; orada iki çocukları oldu. George (ya da Giorgio) ve Lucia. Joyce İngilizce dersi veriyordu ve ona ün kazandıracak kitaplarını yazmaya başladı. Önce kısa hikâyelerden oluşan *Dublinliler* ve *Sanatçının Genç Bir Adam Olarak Portresi* adlı romanını kaleme aldı. *Dublinliler*'deki hikâyelerde çocukluktan olgunluğa, hayatın farklı evrelerinden karakterler yer alıyordu. Gelgelelim karakterlerin betimlenmesindeki içtenlik ve gerçeğe yakınlık hakaret davası açılmasından çekinen yayımcıların gözünü korkutmuştu. Bu nedenle, kitabın yazımı 1905'te tamamlansa da 1914 yılına kadar yayımlanmadı. Joyce, 1914-15'te *The Egoist* dergisinde birkaç bölüm halinde tefrika edilen otobiyografik romanı *Sanatçının Genç Bir Adam Olarak Portresi*'ni yayımlatmakta da eziyet çekti. Roman, özellikle kahramanı Stephen Dedalus'u dinsel kuşkuya düşüren bir vaazın betimlendiği sahnedeki canlı

◁ *JAMES JOYCE*, 1935
Yazarın bu portresi, Fransız ressam Jacques-Emile Blanche tarafından Paris'te yapıldı. Joyce, gözlüğünün sol merceğindeki kalın cam konusunda hassas olduğundan başı yana dönük olarak resmedildi.

PORTRE
Harriet Shaw Weaver

Harriet Shaw Weaver (1876-1961), Cheshire, İngiltere'de doğdu; babası doktordu ve annesi büyük bir servetin varisiydi. Genç bir kadınken sosyalist oldu ve kadınların oy kullanma hakları için verilen mücadeleye yakınlık duydu; mali sıkıntı içindeki feminist *The Freewoman* dergisini batmaktan kurtardı. Sonradan, derginin ismini Ezra Pound'un önerisiyle *The Egoist* olarak değiştirdi. Editörlüğünü Weaver ile yakın arkadaşı Dora Marsden'in ortaklaşa yürüttüğü *The Egoist* aralarında T. S. Eliot, William Carlos Williams ve James Joyce'un da yer aldığı birçok modernist yazarın çalışmalarını yayımladı. Dergi 1919 yılının sonunda kapansa bile Weaver, Joyce'a mali desteğini sürdürdü ve Joyce öldüğünde onun yazınsal mirasının idaresini üstlenecekti.

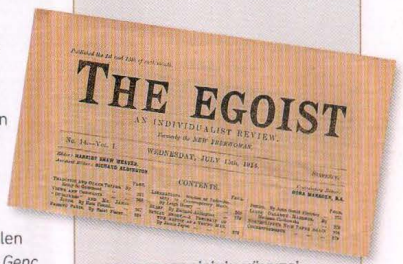
THE EGOIST
AN INDIVIDUALIST REVIEW.
Formerly the NEW FREEWOMAN.
No. 14.—Vol. I. WEDNESDAY, JULY 15th, 1914. SIXPENCE.
CONTENTS.

***THE EGOIST* DERGİSİNİN KÜNYESİ, TEMMUZ 1914**

> "**Tarih, uyanmaya** çalıştığım bir **kâbustur.**"
>
> JAMES JOYCE, *ULYSSES*

"**Dublin**'i öylesine mükemmel **resmetmek** istiyorum ki, şehir ansızın dünya yüzünden **silinecek olsa, kitabımdan** hareket edilerek **yeniden inşa edilebilsin.**"

JAMES JOYCE

anlatımla ünlüdür. Ayrıca, roman kahramanın olgunlaştıkça üslubun da gelişmesi açısından yenilikçidir; kitap bir bebek konuşmasıyla başlar ve karmaşık bir düzyazıyla sona erer.

Paris'e taşınma

Joyce ve Nora, 1915'te Zürih'e taşındılar ve savaş yıllarını şehrin kozmopolit atmosferinin keyfini çıkararak geçirdiler. Bu süre boyunca, Joyce'a isim belirtmeden para gönderen *The Egoist*'in kurucusu Harriet Shaw Weaver'dan biraz destek almasına karşın mali zorluklarla boğuştular. Joyce'un kitapları için olumlu eleştiriler yazan W. B. Yeats (Dublin'den eski bir arkadaşıydı) ile Ezra Pound da ona yardım ettiler, ayrıca 1915 yılında bir Kraliyet Edebiyat Fonu'ndan burs alması için de Joyce'a arka çıktılar.

Savaşın ardından Trieste'ye geri dönen çift, 1920 yılında Paris'e yaptıkları bir ziyaret sonrasında Fransız başkentine yerleşmeye karar verdi. Joyce, artık savaşın başından beri üzerinde çalıştığı kitabın, başyapıtı *Ulysses*'in son rötuşlarını yapıyordu. Bu uzun roman, kitabın üç karakterinin, genç Stephen Dedalus'un (*Sanatçının Genç Bir Adam Olarak Portresi*'nin kahramanı), reklam toplayıcısı Leopold Bloom ile Bloom'un karısı Molly'nin hayatlarından bir günü anlatıyordu.

Bu ezber bozucu roman, parodi, iç ses ve en has gerçekçilikten fantastiğe kadar uzanan düzyazı dahil bir sürü edebi teknikle donatılmıştır ve Homeros'un *Odysseia* kitabı gibi on sekiz bölümdür. Kitap, Joyce'un doğup büyüdüğü Dublin şehrinde geçer. Kitabı yazdığı sıra sürgünde olmasına karşın bu coğrafyayı büyük bir titizlikle betimlemiştir.

Joyce'un *Ulysses*'te, özellikle cinsellik ve bedensel fonksiyonlarla ilgili betimlemelerinde kullandığı sakınmasız dil bir kere daha sıkıntı yarattı. Kitabın bölümleri 1918-20'de

▽ **NORA JOYCE**
James Joyce, esin perisi ve gelecekteki eşi Nora'yla 1904'te Dublin'de tanıştı. İlk gizli buluşmaları (16 Haziran), Joyce'un *Ulysses*'teki olayların geçtiği gün için seçtiği tarihtir. Bugün bu tarih, romanın ana karakteri Leopold Bloom'dan hareketle "Bloomsday" olarak anılmaktadır.

▷ **JOYCE'UN DUBLİN'İ**
Joyce'un dolaylı anıştırmalarla yüklü deneysel destanı *Ulysses*, Dublin şehrini hayatın bir mikro kozmosu gibi kullanarak, tek bir gün boyunca Leopold Bloom'un çeşitli randevularını ve buluşmalarını takip eder.

◁ **PARİS BULUŞMASI**
Joyce, yayıncısı Sylvia Beach ile Paris'te bir büroda buluşur. Yazar, bazı tarihçilerin frengiye yorduğu sol gözündeki görme bozukluğu nedeniyle gözünü dinlendirmek için göz bandı takıyordu.

Little Review dergisinde tefrika edildi; gelgelelim dergi editörlerinin müstehcenlik suçlamalarıyla cezalandırılmaları artık *Ulysses*'in İngiliz veya Amerikalı yayıncılar tarafından kitap olarak yayımlanamayacağı anlamına geliyordu. Kitap, nihayet, ilk önce 1922'de Pound, Joyce ve Hemingway gibi sürgün yazarların Paris'teki uğrak yeri "Shakespeare and Company" isimli kitapçı dükkânını işleten Sylvia Beach tarafından yayımlandı. T. S. Eliot gibi eleştirmenler kitabın yaratıcılığını ve yazınsal gücünü övseler bile, ABD'de resmi baskısı ancak 1934'te gerçekleşebildi ve sonraki baskısı 1936 yılında İngiltere'de yapıldı.

Deneysel yazı

Çağdaşları tarafından büyük bir yazar olduğu kabul edilse de Joyce, 1920 ile ve 30'larda bunun ticari karşılığını görmedi. Hem sağlık hem de aile meseleleri peşini bırakmıyordu. Gözünün bozulmasına neden olan glokom hastalığı ve bunun tedavisi için geçirdiği dokuz ameliyat çalışmalarını aksatıp durdu. Üstüne üstlük, 1930'lu yılların ortalarında, kızı Lucia'ya şizofreni tanısı kondu ve sonraki hayatının büyük bölümünü bir akıl hastanesinde geçirdi. Sağlık sorununun tam olarak ne olduğu bir tartışma konusuysa da kızının hastalığı, Nora'yla sık sık didişiyor olması ve tedavisinin imkânsızlığı yazarı derinden etkiliyordu.

Son kitabı

Joyce, bütün bu sıkıntılara karşın, 1920'lerin ve 30'ların büyük bölümünü son büyük oylumlu yapıtı *Finnegan Uyanması*'na harcadı. Önceki birkaç kitabı gibi evvela (*Tezgâhtaki Çalışma* adıyla) bölüm bölüm ve bu sefer deneysel edebiyat dergisi *Transition*'da yayımlandı. *Transition* dergisinin kurucuları Maria ve Eugene Joyce'un arkadaşı ve destekçisi oldular; gelgelelim derginin okuyucularının çoğu Joyce'un yeni yapıtını anlayamıyordu. Samuel Beckett dahil bir grup dostunun metni açıklamaya yönelik deneme yazıları kaleme almalarından sonra bile hemen herkes için bilmece niteliğini korudu.

Sonunda 1939'da tam metin halinde yayımlanan *Finnegan Uyanması* sürüsüne bereket kelime oyunları, uydurma kelimeler ve yabancı (en az 40 farklı dilden) terimlerle doludur. Bilinç akışı tekniğinin kullanıldığı bir rüya-romandır; yazar, *Ulysses*'in uyanıklık hali için yaptığını, bu romanda uyku için yapar. İçine girilemez bir metindir ve kâh güzel kâh gırgır denebilecek birkaç paragraf dışında çoğu okur için hâlâ gizemini korumaktadır.

Finnegan Uyanması, Joyce'un son çalışmasıydı. Yazar, delinmiş ülseri için 1941'de olduğu ameliyattan kısa süre sonra öldü. İrlanda resmi yetkilileri, Joyce'un naaşını defnedilmek üzere Dublin'e götürmesi için izin isteyen Nora'nın bu talebini reddedince Zürih'te defnedildi.

ÜSLUP
Bilinç akışı

***Ulysses*'in en ünlü tekniği bilinç akışıdır. Bu teknik, bir karakterin dile dökülmemiş düşüncelerinin, izlenimlerinin ve anılarının bir anlatıcının müdahalesi ve yorumu olmadan, sanki okuyucu tarafından kulak misafiri olunuyormuş gibi dile getirilmesini sağlar. Üstelik bu düşünceler bir dizi ve çoğunlukla kuralsız ve mantıksız ifadelerle dillendirilir. Joyce, bu tekniği 1903'te Paris'te Fransız yazar Edouard Dujardin'in bir romanını okurken keşfettiğini söylemiştir.**

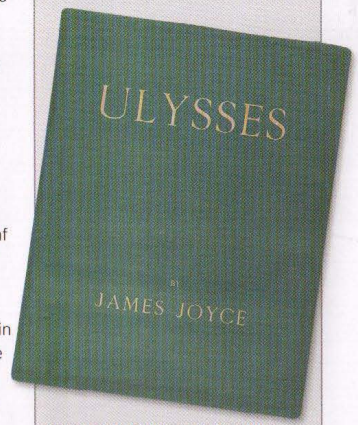

1922 BASKISI *ULYSSES*, ELYAPIMI KÂĞIDA 750 ADET BASILMIŞTIR

BAŞYAPITLARI

1907
Joyce, 36 şiirden oluşan *Oda Müziği* kitabını yayımlar. Kitap iyi karşılansa da pek satış yapmaz.

1907–15
Joyce, yarıda bıraktığı otobiyografik romanı *Stephen Hero*'yu tekrar ele alarak *Sanatçının Genç Bir Adam Olarak Portresi*'ni yazar.

1914
Joyce'un *Dublinliler*'inde, çökmekte olan bir şehirdeki durgunluk on beş hikâyeye fon oluşturur.

1918
Joyce'un yayımlanan tek oyunu *Sürgünler*, bir yazarın sürgünden dönüşünü ve bunu takip eden ilişkileri ele alır.

1922
Homeros'un *Odysseia*'sına dayanan modernist başyapıtı *Ulysses* Joyce'un kırkıncı yaş gününde yayımlanır.

1927
Joyce'un yirmi yılda yazdığı on üç kısa şiirden oluşan *Pomes Penyeach* yayımlanır.

1939
Joyce, yeniden doğuş meselesine yoğunlaşan ve okunması ciddi entelektüel çaba isteyen *Finnegan Uyanması*'nı yayımlar.

Virginia Woolf

1882–1941, İNGİLİZ

Modernist hareketin göbeğindeki romancı, deneme yazarı ve feminist Woolf yaratıcı üslubuyla kurmaca edebiyatını dönüştürürken edebiyat tarihinde kadınlara yer açmayı başarıyordu.

Adeline Virginia Stephen (Woolf soyadını evlenince aldı), Londra'da ayrıcalıklı üst orta sınıf dünyaya doğdu. Babası Sir Leslie Stephen seçkin bir felsefeci, yazar ve tarihçiydi; annesi Julia Jackson ise Rafael-Öncesi hareketin ressamlarının eski esin perisiydi. Annesi ve babasının önceki evliliklerinden olma dört kardeşi vardı: George, Stella ve Gerald Duckworth ile Laura Stephen. Kendisi, Vanessa, Thoby ve Adria ise ikinci evliliğin çocuklarıydılar.

Ailenin bağlantıları nedeniyle, bu büyük ve kalabalık ev Victoria dönemi edebiyat ve aydın çevresinin toplanma yeriydi. Gelgelelim erkek çocuklarına kızlardan çok farklı davranılıyordu. Erkek kardeşler özel okullara ve üniversiteye gönderilirken, olağanüstü zeki Virginia evde eğitim aldı; neyse ki babasının zengin kütüphanesinden yararlanması serbestti.

Çocukluk anıları

Virginia on üç yaşındayken annesinin ölümü, sonradan yaşayacağı sayısız zihinsel çöküntünün ilkini tetikledi. Çocukluğun uçucu mutluluğunu ve akan zamanın melankolisini otuz iki yıl sonra *Deniz Feneri*'nde yakalayacaktı. Woolf, bu romanında, Cornwall'da geçen çocukluk tatillerini İskoçya'ya taşımakla yetinmesine karşın annesi ve babasını (Bay ve Bayan Ramsay olarak) tamamen yorumlamıştır. Bay Ramsay bilgiç, kasıntı ve zorbayken öte yandan Bayan Ramsay kitabın birinci yarısında evin anlayışlı ve cömert yüreği, ikinci yarısındaysa yokluğu derinden hissedilen biridir.

Woolf'un günlüklerine bakılacak olursa, hem kendisi hem de Vanessa annelerinin ölümünden sonraki yıllarda üvey kardeşlerinin cinsel tacizine uğradılar ve Woolf'un zaten nazik olan zihinsel sağlığı üvey kız kardeşi Stella'nın trajik ölümüyle daha da kötüleşti. Virginia teselliyi eğitimde bularak 1897 ila 1901 arasında Londra'daki King's College'ın Kadınlar Bölümünde Eski Yunanca, Latince, Almanca ve tarih okudu.

1904'te babasının ve 1906'da en sevdiği erkek kardeşi Thoby'nin ölümü yazarda bir ruhsal çöküntü daha yaratırken, bunu yaşam tarzında köklü bir değişiklik izledi: Kendisini hep bir yazar olarak gören Virginia, *The Times Literary Supplement*'a yazılar göndermeye başlamıştı. Geride kalan kardeşleriyle birlikte Londra'daki Bloomsbury semtine taşındı ve

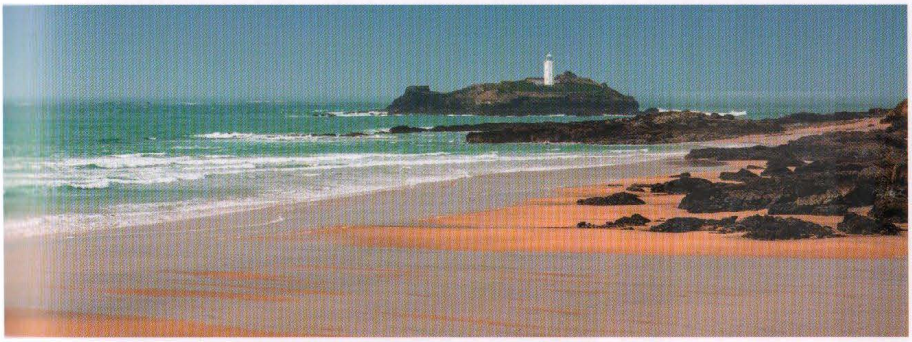

◁ FEMİNİST MİRAS
Virginia Woolf'un bu fotoğrafı 1927 yılına aittir; yazara ün ve olumlu eleştiriler getiren dördüncü romanı *Mrs. Dalloway* yayımlanalı çok olmamıştır. Savaş sonrası yıllarda kitaplarının popülerliğinde gerileme olsa bile, 1970'lerin feminist hareketi tarafından el üstünde tutulacaktır.

> "**Hayat** niye böylesine **trajik**; bir uçurumdan geçen **daracık yol misali... Nasıl** yürüyeceğim **sonuna kadar, bilemiyorum.**"
>
> VIRGINIA WOOLF, *BİR YAZARIN GÜNCESİ*

ÜSLUP
Bilinç akışı

"Hiçbir şey tek bir şey değildir", der Bayan Ramsay *Deniz Feneri*'nde, deneyimin katmanlı yapısını yakalamaya çalışan ve bilinç akışı tekniğiyle yazılmış bir pasajda. Woolf, bir aile tatili hikâyesini alır, üzerine anlık izlenimleri oturtur ve sonra kitabın doğrusal yapısını zamanın uçuculuğunu vermek için kesintilere uğratır. Bu teknikler, Woolf'un eril olarak gördüğü gerçekçi edebiyattaki tek bakış açısına verdiği doğrudan tepkiydi. Woolf'un parçalı, kesintili ve heterojen üslubu, esasen ruhun yarattığı sürekli değişen gerçekliğe dair dişil bir keşifti. Güncesinde, "Saçma mı? Yoksa dâhice mi?" diye sorgulamıştır bu roman girişimini.

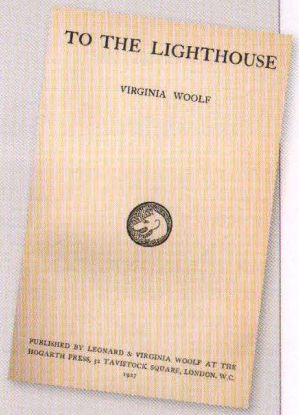

HOGARTH PRESS TARAFINDAN YAYIMLANAN WOOLF'UN *DENİZ FENERİ*

◁ CORNISH YAZLARI
Woolf'un çocukluğunda aile yaz tatilini St. Lves, Corwall'daki Talland House'da geçirirdi. Koyun karşısındaki ulaşılmaz Godrevy deniz fenerinin uzaktan görünümü yazarın *Deniz Feneri* kitabının esin kaynağıdır.

△ **HOGARTH PRESS**
Woolf'ların Hogarth Press matbaasında basılan kitaplar genellikle elde dikilip ciltleniyordu; *Yıllar* (1937) romanının ilk baskısının kapak tasarımı yazarın kız kardeşi Vanessa Bell'e aitti.

> "Bir kadın eğer kurmaca yazacaksa, **parası** ve **kendine ait bir odası olmalıdır.**"
>
> VIRGINIA WOOLF, *KENDİNE AİT BİR ODA*

burada, Gordon Square'daki ev, bir grup felsefeci, tarihçi, ressam ve yazarı kendine çeken bir sanatsal faaliyet merkezine dönüştü (aşağıdaki kutu). Bu grup, Amerikalı hiciv yazarı Dorothy Parker'ın sözleriyle, "daireler halinde resim yapıyor, kareler halinde oturuyor ve üçgenler halinde sevişiyorlardı"; ki bu ifade onların karmaşık ve geleneklere aykırı aşk hayatları hakkında bir ipucu veriyor.

Korku ve bastırılmışlık

Bloomsbury Grubunun kurucularından Lytton Strachey'den gelen evlenme teklifi geri çekildi, zira yayıncı ve devlet memuru Leonard Woolf, Virginia'nın peşindeydi. Virginia, dönemin alışılageldik ırkçı söylemiyle Leonard'dan "meteliksiz Yahudi" diye söz ediyor ve onu çekici bulmuyordu. Yine de ikisi 1912 yılında evlendi. Woolf, çok geçmeden şöyle yazacaktı: "... istenilmek, bir eş olmak müthiş bir haz." Gelgelelim açıldığı bir kadın arkadaşına, "orgazmı son derece abartılı buluyorum" der. Leonard Woolf'un yazdıklarına bakılırsa, düğün gecesi tam bir felaketti. Karısının sinir krizlerinden çekindiği için evlilikleri boyunca onunla ilişkiye girmemiş olması muhtemeldir; zaten aynı nedenle Virginia'nın çocuk yapmaması da tavsiye edilmişti.

Woolf'un ilk romanı *Dışa Yolculuk*'ta (1915) cinsel ilişki korkusu alttan alta hissedilir. Çetin yazma süreci, bir başka sinirsel çöküntüyü ve kitabın yayımlanmasının öncesinde gerçekleşen bir intihar girişimini tetikledi. Doktorları, fiziksel faaliyetlere ağırlık vermesini, özellikle her türlü zihinsel faaliyetten uzak durmasını tembih ettiler.

Buna karşın, kocası Woolf'u yazmaya teşvik ediyordu ve 1917 yılında çiftin Richmond, Londra'daki evi Hogarth House'da bir matbaa kurarak karısının kitaplarını yayımlamaya başladı.

Cinselliğin keşfi

Woolf'un aristokrat bir yazar ve bahçe tasarımcısı olan yakın arkadaşı Vita Sackville-West de yazması için ısrar ediyordu ve Bloomsbury'nin libidosu yüksek atmosferinde bu iki kadın sevgili oldular. Uzun yıllar sonra, çift cinsiyetli bir şairle ilgili olarak Woolf'un en özgür ve en fantastik yapıtı *Orlando* bu ilişkiye dair açık bir övgüdür. Sackville-West'in oğlu Nigel Nicholson, bu kitabı "edebiyat tarihinde yazılmış en uzun ve en büyüleyici aşk mektubu" olarak nitelendirdi.

Aşkı ve evliliği irdelediği *Gece ve Gündüz*, Woolf'ların Rodmell, East Sussex'teki Monk's House'u satın aldıkları yıl olan 1919'da yayımlandı. Bu 17. yüzyıl köşkü (yine East Sussex'de bulunan ve Woolf'un kız kardeşi Vanessa'nın kocasıyla birlikte oturdukları Charleston'la birlikte) Bloomsbury tayfası için kafa dinleyecekleri sayfiye ev işlevi gördü.

Gece ve Gündüz'ü üç yıl sonra yazarın deneysel romanı *Jacob'ın Odası* izledi. Woolf, bu romanında, ana karakterini neredeyse tamamen Jacob'ın

▽ **BABA VE KIZI, y.1900**
Genç Virginia Woolf ile onun okuma hevesini ve doğa tutkusunu destekleyen eleştirmen ve bilgin babası Sir Leslie Stephen'ın fotoğrafı.

PORTRE

Bloomsbury Grubu

Bloomsbury Grubunun çekirdeğini Virginia Woolf'un yazıları oluşturuyordu. Grup üyeleri arasında yazar Giles Lytton Strachey, iktisatçı John Maynard Keynes ve ressamlar Roger Fry, Duncan Grant ve Clive ile Vanessa Bell yer alıyordu. Grubun feminizme, barışseverliğe ve cinselliğe dair düşünceleri Victoria dönemi değerlerine bir karşı çıkıştı ve edebiyat, ekonomi, sanat üzerinde derin etkiler yarattılar. Gauguin, Matisse ve Van Gogh'un Post-İzlenimci resimlerinin destekçisiydiler. Hogarth Press sadece Woolf'un romanlarını basmakla kalmadı; T. S. Eliot'un *Çorak Ülke*'si, E. M. Forster'ın romanları ve psikanalist Sigmund Freud'un çığır açan kitaplarının yanı sıra çok sayıda başka önemli kitap da yayımladı.

VANESSA BELL, ROGER FRY, 1916

▷ **YAZARIN KULÜBESİ, MONK'S HOUSE**
Virginia Woolf, yazılarını Monk's House'un bahçe kulübesindeki bu masada yazıyordu. Her gün evden bu kulübeye geliyor, hatta bazen burada kalıyordu. Woolf'un gününde gelenler, kulübenin daima oraya buraya saçılmış kitaplar ve kâğıtlarla darmadağın olduğunu söylüyorlardı.

hayatındaki kadınların perspektifinden kaleme alır. T. S. Eliot, Woolf'un geleneksel roman ile yazar olarak kendine özgün yeteneği arasında herhangi bir ödün vermekten kendisini kurtardığını söyler.

Bir feminist manifesto

Woolf'un yirmi güncesi, onun yazdıklarına yaptığı korkunç duygusal yatırımı (moralinin düzelmesi için herhangi bir ilaç, kitaplarından biri için Hogarth Press'e verilecek elli adetlik bir siparişin yanında solda sıfır kalırdı) ve başka yazarlarla aydınların görüşlerine yönelik takıntısını gözler önüne serer. Cambridge'de E. M. Forster'la bir buluşmasından sonra güncesine, "Her seferinde, bir kadın, akıllı ve modern bir kadın olarak benden titizlikle sakındığını hissediyorum" diye yazar.

Woolf son derece geniş bir okuma yelpazesine sahipti; çoğunlukla Yunanca özgün metinlerin ve antik yazarların yanı sıra ve Dickens, Brontë Kardeşler, Byron, Milton gibi geleneksel romancıları ve şairleri doymak bilmez bir iştahla okuyordu. Bu metinleri, kendilerini "yeninin şokuna" adamış Wyndham Lewis ve Ezra Pound gibi deneysel yazarların metinleriyle karşılaştırmaktan müthiş keyif alıyordu. James Joyce'u "*yapmacık*" ve "*edebi anlamda seviyesiz*" buluyordu ve bu görüşünü ancak *Ulysses*'le ilgili olumlu eleştirilerin yayımlanmasından sonra değiştirdi.

Woolf'un 1920'lerin ortalarından sonlarına kadar yazdığı romanlar onu tanımlayan çalışmalar oldu. Yaşantıya ve duyulara dayalı *Mrs. Dalloway* ile *Deniz Feneri* romanlarını, erkeklerin iktidarı orantısız şekilde elinde tuttuğu bir toplumda kadınların karşı karşıya kaldıkları zorlukları irdeleyen feminist *Kendine Ait Bir Oda* (1929) izledi.

Woolf, 1931'de çiçeği burnunda kadın yazarlara verdiği bir derste, onlara erkeklerin yapıp ettiklerini sevecenlikle pohpohlamaktan başka çaresi olmayan evin çekici ve özverili sevgi böceğini, "evdeki o meleği" yok etmeleri çağrısında bulunur. "Ben onu öldürmek için elimden geleni yaptım," der; geriye kalan, bir yatak odasında, bir hokkanın başında "sadece kendi olmak zorunda olan" genç bir kadındır.

II. Dünya Savaşı, savaşın yıkımını Bloomsbury dostlarına da taşıdı. Woolf, çalışmak için sayfiyeye çekildiyse de ruhsal durumu her zaman bir tehdit oluşturuyordu ve Londra'ya yaptığı ziyaretlerde, bombaların yerle bir ettiği Bloomsbury'yi her görüşünde sinirleri daha da bozuluyordu. 1941'de, elli dokuz yaşındayken, bir veda mektubu yazdı ve yaşamına son vermek için ceplerine taşlar doldurarak Rodmell'in yakınındaki Ouse Irmağına girdi ve ardında günlükler, mektuplar, denemeler ve bugün okuyucularını hâlâ büyüleyen dokuz "modern" roman bıraktı.

△ **VITA SACKVILLE-WEST, y.1925**
Woolf ve ondan daha genç Vita Sackville-West arasında on yıl sürecek ilişki 1922 yılında başladı. Sackville-West, Woolf'un esin perisi, sevgilisiydi, yazarın 1928 tarihli *Orlando* romanının doğrudan esin kaynağıydı.

BAŞYAPITLARI

1915
Dışa Yolculuk, baskıcı bir ev hayatından Bloomsbury Grubunun uyarıcı entelektüel ortamına yaptığı kendi yolculuğunu yansıtır.

1925
Mrs. Dalloway, konuklarını ağırlayan sosyeteden bir ev sahibesinin hayatındaki bir günü diğer karakterlerin yaşamına bilinç akışı tekniğiyle sokularak anlatır.

1927
Deniz Feneri, Woolf'un geçmişiyle birlikte zamanın ve ölümsüzlüğün doğasını anlama çabasıdır.

1928
Orlando, yazarlar arasında fantastik buluşmalara dayanan ve İngiliz edebiyat tarihinin konuk edildiği keyifli ve mizahi bir şölendir.

1929
Kendine Ait Bir Oda yayımlanır; Woolf erkek egemen edebiyat geleneğinde kadın yazarlara verilen hakiki ve şekilsel yeri tartışır.

Franz Kafka

1883–1924, ÇEK

Kafka genç öldü ve arkasında tamamlanmamış bir yığın çalışma bıraktı. Akıllardan çıkmayan (kimi zaman acayiplikler içeren) yabancılaşma hikâyeleriyle 20. yüzyılın en ilginç yazarlarından biri oldu.

△ ***DÖNÜŞÜM*, 1915**
Kafka ünlü hikâyesini 1912'de yazıp bitirse de yapıtın birinci baskısı 1915'te yayımlandı. Yayıncılarla alengirli görüşmeleri (tam Kafka'ya göre) kitabın piyasaya çıkmasını geciktirmişti.

Franz Kafka, o tarihlerde Avusturya-Macaristan İmparatorluğuna ait Bohemya bölgesinin başkenti Prag'ta, orta sınıf Yahudi bir ailenin çocuğu olarak doğdu. Almanca konuşan ailesinin hali vakti yerindeydi; Kafka'nın babası Hermann kadın kıyafetleri ve süs eşyaları satan bir firmanın sahibiydi ve annesi de aile firmasında çalışıyordu. Kafka'nın iyi geçinmekte zorluk çektiği Hermann güçlü bir karakterdi (yüksek sesle konuşan, kendinden emin ve baskıcı biriydi). Franz'ın üç kız, iki erkek kardeşi oldu. Erkek kardeşlerinden ikisi de küçükken öldü ve geriye en büyük erkek çocuk olarak Franz kaldı.

Eğitim ve iş

Kafka, ilkokulda Almanca eğitim gördükten sonra Prag'ın en saygın devlet lisesine gitti. Çekçe de konuşuyordu; okulda Latince ve Yunanca dersleri aldı. Okulu iyi notlarla bitirdi ve Prag'taki üniversitede hukuk okudu. Orada bazı yazarlarla tanıştı; bunlardan Max Brod (sağdaki kutu) ile dostluğu ömür boyu sürecekti. Kafka keyifli ve eğlenceli bir arkadaş olarak bilinirdi; bunlar, yazarın mücadeleye ve yabancılaşmaya odaklanan kitaplarını okuyan birçok kişiyi şaşırtan karakter özellikleridir.

Kafka 1906'da hukuk doktorasını yaparak mezun oldu ve Prag'taki sigorta şirketi Assicurazioni Generali'de çalışmaya başladı. Oradaki uzun mesai saatlerinden hoşlanmayan Kafka bir yıl sonra başka bir firmaya, İşçi Kaza Sigortaları Kurumuna geçti. Orada serbest çalışanların güçlü firmalar aleyhine tazminat talepleriyle ilgileniyordu. Kafka, bireyin özgürlüklerini kısıtlayan hukuki ve bürokratik güçlere bu ortamda tanık oldu; ki bunlar ileride yapıtlarına sinecek temalardı. Çok geçmeden terfi ettirildi; artık şirketin yıllık raporlarını yazmakla sorumluydu, ama daha da önemlisi, mesai saatleri daha kısaydı ve yazmaya fırsat bulabiliyordu; yine de ailesiyle birlikte kaldığından, kendisinden ailenin dükkânında da yardımcı olması bekleniyordu.

Mektuplar ve aşk

Kafka, 1912'de, Max Brod'un Berlin'de çalışan uzaktan akrabası Felice Bauer'le tanıştı. Çift yakınlaştıysa da ayrı yaşadıkları için ilişkileri genellikle çılgınca mektuplaşmaktan öteye

PORTRE
Max Brod

Yazar Max Brod (1884-1968), Kafka'yla 1902'de tanışmasından sonra onunla ömür boyu dost kaldı. Ortak yanları çoktu: İkisi de hukuk okumuş ve edebiyat tutkusundan vazgeçmemişlerdi; ikisi de Praglı ve Almanca konuşan Yahudiydi. Brod, en ünlüsü *Tycho Brahe'nin Kefareti* (1916) olmak üzere fantastiğin, aşkın ve gizemciliğin harmanlandığı çeşitli romanlar yazdı. Ama en çok Kafka'nın edebi mirasının yöneticisi ve onu gün yüzüne çıkaran kişi olarak hatırlanır. Brod, 1939 yılında, Nazilerin sınırı kapatmalarından birkaç dakika önce, içi Kafka'nın kâğıtlarıyla dolu bir valizle birlikte Çekoslovakya'dan Filistin'e kaçtı.

MAX BROD, y.1937

"Hep **şu temel ilkeye** sadık kalırım: **Suç**, daima **şüpheye** yer bırakmayacak denli kesindir."

FRANZ KAFKA, *DÖNÜŞÜM*

▷ **FRANZ KAFKA, y.1910**
Yakışıklı ama kendine güveni olmayan Kafka hayatı boyunca bunalım ve endişe içinde yaşadı. Ayrıca migren ve uykusuzluktan kabızlığa ve çıbanlara kadar başka rahatsızlıkları olduğunu da dile getiriyordu. Çektiği ıstırap yazınsal yapıtlarında tamamen gözler önüne serilir.

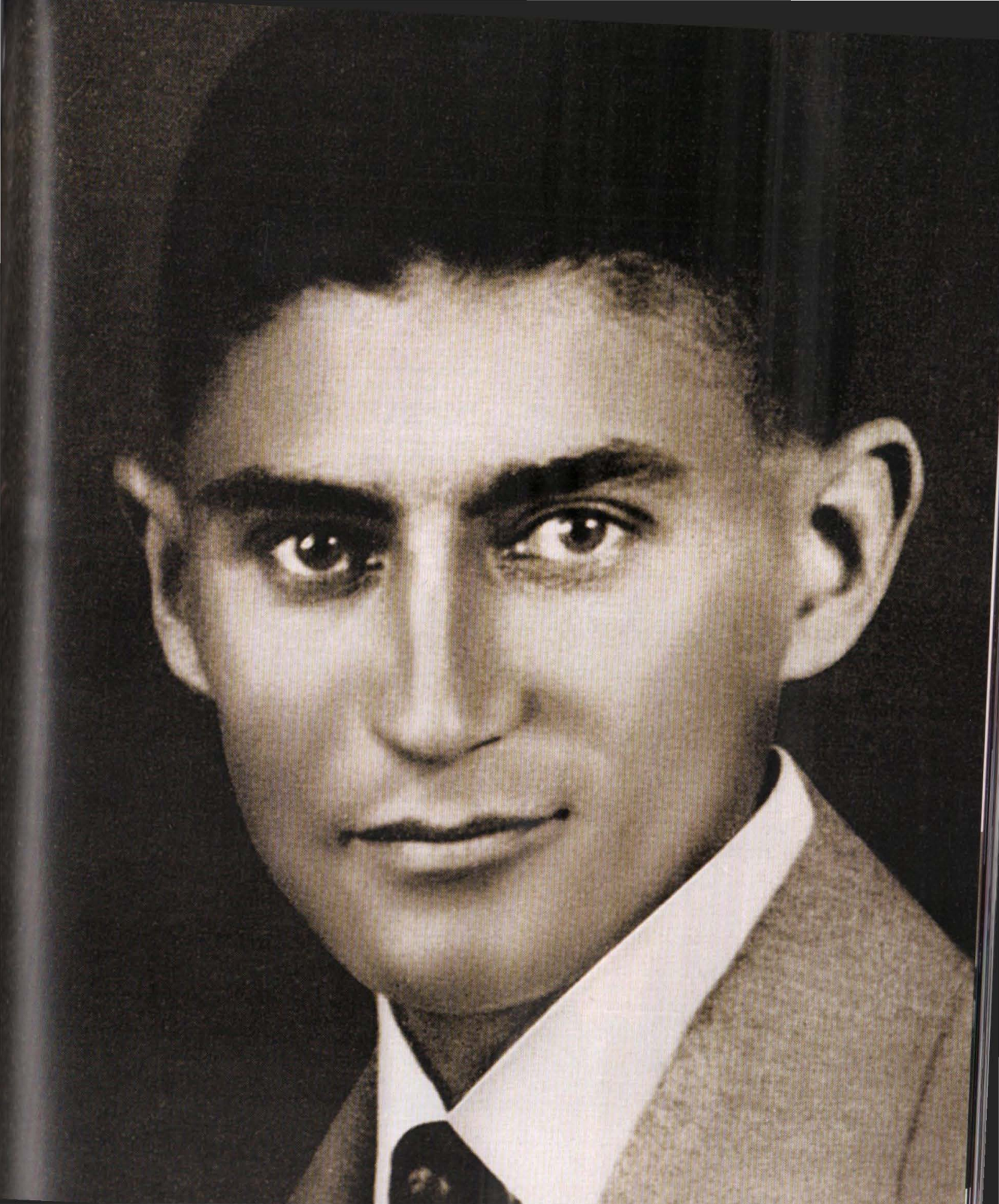

BAŞYAPITLARI

1908
Bir dizi kısa hikâyeden oluşan *Gözlem* Kafka'nın yayımlanan ilk kitabıdır. Münih'te çıkan edebiyat dergisi Hyperion'da yayımlanır.

1915
Kısa roman boyutundaki hikâyesi *Dönüşüm* Kafka'nın yayımlanan ilk önemli yapıtıdır.

1925
Kafka'nın en ünlü romanı *Dava* ölümünden sonra yayımlanır. Josef K'nın devlet bürokrasisine karşı verdiği mücadelenin hikâyesidir.

1926
Kafka'nın 1922'de yarım bıraktığı *Şato*, yazarın ölümünden iki yıl sonra yayımlanır.

1927
Kafka'nın tamamlanmamış romanı *Amerika* yayımlanır. Kafka'nın ABD'ye göç etmiş akrabalarının deneyimlerine ilişkin ayrıntılar içerir.

▽ **YAHUDİ MAHALLESİ**
Kafka, Prag'ın Yahudi Mahallesinde doğdu ve yaşadı; şehrin Yahudi-Alman aydın kesiminin seçkin bir üyesiydi. Ailesinin Yahudi geleneğine göstermelik bağlılığına karşın, Kafka'nın kendisi Yahudi kültürel kimliğine ve (Max Brod'un etkisiyle) Siyonizme giderek daha fazla bağlandı.

gitmiyordu. Kafka, 1912'den 1917'ye kadar ona düzenli olarak (her gün denebilir) yazdı ve bu yazışmaların ürünü *Felice'ye Mektuplar* 1967'de yayımlandı. Bu mektuplarda sergilenen en küçük ayrıntılara gösterilen olağanüstü dikkat ve takıntılı karakter (yazar, sürekli ya nişanlısından mektup gelmezse endişesi içindedir), Kafka'nın zihnine kök salmış derin endişeleri yansıtır. Çift iki kere nişanlandıysa da yazarın kendisinden kaynaklanan sıkıntılar (bazı biyografi yazarlarına göre, Kafka'nın kendi cinsel, muhtemelen homoseksüel fantezilerinden ötürü ruhu daralıyordu) ve baş gösteren hastalığı çiftin evlenmesini engelledi.

Üretken bir dönem

Kafka, daha sonra ünleneceği kısa hikâyelerinin bazılarını bu dönemde yazdı ve yayımladı. "*Dava*"yı 1912'de tek bir gecede yazdı ve Felice'ye ithaf etti; en ünlü hikâyesi *Dönüşüm* 1915'te çıktı. Uyandığında kendisini böceğe dönüşmüş olarak bulan bir adamın hikâyesi, gerçeğin ve fantastiğin sarmaş dolaş olduğu tipik bir Kafka yapıtıdır. Bu hikâye, yazarın üslubu haline gelen, tuhaf olayların temiz, yalın ve ayakları yere basan anlatımıyla okurların belleklerine kazınmıştır.

Bunu, *Bir Köy Hekimi* adı altında toplanan başka metinler izledi; gelgelelim, 1919'da yayımlandıklarında Kafka tüberküloz olmuştu ve işten düzenli olarak hastalık izni alıyordu.

Kafka, aynı yıl, hikâyelerinden birini, "Ateşçi"yi, Almancadan Çekçeye çevirmek isteyen gazeteci ve yazar Milena Jesenská'dan bir mektup aldı. Çift sık sık ve giderek tutkulu bir şekilde yazışıyor olsa da ancak iki kere buluşmaları nasip oldu. Kafka sonunda ilişkiyi kopardı; Jesenská'nın

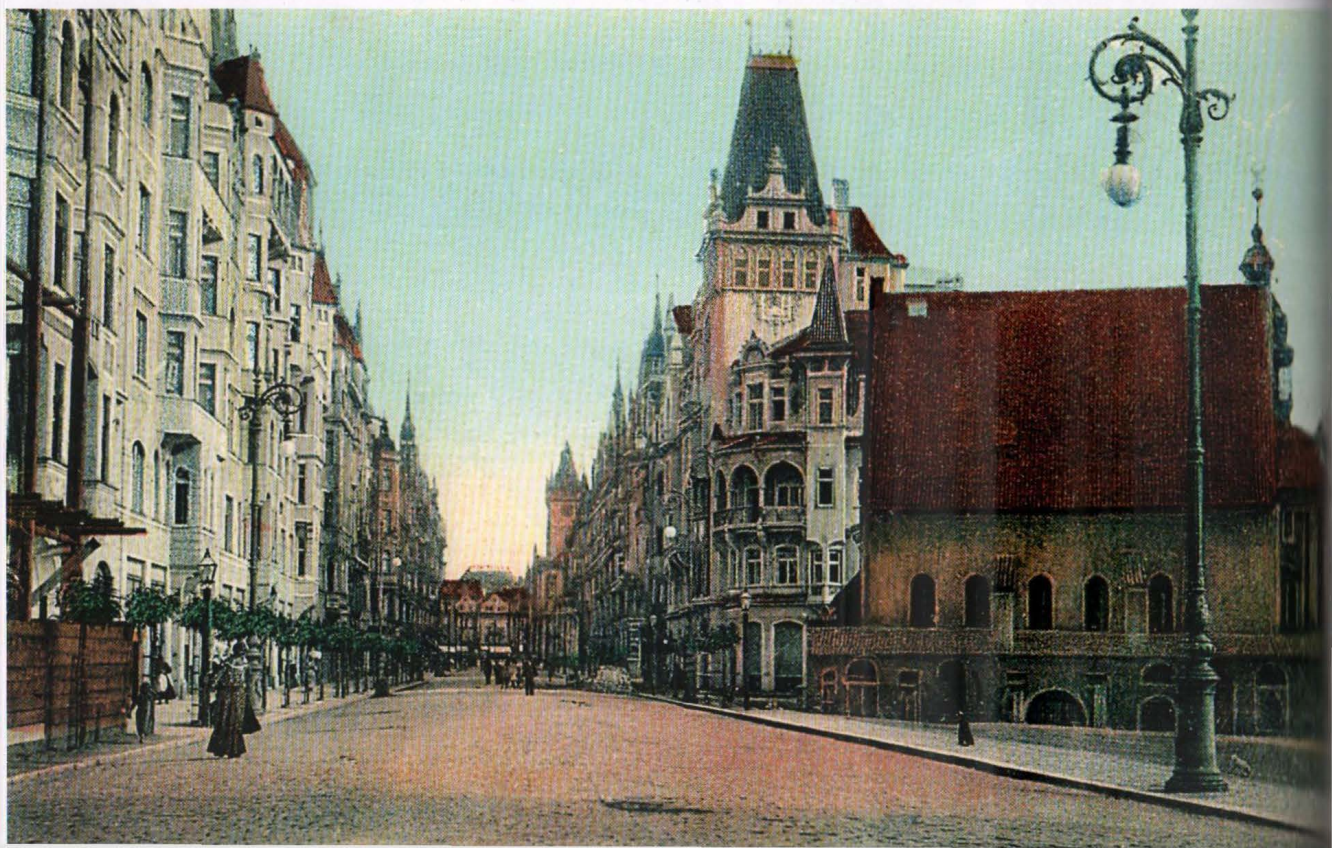

kocasını onun için terk etmeyeceği açıktı. Kafka'nın *Milena'ya Mektupları* 1952'de yayımlandı.

△ **KAFKA'NIN İLİŞKİLERİ**
1917 tarihli bu fotoğrafta Kafka nişanlısı Felice Bauer ile birlikte. Fiziksel ilişkiden uzak duran Kafka ilişkilerinde sorun yaşıyordu: Onun için cinsel yakınlık her zaman bir suçluluk duygusuyla özdeşti.

Hastalık

Kafka'nın mektuplarından, kendisini yapıtlarının bir şehidi olarak gördüğü açıktır. "Rüya misali iç dünyamı anlatma tutkum diğer her şeyi önemsiz kıldı," der günlüğüne düştüğü bir notta; elbette bu duygusu, iflas eden bedenine hapsolmasıyla da yoğunluk kazanıyordu. Kafka tüberkülozunun tedavi edilemezliğinin farkındaydı ve 1922 yılında işinden ayrılarak yazılarına odaklanmak üzere Berlin'e taşındı. Orada yirmi beş yaşındaki öğretmen sevgilisi Dora Diamant'la kısa bir süre yaşadıysa da hastalığı kötüleşince Prag'a geri döndü.

Edebi miras

Kafka, Haziran 1924'te, Viyana yakınlarındaki bir sanatoryumda tüberkülozdan öldü. Ölümünden önce arkadaşı ve edebi mirasçısı Max Brod'tan elyazısı metinlerini yakmasını ve yayımlanmış yapıtlarını da tekrar yayımlatmamasını ister. Gelgelelim Brod arkadaşının yapıtlarının yok edilemeyecek kadar önemli olduğuna karar vererek 1920'lerin ortalarından itibaren Kafka'nın önemli yapıtlarını yayımlamaya başladı. Üç romanı (*Dava*, *Şato* ve *Amerika*) ve kısa hikâye derlemesi *Çin Seddi* Kafka'nın ününü pekiştirdi.

Dava, bir suçla suçlanan banka memuru Josef K'nın hikâyesidir; oysa ne kendisi ne de okur ondan ne yapmasının beklendiğini bilir. Bir gizemli romanın standart araçlarından (gerilim ve entrika) yararlanarak K'nın adalet arayışını ve bu süreçte çetrefilli bürokrasiyle mücadelesini anlatır. *Şato*'nun kahramanı – ki o da K diye adlandırılır – bir kadastrocudur; bir iş için bir köye gelir ve yine kapalı kutu devlet mekanizmasıyla mücadele etmek zorunda kalır. Parçalar halindeki romanı *Amerika* (Kafka romana *Kaybolan Adam* adını vermişti) benzer bir temayı bu sefer biraz daha mizahi bir yaklaşımla işlemektedir.

▷ ***ŞATO*, 1926**
Umutsuz görünen bir dünyada arkadaşlık ve saygınlık arayışını konu edinen bu roman Kafka'nın en insancıl romanıdır.

Gerçek ve fantezi

Kitapların ortak konusu (bireyin akıl sır ermeyen ve her şeye kadir otoriteye karşı verdiği yaygın mücadele), Kafka adını, labirentten farksız idari ve siyasi sistemlerin ve aynı zamanda böyle sistemlerin insanlarda yarattığı sinirli ve endişeli zihinsel durumun bir simgesine dönüştürdü.

Bürokrasi ve karmaşa

Kafka'nın romanları, II. Dünya Savaşı sonrasında onun yapıtlarını okuyan birçok insan için komünist otoritelerin (sadece Çekoslovakya'da değil, Orta ve Doğu Avrupa'nın diğer ülkelerinde de) insanları nasıl kapana kıstıracaklarına, onların bireyselliğini boğacaklarına ve ruhlarını ezeceklerine dair bir kehanet gibi görülmüştür.

Oysa Kafka yapıtlarındaki tecrit için Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun karmaşık bürokrasisindeki yaşamı ve daha açık söylenecek olursa yaşadığı şehir Prag'ta her gün karşılaştığı karmaşayı model almıştı. Yapıtları, Dostoyevski gibi önceki psikolojiye dayanan yazarların benzer temalara yaklaşım tarzını yansıtıyor ve 20. yüzyılın başında Almanya'da ortaya çıkmış olan avangart izlenimci hareketin unsurlarını içeriyordu.

Kafka'nın az sayıda kitap yazmasına karşın, acayip olayları sade ve doğrudan bir düzyazı üslubuyla sunma becerisi ve kısa hikâyelerinde mesel ve fabl kullanımı 20. yüzyıl edebiyatında silinmez şekilde damgasını bıraktı.

BAĞLAM
Avusturya-Macaristan İmparatorluğu

Kafka, I. Dünya Savaşının sonuna kadar varlığını sürdüren Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun bir yurttaşıydı. Orta Avrupa'nın büyük kısmıyla bugün Çek Cumhuriyeti'nin bir parçasını oluşturan Bohemya bölgesinin tamamı imparatorluğun sınırları içinde kalıyordu. Kafka'nın yersiz yurtsuzluk duygusu da büyük ölçüde bu her telden çalan imparatorluğun bir ürünüydü. Çeklere göre Almanca konuşan imtiyazlı biri; Katolik ve Protestan çoğunluğa göre bir Yahudi ve birçok Yahudiye göreyse yeterince Yahudi olmayan biriydi.

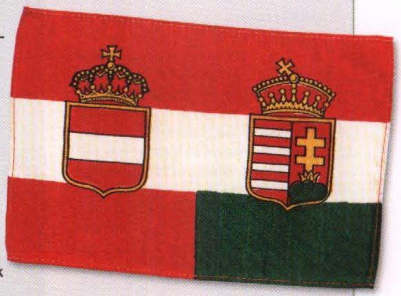

AVUSTURYA-MACARİSTAN İMPARATORLUĞUNUN BAYRAĞI

▽ **DORA DIAMANT**
Kafka, son sevgilisi olan, Polonya doğumlu Yahudi Dora'yla Muritz'deki Baltık kıyısında tatil yaparken tanıştı. Dora, Kafka'nın ölümünden sonra, Berlin'de oyunculuk yapmaya çalıştıysa da Nazilerin iktidara gelmesinden sonra İngiltere'ye kaçmak zorunda kalacaktı.

"**Zincirlenmiş** olmak **özgür olmaktan** çoğunlukla **daha güvenlidir.**"

FRANZ KAFKA, *DAVA*

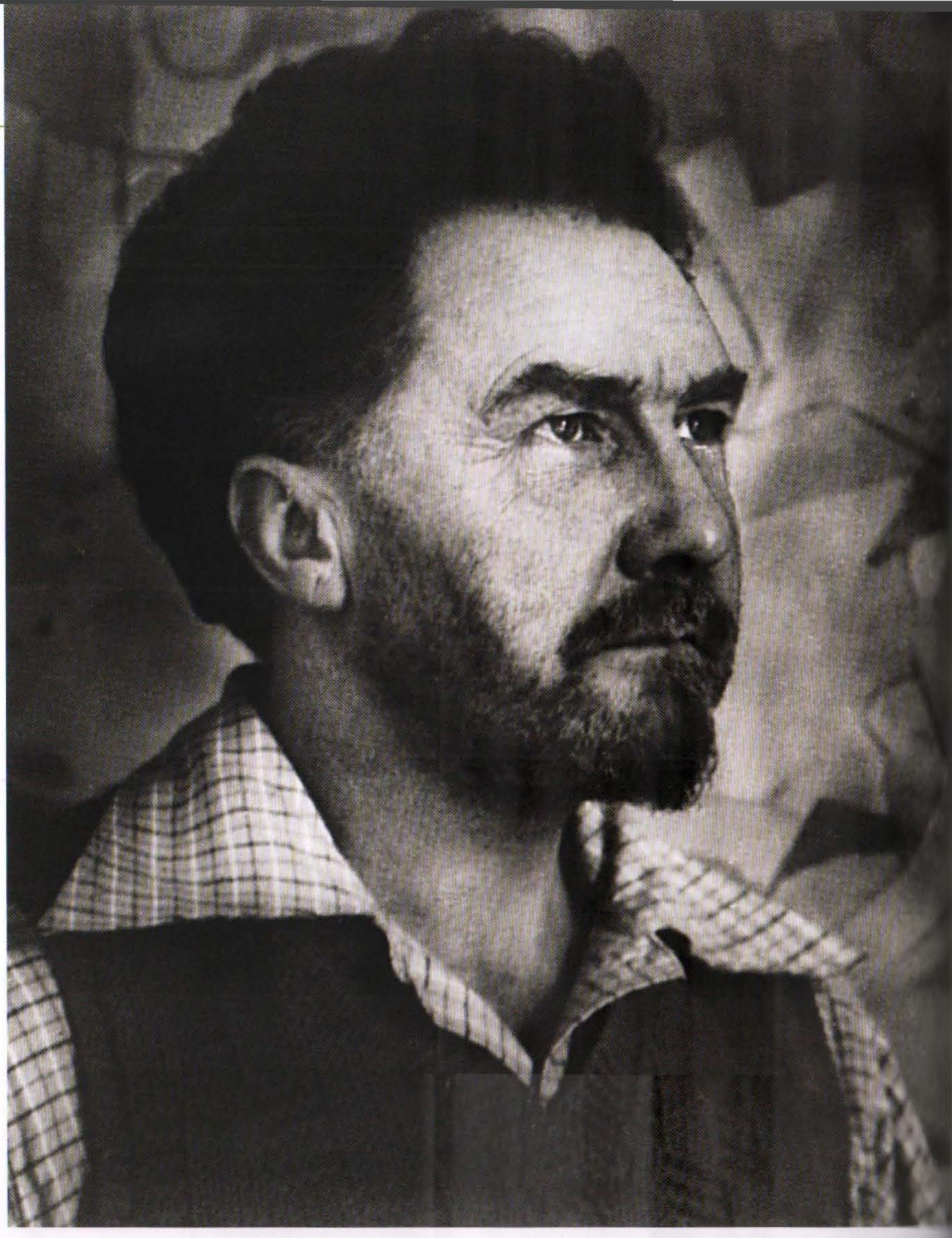

▷ **EZRA POUND, y.1930**
Pound, bu fotoğrafının çekildiği sırada Rapallo, İtalya'da yaşıyordu. Arkasında, Vortisizm akımının karakteristik üslubuyla yapılmış (tam tespit edilemeyen) bir resim görünüyor. Vortisizm, Pound'un yakından ilgi duyduğu bir sanat akımıydı.

Ezra Pound

1885–1972, AMERİKALI

Pound, yenilikçi ve modernist bir şair, çevirmen ve editör olarak Londra ve Paris'te isim yaptı. Gelgelelim faşizm yanlısı ve Yahudi karşıtı eylemlerinden ötürü de bu ünü gölgelenecekti.

"**Büyük edebiyat**, olası en yüksek **düzeyde anlamla yüklü dilden** başka bir şey değildir."

EZRA POUND, *OKUMANIN ABC'Sİ*

Ezra Loomis Pound, 30 Ekim 1885'te, Idaho'daki maden kasabası Hailey'de doğdu; babası buradaki Federal Arazi Bürosunda çalışıyordu. Annesi Isabel bu küçük kasabada mutsuzdu ve aile Philadelphia'nın hemen kuzeyindeki Wyncote'a taşındı. Genç Ezra burada bazı okullara gittikten sonra 1897'de yakınlardaki Cheltenham Askeri Akademisine gönderildi. Ardından bir yerel liseye geçiş yaptıktan sonra 1901'de Pennsylvania Üniversitesine geçti.

Akademik kariyer

Pound, üniversitede ilk ciddi romantik ilişkisini Hilda Doolittle'la yaşadı ve ömür boyu dostu olarak kalacak şair William Carlos Williams'la tanıştı. Eğitimini tamamlamak için New York'a geçti; 1905'te Hamilton College'tan mezun olduktan sonra Pennsylvania Üniversitesine dönerek *troubadour* (gezgin ozan) şiiri üzerine doktora yaptı. Sıkılıp üniversiteyi bıraktı; hoş artık Avrupa edebiyatı konusunda derin bir bilgiye sahipti ve birkaç dil biliyordu. Pound'un akademik kariyeri, Crawfordsville, Indiana'daki tutucu Wabash Presbyterian College'ta felaket geçen birkaç aylık öğretmenlikten sonra sona erdi; onun bohem yaşam tarzına ancak bu kadar tahammül edebildiler. Kar fırtınasından mahsur kalan bir koro kızının bütün gece odasında kalmasına izin vermesi bardağı taşıran son damla olmuştu. Israrla uygunsuz hiçbir şey olmadığını söylemesine karşın Şubat 1908'de okuldan ihraç edildi.

Avrupa'ya Seyahatler

Hilda'yla nişanını bozmasının ardından Venedik'e gitti; orada ilk şiir kitabı *A Lume Spento*'yu (*Sönmüş Mumlarla*) kendi parasıyla yayımlattı. Basılan kitaplarını yanına alarak neredeyse beş parasız Londra'nın yolunu tuttu. Görüştüğü kitapçı ve yayıncı Elkin Matthews, şiir kitabının tanıtılmasına yardımcı olmayı kabul etti ve *A Lume Spento* çok geçmeden Pound'a Londra'daki edebiyat çevrelerinin kapılarını açtı. Tanıştığı kişilerden biri olan romancı Olivia Shakespear, onu aralarında W. B. Yeats'in de olduğu başka yazarlarla tanıştırdı. Pound, Shakespear'in kızı, genç ressam Dorothy ile uzun bir flört döneminden sonra 1914 yılında evlendi.

◁ **HILDA DOOLITTLE**
Yapıtlarını H. D. kısaltmasıyla yayımlayan Doolittle avangart imgeci grubun bir üyesiydi. Doolittle'ın bir şair ve yazar olarak gelişiminde Pound'un etkisi oldu.

Modernist denemeler

Sanat dallarında heyecan verici yeniliklerin yaşandığı bir dönemde, Pound yeni bir "modern" şiir üslubu geliştirmeyi arzuluyordu. Öncülüğünü şair, felsefeci T. E. Hulme'un yaptığı ve imgeyi şiirin düzenleyici ilkesi olarak gören "imgeler okulu"na yakınlık duyuyordu. Pound, aralarında onun "Vortisizm" adını verdiği bir post-Kübist geometrik üslup geliştiren ressam Wyndham Lewis ile heykeltıraş Henri Guidier-Brzeska'nın da olduğu sanatçı dostlarından da ilham alıyordu.

Hilda Doolittle, 1911'de Londra'ya geldi ve Pound'un şiirinin farklı bir yönde seyretmesinde etkili oldu. ABD'den ayrılmadan önce kısa süren nişanlılıklarına son veren Pound ve Doolittle dostluklarını korudular ve şair Richard Aldington'la (Doolittle'ın sonraki kocası) birlikte Şiirde İmgecilik olarak adlandırdıkları, kısa ve serbest üslupla yazılmış şiirlerle olağanüstü deyiş duruluğunun vurgulandığı bir hareketin kurucusu oldular.

Pound çok geçmeden gruptan sıkıldı; modernlik açısından yeterince öteye gitmediğini düşünüyordu. Doğu şiirine, özellikle de onun yersiz kelimelere yüz vermeyen arı diline ve imgeleri çarpıcı kullanış şekline ilgi duymaya başladı. 1913'te Çin şiirlerinin çevirisi üzerinde çalışmaya başlayınca bunun kendi şiirinde benimsemek istediği üslup olduğunu sezdi: Kısa ve öz, dolaysız ve dinamik.

Pound, *Kişiler* (1909) ve *Karşılıklar* (1912) isimli şiir kitaplarıyla epey ticari

ÜSLUP

Vortisizm ve İmgecilik

I. Dünya Savaşı öncesindeki yıllarda doğan Vortisizm sanat akımı, İngiliz kültürünün yüzeyselliğini ve rehavetini reddederek 20. yüzyılın dinamizmini ve devinimini yakalama peşindeydi. Kübist parçalanmayı bir makine çağı estetiğiyle birleştiriyor, öncüleri arasında Wyndham Lewis, Jacob Epstein ve Henri Gaudier-Brzeska yer alıyordu. Pound aşağıdaki keskin kenarlı geometrik büstü Brzeska'ya yaptırmıştı. Pound'un yazınsal hareketi imgecilik, Vortisizmle en belirgin benzerliklerini *Kantolar*'da gösteriyordu. *Kantolar*'da, parçalı imgeler, anıştırmalar ve alıntılar çarpıcı etki yaratacak şekilde yan yana kullanılıyordu.

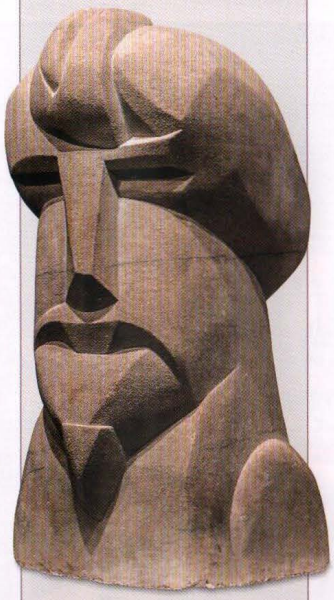

EZRA POUND'UN FALLİK BÜSTÜ, HENRI GAUDIER-BRZESKA, 1914

"**İyi yazarlar dili tutumlu** kullananlardır; diyeceğim, **doğru** ve **duru** kullananlardır."

EZRA POUND, *OKUMANIN ABC'Sİ*

başarı kazandı. Yaklaşık 1915'te, yeni ve büyük bir projeye, daha sonra *Kantolar* olarak adlandırılacak zorlu ve çetrefilli bir epik şiire başladı. Aynı zamanda *Poetry* dergisinin Londra muhabiri olarak çalışıyordu: Dergide, bir yandan da kendisinin ve H. D., Richard Aldington, W. B. Yeats dahil dostlarının çalışmalarına destek oluyor, öte yandan James Joyce ile T. S. Eliot'ın ilk yapıtlarını destekliyordu.

Savaş sonrası hüsranı

I. Dünya Savaşının şiddetlendiği ortamda Pound'un üstüne giderek bir bezginlik ve hüsran çöktü. Savaş sonrasında kendisinde de hissettiği amaçsızlık duygularını yansıtan toplumsal ve siyasal yönsüzlük olarak gördüğü şeye öfkeleniyordu. Zamanının çoğunu ekonomi ve siyaset çalışarak geçiriyordu ve giderek İngiliz toplumunu ağır bir şekilde eleştirir oldu. İki bölümden oluşan uzun ve alaycı *Hugh Selwyn Mauberley* (1920) adlı şiiri maddiyata bağımlı, sanata kör ve "sırf iyice çarpılmış suretine" tutkun kısır bir modern toplum yüzünden uyumsuz ve hayal kırıklığına uğramış bir şairin portresidir.

Paris'ten İtalya'ya

Londra'dan bıkan Pound ve Dorthy 1921'de Paris'e gittiler. Pound *Kantolar* üzerinde çalışmaya devam etti ve bir editör olarak isim yaptı; ayrıca Eliot'ın *Çorak Ülke* şiirine ve dostu Ernest Hemingway'in hikâyelerine ilişkin eleştiri yazıları yazdı. Pound'un kemancı Olga Rudge'la ömrünün sonuna kadar sürecek ilişkisi Paris'te başladı. Hem o hem de Dorothy şehre ısınamayınca 1924'te Rapallo, İtalya'ya gittiler ve Pound orada huzur içinde çalışabileceğini hissetti.

Gelgelelim, Pound'un çocuğuna

▽ **RAPALLO, İTALYA**
Deniz kıyısındaki Rapallo tatil beldesi modernist yazarların ve ressamların sığınağı haline geldi. Pound'un yanı sıra W. B. Yeats ve daha genç şairler Basil Bunting ve Louis Zukofsky'i de buranın müdavimiydiler.

hamile olan Olga da İtalya'ya taşınınca bu huzur bozuluverdi. Evvelden kocasının aldatmalarına göz yummuş olan Dorothy, Pound'un Mary isminde bir kızı olduğunu öğrendiğinde Pound'tan ayrıldı; ama o da hamileydi ve ikisi oğulları Omar'ın 1926'da Paris'te doğmasından önce yeniden bir araya geldiler. Özel hayatındaki bu çalkantılara karşın Pound yazmayı sürdürdü; *Kantolar*'ın birinci cildini ve *Kişilikler* adında bir şiir kitabını yayımladı. Kızı Mary'ye bir sütanne bakarken, oğlu Omar da Dorothy'nin Londra'daki annesi Olivia'nın yanına gönderildi.

Politika ve tutuklanma

Pound'lar İtalya'ya geldiklerinde Benito Mussolini ve onun faşist partisi iktidara geleli çok olmamıştı. Pound, Duçe'nin büyük hayranıydı (ona "reis" diyordu). 1930'larda siyasetin içinde giderek daha aktif şekilde yer aldı, hatta Amerikan hükümetini eli kulağında olan savaşa müdahil olmaması için ikna etmek üzere 1939'da ABD'ye döndü. Ayrıca II. Dünya Savaşı sırasında Hitler'in Nazi rejiminin de savunucusuydu; faşist ve Yahudi karşıtı görüşlerini Roma Radyosu yoluyla dünyaya duyurdu.

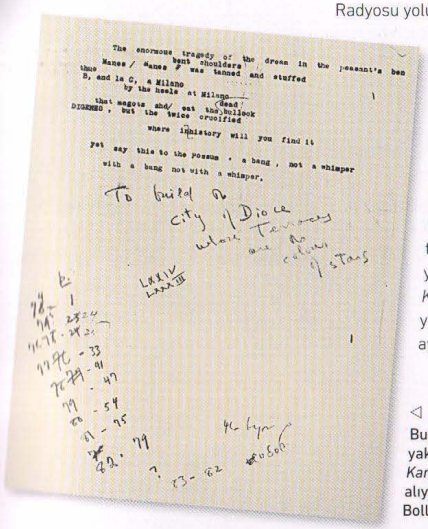

Müttefik Kuvvetler Mayıs 1945'te İtalya'yı işgal ettiklerinde, Pound ABD tarafından vatana ihanetle tutuklanarak Pisa yakınlarındaki bir esir kampına konuldu. Berbat koşullar altında, hücre hapsinde tutulmasına karşın yazmayı sürdürdü ve *Pisa Kantoları* olarak bilinecek yapıtını kaleme aldı. Kasım ayında yargılanmak üzere ABD'ye götürüldü ve sonunda akıl sağlığının yerinde olmadığına karar verilerek Washington DC'deki St. Elizabeth Hastanesine yatırıldı. Görünüşteki akli dengesizliğine karşın, *Kantolar*'daki en iyi şiirlerinin çoğunu bu dönemde yazdı.

◁ ***PISA KANTOLARI***
Bu elyazısı metinde, Pound'un yaklaşık 1945'te yazdığı *Pisa Kantoları*'nın açılış dizeleri yer alıyor. Bu yapıt, 1948 yılında ilk Bollingen Ödülü'nü kazandı.

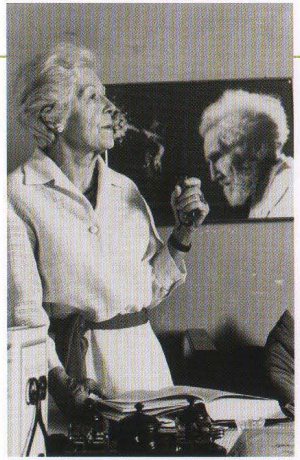

◁ **OLGA RUDGE**
Olga Rudge, II. Dünya Savaşından sonra kendisini yıllarca Pound'u ABD hükümetinin yapmış olduğu suçlamalara karşı savunmaya adadı.

Rahatsız edici bir miras

Dostlarının ve yazar arkadaşlarının Pound'un serbest bırakılması için düzenledikleri kampanyaların etkisiyle en sonunda 1958 yılında serbest bırakıldı. Pound hemen İtalya'ya döndü; pişman olmuş bir hali yoktu ve Napoli'ye ulaştığında faşist selamı verdi. Pound ve Dorothy bir süre Tyrol'da Mary ile birlikte oturduktan sonra Rapallo'ya döndüler. Orada Olga'ya katılarak pek de huzurlu olmayan üçlü bir ilişki içinde yaşadılar, ama sonunda Dorothy Omar'la birlikte Londra'ya gitti.

Pound, 1960'larda bunalımlar içinde ve kendinden kuşku duyan, çökmüş biriydi. Kötüleşen sağlığı *Taslaklar ve Fragmanlar: Kantolar CX-CXIII*'den başka bir şey yazmasına pek izin vermedi. Açıkça dile getirdiği faşist görüşleri nedeniyle şöhreti de örselenmişti. Bir şair olarak başarısına ne kadar itibar edilmesi gerektiği konusundaki düşünceler farklı farklıydı (hâlâ da öyledir). Venedik'te Olga ile birlikteyken, 87. yaş gününün ertesinde öldü.

BAĞLAM

Faşist düşünceler

Pound'a göre, Batı toplumu I. Dünya Savaşı'ndan sonra kültürel, ekonomik ve politik olarak yolunu kaybetmişti. Çözümün, İtalya'da Mussolini'nin bayrak edindiği birlik (burjuva sınıfına karşı mücadelede birlik) ilkesinde yattığına inanıyordu. Önceleri Alman tarzı faşizme kuşkuyla baksa da Duçe'nin görüşleri 1930'larda Hitler'inkilerle daha da örtüşmeye başlayınca Pound da onları takip etti. Yahudi "tefeciliğini" varoluşa yönelik bir tehdit olarak görmeye başladı ve Almanya ile İtalya'nın Doğu Avrupa, Asya ve Afrika'nın "alt" halklarına hükmetme hakkını açıkça savundu. Daha sonra, en azından kamuya yönelik konuşmasında, "yaptığım en feci hata o aptalca ve paçoz antisemitizm önyargısıydı" diyerek geri adım atacaktı.

ADOLPH HITLER VE BENITO MUSSOLINI

ÖNEMLİ TARİHLER

1908
Pound'un ilk şiir kitabı, *A Lume Spento* (*Sönmüş Mumlarla*) kendi parasıyla yayımlanır.

1915
Cathay yayımlanır. Ernest Fenolosa'nın Çin şiirlerinden yaptığı çevirilerin serbest nazıma dayalı çeşitlemeleridir.

1920
Hugh Selwyn Mauberley, İngiltere'den ayrılıp Avrupa anakarasına geçen Pound'un kariyerinde bir dönüm noktasıdır.

1925
Pound'un epik şiiri *Kantolar*'ın birinci kitabı *XVI Kantoluk Bir Taslak* adıyla yayımlanır.

1948
ABD kuvvetleri tarafından Pisa yakınında gözaltında tutulurken yazdığı *Kantolar LXXIV-LXXXIV, Pisa Kantoları* adıyla yayımlanır.

1969
Kantolar'ın tamamlanmamış son bölümü *Taslaklar ve Fragmanlar: Kantolar CX-CXIII* olarak yayımlanır.

D. H. Lawrence

1885–1930, İNGİLİZ

Lawrence'ın yapıtları müstehcenlik ve antimilitarizm suçlamalarıyla karşılaşıp tekrar tekrar sansüre takılacaktı. Kendi dramatik özel yaşamı da büyük bir kesim tarafından rezalet olarak nitelendirildi.

◁ **JESSIE CHAMBERS**
Lawrence'ın arkadaşı ve esin kaynağı Jessie, yazarın *Oğullar ve Sevgililer* romanındaki Miriam Leivers karakterine zemin oluşturdu. Chambers daha sonra Lawrence'ın çocukluğuna ve gençliğine ilişkin bir kitap yayımlayacaktı.

David Herbert Lawrence, kısacık ömrüne on iki roman, sayısız kısa hikâye, yaklaşık 800 şiir, oyunlar ve kurmaca dışı metinler sığdırdı. Lawrence, doğal yaşamı tüm canlılığıyla çağrıştırmasının yanı sıra toplumsal değişimi, aile ve cinsel ilişkileri ve tutkunun karmaşık yanlarını açıkça gözler önüne sermesiyle de modern İngiliz edebiyatının en iyi yazarlarından biri olarak selamlanır. Yarı otobiyografik romanı *Oğullar ve Sevgililer*'de (1913), okuyucuya Eastwood'un yoksul madencileri arasında geçen çocukluk yıllarının ve babası Arthur ile annesi Lydia'nın canlı bir tablosunu sunar.

Özendirme ve hayatın sillesi

Çelimsiz olduğu için okulda erkek çocukların zorbalığına uğrayan Lawrence, evinin yakınındaki Haggs Çiftliğinde yaşayan bir kızla, Jessie Chambers'la arkadaşlık ediyordu. Jessie'yi sırdaşı, esin perisi ve entelektüel dengi olarak görüyordu; Haggs Çiftliği ve civarıysa onu "yazmaya yönlendiren ilk özendirici" şeydi. 1901 yılında erkek kardeşinin aniden ölümüyle sarsıldı ve zatürreye yakalanmasına karşın aynı yıl stajyer öğretmen olarak çalışmaya başladı ve ilk romanı *Ak Tavuskuşu*'yu yazmaya koyuldu. 1906 yılında, öğretmenlik sertifikası almak amacıyla eğitim için Nottingham'a gitti. Jessie'nin onun bazı şiirlerini *The English Review*'in editörü Ford Madox Hueffer'e göndermesi önemli bir adım oldu ve dergi editörünün özendirici tutumu Lawrence'ın tutkusunu biledi. Gelgelelim fazla yol alamadı; zatürre, sevgili annesinin ölümü ve kendisinin düşüncesizce kurduğu bir dizi ilişki yüzünden öğretmenlik işinden ayrılarak Eastwood'a dönmek zorunda kaldı. Lawrence, 1912'de eski profesörünün eşi ve üç çocuk annesi Frieda Weekly ile tanıştı. Birbirlerine sırılsıklam âşık oldular ve birkaç ay içinde Avrupa'ya kaçtılar. Hastalık ve yoksulluk Lawrence'ın ölümüne kadar süren bu ilişkinin yakasını bırakmadıysa bile Lawrence'ın yazma iştahı Frieda'yla birlikte olunca yeniden kabardı. Birlikte epeyce seyahat ettiler ve Lawrence yurtdışındaki hayata dair denemelerinin ilkini, *İtalya'da Alacakaranlık* (1916) adıyla yayımladı. Döndüklerinde Britanya savaşın gölgesi altındaydı ve Frieda'nın Alman olması güvensizlik ortamı yaratıyordu. Cornwall'da dış dünyadan uzakta yaşayan Lawrence *Gökkuşağı*'nı (1915) tamamladıysa da kitap yasaklandı. Lawrence, *Âşık Kadınlar* üzerinde inatla çalışmayı sürdürdü. Çift, 1919'da Britanya'dan ayrılarak on yıldan uzun sürecek gezgin bir hayata atıldılar. Lawrence bu seyahatleri "yabanıl hac yolculuğu" olarak tanımlayacaktı. Bir yerde kalmalarını engelleyen tedirginlik duygusuyla bütün Avrupa'yı dolaşıp Seylan'a, Amerika kıtalarına ve Avustralya'ya gittiler. Lawrence, ülkesine yaptığı üç kısa ziyaret dışında hep bir sürgün hayatı yaşadı. Yine de son romanı *Lady Chatterley'nin Sevgilisi*'nde tam anlamıyla yansıttığı gibi kafası Britanya'yla, sınıf sistemiyle ve ülkesinin insanlarıyla meşguldü.

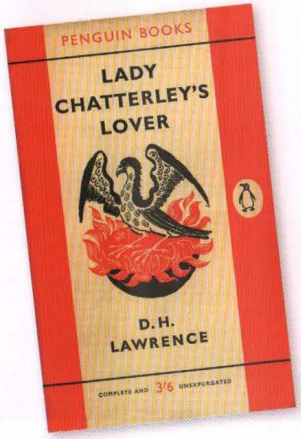

> "**Para sahip** olduğunuzda zehirler, olmadığınızda **açlıktan öldürür.**"
>
> D.H. LAWRENCE, *LADY CHATTERLEY'NİN SEVGİLİSİ*

ÜSLUP
Metinlerde yerel ağız

Lawrence romanlarında Nottinghamshire karakterlerine yer verdi. Bu insanların günlük konuşma dili ve ritmik deyişleri, ülkenin madenci kasabaları ve köylerindeki yaşama ilişkin romanlarına canlılık katar. Lawrence yerel ağzı yakından biliyor ve bunu yazılarında büyük bir doğrulukla kullanıyordu. Şiirlerini de yerel ağızla yazması, dile getirdiği gündelik hayatın zorluklarını komediyle mayalamasına olanak veriyordu.

BİR NOTTINGHAM KÖMÜR OCAĞINDAN EVLERİNE DÖNEN MADENCİLER

◁ ***LADY CHATTERLEY'NİN SEVGİLİSİ***
Lady Ottoline Morrell ile genç bir taş ustası arasındaki ilişki etrafında şekillenen hikâye cinsel sahneleri ve dili nedeniyle epeyce sansüre uğradı. Nihayet 1960 yılında Penguen Yayınevi metni sansürsüz yayımladı.

▷ **D. H. LAWRENCE**
Sağlığı sürekli bozuk olsa da Lawrence verimli bir yazardı. Ağırlıklı olarak otobiyografik nitelikteki yapıtlarında Nottinghamshire'da geçen çocukluk yıllarına göndermeler vardır. Yazar, tüberkülozdan kaynaklanan komplikasyonlar sonucu 44 yaşında Vence, Fransa'da öldü.

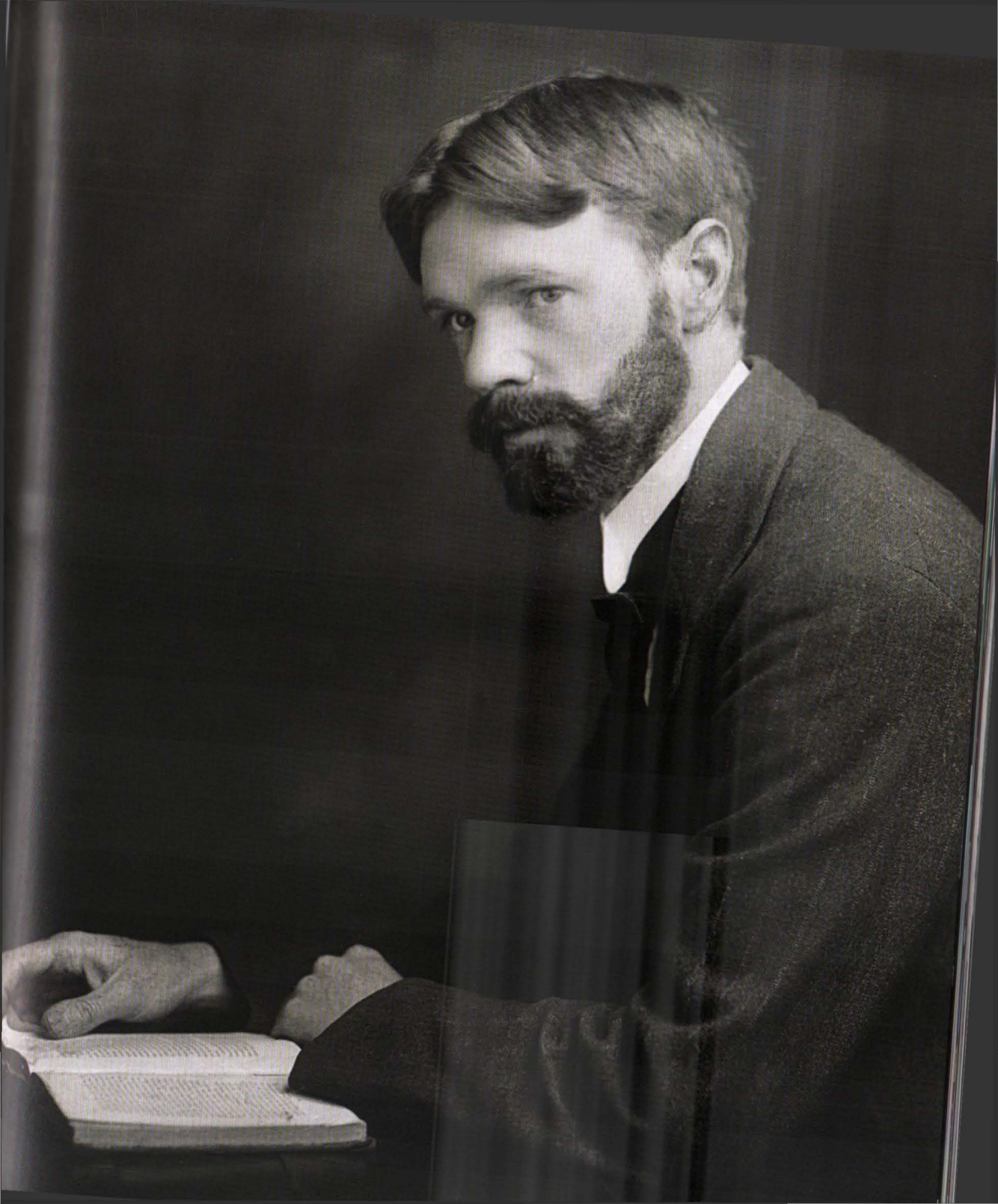

Raymond Chandler

1888–1959, AMERİKALI

Zamanının ve ardındaki tüm zamanların da denebilir, en iyi polisiye yazarıydı. En büyük yaratısı, buhran yıllarındaki sinizmin ve karamsarlığın mükemmel bir örneği olan nemrut özel dedektif Philip Marlowe'du.

Raymond Thornton Chandler, alkolik bir demiryolu mühendisinin oğlu olarak 1888 yılında Chicago'da doğdu. Annesiyle babası ayrılınca, İrlanda asıllı annesiyle birlikte Britanya'ya taşındı. Chandler, yerleştikleri Londra'da Dulwich College'a gitti. Mükemmel bir öğrenciydi; mezun olduktan sonra devlet memurluğu sınavlarını kazanarak deniz kuvvetleri komutanlığında iş bulduysa da bir yıl geçmeden istifa etti.

Henüz ne yapacağına karar veremeyen Chandler, kısa bir süre *Daily Express*'te gazeteci olarak çalıştıktan sonra 1912 yılında ABD'ye döndü. Ertesi yıl Los Angeles'a yerleşti; tenis raketlerine tel takma ve meyve toplayıcılığı dahil çeşitli işlerde çalıştı. Araya savaş girince Kanada Seferi Kuvvetlerine katılarak Fransa'da hizmet yaptı; ateşkes sonrasında bir kez daha Los Angeles'a döndü.

Ticaretten yazarlığa

Pearl "Cissy" Pascal'la tanışınca Chandler'ın yaşamı biraz olsun istikrar kazandı. Aslında birbirlerine uygun bir çift değillerdi; sevgilisi iki kere boşanmıştı ve ondan on sekiz yaş büyüktü; yine de 1924'te evlendiler. Bu arada Chandler bir petrol şirketinde çalışıyordu ve muhasebecilikten şirketin başkan yardımcılığına kadar yükselecekti.

İşler 1930 yılına kadar yolunda gitti; ama o yıl, hem evliliği hem de Buhran nedeniyle Chandler'ın işi bozuldu. İçmeye ve zamparalığa başladı, 1932 yılında işten atıldı. Bu iç karartıcı dönemde bir sürü ucuz resimli roman okudu: "Bunlar okunup atılabilecek kadar ucuzdu." Chandler, gazetecilik deneyimine dayanarak ucuz romanlar yazmaya başladı ve ilk hikâyesi 1933'te *Black Mask*'ta yayımlandı. İyi tepki aldı. 45 yaşında mesleğini bulmuştu. Chandler'ın üslubu, sözünü sakınmayan, kısa ve aksi konuşan sert dedektif tiplemesinin yanı sıra içki yasağı ve buna eşlik eden organize suçlara yer veren yeni dedektif romanı türüne mükemmel uyuyordu. Bu üslubun öncülüğünü 1920'lerde Carroll John Daly ve Dashiell Hammett gibi isimler yapmış olsa bile, Chandler bu üslubu yeni bir düzeye çıkardı. Bu kitapların kalbindeki özel dedektif hep aynıydı: Daly'ninki Race Williams ve Hammett'ınki Sam Spade'di; gelgelelim Chandler'ın Philip Marlowe'u her ikisini de gölgede bıraktı. Aykırı bir kahraman, yaralı bir romantikti; garibanlara karşı yumuşakken, karşısına çıkan kötülere karşı sert ve tavizsizdi.

Romanlar ve senaryo yazarlığı

Chandler'ın ilk romanı *Büyük Uyku* (*Black Mask*'ta yayımlanan hikâyelerinin ikisinden yararlanarak yazmıştı) 1939 yılında basıldı. Piyasaya çıkar çıkmaz başarılı oldu ve hemen sinemaya uyarlandı. Chandler çok geçmeden senarist olarak da aranan biri haline geliyordu. Bu alandaki en büyük başarısı, Billy Wilder'la birlikte yazdığı ve bir kara film klasiği olacak *Çifte Tazminat*'tır. Chandler, sonraki yıllarında içkiye yenik düşmeden önce sadece yedi roman yazdı. Biri dışında hepsi sinemaya uyarlandı ve hepsi de okunması gereken kitaplar arasına girdi.

◁ ***BÜYÜK UYKU***
Howard Hawks'ın *Büyük Uyku* (1946) uyarlamasında Philip Marlow rolünü Humphrey Bogart oynadı. Bogart, feleğin çemberinden geçmiş ve fazla da bir beklentisi olmayan birine yakışan sinik esprilerle dolu pırıltılı konuşmasıyla Marlowe rolü için biçilmiş kaftandı.

▷ **CHANDLER VE KEDİSİ TAKİ, 1940'LAR**
Chandler, "sekreterim" dediği sevgili kedisiyle. Kedisi Taki'nin ona bakıp "geç bunları dostum, bu yaptığın zaman kaybından başka bir şey değil," dediğini düşünmekten büyük keyif alıyordu.

BAĞLAM
Black Mask

1920 yılında kurulan *Black Mask* zamanın önde gelen resimli dergisiydi; 1920'ler ve 30'larda yıldızı parlayan yazarların mekânıydı. Paul Cain, Dashiell Hammett ve Erle Stanley Gardner hep bu dergide boy gösterdi. Chandler, derginin hayranıydı ve ona göre "bazı yazılar gerçekten güçlü ve içtendi". İlk hikayesi "Şantajcılar Ateş Etmez" dahil hikâyelerinin birkaçı *Black Mask*'ta yayımlandı. Dergi, 1951 yılına kadar varlığını sürdürecekti.

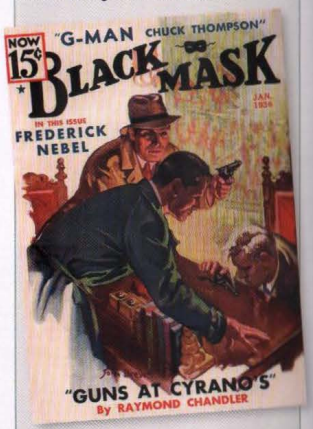

BLACK MASK'IN OCAK 1936 SAYISI

▷ **T.S. ELIOT, y.1959**
T.S.Eliot, bu fotoğraf çekildiğinde edebiyat tarihinin en ünlü şairleri arasına girmişti bile. Eliot'ın aldığı ödüller arasında bir OBE, Nobel Edebiyat Ödülü, Dante Altın Madalyası ve Goethe Ödülü vardır.

T. S. Eliot

1888–1965, AMERİKALI

Eliot'ın şiiri modernist hareketin şekillenmesine yardımcı oldu ve bir çağın düş kırıklığını dile getirdi. Oysa yazarın özel hayatı çoğu zaman mutsuzluk, kimi zamanda endişe ve depresyonla gölgelenmişti.

"İşte böyle **sona erer dünya**
Bir **gümbürtüyle** değil, bir **iniltiyle.**"

T. S. ELIOT, *İÇİ BOŞ ADAMLAR*

T. S. Eliot, St. Louis, Missouri, ABD'de doğdu ve hayatı (ona bakılırsa) burada geçen çocukluğuyla şekillendiyse bile, o kendisini Londralı bir edebiyat adamına, bir yayıncıya ve oyun yazarına dönüştürecekti. Karşılaştırmalı edebiyat ve felsefe alanında Harvard diplomalarına sahip olup birkaç dil bilen Eliot, olgunluk dönemi şiirlerinde karmaşayı ve parçalanmayı kucaklarken, konuşmanın müzikalitesini ve ritmini teorik göndermelerle dengeliyordu.

ABD'den İngiltere'ye

Anne tarafından dedesinin ismi verilen Thomas Stearns Eliot, başarılı bir iş adamı olan Henry ile şiir yazan karısı Charlotte'un hayatta kalan altı çocuğunun en küçüğüydü. Eliot daha küçük yaşta kitaplara düşkündü; biyografi yazarları, kısmen de olsa onun bu özelliğini çocukken fazla bedensel faaliyet yapmasını engelleyerek edebiyata yoğunlaşmasını sağlayan doğuştan fıtığına yoruyorlardı. On dört yaşında şiir yazmaya başladıysa da üslubunu geliştirmesi yıllar alacaktı: "J. Alfred Prufrock'un Aşk Şarkısı" ile olağanüstü bir başlangıç yapmasına karşın bu şiiri ancak on üç yıl sonra yayımlanacaktı.

Eliot, önce Harvard'ta ve sonra Paris'e giderek Sorbonne'da okudu ve 1914'te savaş çıktığında Oxford'taki Merton College için burs kazandı. Akademisyenlerin boğucu hayatından şikâyet ederek sık sık Londra'ya kaçıyordu: "Ölü olmaktan hoşlanmıyorum" diyordu. Başkentte kendisini ömür boyu destekleyecek Amerikalı sürgün yazar Ezra Pound ile tanıştı. İki yazar birçok konuda ortak çalışma gerçekleştirdi; yazma ve modernist şiire katkıda bulunma enerjisi bakımından birbirlerinden aşağı kalır yanları yoktu.

Eliot, 1915'te Cambridge'te öğretmen Vivien Haigh-Wood'la tanıştı ve üç aya kalmadan evlendiler. Çoğu Vivien'in zayıf fiziksel ve (kimilerine göre) zihinsel sağlığından kaynaklanan tartışmaların ve krizlerin eksik olmadığı birliktelikleri 1933'te ayrılmalarıyla sona erdi. Gelgelelim, bozuk ilişkilerinin, özellikle bir bunalımın nekahat dönemindeyken başladığı *Çorak Ülke*'yi (1922) yazdığı sırada Eliot'ın yaratıcılığını körüklediği de bir gerçektir. Kabaca Kutsal Kâse efsanesinin etrafında yapılandırdığı bu şiirinde çeşitli kültürlerin klasik yazınına göndermeler vardır. *Çorak Ülke*, tasarlanmış çapraşıklığı ve zorluğuyla modernizmin kilometre taşlarından biri olmasının yanı sıra 20. yüzyıl edebiyatının en fazla etki yaratmış yapıtlarından biridir.

Yayıncılık başarısı

Çorak Ülke yayımlandığında Eliot önemli bir edebiyat dergisi kimliği kazanacak *Criterion*'ı kurdu. İki yıl sonra bir bankadaki düzenli işini bırakarak Faber & Gwyer (sonraki adıyla Faber & Faber) Yayınevinin yayın yönetmeni oldu. Burada gerçek mesleğini buldu ve kırk yıl boyunca W. H. Auden, Ezra Pound ve Ted Hughes gibi yazarların yanı sıra kendi kitaplarını tanıttı ve yayımladı. Ayrıca Joyce'un Ulysses'ini yayımlamakta ayak sürümesi ve Orwell'in alegorik romanı *Hayvan Çiftliği*'ni reddetmesiyle de ünlüdür.

Son yıllar

Eliot, 1927'de İngiliz vatandaşlığına geçti. Daha sonra, bu çifte vatandaşlığın başarısının anahtarı olduğunu söyleyecekti: "Ne İngiltere'de doğsaydım ne de Amerika'da kalsaydım asla böyle olmazdı." Hayatında iki sevgilisi daha oldu ve sonunda kendisinden otuz sekiz yaş küçük Esme Valerie Fletcher'la evlendi. Sekiz yıl sonra, 1965'te amfizemden öldü ve külleri vasiyeti üzerine *Dört Kuartet*'te sözünü ettiği atalarının köyü East Coker'da havaya saçıldı.

▽ **ŞAİR VE YAYINCI**
T. S. Eliot (sol baştaki), Londra'daki Faber & Faber Yayınevinin 25 Mart 1944 tarihinde yapılan yönetim kurulu toplantısında; savaş zamanı kâğıt istihkakının en iyi ne şekilde kullanılacağı konusu tartışılıyor.

BAĞLAM
İnanç ve şiir

Eliot, bir Üniteryan ailede yetişti ve çok geçmeden inancın tutucu değerlerinin toplumun iyiliği için bir güç olabileceğini anladı. Üniversitedeyken çok çeşitli Doğu ve Batı inanç sistemleriyle tanışan Eliot'ın Anglikan Kilisesinin gelenekçi Anglo-Katolik kanadına geçmesi, neredeyse bütün dinleri aforoz eden modernist birçok çağdaşını şaşırttı. İnançları, sonraki şiirlerinin, özellikle de *Dört Kuartet*'in temalarını etkiledi. Altı yıl içinde yayımlanan, birbiriyle bağlantılı dört şiirden oluşan *Dört Kuartet*, bireyin zamanla, evrenle ve tanrısal olanla ilişkisi üzerinde yoğunlaşır.

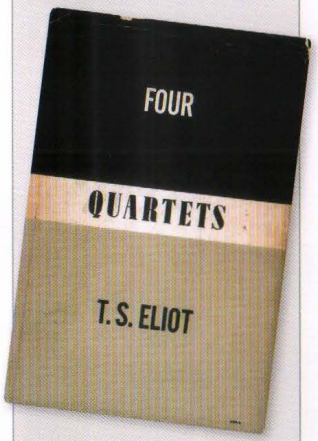

DÖRT KUARTET, BİRİNCİ BASKI, 1943

▷ **JEAN RHYS, 1921**
Genç Rhys'ın bu fotoğrafı Londralı fotoğrafçı Pearl Freeman tarafından çekildi; yazar bu dönemde yazı denemeleri yapıyordu.

Jean Rhys

1890–1979, DOMİNİKALI

Fuhuş, alkol, yerinden yurdundan olma ve umutsuzluk Rhys'ın sıkıntılı hayatının simgeleridir. Ötekileştirilmiş ve malından mülkünden edilmişlerin haline isyan eden yazılarını da benzer temalar biçimlendirir.

Jean Rhys, Charlotte Brontë'nin Jane Eyre (1847) romanındaki hapsedilmiş "Beyaz Kreol" Bertha Mason'ın arka planını anlatan başyapıtı *Geniş, Geniş Bir Deniz* ile 1960'ların ortasında ilgi odağı oldu. Rhys (kendi de bir Beyaz Kreol'dü) Brontë'den şöyle söz eder: "Brontë'nin Batı Hint Adalarıyla alıp veremediği ve onu öfkelendiren bir şey olmalı. Yoksa neden o korkunç deliye, Batı Hint Adalarından birini yakıştırsın?" Rhys'ın özel hayatının ayrıntıları, bağlam içinde onu "deli kadının intikamını almaya" (sağdaki kutu) yönelttı.

Sömürge yılları

Ella Gwendolen Rees Williams, sonraki adıyla Jean Rhys, 1890'da Dominika adasında doğdu. Kreol bir annenin ve Galli bir babanın kızı, sömürgeci toprak sahibi bir dedenin torunu olan Rhys'a okuldayken "beyaz karafatma" lakabı takılmıştı. Bu sömürge kökleri ve annesinin onu fazla beyaz tenli olduğu için reddetmesi de onun kendisini dışlanmış biri olarak hissetmesinde payı vardır; bu, kitaplarına ve tamamlanmamış otobiyografisi *Lütfen Gülümse*'ye (1979) dadanmış bir temadır.

1907'de, on altı yaşındayken (şimdiden Shakespeare, Dickens, Milton ve Byron'ı yalayıp yutmuştur) İngiltere'ye teyzesinin yanına gönderildi. Teyzesi, yeğeninin ülkeye "sömürgeden gelen genç birinin minnettar coşkusuyla" yaklaşmayı reddetmesine sinirleniyordu.

Dominika'dayken, genç kızın açık teni onun bir yabancı olduğunun göstergesiydi ve "siyahi olmak için dua edip duruyordu" İngiltere'deyse yeterince beyaz değildi ve Cambridge'deki okulunda ona "marsık" diyerek aksanıyla dalga geçiyorlardı. Bu nedenle fısıldayarak konuşmaya başlayacaktı.

1908'de Londra'daki Sahne Sanatları Akademisi'nde iki dönem okuduktan ve kısa bir süre revü kızı olarak çalıştıktan sonra Londra ve Paris'te giderek batağa saplanacaktı. Karayipler'e özlem duyan, yoksul düşmüş, köksüz ve istikrarsız Rhys'ın bir dizi kötü ilişkisi oldu; alkole sığındı ve kısa bir süre fahişelik yaptı. Sevgilisi yazar ve editör Ford Madox Ford tarafından reddedilmesinden sonra canla başla yazmaya başladı ve *Pozlar* (1928), *Ayrılıktan Sonra* (1931), *Karanlıkta Yolculuk* (1934) ve *Günaydın Gece Yarısı* (1939) kitaplarını kaleme aldı.

◁ **FORD MADOX FORD**
İngiliz yazar, 1920'lerde yayına hazırladığı edebiyat dergileriyle edebiyat alanında olağanüstü bir etkiye sahipti. Rhys ile ilişkisi bir buçuk yıl sürdü.

İktidara meydan okuma

Rhys, dili kemiğine kadar sıyırarak klostrofobik bir gerilim duygusu ve yüksek duygulanım yaratma becerisiyle olağanüstü, son derece duru ve sade bir düzyazı yarattı. Birden fazla bakış açısının kullanılması, anlatı kaydırmaları ve bilinç akışı teknikleri gibi Modernist ve Postmodernist yazınsal araçlarla zenginleşmiş yapıtları, toplumsal cinsiyet ilişkileri, kimlik ve baskı gibi konuları kucaklar. Bir eleştirmenin belirttiği gibi, Rhys "muktedirin kontrolü elinde olan dili ... sökerek bozar". Onun kitapları, 1980'lerin başlarından beri feminist ve postkolonyal kuramın ön cephesindedir. Özellikle *Geniş, Geniş Bir Deniz* romanı postkolonyal edebiyatın ana metinlerinden biridir; diğer nedenler bir yana, büyük İngiliz romanlarından birine parlak ve çetrefilli yaklaşımıyla dünyanın her yerinde edebiyat bölümlerinde okutulmaktadır.

Bilinmezlikten şöhrete

Rhys üç kere evlendi; kocalarının ikisi kara para yüzünden hapse atıldı. Oğlu, doğduktan üç hafta sonra öldü ve kızı uzun bir süre boyunca ondan uzak yaşadı. II. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında Rhys'ın yaşamı çalkantılı havasını sürdürdü; sarhoşluktan tutuklandı, psikiyatri kliniğine sevk edildi ve kısa süre hapis yattı. Yirmi yıldan uzun bir süre boyunca toplumdan uzak yaşadı; birçok kişi öldüğüne inanıyordu. Derken, 1966 yılında, *Geniş, Geniş Bir Deniz*'le tekrar ortaya çıktı; bu kitabı yazması yirmi yılını almıştı. Ertesi yıl, Rhys'a prestijli W.H. Smith Edebiyat Ödülü verildiyse de Rhys bu takdirin "çok geç geldiğini" söyleyecekti. 1979 yılında, Exeter'deki bir huzurevinde yalnız ve alkolik bir halde öldü.

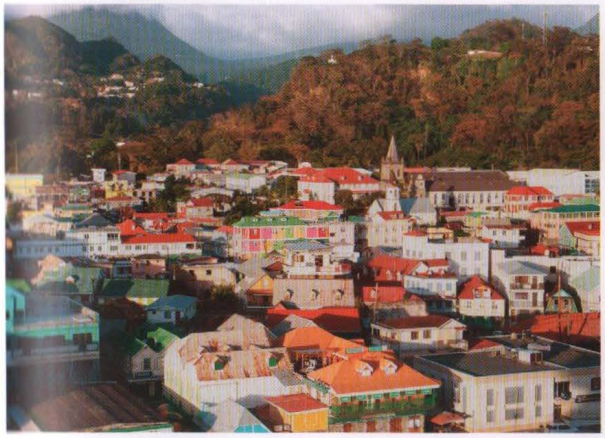

◁ **ROSEAU, DOMİNİKA**
Rhys, Batı Hint Adaları'nın başkenti Dominika'da doğdu. Irksal olarak bölünmüş bir toplumdu ve adada kölelik ancak 1834'te yasaklandı.

BAĞLAM

Öteki hikâye: Tavan arasındaki deli kadın

Geniş, Geniş Bir Deniz, Brontë'nin *Jane Eyre* romanında, kocası Bay Rochester tarafından tavan arasına kapatılan Kreol kadını Bertha Mason'ın geçmişini anlatır. Rhys'ın anlatısında, kendisine miras kalan bir Kreol kadını, yoksul düşmüş İngiliz Rochester'le evlenir ve kocası onun bütün mirasını elinden alarak kadını Jamaika'dan İngiltere'ye götürür. Kadın orada umutsuzluğa düşer ve sonunda delirir.

Brontë'nin metninde Bertha'nın deliliği doğduğu yerin "uygar olmamasına" bağlanırken, Rhys'ın yeniden kaleme aldığı kadının deliliğini kocasının ihaneti, iktidarını kötüye kullanması ve ayrıca kadının düşman tavırlı bir ülkede yabancılaşması tetikliyordu. Böylece, metin kadın dengesizliğine ve sömürgeci ötekiliğe ilişkin alternatif bir görüş sunar. Gelgelelim, Rhys'ın farklı seslere yer vermesi, metinde apaçık ve kesin bir hakikat duygusu edinilmesini engeller. Parçalı anlatı, kadının kendi sesini bulma ve parçalanmış dünyasından bir anlam çıkarma mücadelesini vurgular. Bu, Brontë'nin kadın kahramanı Jane Eyre'ın karmaşadan istikrara doğru emin adımlarla ilerlemesinden fersah fersah uzaktır.

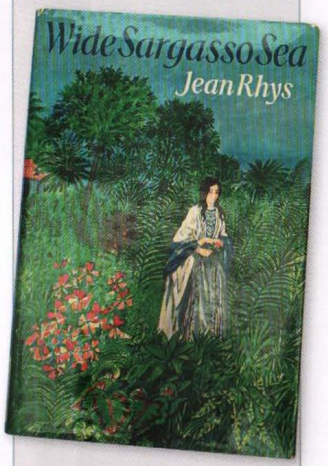

***GENİŞ, GENİŞ BİR DENİZ*, BİRİNCİ BASKI**

Marina Tsvetaeva

1892–1941, RUS

Çarlık yönetiminden Sovyet totaliterliğine kadar Rus tarihinin çalkantılı dönemi, Tsvetaeva'nın karışık hayatının arka fonunu oluşturuyordu. Çareyi çok kişisel ve lirik bir üslup benimsediği şiirine sığınmakta bulmuştu.

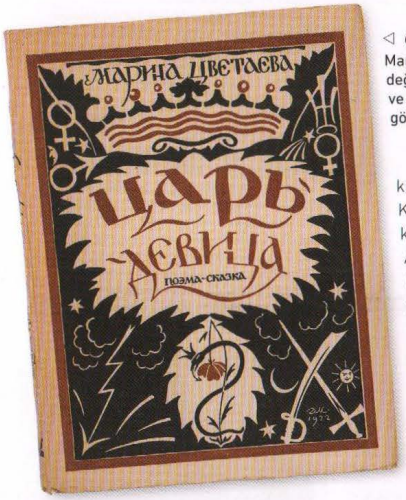

◁ **ÇAR-KIZOĞLANKIZ, 1922**
Marina Tsvetaeva'nın şiiri ani ritim değişiklikleri, alışılmadık söz dizimi ve Rus halk şarkılarına göndermeleriyle tanınır.

Marina Tsvetaeva, 1892'de Moskova'da aydın bir aileye doğdu. Hüsrana uğramış bir konser piyanisti olan annesi Maria, bir sanat tarihi profesörünün ikinci eşiydi. Marina ile üvey kardeşleri arasında sürekli bir gerginlik yaşanıyordu. Aile sürekli geziyor, bütün Avrupa'yı dolaşıyordu; böylece Marina İtalya, İsviçre ve Almanya'da eğitim gördü.

1908'de Paris'te, Sorbonne'da edebiyat tarihi okudu ve 1910'da ilk şiir kitabı, *Akşamın Albümü*'nü kendi parasıyla yayımladı. Kırım'a taşındıktan sonra, Karadeniz kıyısındaki tatil beldesi Koktebel'de bir yazar çevresine katıldı. Burada bir şair ve Harp Akademisi'nde öğrenci olan Sergei Efron'la tanıştı ve 1912 yılında onunla evlendi. Irina ve Alya adında iki kızları oldu. Mutlu bir evliliklerinin olması, Sergei İç Savaş'ta savaşırken Marina'nın özellikle şair Osip Mandelstam ve Sophia Parnok ile ilişki kurmasını engellemedi.

Moskova'dan Paris'e

Tsvetaeva ve kızları, Sergei'ye katılma umuduyla 1917'de Moskova'ya gittilerse de açlıktan kırılan şehirde yoksul ve yapayalnız kalakaldılar. Marina, güvenliklerini sağlamak için kızlarını bir devlet yetimhanesine yerleştirmeye karar verdi. Irina 1920'de açlıktan öldü; bir yıl sonraysa Marina ile Alya o sırada Berlin'de olan Sergei'in yanına gittiler. Aile nihayet 1925'te Paris'e yerleşti ama hayat kolay olmaktan uzaktı. Hâlâ yoksulluk içinde yaşıyorlardı ve üstelik 1925'te oğulları Georgy dünyaya gelince besleyecek bir boğaz daha oldu. Sergei, Marina'nın haberi olmadan Sovyet gizli polisi için çalışmaya başladı ve 1937 yılında Fransız polisi tarafından bir Sovyet sığınmacıyı öldürmekle suçlandı. SSCB'ye kaçarak bir yıl önce oraya dönmüş olan Alya'nın yanına gitti. Marina, 1939'da SSCB'ye döndüğünde bırakın bir yayıncıyı, düzenli bir iş bulmanın bile imkânsız olduğunu gördü. Derken hem Sergei hem de Alya casusluk suçlamalarıyla tutuklandı. Alya bir çalışma kampına gönderilirken Sergei idam edildi. Marina, 1941'de SSCB'nin Alman işgaline uğraması üzerine Yelabuga'ya tahliye edildi. Yerinden yurdundan olan ve hayatını kazanmak için hiçbir yol bulamayan Marina 31 Ağustos 1941'de kendini astı.

Edebi miras

Tsvetaeva, en çok ilişkilerini, karşılıksız aşklarını ve iç dünyasını içtenlik ve tutkuyla kurcaladığı lirik şiir kitaplarıyla hatırlanıyor. Şair, "Usulca akan şiirlere inanmıyorum; yürekten çağlamaları gerekiğine inanıyorum," diyordu. Eserlerinde büyük bir yoğunlukla kadın cinselliğinden, yeni doğmuş çocuğun öldürülmesine ve Rusya'nın "berbat yıllarında" kadınların deneyimlerine kadar uzanan bazıları hassas çok çeşitli konularla yüzleşiyordu.

PORTRE
Maximilian Voloshin

Şair ve eleştirmen Maximilian Voloshin, Tsvetaeva'nın şiirinin ilk destekleyicisidir. Şairin *Akşamın Albümü*'nden etkilenen Voloshin onunla iletişime geçer ve çok geçmeden yol göstericisi olur. Karadeniz kıyısında, Koktebel'deki evi her türlü siyasi düşünceye sahip yazarlar ve ressamlar için bir sığınaktı; çok sayıdaki konukları arasında Maksim Gorki ve Nikolay Gumilyov da vardı. Voloshin, Tsvetaeva'yı Aleksandr Blok ile Anna Ahmetova'nın Simgeci şiirleriyle tanıştırdı; bu şiirler onun yapıtları üzerinde ömür boyu süren bir etki yarattılar.

VOLOSHİN'İN KOKTEBEL, KIRIM'DAKİ HEYKELİ

"**Aşkta aslolan** nedir? **Bilmek** ve **gizlemek.**
Sevdiğiniz kişiyi bilmek ve sevdiğinizi **gizlemek.**"

MARINA TSVETAEVA, *ESKİ PİMEN'DEKİ EV*

▷ **MARINA TSVETAEVA, 1911**
Şairin bu portresi, arkadaşı ve yol göstericisi Maximilian Voloshin tarafından Kırım'ın Koktebel beldesindeki büyük evinde yapıldı.

F. Scott Fitzgerald

1896–1940, AMERİKALI

Fitzgerald, Caz Çağı'ndaki varlıklı Amerikalıların yaşamlarını sergileyen yapıtlarıyla ünlüdür. Kimisi otobiyografik nitelikteki kitapları, karakterlerinin çekiciliğini ve aynı zamanda derinlerde saklı kusurlarını canlı bir şekilde betimler.

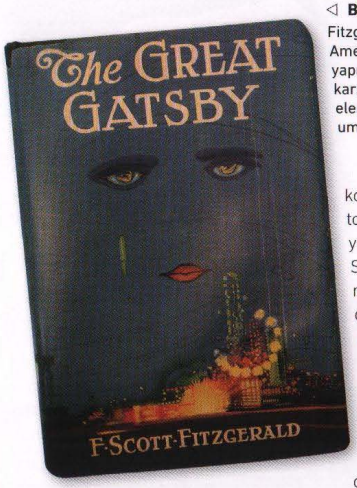

◁ **BİRİNCİ BASKI**
Fitzgerald'ın *Muhteşem Gatsby*'si bugün Amerikan edebiyatının büyük yapıtlarından biri olarak görülmesine karşın, ilk yayımlandığında farklı eleştiriler aldı ve ilk satışları hiç de umut verici değildi.

Francis Scott Key Fitzgerald, 1896 yılında Minnesota'nın St. Paul şehrinde doğdu. Ailesinin hali vakti yerindeydi. Annesi Molly McQuillan Fitzgerald, toptancı olarak servet yapmış İrlandalı bir ailenin kızıydı. Fitzgerald'a, Amerikan Milli Marşının ("Yıldızlarla Bezeli Sancak") söz yazarı olan ve ailenin baba tarafından akrabası Francis Scott Key'in adı verildi.

Fitzgerald çeşitli Katolik okullarına ve ardından Princeton Üniversitesine gitti. Orada, halkın beğeniyle takip ettiği Triangle Club'a (müzikal komediler sahneye koyan bir tiyatro topluluğu) katıldı ve New Yorklu yayın şirketi Charles Scribner's Sons tarafından reddedilen bir roman yazdı. Princeton'ın edebiyat çevrelerinde parlak biriydi ve daha sonra ünlü bir edebiyat eleştirmeni olacak Edmund Wilson gibi genç yazarlarla kalıcı arkadaşlıklar kurdu. Ayrıca *Muhteşem Gatsby* dahil romanlarındaki kadın kahramanların birkaçına model oluşturacak Chicago'lu Ginevra King'e âşık oldu.

Scott ve Zelda

Fitzgerald'ın edebiyat faaliyetleri ve King'e olan karşılıksız aşkı derslerinden uzaklaşmasına neden oldu ve 1917 yılında bölümünü bitiremeden Princeton'dan ayrılıp orduya katıldı. I. Dünya Savaşı'nda cephede savaşacağını düşünüyordu ama cepheye gönderilmesinden önce savaş sona erince ABD'deki görevinde kaldı. Bu sırada, bir Alabama Yüksek Mahkeme yargıcının kızı Zelda Sayre ile tanıştı ve nişanlandı.

Fitzgerald evlenecek kadar para kazanabileceği düşüncesiyle reklamcılık sektöründe bir iş buldu fakat Zelda nişanı bozdu ve kısmen de olsa bunun nedeni Fitzgerald'ın yeterince zengin olmamasıydı. Fitzgerald St Paul'e döndü, araba tavanlarının tamiriyle ilgili bir işe girdi ve Princeton'da yazmış olduğu romanı dayanak alan bir roman yazmaya koyuldu. Artık *Cennetin Bu Yanı* adını verdiği roman, 1920'de yayımlandı.

▷ **F. SCOTT FITZGERALD, 1928**
Fitzgerald, bu fotoğrafının çekildiği sıralarda ününün zirvesindeydi ve halk tarafından gösterişçi bir çapkın olarak tanınıyordu. İçkiciliği ve verdiği partilerle ünlenmesine karşın yazdığı metni defalarca gözden geçirip düzelten, titiz bir yazardı.

PORTRE
Maxwell Perkins

Editor Maxwell Perkins (1884-1947), 1910 yılından ölünceye kadar New Yorklu yayıncı Charles Scribner's Sons için çalıştı. Yayınevinde çalışmaya başladığında çoğunlukla isim yapmış yazarların kitaplarını yayımlasa da yeni yetenekler konusunda burnu iyi koku alıyordu. F. Scott Fitzgerald, Ernest Hemingway, Thomas Wolfe ve başka birçok ünlü Amerikalı yazarın kitaplarını ilk yayımlayan kişiydi. Bu yaklaşım o zamanlar yeniydi; yayıncılar umut verici yazar avına pek çıkmıyorlardı. Üstelik Perkins onların yapıtlarını geliştirmelerine, ayrıntıları cilalamalarına, daha iyi anlatı yapıları kurmalarına ve alakasız malzemeyi kesip atmalarına yardımcı olma konusunda da becerikliydi. ABD'de edebiyat ve yayıncılık üzerinde kalıcı bir etki yarattı.

PERKINS MASASININ BAŞINDA

"O ümitledir ki şimdi **sefer etmekteyiz**, biz o **akıntıya karşı** giden tekneler, **durmadan** geriye, **geçmişe** çarpılıp atılsak da ne gam..."

F. SCOTT FITZGERALD, *MUHTEŞEM GATSBY*

△ **FITZGERALD'LAR İTALYA'DA**
F. Scott Fitzgerald, eşi Zelda ve kızları Scottie'nin yer aldığı bu fotoğraf İtalya'da çekildi. Amerikalı yazarların "yitik kuşağı"ndan birçok kişi gibi Fitzgerald da fazla seyahat ediyor ve yurtdışında yaşıyordu.

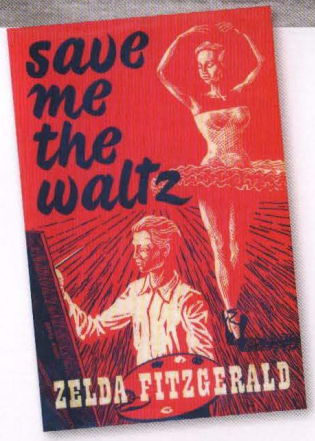

△ ***SON VALSİ BANA SAKLA***
Fitzgerald'ın eşi Zelda, zihinsel bir rahatsızlığın ardından kendini toparladığı dönemde yazdığı romanını 1932'de *Son Valsi Bana Sakla* adıyla yayımladı. Zelda'nın yaşamıyla ilgili bu yarı-otobiyografik kitap, sadece özel hayatının sergilenmesinden ötürü değil, aynı zamanda kendi sanatsal malzemesi olarak gördüğü şeyin kullanılmış olduğunu düşündüğünden Fitzgerald'ın canını sıktı.

Princeton'a giren, orduda görev yapan ve sevdiği kadını daha zengin bir rakibe kaptıran genç bir adamın hikâyesiydi. Kitabın düzenli satması Fitzgerald'ın edebiyat kariyerinin başladığının göstergesiydi. Yazarak iyi para kazanabileceğini Zelda'ya kanıtlamıştı ve ikisi çok geçmeden evlendiler.

Bir servetin miras kalmasını beklerken alkol batağına saplanan büyüleyici ve genç bir çifti anlattığı ikinci romanı *Güzel ve Lanetli* 1922 yılında piyasaya çıktı. Kitap, önceki kadar tutulmadıysa da *Cennetin Bu Yanı*'nın getirdiği ün, Fitzgerald'ın kısa hikâyeler için yüksek ücretler talep edebileceği anlamına geliyordu. Bu hikâyelerin çoğu *The Saturday Evening Post ve Collier's Weekly* gibi dergilerde yayımlanıyordu.

Güzel ve Lanetli, bir açıdan Fitzgerald'ın kendisine yönelttiği bir uyarıydı. Hem o hem de Zelda aşırı içki içiyorlardı; Amerika'daki hayatın baskılarından kurtulmak için Fransa'ya taşındılar ve Riviera'daki sürgün topluluğunun önde gelen isimleri oldular. Fransa'ya yerleşmelerinden kısa süre sonra, Fitzgerald en ünlü kitabı *Muhteşem Gatsby*'yi (1925) tamamladı. Roman, Long Island'da oturan ve birbirine komşu zenginleri anlatıyor, Jay Gatsby ile Gatsby 'nin güzel Daisy Buchanan'a olan aşkını merkeze alıyordu. Bu roman zenginliğin, tarzın ve şaşaanın içkiyle, zinayla ve hiddetli ölümle gölgelendiği Amerikan Rüyasını sorgulayan bir anlatıdır. *Muhteşem Gatsby* capcanlı, kimi zaman lirik betimlemeleri ve büyülenmiş, saf bir gözlemci olarak anlatıcı Nick Carraway'in ustalıklı kullanımıyla Fitzgerald'ın olgunluğa ulaşan üslubunun somut bir örneğidir.

İçki ve çöküş

Fitzgerald'ın hikâyeleri umut vaat eden ama hayatları zayıflık, yozlaşma

BAŞYAPITLARI

1920
Cennetin Bu Yanı, Maxwell Perkins'in ısrarıyla yayımlanır. Yaklaşık 50.000 satarak Fitzgerald'ı üne kavuşturur.

1922
Güzel ve Lanetli yayımlanır; gelgelelim, Fitzgerald çok daha başarılı romanlardan elde edilecek gelirin bile onu zengin etmeyeceğini anlar.

1922
Fitzgerald'ın *Caz Çağı Öyküleri*'nde zenginliğin musibetlerine ilişkin bir mesel niteliğindeki *Ritz Büyüklüğünde Bir Elmas* isimli kısa hikâye yer alır.

1925
Muhteşem Gatsby yayımlanır. İleride birçok okur tarafından Fitzgerald'ın başyapıtı sayılacaktır.

1941
Son Patron, Fitzgerald'ın son ve tamamlanmamış romanıdır. Yazarın arkadaşı Edmund Wilson'ın editörlüğüyle yayımlanır.

"Birini **eleştirmeye** kalkacak olursan **unutma**, bu dünyadaki herkes senin sahip olduğun **olanaklara sahip** olmadı."

F. SCOTT FITZGERALD, *MUHTEŞEM GATSBY*

veya içki sonucu mahvolan kahramanların etrafında döner. Fitzgerald'ın kendi hayatı da karakterleriyle benzer bir çizgide ilerliyordu. Fitzgerald giderek daha fazla içiyor ve Fransa'da Zelda'yla birlikte sürdürdükleri savurgan hayat yüzünden sürekli para sıkıntısı çekiyorlardı. Fitzgerald, editörü Maxwell Perkins ve temsilcisi Harold Ober'den sürekli borç alıyordu. Ober sonunda onun borçlarını kapatmayı reddedince, Fitzgerald onunla ilişkisini kopardı.

1920'lerin sonlarında, Zelda'nın zihinsel sağlığının hassas olduğu ortadaydı ve 1930 yılında şizofreni tanısı konuldu. Stres, Zelda'nın bakım ihtiyacı ve doktorların çığ gibi büyüyen faturaları Fitzgerald'ın üzerindeki baskıyı giderek artırıyordu ki bu da masrafları karşılamak için daha fazla hikâye yayımlamak zorunda olduğu anlamına geliyordu. Çift, ABD'ye geri döndü. Zelda, Maryland hastanesine yatırıldı ve Fitzgerald sonraki romanı üzerinde çalışmaya başladı. Fakat daha fazla kısa hikâye yazması gerektiğinden yavaş ilerliyordu. Hastalarından birine âşık olan bir psikiyatristle ilgili *Sevecendir Gece* romanı nihayet 1934'te yayımlandı.

Hollywood yılları

Fitzgerald daha önce sinema için bir şeyler yazmıştı; 1937 yılında Metro-Goldwyn-Mayer yapım şirketiyle bir senaryo sözleşmesi imzaladı. Bu arada, Zelda'nın durumu kötülemişti ve şiddet içeren davranışları her geçen gün artıyordu; sonunda temelli hastaneye yatırıldı. Fitzgerald Hollywood'a taşındı, orada film şirketinin bir bungalovunda yaşadı ve *Rüzgar Gibi Geçti*'nin filme çekilmeyen bir versiyonu da dahil çok sayıda senaryonun üzerinde çalıştı. Bu işten hoşlanmıyordu (sinemacı Billy Wilder, onu tesisat işi yapmak için tutulmuş muhteşem bir heykeltıraşa benzetiyordu), ama iyi kazandırıyordu. Köşe yazarı Sheilah Graham'la birlikte olmaya başladı. Bu ilişki onu biraz rahatlattıysa da hâlâ aşırı içki içiyor olması zaman zaman öfke patlamalarına yol açıyordu.

Fitzgerald, Graham'la birlikte yaşarken son romanı *Son Patrona*'a başladı. Hikâyesi Hollywood'da geçiyordu ve ana karakteri, kitabın adında sözü edilen patron Monroe Stahr, film yapımcısı Irving Thalberg'e dayanıyordu. Kalemi yeni bir dalga yakaladığı sırada, Fitzgerald 1940 yılında, kırk dört yaşındayken kalp krizinden öldü ve romanı yarım kaldı.

Kırılgan rüyalar

Fitzgerald'ın romanlarının her biri, Amerikan Rüyasının farklı bir yanını ele alır ve o rüyanın kaçınılmaz kırılganlığını, insanların yaşamlarının nasıl rayından çıkarak umutlarının birer ukdeye dönüştüğünü anlatır. Bunun yanı sıra kitaplarının çoğunda otobiyografik unsurlar vardır: Zengin ailesi, elit eğitimi ve Zelda ile yakın ilişkisi sayesinde sahip olduğu büyük potansiyele karşın Fitzgerald'ın rüyalarının da ancak sınırlı bir kısmı gerçeğe dönüşür.

△ **SHEILAH GRAHAM, y.1945**
Fitzgerald'ın İngiliz asıllı sevgilisi Sheilah Graham, Hollywood ünlülerinin yaşamları ve aşklarıyla ilgili dedikodular yazan tanınmış bir köşe yazarıydı. Daha sonra başrollerini Gregory Peck ile Deborah Kerr'in oynayacağı bir filme uyarlanan *Vefasız Sevgili* isimli kitabında Fitzgerald ile olan hayatını yazdı.

Fitzgerald hayattayken salon adamlığı ve hovardalığıyla nam salmış olsa bile, bugün Amerika'nın en büyük romancılarından biri sayılıyor. Amerika'daki hayatın iniş ve çıkışlarını insanın içine işleyen tarzda anlatımı, 1920'ler ve 30'larda ülkenin "yitik kuşağını" capcanlı bir şekilde gözler önüne sermesi ve karakterlerinin hiç kaybolmayan çekiciliği kitaplarının hâlâ basılmasını sağlarken, başta *Muhteşem Gatsby* olmak üzere romanları birçok uyarlama ve filme de esin kaynağı oldu.

BAĞLAM

Altın Sahil

Scott ve Zelda, 1922 yılında çocukları yeni doğduğunda Great Neck, Island'ta bir ev kiraladılar. Yakınlarındaki, Long Island'ın Altın Sahil olarak da adlandırılan Kuzey Kıyısı, Vanderbilt'ler, Woolworth'ler ve Guggenheim'lar gibi ultra zengin ailelerin yaz aylarını geçirdikleri popüler bir tatil beldesiydi. Fitzgerald'lar, zenginlerin kocaman evlerinde düzenlendikleri abartılı partilere katıldılar. *Muhteşem Gatsby* fikri işte bu dekadan ve elit atmosferde şekillendi. Kitapta, yeni zenginler, yazarın uydurduğu West Egg semtinde, servet mirasçısı ailelerse East Egg'te otururlar.

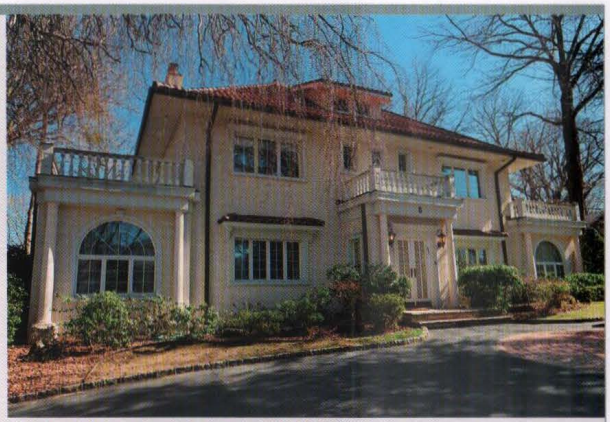

FITZGERALD'IN GREAT NECK, LONG ISLAND'DAKİ EVİ

William Faulkner

1897–1962, AMERİKALI

Nobel ödüllü yazar Faulkner'ın kitaplarının çoğu doğduğu Mississippi bölgesinde geçer. Faulkner, muhteşem hayal gücü ve gözüpek tekniğiyle, 20. yüzyılın önde gelen Amerikalı yazarı olarak görülür.

William Cuthbert Faulkner, kitaplarıyla özgeçmişi arasında bağlantı kurulması düşüncesine karşıydı. Bir defasında, hayatının kayıtlı tarihinin "kitaplar yazdı ve öldü"den öte olmamasını istediğini yazmıştı. Yine de Faulkner'ın yapıtları, onun sosyal arka planının derinlerine kök salmıştır ve onun kafasındaki iblislerle cebelleşir ki bunlar ancak Amerikan'ın Derin Güneyinden gelen bir beyaz adam tarafından yazılabilirdi.

Faulkner, 1897'de, New Albany, Mississippi'de doğdu ve hayatının büyük bölümünü geçireceği yakındaki Oxford'da büyüdü. Hayal gücünü kullanarak Kuzey Mississippi'nin bu bölgesini romanlarının çoğuna sahne olacak uydurma Yoknapatawpha yöresine dönüştürecekti. Oxford, 20. yüzyılın başlarında Mississippi Üniversitesine ev sahipliği yapsa da topu topu 2000 nüfusa sahipti. Bu küçük kırsal kasabada büyüyen Faulkner, ayrıcalıklı aile geçmişine karşın toplumun her kesimiyle kaynaştı. Yoksul beyazlar ile siyahilerin konuşmalarındaki ince farkları titizlikle yakalama konusunda küçüklüğünden beri sahip olduğu beceri, yapıtlarının en güçlü yanlarından biri oldu.

Güneyin tarihi

Faulkner'lar (ya da öteden beri yazdığı şekliyle Falkner'lar) yörenin aristokrat

▽ **ÜNİVERSİTE EĞİTİMİ**
Faulkner, liseden mezun olmamıştı, ama savaş gazileri için uygulanan özel kontenjanla kısa bir süre Mississippi Üniversitesine gitti.

PORTRE
Sherwood Anderson

Faulkner'ın 1920'lerde kendisine usta bellediği Sherwood Anderson (1876-1941), kırsal Ohio'lu yoksul bir aileden geliyordu. Önce bir iş adamı olarak hayata atıldı, ardından da yazar olmak için işini ve ailesini terk ederek Chicago'ya gitti. Anderson, 1919'da yayımlanan kısa hikâyeler derlemesi *Kasabamız* ile ismini duyurdu, ki bu kitabı hâlâ en iyi yapıtı olarak görülmektedir. Romanları arasında *Bir Sürü Evlilik* (1923) ve *Karanlık Kahkaha* (1925) yer alır. John Steinbeck ve Ernest Hemingway de, Anderson'un yazarlığından etkilenenler arasındadır.

SHERWOOD ANDERSON
CHICAGO'DA, 1922

◁ **FAULKNER, 1955**
Yazarı elinde piposuyla gösteren bu fotoğraf *Bir Masal* romanıyla Pulitzer Edebiyat Ödülünü kazandığı yıl çekildi. Yazara Pulitzer Ödülü ikinci defa (ölümünden sonra) pikaresk romanı *Yağmacılar* (1962) için verildi.

"Sil baştan **hep aynı hikâyeyi anlatıyorum: Ben** ve **dünya.**"

WILLIAM FAULKNER

ailesiydi. William Faulkner'ın büyük-büyükbabası İç Savaş'ta Güney Ordusunda görev yapmış bir albaydı; halkın hakkında efsaneler uydurduğu amansız bir kahramandı. Faulkner'ın babası, aile geleneğinin silik bir mirasçısıydı. Aile geçmişinin sağladığı ayrıcalıklara karşın hayatını kazanmak için didinirken, bir Güneyli hanımefendi olma sevdasındaki eşi tarafından aşağılanıp durdu. Bu tarihsel hava, yarı efsaneye dönüşmüş geçmişine yakışır şekilde yaşayamadığının bilincinde olan ve modern hayata ayak uydurmaktan uzak, köhneleşmiş değerlere saplanıp kalmış bir toplum havası Faulkner'ın kitaplarında, yoğun bir şekilde hissedilir. Beyaz Güney'in kendi geçmişine bakışındaki karanlık kusurun, korkunç kölelik suçunu kabullenememesinin Faulkner da pekâlâ farkındadır. *Ses ve Öfke* (1929) romanındaki güçlü ve sempatik Dilsey Gibson karakterine model oluşturan, siyah sütannesi Callie Barr çocukluğunda onun en bağlı olduğu insanlardan biriydi. Fakat, hiçbir zaman siyah insanları beyazlarla tamamen eşit göremedi.

▽ **PAMUK PLANTASYONU**
Absalom, Absalom dahil Faulkner'ın kitapları, plantasyon kültürüne ve tarlalarda çalışan siyah insanlar için yaşamın dayanılmaz acımasızlıktaki şiddetine bir pencere açarlar. Bu taşbaskıda, Faulkner'ın avucunun içi gibi bildiği Mississippi nehrindeki bir 19. yüzyıl pamuk plantasyonu resmediliyor.

Savaş yılları

Faulkner sadece yarım yamalak bir resim eğitimi aldı; ne okula ne kısa üniversite hayatına kendini verebildi. Öte yandan, ergenlik yıllarında modern edebiyat yapıtlarını bol bol okumaya ve kendi ifadesiyle öncelikle "zamparalıklarına malzeme olsun diye" şiir yazmaya başladı.

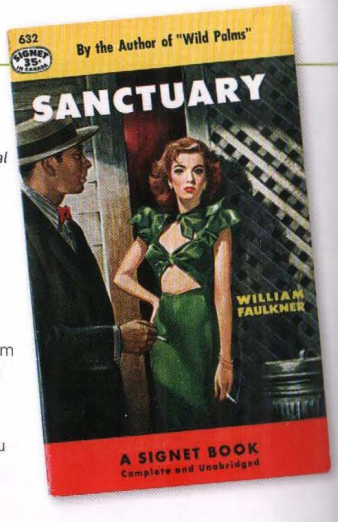

▷ ***KUTSAL SIĞINAK*, 1940 BASKISI**
Faulkner, suç romanı niteliğindeki *Kutsal Sığınak*'ı para için, yani kendi deyişiyle "tencereyi kaynatmak" için yazdı. Yayıncılar satışı artırmak için kitaba dikkat çekici bir kapak yaptılar.

Hep akranlarının kendisini bir eylem adamı olarak kanıtlaması yönündeki baskısını üzerinde hissediyordu; gelgelelim ABD 1917'de I. Dünya Savaşı'na katıldığında, çok kısa boylu olduğu için oraya kabul edilmedi. Faulkner da, pilot olarak İngiliz kuvvetlerine gönüllü katılarak bu aşağılamaya tepkisini gösterdi. Kanada'da pilotluk eğitimi almasına karşın savaş bitmeden uçamadı ama insanlara uçtuğu, hatta savaşta yaralanmış olduğu izlenimini verdi. İlk romanı, *Askerin Ödülü* (1926) daha hiçbir şey görmeden savaşın çok kısa sürede sona ermesine üzülen bir karakterin bakış açısından anlatılır.

Yaratıcılık patlaması

Faulkner, savaştan hemen sonraki yıllarda kendisini bir şair olarak

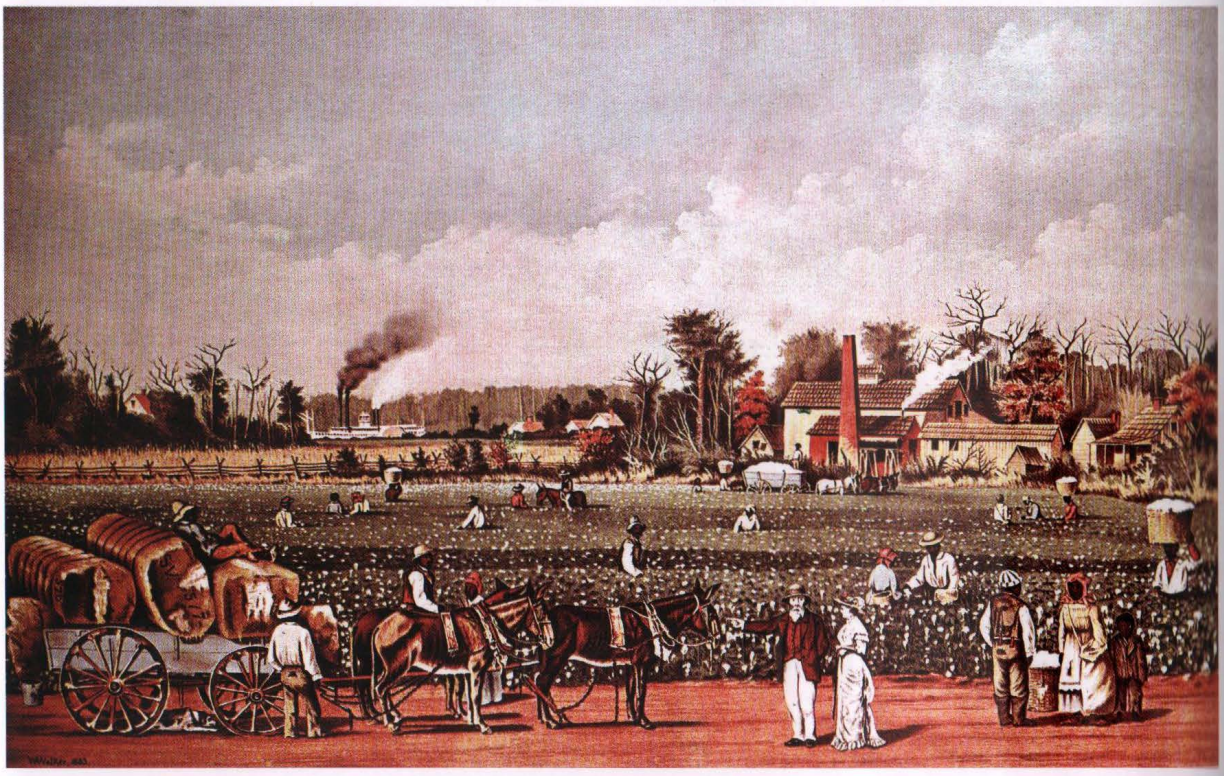

görüyordu. İlk yayımlanan kitabı, *Mermer Pan* (1924) isimli bir şiir derlemesiydi; oysa şiir pek yetenekli olmadığı bir türdü. 1920'lerin ortalarında bir süre New Orleans'ta yaşadı, şehrin canlı bohem sanatçı çevrelerine girdi ve orada ünlü romancı Sherwood Anderson'la tanıştı. Anderson'ın etkisiyle romana yöneldi. New Yorklu bir yayıncının kabul ettiği *Askerin Payı*'nı New Orleans aydınlarına yönelik bir taşlama niteliğindeki *Sivrisinekler* (1927) izledi. Her iki kitap da pek bir heyecan yaratmadı. Faulkner hâlâ kendi sesinin arayışı içindeydi.

Faulkner'ın 1920'lerin sonlarıyla 1930'ların başlarındaki o muhteşem romanları yazmasını sağlayan olağanüstü yaratıcılık patlamasını doğuran değişimin ne olduğu bulanıklığını hâlâ koruyor. Yine de duygusal çalkantı içinde bir dönem geçirdiğini biliyoruz. Oxford, Mississippi'ye dönen Faulkner, gençliğinde sevmiş ve yitirmiş olduğu, ama artık boşanmış olan Estelle Oldham'la evlendi. Gelgelelim, bu birleşmeyle ilgili duyguları sıcak ve romantik olmaktan öte kasvetli ve hiddet doluydu. Edebiyat kariyeri başarısız görünüyordu: Kendisinin üçüncü, ama aile tarihini dayanak aldığı ve uydurma Yoknapatawpha İlçesi'nde geçen ilk romanı *Toz İçindeki Bayraklar* 1927'de yayıncısı tarafından reddedildi (daha sonra bu metnin gözden geçirilmiş bir versiyonu 1929'da *Sartoris* adıyla yayımlanacaktı).

Reddedilen Faulkner potansiyel yayıncıları veya okuyucuları düşünmeden, sırf kendisi için bir roman yazarak tepki gösterdi. Sonucu *Ses ve Öfke* oldu; birinci bölümü, küçük bir çocuğun akıl yaşına sahip yetişkin bir "geri zekâlının" zaman kaydırmalı bilinç akışı yoluyla anlatılan bir romandı; daha baştan okuyucular için caydırıcı görünüyordu. Yine de Faulkner romanın anlatımında kullanılan karakterlerin zihinlerine nasıl gireceğini ve onların bazen komik ama çoğunlukla tedirgin edici deneyimlerini her birine uygun bir üslupla nasıl ifade edeceğini keşfetmişti. Üstelik çocukluğuna uzanan duygusal malzemeleri de geçmişinden bulup çıkarıyordu. Okuyucular tarafından takdir görmesi seneler alacak olsa bile ortaya çıkan bir başyapıttı.

◁ **WILLIAM VE ESTELLE**
Faulkner, eşi Estelle'le birlikte evleri Rowan Oak'un önünde. Estelle'in birinci evliliğinden iki çocuğu vardı. Çiftin ilk çocuğu Alabama, 1931'de bebekken öldü; ikinci çocukları Jill uzun yıllar yaşadı.

Mali durumu bozuluyor

Pahalı yaşam tarzını sürdürecek nakit paraya sıkışan Faulkner, zamanın tutulan sert suç romanı türünde para getirecek bir roman yazdı. *Kutsal Sığınak*, yazarın amansız kadın düşmanlığını ifade eden vahşi bir tecavüz ve kaçırılma hikâyesiydi. 1931 yılında yayımlandığında, hafızalardan silinmeyecek denli korkutucu kötü karakteri gangster Popeye'si ve şok edici cinsel şiddet sahneleriyle Faulkner'ın ilk başarılı kitabı olacaktı. Üstelik, eleştirmenlerin dikkatini

BİÇİM

İki öykü, tek kitap

Faulkner'ın romanı *Çılgın Palmiyeler* (1939) –ki daha sonra yazarın düşündüğü *Seni Unutacak Olursam Kudüs* adıyla yayımlanacaktı– dönüşümlü bölümler halinde anlatılan ve birbiriyle alakasızmış gibi görünen iki hikâyeden oluşur: "Çılgın Palmiyeler" ve "İhtiyar Adam". "Çılgın Palmiyeler", aza verici bir aşk hikâyesidir ve bir kadının kürtaj sırasında ölümüyle sona erer. "İhtiyar Adam"daysa hamile bir kadının bir Mississippi taşkınından kurtulmasına ve doğum yapmasına yardımcı olduktan sonra hapishaneye geri dönen bir mahkûm anlatılır. İki hikâye arasında, beşer bölüm olmaları ve daha da dikkat çekeni hamilelik teması gibi paralellikler vardır. Ne var ki, eleştirmenler, Faulkner'ın bu iki hikâyeyi yan yana getirmekle önemli bir bütün yaratmayı başarıp başarmadığı konusunda uyuşamamışlardır.

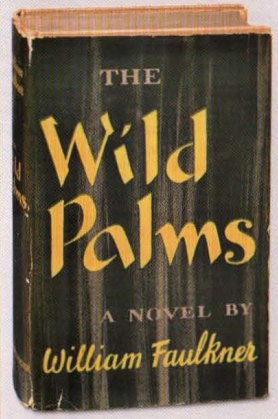

ÇILGIN PALMİYELER, BİRİNCİ BASKI, 1939

"Ben var **olmasaydım bile**, bir başkası beni, Hemingway'i, Dostoyevski'yi, **hepimizi yazardı...**"

WILLIAM FAULKNER

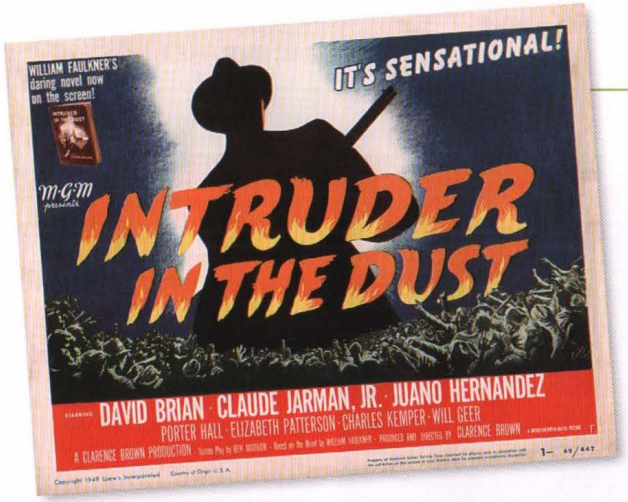

△ **FİLM UYARLAMASI**
Faulkner'ın aynı adlı romanından uyarlanan ve yazarın memleketi Oxford, Mississippi'de çekilen *Toza Bulaşan* (1949) filminin posteri. Kitap bir beyaz erkeği öldürmekle suçlanan siyahi bir çiftçinin hikâyesini anlatır. Roman, Güneyli beyazlardan geleneksel ırkçılıklarıyla hesaplaşıp bunu alt etmelerini talep ediyordu.

geriye dönük olarak *Ses ve Öfke*'ye çekmeyi de sağladı. Ne var ki romanları birkaç binden fazla satış yapmadığı için Faulkner'ın para sıkıntısı devam etti.

Hollywood yılları

Faulkner, *Döşeğimde Ölürken* romanını, 1929 yılının sonlarında, altı haftada, Mississippi Üniversitesinin elektrik santralinde gece bekçiliği yaparken yazdı. *Ses ve Öfke*'deki teknik kazanıma dayanan ve farklı anlatı seslerinin bu sefer on beşe çıktığı romanı da edebiyat klasikleri arasına girecekti. Ardından bu olağanüstü yaratıcı dönemin son yapıtı olarak *Ağustos Işığı* geldi; ırksal tutumları ve birbirine kenetlenmiş bir topluluğun önyargılarını ele alan, dışlanmışlara ve uyumsuzlara ilişkin ahlaki düzlemde karmaşık bir romandı.

Faulkner, on yıl boyunca roman ve kısa hikâye yazmaya hiç ara vermedi fakat, para ihtiyacına ancak bir Hollywood senaristi olarak imza atmasıyla çözüm bulabildi. Aşırı içmesi ve genel anlamda güvenilmez karakteri çok geçmeden efsane oldu. Onu sinema patronlarının gazabından yönetmen Howard Hawks ile kurduğu arkadaşça ilişki kurtarıyordu. Sinemaya en büyük katkısı, *Sahip Olmak ve Olmamak* (1944) filminin senaryosunun bir kısmını yazmış olmasıdır.

Faulkner'ın Meta Doherty ile Hollywood'ta başlayan tutkulu ilişkisi hem hayatını hem de evliliğini yıllarca sıkıntıya soktu. Öte yandan, 1939 yılında çıkan ve iki hikâyeden oluşan romanı *Çılgın Palmiyeler*'in (diğer adıyla *Seni Unutacak Olursam Kudüs*) yarısını oluşturan umutsuz aşk hikâyesine katkısı da oldu.

Faulkner artık ünlüydü. Fotoğrafı Ocak 1939'da *Time* dergisine kapak olunca, Oxford, Mississippi'nin sakinleri, Faulkner'ların şu oğlunun haytanın önde gideni olmadığına geç de olsa ikna oldular. Yine de zenginlik ve popülarite hâlâ ondan uzak duyuyor

BAĞLAM

Yurttaşlık hakları

Faulkner'ın yaşadığı yıllarda, Mississippi'deki siyahiler ırkçı ayrımcılığa uğruyor ve temel haklardan yoksun bırakılıyorlardı. 1950'lerde yükselen Yurttaşlık Hakları Hareketiyle bu duruma karşı çıkıldı; artık beyaz Güneylilerin önyargıları ve varsayımları sorgulanıyordu. 1960'ların başlarında, Faulkner'ın memleketi Oxford'ta, sadece beyazların okuduğu Mississippi Üniversitesi, ırkçı ayrımcıların şiddetle direnmelerine karşın federal hükümet tarafından desteklenen sosyal kaynaşmayı sağlamaya yönelik girişimlerin odak noktası haline geldi. Faulkner, siyahilerin eşit hak taleplerine duyduğu saygı ile beyaz Güneyin tarihine ve geleneklerine duyduğu bağlılık nedeniyle iki cami arasında beynamaz durumdaydı.

MISSISSIPPI ÜNİVERSİTESİ KAMPÜSÜNDEKİ BİR AYAKLANMA SONRASINDA ASKERLERİN TUTUKLADIĞI BİR IRKÇI AYRIMCI

BAŞYAPITLARI

1929
Faulkner'ın ilk başyapıtı *Ses ve Öfke*, bir zamanların mağrur Compson ailesinin çöküşünü anlatır.

1930
Döşeğimde Ölürken, Addie Bundren'in ölümüyle onu gömme çabası içindeki dağılmış ailenin yazgısını anlatır.

1931
Karanlık ve şiddet içerikli *Sığınak*, dikkatleri Faulkner'a çeken ilk romandır.

1932
Ağustos Işığı, ırksal kimliğine dair kuşkuyla cebelleşen bir adamın yazgısını merkez alır.

1936
Absalom, Absalom'da bir dizi güvenilmez anlatıcı, uçkuruna düşkün bir plantasyon sahibinin hikâyesini anlatır.

1939
Çılgın Palmiyeler'de bir mahkûmun kaçışı, yakalanması ve acılı ve dokunaklı aşk ilişkisi anlatılır.

1951
Faulkner, Bir *Rahibeye Ağıt* kitabında, oyun metni ile düzyazı anlatımını almaşık olarak kullanarak biçim denemeleri yapmayı sürdürür.

"**Sanatçının** hiçbir **önemi yok**. Sadece **ne yarattığı önemli**, zira söylenecek **yeni** bir şey **yok** artık."

WILLIAM FAULKNER

ve kitaplarının kalitesi düşüyordu; 1947 yılında romanlarının hepsinin baskısı tükenmişti. 1948 yılında, mesajı açık, ama basit olmayan bir roman yazdı: *Toza Bulaşan*. Irklar arasındaki ilişkilerin anlatısı şeklindeki roman, Güneyde siyahilere yapılan kötü muameleye, Kuzeylilerin veya federal devletin müdahalesiyle değil, tarihlerinin "adaletsizliği ve zulmüyle, onursuzluğu ve utancıyla" yüzleşen beyaz Güneylilerin kendileri tarafından son verilmesi gerektiğini savunuyordu. Romanın güçlü mesajı, Faulkner'ın ertesi yıl Nobel Edebiyat Ödülü'nü almasına katkı sağladı. Kitabın film haklarının satılması Faulkner'a para da kazandırdı.

Son yapıtları

Sonunda onurlandırılan ve başarılı olan Faulkner, biçimsel yenilik arayışıyla yazmayı sürdürdüyse de artık güçlü yaratıcı güdüsü kaybolmuştu. Nobel ödülünü kabul konuşması gibi halka yaptığı konuşmalarının çoğunda insan ruhunun kararlılığını göklere çıkaran yüce, hümanist bir hava vardı; oysa bu yaklaşımın 1920'ler ve 30'larda yazdığı romanlarında sergilenen işkence çeken ve çetrefilli insanlık görüşüyle uzaktan yakından ilgisi yoktu.

Faulkner'ın özel hayatı karmaşıklığını korudu. Genç kadınlarla ilişkileri sonunda evliliğini çökertti ve devam eden alkol bağımlılığı sağlığını mahvetti. Ata binecek durumda olmamasına karşın, ısrarla ata bindi ve attan düşmesi sonucu oluşan komplikasyonlardan öldü.

△ **HOWARD HAWKS**
Faulkner'la Hollywood yönetmeni Hawks çok iyi dost oldular ve aralıklı olarak yaklaşık yirmi yıl boyunca birlikte çalıştılar. Yöntemleri işbirliğine dayanıyordu. Faulkner kimi zaman bütün sahneleri yazıyor, kimi zaman da verdiği fikirleri Hawks ayrıntı katarak geliştiriyordu.

◁ **ROWAN OAK'TAKİ MASASI**
Faulkner, Oxford, Mississippi'deki Antik Yunan mimarisine sahip Rowan Oak'u satın aldı ve evinin restorasyonuna bayağı zaman harcadı. Bugün evi ziyaret edenler, en ünlü yapıtlarının çoğunu yazdığı çalışma odasını görebilirler.

▷ **BERTOLT BRECHT, 1927**
29 yaşındaki Brecht, üzerinde onunla özdeşleşmiş deri ceketi, kırpık saçları, kocaman, tombul purosuyla Berlin'deki evinde piyanosunun başında. Kimi yorumculara göre, burjuvalardan nefret eden Marksist bir aydın için bu görüntü biraz şaşırtıcıdır.

Bertolt Brecht

1898–1956, ALMAN

Brecht, sosyal ve tarihsel meseleleri sosyalist bir perspektiften irdeleyen epik oyunlar yazdı; tiyatroya yenilikler getiren ve ileride birçok yazarı ve yönetmeni etkileyecek çeşitli teknikler geliştirdi.

Eugen Berthold Brecht, Bavyera'da, orta sınıf bir ailenin çocuğu olarak doğdu. İleride yazdıklarını etkileyecek Kitabı Mukaddes bilgilerini koyu Protestan annesinden edindi. Milliyetçi karşıtı görüşlerinden ötürü az daha okuldan atılıyordu; 1917 yılında Münih Üniversitesinde tıp okumaya başladı; bir yandan da tiyatro seminerlerine katılarak tiyatro sevgisini besliyordu. Kısa süre askeri bir klinikte çalıştı ve tiyatro eleştirileri yazmaya başladı. Savaş sona erdiğinde, politik bir kabareye katıldı, ardından yazar ve yönetmen Arnolt Bronnen'le birlikte kendi tiyatro topluluğunu kurdu; isminin ortağınınkiyle uyaklı olması için kendi adını Bertolt olarak değiştirdi.

Berlin ortak çalışmaları

Brecht çok geçmeden kendi oyunlarını yazmaya başladı: 1918'de Baal, ertesi yıl *Gecede Trampet Seslerini* tamamladı; ayrıca geleneksel baladların, Fransız şansonlarının ve François Villon gibi şairlerin etkisi altında şiirler yazıyordu. 1925 yılında, Weimar Cumhuriyeti sırasında canlı bir kültür merkezi haline gelen Berlin'e taşındı. Orada birçok ressam, yazar ve müzisyenle tanıştı; daha da önemlisi kendisine yeni ufuklar açan ve organizatörü tarafından "sosyalist bir hava taşıyan yeni gerçekçilik" olarak tanımladığı "Neue Sachlichkeit" (Yeni Nesnellik) sanat sergisini gezdi. Serginin görsel sanatlara yeni ve nesnel yaklaşımı Brecht'i tiyatro çalışmalarında da aynı derecede gözüpek olmaya davet etti: Yazıları çok daha sahicilik kazanırken, sert ışık kullanmaya başladı ve sahneyi (boks ringi tasarımından etkilenerek) ortaya aldı.

Weimar döneminde birlikte çalıştığı kişiler arasında en önemlisi besteci Kurt Weill'di. İkili, bir dizi opera sahneye koydu: *Üç Kuruşluk Opera* (İngiliz şair John Gay'in *Dilenciler Operası*'nın bir uyarlaması), *Mutlu Son* ve *Magagonny Kentinin Yükselişi ve Düşüşü*. Weill müzikleri yazıyor, Brecht (ve genellikle isimleri belirtilmeyen yardımcıları) ise sözleri yazıyordu.

Sürgün

1933'te Naziler iktidara geldiklerinde, Brecht Almanya'dan ayrılarak önce ABD'ye, sonra İsviçre'ye yerleşti. Savaştan sonra *Galileo'nun Hayatı*, *Sezuan'ın İyi İnsanı* ve *Kafkas Tebeşir Dairesi* gibi kendisine ün kazandıran oyunlarını yazdı. Bu yapıtlarında, Epik Tiyatro ilkelerinden yararlanıyordu. Epik Tiyatro, birbiriyle bağları sıkı olmayan yabancılaştırma efektiyle birleştirilmiş sahnelerden oluşan parçalı bir yapı kullanarak "çağdaş var oluşu" irdeleyen bir hareketti (sağdaki kutu).

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra, Brecht komünist Doğu Berlin'e gitti ve orada Berliner Ensemble topluluğunu yönetti. Sürgünde yazmış olduğu oyunların yanı sıra Sofokles ve Shakespeare'in klasik oyunlarını sahneye koyuyordu. 1956 yılından ölünceye kadar şiir ve tiyatro kuramı üzerinde yazılar yazmayı sürdürdü.

◁ **SAHNEDE, 1930**
Brecht'in *Üç Kuruşluk Opera*'yı gerçekçi olmayan ve alaycı bir yaklaşımla sahnelemesi, onun "seyircinin beynini şapkasıyla birlikte vestiyerde bıraktığı" natüralist tiyatroya karşı güçlü muhalefetini sergiler.

△ **DOĞU ALMAN PULU**
Brecht, 1949'da Doğu Berlin'e gittiğinde, önceleri 1953 yılında bir halk ayaklanmasının bastırılması da dahil Demokratik Almanya Cumhuriyeti'nin politikalarını desteklese de daha sonra görüşleri değişti. Burada en çok bir Doğu Alman puluyla hatırlanıyor.

ÜSLUP
Yabancılaştırma efekti

Brecht ana tiyatro tekniğini, yabancılaştırma efekti olarak çevrilen Almanca *verfremdungseffekt* kelimesiyle açıkladı. Bu, seyircinin kendisini oyuna duygusal olarak kaptırmaması ve tiyatronun yapay bir deneyim olduğunun ona hatırlatılması için seyirciyle oyun arasına mesafe koymanın bir yoludur. Oyuncunun oynadığı karakterden sıyrılıp oyunu özetlemesi veya yorum yapması ya da şarkı söylemesi Brecht'in benimsediği yabancılaştırma teknikleri arasındaydı. Ayrıca, tiyatroda oynanan bir oyunu seyrettiklerini belli etmek için çıplak sahneden de yararlanıyordu. Brecht bu teknikleri oyunlarında canlandırdığı toplumsal ve tarihsel meseleleri açıklamasına yardımcı olma yolları olarak görüyordu.

BRECHT'İN *CESARET ANA VE ÇOCUKLARI* OYUNUNDA ŞARKIDAN YARARLANILIR

"Toplum birbiriyle **savaşan gruplara** bölündüğü sürece, ortak bir **iletişim sistemini** paylaşması mümkün değildir."

BERTOLT BRECHT, *TİYATRO İÇİN KÜÇÜK ORGANON*

Jorge Luis Borges

1899–1986, ARJANTİNLİ

Kuşağının en iyi yazarlarından biri olarak selamlanan Borges'in, şiiri ve türlere meydan okuyan kısa hikâyeleri zengin imgeleri ve gerçekle beklenmedik olanın birleşimiyle okuyucuları büyülemeyi başarmıştır.

Jorge Luis Borges, 1899'da Buenos Aires'te doğdu. Babası yarı İngiliz bir sülaleden geliyordu ve evde İngilizce konuşarak büyüdü. Annesinin ailesindeyse, 19. yüzyıl başlarındaki Arjantin Bağımsızlık Savaşı'na katılmış kahramanlar vardı.

Bir şair doğuyor

Borges, erken yaşlardan itibaren hem İspanyol hem İngiliz edebiyatını okumaya özendirildi. Babasının Robert Louis Stevenson, Lewis Carroll, H.G. Wells ve G.K. Chesterton'ın kitaplarının da bulunduğu kütüphanesinin altından girip üstünden çıkan kitap kurdu bir çocuğa dönüştü. Ailesi, 1914 ila 1921 arasında Avrupa'da yaşadı; ilk yerleştikleri Cenevre'de, genç Borges okula gittiyse de diploma almadan ayrıldılar. Daha sonra İspanya'ya gittiler ve Borges burada kendini başkent Madrid'teki Ultraist şiir hareketine kaptırdı. Ultraistler, geleneksel uyağı ve ölçüyü bozarak metaforlardan, canlı görsel imgelerden yararlanarak, kelimeleri sayfa üzerinde yeni bir tarzda düzenleyerek 20. yüzyıl toplumunun dinamizmine uygun bir şiir yaratmak istiyorlardı. Borges 1921'de Arjantin'e döndü ve iki yıl sonra Ultraist üslupla (ileride bu akımdan "aşırılıkları" nedeniyle uzaklaşacaktı) yazdığı şiirlerden oluşan *Buenos Aires Tutkusu: Şiirler* kitabını yayımladı. Bu sıralarda başkalarıyla birlikte Proa ve Prisma edebiyat dergilerini kurdu. Bu dergilerde ilk çalışmalarının bazılarını yayımladı, Arjantinli okurlar için yabancı şairlerden birçok şiir çevirdi, şiirle ilgili kapsamlı ve eleştirel yazılar kaleme aldı.

BORGES, 1919
Borges bu fotoğrafında yirmi yaşında; o sıralar kendisi ve ailesi İsviçre'de yaşıyordu. İlk şiir kitabı iki yıl sonra yayımlandı.

BAĞLAM
Arjantin geleneği

19. yüzyılda ve 20. yüzyılın başlarında birçok Arjantinli yazar pampalardaki yaşamı canlandırıyor ve José Hernández'in epik şiiri *Martin Fierro*'yu dayanak alan çalışmalarıyla atlı çobanların özgürlüğüne alkış tutuyorlardı. Borges bu yapıta hayran olsa bile, ulusal kurmacanın yaratılmasında bu geleneği kullanmaktan kaçındı. Borges, Güney Amerikalı yazarlara, hem bakış olarak uluslararası perspektife (kendilerini Anglo-Sakson şiiri ve İslami yazılar gibi çeşitli etkilere açık tutarak) sahip olabileceklerini hem de evrensel ölçekte çekici olabileceklerini kanıtladı.

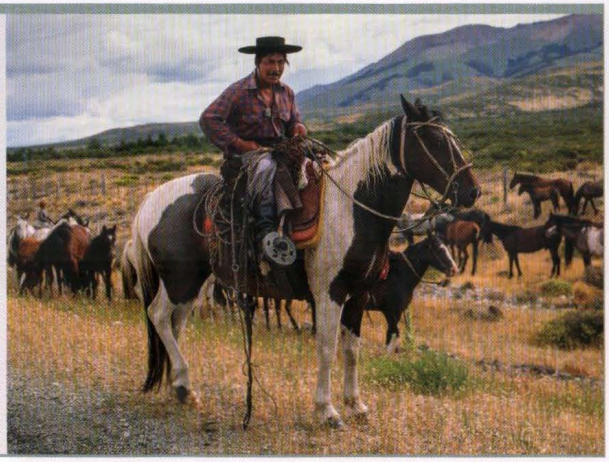

ATLARIYLA BİRLİKTE BİR GÜNEY AMERİKA ÇOBANI, ARJANTİN

Kısa hikâyeler

Borges, bugün dünyaca ünlü kısa hikâyelerini 1930'larda yayımlamaya başladı. Önce Adolfo Bioy Casares ile birlikte fantastik masalların yanı sıra dedektif hikâyeleri türüne dair parodiler üzerinde çalıştı; bunlar H. Bustos Domecq takma adıyla yayımlandı. Tek başına yazdığı ilk hikâye kitabı *Alçaklığın Evrensel Tarihi* (1935) gerçek suçlular ve serüvencilerin uydurma kısa biyografilerinden oluşan bir yapıttı. Yeni ufuklar açan bir kitap olmasının yanı sıra yazarının ünleneceği kimlik

"**Yazarlar** öldüklerinde **kitaplara** dönüşürler; **çok da fena** bir **diriliş** sayılmaz hani."

JORGE LUIS BORGES

△ **BORGES LABİRENTİ, VENEDİK**
Borges'in labirent simgesini sık sık kullanması, ölümünün yirmi dördüncü yıldönümünde yapılan labirentle anıldı. Labirent, Jorge Luis Borges Uluslararası Vakfı ile Giorgio Cini Vakfı tarafından 2011'de Venedik'te yapıldı.

ve şiddet temalarını kapsıyordu. Ama böyle ince kitaplar fazla para kazandırmadığı için Borges kendisine Buenos Aires'te kütüphaneci olarak bir iş buldu. Bu kitabını, 1930'lar ve 40'larda *Ficciones* ve *Alef* adlı hikâye kitapları izledi.

Dolambaçlı fanteziler

Konuları türlü türlü de olsa, Borges'in kısa hikâyeleri (çoğu birkaç sayfadan ibarettir) bazı belirgin ortak yanlar paylaşır. Rüya benzeri, parodiye veya fantastiğe dayalı bir dünya sererler önümüze; zaman gibi kavramlarla oynar; bilgiçlik taslayanları ve akademisyen dünyasını tiye alır ve okuyucuyu çoğunlukla labirenti andıran bir dolambacın içine sokarlar. Yinelenen motifler (öncelikle labirentler, kütüphaneler ve aynalar), okurun belleğine tebelleş olan bir etkileyiciliğe sahiptir. Bunun dışında yapıtlarının çoğunda mizah ve paradoks da eksik olmaz: Ünlü İspanyol klasiği Don Kişot'u kelimesi kelimesine tekrar yazan yazar; gösterdiği ülkeyle tamı tamına aynı ölçekte harita ve evrendeki olası her kitabı içeren "Babil Kütüphanesi" onun ünlü imgeleri arasındadır.

Siyaset ve Perón

Borges her türlü aşırılıktan nefret ederdi. II. Dünya Savaşı sırasında Hitler'e karşı Müttefikleri desteklediyse de renklilikten yoksun komünist devletlerle ilgili hoşnutsuzluğunu da dile getirirdi. Liberal görüşleri nedeniyle Arjantin'de yeni seçilen ve 1946'da iktidara gelen başkan Perón'la ters düştü. Ülkeyi tek partili bir devlete dönüştürmeye başlayarak devleti, arpalık gibi kullanıp kendi yandaşlarını kilit görevlere getiren Perón, Borges'i kütüphanedeki işinden istifa etmeye zorladı.

Kalıtsal bir rahatsızlık sonucu görme yetisi gerileyen Borges bir yandan kurmaca yazmayı sürdürürken öte yandan dersler verip İngiliz edebiyatı sevdasını paylaşarak para kazanıyordu. Ayrıca İngiliz yazarlar üzerine denemeler de yayımladı.

Başkan Perón 1955 yılında bir darbeyle görevden alındı. Borges, Arjantin Ulusal Kütüphanesinin

BAŞYAPITLARI

1935
Borges, *Alçaklığın Evrensel Tarihi*'nde Critica dergisinde yayımlanmış olan hikâyelerini bir araya toplar.

1944
Borges'in en önemli hikâye derlemesi *Ficciones* yayımlanır. Yazar, bu kitabında ünlü paradokslarını ve imgelerini irdeler.

1949
Alef ve Diğer Hikâyeler, ölümsüzlük gibi temalara ilişkin fantastik masallar içerir.

1970
Brodie Raporu, Buenos Aires'te geçen, çoğu kâbusa veya şiddete bulanmış hikâye derlemesidir.

1975
Borges'in son yıllarında yazdığı ve en iyi çalışmaları olduğuna inanılan hikâyeleri *Kum Kitabı* adıyla kitaplaştırıldı.

"Bırakalım **başkaları** şu kadar sayfa yazdım diye **böbürlensin; okuduklarımla böbürlenmeyi** tercih ederim."

JORGE LUIS BORGES

müdürü oldu; ayrıca Buenos Üniversitesinde İngiliz ve Amerikan Edebiyatı profesörü oldu. Artık tamamen kördü; *"Armağanlar Şiiri"*nde ideal işine (ulusun kitaplarının koruyuculuğuna) tam da gözlerini kaybettiği zaman ulaşmasındaki ironiyi dile getirir.

Uluslararası ün

Borges'in üniversiteye ve kütüphane müdürlüğüne atanması, ona yazması ve ders vermesi için ideal bir zemin hazırladı. Yeni hikâyeler yazdı; yapıtları Britanya, Kuzey Amerika ve Fransa'da yayımlanan *Hayaller ve Labirentler* isimli hikâye derlemesiyle yurt dışında da tanınmaya başladı. Borges'in 1961 yılında (Samuel Beckett ile birlikte) prestijli Formentor Ödülünü kazanması uluslararası itibarını daha da artırdı.

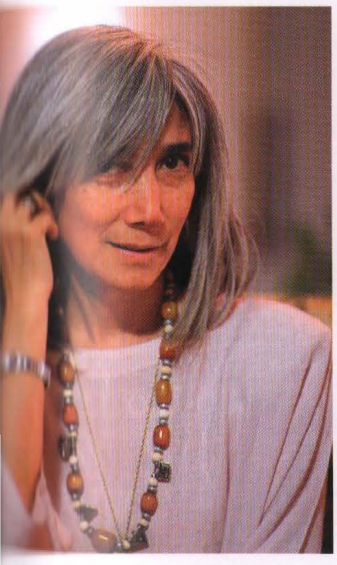

Borges, 1967 yılından sonra Amerikalı çevirmen ve yazar Norman Tomas di Giovanni ile işbirliği yaptı. Giovanni, onun şiirlerinin ve kurmaca yapıtlarının İngilizce konuşulan dünyada daha geniş bir okur çevresine kavuşmasına yardımcı oldu.

Borges, 1960'lar ve 70'lerde kısa hikâyeler yazmayı sürdürdü. *Düşsel Varlıklar Kitabı*, *Brodie Raporu* ve *Kum Kitabı* gibi kitaplarında yer alan bu hikâyeleri imbikten geçirilmişcesine şiirsel olup alegoriye yoğun yer verirler. Bunlar, Borges'in annesinin ve özel asistanı María Kodama'nın yardımı ve desteğiyle yazılmıştır. Borges, 1960'lı yıllarda Elsa Astete Millán'la yaptığı kısa süreli ve başarısız evliliği dışında yetişkin yıllarının büyük bölümünde annesiyle birlikte yaşadı.

Konferans turları

Borges 1970'lerde artık dünyaca ünlü bir yazardı; konferanslar vermek ve televizyon programlarına çıkmak için sık sık (ve genellikle Kodama'nın eşliğinde) seyahate çıkıyordu. Artık çok daha fazla şiir yazıyordu; tamamen kör olduktan sonra şiir yazmaktan hoşlandığını çünkü bütün şiiri bir defada aklında tutabildiğini söylüyordu. Annesinin 99 yaşında ölümünden sonra Borges önceden onunla paylaştığı ve şimdi bir bakıcıdan yardım aldığı dairesinde yaşamayı sürdürdü. 1986'da Kodama ile evlendi ve birkaç ay sonra, 86 yaşında öldü.

◁ **MARIA KODAMA**
Tanıştıklarında Borges 54, Maria Kodama on altı yaşındaydı. Kodama, 1975'te Borges'in yazın sekreteri oldu; yazarın tamamen kör olmasından sonra yazı yazmasına yardımcı oldu ve birçok yapıtı üzerinde birlikte çalıştı. 1986 yılında evlenmelerinden birkaç ay sonraysa Borges kanserden ölecekti.

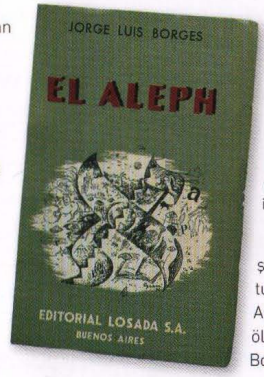

◁ ***ALEF***
Burada 1952 Arjantin baskısı gösterilen Borges'in *Alef* hikâyesi (yapıtlarının çoğu gibi) yanılsama, sonsuzluk ve insan duygularının dillendirilmesinde dilin yetersizliği konularıyla ilgilidir.

Olağanüstü bir edebi miras

Birçok eleştirmene göre, Borges, Cervantes'ten bu yana İspanyolca yazmış en önemli yazardır. Onun yapıtlarında, Eski ve Yeni Dünyaların kültürleri ve modernite gelenekle, popüler kurmacaysa felsefeyle kaynaşır. Latin Amerika'da "büyülü gerçekçilik" gelişmesinde (Gabriel García Márquez'in hipnotize edici anlatılarında) ve Kuzey Amerika'daki yeni bir yazarlar kuşağının yapıtlarında onun hikâyelerindeki imgesel ve büyülü dünyaların etkisi görülebilir. Onun bıraktığı miras öylesine güçlüydü ki, yeni bir türe onun adı verilmiştir: Borgesyen edebiyat.

PORTRE
Adolfo Bioy Casares

Arjantinli yazar Adolfo Bioy Casares (1914-99) 1932'deki tanışmalarından sonra Borges'in kadim dostu oldu. En çok *Morel'in Buluşu* (1920) isimli romanıyla tanınır. Bu romanda, Polinezya adasında saklanan ve orada bir görünüp bir kaybolan insanlardan, gökyüzünde iki güneşin olmasına kadar bir takım tuhaf deneyimler yaşayan bir kaçağın hikâyesi anlatılır. Bioy Casares, hikayeler ve fantastik metinler, birkaç senaryo ve İngiliz dedektiflik kitaplarından yaptıkları bir dizi çeviri de dahil olmak üzere sayısız projede Borges'le birlikte çalıştı.

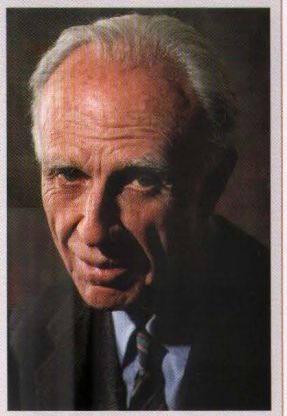

ADOLFO BIOY CASARES, 1991

Ernest Hemingway

1899–1961, AMERİKALI

Savaşa, şiddete ve ölüme eğilimiyle maçoluğun simgesi "Baba" Hemingway, modernist edebiyatın devlerinden biridir. Yalın ve canlı üslubunun edebiyata yepyeni bir soluk getirmesinin yanı sıra belki de 20. yüzyıl edebiyatının en fazla öykünülen sesidir.

◁ **OAK PARK EVİ**
Hemingway'in çocukken yaşadığı ev Oak Park, Illinois'teydi; Chicago'nun sadece 16 kilometre uzağında olmasına karşın tutucu ve dindar bir Ortabatı kasabası olarak değerler sistemi bakımından metropolden fersah fersah uzak bir yerdi.

Yazarların malzeme için bir ölçüde kendi yaşamlarından beslenmeleri yaygın bir eğilim olsa da, Ernest Hemingway bu yaklaşımın şahikasıdır; onun hayatı ve yapıtları sarmaş dolaştır. Gerçekten de yaşamını kendi romanlarının birindeki karakter gibi yaşadı, içkici ve maço bir kişiliğe büründü, deneyimlerini edebiyat yapıtlarına dönüştürdü. Bu deneyimleri boğa güreşçiliği, büyük hayvan avcılığı ve savaş gibi çoğunlukla uç noktalardaydı ve şiddet içeriyordu. 1920'lerde *Güneş de Doğar* ile birdenbire edebiyat sahnesinde boy gösterdiği andan itibaren bu hareketli hayatı bir yazı üslubu yaratmak için eşelediği belliydi.

Çocukluk ilgileri

Evin altı çocuğundan ikincisi olan Ernest Miller Hemingway, 21 Temmuz 1899'da Oak Park, Illinois'te doğdu; Chicago'nun bu orta sınıf banliyösünü "geniş çimenlikler ve dar kafalılarla" dolu bir yer olarak tanımlıyordu. Babası Clarence Edmods Hemingway yörede saygın bir doktordu; annesi Grace Hall Hemingway ise müzisyendi. İleride annesinden nefret ettiğini söyleyecekti; yaşamının ilk birkaç yılında annesi onu ve ablası Marcelline'yi bir örnek (genellikle kız elbisesi) giydirme gibi tuhaf bir alışkanlık edinmişti. Hemingway'in saldırgan maço tavrı ilk yıllarındaki bu belirsizliği telafi etme ihtiyacından kaynaklanıyor ve daha sonra kadınlara karşı tutumunun kökeninde de annesine olan düşmanlığı yatıyor olabilir.

Ernest okulda, futbol ve boks da dahil çeşitli sporlarda çok büyük başarı göstermese de uğraştı. İyi bir öğrenciydi ve İngilizce dersinde pırıltısını belli ediyor, okul gazetesi *Trapeze* ve yıllığı *Tabula* için yazıyordu. Ailesiyle birlikte Michigan'daki Walloon Gölünde geçirdiği ve babasının avlanmayı, balık tutmayı, kamp yapmayı öğrettiği yazlar da onun üzerinde okul kadar etkili oldu. Bu deneyimler ona yaşamı boyunca yitirmeyeceği bir serüven ve doğa aşkı aşıladı.

Hemingway, 1917'de okuldan ayrıldıktan sonra yüksekokula gitmek yerine *Kansas City Star* gazetesinde

ÜSLUP

Buzdağı kuramı

Hemingway, *İkindi Vakti Ölüm*'de şöyle yazar: "Bir buzdağının hareketindeki yücelik, onun sadece sekizde birinin su üstünde olmasından gelir." Bu buzdağı kuramına göre, Hemingway okura bir hikâyenin sadece temel olgularını verir; geri kalanı (destekleyici yapı, arka hikaye ve altta yatan temalar) sadece sezdirilir, böylece bir yapıtın "anlamı" yüzeyin altında kalır. Sözgelimi, "Büyük İki Kalpli Nehir" adlı kısa hikâyesinde, savaştan dönmüş bir gencin savaş bunalımı, acısı ve doğada iyileşmesi incelikli bir şekilde hissettirilir. Dolayısıyla balığa çıkmanın çok ötesinde şeyler anlatır.

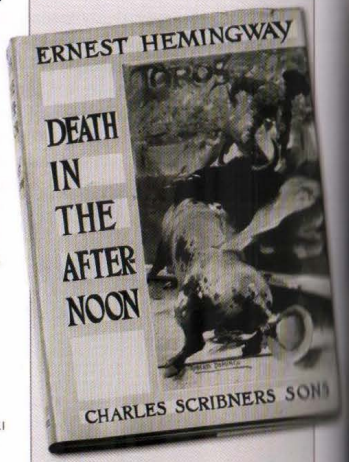

İKİNDİ VAKTİ ÖLÜM'ÜN BİRİNCİ BASKISI

> "Tüm **iyi kitapların ortak bir yanı** vardır; **gerçeğinden** daha **sahicidirler.**"
>
> ERNEST HEMINGWAY

▷ **ERNEST HEMINGWAY**
Hemingway hayattayken meşhur biriydi; sert görünümü ve yabanıl doğadaki serüvenleriyle tanınıyordu; hatta evin dışında yazarken çekilmiş fotoğrafı vardır. Hoş bu fotoğrafa, "ben böyle çalışmıyorum" diyerek gülüp geçmiştir.

UNDERWOOD

△ **ROYAL MARKA DAKTİLO**
Ernest Hemingway bazen ayakta yazardı: favori daktilosu Royal'di. Anlatıldığına göre, arkadaşı oyuncu Ava Gardner'a, açılabileceği tek psikoloğun daktilosu olduğunu söylemiştir.

çömez bir muhabir olarak çalışmaya başladı. Burada, polis ve acil servis muhabiri olarak yazılar yazan Hemingway, alamet-i farikasına dönüşecek olan üslubu öğrendi ve uyguladı. Star'ın üslupla ilgili kurallarına bağlı kalıyordu: "Kısa cümleler kullan. İlk paragrafları kısa tut. Coşkulu bir İngilizce kullan. Olumlu ol, olumsuz olma." Hemingway'in bildirimsel, anlaşılır ve yanıltıcı şekilde yalın üslubunun izleri bu temel kurallarda bulunabilir.

Savaş zamanı serüvenleri

Hemingway *Star*'da sadece altı ay kaldı. I. Dünya Savaşı bütün şiddetiyle devam ediyor ve Hemingway Avrupa'daki büyük serüven olarak gördüğü bu savaşa katılmaya can atıyordu. Görme bozukluğu nedeniyle orduya kabul edilmeyince Kızılhaç'ta ambülans şoförü olarak görev yapmak için gönüllü oldu ve İtalya'ya gönderildi. Orada savaşın kan ve dehşetine birinci elden tanık olurken, İtalyan askerlerine yardım ederken bacaklarından yaralandı; kendisine daha sonra Gümüş Cesaret Madalyası verildi. Kendisini toparlamak için kaldığı Milano'da Amerikalı hemşire Agnes von Kurowsky'ye âşık olduysa da hemşire bir İtalyan subayı için onu terk etti. Hemingway, daha sonra savaş romanı *Silahlara Veda*'da bu ilişkisini dayanak alacaktı.

Morali bozuk olarak Kuzey Amerika'ya dönen Hemingway, *Toronto Star* için önce Toronto'da, sonra da Chicago'da muhabir olarak çalıştı. Kamp kurup balık tutmak için arkadaşlarıyla birlikte Michigan'ın ücra yerlerine yaptığı bir gezi, hikâyelerinde zaman zaman görünen yarı otobiyografik Nick Adams karakterinin yer aldığı "Büyük İki Yürekli Nehir" isimli kısa hikayesine esin kaynağı oldu.

Hemingway, Chicago'da, kendisinden sekiz yaş büyük bir kadınla, Hadley Richardson'la tanıştı. Âşık oldu. 1921 Eylül'ünde evlendiler ve Hemingway'in *Toronto Star* gazetesinin yabancı muhabiri olması üzerine iki ay sonra birlikte Paris'e gittiler.

△ **KEY WEST'TEKİ EV**
Ernest ve Pauline Florida'nın Key West adasındaki İspanyol sömürge tarzı bu büyük evi 1931 yılında satın aldılar. Ev şimdi müzeye dönüştürülmüş olup ABD hükümeti tarafından Ulusal Tarihi Miras olarak nitelendirilmiştir.

Avrupa seyahatleri

1920'lerin Paris'i sanatın can damarıydı; Hemingway büyük bir hevesle bu cıvıl cıvıl ortama girdi. Arkadaşları arasında James Joyce, Gertrude Stein, Ezra Pound ve F. Scott Fitzgerald vardı; Stein (soldaki kutu) bu topluluğa "Yitik Kuşak" adını vermişti. Stein onun taslaklarını okuyup eleştirilerde bulunurken, Pound'un İmgeci şiir üslubu da ekonomik ve minimalist yazı tarzını bileyen Hemingway üzerinde etkili oldu.

Hemingway, *Toronto Star* gazetesi için yazılar yazıp kendi kısa hikâyeleri için malzeme toplayarak bütün

BAĞLAM
Yitik Kuşak

İlk defa Gertrude Stein tarafından kullanılan Yitik Kuşak ifadesi, I. Dünya Savaşı sırasında yetişkinliğe adım atan, birçoğu Paris'te bir araya gelen ve Hemingway'in *Güneş de Doğar* romanında anlattığı Avrupa'daki Amerikalı yazarlar topluluğunu ifade eder. Savaşın neden olduğu değişikliklerin ardından yönlerini kaybetmeleri ve allak bullak olmaları anlamında "yitiklerdi"; savaş öncesi dünyanın artık alakasız görünen değerlerine yabancılaşmışlardı. Hepsi son derece başarılı bu yazarlar arasında Hemingway'in yanı sıra Archibald MacLeish, F. Scott Fitzgerald, John Dos Passos, E.E. Cummings ve John Steinbeck vardı.

HEMINGWAY'İN *GÜNEŞ DE DOĞAR* ROMANININ BİRİNCİ BASKISI, 1926

"**Dünya** herkesi yaralar ve **birçok insan** o **yaralarından güç** alır. Yaralanmayanlarıysa **öldürür.**"

ERNEST HEMINGWAY, *SİLAHLARA VEDA*

Avrupa'yı dolaştı. Çift, Eylül 1923'te oğulları John Hadley Nicanor'un (Bumby lakabıyla tanınır) doğumu için Toronto'ya döndüyse de Ocak 1924'te yine Paris'teydiler. Bu arada, Hemingway'in ilk kitabı *Üç Hikaye, On Şiir* yayımlandı ve 1925 yılında *Bizim Zamanımızda* isimli hikaye derlemesi New York'ta yayımlandı ve iyi eleştiriler aldı.

Key West

Hemingway'in sonraki yapıtı *Güneş de Doğar* (1926) onu şöhrete taşıdı. Bu kitabın (ilk romanıydı) merkezinde, Fransa ve İspanya'nın barlarında ve boğa güreşleriyle vakit geçiren bir grup yabancı vardı. Roman, çok kurmacalaştırmadan, olağanüstü duru ve yalın bir dille yazarın kendi arkadaşlarını savaş sonrasında anlatıyordu; bunlar sinik, aşırı duygusal ve aşırılıklara meyilli karakterlerdi.

Hemingway bu romanını yazarken, varlıklı bir Amerikalı kadın olan, Pauline Pfeiffer'le yakınlaştı. Hadley'den boşanıp apar topar Pauline'le evlendi, ki daha sonra bundan pişmanlık duyduğunu belirtir. Aynı yılın ekim ayında, *Kadınsız Erkekler* isminde bir başka kısa hikâye derlemesi yayımlandı; kitapta, "Katiller", "Beyaz Fillere Benzer Tepeler" ve "Bir Başka Ülkede" gibi en tutulan hikâyeleri yer alıyordu.

Pauline'nin hamile kalması üzerine 1928'de Key West, Florida'ya taşındılar ve oğulları burada doğdu. Aynı yıl Hemingway'in babası intihar etti. Yıkılan yazar, "muhtemelen ben de aynı yolu izleyeceğim," yorumunda bulunuyordu. Ertesi yıl zamanının büyük bölümünü *Silahlara Veda* (1929) üzerinde çalışarak geçirdi. Bu güçlü roman, sade bir lirizmle savaşı resmediyor ve İtalya'da bir İngiliz hemşireye âşık olan Amerikalı genç bir ambülans sürücüsünün hikâyesini anlatıyordu; Hemingway'in kendi savaş deneyimlerine dayandığı besbelliydi. Kitap hem satış olarak hem de eleştirmenlerin gözünde başarı kazandı.

Hayvani tutkular

Artık ailesiyle (üçüncü oğlu Gregory 1931'de doğdu) birlikte Key West'te oturan Hemingway yerinde duramıyor, sürekli seyahat ediyordu. Hemingway, birkaç yıl önce kendisini gözdesi İspanya'da büyülemiş olan boğa güreşlerine döndü ve bu deneyimi kurmaca dışı *İkindi Vakti Ölüm* (1932) yapıtıyla sonuçlandı. Boğa güreşinin trajik ritüeline dair bu ansiklopedik incelemesinde, cesaretin ve korkunun doğasını irdeleyen yazar, "Boğa güreşi, sanatçının ölümle karşı karşıya olduğu yegâne sanattır" diyordu. 1933 yılında Doğu Afrika'da çıktığı bir safaride içinde avcılık tutkusu uyandı ve bu

▽ **BOĞA GÜREŞİ**
Hemingway boğa güreşine tutkuluydu ve İspanya'nın en sıra dışı matadorlarıyla arkadaştı. *Güneş de Doğar* romanında anlattığı Pamplona boğa koşusu, festivalin dünyaca ünlü bir etkinliğe dönüşmesine yardımcı oldu.

"Hanımefendi, **bütün hikâyeler** yeterince devam ettirilse, **ölümle noktalanır**; bunu **sizden saklayan** kişiye gerçek bir hikâye **yazarı denemez.**"

ERNEST HEMINGWAY, *İKİNDİ VAKTİ ÖLÜM*

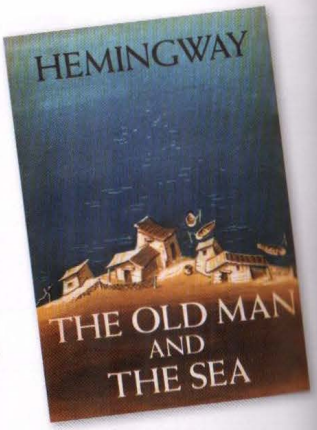

△ **KARİYERİNİN ZİRVESİNDE**
Yaşlı Adam ve Deniz, Hemingway'in ününü ve servetini perçinledi. Hikâyeden bir alıntının *Life* dergisinde (beş milyon sattı) yayımlanması kitabın geniş kitlelerin dikkatini çekmesini sağladı.

deneyimi, *"Kilimanjaro'nun Karları"* ve *"Francis Macomber'in Kısa ve Mutlu Hayatı"* isimli en iyi iki kısa hikâyesine ve ayrıca daha az kabul gören kurmaca-dışı *Afrika'nın Yeşil Tepeleri* (1935) kitabına esin kaynağı oldu. 1934 yılında bir balıkçı teknesi (Pilar) satın aldı; ki bu tekneyle, bir başka erkek sporuna, büyük balık avcılığına duyduğu sevdayı doyuracaktı.

Savaş muhabirliği

Hemingway 1937'de İspanya İç Savaşını savaş muhabiri olarak izlemek için İspanya'ya döndü. Orada, çoğunlukla, önceki yıl Key West'te müdavimi olduğu Sloppy Joe's barında tanışmış olduğu Amerikalı gazeteci Martha Gellhorn'la seyahat ediyordu. İkisinin arasında bir ilişki başladı. Hemingway, tek tiyatro oyunu *Beşinci Kol*'u (1937) Madrit'te bir otelde Gellhorn'la birlikte kalırken yazdı; oyun pek tutulmadı.

Hemingway savaş muhabirliğini iki sene yürüttü ve kıyasıya geçen Ebro Savaşı'nda (Temmuz-Kasım 1938) oradaydı. Hemingway'in 1940 tarihli romanı *Çanlar Kimin İçin Çalıyor* onun İspanya deneyimlerinin başarılı yazınsal meyvesiydi. Bu romanda, bütün vahşiliğine karşın savaşın yarattığı yoldaşlık duygusu üzerinde yoğunlaşıyordu. Hemingway,

▽ **AVCININ ÖDÜLÜ**
Hemingway diz çökmüş, bir antilobun boynuzlarını tutuyor. Kenya ve Tanzanya'da yaptığı safariler, bir yandan onun muhteşem bir avcı imajı oluşturmasına yardımcı oluyor, bir yandan da kalemi için malzeme sağlıyordu.

İspanya'dan döndükten sonra Gelhorn'la birlikte Küba'ya taşındı ve Havana dışında Finca Vigía (Manzaralı Çiftlik) olarak anılan mülkte bir ev yaptı. Zamanını avlanarak, balık tutarak, boks yaparak ve aşırı içerek geçirdi, böylece sahip olduğu "Baba Hemingway" maço imajını besledi.

Hemingway ve Pauline 1940'da boşandılar. Martha ile evlenen Hemingway, ertesi yıl pek hoşlanmadığı bir görevle Çin-Japon savaşı için muhabirlik yapmak üzere yeni eşiyle birlikte Çin'e gitti. Çift, savaş muhabirliği yapmak için 1944'de yine birlikte, ama bu sefer Avrupa'ya seyahat ettilerse de evlilikleri sallantıdaydı. Hemingway Londra'da Time dergisi muhabiri Mary Walsh'la tanıştı ve birlikte olmaya başladılar. 1946'da evlendiler.

Hemingway, 1950'de ağız birliği edilmişçesine ağır eleştiriler alan *Irmağı Geçmek, Ağaçların İçine* kitabını yayımladı. Bunu kısa, ama destansı nitelikteki *Yaşlı Adam ve Deniz* romanı (1952) izledi. Kitap, Kübalı bir balıkçının dev bir kılıçbalığını yakalama mücadelesini ve limana dönerken köpekbalıklarının

△ **KÜBA'DAKİ EV**
Hemingway, *Çanlar Kimin İçin Çalıyor*, *Yaşlı Adam ve Deniz* ve anı kitabı *Paris Bir Şenliktir*'i Küba'daki evi Finca Vigía'da yazdı.

kılıçbalığını lime lime etmesini anlatır. Hemingway'in "hayatım boyunca yazabileceğim en iyi kitap" dediği bu kitap, 1953 yılında ona Pulitzer Ödülü'nü kazandırmasının yanı sıra 1954 Nobel Edebiyat Ödülünü kazanmasının da yolunu açtı.

Hastalık ve çöküş

Kariyerinin zirvesinde olmasına karşın Hemingway'in kendisi dibe vuruyordu; anksiyete rahatsızlığı yaşıyordu ve sağlığı bozuktu. Yıllarca hızlı yaşamasının cezasını çekiyordu; 1954'de safarideyken geçirdiği iki uçak kazası da dahil başına bir sürü bela gelmişti. Bir yere sakladığı eski not defterlerini 1956 yılının sonlarında Paris'te buldu ve sonraki birkaç yıl bunları üstünde çalışarak *Paris Bir Şenliktir* isimli anı kitabına dönüştürdü. 1960'da Küba'dan ayrıldı ve evini Idaho'ya taşıdı. Paranoyak, bunalımlı ve içkiyle başı belada olan Hemingway iki defa hastaneye kaldırıldı ve Minnesota'daki Mayo Clinic'te elektroşok tedavisi gördü. 1961'de, vücudun fazla demiri işlemesini engelleyen genetik bir hastalığının olduğu tanısı konuldu. O yılın temmuz ayında hayatına bir tüfekle son verdi. (Hemingway'in ailesinde babası, iki kardeşi ve bir kız torunu da intihar etmişti.)

Hemingway'in etkisi çok büyüktür. O, doğa ve insan deneyimine dair yeni ve 20. yüzyıl edebiyatının bütününde çınlayan bir yazım tarzı yarattı. Ölümünden sonra yayımlanan ve toplumsal cinsiyeti irdelediği *Cennet Bahçesi* (1986), Hemingway'in saldırgan erkekliğinin, insanların onu öyle görmelerinden hoşlandığı kadar doğuştan geliyor olmayabileceğine de işaret eder.

PORTRE

Martha Gellhorn

Hemingway'in üçüncü karısı, Hemingway hikâyesinde bir "dipnottan" ibaret olmaya karşı çıkan bir romancı ve gazeteciydi. 20. yüzyılın en büyük savaş muhabirlerinden biri olan Martha Gellhorn (1908-1998), altmış yıllık meslek yaşamı boyunca dünyanın belli başlı bütün savaşlarında ve Almanların Londra'ya yaptığı hava saldırısında muhabirlik yaptı, hatta 1944'te gerçekleştirilen Normandiya çıkarmasında görev yapan tek kadın muhabirdi. Dachau toplama kampının özgürlüğe kavuşması, Arap-İsrail Savaşı ve Vietnam Savaşı'nda muhabir olarak görev yaptı. Hemingway'le evliliği kavga dövüştü; Hemingway'in kıskanç ve zorba olduğunu söylüyordu; ki eşleri arasında Hemingway'i terk eden tek kadındı.

MARTHA GELLHORN İTALYA'DAKİ İNGİLİZ ASKERLERİYLE KONUŞUYOR

BAŞYAPITLARI

1925
Önceki yıl Paris'te yayımlanan bir hikâye derlemesinin genişletilmiş Amerikan baskısı *Bizim Zamanımızda* yayımlanır.

1926
Hemingway'in ilk romanı *Güneş de Doğar* onun kendi arkadaşlarının yanı sıra Pamplona festivali ve Paris'teki kafe hayatı gibi gerçek olaylara dayanır.

1929
Silahlara Veda yayımlanır ve Hemingway'in önemli bir Amerikalı Modernist yazar olarak konumunu güçlendirir.

1932
İkindi Vakti Ölüm, Hemingway'in boğa güreşiyle ilgili yaptığı geniş araştırmanın bir ürünüdür.

1940
Çanlar Kimin İçin Çalıyor Pulitzer Ödülüne aday gösterilir ve yayımlanmasından sonraki birkaç ay içinde yarım milyondan fazla satar.

1953
Sekiz haftada yazdığı *Yaşlı Adam ve Deniz* bir gecede başarı kazanır ve Hemingway'e Pulitzer Ödülünü kazandırır.

1964
Hemingway'in Paris'teki ilk yıllarına dair dokunaklı anı kitabı *Paris Bir Şenliktir* yazarın ölümünden sonra yayımlanır.

1986
Bir yazar ile karısı arasındaki ilişkide toplumsal cinsiyet değişkenliğini irdeleyen *Cennet Bahçesi* editör düzenlemesiyle yayımlanır.

Yasunari Kavabata

1899–1972, JAPON

Kavabata'nın idareli ve lirik dili "Japon zihninin özünü" ifade ediyordu ve onun Nobel Edebiyat Ödülünü kazanan ilk Japon yazar olmasını sağladı.

Yasunari Kavabata'nın hayatı, küçüklüğünden itibaren kaybetme, travma ve yalnızlık deneyimleriyle biçimlendi. Bunlar, ileride onun karakterlerinde görülen mesafelilik ve kendisinin ölüm takıntısında ifadesini bulacaktı. Kavabata, 1899'da Osaka'da doğdu ve dört yaşında öksüz kaldı. Kız kardeşi teyzesinin yanına gönderilirken, onu anneannesi ve dedesi büyütecekti. On beş yaşına geldiğinde, kız kardeşi, anneannesi ve dedesi ölmüşlerdi, yani kendisi yapayalnız kalmıştı.

Çocukluktaki etkiler

Kavabata, 1917'den itibaren Tokyo'da yaşadı; şehirdeki İmparatorluk Üniversitesine girdi ve 1924 yılında İngiliz Edebiyatı bölümünden mezun oldu. Tokyo'da on dört yaşındaki Hatsuyo Ito ile nişanlandı. Kaldığı tapınakta bir rahip tarafından tecavüze uğrayan kızın onu terk etmesinden sonra yıkıldı. Hatsuyo'yu dayanak alan karakterler ve onunla arasındaki trajik ilişki, dikkatlerin üzerine çekilmesini sağlayan "İzu'lu Dansöz" (1926) isimli kısa hikâyesi de dahil yapıtlarında boy gösterdiler. İzu'lu Dansöz, genç bir dansöze delicesine âşık olan karasevdaya tutulmuş bir öğrencinin anlatıldığı yarı otobiyografik bir hikâyeydi. Diğer hikâyeleri de gençlik deneyimlerini yansıtacak ve imkânsız aşk, boşluk, rahatlık arayışı gibi temaları ele alacaklardı.

Japon Modernizmi

Kavabata, üniversite sonrasındaki yıllarda bir yazar arkadaşıyla birlikte Japonya'nın Neo-duyumcu yazarlarının yayın organı olacak *Sanat Çağı* dergisini kurdu. Batıdaki

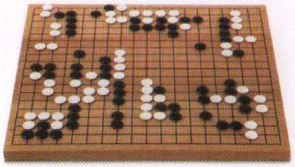

△ ***GO USTASI*, 1951**
Kavabata'nın *Go Ustası*, 1938'de yapılan efsanevi bir Go müsabakasının yarı kurmaca anlatısıdır. Kimilerine göre, iki oyuncu arasındaki mücadele II. Dünya Savaşı'nın bir alegorisidir.

Dışavurumculukla ortak yanları bulunan hareket "sanat sanat içindir" yaklaşımını benimsiyor ve sanatın ahlaki bir mesaj vermesi şeklindeki yaygın düşünceye karşı çıkıyordu.

1926 yılında evlendiği karısı Hideko ile birlikte 1934'te Tokyo'dan Kamakura'ya taşındı. En ünlü yapıtlarını bu sıralarda yazmaya başlasa bile, bunları olağanüstü bir yavaşlıkla kaleme alıyordu. *Karlar Ülkesi*, 1935 ila 1947 arasında tefrika edildi; *Bin Beyaz Turna*'yı 1949'da kaleme almaya başladı ve tamamlayamadı; *Dağın Sesi*'nin yazılması altı yıl sürdü. Kavabata birçok çalışmasını tamamlamadan bıraktı; bunu nedeni bir yandan vinyet yazmaktan mutlu olması, bir yandan da sonlarla yüzleşmek istememesiydi. Onun siyasi tutumuna da bu edilgenlik hakimdi; sözgelimi, II. Dünya Savaşı'nın militarizmiyle arasına mesafe koydu, ne protesto etti, ne de destekledi.

Kavabata, 1968'de Nobel Edebiyat Ödülünü kazandı. Zen, ikebana ve belki de ruh halini en fazla ele veren intihardan bahsettiği ödül kabul töreninde yaptığı konuşma yazarın çalışmalarına damgasını vuran melankoliyi yansıtıyordu. Kavabata, 1972 yılında evinde, ağzında gaz hortumu ve yakınında boş bir viski şişesiyle ölü bulundu; Japonya'nın kadim geleneklerinin titiz törenselliğinde teselli ve esin kaynağı bulmuş biri için şaşırtıcı derecede dağınık bir sondu.

◁ **KAMAKURA EDEBİYAT MÜZESİ**
Kavabata, 1934'de Tokyo'nun güneyindeki Kamakura şehrine taşındı. Önceleri, şehrin aydın topluluğuyla kaynaşsa da, yaşı ilerledikçe kendini yavaş yavaş geri çekti. Bugün, yazarın birçok özel eşyası Kamakura Edebiyat Müzesi'nde sergileniyor.

▷ **YASUNARI KAVABATA, 1968**
Kavabata'nın bu fotoğrafı Nobel Ödülü aldığı yıl çekildi. Japonya'daki Meiji Restorasyonundan tam yüz yıl sonra bu ödülü kazanması, Japon edebiyatının dünya sahnesinde boy gösterdiğinin işaretiydi.

PORTRE
Yukio Mishima

Kavabata'nın yazar arkadaşı Yukio Mishima'yla (1925-70) sıkı bir ilişkisi vardı. Mishima, 1960'ların başlarında Nobel Ödülü adaylarından biriydi; fakat, ödül jürisi, bir yanılgıyla onun komünist bir yazar olduğunu düşününce ismi arka plana düştü. Kavabata'nın ödülü kazanmasından iki yıl sonra Mishima intihar etti. Daha sonra, Kavabata'nın hukuki bir davada Mishima'yı desteklemesi karşılığında ondan kendisini Nobel Ödülü için tavsiye etmeye zorladığı ortaya çıktı. Belki de kendi intiharından önceki yıl gördüğü kâbusları tetikleyen de bu suçluluk duygusuydu.

YUKIO MISHIMA'NIN TOKYO, 1970'DE ÇEKİLMİŞ BİR FOTOĞRAFI

Rehber

▽ Edith Wharton

1862–1937, AMERİKALI

Asıl adı Edith Newbold Jones olan yazar Edith Wharton, ait olduğu imtiyazlı toplumu yerden yere vuran ironi dolu romanlarıyla ünlüdür. Erken yaşta yazmaya başlamasına karşın, New Yorklu ailesi onu yazarlıktan caydırmaya çalıştı.

Çevresi tarafından kabul gören Teddy Wharton'la mutsuz bir evliliğe katlandı ve ilk romanını ancak kırk yaşında yayımladı. *Keyif Evi*'nin 1905'te yayımlanmasıyla başarıyı yakaladı. New Yorklu üst sınıfın ikiyüzlü sosyal adetleri altında ezilen kadının hikâyesi anında çoksatarlar arasına giriyordu. New England Püriten ahlakına odaklanan kısa romanı *Ethan Frome* ile ünü perçinleşti. 1913 yılında kocasından boşanan Wharton, ömrünün kalan yıllarını Fransa'da geçirdi. Son dönem romanlarının en başarılısı *Masumiyet Çağı*, çocukluğunun New York'una yönelik eleştirel bir bakış sergiliyordu. Pulitzer Ödülünü (1921) alan ilk kadın yazardır.

ANA YAPITLARI: *Keyif Evi*, 1905; *Ethan Frome*, 1911; *Ülkenin Âdetleri*, 1913; *Masumiyet Çağı*, 1920

△ EDITH WHARTON, y.1885

Maurice Maeterlinck

1862–1949, BELÇİKALI

1911 Nobel Edebiyat Ödülü sahibi Simgeci oyun yazarı, şair ve denemeci Maeterlinck, Fransızca konuşan varlıklı Flaman bir ailenin çocuğu olarak Ghent'te doğdu. Grimm Kardeşler'in bir masalından uyarlama olan *Prenses Maleine* oyunuyla 1889'da çıkış yaptı.

Maeterlinck, yazgıları karşısında çaresiz kalmış karakterlerin simgecilikle yüklü bir ortamda akıbetlerine doğru sürüklendiği yeni bir drama tarzı yarattı. Kasvet dolu aşk hikâyesi *Pelleas ve Melisande* 1902 yılında Claude Debussy tarafından operaya uyarlandı. Maeterlinck, özellikle doğayı insan varlığına ilişkin gizemli düşünceler geliştirirken dayanak olarak kullandığı *Arının Yaşamı* gibi uzun denemeleriyle de ünlüydü. 20. yüzyılın ilk on yılında, bir peri masalı oyunu olan *Mavi Kuş* gibi oyunlar avangardın prestijini sürdürüyorlardı. Fakat sonraki yıllarda edebiyat rüzgârı Maeterlinck'in incelikli estetizminin tersine esmeye başladı ve sanatçının yaratıcılığı giderek geriledi.

ANA YAPITLARI: *Prenses Maleine*, 1889; *Pelleas ve Melisande*, 1892; *Arının Yaşamı*, 1900; *Mavi Kuş*, 1908

Gabriele d'Annunzio

1863–1938, İTALYAN

Gösterişli bir karaktere sahip İtalyan yazar Gabriele d'Annunzio yazılarıyla olduğu kadar siyasi duruşu ve gönül ilişkileriyle de ünlüydü. *İlk Dizeler* isimli ilk şiir kitabını on altı yaşındayken çıkardı ve kısa sürede özgün bir yeteneğe sahip şair ve kısa hikâye yazarı olarak ismi duyuldu. 1889 yılındaki *Sefa Çocuğu*'yla başlayarak kendisinin ateşli, duygusal ve cinsel dünyasını yansıtan ihtiraslı romanlar yayımladı. Sözgelimi *Yaşamın Alevi* oyuncu Eleonora Duse ile yaşadığı ve halka reklam olmuş ilişkisine dayanıyordu. Özellikle Duse oynasın diye yazdığı *Riminili Francesca* (1901) oyunu başta olmak üzere bir oyun yazarı olarak da başarılıydı.

D'Annunzio, İtalya'nın I. Dünya Savaşı'na girmesini destekleyen azılı bir milliyetçiydi. Ülkesi için savaştı, kahraman mertebesine ulaştı ve muharebede bir gözünü kaybetti. Savaştan sonra, ihtilaflı Fiume (Rijeka) şehrinin kontrolünü kısa süre ele geçirerek diktatör olarak yönetti.

ANA YAPITLARI: *Yeni Şarkı*, 1882; *Ölümün Zaferi*, 1894; *Yaşamın Alevi*, 1900; *Rimini'li Francesca*, 1902

Constantine Cavafy

1863–1933, YUNAN

20. yüzyılın en etkili Yunan şairi Kavafis İskenderiye, Mısır'da doğdu. Gençlik yıllarının bir kısmı, ailesinin ticari ilişkilerinin olduğu İngiltere'de geçti, ama 1885 yılında İskenderiye'ye döndü ve ömrünün sonuna kadar orada yaşadı. Otuz yıl devlet memuru olarak çalışan Kavafis boş zamanlarında şiir yazdı. Kendi tarzını kırk yaşlarındayken bulan şair, kendisinin tatminkâr bulduğu 150 civarında şiir yazdı.

Kavafis'in ünlü *"Barbarları Beklerken"* ve *"Tanrı Antonius'u Terk Edince"* gibi şiirlerinin sahnesi Antik Yunanistan ve Roma'dır. Antik dünyayı büyük bir ustalıkla bugüne yansıtır. Ayrıca gelgeç homoseksüel cinselliğin yoğun ama anlık zevklerini içe işleyen şekilde ifade eden aşk şiirleri de yazdı. Biraz da konularının böyle mahrem olması nedeniyle şiirlerinin çoğu ancak ölümünden sonra yayımlanabildi.

ANA YAPITLARI: "Barbarları Beklerken", 1904; "İthaka", 1911; *C.P. Kavafis'in Şiirleri*, 1935

▷ André Gide

1869–1951, FRANSIZ

Nobel ödüllü André Gide, bir profesörün oğlu olarak Protestan bir aileye doğdu ve ilk kitabını yirmi bir yaşında yayımladı. 1890'larda Kuzey Afrika ziyaretinde erkek çocuklara eğilimini keşfetti ve *Yeryüzünün Nimetleri* (1897) isimli lirik anlatısında ifade bulan Nietzscheci bir paganizmi kucakladı.

Paris edebiyat sahnesinin itibarlı bir ismi olarak 1909'da etkili Nouvelle *Revue Française* dergisinin kurucularından biriydi. Romanları arasında özgürlüğün keyfi kullanımını ifaden eden *acte gratuit* kavramını ilk ifade ettiği *Vatikan Zindanları* (1914) ile sahicilik düşüncelerini irdelediği çapraşık romanı *Kalpazanlar* vardır.

Gide homoseksüelliği savundu, sömürgeciliğe saldırdı ve Sovyet komünizmini reddetti. 1947 yılında Nobel Edebiyat Ödülünü aldı. Otobiyografik yazıları (*Ölürsem Eğer...* (1926) ve *Günlükler* dahil) en ilginç yapıtları arasındadır.

ANA YAPITLARI: *Ahlaksız*, 1902; *Dar Kapı*, 1909; *Pastoral Senfoni*, 1919; *Kalpazanlar*, 1926

Colette

1873–1954, FRANSIZ

Fransa'nın en sevilen yazarlarından Sidonie-Gabrielle Colette, edebiyat dünyasına birinci kocası Henri Gauthier-Villars yoluyla adım attı. İlk romanları olan, çoksatar *Claudine* dizisi eşinin adıyla yayımlandı. 1906'da ayrılmalarından sonra, müzikhol dünyasında erotik gösteri sanatçısı olarak yaşamını kazanırken, bir yandan da her iki cinsiyetle ilişkileri dahil olmak üzere hayatını *Derbeder* gibi yarı otobiyografik romanları için malzeme olarak kullanıyordu. İkinci evliliği, yazı yazmaya yoğunlaşması için gereken mali güvenceyi sağladı. Bir kadınla kendisinden küçük bir erkek arasındaki aşk, yazarın romanlarının (özellikle *Chéri*'nin) ve kendi hayatının tekrarlanan temasına dönüştü. Colette'in üvey oğluyla gönül ilişkisi oldu, üçüncü ve son kocası kendisinden on altı yaş küçüktü. Colette'in romanları sıcak bir duyumsallığın, gözlemci bir doğa sevgisinin ve cinsiyetçi bir dünyada başarı kazanmasını sağlayan erkeklerin zayıflıklarına yönelik kurnazca bir duygunun ifadesidir.

ANA YAPITLARI: *Derbeder*, 1910; *Chéri*, 1920; *Olgunlaşan Tohum*, 1923; *Gigi*, 1944

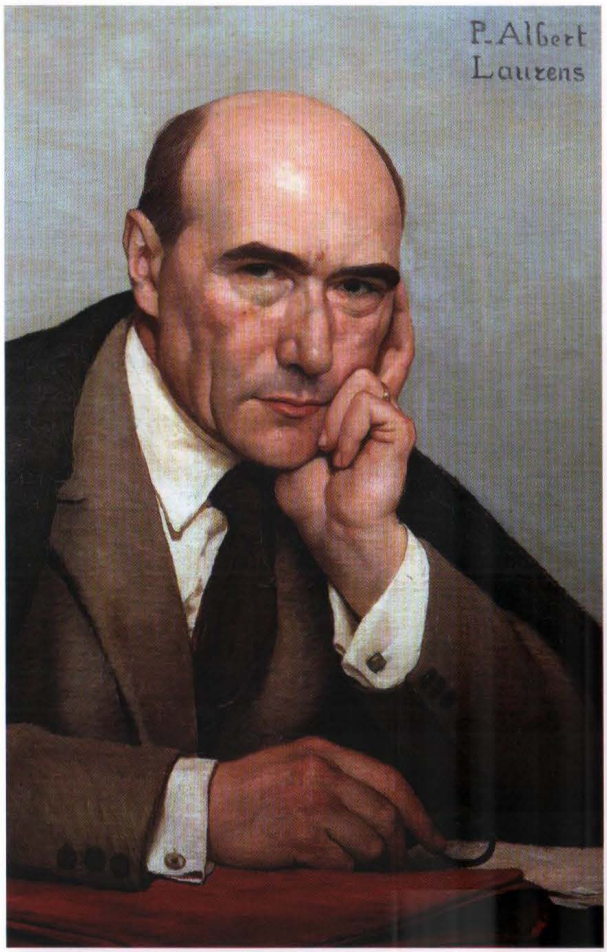

△ ***ANDRE GIDE*, PAUL ALBERT LAURENS, 1924**

Robert Frost

1874–1963, AMERİKALI

Şair Robert Frost, California'da doğdu, ama on bir yaşında New England'a gitti. Sadece bir avuç şiiri yayımlandığı için yıllarca depresyon ve sıkıntıyla uğraştı. Çocuklarının ölümüyle evliliği sarpa sardı ve çiftçilik denemesi hüsranla sonuçlandı. 1912'de gittiği Britanya'da daha cana yakın bir yazın ortamıyla karşılaştı. New England kırsalında geçen ve günlük konuşmanın ritimlerini yansıtan Bir *Çocuğun İradesi* (1913) ile *Boston'un Kuzeyi* (1914) isimli ilk iki şiir kitabının yayımlanması ona ün kazandırdı. 1915 yılında New England'a dönen şair, "Gidilmemiş Yol" (1916) ve "Karlı Bir Akşam Vakti Ormanın Kıyısında Dururken" (1922) gibi ünlü şiirleriyle ününü perçinledi. Yazınsal Modernizm hareketinin baskılarına kayıtsız kalan Frost uzun yaşamı boyunca incelikli ve abartısız şiirler yazmayı sürdürdü. 1961'de, John F. Kennedy'nin başkanlık töreninde "Bir Armağan Düpedüz" (1941) şiirini okuması ünlüdür.

ANA YAPITLARI: *Boston'un Kuzeyi*, 1914; *Bir Dağ Fasılası*, 1916; *New Hampshire*, 1923; *Daha da Uzun Menzil*, 1936

Rainer Maria Rilke

1875–1926, AVUSTURYALI

Modernizmin gelişiminde söz sahibi büyük lirik şair Rilke o zamanlar Avusturya-Macaristan'ın bir parçası olan Prag'da doğdu. Şair karakterine karşın ailesi onu askeri bir akademide beş yıl geçirmeye zorladı.

İlk yapıtları, yüzyıl sonu çöküşüne özgü duyusallık ve tinsellik karışımı düşsel şiirlerdi. 1902 yılından itibaren, Fransız avangardının etkisi altına girerek modern dünyada tinsel yabancılaşma deneyimini yoğun ve somut imgelerle betimleyen "Şey-şiirleri"ni (*Dinggedichte*) geliştirdi. Ünlü *Duino Ağıtları*'nın birincisini 1912 yılında, Trieste'deki Duino Şatosunda kalırken yazdı. I. Dünya Savaşı yaşamını alt üst etti ve ancak 1922 yılında geç bir yaratıcılık patlamasıyla *Ağıtları*'ı tamamlayarak *Orfeus'a Soneler*'i yazdı. Bu geç dönem çalışmaları, olağanüstü güzelliğe ve kapalılığa sahip şiirlerde kendine özgü bir estetik gizemciliği ifade ediyorlardı.

ANA YAPITLARI: *Yeni Şiirler*, 1907; *Malte Laurids Brigge'nin Notları*, 1910; *Duino Ağıtları*, 1912–22; *Orfeus'a Soneler*, 1923

Hermann Hesse

1877–1962, ALMAN

Romancı ve şair Hermann Hesse, Protestan misyoner bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Dini eğitimine isyan bayrağı çekmiş olsa da manevi dünya görüşünü terk etmedi.1904'de basılan ilk romanı *Peter Camenzind*'in başarısından sonra kendisini tamamen yazmaya verdi. I. Dünya Savaşı sırasında ruhsal bir kriz yaşadı ve evliliğinin çöküşünün yarattığı sıkıntılarla boğuştu. Çıkış yolunu Doğu felsefelerinde ve Jung modeli psikanalizde bulmaya çalıştı (daha sonra yapıtlarında Jung arketiplerine yer verecekti).

1920'lerde yazdığı *Siddhartha* romanıyla Budizm'i halka sevdirdi ve *Bozkır Kurdu*'nun "büyülü tiyatrosu" hayal gücünün daha yabanıl kıyılarını keşfetmeye yüreklendiriyordu. 1932'den yayımlandığı 1943 yılına kadar, manevi olarak düzenlenmiş bir dünyaya dair ütopik bir fantezi niteliğindeki *Boncuk Oyunu* üzerinde çalıştı. Yaşamının son yıllarını İsviçre'de geçirdi ve 1946 yılında Nobel Edebiyat Ödülünü kazandı. Hesse'nin romanları, 1960'ların karşı kültür dünyasında büyük bir hayran kitlesi kazanacaktı.

ANA YAPITLARI: *Demian: Emil Sinclair'in Gençliğinin Öyküsü*, 1919; *Siddhartha*, 1922; *Bozkır Kurdu*, 1928; *Boncuk Oyunu*, 1943

Robert Musil

1880–1942, AVUSTURYALI

Romancı ve kısa hikâye yazarı Robert Musil, Klagenfurt şehrinin önde gelen ailelerinden birinin oğlu olarak doğdu. Bir asker olması planlandığından askeri akademide eğitim aldı; ki Musil'in bu istiraplı deneyimi birinci romanı *Genç Törless'in Bunalımları*'nın temelini oluşturur.

Askeri kariyeri reddeden Musil bir yandan mühendislik ve felsefe okurken, öte yandan 1911'de *Birleşmeler* adıyla kitap halinde yayımlanacak hikâyelerini yazmaya

△ KATHERINE MANSFIELD

başladı. I. Dünya Savaşı'nda subay olarak görev yaptıktan sonra *Hayalperestler* isimli tiyatro oyunu (1921) ve kısa hikâyelerinden oluşan *Üç Kadın* isimli kitabıyla edebiyat çevresinde ün kazandı. Avusturya İmparatorluğunun çöküş yıllarında geçen anıtsal yapıtı *Niteliksiz Adam*'ın birinci cildi 1930 yılında yayımlandı. Bugün Modernist edebiyatın bir başyapıtı sayılan bu kitap ticari başarı kazanmadı ve son cildi tamamlanamadan kaldı. Musil, Nazizm nedeniyle Yahudi eşiyle birlikte kaçtığı İsviçre'de öldü.

ANA YAPITLARI: *Genç Törless'in Bunalımları*, 1906; *Birleşmeler*, 1911; *Üç Kadın*, 1924; *Niteliksiz Adam*, 1930, 1932, 1942

Nikos Kazancakis

1883–1957, YUNAN

Nikos Kazancakis, o tarihlerde Osmanlı İmparatorluğunun idaresi altındaki Girit'te doğdu. Yunan isyanı ile Osmanlı baskısının hakim olduğu bir ortamda büyüdü. İlk romanlarını ve oyunlarını 1920'lerde yayımladı; günlük Yunancanın, halkın konuşma dilinin edebiyat dili olarak kullanılması gerektiği düşüncesindeydi.

Kazancakis çok seyahat ediyordu; Budizm ile komünizmin birbiriyle çelişen etkileri altına girdi. Çeşitli tercümeler yaparak, gezi kitapları ve okul kitapları yazarak hayatını kazanan yazar yıllarca *Odysseus: Çağdaş Bir Devam* isimli bir epik şiir üzerinde çalıştı ve 1938'de tamamladı.

En ünlü kitabı *Zorba*'yı II. Dünya Savaşı sırasında yazdı ve ardından Girit'e olan hayranlığını ve kendisine özgü dini inancını dile getirdiği bir dizi roman kaleme aldı. Tartışmalar yaratan *Günaha Son Çağrı* hem Ortodoks hem Roma Katolik kiliseleri tarafından kınandı.

ANA YAPITLARI: *Odysseus. Modern Bir Devam*, 1938; *Zorba*, 1946; *Yeniden Çarmıha Gerilen İsa*, 1948; *Kaptan Mihalis*, 1950; *Günaha Son Çağrı*, 1955

◁ Katherine Mansfield

1888–1923, YENİ ZELANDALI

Kısa hikâye yazarı Katherine Mansfield Beauchamp varlıklı bir iş adamının kızı olarak Wellington, Yeni Zelanda'da doğdu. Çevresinin dar kafalılığına isyan eden Mansfield yazar olmak için 1908'de İngiltere'ye gitti. Bohem bir hayat sürdü ve bir sürü karışık ilişkisi oldu; ilk evliliği sadece birkaç hafta sürdü. Yazar olarak hızlı gelişim gösterdi: 1910'da önemli bir dergi hikâyesini yayımlamaya başladı ve bunu çok geçmeden ilk hikâye kitabı *Alman Pansiyonu* izledi.

Anton Çehov örneğinden esinlenen Mansfield'ın, çağdaşları tarafından kesinlikle modern olarak nitelendirilen keskin ve gözlem ürünü bir yazım tarzı vardı. Bloomsbury Grubuyla ilişki kurdu ve 1918 yılında eleştirmen John Middleton Murray ile evlendi. Sonraki en iyi hikâyelerinin "Bahçe Partisi" ve "Prelüd" gibi bazıları çocukluğunun Yeni Zelanda'sında geçiyordu. Yazar, tüberküloza karşı verdiği uzun bir mücadelenin ardından otuz dört yaşında Fransa'da öldü.

ANA YAPITLARI: *Alman Pansiyonu*, 1911; "Prelüd", 1918; "Katıksız Mutluluk", 1920; "Bahçe Partisi", 1922

Fernando Pessoa

1888–1935, PORTEKİZLİ

Nev-i şahsına münhasır Modernist şair Pessoa üvey babasının Portekiz konsolosu olduğu Durban, Güney Afrika'da büyüdü. Memleketi Lizbon'a on yedi yaşında döndü ve hayatı boyunca bu şehirde yaşadı. Portekiz edebiyat çevrelerinde sivrilmiş bir isim olmasına karşın halk tarafından tanınmıyordu. İlk eğitiminde kullanılan dil olan İngilizce birkaç şiiri dışında, hayatı boyunca yayımlanmış tek kitabı *Mesaj*'dı; diğer yapıtları ölümünden sonra yayımlandı. Oysa yorulmak nedir bilmeyen yaratıcı bir enerjiye sahipti. Uydurma isimler altında, farklı bakış açılarını ve tarzlarını yansıtan şiir ve düzyazı metinler yazdı. Özellikle

Alberto Caeiro, Ricardo Reis ve Alvaro de Campos yazarın şiir yazarken kalıbına girdiği başlıca karakterlerdi. *Huzursuzluğun Kitabı* isimli "oldusu bittisi olmayan" otobiyografisini muhasebeci yardımcısı Bernardo Soares isimli uydurma birine ithaf eder.

Pessoa'nın kendi adını kullanarak yazdığı şiirlerde, can sıkıntısına ve nostaljiye yönelik melankolik bir takıntı görülür. Yazarın ünü ölümünden sonra çığ gibi büyüdü.

ANA YAPITLARI: *Mesaj*, 1934; *Fernando Pessoa'nın Şiirleri*, 1942; *Alberto Caeiro'nun Şiirleri*, 1946; *Huzursuzluğun Kitabı*, 1982

Boris Pasternak

1890–1960, RUS

Boris Leonidoviç Pasternak, 1957 yılında Nobel Edebiyat Ödülü verildiğinde siyasi çekişme konusu haline gelmiş bir şair ve romancıydı. St Petersburglu kültürlü bir ailenin (babası Tolstoy'un kitaplarını resimliyordu) çocuğu olan Pasternak ilk şiir kitabını 1914'te yayımladı. 1917 Devrimi'nden sonra Rusya'da kalmayı seçti. 1920'lerde Simgeci Aleksandr Blok ile Fütürist Vladimir Mayakovski'nin etkilerini gösteren ve büyük beğeni toplayan lirik şiirlerini yayımladı. Ama Stalin'in diktatörlüğü döneminde yaratıcı verimliliği geriledi. 1949 yılında sevgilisi Olga Ivinskaya bir çalışma kampına gönderildiyse de Pasternak'a ilişilmedi.

Devrim sırasında geçen bir aşk hikâyesini konu alan romanı *Doktor Jivago*'yu 1956 yılında tamamladı. Kitap açıkça komünizm karşıtı olmasa da Sovyetler Birliği'nde yasaklandı. Roman Batı'da yayımlandığında Pasternak'a Nobel Ödülü kazandırdıysa da Sovyet yetkililerin baskısıyla ödülü reddetmek zorunda kaldı.

ANA YAPITLARI: *Kızkardeşim Hayat*, 1922; *Temalar ve Çeşitlemeler*, 1923; *Doktor Jivago*, 1956; *Bulutlar Dağıldığında*, 1959

▽ J.R.R. Tolkien

1892–1973, İNGİLİZ

Modern fantastik kurmacanın babası John Ronald Reuel Tolkien Güney Afrika'da doğdu, ama Midlands, İngiltere'de büyüdü. On iki yaşında öksüz kalan Tolkien Katolik bir rahibin vesayetine verildi. I. Dünya Savaşı'nda subay olarak görev yaparken, bütün yapıtlarına sahne oluşturan mitsel dünyayı ince ince kurmaya başladı. Savaş sonrasında Pembroke College, Oxford'da Anglo-Sakson Edebiyatı profesörü oldu.

Eski İngiliz şiiri, özellikle Beowulf destanı yapıtları üzerinde önemli etkiye sahipti. Çocukları için yazdığı ve 1937'de yayımlanan *Hobbit*'in başarısı onu *Yüzüklerin Efendisi* üçlemesine başlaması için yüreklendirdi. 1948 yılında tamamlanan üçleme 1950'lerde yayımlandı ve sonraki on yıl uluslararası satış rekorları kırdı. Yarım kalan erken dönem yapıtı *Silmarillion* ise yazarın ölümünden sonra 1977'de yayımlanacaktı.

ANA YAPITLARI: *Hobbit*, 1937; *Yüzük Kardeşliği*, 1954; *İki Kule*, 1954; *Kralın dönüşü*, 1955

Federico García Lorca

1898–1936, İSPANYOL

Şair ve oyun yazarı Federico García Lorca, Granada, Endülüslü bir toprak sahibinin oğluydu. 1919 yılından itibaren Madrit'te okuyan Lorca, gelecek vaat eden yazarlar ve aralarında genç Salvador Dalí'nin de olduğu ressamlar kuşağındandı. İlk şiir kitabı 1921'de çıktı; Lorca'nın Avrupa Modernizmini Endülüs folk gelenekleriyle harmanladığı özel üslubu en beğenilen ifadesini 1928'de *Çingene Baladları*'nda buldu. Ertesi yıl Amerika'ya gitti ve *New York'ta Bir Şair* isimli gerçeküstü şiirini yazdı (1940). İspanya'daki yeni Cumhuriyetçi hükümet, onu tiyatroyu kırsal kesimlere taşıyacak gezgin bir tiyatro topluluğunun yöneticiliğine getirdi. Turne sırasında *Kanlı Düğün* ve *Yerma* (1934) dahil olmak üzere bir dizi önemli oyun yazdı ve İspanya'da kadınların trajik ikilemlerini oyunlaştırdı.

Ağustos 1936'da İç Savaşın başlarında Milliyetçiler tarafından öldürülen Lorca'nın cesedi hiç bulunamadı.

ANA YAPITLARI: *Şarkılar*, 1927; *Çingene Baladları*, 1928; *Kanlı Düğün*, 1932; "Ignacio SánchezMejías'a Ağıt", 1934

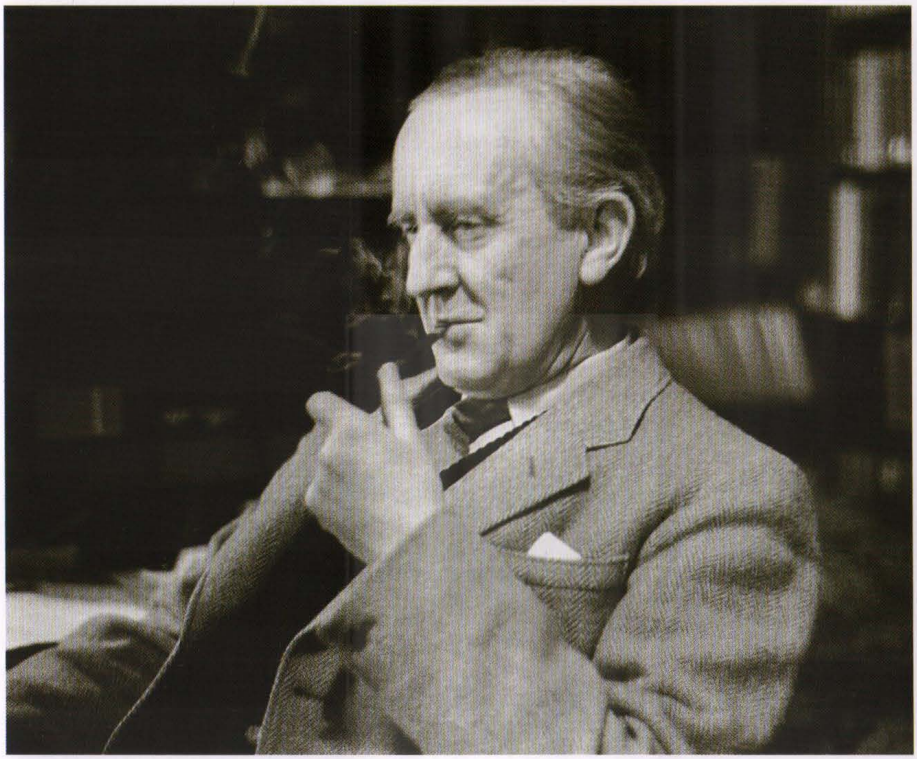

△ J.R.R. TOLKIEN

20. YÜZYIL ORTALARI

Vladimir Nabokov 240
John Steinbeck 242
George Orwell 244
Pablo Neruda 248
Graham Greene 252
Jean-Paul Sartre 254
Samuel Beckett 258
Necib Mahfuz 262
Albert Camus 264
Aimé Césaire 266
Dylan Thomas 268
Marguerite Duras 270
Saul Bellow 272
Aleksandr Soljenitsin 274
Primo Levi 276
Jack Kerouac 280
Italo Calvino 282
Günter Grass 284
Gabriel García Márquez 286
Maya Angelou 290
Milan Kundera 292
Chinua Achebe 294
Rehber 298

Vladimir Nabokov

1899–1977, RUS ASILLI AMERİKALI

Nabokov, yazıldığı dönemde ortalığı ayağı kaldıran ve bugün bile hâlâ tartışma yaratan romanı *Lolita*'yla ün kazandı. Romanlar, şiirler, kısa hikâyeler, otobiyografi ve eleştiriden oluşan külliyatıyla şaşırtıcı bir dil ustasıydı.

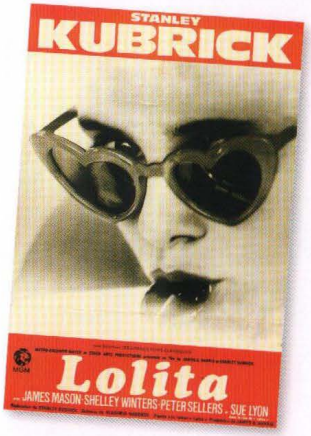

△ **FİLM UYARLAMASI**
Koyu mizahı, incelikli kelime oyunları ve müthiş lirik güzellikteki pasajlarıyla Nabokov'un *Lolita*'sı açık erotizminin çok üstünde bir değere sahiptir. Dizginlenemez takıntıya dair bir ustalık ürünü roman, aynı zamanda 1950'lerde ABD'ye hakim olan trash kültürüne yönelik keskin bir yergidir. Roman, 1962 yılında Stanley Kubrick tarafından başarılı bir şekilde sinemaya uyarlandı.

Vladimir Nabokov, beş kardeşin en büyüğü olarak, devrim öncesi Rusya'sında, St. Petersburg'ta seçkin bir hayatın içine doğdu. Rusça, İngilizce, Fransızca konuşarak büyüdü ve "hayal edilebilecek en mutlu çocukluğu" yaşadığını söyledi. 1919 Bolşevik Devriminden sonra, muhalefetin öne çıkan isimlerinden biri olan babası ailesiyle birlikte önce Londra, sonra Berlin'de sürgün hayatı yaşadı ve üç yıl sonra monarşist bir fanatik tarafından suikast sonucu öldürüldü.

Nabokov, Cambridge Üniversitesinde okuduktan sonra Berlin'e gitti. Daha önce Rusya'da iki şiir kitabı yayınlanmıştı ve şimdi V. Sirin adı altında yazarak Rus göçmen topluluğu içinde şair olarak isim yapmaya başladı. 1925 yılında Rus Yahudisi Véra Slonim ile evlendi ve 1934 yılında Dimitri isminde bir oğulları oldu.

Avrupa'dan ABD'ye

Nabokov, çoğunlukla otobiyografik öğeler içeren ilk romanı *Maşenka*'yı 1926'da yayımladı. Bunu, ileride ün kazanacağı üslup yenilikleri ve kelime oyunlarının başlangıcına imza atan *Rua, Dam, Vale* (1928) izledi. Sonraki on yıl boyunca Rusça yazdığı verimli bir dönem geçirdi. Ailesini geçindirmek için tenis, boks ve dil dersleri verirken karısı da tercüman olarak çalışıyordu.

Savaş çıkınca aile ABD'ye kaçtı.

Nabokov, Massachusetts'deki Wellesley College'de ders vermeye başladı. Üniversitedeki işi, yazmaya ve en büyük tutkularından biri olan kelebek toplama hobisine (entomoloji üzerinde 18 makalesi yayımlandı) zaman ayırmasına olanak veriyordu. İngilizce yazdığı ilk kitap *Sebastian Knight'ın Gerçek Yaşamı* (1941) Cambridge'deki deneyimlerine dayanıyor; ikinci romanı *Uğursuz Dönemeç*'in (1947) hikâyesi ise yazarın kendisinin boy göstermesiyle sona eren totaliter bir rejimde geçiyordu.

Nabokov 1945'te Amerikan vatandaşı oldu ve 1948'de New York'taki Cornell Üniversitesi Rus Edebiyatı bölümüne profesör olarak atandı. Artık maddi olarak düze çıkan Nabokov kendisine uluslararası şöhret kazandıracak romanı *Lolita*'yı yazmaya koyuldu. İlk kez 1955'te Fransa'da yayımlanan, kendisinin deyişiyle bu "saatli bomba" üç yıl sonra 1958'de ABD'de yayımlandı ve üç hafta içinde 100.000 satış yaptı. Orta yaşlardaki anlatıcının on iki yaşındaki bir "su perisi"ne olan ölümcül takıntısının anlatıldığı romanın konusu, o dönemden bu güne kadar hep tartışma konusu oldu. *Lolita* beraberinde şöhret, başarı ve bol para getirdi.

Nabokov'un ABD'de sürgünde olan bir Rus profesörün hikâyesini anlattığı *Pnin* (1957) adlı romanı *Lolita*'dan sonra yazılmış olmasına karşın ondan önce yayımlanmış ve olumlu eleştiriler almıştı. Hayali bir şairin yazdığı 999 dizelik şiirden ve bir hayali eleştirmenin o şiire dair eleştirisinden oluşan *Solgun Ateş* (1962) romanında, Nabokov'un romanın biçimiyle oynadığını görürüz.

Nabokov 1977 yılında öldüğünde arkasında *Laura'nın Aslı* isimli tamamlanmamış bir yapıt bıraktı. Nabokov'un oyunbaz, kılı kırk yaran, ayrıntıya düşkün ve lirik güzelliğe sahip düzyazı tarzı daha sonraki yıllarda Martin Amis, Thomas Pynchon ve John Updike gibi yazarlarda yansımasını bulacaktı.

◁ **SONRAKİ YILLAR**
Nabokov'un bu fotoğrafı 1958'de Ithaca, New York'ta çekildi. Üç yıl sonra Montreux, İsviçre'ye taşındı ve ömrünün kalan yıllarında eşi Véra'yla birlikte Montreux Palace otelinde yaşadı.

BAĞLAM

Kartoteks fişleri

Nabokov kartoteks fişlerine notlar alırdı, her bir romanı için yüzlerde fiş kullanırdı. "O şeyin örüntüsü" kafasında billurlaştığında yazmaya koyulurdu; doğrusal olarak yazmazdı, "oradan bir şey, buradan bir şey alırım, ta ki kağıt üzerindeki bütün boşlukları doldurunca kadar". Fişleri tekrar düzenler ve ancak kitabı bitirdiğinde bunları numaralandırır, karısına dikte eder ve karısı söylediklerini üç nüsha halinde yazardı. Nabokov'un arzusunun aksine, ölümünden sonra yayımlanan son ve tamamlanmamış romanı *Laura'nın Aslı* yazarın bu tekniğinin ham halini gösteren çok değerli bir metindir.

NABOKOV, KARISI VERA'YA KARTOTEKS FİŞLERİNDEN DİKTE ETTİRİYOR, 1958

John Steinbeck

1902–1968, AMERİKALI

Amerikan edebiyatının devlerinden Steinbeck, Büyük Buhran yıllarında sıradan ailelerin yaşamlarında yazgıyı ve adaletsizliği konu edinip onu ulusun vicdanı haline getiren zehir zemberek kitaplar yazmıştır.

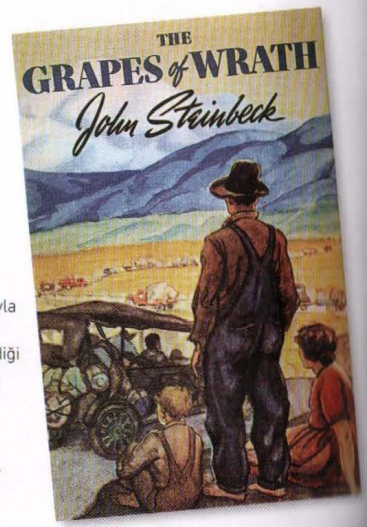

△ ***GAZAP ÜZÜMLERİ***
Steinbeck'in kutsal kitap havasındaki romanı, Joad ailesinin yaşamının gösterişsiz ayrıntılarına dayanıyordu. Steinbeck, "bu kitabı, kitapların yazıldığı şekilde değil, hayatların yaşandığı şekilde yazmaya çalıştım," demiştir.

John Ernst Steinbeck, 1930'larda kaleme aldığı toplumsal romanların ana teması olan göçmen işçilerin içler acısı durumuna ilk kez tatillerde çalıştığı pancar tarlalarında tanık oldu. California'nın Monterey ilçesinde orta sınıf bir aileye doğdu; ona kitap sevgisini aşılayan kişi eskiden öğretmen olan annesiydi. Düzensiz bir edebiyat ve biyoloji eğitiminden sonra Stanford Üniversitesi'ni bırakıp New York'a gitti, orada inşaat amelesi ve muhabir olarak çalıştı. California'ya geri döndüğünde, bir yandan yazı yazıyor, bir yandan çiftliklerde, ormanlarda ve balık çiftliklerinde çalışıyordu.

İlk üç kitabı iş yapmadıysa da, en sonunda, 1935'de, Kral Arthur'un Yuvarlak Masa Şövalyeleri destanından esinlendiği, sünger gibi içen Meksikalı-İspanyol işçileri anlattığı *Yukarı Mahalle* romanıyla başarı kazandı. Bu kitabını, iki göçmen işçinin, çocuksu dev adam Lennie ile onu kollayan arkadaşı George'un trajedisinin anlatıldığı *Fareler ve İnsanlar* romanı takip etti.

Steinbeck'in Toz Çanağından (sağdaki kutu) California'ya kaçan ve Okiler denilen çaresiz göçmen ailelerle birlikte seyahat etmesinin ardından beş ayda yazdığı destansı romanı *Gazap Üzümleri* (1939) büyük ses getirdi. Bir haftada 10.000 satışla zirve yapan kitap Steinbeck'e Pulitzer Ödülü kazandırdı ve haliyle Amerikan Rüyasına yönelik eleştirisi tepki de topladı.

Savaş sonrası yıllar

Steinbeck, II. Dünya Savaşı sırasında *New York Herald Tribune*'nun savaş muhabiriydi. Bu dönemde, savaşın ve işgalin, bir zamanlar huzurun hakim olduğu bir köy (Norveç'in Nazi işgaline yönelik açık sayılabilecek bir göndermeyle) üzerindeki etkilerini konu alan *Ay Batarken* (1942) romanını yazdı.

Artık New York'a yerleşmiş olan Steinbeck, konserve sardalye imalatı yapılan Monterey semtine dayanan *Sardalye Sokağı* (1944) ve ailesinin Salinas'taki geçmişini dayanak alan *Cennetin Doğusu* (1952) romanlarıyla kendi köklerine dönüyordu. 1960'larda Vietnam Savaşı'na verdiği destekten ötürü (ikinci evliliğinden olan oğullarının ikisi de orduya yazılmıştı) liberal bir ses olarak itibarını kaybetti.

ABD'deki ahlaki yozlaşmaya dair derinlikli yapıtı *Kaygılarımızın Kışı* (1961) tekrar çıkış yapmasını sağlarken yazara 1962 Nobel Edebiyat Ödülünü kazandırdı. Aralık 1968'de kalp rahatsızlığından ölen Steinbeck arkasında yaklaşık otuz kitap bıraktı.

BAĞLAM

Toz Çanağı

ABD, 1929 yılında borsanın çökmesinin ardından ciddi bir ekonomik krizin pençesine düştü; 1930'ların ortalarında, nüfusun dörtte biri işsizdi. Tarım ürünlerinin fiyatları yüzde 60 geriledi; aşırı tarımsal üretim, erozyon ve kuraklık Amerika'nın Büyük Düzlükler olarak anılan bölgesini bir toz çanağına çevirdi. Toprak sahipleri ve bankalar, binlerce küçük çiftçinin evlerine ve arazilerine el koydular. Bu insanlar, bolluk diyarı olarak görülen California'daki çiftliklerde iş ve aş bulacakları hayaliyle batıya göç ettilerse de bu topraklara ulaştıklarında karşılaştıkları şey düşmanlık ve reddedilişti.

TOZ ÇANAĞI'NDA ÇIKAN BİR FIRTINADAN SIĞINMAYA ÇALIŞAN BİR AİLE

"Bazı insanların **dinde buldukları** şeyi … yüce olana **ulaşmanın** yolunu, bir yazar da kendi **sanatında bulabilir.**"

JOHN STEINBECK

▷ **STEINBECK, y.1939**
Yazarın bu fotoğrafı, Pulitzer Ödülünü kazanan *Gazap Üzümleri*'ni yazdığı yıla aittir. Kısa bir süre sonra yakın arkadaşı ve deniz biyoloğu Ed Ricketts ile birlikte deniz numuneleri toplamak için Cortez Denizi'ne gidecekti.

BBC

George Orwell

1903–1950, İNGİLİZ

Orwell, iki yıkıcı dünya savaşının yarattığı yılgınlığı ve tedirginliği kopkoyu bir yergiyle anlatan kitaplar kaleme aldı. Tutkulu bir sosyalist ve ahlakçı olan yazarın başı, doğruluk uğruna sıkça belaya girecekti.

George Orwell, Eric Arthur Blair'in mahlas olarak kullandığı addı. 1903 yılında, sömürge Hindistanındaki, Motihari'de (şimdiki adı Bihar) doğdu. Babası, Hindistan afyon vekâletinde çalışıyor ve yasal afyon ihracatını denetliyordu. Orwell, daha bir yaşındayken annesi Ida'yla birlikte İngiltere'ye döndü. Ida, çocuklarıyla birlikte Oxfordshire'a yerleşti ve aile 1912 yılına kadar, babalarından ayrı kaldı. Orwell, ileride ailenin statüsünü eşraf kökenli, ama parası tükenmekte olan bir İngiliz "alt-üst orta sınıf" aile olarak tanımlayacaktı.

Özel okulda eğitim

Orwell, yalnız başına geçen çocukluğunda teselliyi hikâyeler ve şiirler yazmakta buluyordu; bunların bazıları yerel basında yayımlanmıştı. Sekiz yaşındayken, kısmi bursla East Sussex'deki bir "züppe" yatılı okuluna gönderildi ve İngiliz sosyal sınıf sisteminin gerçekleriyle burada karşılaştı. Kendisine karşı takınılan tutum ile daha zengin ve "daha yüksek soydan" gelen oğlanlara yönelik tutum arasındaki farkın ayırdına vardı.

Orwell, saygın ve özel bir okul olan Eton'da okumak için burs kazandı ve orada okul dergisinde çalışanlara katıldı, ama derslerde parlak bir öğrenci değildi. Okulu bitirdiğinde ailenin maddi durumu üniversiteye gitmesine el vermediğinden Hindistan İmparatorluk Emniyet Dairesi'nde çalışmaya başladı. Babaannesinin yaşadığı Burma'da görev yapmayı seçti. "Aşağı Burma'daki Moulmein kentinde nefret edenim çoktu; hayatımda, böyle bir şey yaşayacak kadar önemli olduğum tek dönemdir," şeklinde çarpıcı bir ifadeyle başlayan "Bir Fili Öldürmek" isimli denemesinde işinden hoşnutsuzluğunu dile getiriyordu. İçinde otoriteye güvensizlik ve imparatorluk yönetimine tiksinti uyanmış olsa bile ülkesine olan sevgisi *Burma Günleri*'nde (1934) hiç de tarzı olmayan süslü bir dille anlatılır.

△ **KATHA, MYANMAR**
Orwell'in *Burma Günleri* kitabına sahne olan Katha, Myanmar'daki (eski adıyla Burma) karakolun önünden geçen bir at arabası.

Londra ve Paris

Orwell, 1928'de İngiltere'ye döndü; artık yazar olmaya kararlıydı. Batı Londra'da bir pansiyonda kalıyor ve işçi sınıfının yaşamı konusunda doğrudan deneyim edinmek için şehrin daha sağlıksız Doğu Ucu'nda dolaşıyordu. Bu iş için ikinci bir karakter yarattı: Hırpani giyiniyor, fakirhaneler ve berduş evlerinde

PORTRE
Ana etkiler

Orwell'in gençlik tutkusu, H. G. Wells'in biraz felsefi analiz, biraz anlatı tarzındaki *Modern Bir Ütopya*'sına benzer bir kitap yazmaktı. Esin kaynağıysa Jack London'ın Londra'nın gecekondu mahallelerindeki deneyimlerini ayrıntısıyla anlattığı *Uçurum İnsanları*'ydı (1903). "Shakespeare, Swift, Fielding, Dickens, Charles Reade, Flaubert ile modern yazarlardan James Joyce, T. S. Eliot ve D. H. Lawrence en önem verip asla bıkmadığım yazarlardır. Ama... beni en çok etkileyen modern yazar W. Somerset Maugham'dır; onun bir hikâyeyi hiç kıvırmadan, dosdoğru anlatabilme gücüne müthiş hayranım" diye yazar Orwel.

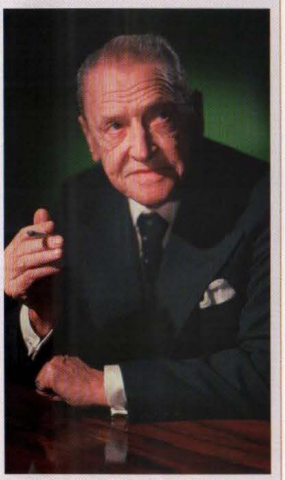

NOVELIST W. SOMERSET MAUGHAM

◁ **ORWELL BBC'DE**
Orwell, bu fotoğrafında, II. Dünya Savaşı sırasında, 1943'de, Londra'daki BBC radyosunda konuşuyor. BBC'ye 1941'de Doğu Servisi için Sohbet Programları Yapımcısı olarak katıldıysa da 1943 yılında istifa edecekti.

"Bütün hayvanlar eşittir, ama bazı hayvanlar diğerlerinden daha eşittir."

GEORGE ORWELL, *HAYVAN ÇİFTLİĞİ*

△ **WIGAN İSKELESİ, 1939**
Manchester'da, kanalın kıyısındaki Wigan İskelesi (sağda). Orwell'in *Wigan İskelesi Yolu* (1937) isimli kasvetli romanı, İngiliz toplumundaki yoksulluğa ve ikiyüzlülüğe odaklanır.

△ **CUMHURİYETÇİ POSTERİ**
Orwell, İspanya İç Savaşı'na katıldıysa da sonunda sosyalist ayrılıkçılara baskı yapan Sovyet destekli komünistlerden kaçmak zorunda kalacaktı.

geceliyor, hatta "kodese" atıldığı bile oluyordu..

Çok geçmeden araştırmalarını Paris'e kadar genişletti; orada yaşayan teyzesinden arada sırada destek alıyordu. Paris'in edebiyat çevrelerine yüz vermeyerek şehrin ve insanlarının kabuğunun altına süzülmeyi tercih etti ve yaşadığı deneyimleri biraz toplumsal eleştiri, biraz seyahat kurmacası şeklinde bir metne dönüştürdü. Tecavüz ve uyuşturucu satıcılığı gibi hayli tartışma yaratan pasajlar içeren kitabı başlarda büyük yayınevleri tarafından reddedildi. Yakın çağdaşı İngiliz romancı D. H. Lawrence gibi Orwell de İngiliz yayıncıları "yüreksiz" tayfa olarak görüyordu. Sonunda, Leonard Moore adında bir edebiyat ajanı buldu ve 1932 yazında Victor Gollancz Ltd adında yayınevinin anılarını basmaya istekli olduğunu öğrendi. Kitap ertesi yıl *Paris ve Londra'da Beş Parasız* ismiyle çıktı.

Kuzeyde yoksulluk

Gündüzleri öğretmen olarak çalışan Orwell, ilk roman uzunluğundaki kitabı *Burma Günleri*'ni (1934) geliştirdi. Sonra öğretmenliği bırakarak Londra'nın kuzeybatısındaki Hampstead'e yerleşti ve bir kitapçıda çalışmaya başladı. Bu arada, arkadaş çevresi yoluyla Eileen O'Shaughnessy ile tanıştı ve ertesi yıl evlendi. *Aspidistra* (1935) bu dönemin kurgusal bir anlatımıdır ama çiftin bu görece olarak rahat ev hayatı uzun sürmedi. Yayıncılarının, milyonlarca insanın yoksulluk içinde yaşadığı İngiltere'nin ihmal edilmiş kuzeyine dair birşey yazması yönündeki ısrarı üzerine Orwell tekrar yollara düştü. Kuzey kasabalarındaki yaşama ilişkin gözlemlerini kişisel sosyalist manifestosuyla birleştirdiği *Wigan İskelesi Yolu*'nu yazdı (1937). Bu yapıtı, kısmen "entel giyim tarzından" onun komünist olduğundan kuşkulanan İngiliz emniyetinin dikkatini üzerine çekti; sonraki on yıl emniyet tarafından izlenecekti.

İspanya İç Savaşı

Orwell, 1936 yılında, General Franco'nun İspanya'daki faşist ayaklanmasına karşı mücadele eden gönüllülere katılmaya karar verdi. Barcelona'ya giderken Paris'te yazar Henry Miller'le karşılaştı. Miller, Orwell'in faşizmin alt edilmesine ilişkin düşüncelerinin "aptallıktan ibaret" olduğunu söyleyerek onu uyardı. İşin doğrusu, çok sayıdaki Cumhuriyetçi fraksiyon, faşistlerden

> "**Bütün meseleler politiktir** ve politikanın kendisi bir yığın **yalan**, kaytarma, ahmaklık ve **nefretten** ibarettir." GEORGE ORWELL

BAŞYAPITLARI

1933
Paris ve Londra'da Beş Parasız, Orwell'in berduşlar ve gündelik işçilerle yoksulluğun sınırında yaşadığı günlerin bir anlatısıdır.

1937
Wigan İskelesi Yolu, kuzeydeki sanayi bölgesinde yaşanan yoksulluğun kasvetli ve inandırıcı bir portresidir.

1938
Katalonya'ya Saygı, Orwell'in İspanya İç Savaşı'na katkısını anlatır.

1939
Biraz Temiz Hava, Orwell'in çocukluğundaki sadece çorbayla yetindiği günlere dayanan bir geçmişe özlem denemesidir.

1945
Totaliter rejime dair kasvetli bir öngörü niteliğindeki *Hayvan Çiftliği: Bir Peri Masalı* yayımlandığında büyük başarı kazandı.

1949
Orwell'in diktatörlük altında kâbustan farksız bir hayatı anlattığı romanı *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* yayımlanır.

ziyade birbiriyle mücadele ediyordu. Orwell cepheye gittiyse de bir keskin nişancının mermisiyle boğazından ölümcül yaralanmasıyla savaş onun için sona erdi.

Orwell, İngiltere'ye geri döndüğünde, İspanya İç Savaşı'nda yaşadıklarını 1938'de yayımlanacak olan *Katalonya'ya Selam* kitabında anlattı. Küçüklüğünden beri hassas olan sağlığı kötüleşti ve tüberküloz teşhisi konuldu. Kışı, ismini belirtmeyen bir hayranının parasal desteğiyle Fransız Fas'ında geçiren Orwell, kalkınmanın ve ticarileşmenin mahvettiği İngiltere'nin geçmişine özlemle bakan romanı *Biraz Temiz Hava*'yı (1939) yazdı.

Savaş sonrası yapıtları

Savaş tehdidi artınca Eileen, Londra'da İstihbarat Bakanlığı Sansür Dairesi'nde bir iş bularak Orwell BBC için çalışarak Doğu İngiliz İmparatorluğu için propaganda yayınları yapmaya başladı. 1943 yılında edebiyat direktörü olduğu sosyalist *Tribune* dergisine küserek yazmayı bıraktı ve Stalin'in Rus Devrimi'ne ihanetinin bir alegorisi olarak tasarladığı *Hayvan Çiftliği* romanını yazmaya koyuldu. Kitap yayıncılar tarafından önce reddedildi ve kurulu düzenin sansürüne uğradı; çünkü o sıralar Stalin İngiltere'nin savaşta müttefiki durumundaydı. Gelgelelim, 1945 yılında yayımlandığında yere göğe sığdırılamadı.

Orwell'ler savaşın sonlarına doğru Richard Horatio adında bir bebeği evlat edindiler ama ne yazık ki birlikte yaşamları çok geçmeden trajik bir şekilde sona erdi. Londra'daki evleri bir Alman bombasıyla enkaza döndü ve ardından Eileen bir rahim ameliyatı sırasında anestezi etkisindeyken öldü. Orwell birdenbire kendini tek başına kalmış bir ebeveyn konumunda buldu. Yas tutan ve sağlığı kötüleşen Orwell kendisini işe verdi, denemeler ve makaleler yazıyor, en büyük romanı olacak *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*'ü kaleme alıyordu. Destekçisi ve gazete sahibi David Astor'un, Jura'daki Hebridean adasında bulunan sakin evinde kalması için yaptığı teklifi hemen kabul etti. Bir dikta rejiminde devlet kontrolünün sonuçlarına dair ürkütücü ve distopik yapıtını bu adada tamamladı.

George Orwell, Sonia Brownell'le apar topar yaptığı bir evlilikten sonra Ocak 1950'de öldü. Eşi, kocasının yapıtlarını eğitim vakfına bağışladı.

ÜSLUP
Uydurma kelimeler

Orwell'in edebiyata en büyük katkılarından biri, İngiliz diline kalıcı olacak uydurma ve yeni kelimeler kazandırmasıdır. *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* romanında, günlük kelimeleri birleştirerek "düşünce suçları", "çatışkı düşünce", "uslu düşünce" ve "yeni söylem" gibi yeni ifadeler yarattı. Orwellvari kısa ve vurucu sözler günümüzde de canlılığını korurken, modern kitle iletişim çağında ciddi ölçüde yansımalarına da tanık oluyoruz. Orwell, uydurma kelimeleri dilin iktidar olduğuna duyduğu inancı vurgulamak için kullanıyordu. Dilin ve medyanın insanlar için nasıl telkin edici olabileceğini ve rejimlerin halkın kafasını kasıtlı olarak karıştırarak ve muhakeme duygusunu zayıflatarak insanları nasıl kontrol altına alabildiklerini gösterme arzusundaydı.

BİN DOKUZ YÜZ SEKSEN DÖRT'ÜN İLK İNGİLİZ BASKISININ KAPAĞI

◁ **SENATO BİNASI**
Londra Üniversitesinin bu Senato Binasından esinlenen Orwell, Bin Dokuz Yüz Seksen Dört romanında devlet propagandasından ve tarihsel revizyonizmden sorumlu bir kurum olarak tüyleri diken diken eden "Hakikat Bakanlığı"nı yarattı.

Pablo Neruda

1904–1973, ŞİLİLİ

Verimli bir şair olan Neruda, duyarlı ve tutkulu aşk şiirlerinden, destanlardan, siyasi şiirlerden sıradan nesnelere ve hayvanlara dair şiirlere uzanan zengin ve renkli bir edebiyat mirası bıraktı.

Şair, diplomat ve politikacı Pablo Neruda, Şili'nin güneyindeki Parral şehrinde doğdu; asıl adı Ricardo Eliécer Neftalí Reyes Basoalto idi. Öğretmen olan annesi onun doğumundan kısa süre sonra öldü; bir demiryolu işçisi olan babası iki yıl sonra Temuco şehrine taşındı ve orada yeniden evlendi. Neruda, şiir yazmaya babasının karşı çıkmasına karşı on yaşında başladı; Gabriela Mistral'ın (sağdaki kutu) teşvik etmesiyle 1918 ila 1920 arasında yerel dergiler ve gazetelere çeşitli şiirler gönderdi. Babasının itirazlarından çekindiği için Pablo Neruda mahlasını kullandı ve 1946 yılında bu adı yasal olarak taşımaya başladı.

Neruda, 1921'de Şili'nin başkenti Santiago'ya taşındı ve öğretmen olma niyetiyle Fransızca okumak için üniversiteye girdi. İki yıl sonra, daha on sekiz yaşındayken, ilk şiir kitabı *Alacakaranlık Kitabı* adıyla yayımlandı. Bunu, 1924'te, doğal erotizmiyle heyecan yaratarak dikkatleri şairin üzerine çeken romantik ve melankolik aşk şiirlerinden oluşan *Yirmi Aşk Şiiri ve Umutsuz Bir Şarkı* kitabı izledi. Birinci şiir şöyle başlıyordu: "Kadın vücudu, o ak tepeler, ak oyluklar / Dünyayı andırıyor sere serpe duruşun." Neruda, kendi aşk ilişkilerinin yolunu izleyerek özgün imgeler ve eğretilemelerle doğduğu coğrafyanın denizini, havasını ve yabanıl doğasını canlandırıyor, bunları kendi tutkusunun fizikselliğiyle harmanlıyordu. Bunları, 1921'de üçüncü şiir kitabı *Sonsuz İnsanın Girişimi* ve bir roman izledi; bunların hepsi şairin ününü daha da perçinleştirdi.

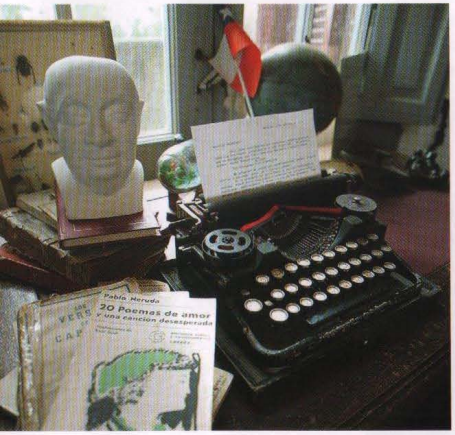

▽ **URUGUAY KAÇAMAĞI**
Neruda'nın yazı masası; yazar ve eşi Matilde, Uruguay'ın Montevideo şehrinin yakınlarındaki Atlantida tatil beldesindeki bu evde sık sık kalırlardı.

PORTRE
Gabriela Mistral

Şilili şair, diplomat ve eğitimci Gabriela Mistral (Lucila Godoy y Alcayaga; 1889-1957), 1945 yılında Nobel Edebiyat Ödülünü aldığında bu ödülü kazanan ilk kadın ve ilk Latin Amerikalıydı. Temuco'daki kız lisesinin müdüryken, ergen yaşlardaki Pablo Neruda'yla tanıştı ve onun desteği Neruda'nın şair olarak gelişiminde büyük rol oynadı. Mistral, bir öğretmen olarak hem Şili'de hem de Meksika'da eğitim sisteminde reform yapılmasında da etkili olmuştur. Mistral'in ilk büyük şiir derlemesi *Umutsuzluk* 1922'de yayımlandı.

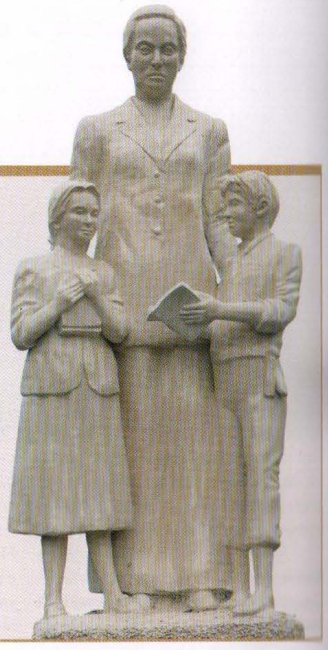

MENTEGRANDE'DEKİ BU HEYKEL MISTRAL'IN YAŞAMININ ANISINA DİKİLMİŞTİR

Konsolosluk görevleri

Neruda, 1927 yılında Rangoon, Burma'da (bugünkü Myanmar) fahri konsolosluk görevini kabul etti ve sonraki birkaç yıl diplomatik görevle Seylan (bugünkü Sri Lanka), Java ve Singapur'da yaşadı. Oldukça sade bir yaşamı vardı; konsolosluk görevi için

▷ **NERUDA, y.1952**
Neruda, Şili tarihinin ve siyasetinin heybetli bir ismi olarak ününü korumuşsa da onun dolu dolu ve maceralı geçen yaşamı yazdıklarını gölgede bırakmamıştır. Gabriel García Márquez, onu "bütün dillerde 20. yüzyılın en büyük şairi" olarak anar.

"Hiçbir şairin, **kendisinin** en çok **unutulanlar** ve **sömürülenler** tarafından **anlaşılmasını** sağlamakta **yetersiz** kalmasından öte .... düşmanı yoktur... "

PABLO NERUDA, NOBEL ÖDÜLÜ KONUŞMASI

"Tek başına mücadele, tek başına umut diye bir şey yoktur."

PABLO NERUDA, NOBEL KONUŞMASI

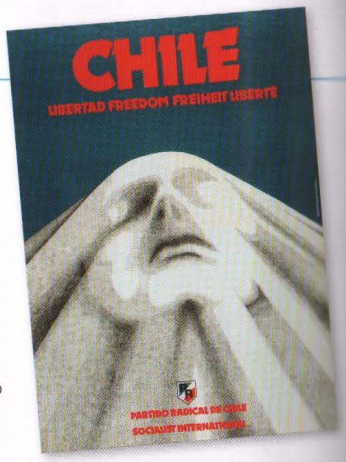

△ **CUNTAYI PROTESTO**
Şili'deki 1973 darbesiyle Neruda'nın arkadaşı ve yoldaşı Allende görevden alındı ve demokrasi rejimi son buldu. Sol siyasi gruplar askeri cuntaya karşı protesto gösterileri düzenlediler.

▽ **LA SEBASTIANA**
Pablo Neruda'nın tepedeki evi, Şili'nin renkli kenti Valparaíso'ya ve Pasifik Okyanusuna bakıyordu. "Dans eden" canlı renklere boyadığı evinin dekorasyonu cıvıl cıvıldı. Çalışma odasında, büyük hayranlık duyduğu Walt Whitman'ın gerçek boyutlarda bir portresi yer alıyordu.

ödeme yapılmıyordu ve tanık olduğu mahrumiyet onu derinden etkiliyordu. Asya kıtasının yoksul kitleleriyle gitgide özdeşleşmesinin ürünü olan *Yeryüzü Konaklaması* (1933 ve 1935) yayımlandı. Kendisine uluslararası ün kazandıran bu şiirler, üslup olarak *Yirmi Aşk Şiiri*'nin geleneksel lirizminden tamamen farklıdır. Neruda'nın yabancılaşma duygusunun yanı sıra dünyanın karmaşasına ve anlamsızlığına karşı tepkisini yansıtan bu şiirler sürrealist bir forma sahiplerdi.

Neruda, Java'da Maria Antonieta Hagenaar isminde Hollandalı bir kadınla tanıştı ve 1930 yılında evlendi. Çift, 1932'de Şili'ye döndü. Neruda ertesi yıl Buenos Aires, Arjantin'e konsolos olarak atandığında orada İspanyol şair ve oyun yazarı Federico García Lorca ile arkadaş oldu.

İspanyol Cumhuriyetçiler

Neruda, 1934 yılında Barcelona, İspanya'ya konsolos oldu, sonra Madrid'e transfer edildi ve kızı Malva orada doğdu. García Lorca ile arkadaşlığı yoluyla sol politika içinde yer alan bir edebiyat çevresine katıldı. 1936 yılında İspanya İç Savaşı patlak verince Neruda Cumhuriyetçilere destek seferberliği için çalıştı ve García Lorca bir Milliyetçi idam mangası tarafından öldürülünce kendini politikaya daha da fazla verdi.

Artık, Neruda'nın şiiri eskisi gibi kişisel olmaktan çok toplumsal ve siyasal yönelimliydi. Cumhuriyetçi hareketi desteklediği *Yüreğimde İspanya* şiirinin yayımlanması onu konsolosluk görevinden etti. Şili'ye geri çağrıldı ve sol kanat siyasetle ilgilenmeye orada devam etti. Neruda o dönem eşinden ayrılmıştı ve sevgilisi Arjantinli ressam Delia del Carril ile yaşıyordu.

Paris'te bir konsolosluk işinden sonra Mexico City başkonsolosu oldu ve orada 1943'te Delia Carril'le evlendi. Aynı yıl Peru'ya gitti, İnka kalesi Machu Picchu'ya tırmandı ve bu deneyiminden esinlenerek yazdığı 12 bölümden oluşan *Machu Picchu Tepeleri* (1945) şiiri Güney Amerika'nın eski uygarlıklarına bir övgüdür. Bu şiiri, yaklaşık 1938 yılından itibaren aralıklı olarak üzerinde çalıştığı destansı *Evrensel Şarkı* çalışmasının önemli bir kısmını oluşturacaktı.

Politika ve sürgün

Neruda, 1943 yılında Şili'ye dönmesinin ardından ulusal politikaya soyundu, senatör oldu ve kısa bir süre sonra da Komünist Partiye girdi. Sol kanadın başkan adayı Gabriel González Videla için kampanya yaptı; 1946 yılında seçimi kazanan Videla beklenmedik bir şekilde sağa geçti. Videla'nın baskıcı önlemlerini lafını sakınmadan eleştiren Neruda senatörlükten ihraç edildi ve sonunda tutuklanmakla tehdit edildi. 1948 yılında saklanmak zorunda kaldı ve bir yıldan uzun süre yeraltında yaşadıktan sonra at sırtında And dağlarını aşıp Arjantin'e kaçarak sürgüne gitti. Sonraki üç yıl Avrupa'da dolaştı ve o zamanlar büyük hayranlık beslediği Joseph Stalin'in diktatörlüğündeki Sovyetler Birliği'ni de ziyaret etti.

BAŞYAPITLARI

1924
Yirmi Aşk Şiiri ve Bir Umutsuzluk Şarkısı yayımlanır ve sonrasında İspanyolca yazılmış en çok satan şiir kitabı olur.

1935
Yeryüzü Konaklaması iki cilt halinde yayımlanır; bunları 1945'de üçüncü cilt izler.

1945
Machu Picchu Tepeleri, kutsal şehre ve şehrin mazlum kitlelerine yönelik bir övgüdür.

1950
Evrensel Şarkı, Neruda sürgünken Meksika'da yayımlanır ve Şili'de kitabın bir yeraltı baskısı yapılır.

1954–57
Temel Övgüler (üç cilt) gündelik eşyalara, bitkilere ve hayvanlara yalın ve dolaysız bir dille yaklaşır.

1959
Aşk Soneleri'ni en büyük aşkı ve esin kaynağı üçüncü eşi Matilde Urrutia'ya ithaf eder.

1964
Kara Ada: Bir Defter 100'ü aşkın düşünceye dönük, otobiyografik şiirden oluşur.

Neruda, yaşamının en büyük aşkı ve en büyük esin kaynağı olacak Şilili bir kadınla, Matilde Urrutia'yla birlikte olmaya başladı; çift, 1966 yılında evlendi.

Neruda'nın üzerinde çalışmayı sürdürdüğü *Evrensel Şarkı* 1950 yılında Meksika'da yayımlandı; toplumsal şiirin doruk noktası olan bu şiir kitabı, komünist duygudaşlığa ve vatan övüncüne dayanıyordu. Yaklaşık 330 şiir, Latin Amerika'nın geçmişini ve şimdisini ele alan 15 kanto (bölüm) şeklinde düzenlenmişti. Bu şiirler, doğal hayata olduğu kadar bölgenin kâşiflerine, fatihlerine, kahramanlarına, şehitlerine ve sıradan insanlarına övgü niteliğindeydi.

Şili'de işler

Neruda, Şili'ye ancak 1952 yılında dönebildi ve ülkede Salvador Allende'nin (başarısız olacak) başkanlık kampanyasına destek verdi. Sevgilisi Urrutia'ya adadığı aşk şiirlerinden oluşan bir kitap (*Kaptanın Dizeleri*) hâlâ evli olduğu Delia Carril'i kırmamak için isimsiz yayımlandı. Çift, 1955 yılında kesin olarak ayrıldı ve bu tarihten sonra Neruda ile Urrutia birlikte yaşadılar.

Neruda artık varlıklı ve ünlü biriydi; kitapları birçok dile çevrilmişti. Hayatının son yirmi yılında hummalı şekilde yazdı ve yirmiden fazla kitabı yayımlandı. 1954 yılında yayımlanan *Temel Övgüler*, sokak diliyle, yalın bir şekilde ifade edilen küçük ve gündelik şeyler üzerinde odaklanmış kısa dizeleriyle şairin üslubundaki değişikliği gösteriyorlardı. Sözgelimi, "Şaraba Özgü" şiiri şöyle başlar: "Gün renginde şarap / gece renginde şarap /şarap, mor ayaklı/ ya da şarap, topaz kanlı." Sonraki önemli çalışması, birkaç aşk şiirinin de yer aldığı içe dönük şiirlerden oluşan *Estravagaira*'dır (1958). Bu dönemi de, doğa şiirlerinin yanı sıra kişisel, siyasal ve toplumsal şiirler de kaleme aldı.

Yeni seçilen sosyalist başkan Salvador Allende, Neruda'yı 1970 yılında Fransa'ya elçi atadı. Neruda'ya, ertesi yıl Nobel Edebiyat Ödülü de verildi. Kanser teşhisi konan ve sağlığı iyice kötüleşen Neruda 1972'de Şili'ye döndü ve bir yıl sonra dostu Allende'nin ölümüne ve anavatanı için beslediği umutların yıkılmasına neden olan askeri darbeden birkaç gün sonra öldü. Cenazesine katılan yas içindeki kalabalığın yürüyüşü, yeni diktatörlük rejimine karşı kendiliğinden bir halk protestosuna dönüştü. Neruda'nın, darbenin lideri General Pinochet tarafından öldürüldüğüne dair söylentiler bugüne kadar varlığını korudu.

△ **MACHU PICCHU**
Neruda'nın en büyük yapıtlarından biri olarak görülen *Machu Picchu Tepeleri*, şairin Peru'da, And Dağlarındaki kayıp İnka şehrine yolculuğunu izler. Neruda şehri inşa eden halkın başarılarına alkış tutarken, insanlık haline ilişkin evrensel hakikatler adına zaman içinde geriye uzanarak onların çektiği acılara ortak olur.

BAĞLAM

Komünist sempatizanlık

Neruda, İspanya İç Savaşından sonra ölünceye kadar ateşli bir komünist olarak yaşadı. Zamanının başka çok sayıda idealist sol görüşlü aydını gibi o da Sovyetler Birliği'ni ve onun diktatörü Joseph Stalin'i destekledi. Rejimi öven ("Stalingrad'a Bir Sevda Şarkısı", 1942) şiirler yazdı ve Stalin (daha sonra Lenin olarak değiştirildi) Barış Ödülü'nü kazandı. Aynı yıl, Stalin'in ölümü için bir kaside kaleme aldı. Lenin'den de aynı ölçüde hoşlanıyor ve ondan "bu yüzyılın büyük dehası" olarak söz ediyordu. Neruda komünizme olan inancını asla yitirmediyse bile, daha sonra Stalin'e destek vermekten vazgeçmişti.

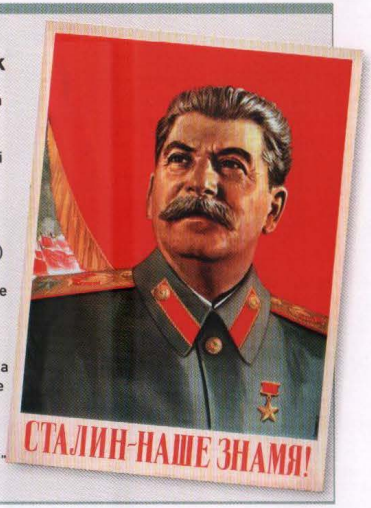

1947 TARİHLİ SOVYET PROPAGANDA POSTERİNDE "STALİN SANCAĞIMIZDIR!" YAZIYOR

Graham Greene

1904–1991, İNGİLİZ

Romancı, denemeci ve oyun yazarı Graham Greene keyifle okunan ve karmaşık ahlaki ikilemlerini çoğunlukla Katolik bir bakış açısından ele alan popüler kitaplar yazdı.

Henry Graham Greene, 1904 yılında, Hertfordshire'da, büyük ve nüfuslu bir ailenin oğlu olarak dünyaya geldi. Yatılı okuduğu ve babasının başöğretmen olduğu Berkhamsted Okulunda çok ezildi, birkaç defa intihara kalkıştı ve on altı yaşındayken bir psikanaliste götürüldü. 1926'da, Oxford Üniversitesinden mezun olmasından bir yıl sonra, ateist Greene 1927 yılında evleneceği Vivien Dayrell-Browning'in etkisiyle Roma Katolik mezhebine geçti.

Greene'in ilk romanı *İçimdeki Adam* (1929), "onulmaz romantik" bir kaçakçılık ve ihanet hikâyesidir. Kitabın iyi eleştiriler alması üzerine *The Times*'daki yazı işleri müdür yardımcılığı işini bırakıp tamamen serbest gazeteciliğe ve yazmaya odaklandı.

Ciddi eğlencelik

Romancı olarak ticari başarıyı, Greene'in "eğlencelik" diye tanımladığı kitaplarının ilkiyle, sürükleyici polisiye romanı *İstanbul Treni* (1932) ile yakaladı. En ünlü kitaplarından biri olan Brighton Kayası (1938), onun eğlencelik kitaplarının ana öğesi durumundaki peşine düşülen kahramanın olduğu heyecanlı bir olay örgüsünden oluşsa da ahlak ve kötülük gibi daha derin temaları ele alıyordu. Greene, kitabın yayımlandığı yıl bir dava nedeniyle Meksika'ya kaçtı; yaşadığı bu deneyim *Kanunsuz Yollar* (1939) isimli gezi anlatısına ve Meksika'daki Kilise baskısı yıllarında ahlaken yozlaşmış bir Katolik rahibi merkez alan romanı *Güç ve İhtişam* (1940) romanına dönüştü.

Çapkın karakterli Greene, 1946 yılında evli ve Katolik bir kadın olan Catherine Walston'la yakınlaştı. 1951'de sona eren bu ilişki, o yıl yayımlanan ve yazarın en bilinen bir başka romanı *İlişkinin Sonu*'na esin kaynağı oldu. Greene, karısı Vivien'i 1947'de terk etmiş olmasına karşın çift resmi olarak hiç boşanmadı.

Bitmeyen Seyahatler

Greene, dünyanın "vahşi ve uzak yerlerine" seyahatler etti, karakterlerinin karşı karşıya kaldığı ahlaki kararsızlığı ve etik ikilemleri yoğunlaştırmak için çatışma ve savaş ortamlarından yararlandı. 1954'de Haiti'de kaldığı dönem, ülkedeki politik baskıyı ele alan *Komedyenler* (1966) romanına ve Belçika Kongosu'ndaki cüzamlı kolonilere yaptığı ziyaretler ise kişisel kefaret olasılığına dair bir trajedi niteliğindeki *İflas Noktası* (1960) romanına esin kaynağı oldu. Greene'in Küba'ya yaptığı ziyaretler, Castro devriminden hemen önce geçen kara komedi tarzındaki *Havana'daki Adamımız*'ı (1958) doğuracaktı.

Greene, 1966 yılında Fransa'daki Antibes sahil kasabasına taşınarak sevgilisi Yvette Cloetta'yla yaşadı. Çift daha sonra İsviçre'deki Vevey kentine yerleşti ve Greene ömrünün kalan yıllarını burada geçirdi. 1966 ve 1967 yıllarında Nobel Ödülü için son aday listesinde yer aldı. Ölünceye kadar yazmayı sürdürdü; son yıllarında yazdıkları arasında *Fahri Konsolos* (1973) ve *İnsan Faktörü* (1978) özellikle öne çıkan romanlarıdır. Ahlaki ağırbaşlılıkla birleşen yalın bir dile, gerçekçi diyaloglara ve sürükleyici olay örgüsüne sahip kitapları Greene'in 20. yüzyılın edebiyat devleri arasında yer almasını sağladı.

◁ GRAHAM GREENE, y.1940
Greene'in bu fotoğrafı, genellikle yazarın ilk büyük romanı sayılan ve kendisinin en sevdiği kitaplarından biri olan *Güç ve İhtişam*'ın yayımlandığı yıla aittir.

◁ CITY OTELİ, FREETOWN
Greene, Sierra Leone'de istihbaratçı olarak görev yaptı. Bu fotoğrafta gösterilen Freetown'daki City Oteli (kitaptaki adı Bedford Oteli), yazarın *Meselenin Kalbi* (1948) romanında anlattığı çöküş yıllarını yaşayan bir imparatorluğun sönen umutlarını simgeleyen bir mekâna dönüştü.

BAĞLAM

Beyazperde uyarlamaları

Greene'in yazı tarzı beyazperdeye uyarlamaya elverişliydi. Eğlencelik diye tanımladığı polisiye tarzı kitaplarının çoğu filme çekildi. Carol Reed'in bir kara film klasiği olan *Üçüncü Adam* (1949) filminin senaryosunu yazdı; senaryoyu yazmadan önce ortamı, karakterleri ve atmosfer geliştirmek için önce aynı adla kısa bir roman yazdı. Araştırma için savaş sonrası Viyana'sına gitti; kılavuz eşliğinde dar sokaklarda, kanalizasyon kanalları ve gece kulüplerinde dolaştı, ordu personeli ve karaborsacı karanlık tiplerle tanıştı. Greene'in yazdığı mutlu son, filmin karamsar finalinden farklı olsa bile, daha sonra Reed'in "ezici bir üstünlükle haklı olduğunu" kanıtladığını kabul edecekti.

CAROL REED'İN *ÜÇÜNCÜ ADAM* FİLMİNİN POSTERİ

Jean-Paul Sartre

1905–1980, FRANSIZ

Varoluşçu felsefeci, romancı ve oyun yazarı Sartre, insanların "özgürlüğe mahkûm olduklarına" inanıyordu. Tüm hayatını, felsefesini ve yazılarını karakterize eden özgürlük ve eylem fikirleriyle boğuşarak geçirdi.

◁ **1922'DE SINIF ARKADAŞLARIYLA**
Bu fotoğraf, Ecole Normale Superieure'ye giriş için sosyal bilimler hazırlık sınıfını gösteriyor. Sartre, önden birinci sırada, sağdan ikinci. Aynı sırada soldan ikinciyse yazar arkadaşı Paul Nizan.

Jean-Paul Sartre, Paris'te orta sınıf bir ailenin çocuğu olarak doğdu. Jean-Paul daha iki yaşındayken, deniz subayı olan babası sarıhummadan ölünce annesi Paris banliyösündeki baba evine geri döndü. Nobel Barış Ödülünü kazanan Albert Schweitzer'in ağabeyi ve saygın bir aydın olan büyükbabası Charles Schweitzer ona evde öğretmenlik yaparak klasik edebiyatla tanışmasını sağladı.

Eğitim ve etkiler

Sartre on iki yaşındayken annesi yeniden evlenince aile Fransa'nın Atlantik kıyısındaki La Rochelle kentine taşındı. Şehir lisesinde kendisine sürekli sataşıldığı için on beş yaşındayken Paris'teki bir okula nakledildi. Okulda çok başarılı olan Sartre, Fransa'nın en saygın üniversitelerinden biri olan Ecole Normale Supérieure'ye kabul edildi. Okulda düşünsel yetenekleri kadar muzipliğiyle de ünlüydü.

Felsefe öğretmeni olarak yeterlilik sınavlarına hazırlanırken Simone de Beauvoir tanıştı. Beauvoir, Sartre'ın yaşam arkadaşı, "gerekli aşkı" ve çiftin kurduğu ünlü açık ilişkiye karşın diğer herkesin ötesinde mahkûm olduğu kadını olacaktı. Sartre, 1929-1931 arasındaki askerliğinden sonra on dört yıl boyunca çeşitli liselerde felsefe öğretmenliği yaptı. Öte yandan, Berlin'de felsefe eğitimini sürdürürken, kendi düşüncesi üzerinde büyük etki yaratacak Edmund Husserl'in görüngübilim felsefesiyle tanıştı.

Bir varoluşçu manifesto

Sartre, 1938'de ilk romanı *Bulantı*'yı yayımladı; görüngübilim (nesnelerin onları bilinçli olarak deneyimlediğimiz şekliyle incelenmesi) etkisiyle kaleme aldığı felsefi ve kısmen otobiyografik bir yapıttı. *Bulantı*'nın kahramanı Roquentin, umutsuzluk ve çaresizlik içindedir, varoluşun anlamsızlığı kendini gösterirken bulantı yaşar. Bu, insanın özgürlük halidir ve Sartre (varoluşçuluk felsefesine dayanarak) bundan ancak insanların kendi varoluşlarının sorumluluğunu alarak kurtulabileceklerine inanır. Sartre, ertesi yıl yayımlanan kısa hikâye derlemesi *Duvar*'da da aynı fikirlerle uğraşır.

Sartre, II. Dünya Savaşı'nın başında Fransız ordusuna yazıldı. 1940 yılında

BAĞLAM

Les Temps Modernes

Bu sol eğilimli dergi, 1949 yılında içlerinde Sartre ve Simone de Beauvoir'ın da bulunduğu bir grup aydın tarafından kuruldu. Sartre'ın derginin birinci sayısındaki başyazısına göre, derginin amacı varoluşçu kişisel ve siyasal bağlılık kavramı doğrultusunda "bağlı edebiyat yapıtları" (*littérature engagée*) yayımlamaktı. *Les Temps Modernes*'te birçok yeni yazarın çalışmaları yayımlanıyor, Vietnam Savaşı, Cezayir özgürlük mücadelesi ve Arap-İsrail çatışması dahil dünya olaylarına ilişkin önemli yorumlarda bulunuluyordu.

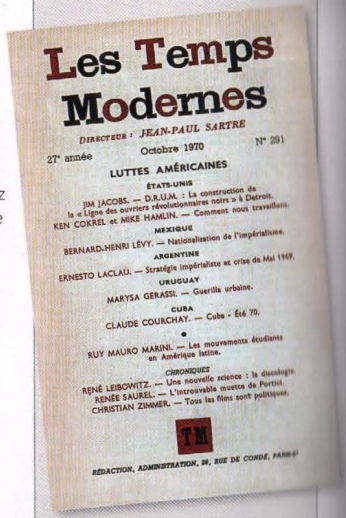
Les Temps Modernes

DIRECTEUR : JEAN-PAUL SARTRE

27e année — Octobre 1970 — N° 291

LUTTES AMÉRICAINES

ÉTATS-UNIS

JIM JACOBS. — D.R.U.M. : La construction de la « Ligne des ouvriers révolutionnaires noirs » à Détroit.
KEN COKREL et MIKE HAMLIN. — Comment nous travaillons.

MEXIQUE

BERNARD-HENRI LÉVY. — Nationalisation de l'impérialisme.

ARGENTINE

ERNESTO LACLAU. — Stratégie impérialiste et crise du Mai 1969.

URUGUAY

MARYSA GERASSI. — Guerilla urbaine.

CUBA

CLAUDE COURCHAY. — Cuba - été 70.

RUY MAURO MARINI. — Les mouvements étudiants en Amérique latine.

CHRONIQUES

RENÉ LEIBOWITZ. — Une nouvelle science : la docimologie.
RENÉE SAUREL. — L'introuvable maestra de Portici.
CHRISTIAN ZIMMER. — Tous les films sont politiques.

TM

RÉDACTION, ADMINISTRATION, 26, RUE DE CONDÉ, PARIS 6e

LES TEMPS MODERNES'İN EKİM 1970 SAYISI

"**İnsan özgür** olmaya **mahkûmdur; dünyaya atıldığı** andan itibaren yaptığı **her şeyden sorumludur.**"

JEAN-PAUL SARTRE, *VARLIK VE HİÇLİK*

▷ **JEAN-PAUL SARTRE, 1946**
Sartre'ın bu fotoğrafı, *Saygıdeğer Fahişe* oyunu Paris'teki Théâtre Antoine'da sahnelirken çekilmiştir. Oyun, ABD'deki derin ırkçı ayrılıklara ve özgürlük fikirlerine dairdi.

BAŞYAPITLARI

1938
Sartre, ilk romanını, varoluş felsefesini kurmaca formunda dile getirdiği *Bulantı*'yı yayımlar.

1943
Sinekler isimli siyasi tiyatro oyunu Nazi işgalindeki Paris'te sansürden sıyrılır.

1943
Anıtsal kitabı *Varlık ve Hiçlik* yayımlanır ve Sartre'ın en önemli felsefi yapıtı olarak görülür.

1944
Sartre, Cehennemin varoluşçu bir versiyonunun sergilendiği *Çıkış Yok* oyununu sahneye koyar.

1945
Akıl Çağı ve *Yaşanmayan Zaman* yayımlanır. Bu iki kitap, dört kitaptan oluşacak bir çalışmanın parçası altındadır.

1948
Sartre, *Kirli Eller* oyununda hem kişisel hem de siyasal olabilecek bir suçun nedenlerini araştırır.

1960
Diyalektik Aklın Eleştirisi yayımlanır. Sartre daha sonra, bu felsefi metinle anılmayı dilediğini söyleyecektir.

Almanlar tarafından yakalanınca dokuz ay bir esir kampında kaldı ve bu deneyim onun siyasal uyanışını sağladı. Önceki kitaplarında bireysel özgürlük fikirleri üzerinde yoğunlaşmış ve dünya olaylarına pek ilgi göstermemişken, sonraki yazılarında toplumsal sorumluluğa ve siyasal bağlılığa daha fazla önem verdi.

Sartre, 1941 yılında sağlık gerekçesiyle serbest bırakıldı ve kendisine Paris'te bir öğretmenlik işi verildi. Direnişe katıldıysa da kurulmasına yardımcı olduğu bir yeraltı grubunun başarısız olmasından sonra en iyi silahının kalemi olduğuna karar verdi. 1943'de Electra mitine dayanan *Sinekler* oyununu yazdı. İşgal altındaki Paris'te, boş sayılabilecek tiyatrolarda sahnelenen, varoluşçu özgürlük ve sorumluluk temalarını içeren oyun, baskıya karşı direniş mesajını örtmek için Yunan mitolojisini simge olarak kullanarak Alman sansür makamlarının elinden sıyrılmayı başardı. Sartre, oyunun açılış gecesinde, kendisini daha sonra Mücadele isimli bir Direniş grubuna sokacak Albert Camus ile tanıştı. Sartre, aynı adla el altından çıkarılan direniş dergisine yazılar yazmaya başladı.

Sartre, aynı yıl anıtsal felsefi yapıtı *Varlık ve Hiçlik*'i yayımladı. Bu kitabında, "öz varoluştan önce gelir" şeklindeki geleneksel felsefi düşünceyi, "varoluş özden önce gelir" görüşünü benimseyerek ve özgür seçimin önemini el üstünde tutarak tersyüz etti. Mayıs 1944'te sahnelenen tek perdelik *Çıkış Yok* (Huis Clos) oyununda, *Varlık ve Hiçlik*'teki ana düşüncelerden biri olan, bireyin benlik bilincinin somutlaşmasını sağlayan "Öteki" kavramını inceledi.

▽ **ÇIKIŞ YOK, 1946**
Sartre'nın New York'ta sahnelenen oyununda Cehennemde bir odaya kapatılmış üç karakter vardır. Onların bu birlikteliği, günah dolu yaşamlarının ebedi cezasıdır. Oyun Amerikalı eleştirmelerce övgüyle karşılanırken bir eleştirmen oyunu "bir modern tiyatro fenomeni" olarak tanımlıyordu.

Politik bağlılık

Sartre sadece kültürel değil, sosyal değerlere de sahip varoluşçu edebiyat çalışmalarının yayımlanması amacıyla yola koyulan *Modern Times* dergisini çıkardı. Dergi, hem Sartre'ın kendi çalışmaları hem de Simone de Beauvoir ve felsefeci Raymon Aron (ikisi de derginin yazı işleri kurulundaydı), Jean Genet, Samuel Beckett gibi savaş sonrasının öne çıkan diğer düşünürlerinin çalışmaları için bir mecraydı.

Sartre, 1945 yılında *Akıl Çağı* ve *Yaşanmayan Zaman* yapıtlarını yayımladı; bunlar "Özgürlük Yolları" üçlemesinin ilk iki kitabıydı. Üçüncü kitap *Yıkılış* 1948'de yayımlandı. Kısmen otobiyografik niteliğe sahip bu üçlemede, Sartre'ın tipik bağlılık, özgürlük, sorumluluk, kendini kandırma ve sahicilik temaları işlenir.

PORTRE

Simone de Beauvoir

Ünlü romancı, deneme yazarı, varoluş felsefecisi ve feminist Simone de Beauvoir (1908-1986) Sartre'ın ömrü boyunca can yoldaşıydı. De Beauvoir ve Sartre ne evlendiler ne de birlikte yaşadılar; daima birbirlerinin yapıtlarını okuyup yorum yaptılar ve birbirlerinin düşüncelerini etkilediler. Beauvoir'un yaşamı çalkantılıydı ve çok sayıda sevgilisi oldu, kız öğrencilerinden birini ayarttığı için öğretmenlik yaptığı bir okuldan atıldı; o ve Sartre kadın sevgilileriyle genellikle ortaklaşa birlikte olurlardı. De Beauvoir, 1949 yılında *İkinci Cins* yapıtını yayımladı; varoluşçu felsefeyi feminist düşüncelerle birleştiren bu kitap feminist düşüncenin temel taşlarından biridir. De Beauvoir 1986 yılında öldü ve Montparnasse Mezarlığına Sartre'ın yanına defnedildi.

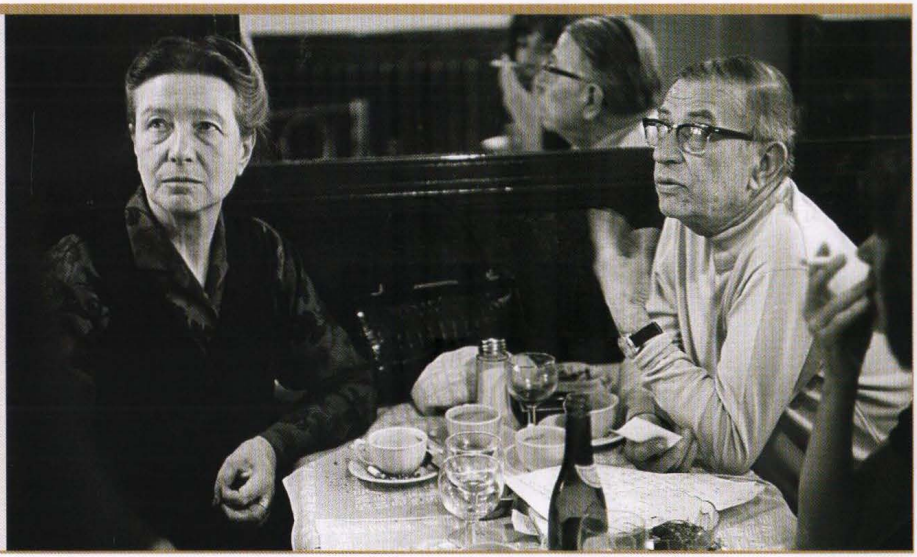

SIMONE DE BEAUVOIR VE JEAN-PAUL SARTRE, 1970

Yaşanmayan Zaman, değişen bakış açıları ve serbest noktalama işaretleriyle John Dos Passos ve Virginia Woolf'un Modernist tekniklerinin etkisini gösteren deneysel bir üslupta yazılmıştır.

Üçleme, bir bütün olarak, Sartre'ın savaş öncesinde bireye yaptığı vurgudan savaş sonrasında eyleme ve bağlılığa olan inancına ve kendisinin giderek siyasallaşmasına kadar görüşlerinin gelişimini gözler önüne serer. Varoluşçuluktan çok Marksizmi "zamanımızın felsefesi" olarak görmeye başlamıştı. Fakat, başlangıçta Sovyetler Birliği'ni desteklemesine rağmen, hiçbir zaman Komünist Partisi'ne katılmadı.

Sartre'ın Sovyet komünizmine bağlılığı, Macaristan'ın 1956'da Sovyetler tarafından işgal edilmesi ve yazarlarının baskı altına alınmasıyla sarsıldı. Yine de aktif siyasal yaşamını sürdürdü. Yahudi karşıtlığına ve sömürgeciliğe karşı çıktı; Fransa'nın Cezayir'deki hakimiyetine karşı kampanyalar düzenledi ve bu duruşu yüzünden 1961 yılında kendisine bombalı bir saldırıda bulunuldu. Küba Devrimini destekleyen biri olarak, 1960 yılında Simone de Beauvoir ile Küba'ya seyahat etti; Fidel Castro ve Che Guevara ile tanıştı. Daha sonra Che Guevara için "çağımızın en dört dörtlük insanı" ifadesini kullanacaktı.

Sartre, ömrünün sonuna kadar Fransa'daki 1968 ayaklanmaları da dahil bütün sol davaların ateşli savunucusu olmayı sürdürdü. Diğer meselelerin yanı sıra Amerika'nın Vietnam'a müdahalesine ve Sovyetler'in Prag Baharı'nı bastırmasına karşı çıktı, Filistinlilerin ve Vietnamlı sığınmacıların hakları için kampanyalar düzenledi. Paris'te neredeyse bir münzevi olarak yaşadığı son yıllarında bile radikal öğrenci gruplarına yol göstermek ve sol kanat yayınların onursal yazı işleri müdürü olarak hareket etmekten geri kalmıyordu.

Son yıllar

Sartre 1964 Nobel Edebiyat Ödülünü kazanmasına karşın "bir kuruma dönüştürülmeyi" istemediği gerekçesiyle ödülü reddetti. Aynı yıl, yayımladığı otobiyografik *Sözcükler* kitabı edebiyata parlak ve ustaca bir vedaydı. 1970'lerin ortalarında, gözleri iyiden iyiye bozulunca yazmayı bıraktı ve 1960'larda başlamış olduğu Flaubert biyografisi yarım kaldı.

Sartre yetmiş dört yaşındayken akciğer ödeminden öldü. Paris sokaklarından geçen cenaze kortejine elli bin kişi katıldı.

▽ ***KİRLİ ELLER*, 1948**

Sartre, *Kirli Eller* (*Les Mains Sales*) oyununda, siyasal bağlılığı ve özellikle de devrimci eylemde siyasal şiddetin kullanımı konusunu irdeledi.

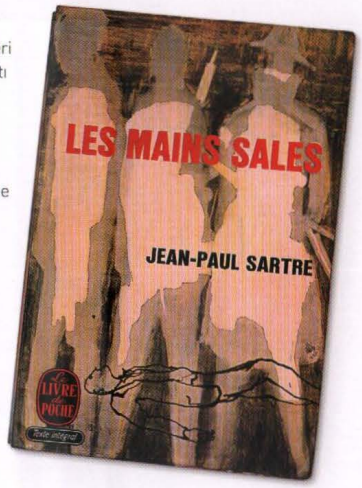

> "**Sorumluluğumuz** sandığımızdan çok daha **büyük**, çünkü **tüm insanlığı** kapsıyor."
>
> JEAN-PAUL SARTRE, *VAROLUŞCULUK VE İNSAN DUYGULARI*

Samuel Beckett

1906–1989, İRLANDALI

Beckett kasvetli absürt oyunlarıyla ünlü olmakla beraber saygın bir modernist şair ve romancıdır. Yetişkinlik döneminin büyük kısmını Paris'te geçirdi ve en önemli yapıtlarının çoğunu Fransızca yazdı.

◁ **TRINITY COLLEGE, DUBLIN, 1920'ler**
Beckett üniversitede çok başarılıydı, altın madalyayla mezun oldu. Aynı okulda öğretmenlik yaparken akademik çevrenin yapmacık hallerinden bezdi; ki bu durumu "okuryazarlığın yontulmamışlığı" diye tanımlıyordu.

Oscar Wilde, George Bernard Shaw ve W.B. Yeats gibi Beckett da Dublin'de orta sınıf bir Protestan ailenin çocuğuydu. Bir yapı keşif uzmanı olan babası Samuel Barclay Beckett'in, yeşillikler içindeki Foxrock banliyösünde ailesine yaptığı kocaman evde 13 Nisan 1906'da doğdu. O zamanlar varlıklı Anglo-İrlandalı ailelerin sahip oldukları ayrıcalıklar ve eğitim olanağından yararlandı, Enniskillen'deki Portora Royal School'a gönderildi. İyi bir öğrenci ve doğuştan sporcuydu, özellikle özbeöz İngiliz oyunu krikete ilgi duyuyordu; bu sporu profesyonel düzeye gelecek kadar oynadı ve yaşamı boyunca içinde bir ukde olarak kaldı.

Beckett, 1923'te Latin dilleri okumak için Dublin'deki Trinity College'e girdi. 1927'de mezun olduktan sonra eğitimci olmayı seçti. Belfast'ta kısa süre öğretmenlik yaptıktan sonra 1928 yılında taşındığı Paris'teki Ecole Normale Supérieure'nin İngilizce bölümünde öğretmenlik yaptı.

Joyce ve Beckett

Beckett Paris'i seviyor, ama eğitim hayatı onu boğuyordu. Neyse ki aradığı enerjiyi kendisi gibi şehri mesken edinmiş bir İrlandalıyla, James Joyce'la tanıştığında buldu. Joyce tartışmalar yaratan *Ulysses* romanının yazarı olarak ün yapmıştı ve o dönem Paris'in edebiyat çevrelerinde öne çıkan bir isimdi. Beckett'ı kanatları altına alan Joyce onu başka yazarlar ve ressamlarla tanıştırdı, onun dile olan müthiş yeteneği fark edince *Finnegan Uyanması* romanı için araştırmaya yardımcı olmasını istedi.

Beckett kendi çalışmalarını daha ciddiye almaya başladığında, hep akıl hocasının gölgesinde kalacağı endişesine kapıldı. Kısa hikâyelerinden biri için "Joyce kokuyor" diye yazacaktı. İkisi arasındaki ilişki, Joyce'un kızı Lucia'nın Beckett'a asılmasıyla rahatsız edici olmasından sonra Beckett 1930 yılında Dublin'e döndü. Burada, Trinity College'de Fransızca öğretmenliği yapmaya başladıysa da ertesi yıl istifa etti.

Akademi ortamında bir kariyere sırt çevirdikten sonra Avrupa'da altı yıl

ÜSLUP
Absürt Tiyatro

"Absürt Tiyatro" ifadesi, 1950'lerde ortaya çıkan ve kara mizah, gerçeküstü veya saçma olay örgüleriyle karakterize olan bir tiyatro türünü tanımlamak amacıyla ilk defa Macar asıllı Martin Esslin tarafından kullanıldı. Beckett'ın *Godot'yu Beklerken*, *Oyun Sonu* ve Camus'nun varoluşun saçmalığı şeklindeki varoluşçu kavramının ete kemiğe büründürülmüş hali olan *Mutlu Günler* bu türün şahikalarıdır. Ama Beckett bunu reddetti; felsefe parçalamıyordu, yapıtları insan hayatının manzarasını trajikomik bir şekilde sergilemekten ibaretti. *Oyun Sonu*'nda Nell'in söylediği gibi: "Hiçbir şey mutsuzluktan daha komik değildir... Dünyanın en komik şeyidir".

BECKETT'IN NEW YORK'TA SAHNEYE KONULAN *MUTLU GÜNLER*'DEN BİR SAHNE, 2008

▷ **BECKETT, 1976**
Beckett'ın ciddi görünümü, onun sert ve çekilmez biri olarak ün yapmasına yardımcı oldu. Oysa dostlarına ve meslektaşlarına bakılırsa sıcak ve mizahi bir karaktere sahipti.

"**Eski tas**, eski hamam. **Sıfıra sıfır** elde var sıfır. **Hep denedin**, hep yenildin. **Sorun değil**, yine dene. **Yine yenil**, daha iyi yenil."

SAMUEL BECKETT, *EN BETERE DOĞRU, HAYDİ*

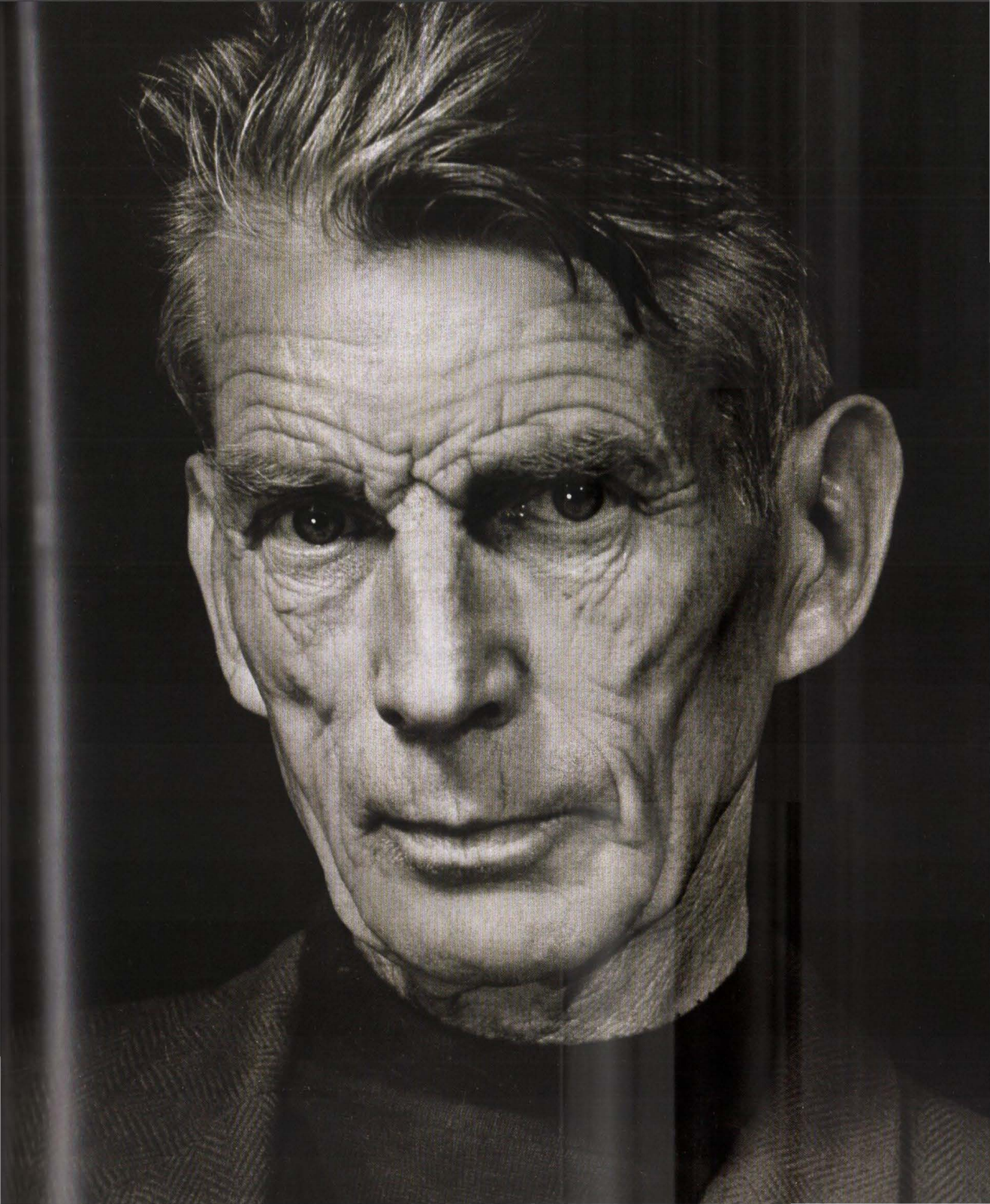

△ ***GODOT'YU BEKLERKEN*, 1953**
Beckett'ın çığır açan absürt tarzdaki oyununun prömiyeri 1953 yılında Paris'teki Babylone Tiyatrosunda yapıldı. Eleştirmen Vivian Mercier, oyunu daha sonra ünlenen ifadesiyle "hiçbir şeyin iki defa olduğu" iki perdelik bir oyun diye tanımladı.

sürecek bir geziye çıktı. Varını yoğunu ortaya koyarak yazmaya başladı; bir şiir kitabı, çok sayıda kısa hikâye ve ömrü boyunca yayımlayacak bir yayınevi bulamasa da *Aşksız İlişkiler* üçlemesine (1934) malzeme sağlayan *Sıradan Kadınlar Düşü* isimli bir roman kaleme aldı.

Beckett'in çok sevdiği babasını 1933'de kaybetmesi bir varoluş krizine ve endişe ataklarına yol açtı; yazar bunun için Londra'da iki yıl psikanaliste gitti. Daha sonraki yapıtlarının düşü anımsatan senaryoları ve işkence çeken ruhları onun bu deneyimine dayanır.

Londra'da yaşadığı günler Beckett'ın ikinci romanı ve absürt türün başyapıtı olan *Murphy*'de uç verdi. Bu iç karartıcı komik yapıtın merkezinde, dış dünyada huzura eremeyeceğini anladıktan sonra sallanan bir sandalyeye çekilen bir adam vardır.

Paris'te ikamet

Beckett, Almanya'ya seyahatinden sonra 1937 yılında İrlanda'ya döndüyse de anayurduna dönüşü kısa ömürlü oldu. Evde çatışma vardı; annesiyle tartışmaları aralarında ciddi bir kopma yarattı. Bunun üzerine, bir daha geri dönmemek üzere İrlanda'dan ayrılmaya ve temelli Paris'e yerleşmeye karar verdi.

Fransa'ya döndüğünde yeniden Paris sanat çevresine katıldı, Joyce'la dostluğunu yeniledi ve sosyeteden oldukça varlıklı Peggy Guggenheim'la birlikte olmaya başladı. Şehirde geçirdiği ilk kış mevsiminde, bir muhabbet tellalı tarafından göğsünden bıçaklanınca az daha canından oluyordu. Delinmiş kalple bir süre hastanede kaldıktan sonra mahkemede saldırganla yüzleşen Beckett adama ona neden saldırdığını sordu. Adamın, "Vallahi, bilmiyorum, özür dilerim" yanıtı karşısında bam teli titreyen Beckett bütün suçlamalarını geri çekti. Beckett'ı nekahet döneminde birkaç yıl önce tanışmış olduğu Suzanne Deschevaux-Dumesnil ziyaret etti ve aralarında ölünceye kadar sürecek bir ilişki başladı.

Savaş ve direniş

1940 yılında Alman birlikleri Paris'e girdi. İrlanda tarafsız bir ülke olduğundan İrlandalı Beckett'ın şehirde Suzanne'yle kalmasına izin verildi. İşgale ve Nazilerin barbarlığına öfke duyan Beckett, Fransız Direnişçilerine katılarak yeraltı kuryesi olarak çalıştı. Bu yeraltı hücresinin üyeleri Gestapo tarafından tutuklanınca Suzanne ile birlikte saklanmak zorunda kaldı ve çift sonunda Fransa'nın güneyindeki işgal edilmemiş Roussillon köyüne kaçtı. Kırsalda güneye yapılan bu uzun ve ıssız yolculuğun hatırasının *Godot'yu Beklerken*'in senaryosuna esin kaynağı olduğu söylenir.

Savaş sonrasında Beckett Paris'e dönerek yazmayı sürdürdü. Annesini ziyaret için İrlanda'ya gitti ve annesinin yatak odasında, yapıtlarının gelecekte alacağı yönle ilgili, kendisinin "aydınlanma" diye tanımladığı bir şey

"**Bir mezarın** sırtında **doğururlar**, gün bir an **ışıldar**, derken **gece yine çöker.**"

SAMUEL BECKETT, *GODOT'YU BEKLERKEN*

▷ **DEMİR HAÇ**
Beckett, Paris'te ve güney Fransa'da Direniş için çalıştı. Savaş sonrasında kendisine Demir Haç ve Direniş Madalyaları verildi.

yaşadı: Yapıtları "budalalığı ve yenilgiyi, acizliği ve cehaleti" içeren içsel karanlığı kucaklamalıydı. Bir bilgi karmaşası ve yoksunluğu içinden, kelimeleri ekleyerek değil, eksilterek yazmaya başladı. Üstelik Fransızca yazıyor ve bu da onun sahip olduğu İngiliz edebiyat mirasından yakasını kurtararak "üslupsuz" yazmasına olanak veriyordu. Bunu yaratıcı olarak verimli bir dönem izledi; bu dönemde *Molloy*, *Malone Ölüyor* ve *Adlandırılamayan* isimli ezber bozan bir roman üçlemesi yazdı. Kendisine gönderme yapan bu monologlar herhangi bir olay örgüsünden veya karakter yaratma anlayışından uzaktır ve genellikle soyut tabloların edebiyattaki karşılığı olarak görülmektedir. Suzanne sonunda 1951 yılında *Molloy* için bir yayıncı buldu ve yapıtın elde ettiği alçakgönüllü başarı Beckett'ın diğer kitaplarının yayımlanmasını da sağladı.

Tiyatro yapıtları

Beckett, başyapıtı olacak bir oyun üzerinde çalışmaya başladı. *En attendant Godot* (daha sonra Beckett tarafından İngilizceye *Godot'yu Beklerken* olarak çevrildi), palyaço benzeri akıl sır erdirilemez karakterlerin anlattığı ve sürekli ötelenen bir kurtuluş hikâyesiydi. İlk defa 1953'de Paris'te sahnelenen oyun bazı eleştirmenlerce tiyatroda devrim olarak nitelendirildi ve çok geçmeden ünü aldı yürüdü. Beckett sadece bir yazar olarak tanınırlık kazanmayı başarmakla kalmadı, aynı zamanda kendisini içinde rahat hissettiği üslubu ve türü de bulmuş oldu. Bu noktadan sonra zamanının ve gayretinin büyük bölümünü hem oyun yazarı hemde yönetmen olarak tiyatroya verdi. 1950'lerin sonlarında, başka bir mecraya atlayarak radyo için de yazmaya başladı; artık BBC için çalıştığından Londra'ya sıkça gidip geliyordu. Orada genç senaryo editörü Barbara Bray'le tanıştı ve 1961 yılında Suzanne'la gizli bir törenle evlenmiş olmasına karşın Bray'le arasında yaşamının sonuna kadar sürecek bir ilişki başladı.

İnziva ve son dönem şiirleri

Beckett Paris'te yaşamayı sürdürdü ve Marne vadisinde gözlerden uzak bir evde çalışarak ihtiyacı olan inziva hayatına kavuştu. Ortalıkta görünmekten, kendisini göstermekten kaçınan biriydi ve röportaj vermeyi reddediyordu. 1969 yılı Nobel Edebiyat Ödülünü kazanmış olduğu haberini alınca, o sırada Tunus'ta birlikte tatil yaptığı Suzanne ile birlikte gizlendi ve onun namına ödülü alması için Stockholm'e bir arkadaşını gönderdi.

Beckett yaşlılık yıllarında düzyazıya ve şiire dönüş yaptı. 1986 yılında anfizem tanısı konduğunda muhtemelen Parkinson hastalığı da vardı ve bir bakımevine yerleşti. Eşi Suzanne Temmuz 1989'da öldü ve beş ay sonra da Beckett 83 yaşındayken vefat etti. İkisi de Paris'te defnedildi.

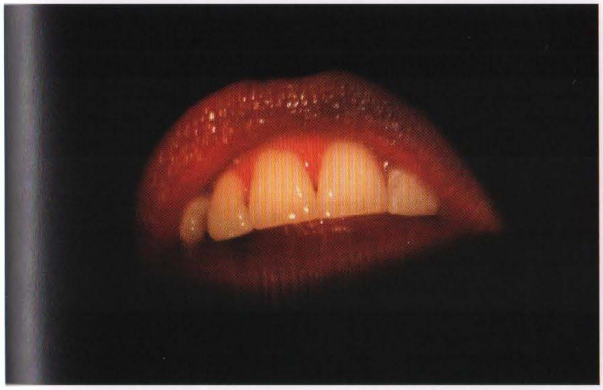

◁ ***BEN DEĞİL*, 2014**
Beckett'ın bu kısa (oyun sadece on dört dakika sürer) oyununda oyuncu hiç görünmez; sadece karanlıkla çevrilmiş, bedenden ayrı bir ağız hayatın sıkıntıları hakkında bilinç akışı tarzında bir monologla konuşur.

BİÇİM
Bir medya ustası

Beckett tiyatroya görece olarak geç geçiş yaptıysa bile çok geçmeden bir tiyatro ustasına dönüştü. Becerilerini, özellikle televizyona yazdığı *Söyle Joe* (1965) gibi oyunlar başta olmak üzere çeşitli mecralara uyarlayarak sınırlarını genişletti. Televizyon çalışmasında Modernist denemesi sınırlı sözlü ifade, minimalist set anlayışı ve aşırı yavaş fiziksel eylem üzerine yoğunlaşmaya dayanıyordu. Sözgelimi, *Söyle Joe*'nun sonunda, kamera son derece yavaş bir şekilde Joe karakterine yaklaşıyor ve yüzün oldukça yakın çekimiyle sona eriyordu. Beckett'ın radyo oyunları da bilhassa ses, müzik ve konuşmanın birbiriyle yaratıcı etkileşimiyle benzer şekilde yenilikçidir. Beckett, başrolünü Buster Keaton'ın oynadığı kısa bir film de yaptı.

1960'LARDA BİR TELEVİZYON KAMERASI

BAŞYAPITLARI

1934
Beckett'ın ilk tam kitabı *Aşksız İlişkiler* yayımlanır. Bu bir kısa hikâye derlemesidir.

1938
Murphy romanı, iki yıl boyunca yayıncılar tarafından reddedildikten sonra basılır.

1948–49
Beckett, ilk önemli tiyatro çalışması *Godot'yu Beklerken* üzerinde çalışır. Prömiyeri Paris'te 1953 yılında yapılır.

1951
Fransızca yazdığı "Üçleme"nin birinci romanı *Molloy* yayımlanır. Bunu çok geçmeden *Malone Ölüyor* ve *Adlandırılamayan* izler.

1972
Ben Değil oyununun prömiyeri New York'taki Lincoln Center'da yapılır.

1989
Eşlik, Gördü, Söyledi ve *En Betere Doğru, Haydi* adlı kısa romanları birlikte yayımlanır.

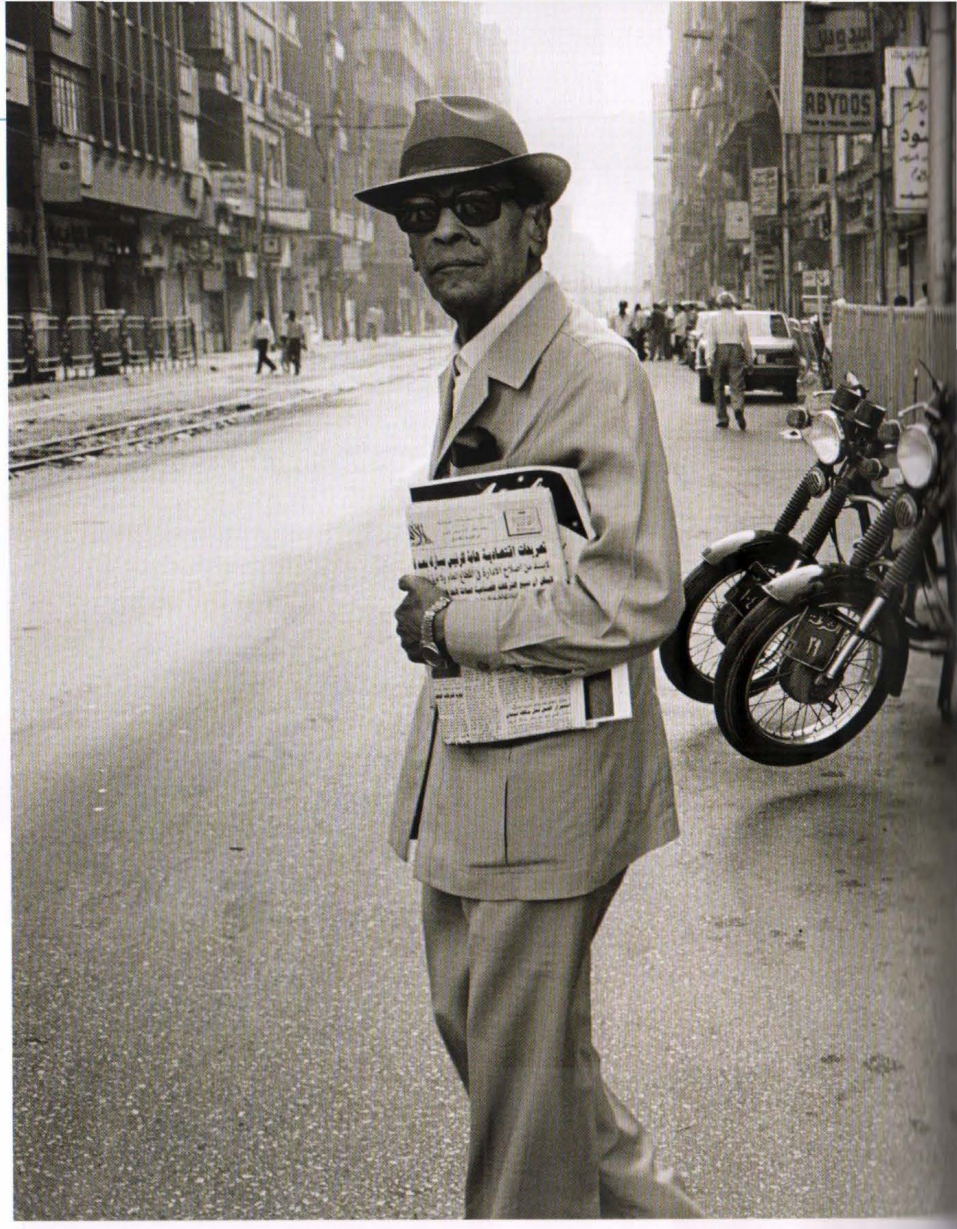

▷ **MAHFUZ KAHİRE'DE**
Mahfuz'un bu fotoğrafı, Kahire'deki, büyüdüğü Cemaliye semtinde 1980 yılında çekildi. Oldukça verimli bir yazar olan Mahfuz otuz dört roman ve yüzlerce kısa hikâye kaleme aldı. Bazı yapıtları sinemaya uyarlandı.

Necib Mahfuz

1911–2006, MISIRLI

Mahfuz, Nobel Edebiyat Ödülünü kazanan ilk Arap yazardır. En çok 20. yüzyılın birinci yarısında Kahire'deki hayatı canlı bir anlatımla betimleyen gerçekçi romanlarıyla tanınır.

"İyi de, **Üçüncü Dünyadan** gelen bu adam, hikâyeler yazacak **iç huzuru** nasıl buldu?"

NECİB MAHFUZ, NOBEL ÖDÜLÜ KABUL KONUŞMASI

Necib Mahfuz, geleneksel İslam yaşam tarzına sahip yoğun bir nüfusun ortaçağdan kalma dar sokakları ve yolları doldurduğu Kahire'nin en eski semtlerinden olan Cemaliye'de 1911 yılında doğdu. Ailesine çok katı İslami adabı dayatan, son derece eski kafalı bir devlet memurunun en küçük oğluydu. Mahfuz, 1919 Mısır Devrimi'nin kanlı olaylarına tanık oldu (sağdaki kutu). Mahalledeki Kuran okulundan üniversiteye kadar süren sistemde eğitimini tamamlayan Mahfuz, İngiliz karşıtı ulusalcı Weft Partisinin destekçisi oldu.

Mahfuz, geçimini sağlamak için devlet memuru oldu ve bu görevini ömür boyu başarıyla sürdürdü. Gelgelelim, gerçek tutkusu yazar olmaktı. Mısır'ın Firavunlar devrinde geçen bir takım tarihsel romanlarla denemeler yaptıktan sonra konusunu ve tarzını *Midak Sokağı* (1947) romanında buldu. II. Dünya Savaşı sırasında eski Kahire'de geçen romanda, yoksulluktan ve ezilmeden kurtulmanın tek çaresinin Batı medeniyetini benimsenmekmiş gibi algılandığı bir toplum anlatılır. Okur, kitapta eşcinsel uyuşturucu satıcısından çöpçatana, bedenini yabancı subaylara satan zalim bir güzelden karınlarını doyurmak için dilenebilsinler diye yoksul insanları kötürüm bırakan profesyonel birine kadar şaşırtıcı bir karakter topluluğuyla karşılaşır.

İlerici fikirler

Midak Sokağı'nı "Kahire Üçlemesi" izledi. Abdülcevat ailesinin yaşamını 1910'lardan 1940'lara kadar takip eden bu sürükleyici destan Mahfuz'a bütün Arap dünyasında ün kazandırdı. *Saray Gezisi* (1956) isimli birinci kitapta, Mahfuz'un bir çocuk olarak deneyimlediği dünya anlatılır. Ailenin reisi, eşini İslami geleneğe göre evine kapatırken kendisini evlilik dışı ilişkilere kaptıran bir adamdır. Çeşitli aile üyelerinin bu ataerkil zalimliğe tepkisi kitabın ana izleğini oluşturur. Üçlemenin *Şevk Sarayı* ve *Şeker Sokağı* isimli ikinci ve üçüncü kitapları 1957 yılında çıkar. Bu kitaplarda, baş döndürücü bir hızla değişen zamanlarda Mısır'ın siyasal ve sosyal çatışmalarının seyrinin yanı sıra İngiliz etkisine ve askeri varlığına karşı özgürlük mücadelesi anlatılmaktadır.

Mahfuz'un sonraki romanları daha deneysel bir yapıya ve genellikle alegorik bir niteliğe sahipti. Hazreti Muhammed'in bir karakter olarak boy gösterdiği *Cebelavi Sokağı'nın Çocukları* (1959), İslamcı bağnaz kesim tarafından kınandı ve Mısır'da yasaklandı. İskenderiye'de geçen *Miramar* (1967) ise dört anlatıcının aynı olayları farklı şekillerde anlattığı bir romandı.

Mahfuz'un beklenmedik bir şekilde 1988 Nobel Edebiyat Ödülünü kazanması, yazarın, gecikmeli de olsa Arap dünyasının ötesinde de dikkatleri üzerine çekmesini sağlıyordu. Gerçekçi romanları, Kuzey Amerika ve Avrupa'da çoksatarlar arasına girdi. Yaşlılık yıllarında da tartışmalı ve siyasetin içinde bir isim olarak kaldı ve 1994 yılında İslamcı bir yobazın gerçekleştirdiği suikast girişiminden kurtuldu. Mahfuz, 2006 yılında 94 yaşında öldü.

BAĞLAM

1919 Devrimi

Mısır, I. Dünya Savaşı sırasında İngiliz mandası ve askeri üssü durumuna geldi. Zorba Avustralya ve İngiliz birlikleri Kahire halkına korku saldı ve savaştan kısa bir süre sonra Saad Zaglul önderliğindeki Mısırlı yurtseverler İngiliz Yüksek Komiserine, mandacılığı sona erdirmesi için dilekçe sundular. Sıradan Mısır vatandaşları, 1919 yılında yabancıların Mısır'dan çıkmaları talebini dile getiren geniş çaplı gösteriler düzenlediler. Karışıklıkları bastırma çabasıyla İngilizler yüzlerce Mısırlıyı öldürdü. 1922 yılında direnişin hâlâ devam ettiğini gören İngiltere resmi olarak Mısır'a özgürlüğünü verse de ülkedeki varlığını önemli ölçüde muhafaza etti. 1919 Devrimi'nin olayları, Mahfuz'un *Saray Gezisi* romanında yer alır.

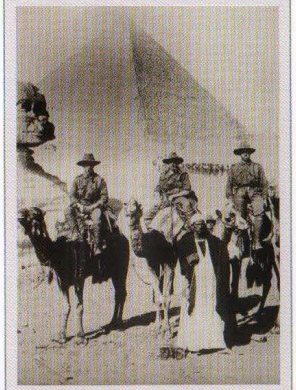

BÜYÜK GİZA PİRAMİDİ'NDEKİ AVUSTRALYALI PİYADELER, 1915

◁ **KAHİRE ÇARŞISI**

Burada 1950'lerden bir fotoğrafına yer verilen Kahire kenti Mahfuz'un ilk romanlarının çoğuna fon oluşturuyordu. Yazarın karakterleri, geleneksel toplum ile giderek artan Batılılaşma arasında çatışma yaşayan sıradan insanlardı.

Albert Camus

1913–1960, FRANSIZ

Modernist hareketin ve Paris'teki radikal aydınlar grubunun önde gelen isimlerinden biri olan Camus klasik edebiyatın geleneklerini reddetti ve insanın varoluşunun saçmalığına dair felsefesine kurmaca bir kıyafet biçti.

"Annem bugün öldü. Belki de dündü, bilmiyorum." Camus'un ilk romanı *Yabancı*'nın bu giriş cümleleri, bir yandan kitabın kahramanı Meursault'un duygusal kopukluğunu yansıtırken, öte yandan yazarın bütün insanlığın varoluşunun anlamsızlığını ve kaosunu kabul etmek zorunda olduğu yolundaki "saçma" felsefesini kucaklıyordu. Camus'nun yalın, kısa ve doğrudan cümleleri metafor ve süslemeden kaçınırken; bunun yerine, Mersault'un düşüncelerini ve görünürdeki güdülerini ilk elden anlatır.

Sıkıntılı ilk yılar

Camus, Fransa hâkimiyetindeki Cezayir'in Mondovi (şimdiki Dréan) şehrinde yoksul sayılabilecek bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Babası Lucien sonraki yıl, Birinci Dünya Savaşı'nda savaşırken ölünce, geride kalan cahil ve kısmen sağır karısı Catherine oğullarını Cezayir'in yoksul bir mahallesinde yetiştirmek zorunda kaldı. Camus, daha sonra Cezayir Üniversitesi felsefe bölümüne kabul edildi. Orada Komünist Partisi'ne katıldı ve okul arkadaşlarıyla birlikte sol görüşlü siyasi tiyatro oyunları için bir platform işlevi görecek Théâtre du Travail'i kurdu. Camus, oyunlar sahneye koymasının ve yönetmesinin yanı sıra aralarında ilk yayımlanan oyunu *Asturya'da İsyan*'ın da yer aldığı oyunlar kaleme alıyordu. Hayatı boyunca futbola tutkuyla bağlı olsa da, 1930 yılında tüberküloza yakalanınca sporu bırakmak zorunda kaldı. İleride kendisinden tiyatro ve futbol aşkı arasında bir seçim yapması istendiğinde, Camus "tereddütsüz futbol" yanıtını verecekti.

Sağlığının kötü olması nedeniyle orduya alınmayınca şehrin Almanlar tarafından işgali sırasında (1040-44) Paris'teki dergilere yazılar yazdı, ardından *Yabancı*'yı ve *Sisifos Söyleni*'ni (1942) tamamlamak için Bordeaux'ya taşındı. Gazetecilikteki çalışmalarını hafifleterek ikinci romanı *Veba*'yı (1947) yazmaya yoğunlaştı. Bu kitabında, Cezayir'in Oran şehrine musallat olan veba salgını alegorisini kullanarak insanlık halini irdeledi. Düşmanca ve akıl ermez bir dünyada bireyin özgürlüğü kavramını deştiği çok sayıda oyun ve deneme üretti. 1957 yılında Nobel Edebiyat Ödülünü kazandı.

Çalkantılı aşklar

Camus'nun özel hayatındaki kişisel iniş çıkışlar yapıtları üzerinde etki yaratmıştı. Uslanmaz bir çapkın ve aldatan bir erkek kimliğine sahipti. Simone Hié ile yaptığı ilk evliliği boşanmayla sona erdi; ikinci eşi Francine Faure'ye âşık olmasına karşın evlilik kurumunu reddettiğini açıkça ilan etti ve Francine'in sonradan yaşayacağı ağır sinir bozukluğuna kendisinin itiraf romanı *Düşüş*'te (1956) yer verdi.

Camus kırk altı yaşındayken, arkadaşı ve yayıncısı Michel Gallimard'la birlikte bir araba kazasında öldü.

◁ **FRANSA HÂKİMİYETİNDEKİ CEZAYİR**
Camus, Fransızların Cezayir'deki sömürgeci resmi makamlarını amansızca eleştiriyordu. 1930'larda Cezayirlilere tam Fransız vatandaşlığı verilmesi önerilerini destekledi.

△ **DİRENİŞ FAALİYETİ**
Camus, savaş sırasında Fransız Direniş Birliği'nde etkin biriydi. Zulmedenlerin kovuşturulması çağrısında bulunan, özgürlükten ve adaletten yana *Combat* gazetesinin yazı işleri sorumlusuydu.

PORTRE

Jean-Paul Sartre

Camus, Jean-Paul Sartre'la Fransız Direniş hareketindeyken tanıştı ve ikisi bir süre Paris'teki Café de Flore'da buluşan sol görüşlü aydın çevrenin yükselen yıldızlarıydı. Birbirlerinin çalışmaları hakkında yazıyorlardı ve hatta Sartre *Çıkış Yok* oyununda Camus'ya bir rol bile teklif etti. Gelgelelim, kişisel ve siyasal çekişmelerle dostlukları çok geçmeden bozuldu: Camus, Sartre'ın sevgilisi Wanda'yı ayartacak ve Sartre'ın komünist doktrinini topa tutacaktı.

SAINT-GERMAN BULVARI'NDAKİ CAFE DE FLORE, 1946

"İnsanlar **kendileri yargılanmasınlar** diye alelacele yargıda **bulunurlar.**"

ALBERT CAMUS, *DÜŞÜŞ*

▷ **YABANCI**
Camus, Fransız edebiyatının bir devi olarak görülse de ona benzersiz yazınsal bakışı kazandıran şey Cezayir'de doğup büyümüş olmasıydı. Bu fotoğrafı, 1947'de *Veba* romanının yayımlandığı yıl çekildi.

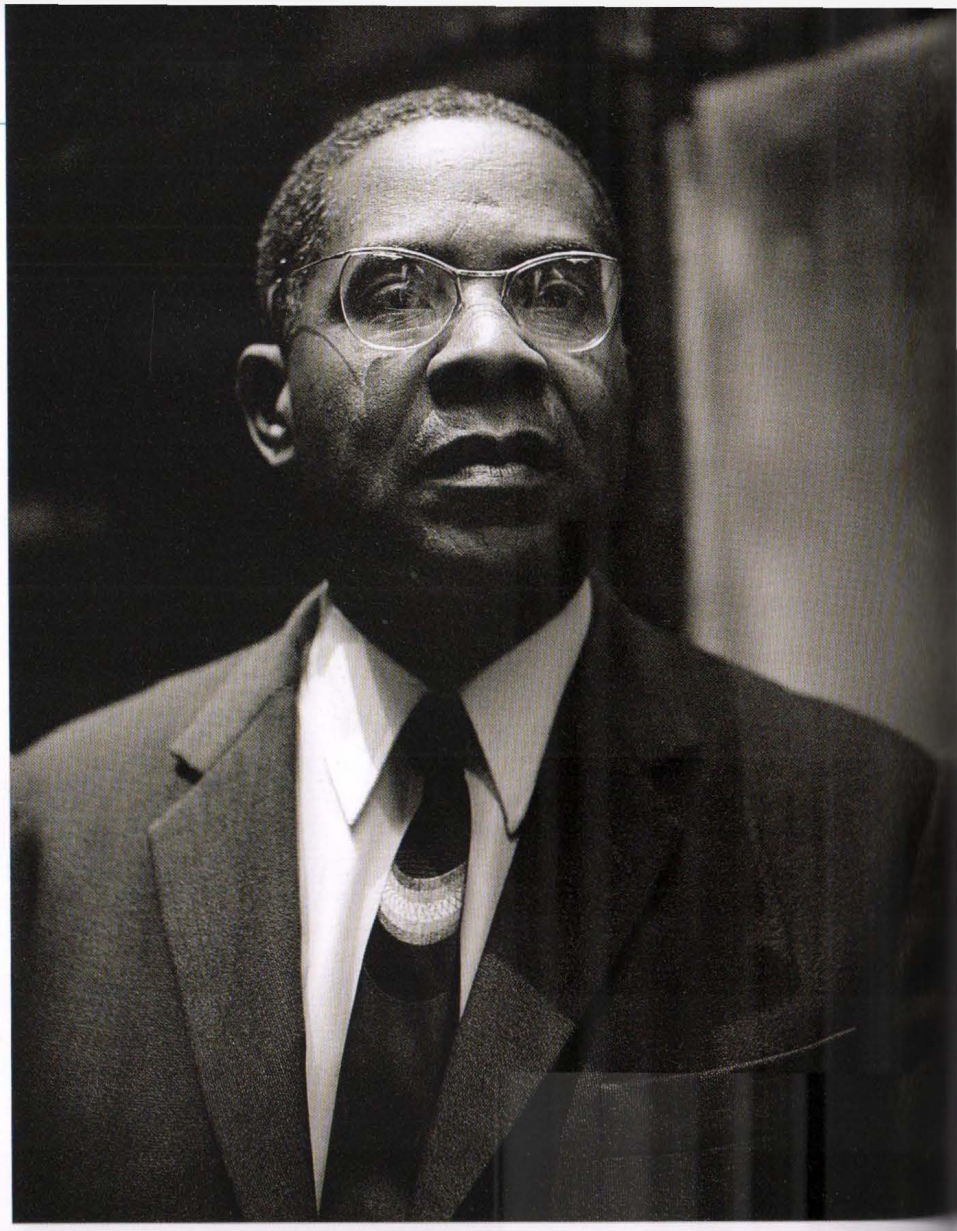

▷ **AIME CESAIRE, 1967**
Césaire'ın bu fotoğrafı elli dört yaşındayken, yazınsal çalışmalarının, diyalogların şiir formunda yazıldığı ve siyasi yanı ağır basan "şiirli oyunlar" üzerinde yoğunlaştığı bir dönemde çekilmiştir.

Aimé Césaire

1913–2008, MARTİNİKLİ

Césaire, Karayipli bir şair ve politikacı olmasının yanı sıra sömürge halklarının kendi miraslarından onur duymalarını ve sömürge idaresinin asimilasyon politikasını reddetmelerini teşvik eden Négritude hareketinin kurucularından biridir

"Ben ezilenlerin tarafındayım."

AIME CESAIRE

◁ **BASSE-POINTE**
Aimé Césaire'in doğduğu Basse-Pointe kasabasını gösteren 1960'larda Martinik'te basılmış bir pul.

Aimé Césaire, Karayip Denizi'nin doğusundaki Fransız sömürgesi Martinik adasında doğdu. Ailenin altı çocuğundan ikincisiydi ve on yıl önce Pelée volkanik dağının püskürmesiyle neredeyse yerle bir olmuş Basse-Pointe kasabasında yoksulluk içinde büyüdü. Parlak bir öğrenci olan Césaire saygın Louisle-Grand Lisesinde okumak için burs kazandı ve oradan Ecole Normale Supérieure'e geçti.

Paris'teyken siyah aydınlardan oluşan bir gruba katıldı ve *L'Etidiant Noir* (Siyah Öğrenci) dergisinin kurucuları arasındaydı. Bu dergide, o ve diğer düşünürler sömürgeciliğin doğasında yatan ırkçılık ve sömürü tarihine yeni tepki yolları geliştiriyorlardı (sağdaki kutu). Négritude kavramını ortaya attılar: Bu kavramla, genel olarak, Karayipler'in sömürülen halklarına, kendilerini ortak Afrika mirası altında bir bütün olarak hissetmeleri ve bunu yaparken beyaz Avrupalı sömürgecilerin kendilerine dayattığı ikinci sınıf insan statüsünü reddetmeleri çağrısında bulunuyorlardı.

Martinik'e Dönüş

II. Dünya Savaşı'ndan hemen önce, yeni evlendiği eşi ve küçük oğluyla birlikte Martinik'e dönen Césaire, Martinik'in başkenti Fort-de-France'daki Schoelcher lisesinde öğretmenliğe başladı. Eşi Suzanne ile birlikte Martinik kimliğini ve Afro-Karayip şiirini destekleyen *Tropikler* isimli bir edebiyat dergisi çıkarmaya başladı.

Césaire'ın yankı uyandıran yapıtı *Memleketime Dönüş* işte bu sıralarda bir Fransız edebiyat dergisinde yayımlandı. Césaire bir kitap uzunluğundaki kısmen otobiyografik şiirinde düşsel imgeleri, gündelik dili, tarihsel belgeleri ve yazınsal Fransızcayı harmanlayarak kendi dilini yarattı ve bu devrimci ifade şeklini siyahi kimliğini keşfetmek için kullandı.

Césaire, sonraki on yıl içindeki çalışmalarında, Gerçeküstücü hareketin (André Breton'la dost olmuştu) etkisini hissettirdiği şiir kitapları, oyunlar ve giderek daha fazla ilgilendiği politikaya dair denemeler kaleme aldı. Césaire, 1945 yılında Fort-de-France'a belediye başkanı olarak seçildi ve bu görevini kısa bir ara dışında elli altı yıl boyunca sürdürdü. Martinik adasının, Fransa'nın bir denizaşırı ili statüsünü kazanmasında emeği geçti.

Sonraki kuşaklardan bazı yorumcular, Césaire'ı çelişkili bir kişi olarak gördüler çünkü ilk Avrupalı sömürgecilere karşı isyan etmiş olsa bile, klasik Fransızca dilinde yazmış, Fransız panteonuna kabul edilmiş, üstelik Martinik'in Fransa'ya yakınlaşmasında da etkili olmuştu.

▽ **FORT-DE-FRANCE**
Césaire, Martinik'in manzaralarından ilham aldı ve başkent Fort-de-France'ın belediye başkanı oldu. Adanın havalimanına onun adı verildi.

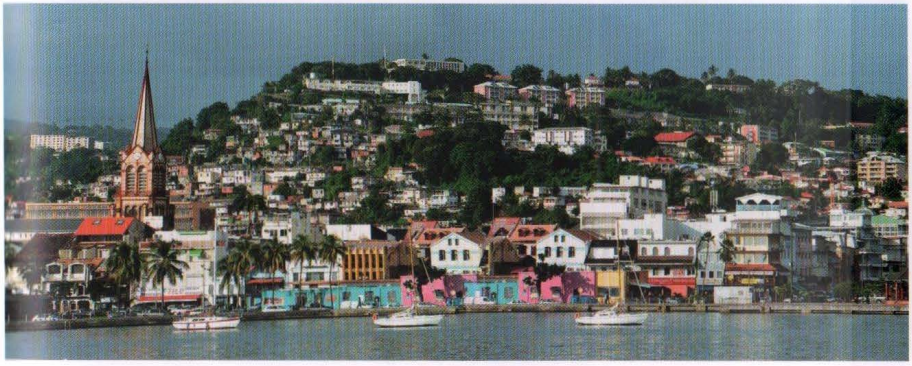

BAĞLAM

Négritude

Césaire, Négritude veya siyahi bilinç kavramını *L'Etudiant Noir* edebiyat dergisinde dile getiren öğrencilerden biriydi. Bu öğrenci grubunda, 1960'da Senegal'in ilk cumhurbaşkanı olan yazar Léopold Sédar Senghor da vardı. Karayipler'deki bütün sömürge halkları için bir pan-Afrika kimliği fikrini destekliyor ve Négritude'u sömürülenlerin, özellikle kölelerin paylaştıkları deneyimlerden kaynaklanan tarihsel bir olgu olarak görüyorlardı. Césaire, sömürgeciliğin çok daha radikal şekilde reddedilmesinden yana olup Küba'daki Che Guevara'yı ve ABD'deki Malcom X'i etkileyen yazar Frantz Fanon'un da yol göstericisi olmuştur.

SENEGAL'İN BAĞIMSIZLIK LİDERİ LEOPOLD SEDAR SENGHOR

▷ **THOMAS, 1936**
Bu fotoğrafı yirmili yaşlarının başında çekildi. Thomas'ın gösterişli bir konuşma tarzı vardı. İnci gibi işlediği şiirlerindeki ünlü ve ünsüz yinelemelerini vurgulayan müziksel ve enerji taşan Galli aksanıyla yapıtlarını yüksek sesle okurdu. Çoğu başka şairin kendi şiirlerini halka okumalarına esin kaynağı oldu.

Dylan Thomas

1914–1953, GALLİ

Renkli hitabet yeteneğine ve muzip mizah duygusuna sahip Galli bir şair ve şiirsel düzyazı ustası olan Thomas, 20. yüzyıl ortalarında edebiyatın öne çıkan isimlerindendi. Alkole düşkünlüğü yaşamını kararttı.

BAĞLAM

Radyo tiyatrosu

Dylan Thomas, radyo tiyatrosunun altın çağında yazdı; programlarında sanata yer veren yönelimiyle BBC bu alanda başı çekiyordu. Televizyonun ortaya çıkmasından önce, radyo tiyatrosu büyük dinleyici kitlelerine sesleniyor ve oyunları hayatında asla tiyatroya gitmeyecek milyonlarca insanın ayağına getiriyordu. Thomas'ın *Korunun Dibinde* adlı oyunu BBC tarafından sipariş edildi ve ilk defa yazarın ölümünden iki ay sonra 1954'te yayımlandı; başrolünü aktör Richard Burton oynuyordu. Samuel Beckett, Harold Pinter ve Joe Orton da BBC radyosu için oyunlar yazan diğer önde gelen yazarlar arasındadır.

SYBIL THORNDIKE VE RICHARD BURTON *KORUNUN DİBİNDE*'Yİ OKURLARKEN

> "Bitkin ve **öleyazarken zamanın** içinde kıskıvrak
> Yine de **deniz** gibi **terennümdeydim zincirlerimle.**"
>
> DYLAN THOMAS, "FERN TEPESİ"

Dylan Thomas, babasının İngiliz edebiyatı öğretmenliği yaptığı Swansea, Galler'de doğdu. İsmi Gal mitolojisinden gelse de Galce konuşmayı asla öğrenemedi. Babasının akademik başarısından tamamen yoksun olan Thomas berbat bir öğrenciydi. Annesinin aşırı hoşgörüsüyle şımartıldığı için çevresinde yaramaz bir çocuk olarak ün kazandı. Şiire olan yeteneği de erken yaşlarda kendini belli etti. Thomas, on beşindeyken defterler dolusu şiirler yazıyordu ve on dokuzuna geldiğinde aralarında "Ve Artık Hükmü Kalmayacak Ölümün" şiirinin de bulunduğu ünlü şiirlerinden bazılarını yazmıştı bile. Belki de babasına kanser teşhisi konulmasından olacak, Thomas yirmi yaşındayken, "Yeşil fitilden doğru çiçeği koşturan o güç" ve "Işık kırılır güneşin parlamadığı yerde" gibi bir dizi gergin, karanlık ve gerçeküstü şiir yazdı. 1934'de *18 Şiir* adıyla kitap halinde yayımlanan şiirleri eleştirmenlerce beğenildi; güçlü ve yeni bir sesi temsil ettikleri dile getiriliyordu. İkinci şiir kitabıysa *25 Şiir* adıyla 1936'da yayımlandı; kitabın içindeki şiirlerin yarısından fazlası ergenlik döneminin defterlerinden alınmıştı. Yeni şiirler, yaşamının bu döneminde bile kaleminden ağır ağır çıkıyordu.

Londra'dan Laugharne'ye

Thomas, yirmili yaşlarının başlarındayken Londra'ya taşındı; orada yazarların ve ressamların müdavimi oldukları Soho meyhanelerinin tanınan simalarından biri haline geldi. 1937'de Caitlin Macnamara ile evlendi; eşi ateşli bir dansçıydı ve ressamlara modellik yapıyordu. İki tarafın da aldatmaları ve sürekli çekilen para sıkıntısıyla örselenen bu fırtınalı ilişkilerinden üç çocukları oldu. Thomas, şiirin yanı sıra kısa hikâyeler ve anılar da kaleme almaya başladı; bunlar arasında özellikle büyüdüğü Swansea'daki deneyimlerine dayanan *Sanatçının Genç Bir Köpek Olarak Portresi* (1940) ön plana çıkar.

Sağlığı sürekli kötü olan Thomas II. Dünya Savaşı'nda askerlik yapmaya uygun bulunmadı. Savaş yıllarında belgesel filmlere senaryolar kaleme aldı; radyo ve televizyon için yazarak verimli bir kariyere adım attı. Tekrar şiir yazacak havayı yakaladı. Bir teyzesinin Gal kırsalındaki çiftliğine yaptığı yaz ziyaretlerine dayanan "Fern Tepesi" ile Londra'ya yapılan Alman hava saldırısıyla ilgili şiiri "Londra'da Bir Çocuğun Yangında Ölümüne Yas Tutmaya Ret" savaş sırasında yazdığı şiirlerdendir. 1946'da bunların yanı sıra *Ölümler ve Girişler* gibi diğer şiirlerinin de yayımlanmasıyla Thomas ünlü yazarlar arasına girdi.

Thomas, 1949 yılından sonra Galler kıyısındaki Laugharne köyündeki evi Boathouse'da yaşadı. Bu köy, ilk defa 1954'de tiyatroda sahnelenen ünlü radyo oyunu *Korunun Dibinde*'nin geçtiği uydurma Llareggub köyüne model oluşturdu. Laugharne manzaralarından esinlendiği "Sör John Tepesinde" ile babasına hitaben yazdığı Villanella formundaki ünlü "Gitme usulca o güzel geceye" şiirinin de yer aldığı *Toplu Şiirler*'ini yayıma hazırladı. 1950'den sonra birkaç kere gittiği ABD'de şiir okumalarıyla dinleyicileri mest ederken konuklarını sarhoş maskaralığıyla dumura uğrattı. Kasım 1953'te, otuz yaşında zatürreden öldüğünde New York'taydı.

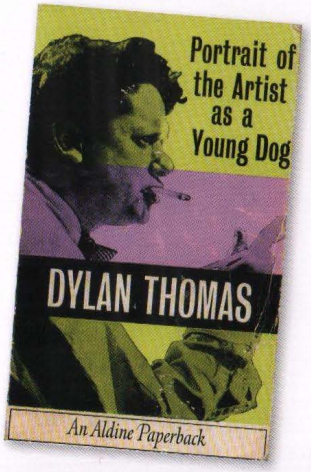

△ **OTOBİYOGRAFİK HİKÂYELER**
Sanatçının Genç Bir Köpek Olarak Portresi'nde, gençlik maceralarını ve aşklarını, Galler'deki ilk yıllarında karşılaştığı tuhaf karakterleri anlatan köpek, elbette Thomas'ın kendinden başkası değildi.

▷ **YAZI KULÜBESİ, LAUGHARNE**
Thomas, Laugharne'deki Boathouse evinin yukarısındaki bu yazı kulübesinde dört yıl yaşadı. "Sör John Tepesi'nde," dört halice bakan bu ilham verici manzarayı betimler.

Marguerite Duras

1914–1996, FRANSIZ

Fransız romancı, oyun yazarı, senarist, deneme yazarı ve deneysel sinemacı Duras'nın kurmacayla otobiyografi arasındaki çizgiyi çoğunlukla bulanıklaştıran yapıtları, onun hareketli hayatını takip etmeyi zorlaştırır.

◁ ***HİROŞİMA SEVGİLİM***
Senaryosunu Duras'ın yazdığı 1959 yapımı filmde, -iki âşık arasındaki uzun bir konuşmada keşfedilen- hatıra ve kayıtsızlık temaları ön plana çıkmaktadır.

Fransız Hindiçin'de (şimdiki Vietnam), Gia Dinh'de doğan Duras'nın asıl adı Marguerite Donnadieu'dur. Dört yaşındayken babası öldüğünde annesi yanına Marguerite ve iki erkek kardeşini alarak Kamboçya kıyısındaki küçük bir çiftliğe taşındı. Sık sık su baskınına uğrayan, ekip biçmesi zor bir araziydi ve aile son derece yoksuldu.

◁ **DURAS, 1955**
Hem özel hayatında hem iş hayatında kışkırtıcı bir karaktere sahip Duras, yönetmenlere ve yayıncılara güçlük çıkarmasıyla nam salmıştı. Bir keresinde de sünger gibi içtiğini ve nasıl yazabildiğine kendisinin de "şaşırdığını" itiraf etmişti.

Erken yaşlarında yaşadığı yoksulluğun yanı sıra annesiyle ağabeylerinden gördüğü şiddet ve aşağılanma Duras'nın yapıtlarında sık sık boy gösterir. Daha sonra, on beş yaşındaki bir kızla yirmi yedi yaşındaki Çinli bir erkek arasındaki ilişkiyi konu edinen *Sevgili*'nin hikâyesinin otobiyografik olduğunu söyleyecekti. Bu iddiası onu bir medya yıldızı yapsa da, Duras'nın yaşamının ayrıntıları daima bir tartışma konusu olarak kaldı. Gerçek ve kurmaca arasındaki bu bulanıklığı kullanmaktan büyük keyif alıyordu.

Aşklar ve politika

On sekiz yaşında Paris'e üniversiteye gitti ve 1939 yılında yazar Robert Antelme ile evlendi; hamile kaldı, ama oğlunu doğum sırasında kaybetti. Duras kendini içkiye verdi ve bir başka yazar Dionys Mascolo'yla sevgili oldu. Hem Duras hem de Antelme, II. Dünya Savaşı sırasında Fransız Direnişine katıldılar. Duras, savaş yıllarına ait anılarından oluşan *Acı*'da Alman kamplarında esir kalmış kocasını sağlığına kavuşturma çabasını anlatır.

Çift boşandı ve Mascolo'yla evlenen Duras'nın bir oğlu oldu. Duras, 1945'te Komünist Parti'ye katıldı ve sanatçı özgürlüğüyle ilgili fikir ayrılığı nedeniyle partiden ayrılıncaya kadar on yıl boyunca partinin faal üyesiydi.

Hayasızlar (1943) adlı romanı, onun Duras mahlasıyla yayımladığı çok sayıda yapıtının ilkiydi. Ayrıca aralarında kült bir filme dönüşen *Hiroşima Sevgilim*'in de yer aldığı senaryolar yazdı, kendisi de film yapmaya başladı ve Fransız sinemasının göz kamaştırıcı dünyasının demirbaşı haline geldi. Duras'ya siroz teşhisi konuldu; alkol tedavisi gördü, bu süreçte ölümle burun buruna geldi ve beş aylık bir komadan sonra tekrar toparlandı. 1996 yılında boğaz kanserinden öldü.

BİÇİM
Yeni Roman

Michel Butor ve Claude Simon gibi yazarlarla birlikte, Duras da 1950'lerde gelişen Yeni Roman hareketi içinde yer alıyordu. Hareketin savunucuları; olay örgüsü, diyalog, doğrusal anlatı ve bireysel duygulara dayanan hikâye geleneklerine sahip klasik romanın, savaş sonrası dünyanın anlatılmasına uygun oluşlarıyla düşünüyorlardı. Duras'nın yapıtları, özellikle karakter tanımından ve anlatıdan yoksun olmaları ve genellikle kime ait olduğu belli olmayan diyaloglarıyla hareketin kendine özgü bazı özelliklerini taşır. Yine de Duras'yı buna yönlendiren şey, edebiyatı değiştirmeye yönelik kuram temelli bir arzudan çok, yapıtlarındaki psikolojik karmaşıklığı ve tutkuyu ancak böyle bir üslupla ifade edebileceğine inanmasıdır.

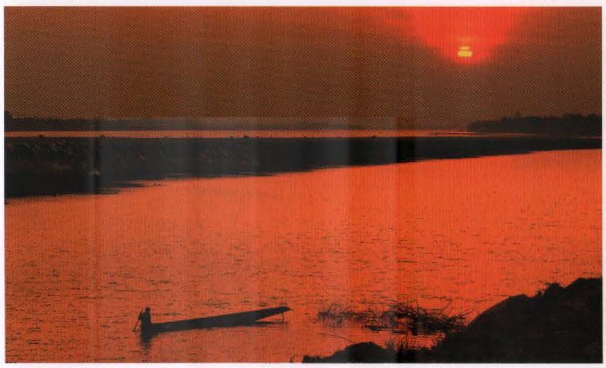

▽ **MEKONG**
Duras, çocukluğunun bir kısmını Vietnam'ın Mekong Deltası'ndaki Sa dec kasabasında geçirdi. Yarı otobiyografik romanı *Sevgili* burada geçer.

"**Erkeklerden çok hoşlanıyor** olmanız gerekir. Hem de **bayağı çok**. Onlara **âşık olacak kadar çok**. Yoksa **katlanılır gibi değiller**."

MARGUERITE DURAS

Saul Bellow

1915–2005, KANADA ASILLI AMERİKALI

Deneme yazarı, romancı ve profesör Bellow, aklıselimi bulma peşinde modern dünyanın deliliğini ve maddiyatçılığını didikledi. İncelikli ve amiyane üslubu ile, mizahi ve dokunaklı anlatımı harmanlayışı okurda sarsıcı bir etki yaratır.

Bellow, Quebec'de yaşayan Litvanya Yahudisi bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi; asıl adı Solomon Bellows'dur. Bellow dokuz yaşındayken aile Chicago'ya taşındı; bu şehir ileride onun çeşitli romanlarına sahne oluşturacaktı. Sosyoloji ve antropoloji okuduğu Northwestern Üniversitesinden 1935'de mezun oldu ve iki yıl sonra ilk evliliğini yaptı (toplam beş defa evlenecekti). Deniz Ticaret Filosu'nda görev yaparken ilk romanı *Boşlukta Sallanan Adam*'ı (1944) yazdı, bir adamın savaşa gönderilmeyi tedirginlik içinde bekleyişini konu edinen rahatsız edici bir hikâyeydi. Bellow, daha sonra bu romanına Avrupa yazınsal üslubunun taklidi diyerek burun kıvıracaktı.

Kent edebiyatı

Bellow, 1940'ların sonlarıyla 1950'lerin başlarında New York'ta yaşadı; burası "titreşen enerjisi"yle onu büyüleyen bir şehirdi. Oysa atılım gerçekleştireceği romanını bir Guggenheim Bursuyla gittiği Paris'te yazdı ve roman Chicago'da geçiyordu: *Augie March'in Maceraları* (1953) günlük dille, rahat yazılmış, coşkulu, yenilikçi bir romandı; Bellow'un küçüklüğünden beri tanıdığı Yahudi cemaatini anlatıyordu. Hem eleştirel hem ticari açıdan başarılı olurken Ulusal Kitap Ödülü'nü de kazandı.

1955'de yine evlendi ve ertesi yıl New York'ta geçen ve bir kez daha önceki yapıtlarındaki titiz üsluba geri döndüğü *Günü Yakala* isimli kısa romanını yayımladı. Afrika'da geçen *Yağmur Kral Henderson* (1959) "daha yüksek değerler" peşindeki orta yaşlı bir adamın dallanıp budaklanan pikaresk macerasıydı. Güçlü bir komedi anlayışını felsefi kavrayışla birleştiren romanın yazarın en sevdiği yapıtları arasında olduğu söylenir.

1950'lerin sonlarında Minnesota Üniversitesinde hocalık yaptıktan sonra üçüncü eşiyle Chicago'ya geri döndü. 1964 tarihli romanı *Herzog*, karısının onu en yakın arkadaşıyla aldatmasından sonra çaresizlik duygusunu anlamlandırma çabasıyla türlü türlü insana, arkadaşlarına, felsefecilere ve Tanrı'ya (gönderilmeyen) delicesine mektuplar yazan sıkıntılı bir profesörle ilgiliydi ve Bellow'un kendi hayatındaki kimi gerçek olayları yansıtıyordu. Entelektüel niteliğine karşın bu acıklı ve kara komedi tarzındaki roman tam kırk iki hafta çoksatan kitaplar listesinde yer aldı. Bellow, bir dönem çömezi olduğu ve kendi kendini yıkıma sürükleyen şair Delmore Schwartz ile ilişkisine dayanan, ölüm hakkındaki komik romanı *Humboldt'un Armağanı* (1975) ile Pulitzer Ödülünü aldı.

Olgunluk üslubu

Bellow, 1976 Nobel Ödülünü kazanmasının ardından yazdığı yapıtlarında, "sokak bitirimlerini" kültürel incelikle ve zengin bir absürt damarı dokunaklı duygusallıkla buluşturan kendine özgü üslubunu mükemmel düzeye ulaştırdı. Bellow bir Yahudi yazar olarak yaftalanmaya itiraz ettiyse de, iç gözleme dönük, entelektüel ve yabancılaşmış kahramanlarının hemen hepsi Yahudi olmalarının yanı sıra kendisi de işleri yolunda gitmiş bir göçmen aileden gelen tipik bir entelektüel Yahudiydi.

Bellow, 1989 yılında beşinci defa evlendi, dördüncü ve tek kız çocuğu 1999'da doğdu. Dostu ve meslektaşı Allan Bloom'un (sağdaki kutu) hafif kurmaca kılığına sokulmuş bir portresi olan son romanı *Ravelstein* 2000 yılında yayımlandı. Bellow, 2005 yılında öldüğünde birden çok törenle uğurlandı.

PORTRE

Allan Bloom

Bellow, 85 yaşındayken, on üç yıllık bir aradan sonra, son romanı *Ravelstein*'ı çıkardı; yakın dostu Allan Bloom'un (1930-1992) son yıllarının kurmacaya büründürülmüş anlatısıydı. Son derece etkileyici bir karakter olan Bloom muhafazakâr bir entelektüel ve felsefeciydi. Chicago Üniversitesinde hocalık yapan Bloom üniversite eğitimindeki eğilimlere karşı *Amerikan Zihninin Kapanışı* (1987) isimli tartışma yaratan kitabıyla ünlüydü. Klasik eğitimin değersizleştirilmesini eleştiren kitabı beklenmedik bir başarı kazanarak halkın dikkatini Bloom üzerine çekti.

Bellow'un *Ravelstein* romanının ana kahramanları ölümü yaklaşan Abe Ravelstein, Bloom'un gerçek hayattaki sevgilisine dayanan erkek arkadaşı ile Bellow'un kendisi olan bir anlatıcı/biyografi yazarıdır. Roman, cinsel yönelimi gizli olmasa da halk tarafından bilinmeyen Bloom'un AIDS'le bağlantılı bir hastalıktan ölmüş olduğuna ilişkin imasıyla tartışma yarattı.

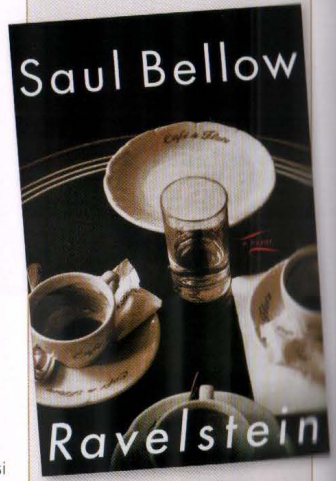

SAUL BELLOW'UN *RAVELSTEIN* ROMANININ İLK ABD BASKISI

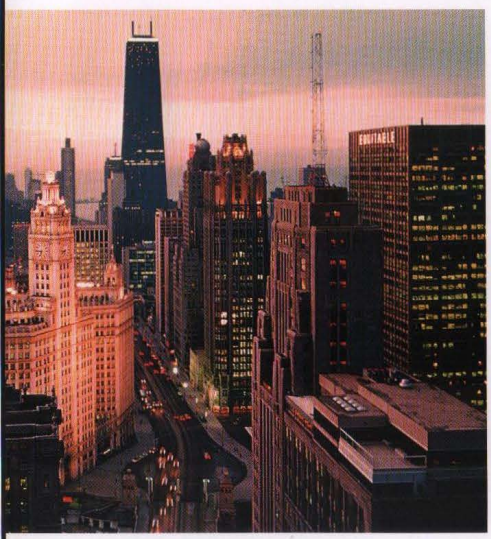

◁ **RÜZGÂRLI ŞEHİR**
Bellow, *Augie March'in Maceraları* romanının ilk satırında, doğduğu şehrin kendi üzerindeki etkisini onaylıyordu: "Ben bir Amerikalıyım, Chicago'da doğdum, o ağırbaşlı kentte; ve ben de kendi öğrettiğim gibi dalacağım konuya, serbest bir üslupla ve kendimce anlatacağım ...".

▷ **BELLOW PARİS'TE, 1982**
Bellow karmaşık bir karakterdi. Hoş biri olabiliyor ve kadınlara oldukça çekici geliyordu; ama yine de eleştiriye pek açık olmadığından dostlarıyla sık sık atışıyordu.

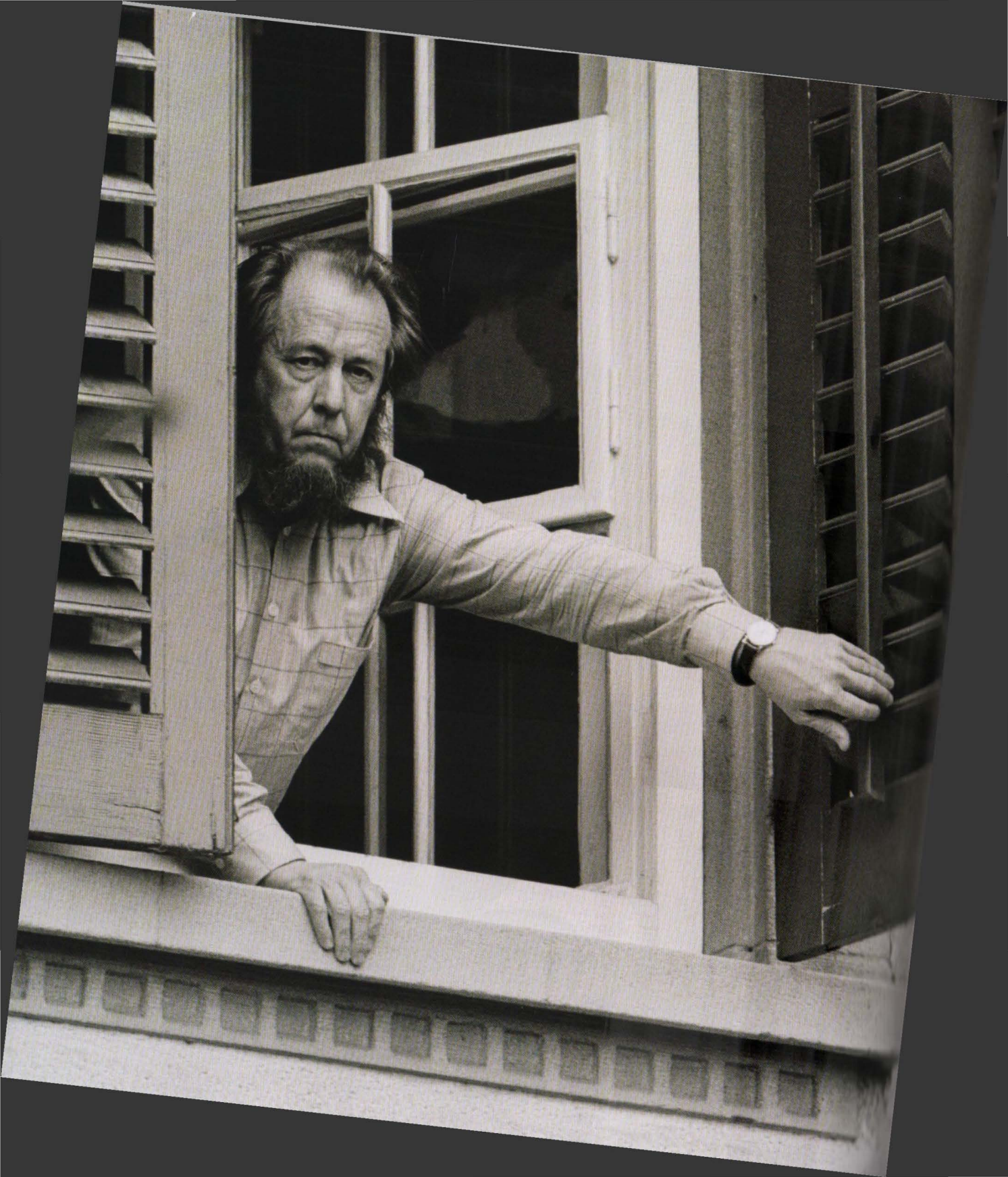

Aleksandr Soljenitsin

1918–2008, RUS

Soljenitsin, Sovyetler Birliği'ndeki yaşamını ve özellikle kendisinin de kapatıldığı çalışma kamplarını keskin bir ironiyle anlatan muhafazakâr bir ahlakçıydı.

Aleksandr İsayeviç Soljenitsin, Rus Devriminden bir yıl sonra Kafkaslar'daki Kislovodsk şehrinde doğdu. Annesi tarafından yetiştirildi, fizik ve matematik okumak için üniversiteye gittiyse de hayalinde hep yazar olmak vardı. II. Dünya Savaşı'nda, Sovyet Kızıl Ordusu'nda yüksek rütbeli topçu subayı olarak görev yaptı.

Soljenitsin, özel yazışmalarında Sovyet diktatörü Joseph Stalin hakkında saygısızca yorumlarda bulunduğu için gizli polis tarafından Şubat 1945'te tutuklandı. Sekiz yıl çalışma kampı cezasına çarptırıldı ve bu sürenin bir kısmını üniversite eğitimli mahkûmların Sovyet rejimi için bilimsel araştırmalar yaptıkları özel bir kampta geçirdi; ki bu deneyimi ilk romanı *Birinci Daire*'ye (1968) dayanak oluşturdu. Sürenin kalan kısmınıysa, *İvan Denissoviç'in Bir Günü* romanında (1962) anlatacağı zorlu bedensel çalışma ve kötü koşullar içinde geçirdi.

Tahliye ve yapıtları

Soljenitsin, 1953'te, tesadüf eseri Stalin'in öldüğü gün, çalışma kampından tahliye edildiyse de Kazakistan'a kalıcı olarak sürgüne gönderildi. Yeni Sovyet lideri Nikita Kruşçev, Stalin'in terör impatorluğunun sona erdiğini duyurdu. Soljenitsin'e tam vatandaşlık hakları geri verildi; ama o yine de yazdığı yapıtların o sıralarda yayımlanmasını beklemiyordu. Oysa 1961 yılında *Ivan Denissoviç'in Bir Günü* romanı *Novy Mir* dergisi tarafından kabul edildi ve ertesi yıl Kruşçev'in onayıyla yayımlandı. Toplama kampındaki yaşama dair dolaysız ve yalın anlatımı Sovyetler Birliği'nde sansasyon yarattı. Yazarın kısa hikâye derlemesi *Dava Uğruna* 1963'te yayımlandı.

Kruşçev'in iktidardan düşmesinden sonra Soljenitsin aleyhine bir taciz kampanyası başlatıldı. Yazarın yapıtlarının çevirileri Batı'da okunurken, Sovyetler Birliği'nde dağıtımı ancak yeraltı kanallarıyla "kaçak" olarak yapılabiliyordu.

Soljenitsin, üzerinde uzun yıllar çalıştığı *Gulag Takımadaları* kitabında Sovyet çalışma kampı sisteminin tarihini anlatıyordu. Kitabın 1973'de Batı'da yayımlanması Sovyet yönetimi için bardağı taşıran son damlaydı. Soljenitsin sınır dışı edildi ve Vermont, ABD'ye yerleşerek gözlerden uzak bir yaşam sürdü; yine de Batı toplumunun dini değerlerden uzak maddiyatçılığını kınamaktan geri kalmıyordu. Modern Rus tarihinin Tolstoy tarzı epik bir portresi olarak tasarladığı büyük oylumlu "Kızıl Çark" roman dizisini yazmaya koyuldu. Birinci cildi, *Ağustos 1914*, 1971 yılında yayımlandıysa da bunu sadece birkaç metin daha izledi.

Ancak 1991 yılında Rusya'ya dönebilen Soljenitsin, 2008 yılında orada geçmişe ait, yarı unutulmuş bir isim olarak öldü.

◁ **SOLJENİTSİN SÜRGÜNDE**
Soljenitsin'in *Gulag Takımadaları* kitabının Batı'da yayımlanmasından sonra, Sovyet lideri Leonid Brejnev, "Bu başıbozuk Soljenitsin iyice kontrolden çıktı," ifadesini kullandı. 1974 yılında sürgüne gönderilen yazar, karısı Natalia ve çocuklarıyla birlikte bir süre Zürih'te yaşadıktan sonra ABD'ye gitti.

BAĞLAM
Gulag

Gulag, Sovyetler Birliği'nin ilk yıllarında kurulan ve 1930'lardan 1953 yılına kadar süren Stalin idaresi altında oldukça yaygın olarak çalışma kamplarını ifade eden bir kısaltmadır. Stalin döneminde en az on dört milyon kişi bu kamplara gönderildi ve milyonlarcası kamplardaki kötü koşullar yüzünden hayatını kaybetti. Soljenitsin, üç ciltlik Gulag Takımadaları kitabında takımadalar ifadesini Sovyetler Birliği'ne yayılmış bu gizli kamplar için metafor olarak kullanıyordu. Kitlelere yapılan eziyeti ve adaletsizliği gözler önüne sermek için kendisinin ve yüzlerce mahkûm arkadaşının deneyimlerinden yararlandı.

GULAG TAKIMADALARI'NIN BİR İTALYANCA BASKISI

▷ **ÖZGÜRLÜK, 1953**
Soljenitsin'in bu fotoğrafı, Gulag'tan serbest bırakıldığı gün çekilmiştir. O sırada kanserle mücadele eden yazar, daha sonra bu mücadelesini *Kanser Koğuşu* (1966) romanında anlatacaktır.

Primo Levi

1919–1987, İTALYAN

Levi'nin Auschwitz toplama kampı cehenneminde geçirdiği yıla dair anlatısı, Soykırım edebiyatının en derin ve yürek burkucu yapıtlarından biri olarak görülür.

1919 yılında doğan Primo Levi ürkek ve çalışkan bir çocuktu; hastalığı nedeniyle bir yıl evde eğitim gördü. Çocukluğu, kız kardeşi Anna Maria ile birlikte, Torino'nun Corso Re Umberto caddesindeki, orta sınıftan entelektüel bir kadın olan annesi Ester (Rina) ve ondan yirmi yaş büyük babası Cesare'a evlilik hediyesi olarak verilen büyük bir dairede geçti.

Primo için Yahudi olmak, bir Yılbaşı ağacına sahip olmamak, reşit olma ayini Bar Mitzvah için İbranice öğrenmek, salam yemenin (kendisi yese de) yasak olmasıyla sınırlı ve pek de üzerinde durulmayacak kültürel bir konuydu. Primo'nun baskıcı annesiyle dışa dönük babası arasında hep bir gerilim olsa da, sanat ve edebiyat ailenin paylaştığı ortak bir tutkuydu. Primo da annesi ve babası gibi iyi bir okurdu. On dört yaşında liseye gitti, eski Yunan klasikleri ve edebiyat konusunda sivrildiyse de Nobel ödüllü şair Sör William Bragg'in verdiği derslere dayanan bir bilim incelemesi *Şeylerin Doğasına Dair*'den büyülenerek kimyaya ve biyolojiye eğildi.

Mussolini İtalya'sında bütün okul çocuklarından beklendiği üzere genç faşistlere yönelik faşist izci derneğine katıldı ancak silah eğitiminden çok dağlarda kayak yapmayı tercih ediyordu.

◁ **TORİNO'DAKİ EV**
Torino'da büyümesine karşın Levi'nin kalbi şehrin yukarısındaki Piedmont dağlarına aitti. Bu dağlarda yaptığı yürüyüşlerin ruhuna şifa verdiğini söylüyordu.

1937 yılında kimya okumak için Torino Üniversitesi'ne kaydoldu. Zamanlama olarak talihi yaver gitmişti: Yahudilerin devlet okullarına ve üniversitelerine girmesini yasaklayan Irk Manifestosu yasaklaştığında Levi öğrenciydi ve okula devam etmesine izin verildi. Üniversite, Yahudilere karşı tırmanan saldırganlıktan uzakta, güvenli bir vaha gibiydi. Levi, 1941'de okuldan yüksek notlarla mezun oldu ve diplomasına "Yahudi ırkından" ifadesi eklendi.

Zulüm yılları

Almanların kuzey ve orta İtalya'yı işgalinden sonra Levi çalışmak için sahte kimlik çıkarmak zorunda kaldı. Asbest madeni atıklarından nikel çıkartılmasıyla ilgili bir iş buldu ve daha sonra Milano'da bir kimya şirketinde çalıştı.

Yahudilerin çalışma kamplarına gönderilmesi giderek yaygınlık kazanıyordu. Levi, babasının 1942'de ölümünden sonra, kız kardeşiyle annesini güvenlikleri için İsviçre sınırındaki küçük bir otele yerleştirdi.

İyi örgütlenmemiş bir direniş grubuna katıldı ve neredeyse hemen ardından iki örgüt üyesiyle birlikte tutuklandı. Bir partizan olarak kesin ölüm ile bir Yahudi olarak sınır dışı edilme arasında seçim yapması

BAĞLAM

Adım adım savaşa doğru

İtalya'nın faşist lideri Benito Mussolini, 1939 yılında Nazi Almanya'sıyla ittifaka yönelik "Çelik Paktı"nı imzaladı. Mussolini, Hitler'in etkisiyle Yahudi karşıtı Irk Manifestosu politikasını uygulamaya koydu ve Almanya'nın "yıldırım savaşı" yöntemiyle Avrupa'yı işgalinin ardından İtalya da Haziran 1940'da İngiltere ve Fransa'ya karşı savaş ilan etti. Üç yıl süren gerilemenin ardından Mussolini görevinden azledildi. Alman kuvvetlerinin kuzeyi işgalinden sonra kukla bir lider olarak tekrar göreve getirildi ve Yahudilerin Nazi ölüm kamplarına gönderilmesi süreci başladı. Yaklaşık 10.000 İtalyan Yahudisi Polonya'daki Auschwitz kampına gönderildi ve çoğu orada hayatını kaybetti. Kampta toplam 1.1 milyon insan öldü.

"ÇELİK PAKTI"NI KUTLAYAN BİR KARTPOSTAL

▷ **PRIMO LEVI, OCAK 1986**
Bu fotoğraf, Primo Levi'nin ölümünden önceki yıl Roma'daki evinin çalışma odasında çekildi. Yazar yaşamı boyunca onu aşkın kitap yazdı. Bunlar arasında anılar, kısa hikâyeler, romanlar, şiirler ve deneme yazıları vardı.

> "Günlük hayatın **acısı**, neden kulak verilmeyen bir **hikâyenin** tekrarlanan **sahnesinde** sürekli **rüyalarımıza dönüşür**?"
>
> PRIMO LEVI, *BUNLAR DA MI İNSAN*

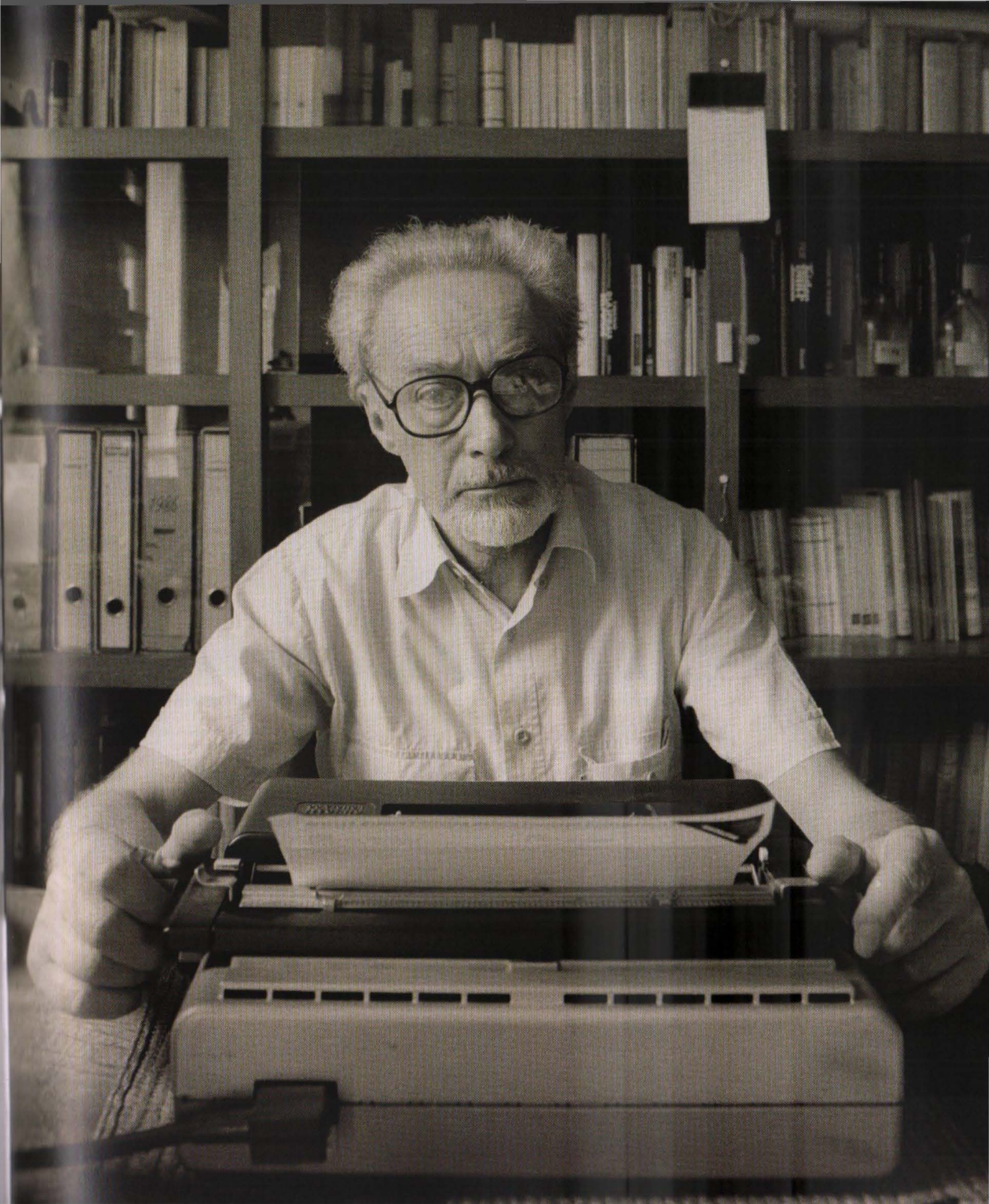

△ **IRKÇI SAVUNMA**
İtalyan ırkçılığının manifestosu 1938'de yayımlandı. Manifestonun on maddesi, Halk Kültürü Bakanlığı'nın desteğiyle bir grup üniversite profesörü tarafından geliştirildi. Amaç, "İtalya'nın yıkıcı melezlik musibetinden" kaçınmasıydı.

istendiğinde, Levi bir Yahudi olduğunu kabul etti.

Levi, Şubat 1944'te Polonya'daki bir dizi kamptan oluşan Auschwitz toplama kampına beş gün sürecek yolculuk için Fossoli köyünde vagonlara tıkılan 650 erkek, kadın ve çocuk arasındaydı. Sudan ve sıhhi koşullardan yoksun trenle yolculuk sırasında üç kişi öldü. Tren varış noktasına ulaştığında, içlerinden sadece 96 erkek ve 29 kadın çalışmaya uygun bulundu; geri kalan kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve zayıflar gaz odalarına gönderildi.

Levi, Buna kauçuk fabrikasına hizmet veren Monowitz'deki esir çalışma kampına gönderildi. 24 yaşında cılız biri olsa da, sahip olduğu ruhsal güçle olağanüstü zorluklarla geçen bir yılı atlattı. Tanık olduklarını kaydetme kararlılığıydı onu hayatta tutan. Savaş sonrasında da Soykırım edebiyatının başyapıtlarından birini yazdı.

Levi, *Bunlar da Mı İnsan*'da, kamptaki hayatı, insanların soyulmalarını, kafalarının tıraş edilmesini, onu sadece Mahkum 174517'ye dönüştüren dövmeyi, çizgili pamuktan elbiseleri ve biri başka öteki başka numaralı ayakkabıları, dar ranzalarda balık istifi geçirilen geceleri ve sabahın dördünde çalışmak için kaldırılmanın dehşetini olduğu gibi ve tek bir nebze öfke bile duymadan gözler önüne seriyordu. Açlıktan öldürmeyecek kadar verilen ekmeği, su içinde yüzen

△ **CEHENNEMİN YERYÜZÜNDEKİ SURETİ**
Nazi askerleri, 1944 yılında Auschwitz-Birkenau kampının hemen dışındaki tren meydanında mahkûmları "tasnif ediyorlar". Gelenlerin çoğu çalıştırılmıyor ve imha edilmek üzere doğrudan gaz odalarına gönderiliyordu.

BAŞYAPITLARI

1958
Bunlar da Mı İnsan? çeşitli ülkelerde yayımlandı ve bir insanın içine düştüğü cehennemin duru bir anlatısı olarak görüldü.

1963
Ateşkes, Levi'nin Polonya'dan memleketi Torino'ya kaotik yolculuğunu anlatır.

1975
Periyodik Cetvel'de farklı kimyasal elementler 21 otobiyografik öykünün başlangıç noktası olarak alınmıştır.

1978
İngiliz Anahtarı'nda kadın düşkünü bir mühendisin teknik sorunlara getirdiği çözümler, bu kısa hikâye derlemesinin çerçevesini oluşturur.

1982
Şimdi Değilse, Ne Zaman? yayımlanır. Düşman hatlarının gerisinde kapana kısılan Rus, Polonyalı ve Yahudi partizanların kurguya dayalı anlatısıdır.

1986
Levi'nin en umutsuzluk veren yapıtı *Boğulanlar Kurtulanlar*'da ezenlerle ezilenlerin kafa yapısı irdelenir.

"Auschwitz varsa, **Tanrı olamaz**. Bu ikileme bir **çözüm** bulamıyorum, **arayıp duruyor**, fakat **bulamıyorum**."

PRIMO LEVI

türlü yemeği istihkakını ve dondurucu soğuklarda ağır çalışmanın yarattığı yorgunluğu anlatıyordu. Yakındaki Birkenau kampında gece gündüz cesetler yakılıyordu. Çırılçıplak mahkûmların hayatta kalmak için canlı adımlarla yürümeye çalıştıkları düzenli yapılan seçmelerin ardından zayıflar ve yaşlılar Levi'nin kampında ortadan kayboluyor, gaz odalarına gönderiliyorlardı.

Dayanma gücü ve hayatta kalma mücadelesi

Levi'nin doğru tanıklığı şaşmaz bir ahlaki duruşla birleştiren yapıtları, bugüne kadar görülmüş en insanlık dışı projeye kurban edilen insanların onurunu gözler önüne serer. Kimliği belirsiz bir kurbanlar kitlesinin yerine, kararlılığın, zekânın ve şansın yardımıyla hayatta kalan bireyleri anlatır.

Kampta her milletten mahkûm vardı ve bunların çoğu kaderlerini birkaç saniyede mühürleyebilecek Almanca komutları anlamıyorlardı. Levi, ekmek karşılığında Almanca dersi vererek ve kamptaki İtalyan arkadaşı Alberto Dalla Volta'yla yakın arkadaşlığı sayesinde ölüme direndi. Tayınını düzenli olarak onunla paylaşan Lorenzo Perrone isimli bir İtalyan işçinin merhameti de ona destek oldu. "Benim de bir insan olduğumu unutmamayı başardıysam, Lorenzo sayesindedir," diye yazar Levi.

Ocak 1945'te, kurtarıcı Rus birlikleri yaklaşırken, geri çekilen Almanlar kamptaki mahkûmları serbest bıraktılar. Aralarında Alberto da olmak üzere birçok insan ölüm yürüyüşüne çıktı ve şans eseri kızıl hastalığına yakalanan Levi revirde bırakılan 800 hasta arasındaydı.

◁ **AUSCHWITZ-MONOWITZ, 1942**
Primo Levi, fotoğraftaki IG Farben fabrikasına işçi sağlayan Monowitz çalışma kampına hapsedildi. Fabrika, zehirli Ziklon B gazı da dahil çok sayıda kimyasal üretiyordu.

İnsanlığa dönüş

Levi, takip eden kitabı *Ateşkes*'te kurtarılmayı beklerken geçirilen günleri anımsıyordu. Levi'yle birlikte hayatta kalan yüz kadar kişi Ruslar tarafından altı ay süren gereksiz bir tren yolculuğuna çıkarılarak Belarus'un içlerine götürüldü; Levi ancak 1945 yılının sonbaharında Torino'ya ulaştı. En başında Torino'dan götürülenlerden geriye dönen üç kişiden biriydi.

Edebi başarı

Levi, eve dönmesinden sonraki aylarda yazmaya başlayarak hikâyesini ilk okuyucusu ve editörü, daha sonra da eşi olacak Lucia Morpurgo ile paylaştı. *Bunlar da Mı İnsan?* kitabının 1947 yılında yapılan ilk baskısı pek bir etki yaratmadı ve Levi kimyager olarak çalışmaya geri döndü; Torino'nun kenar mahallelerinden birindeki bir kimya fabrikasının müdürüydü. 1957 yılında kitabın yeni bir baskısı çeşitli dillere çevrildi ve en çok satan kitaplar arasına girdi.

1975 yılında, Levi'nin yüzyılın en yetenekli yazarlarından biri olarak ünü Periyodik Cetvel ile pekişti. Her biri Mendeleyev'in *Periyodik Cetveli*'ndeki 21 elementten biriyle özdeşleştirilen kısa hikâyelerden oluşan hayat dolu bir derlemeydi.

Levi, emekliye ayrılarak kendini tamamen yazıya verdi ve Auschwitz anılarından oluşan kitaplar, şiirler ve ayrıca Strega Prize Ödülü kazanan ve bir İtalyan mühendisin maceraları yoluyla anlatılan teknik çözümlerle ilgili *İngiliz Anahtarı* romanını yazdı.

ÜSLUP

Tanıklık etmek

Levi, Auschwitz'i bir mağdurun diliyle değil, bir tanığın diliyle anlatır. Kamp ritüellerini, çalışmayı ve açlığa yakın beslenmeyi olduğu gibi anlatır; felsefi irdelemelerineyse iyimserlere, kötümserlere, işbirlikçilere, kariyer düşkünlerine ve Kapolar'a (denetleyici olarak görevlendirilen mahkûmlar) yönelik analizlerinde yer verir. Küçük küçük anekdotları insan doğasına dair ciltlerce kitaba denktir: Sözgelimi, kirlenen elini bir mahkûmun omuzuna silen bir kapo tüm duygularını kaybetmiş bir insanı gösterirken, Levi bir Fransız mahkûm arkadaşına Dante'nin *Ulysses'in Kantosu*'nu ezbere okurken içi sevinçle dolar.

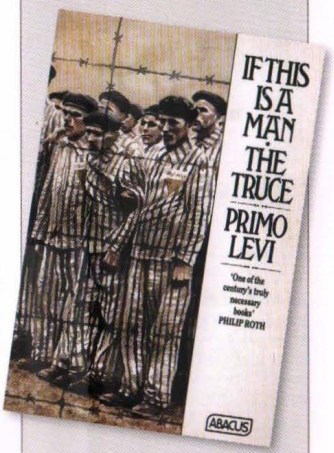

BUNLAR DA MI İNSAN?'IN İNGİLTERE BASKISI

Levi, 1987 yılında dairesinin önündeki parmaklıklardan aşağı düştü ve merdiven boşluğunun dibinde ölü bulundu. Adli tabibin intihar tespiti, birçok insanda Auschwitz'in en sonunda Levi'yi de öldürdüğü düşüncesini uyandırdı ama kazayla düştüğüne inananlar da var.

▷ **JACK KEROUAC**
Kerouac, Beat Kuşağı'nın vitrin yüzüydü. Eleştirmenlerin geçici heves olarak nitelendirdikleri şeylerle ilgilenmesi yaşarken bir yazar olarak başarısına ket vurdu.

Jack Kerouac

1922–1969, AMERİKALI

Çoğunlukla 1950'lerin Beat Kuşağı'nın sözcüsü olarak anılan Kerouac, yaşam boyu süren ruhsal bir arayışı kayda geçiren yapıtlarıyla kendine özgü bir yazardır. En çok, kurmacalaştırdığı anılarından oluşan *Yolda* kitabıyla tanınır.

"... **deli insanları** tek geçerim, özellikle **yaşamaya deli olanları...** "

JACK KEROUAC, *YOLDA*

Jean-Louis Kerouac, Fransız asıllı Kanadalı bir çiftin çocuğu olarak Massachusetts'de, can çekişmekte olan madenci kasabası Lowell'de doğdu. Çocukken Fransızca konuşuyordu ve ergenlik yıllarına kadar İngilizcesi akıcı değildi. Büyük Buhran'da matbaası batan babası alkole sığındı ve Jack büyük ölçüde annesi tarafından yetiştirildi. Spora olan yeteneği bir futbol bursuyla New York'taki Columbia Üniversitesine girmesini sağladıysa da okulu yarım bırakıp bir süre donanmada çalıştı.

Kerouac, ilk defa 1940'ların ortalarında, New York'tayken Allen Ginsberg, William Burroughs ve Neal Cassady'nin de içinde yer aldığı tutkulu bir yazarlar grubuna katıldı. Bohem bir yaşam tarzı benimsiyor, maddiyatçılığı reddediyor, uyuşturucuları, mistisizmi ve özgür aşkı keşfediyorlardı. Kerouac daha sonra onlara "Beat'ler" diyerek isim babaları oldu.

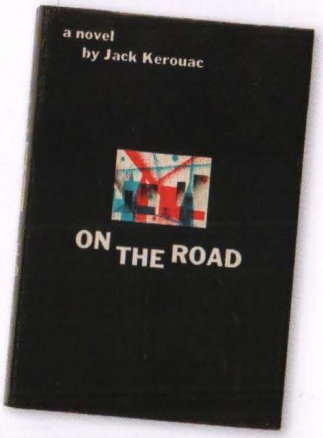

◁ ***YOLDA*, BİRİNCİ BASKI**
Kurmacanın ve otobiyografinin buluştuğu *Yolda* romanı, Keroauc'ın kendisini dayanak alan Sal Paradise karakteri ile onun mistik dostu Dean Moriarty'nin yaptığı hedonist ve çoğunlukla kaosa dönüşen bir kendini keşif yolculuğunu takip eder.

Spontan yazı

Kerouac'ın ilk romanı *Kasaba ve Şehir*, 1950 yılında yayımlandığında pek ilgi çekmeyen oldukça geleneksel bir yapıttı. Gelgelelim, daha o sıralarda kendisinin "spontan yazı" olarak adlandırdığı ve kısmen modern cazın etkisiyle kelimelerin doğaçlama akışı olarak tanımlanabilecek oldukça farklı bir üslupta yazmaya başlamıştı bile. 1951'de bu yöntemi kullanarak yazdığı *Yolda*, Neal Cassady ile birlikte ABD'de yaptığı seyahatlerine dair dizginlerinden boşanmışçasına özgür bir anlatıydı. *Yolda*, Kerouac'ın altı yıl boyunca sırt çantasında oradan oraya taşıdığı yayımlanmamış çok sayıdaki yapıtından sadece biriydi. Beat hareketinin odağı San Francisco'ya kayınca Kerouac da batıya yöneldi. Burada, şair Gary Snyder'ın etkisiyle Budizm'e ilgi duydu. 1957 yılında yazdığı *Zen Kaçıkları*, temiz hava ve aydınlanmanın peşinde Snyder'la birlikte yaptığı bir tırmanma gezisinin anlatısıdır. Aynı yıl, *Yolda*'nın sansürlenmiş olarak yayımlanıp büyük beğeniyle karşılanmasıyla Kerouac'ın hayatı değişti. Bir kuşağın sesi olarak selamlanan Kerouac ünlü biri oluverdi. Diğer yapıtları da art arda yayımlandı.

Zen Kaçıkları ve *Yeraltı Sakinleri* 1958'de, *Doktor Saksafon* ve *Maggie Cassidy* 1959'da piyasaya çıktı.

Şöhretin bedeli

Gençlerin Kerouac'ın yazım tarzını sevmelerine karşın, eleştirmenler incitici derecede burun kıvırıyorlardı. Bundan etkilenen Kerouac kendini alkole verdi; yapıtları bundan zarar gördü ve yazma aralıkları giderek açılmaya başladı. *Big Sur* (1962) bunalım ve bağımlılıkla mücadelesini anlatıyordu; *Duluoz'un Kibri* (1968) onun gelişim yıllarına bir dönüştü. Gelgelelim, annesiyle birlikte Queens, New York'ta yaşıyor, çoğunlukla içiyor ve kâğıt oynuyordu. Vietnam Savaşını desteklemesi de dahil muhafazakâr siyasi görüşleri nedeniyle 60'ların radikalleri ve hippileriyle ters düşüyordu. Uzun süren alkol bağımlılığından sonra 47 yaşında öldü.

PORTRE
Neal Cassady

Yolda'da Dean Moriarty karakteriyle canlandırılan Neal Cassady (1926-68) Kerouac'ın esin kaynağı olarak görülmüştür. Ufak tefek suçlar işleyen sabıkalı biri ve biseksüel olan Cassady, New York'ta Beat yazarlarıyla takılmaya başlayınca edebiyat tutkusuna kapıldı. Anlaşıldığı kadarıyla, Cassady'nin o konudan bu konuya atlayan karman çorman mektuplarındaki kendiliğinden üslup, Kerouac'ın Yolda'yı yazarken benimsediği farklı yaklaşıma esin kaynağı oldu. Cassady, 1960'larda yazar Ken Kesey'nin "LSD kafalılar" grubuna katıldı. Kesey ve Mutlu Afacanlar diye adlandırılan hayranların 1964'de çıktığı ve büyük bölümü filme çekilen ABD'nin boydan boya kat edildiği yolculuktaki uçuk otobüsü kullandı.

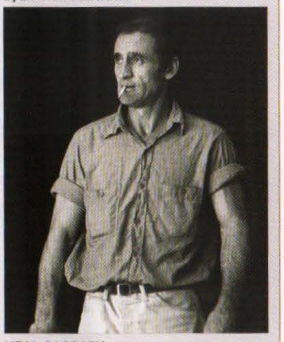
NEAL CASSADY

▽ **RULO METİN**
Kerouac, kesintisiz olarak yazabilmek için, *Yolda*'yı sayfaları birbirine yapıştırarak oluşturduğu tek bir ruloya daktiloyla yazdı. Romanı yazdığı rulo 36 metre uzunluğundaydı.

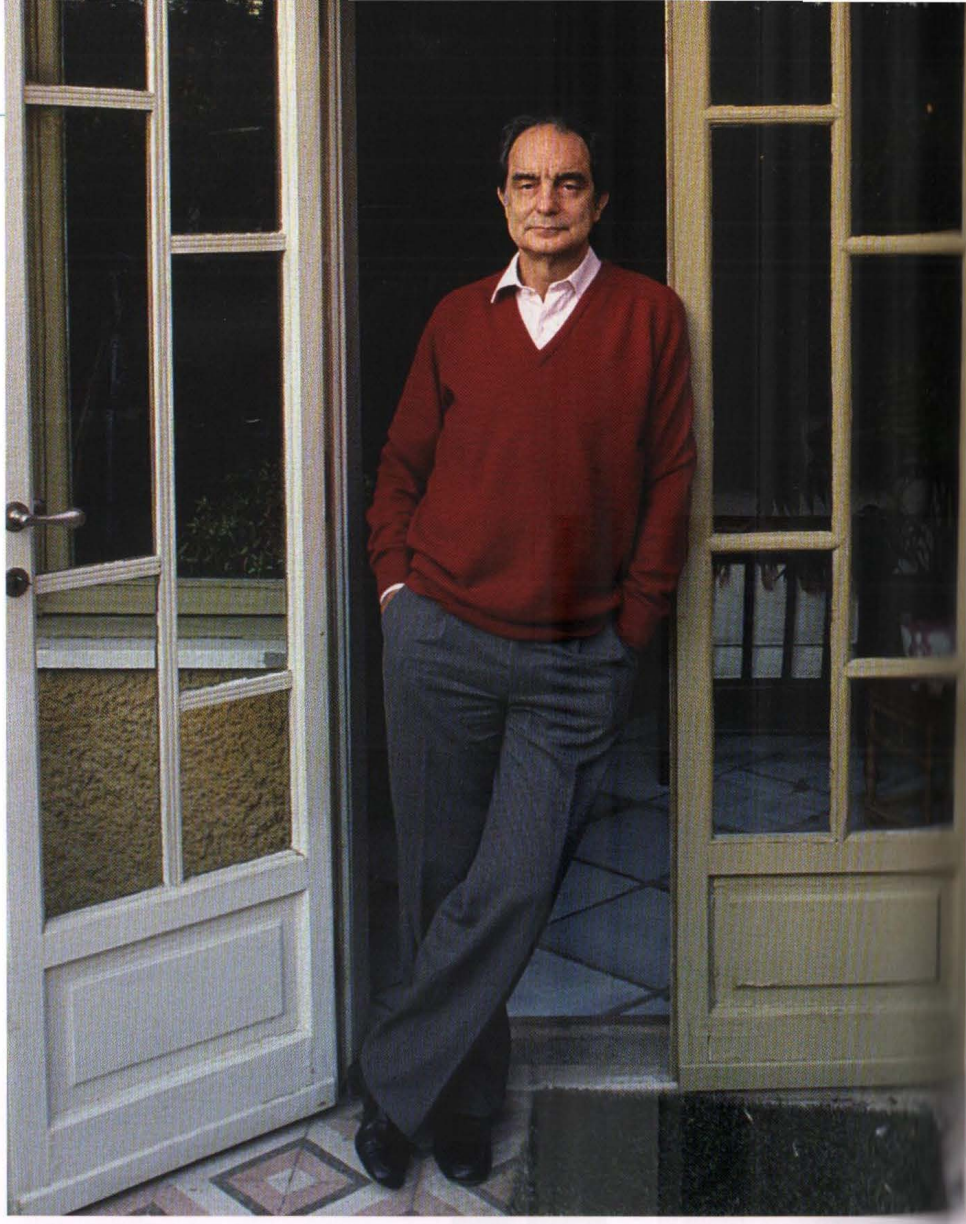

▷ **ITALO CALVINO, 1984**
Calvino'nun bu fotoğrafı Roma'daki evinde çekilmiştir. İtalya'da öylesine itibar edilen ve sevilen biriydi ki bir yıl sonra öldüğünde Papa ve İtalya cumhurbaşkanı bile taziye mesajı yayınladılar. Oyuncu ince zekâsı ve bitmez tükenmez yenilikçi yaratıcılığı onu çağdaşlarından ayırıyordu.

Italo Calvino

1923–1985, İTALYAN

Calvino'nun oldukça donanımlı, ama yine de oyunbaz postmodern hikâyeleri onu, 20. yüzyılın en başarılı yazarları arasına girmesini sağladı. Calvino'nun anlatıları, geleneksel biçim ve içerik, yazar ve okuyucu beklentilerini altüst eder.

Italo Calvino, 1923 yılında Küba'da, ikisi de bilim insanı olan İtalyan anne ve babadan doğdu. Aile San Remo, İtalya'ya taşındı ve Italo'nun çocukluğu bu şehirde geçti. On sekiz yaşındayken, edebiyat aşkına karşın, Torino Üniversitesine tarım okumak için girdi (daha sonra Floransa Üniversitesine geçiş yaptı).

Bir komünist olduğu ve faşistlere karşı Direniş hareketine katıldığı II. Dünya Savaşı sonrasında okumak için Torino'ya döndü ve edebiyat bölümünde yüksek lisans yaptı. Siyasi bağlılığı nedeniyle komünist *L'Unità* gazetesinde yazar olarak çalışmaya başladı. Gelgelelim, Sovyet birliklerinin 1956 yılında Macaristan'ı işgalinin yarattığı hayal kırıklığıyla on iki yıl sonra Komünist Parti'den ayrıldı.

Direniş hareketindeki deneyimleri, ona iki kurmaca yapıtı için malzeme sağladı: Direnişe bir erkek çocuğun bakış açısından bakan yeni gerçekçi *Örümceklerin Yuvalandığı Patika* (1947) romanı ve *Bir Gün Öğleden Sonra, Âdem ve Diğer Hikayeler* (1949) isimli kısa hikayeler derlemesi. 1955 yılında, Calvino'nun evli bir kadınla, Elsa de Giorgi ile tutkulu bir ilişkisi oldu. Bu sinema sanatçısına yazdığı ateşli mektuplar, yazarın ölümünden sonra 2004'de yayımlandıklarında bir skandala yol açtılar. Mahremiyetine son derece önem veren Calvino yaşasaydı, özel hayatının böylesine kurcalanmasından kesin irkilirdi.

Kurmaca sanatı

1950'lerde Calvino'nun çalışmaları fanteziye ve alegoriye yönelirken ve özellikle üç masalı uluslararası ün kazandı: *İkiye Bölünen Vikont* (1952), *Ağaca Tüneyen Baron* (1957) ve *Varolmayan Şövalye* (1959). Calvino, bu dönemden sonra Borges, Cervantes ve Kafka'dan açık yansımaların görüldüğü yapıtlarında gerçekçiliği ve anlamı yazarın kontrol ettiği düşüncesini terk etti. 1960'lardan itibaren, sözgelimi *Sıfır Zaman* (1967) isimli kısa hikâye derlemesinde, masalları okuyucunun hikâyenin kendini göstermesine katılmaya özendirildiği, karmaşık bir oyun şekline büründü.

Calvino, 1964'te Arjantinli çevirmen Esther Judith Singer'le evlendi. Roma'ya dönmelerinden sonra kızları Giovanna doğdu. Calvino dikkatini özgün ve oldukça beğeniyle karşılanacak *Kozmokomik Öyküler* (1965-yaklaşık 1968) derlemesini oluşturacak kısa hikâyelere yöneltti. Samuel Beckett, Lewis Carroll, cebir, astronomi, anlambilim, Yapısalcılık ve Temel Reis'e kadar türlü türlü kaynaklara göndermelerle dolu bu masallarda kozmosun yaratılması ve evrimi başka bir şekilde anlatılıyordu.

◁ **KOMÜNİST POSTER**
Calvino, II. Dünya Savaşı'ndan sonra, İtalyan Komünist Partisi'nin komünizmin dünyada yenilenmesine liderlik edeceğine inanıyordu.

◁ ***AĞACA TÜNEYEN BARON* (1957)**
Calvino'nun büyüleyici fantastik kitabında, soylu bir aileden gelen ve bir ağaca tırmanarak bütün (ve hayli olaylı) ömrünü ağaçtan hiç inmeden geçiren Cosimo isimli oğlan çocuğu anlatılır. Başkaldırıya, kaçışa ve ayrılığa dair ütopik bir masaldır.

Calvino, 1968 olaylarından kısa süre önce ailesiyle birlikte Paris'e taşındı ve radikal edebiyat topluluğu Oulipo'ya (sağdaki kutu) katıldı. 1972'de *Görünmez Kentler* kitabı çıktı ve "anlamın" sabit olmadığı, sürekli değiştiği düşüncesini irdeleyen, tek ve bütün bir gerçek olasılığını olumsuzlayan çok hoş yazılmış baş döndürücü bir yapıttı bu.

Yazarın en ünlü üstkurmaca yapıtı *Bir Kış Gecesi Eğer Bir Yolcu* (1979) on bitmemiş romandan oluşuyordu. Okuma edimi ve yazınsal sürecin kendisiyle ilgili bir kitaptı ve bazı pasajları ikinci tekil kişiyle yazılmıştır; "sen" diye seslenilen okuyucuyu metnin bir ana karakteri konumuna getiriyordu. "Birazdan Italo Calvino'nun yeni romanı *Bir Kış Gecesi Eğer Bir Yolcu*'yu okumaya başlayacaksın. Rahatla. Yoğunlaş. Başka bütün düşünceleri kafandan defet."

Calvino, 1980'de Roma'ya döndü; üç yıl sonra son yapıtı *Bay Palomar*'ı yayımladı. 1965 yılında, altmış bir yaşındayken, Siena'daki bir hastanede beyin kanamasından öldü. Öldüğünde, kitapları başka dillere en fazla çevrilen çağdaş İtalyan yazarıydı.

BAĞLAM
Oulipo

Calvino, 1960'ların sonlarında, Paris'te, Potansiyel Edebiyat Atölyesi anlamına gelen *Ouvroir de littérature potentielle* ifadesinin kısaltması olarak Oulipo diye bilinen bir deneysel yazarlar grubunun aktif üyesi oldu. Burada, aralarında Roland Barthes, Raymond Queneau, Claude Lévi-Strauss ve Georges Perec'in de olduğu; kendisinin edebiyata ve yazıya kuramsal yaklaşımını son derece etkileyen bir takım yazarlar ve kuramcılarla tanıştı. Grup, diğer şeylerin yanı sıra sayılar, sistemler ve edebiyat arasındaki potansiyel bağlantıları ve "yeni formlar bakımından dilin sınırsız potansiyelini" irdeliyordu.

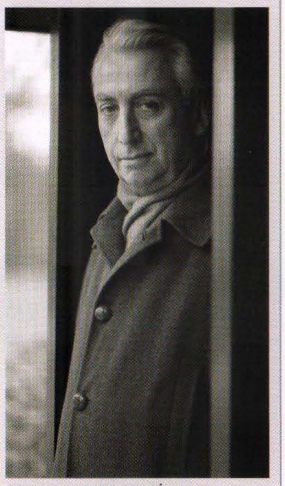

ROLAND BARTHES, PARİS, 1979

"Yazdığım **kitapların çoğu**, o **türden** bir kitap **yazmanın** benim için **imkânsız** olduğu **düşüncesinden kaynaklanmıştır.**"

ITALO CALVINO

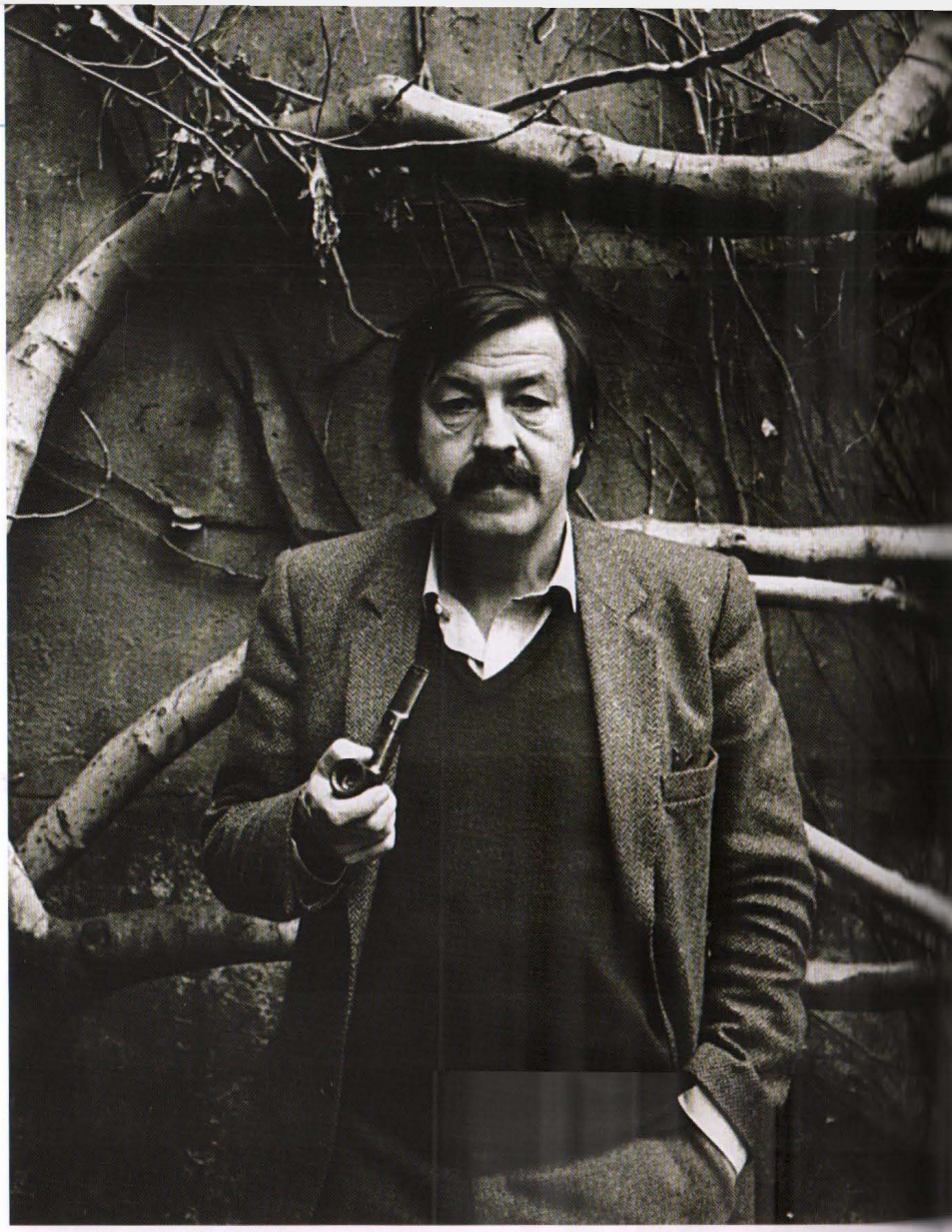

▷ **BİR KUŞAĞIN SESİ**
Buradaki fotoğrafı 1981 yılında çekilmiş olan Günter Grass, 40'a yakın roman, anılar, kısa hikâyeler, şiirler, oyunlar ve siyasi denemeler kaleme aldı. İki kere evlendi, sekiz çocuk babasıydı ve 18 torunu vardı.

Günter Grass

1927–2015, ALMAN

Yazar, ressam ve şair Grass, *Teneke Trampet* romanında Nazi rejiminde yaşayan sıradan Almanların ve onların geçmişi reddedişlerinin karanlık ve alaycı bir portresini sergilemesinden sonra "ulusun vicdanı" olarak nitelendirildi.

"Yine de **onlarca yıl** o **kelimeyi** ve iki harfi **(SS) itiraf etmeye direndim.**"

GÜNTER GRASS, *SOĞANI SOYARKEN*

Günter Wilhelm Grass 1927 yılında doğdu ve doğduğu şehir Danzig (şimdiki Gdansk, Polonya) Nazi Almanyası tarafından ilhak edildiğinde on bir yaşındaydı. Danzig'in Milletler Cemiyeti'ne bağlı özgür bir şehir olmasına karşın, birçok Alman vatandaşı Reich'a sadıktı. Kız kardeşiyle birlikte, Alman babası ve Kashub annesiyle yaşayan Grass, Nazileştirme sürecinin tırmanışına ve şehrin azınlıklarına yapılan zulme tanık oldu. Kendi kendini yetiştirmiş bir annenin oğluydu ve sanat tarihi, ünlü ressamların resimlerinin olduğu sigara kartları koleksiyonundan kaptığı bir tutkuydu.

Vatan mücadelesi

Grass, Nazi çocuk örgütü *Jungvolk*'un bir üyesi oldu ve zorunlu askeri eğitimden sonra daha on yedi yaşındayken korkulan Waffen SS topçu birliğine katıldı. Savaşın acımasız son yıllarında reşit oldu ve ilerleyen Sovyet ordusuna karşı savaşırken yaralandı; Amerikalılar tarafından savaş esiri olarak tutuklandığında yaraları nedeniyle bir sanatoryumdaydı.

Grass, anı üçlemesinden *Soğanı Soyarken* (2007) kitabında, "Führer, Halk ve Vatan" sloganının yükselişi sırasında başkalarının acılarına kulak asmayan kendisinin daha genç benliğiyle özdeşleşmeye çalışır. Cephedeki Alman kahramanları gösteren haber filmlerinin önemli bir rolü olmuştu. Kitabında, "Allayıp pullayarak servis ettikleri siyah ve beyaz 'hakikate' kolayca tav olacak biriydim," diye yazar. Bir SS olduğunu neredeyse yarım yüzyıl sakladığı için derin bir pişmanlık duyuyordu.

Başarı ve itirazlar

Grass, savaşın ardından çiftliklerde ve bir potas madeninde çalıştıktan sonra Düsseldorf ve Berlin'de sanat tutkusunun peşine takıldı. Paris'te Grup 47 isimli oldukça etkin bir yazarlar grubuna katıldı. Şiirleri, oyunları ve ilk romanı *Teneke Trampet* (1959) yayımlandı. Kitap, Almanya'da dine küfür ve pornografi suçlamalarıyla karşılaşırken; kitabın geçtiği ve artık bir komünist şehir olan Gdańsk'ta yasaklandı. Kitap bunlara karşın yazarına dünya çapında ün ve aynı zamanda 1999 Nobel Edebiyat Ödülünü kazandırdı.

Grass romanın kahramanını, küçük trampeti ve camı kırabilecek kadar tiz çığlık atabilen ufak tefek ve hırçın Oskar Matzerath'ı kullanarak savaşın vahşetine ve mutlu sonuna ilişkin anılarına döner; bunları bir sihir, fantezi ve geriye dönük bir bakış karışımıyla anlatır. *Teneke Trampet* ile birlikte Danzig Üçlemesi'ni oluşturan *Kedi ile Fare* (1961) ve *Köpek Yılları* (1963) kitaplarında yazı üslubunu geliştirmeyi sürdürdü. Ardından, gerçek bir olayı, binlerce Almanı taşıyan mülteci gemisi *Wilhem Gustloff*'un bir Rus denizaltısı tarafından batırılmasını merkeze alan *Yengeç Yürüyüşü* (2002) kitabını yazdı.

Tam bir ahlakçı olan Grass, Willy Brandt'ın Sosyal Demokratları adına hayalet yazarlık yaptı, bir dizi siyasi kitap kaleme aldı ve birleşik bir Almanya'nın yeniden saldırgan bir ulus-devlet kimliğine bürüneceği korkusuyla 1990 yılında Almanya'nın yeniden birleşmesine muhalefet ettiğinde birçok insanı kendinden soğuttu. Kuzey Almanya'daki Lübeck kentinde bir hastanede 87 yaşında öldü.

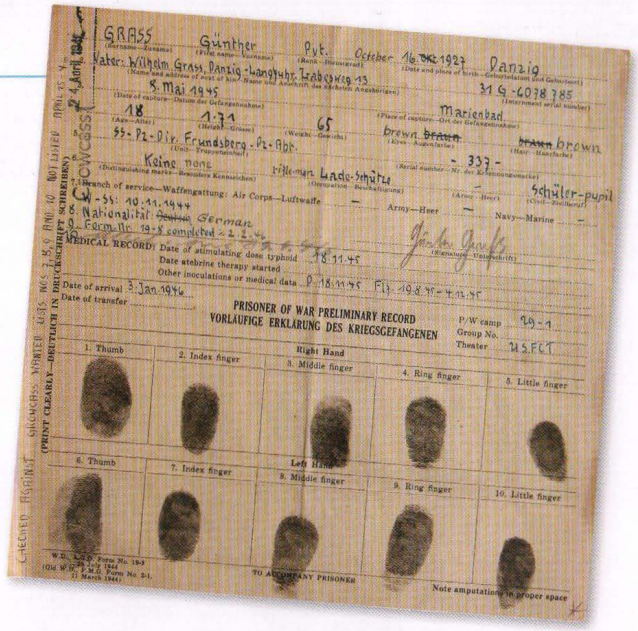
GRASS Günther Pvt. October 16 1927 Danzig
Vater: Wilhelm Grass Danzig-Langfuhr Labesweg 13
8. Mai 1945 31 G-6078 785
18 1.71 65 brown Marienbad brown
55-Pz.-Div. Frundsberg-Pz.-Abt. - 337 -
Keine none Tiller-man Lade-Schütze
Waffen-SS: 10.11.1944 Schüler-pupil
Nationality: German
School Form No. 19-8 completed
MEDICAL RECORD: Date of stimulating dose typhoid 18.11.45
Date of arrival 3. Jan. 1946
Date of transfer
PRISONER OF WAR PRELIMINARY RECORD
VORLÄUFIGE ERKLÄRUNG DES KRIEGSGEFANGENEN
P/W camp 99-1
Group No.
Theater U.S.ETO
PRINT CLEARLY—DEUTLICH IN DRUCKSCHRIFT SCHREIBEN!
Right Hand
1. Thumb 2. Index finger 3. Middle finger 4. Ring finger 5. Little finger
Left Hand
6. Thumb 7. Index finger 8. Middle finger 9. Ring finger 10. Little finger
TO ACCOMPANY PRISONER
Note amputations in proper space

△ **SAVAŞ KAYDI**

Savaş sonrası Almanyasında ABD işgal kuvvetlerinin tuttuğu bu kayıt formunda, Grass'ın Waffen SS birliğinin bir üyesi olduğu görülüyor. Yazar, askere alındığını, ama asla öfkesine yenik düşerek ateş etmediğini iddia etti.

▽ **ELDEKİ PİSİ BALIĞI**

Yetenekli bir heykeltıraş olan Grass, bu bronz heykeli, 1977 yılında *Pisi Balığı* romanının yayımlanmasından sonra yaptı. Genel hatlarıyla bir peri masalına dayanan kitap Almanya'da çoksatarlar arasına girecekti.

ÜSLUP

Genişletilmiş Gerçeklik

Grass'ın romanları, tarihsel olarak gerçek olaylarla hayal ürünü şeyler ve lirik sapmalar arasındaki karşılıklı etkileşim nedeniyle genellikle "büyülü gerçekçilik" olarak tanımlanır. Gelgelelim, Grass kendi yazı üslubu için "genişletilmiş gerçekçilik" ifadesini kullanmayı tercih etti. Teneke Trampet'te, hikâyesine bir akıl hastanesinde başlayan "güvenilmez anlatıcısı" Oskar'la gerçekçilik üslubunun beklentilerini yıkar. Grass, birinci tekilden üçüncü tekil anlatıcıya geçer, hatta farklı bir perspektif sağlasın diye kalemi bir başka karaktere verir.

TENEKE TRAMPET'İN GRASS'IN KENDİ TASARIMINA DAYANAN KAPAĞI

Gabriel García Márquez

1927–2014, KOLOMBİYALI

Tüm zamanların İspanyolca yazan en büyük yazarlarından biri olan García Márquez bir büyülü gerçekçilik ustasıydı. Fantastiği, folkloru ve tarihi bir araya getiren yapıtları Latin Amerika'nın güzelliğini ve çılgınlığını gözler önüne serer.

Gabriel García Márquez, ailesini yoksulluktan kurtaracak ve bütün dünyada otuz milyondan fazla satış yapacak romanını 1967'de yazdı. Kırk yaşındaki yazar, *Yüzyıllık Yalnızlık* romanını yaratıcı bir coşkuyla kaleme aldıysa da kitabının tohumları çok daha önce atılmıştı. García Márquez'in bu başyapıtı, küçük Kolombiya kasabası olan Aracataca'da geçen çocukluğundan kafasında canlandırdığı, muz plantasyonlarıyla çevrili Macondo isimli bir köyün çevresinde gelişir.

García Márquez, 6 Mart 1927'de, annesi Luisa Santiage Márquez Iguarán ile telgraf operatörlüğünden dönme hekim babası Gabriel Elicio García'nın on bir çocuğunun birincisiydi. Hayatının ilk sekiz yılını Arataca'daki dedesi ve ninesiyle geçirdi. Kolombiya'nın Bin Gün Savaşı'nda liberaller için savaşmış emekli bir general olan dedesi Nicolás Márquez Mejía, küçük çocuğun dünyasının merkezi haline gelmişti ve gelecekte yaratacağı birçok karaktere esin kaynağı olacaktı. Gazi dedesinin anlattığı savaş öyküleri belleğine kazınan García Márquez, köhne evi hayaletlerle dolduran, içine doğan ve hayal ürünü şeyleri gerçek olduklarına büyük bir inanç duyarak anlatan ninesi Doña Tranquilina Iguarán Cotes'den de derinden etkilendi. Tekrar anne babasıyla yaşamaya başladığında, homeopati tedavisiyle geçimini sağlamaya çalışan babasıyla o kasaba senin bu kasaba benim dolaştı. Bu hayattan kaçış olanağı, Bogotá'nın dışındaki bir devlet yatılı okuluna bursla doğdu. Günde üç öğün yemeği sağlama alınan "sahilden gelen çocuk" bir kitap kurdu, şair ve parlak bir öğrenci oluverdi.

◁ **YAZARIN DAKTİLOSU**
García Márquez, "otellerde veya ödünç odalarda veya ödünç daktilolarla" yazamadığını iddia etti. Kullandığı daktilo yaygın şekilde sergilenen bir ikona dönüştü.

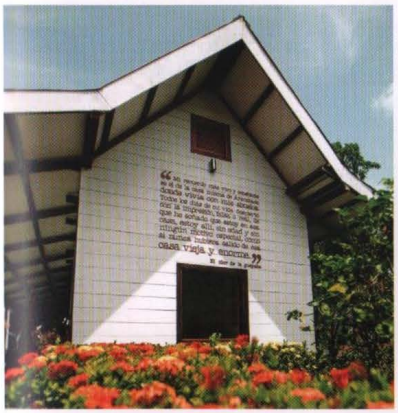

DOĞUM YERİ
García Márquez'in büyüdüğü ve dedesiyle ninesinin anlattığı hikâyeleri kafasına nakşettiği Aracataca'daki ev yazarın yaşamını kucaklayan derli toplu bir müzeye dönüştürüldü.

Ailesi, en büyük oğullarının saygın bir meslek seçeceğini umut ediyordu; bu yüzden García Márquez Bogotá ve sonra ardından Cartagena'da hukuk okumaya gitti. Gazetelere makaleler göndererek yazma tutkusunu beslemeye devam ediyordu, sonunda bir yazar olmak istediğine kesin emin olunca hukuk okumayı bıraktı.

İlk deneyimler

García Márquez, yirmili yaşlarında, gazetecilik yaparak geçinmeye çalışırken Barranquilla'daki bir genelevin üst katında kaldı.

ÜSLUP

Gerçekliğin ötesi

García Márquez, Latin Amerika'nın zenginliğini ve karmaşıklığını zihinlerde canlandırmak için çeşitli yaratıcı tekniklerden yararlanarak, anlatımına tarihin olgularından çok havasını kattı. Kullandığı konuşan kuşlar ve çiçekler gibi simgeler anlamlarını Batı edebiyatından ve Karayip kültüründen alıyorlardı. Zaman doğrusal değildir, değişip durur, kesintilidir veya daireseldir (*Yüzyıllık Yalnızlık*'ta olduğu gibi) ve bakış açısı rahatlıkla tanrısal anlatıcıdan bilinç akışına ve oradan üstkurmaca açımlamaya geçebilir. Gerçeklik, birbirine denk ifadelerle anlatılan sıradan ve büyülü olaylarla oluşturulurken, bir kokuyla, tatla, sesle, temas ve görüntüyle donatılır. Bu, tüm duyuları işe koşarak karakterleri ve onların hikâyesini yaşadıkları ortama nakşeden bir yaklaşımdır.

MUĞLAK SİMGECİLİK, GARCIA MARQUEZ'IN YAZI ÜSLUBUNUN BİR ÖZELLİĞİDİR

◁ **YAZIYLA GEÇEN BİR ÖMÜR**
García Márquez'in bu fotoğrafı 1982'de, Nobel Edebiyat Ödülünü aldığı yıl çekildi. Yazar, yetmişlerine kadar yazmayı sürdürdü. Son romanı, *Benim Hüzünlü Orospularım* 2004 yılında yayımlandı.

"Bütün **insanların** üç hayatı vardır: **Sosyal** hayatı, **özel** hayatı ve **gizli** hayatı."

GABRIEL GARCIA MARQUEZ

"**İşin gerçeği**, bütün yapıtlarımda gerçeğe dayanmayan **tek bir satır** yoktur. Sorun, Karayip **gerçekliğinin** çılgın mı çılgın **hayal âlemine** benzemesindedir."

GABRIEL GARCIA MARQUEZ

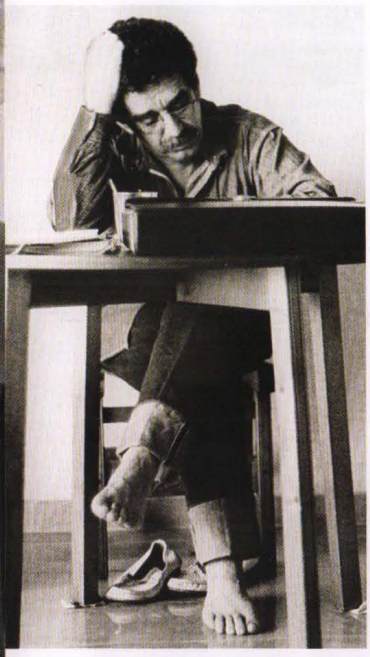

△ **OLAĞANÜSTÜ YOĞUNLAŞMA GÜCÜ**
Takıntılı çalışması ve sigara tiryakiliğiyle nam salmış olan García Márquez, *Yüzyıllık Yalnızlık* üzerinde çalışırken "18 ay masanın başından kalkmadığını" söylemiştir.

Otobiyografisinde, ilk cinsel ilişkisini daha on üç yaşındayken bir hayat kadınıyla yaşadığını ileri sürüyor; on beş yaşında bir buharlı gemi kaptanının eşi tarafından baştan çıkarılacak ve daha sonra bir polis memuru onu yatak odasında eşiyle yakalayınca Rus ruleti oynamaya zorlanacaktı. Acayip cinsel ilişkiler ve hayat kadınlarının cömertliği yazarın yapıtlarının öne çıkan özellikleri haline geldi.

Genç muhabir, yazarlardan ve gazetecilerden oluşan Barranquilla Grubu'na katıldı; Hemingway, Twain, Melville ve Faulkner'ın tutkulu bir okuyucusu oldu. Faulkner'ın Derin Güneyi insanların hayalinde canlandırabilme gücüne hayrandı. Ayrıca Dickens, Tolstoy, Kafka, Proust gibi yazarların yanı sıra Virginia Woolf ve James Joyce'un bilinç akışıyla yazılmış metinlerini okudu. Verdiği bir röportajda, "bir insanın kendisinden önceki 10.000 yıllık edebiyat hakkında biraz da olsa fikri olmadan bir roman yazmayı düşünebilmesini hayal bile edemiyorum," demiştir.

İlk Kurmaca Yapıtları

García Márquez'in politik görüşleri, Kolombiya'da 300.000 kişinin ölümüne yol açan on yıllık bir iç savaş ve baskı dönemi olan La Violencia'dan sonra katılaştı. İlk kısa romanı *Yaprak Fırtınası* 1955'de yayımlandı ve aynı yıl kaçak mallarla aşırı yüklü bir donanma gemisinden denize düşen bir gemiciyle ilgili bir atlatma haber yazdı. Daha sonra *Bir Kayıp Denizci Hikâyesi* ismiyle tefrika edilen yazıları resmi kayıtlarla çelişiyordu; artık fişlenmiş bir adam olduğundan geçici olarak Avrupa'ya sığındı. Londra, Paris ve Roma'ya gitti, Doğu Avrupa'da dolaştı ve ardından Güney Amerika'ya, Venezuela'ya geçti. García Márquez, Küba haber ajansı Prensa Latina için çalıştı ve onların New York muhabiri oldu. 1958 yılında Kolombiya'ya dönerek ilkokul aşkı Mercedes Barcha Prado ile evlendi. Evli çift, Faulkner'ın ayak izlerini takip ederek ABD'nin güney eyaletlerini dolaştıktan sonra Mexico City'ye yerleşti; iki oğulları orada doğdu.

Mücadeleler ve başarı

García Márquez kurmaca yapıtlar yazmayı sürdürdü. Kısa hikâye derlemesi *Hanım Ana*'nın *Cenaze Töreni*, daha sonra *Yüzyıllık Yalnızlık*'ta yine göreceğimiz kurmaca Macondo kasabasında geçiyordu. Dedesini bayağı anımsatan yoksul düşmüş bir subayın hikâyesi olan *Albaya Mektup Yok* onun ilk büyük edebiyat başarısıydı. Gelgelelim, bu başarılarının arasına ailenin geçinmek için eşyalarını rehine vermek zorunda kaldığı verimsiz dönemler de giriyordu. Gergin ve göreceli olarak verimsiz geçen dört yıldan sonra, *Yüzyıllık Yalnızlık*'ın ilk satırı, yazar arabasıyla Acapulco'ya giderken geldi:

△ **SARI SİMGECİLİK**
Yüzyıllık Yalnızlık'ta Mauricio karakterinin etrafında uçup duran sarı kelebekler, García Márquez'in kendisinin simgesine dönüştü.

"Albay Aureliano Buendía, yıllar sonra, idam mangasına bakarken hatırlayacaktı babasının onu buzu keşfetmeye götürdüğü o uzak öğle sonrasını." Roman 1966 yılında on sekiz ay süren yazma sürecinden sonra tamamlandı. Birinci baskısı birkaç hafta içinde 8.000 adet sattı. Bu, o sıra bir yıllık birikmiş kira borcu olan aile için müthiş bir rahatlamaydı.

Yüzyıllık Yalnızlık

García Márquez, bu romanda, çocukluğunun yoksunluk yıllarına, Aracataca'daki evin gizemlerine, United Fruit Company şirketine karşı grev yapan muz plantasyon işçilerinin gerçekten yaşanmış katliamına ve dedesinin savaş zamanı deneyimlerine uzanıyordu. Yazar, Güney Amerika'nın baskıyla ve Batılılaşmayla geçen yüzyıllarına ilişkin metaforik bir yorum niteliğinde

BAŞYAPITLARI

1967
25 dile çevrilen *Yüzyıllık Yalnızlık*, Macondo kasabasındaki Buendia ailesinin yüz yıllık tarihini anlatır.

1981
Kırmızı Pazartesi, gerçekten işlenmiş bir cinayeti geriye dönük bir bakışla, ağırbaşlı ve parçalı bir tarzda anlatır.

1985
Kolera Günlerinde Aşk, iki eski âşığın tutkuyla yeniden birleşmeleri etrafında dönen ve romantik bir cinsellik kutlamasıdır.

1989
Labirentindeki General, yazarın Venezuelalı lider Simón Bolívar'ı övgüler düzmeye kalkışmadan anlattığı ve tarihsel gerçeklerin kurmacayla harmanlandığı bir metindir.

2002
Anlatmak İçin Yaşamak, García Márquez'in yaşamının ilk yirmi beş yılında onu besleyen etkileri ve olayları güçlü bir dille anlattığı anı kitabıdır.

yeni bir tür anlatı tarzı yaratmak için kendi kültürünün yitirilmiş sihir, dirilme ve yenilenme geleneklerini dayanak alıyordu. Faulkner'ın, Derin Güney'le yaptığı gibi, García Márquez de Güney Amerika'yı ve karmaşıklığını okurun kafasında canlandırmanın yolunu bulmuştu.

Bir kültür kahramanı

Yüzyıllık Yalnızlık, 1960'ların devrimci karşı kültürüyle uyuşuyordu ve Güney Amerika'da Latin Amerika Patlaması olarak bilinen yazınsal yaratıcılık patlamasının en parlak alevine dönüştü. Büyülü gerçekçilik, García Márquez'in buluşu değildi; gelgelelim, onun sergilediği ustalık, dünyanın her yerinde, içlerinde Şili'den Isabel Allende ve İngiltere'den Salman Rushdie'nin de bulunduğu yazarlara esin kaynağı oldu. Yazar, gelecekteki çalışmalarının hayal kırıcı olacağından korkuyordu; fakat *Başkan Babamızın Sonbaharı* (1975), *Kırmızı Pazartesi* (1981) ve *Kolera Günlerinde Aşk* (1985) yapıtları çoksatarlar arasına girdiler. Yazmayı sürdürerek on yedi roman ve kısa hikâye derlemesini yanı sıra sekiz kurmaca dışı kitap ve yirmiden fazla filme senaryo kaleme aldı.

◁ ***YENİ BİR BAŞLANGIÇ***
Yüzyıllık Yalnızlık, 1967 yılında İspanyolca olarak yayımlandığında göklere çıkarıldı. Daha sonra bütün dünyada otuz milyondan fazla sattı.

Yazar, Latin Amerika solunun bir kahramanıydı; fakat siyasi görüşleri nedeniyle ABD'ye girmesine izin verilmedi. Hayattayken, 1982 Nobel Edebiyat Ödülü başta olmak üzere birçok ödülle onurlandırıldı ve çok sayıda dostunun arasında başkanlar da vardı. Yaşam boyu hayranı olan Bill Clinton, yazara konmuş olan ABD'ye girme yasağını otuz yıl sonra kaldırdı.

García Márquez, yetmişli yaşlarına kadar yazdı; 2002 yılında *Anlatmak İçin Yaşamak* adıyla anılarını yayımladı ve son romanı 2004 yılında çıkan *Benim Hüzünlü Orospularım*'dı. 87 yaşında, Mexico City'deki evinde lenf kanserinden öldü.

BAĞLAM

Siyasal bağlılık

Latin Amerika Patlaması, dünyanın dikkatini Gabriel García Márquez, Julio Cortázar ve Mario Vargas Llosa gibi yazarlara çeken bir yazınsal yaratıcılık patlamasıydı. Latin Amerika'nın siyasal mücadelelerine derinden bağlılık duyan bu aydınlar 1960'ların karşı kültüründen aldıkları enerjiyle besleniyorlardı. García Márquez, ömrü boyunca Fidel Castro'nun dostu ve destekleyicisi, Şilili diktatör General Augusto Pinochet'nin keskin bir muhalifi oldu.

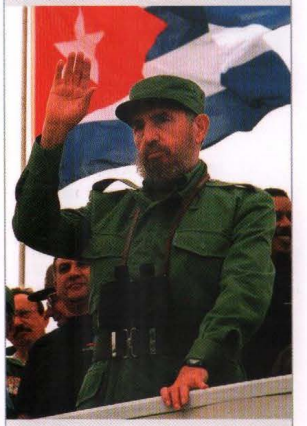

FIDEL CASTRO, 1998

◁ **ARACATACA (MACONDO)**
García Márquez'in doğduğu Kolombiya'daki Aracataca kasabası, yazarın birkaç kitabında boy gösteren Macondo kasabasına model oluşturdu. Kasaba, Amerikan meyve şirketlerinin mali gücünün hakim olduğu hareketli bir ticaret merkeziydi.

▷ **MAYA ANGELOU, y.1976**
Yazarın bu fotoğrafı, yürekleri burkan ve kendisine ün kazandıran anı kitabı *Kafesteki Kuş Neden Şakır, Bilirim*'in yayımlanmasından birkaç sene sonra çekildi. Angelou'ya göre, bu kitabı yazdığı günlerde öğle sonralarını yarı sarhoş geçiriyor ve bütün gece ağlıyordu.

Maya Angelou

1928–2014, AMERİKALI

Angelou, yürekli ve dik başlı karakteriyle, taciz ve ilgisizlikle cebelleştiği bir çocukluktan gelerek efsanevi bir yazar ve siyahların verdiği hak mücadelesinin önde gelen isimlerinden biri oldu. Kitapları gibi kişiliği de göz kamaştırıcıydı.

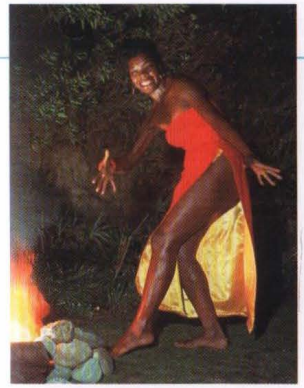

◁ **BAYAN KALİPSO**
Angelo, 1950'lerde kalipsoya dayalı sahne gösterisi icra ettiği ABD ve Avrupa turnelerine çıktı. Bu, fotoğrafı onun 1957 tarihli *Bayan Kalipso* isimli albümüne kapak oldu.

Çocukken Maya Angelou'nun hayali bir emlak komisyoncusu olmaktı. Ama öldüğünde ünlü bir şair, oyun yazarı, denemeci, film yönetmeni, gösteri sanatçısı, profesör ve insan hakları savunucusuydu. İki başkanlık komitesinde görev yaptı. Sayısız onursal unvan, Grammy sesli kitap albümü ödülü ve oldukça saygın Başkanlık Özgürlük Madalyası'nı (2010) aldı. Yine de onunkisi her zaman keyifli geçmiş bir hayat değildi.

İlk travma

St Louis, Missouri'de doğan Angelou'nun asıl adı Margerite Ann Johnson'dı. Annesiyle babası 1931'de ayrılınca, trenle ve bileğinde "İlgili Kişiye" yazılı bir notla Arkansas'taki kırsal Stamps kasabasında yaşayan ninesine gönderildi. Sekiz yaşındayken St Louis'e geri döndüğünde, annesinin daha sonra ölü bulunacak erkek arkadaşının tecavüzüne uğradı. Bu olaydan sonra yaklaşık beş sene konuşmayı reddetti: "Sanırım, onu sesimle öldürdüm," dedi. "O adamı öldürdüm, çünkü onun ismini söyledim."

Onlu yaşlarının başlarında okulu bıraktı; ilk kadın ve siyah tramvay kondüktörü olarak işe başladı. Ama ertesi yıl okula geri döndü ve hamile kaldı. Tek oğlu olan Guy Johnson, 1945'te, Angelou'nun mezun olmasından kısa süre sonra doğdu. Oğluna bakmak için garsonluk, aşçılık, hatta fahişelik yaptı; 1952 yılında San Francisco'daki bir gece kulübünde dansçı ve şarkıcı olarak sahneye çıktı. O sıralarda Maya Angelou adını kullanmaya başladı ve üç evliliğinden birincisi gerçekleşti.

Angelou, 1950'lerde New York'a taşınmasından sonra, İnsan Hakları Hareketine katıldı ve Harlem Yazarlar Derneğine girdi. 1950'de kurulmuş olan bu dernek, Afro-Amerikan yazarların seslerini duyurduğu bir platformdu. Angelou, burada şiir yazma becerisini geliştirdi ve önemli birkaç siyah yazarla tanıştı. 1960'da, editör olarak *Arab Observer* için Kahire'ye ve ardından *Africa Review* için Gana'ya gitti.

Yazınsal atılım

Angelou, 1964'te ABD'ye döndü ve sonraki kırk yıl verimli bir yazı hayatı oldu. *Kafesteki Kuş Neden Şakır, Bilirim* (1970), uzun yedi ciltlik otobiyografisinin ilk ve en güzel kitabıydı. Güney'deki ırkçı şiddeti ve çocukluğunu açık yüreklilikle yazdığı bu kitap çıkar çıkmaz başarılı oldu ve yankı uyandırdı; otobiyografiyle kurmacayı yepyeni bir üslupla birleştirmesiyle övgü topladı.

Angelou başarılı bir şairdi; coşku uyandırıcı "Yine de Yükseleceğim" ve "Olağanüstü Kadın" (1978) gibi şiirleri onu kült bir şaire dönüştürdü. Şiirlerinde aşktan insan ruhunun boyun eğmezliğine, ırk, sosyal cinsiyet ve ayrımcılıkla ilgili meselelere kadar çeşitli temaları işliyordu.

Kendi yapıtlarını okumasıyla da ünlü ve karizmatik bir sanatçıydı. 1993'te, Başkan Bill Clinton'ın başkanlığı devralma töreninde, çeşitliliğe alkış tutan ve umuda dair inatçı mesajıyla "Sabahın Nabzında" şiirini okudu: "Yüreğini acıyla burksa da / Tarihi görmezden gelemezsin / Mertçe yüzleş onunla / Bir daha yaşanmasın." Clinton, 2000 yılında, Angelou'ya Ulusal Sanat Madalyası'nı verirken, "gerçeği çiğ haliyle" gösterme konusundaki yorulmak bilmez direngenliği ve aynı zamanda "bakışımızı sabahtan ayırmamamızı" sağladığı için ABD'nin ona olan "borcunun büyük olduğunu" açık yüreklilikle dile getirdi.

Angelou'nun annesine ve ninesine bir övgü niteliğindeki son otobiyografik kitabı, *Annem ve Ben ve Annem* North Carolina'daki evinde ölmesinden bir yıl önce, 2013'te yayımlandı.

△ **KAMPANYA ROZETLERİ**
Angelou, insan hakları çalışmaları sırasında, Afro-Amerikan Birliği Örgütü'nün ilk ilkelerini planladığı Malcom X ve ayrıca onu Güney Hıristiyan Liderlik Konferansı için bağış toplamaya teşvik eden Martin Luther King ile tanıştı.

BAĞLAM

Yazınsal etkiler

Angelou'nun bazı yapıtları, Afro-Amerikan köle şarkılarının ve kaçak köle Frederick Douglass'ın kaleme aldığı öncü niteliğe sahip olağanüstü otobiyografisi *Frederick Doglass'ın Hayat Hikayesi*'nin de aralarında olduğu köle anlatılarıyla başlamış bir geleneği sürdürürler. Ayrıca Zora Neale Hurston, W.E.B. Du Bois, Paul Lawrence Dunbar ve Ralph Ellison gibi 20. yüzyılın siyah yazarlarının sıkı bir okuyucusuydu. Bu yazarlar; edebiyatı, tiyatroyu, müziği ve görsel sanatları kucaklayan, 1920'ler ve 30'larda New York'ta yükselen Afro-Amerikan kültüründen duyulan gururu yeşerten "Harlem Rönesansı"ndan ya etkilenmiş ya da bu hareket içinde yer almış etkin kişilerdi.

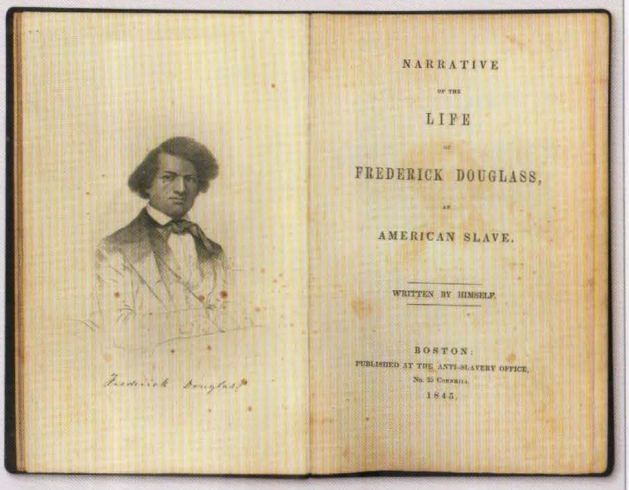
NARRATIVE
OF THE
LIFE
OF
FREDERICK DOUGLASS,
AN
AMERICAN SLAVE.
WRITTEN BY HIMSELF.
BOSTON:
PUBLISHED AT THE ANTI-SLAVERY OFFICE,
No. 25 Cornhill.
1845.

FREDERICK DOUGLASS'IN HAYAT HİKÂYESİ, İÇ KAPAK RESMİ, 1845

Milan Kundera

1929, ÇEK ASILLI FRANSIZ

Romancı ve deneme yazarı Kundera, anayurdu Çekoslovakya'daki siyasi karmaşaya ışık tutan oyunbaz ve erotik anlatımıyla ünlüdür.

Milan Kundera, ömrünün neredeyse yarısını anayurdu Çekoslovakya (Çek Cumhuriyeti) dışında, Fransa'da geçirdi. Ama çoğu okur onu ikonlaşmış iki romanı nedeniyle bir Çek olarak görür: *Gülüşün ve Unutuşun Kitabı* (1979) ile *Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği* (1984). Bu iki kitap, ülkesinin 20. yüzyıl ortalarında iki kere işgal edilmesine yönelik zehir zemberek bir yergiyle örülmüştür.

Özgürlük ve baskı

Kundera, 1929 yılında Brno'da doğdu; babası bir konser piyanisti ve müzikologdu. Yazıya yönelmeden önce müzik eğitimi aldı. Gençlik yılları II. Dünya Savaşına rastlayan bir genç olarak, Almanya'nın Çekoslovakya'yı işgalinin yol açtığı yıkımın tanığıydı. Komünist Partinin 1948'de iktidara gelmesinden sonra Partiye katıldıysa da öğrenciyken katıldığı "Parti karşıtı faaliyetleri" nedeniyle Partiden atıldı. Prag'ta edebiyat ve estetik okuduktan sonra senaryo yazarlığı ve film yönetmenliğine yöneldi. 1952'de mezuniyetinin ardından edebiyat öğretmeni oldu. 1956 yılında Komünist Parti'ye tekrar kabul edildi.

1960'ların Çekoslovakya'sı Alexander Dubček yönetiminde, Prag Baharı olarak anılan bir toplumsal özgürlük dönemi yaşadı. Bu yıllarda Kundera ve oyun yazarı Václav Havel dahil radikal Çek yazarlar uluslararası tanınırlık kazandılar. Kundera şiir ve tiyatro yazarlığından romana geçti. İlk romanı Çekoslovakya'nın Stalinci dönemini anlattığı *Şaka*'ydı (1967). Romanda, şakadan anlamayan bir kız arkadaşa gönderilen yıkıcı bir kartpostal, madenlerde ağır iş cezası da dahil bir dizi olayın tetikleyicisi olur.

Sovyetler Birliği'nin 1968 yılında ülkeyi işgal etmesiyle radikal yazarların kitapları yasaklandı. Kundera bir kez daha Partiden ve ayrıca üniversitedeki işinden atıldı. 1975'te sekiz yıllık eşi Věra Hrabánková ile birlikte göç etmesine izin verildi ve Fransa'da Rennes Üniversitesinde hocalık yapmaya başladı.

Fransa yılları

Kundera'nın sonraki üç romanı, gücünü kaybetmiş ve dış etkilerin insafına kalmış insanlara odaklanıyordu. *Gülüşün ve Unutuşun Kitabı* belleğin inkârına ve tarihsel gerçeğin silinmesine (bu, gerçekten de, fotoğraflarda sakıncalı buldukları resmi görevlileri boya tabancasıyla gizleyen Sovyet rejiminin bir uygulamasıdır) dair kişisel ve uydurma hikâyelerden oluşan bir metindir. *Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği*, Prag Baharı ile Rus İşgali arasındaki dönemde dört aydının hayatları arasında gidip gelir. Bu kitabı 1990'da, Kundera'nın Çekçe yazdığı son romanı *Ölümsüzlük* izledi. Kundera, daha yakın tarihlerde Fransızca yazdığı *Bilmemek* (2000) ve *Kayıtsızlık Şenliği* (2014) gibi romanlarında siyasi değil, felsefi bir yaklaşım sergiler.

1989'daki Kadife Devrim'in o tarihten itibaren Çek Cumhuriyeti ve Slovakya adını alan ülkesine demokrasiyi getirmiş olmasına karşın Kundera ülkesini ender ziyaret etmektedir. Artık kendisini Fransız bir yazar ve kitaplarını da Fransız edebiyatının bir parçası olarak görür.

◁ **İŞGAL, 1968**
Praglılar, Çekoslovakya'nın 20 Ağustos 1968'de işgali sırasında Sovyet tanklarının etrafını sardılar. İşgal, ülkedeki reformların ve artan devrimci havanın önünü almak isteyen Sovyet lider Leonid Brejnev tarafından başlatıldı.

▷ **KUNDERA PARİS'TE, 1979**
Yazarın bu fotoğrafı *Gülüşün ve Unutuşun Kitabı*'nın yayımlandığı yıl çekildi. Kitap yedi ayrı anlatıdan oluşuyordu.

ÜSLUP
Gerçekliğin tahrifi

Kundera'nın felsefi çalışması *Roman Sanatı*'nda gerçekçi edebiyattan yakınır ve Cervantes ile Rabelais'ın hikâyelerindeki pervasız neşeye duyduğu hayranlığı belirtir. Yazar, kendi romanlarında, metne sık sık müdahale ederek kelimelerin ve eylemlerin seçimini sorgular. Karakterler kısmen çizilmiştir, boşluklar okuyucunun hayal gücüyle tamamlanacaktır. Siyasi yergi erotizm ve neşeyle kol kolayken; keyifsiz cinsellik ve sefahat âlemleri insanlığa ilişkin bir eleştiri izlenimi uyandırır. Doğrusal okuma, kopuk kronoloji ve felsefi düşüncelerle kesilirken "unutma" ve "melekler" gibi çeşitli temaların geliştirilmesi metne bütünlük kazandırır.

ŞAKA'NIN ALMANCA BİRİNCİ BASKISI

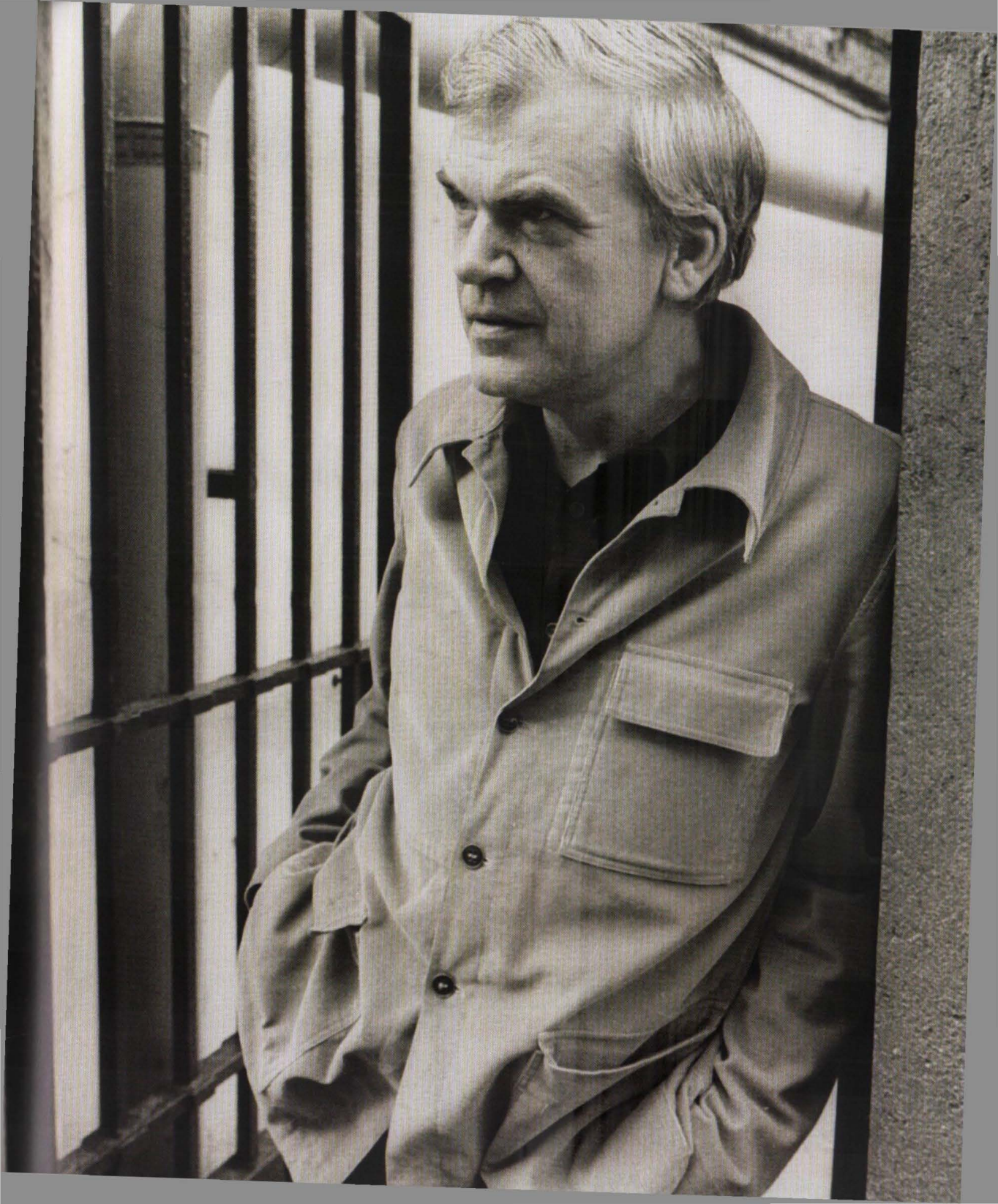

Chinua Achebe

1930–2013, NİJERYALI

Achebe, çoğunlukla Afrika edebiyatının kurucu babası olarak selamlanır. Onun Nijerya'yla ilgili postkolonyal romanları varları yokları ellerinden alınmış insanların sesi haline gelirken, dünya edebiyatının gelişiminde olağanüstü bir esin kaynağı oldu.

Romancı Chinua Achebe, 1930'da, atalarının yurdu olan Güney Nijerya'nın Igboland bölgesindeki küçük Ogidi kasabasında doğdu. Protestan Kilisesi Misyoner Cemiyetine katılarak kabile dinlerini terk etmiş olan ailesi onu Albert Chinualumogu Achebe olarak vaftiz ettirdi. Chinua, Hıristiyan Pazar okuluna gitti; okulda İngilizce öğrendiyse de evde Igbo dilinde konuşuyordu. Beş kardeşiyle paylaştığı geleneksel hikâyeler ve âdetler çocukluğunun ayrılmaz bir parçasıydı. Achebe, o günleri anarken, "kültürlerin kavşak noktasında yaşıyorduk," der. Achebe, daha sonra Victoria İngilteresine saygıyı ifade eden Albert'i isminden çıkaracaktır. Onunkisi, beyaz adam gelmeden önce hayatın nasıl olduğunu büyüklerinden dinleyen son Afrikalı kuşaktır. Kabile gelenekleri ile sömürgeciliğin yıkıcı gücü arasındaki gerilim onun yazılarının temel taşı olmuştur.

◁ **IGBO KÜLTÜRÜ**
Masklı dans, müzik ve tiyatro gösterileri Igbo kültürünün ana özelliğidir. Achebe'nin hikâyeleri, ağırlıklı olaak Igbo kültürünün şarkılı masallarına, baladlarına ve mesellerine dayanır.

Eğitim umudu

Achebe, on üç yaşındayken, Nijerya'nın gelecekteki elit insanlarını eğitmek için Umuahia'da kurulmuş bir kolonyal okul olan Devlet Kolejinin giriş sınavlarını kazandı. İngiliz okullarını model alan kolej, çeşitli Nijerya dillerini konuşan erkek öğrencilere ortak dil olarak İngilizceyi dayatıyordu. Achebe, Igbo dıliyle, birisinden sabunu uzatmasını istediği için cezalandırıldığını hatırlıyordu.

Achebe, Idaban'daki University College'da tıp okumak için bir burs kazandı, fakat sonra fikrini değiştirerek İngiliz edebiyatı okudu. Dünya dinlerine ve Afrika kültürlerine duyduğu ilginin peşine düştü ve klasikleri okudu; gelgelelim, edebiyat kitaplarında Afrika'ya bakışı çirkin buldu. Joyce Cary'nin *Bay Johnson* isimli romanı Afrika konusunda iyi bir metin örneği olarak sunuluyordu; oysa Achebe ve öğrenci arkadaşları bu kitaptaki Nijeryalı kahramanı, alttan alta sırıtan bir zevksizlikle çizilmiş "utandırıcı ölçüde kuş beyinli biri" olarak görüyorlardı. Achebe, *Ev ve Sürgün* (2000) isimli yarı otobiyografik kitabında, Joseph Conrad'ın *Karanlığın Yüreği* romanındaki vahşilere dair nefret uyandırıcı betimlemelerin, Avrupa'nın Afrika'daki beş yüz yıllık varlığı sırasında yaratılmış ırkçı edebiyatın tipik bir örneği olduğunu ileri sürüyordu.

Afrika üçlemesi

Achebe, mezun olduktan sonra, Oba'daki derme çatma bir okulda İngilizce öğretmenliği yaptı ve ardından Nijerya Radyo Yayın Kurumu için radyo programları yapılmasına yardımcı olmak amacıyla Lagos'a gitti. 1956 yılında, bir BBC personel eğitimi programının parçası olarak Londra'ya ilk yolculuğunu yaptı. O sırada yazmakta olduğu bir romanı da beraberinde götürdü; niyeti, "kara kıta"

ÜSLUP
Zenginleştirilmiş İngilizce

Achebe, Igbo dilini konuşarak yetiştiyse de romanlarını İngilizce yazdı; çünkü halkının hikâyesini yeniden anlatma mücadelesinde sömürgeleştirme dilini güçlü bir silah olarak kullanabileceğini hissetti. Yazılarında, standart İngilizceyi melez bir dille, Igbo konuşma dilinin ses uyumuyla Nijerya'nın zengin sözel geleneğinden gelen özlü sözler ve mitlerle zenginleştirdi. *Her Şey Dağılıyor*'u [ülkemizde önce *Ruhum Yeniden Doğacak*, sonra da *Parçalanma* adıyla basılmıştır.] yazdı: "Dickens veya Conrad gibi yazamayacağımı biliyordum. Hikâyem bunu kabul etmezdi. Yeni bir İngilizce yaratmak zorundaydım. İşe yarayıp yaramayacağını kestiremiyordum." Benzersiz diliyle, kitap eleştirmenlerce başarılı bulundu.

HER ŞEY DAĞILIRKEN'İN 50. YILI

▷ **CHINUA ACHEBE, NEW YORK**
Achebe'nin bu fotoğrafı New York'taki Bard College'da görev yaparken çekildi. Yazar, eserleriyle Afrika'ya yeni ve kendine ait özgür bir tarih kazandırdı.

"**Chinua Achebe** adında bir **yazar** vardı; onun refakati sayesinde **hapishane duvarları yıkılıyordu.**"

NELSON MANDELA

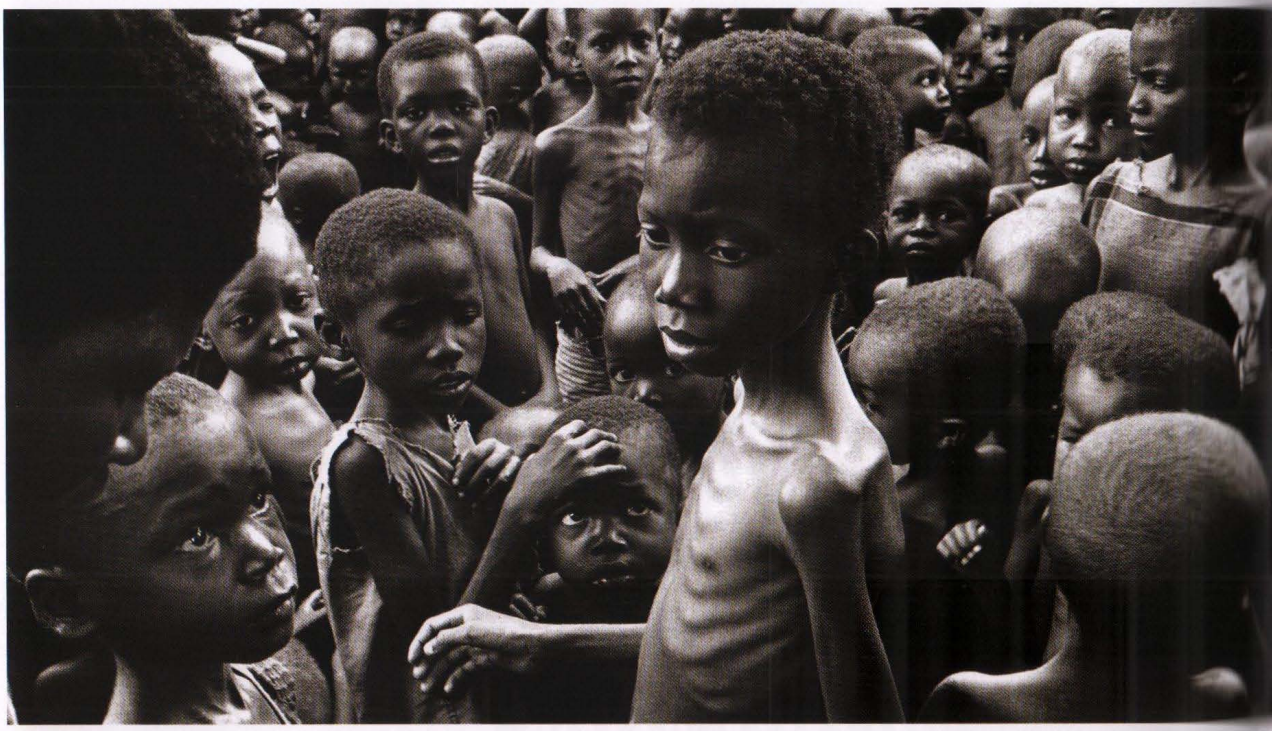

△ **BİAFRA SAVAŞI**
1967 yılında, Nijerya'nın doğusunda yaşayan Igbo halkı Biafra devletini kurdu. Ardından Nijerya ile aralarında çıkan savaşta milyonlarca Biafralı, çoğunlukla açlık yüzünden, hayatını kaybetti.

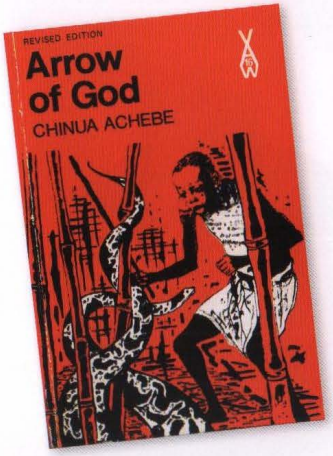

dedikleri yerin gerçek anlatısını kıtanın kendi halkına sunmaktı. Bu roman (*Her Şey Dağılıyor*), hayali bir Nijerya köyünü ve onun 19. yüzyıl sonlarında İngiliz sömürgecilerle olan dehşet verici ilişkisini dayanak olan üçlemenin birinci kitabıydı. Achebe, merkezinde Okonkwo adında kimseye

◁ ***TANRI'NIN OKU***
Achebe'nin Afrika Üçlemesi olarak anılan eserinin üçüncü kitabı ilk olarak 1964 yılında yayımlandı. Kitabın adında, *"Tanrı'nın Oku"*nun Tanrı'nın kararını ileten kişi olduğunu belirten bir Igbo atasözüne gönderme yapılmaktadır.

eyvallahı olmayan gururlu bir savaşçının yer aldığı bu romanında ticaret, kültür, din ve adalet bakımından yüksek düzeyli bir kabile toplumunu anlatır. Kitap İngilizce yazılmıştı ve dünyaya, Achebe'nin sözleriyle, "Afrikalıların uygarlığı ilk defa Avrupalılardan öğrenmediklerini" gösteriyordu. Londra'daki bir romancı dostu, kitabı yayımlatmasına yardımcı olma teklifinde bulundu, fakat Achebe metin üzerinde çalışmaya devam etmeye karar verdi ve sonrasında elindeki tek kopyayı bir Londra ajansına gönderdi. Paket yanlış yere konuldu ve nihayet Heinemann Educational'daki bir editörün beğenisini kazanmadan önce aylarca bir büronun köşesinde unutuldu.

Achebe, romanının adını W.B. Yeats'in I. Dünya Savaşı'nın ertesinde yazdığı "İkinci Geliş" şiirinden almıştı. "Her şey dağılıyor, merkez tutamıyor..." dizesi, sömürgecilerin kabile toplumları üzerindeki etkisine cuk oturuyordu. 1958 yılında yayımlanan *Her Şey Dağılıyor* küresel geçerliliğe sahip olduğunu kanıtladı. 57 dile çevrilen kitap bugün hâlâ dünyada en çok okunan Afrika romanıdır. Nelson Mandela, Güney Afrika'nın Robben Adasındaki yirmi yedi yıllık hapis hayatında bu kitabın kendisi için bir teselli kaynağı olduğunu söyledi.

"Hikâyeyi **kazananlar** anlatır, **kaybedenler** duyulmaz."

CHINUA ACHEBE, *MEMLEKET VE SÜRGÜN*

BAŞYAPITLARI

1958
Her Şey Dağılıyor, hayali bir kabile köyü ile sömürgeciler arasında başlarına felaket getirici ilişkileri anlatır.

1960
Bağımsızlığın hemen öncesindeki günlerde geçen *Artık Huzur Yok* bir adamın rüşvet ve yolsuzlukla mücadelesi etrafında döner.

1983
Achebe, *Nijerya'nın Sorunu* isimli yazısında, ülkesindeki liderliğin başarısızlığını eleştirir.

1987
Savananın Karınca Yuvaları'nda askeri rejimin baskısı altındaki üç arkadaşın hayatı anlatılır.

2000
Ev ve Sürgün, hikâyelerin kimin kaleme aldığını göre değişen yoksunlaştırma veya güçlendirme gücünü dile getirir.

2012
Bir Ülke Vardı: Biafra'ya Dair Kişisel Bir Tarih Nijerya İç Savaşı'nı yeniden tartışmaya açar.

Yolsuzluk ve sömürgecilik

Achebe Lagos'a döndü ve köylerden gelen göçmenlerle kaynayan ve Nijerya'nın kabaran özgürlük dalgasıyla kıpır kıpır bu kentte ikinci romanı *Artık Huzur Yok*'u (1960) yazdı. Kitap, Okonkwo'nun yolsuzluğa batmış bir şehirde yolunu çizen torununu anlatıyordu.

Üçlemenin son romanı, *Tanrının Oku* (1964), Achebe'nin radyoda çalışırken ortaya çıkardığı bir hikâyeye, İngiliz sömürgecilerle işbirliği yapmayı reddettiği için hapse atılan bir Igbo rahibinin başından geçenlere dayanıyordu. Achebe, Lagos'ta olduğu dönemde, Ibadan Üniversitesinde öğrenci olan Christie Chinwe Okoli ile tanıştı ve çift 1961 yılında evlendi.

Bağımsız bir halk

Halk Adamı (1966), hayali bir darbeyle ilgili mizahi bir taşlamaydı; gelgelelim, ayrılıkçı Biafra bölgesi Nijerya'dan bağımsızlığını ilan edince, Achebe gerçeğe dönüşen bu hikâyesi yüzünden kuşkuları üzerine çekti. Igboland'e kaçtı ve orada Biafra İç Savaşında aç kalıp katledilen binlerce çocuğa dünyanın dikkatini çeken barışı koruma faaliyetlerine başladı. Kendi evi bombalandı ve en yakın arkadaşı şair Christopher Okigwo öldü. Achebe'nin *Kendini Sakın Ruh Kardeşim* (1971) isimli şiir derlemesi ile *Savaştaki Kız Çocukları ve Diğer Öyküler* isimli kısa hikâyeler kitabı (1972) bu savaş zamanı deneyimlerine dayanıyordu.

Nijerya hükümetinin bölgeyi 1970'te geri almasından sonra Achebe, Nsukka'daki Nijerya Üniversitesinde hocalık yaptı ve Afrikalı yazarların yapıtlarının listesini çıkarmak için Heinemann yayıneviyle çalıştı. 1980'lerde zamanını siyasal faaliyetlerle Nijerya ve ABD'deki üniversitelerde hocalık arasında bölüştürdü. *Savananın Karınca Yuvaları* (1987) romanı, yolsuzluk, kötü liderlik ve yabancıların menfaatlerine hizmet ederek batağa gömülmüş bir Nijerya toplumunu yansıtır. Romandaki üç kahramandan biri olan Ikem, yöneticilerin, ülkesinin yoksul ve varından yoğundan olmuş halkıyla bağ kuramayışlarını "ülkenin kalbinde kanayan bir yara" olarak ifade eder.

ABD'de

Achebe, altmışıncı doğum gününü kutlamak için 1990'da ABD'den Nijerya'ya döndüğünde bir araba kazası geçirdi ve belden aşağısı tutmaz oldu. New York'taki Bard College ve ardından Rhode Island'daki Brown Üniversitesinde gelecekte bakımını sağlayacak hocalık görevlerini kabul etti. Öte yandan ülkesi bağlamında politikaya ilgisini sürdürdü ve ülkenin zenginliklerinin askeri diktatör General Sani Abacha tarafından talan edilmesi ve daha yakın zamanlarda siyasal çıkar uğruna Müslümanlar ile Hıristiyanlar arasında çatışmanın kışkırtılması konularında eleştiri yazıları yazdı. 2009 yılında dokunaklı bir yolculukla ülkesine geri dönen Achebe ulusal bir şöhret olarak karşılandı, atalarının mitlerine ve efsanelerine olan bağlılığını koruduğu için onurlandırıldı. Achebe hayatı boyunca beş roman, beş kurmaca dışı kitap, birkaç kısa öykü ve şiir derlemesi yazdı ve Man Booker Uluslararası Kurmaca Ödülü'nün yanı sıra çok sayıda ödül kazandı.

Achebe 2018 yılında 82 yaşında ölünceye kadar ABD'de üniversite hocalığı yaptı. Cenazesi, doğduğu Ogidi köyünde toprağa verildi.

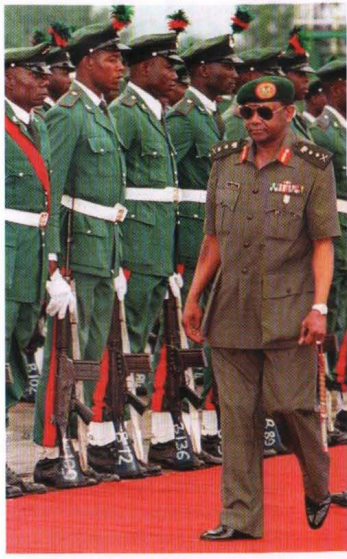

△ **GENERAL SANI ABACHA**
Abacha, diktatörlük yıllarında (1993-98) Nijerya'nın petrol gelirlerini cebine indirdi, ülkenin altyapısı zayıfladı ve 1995'te yazar Ken Saro-Wiwa'nın öldürülmesiyle simgelenen bir hamleyle ifade özgürlüğü rafa kaldırıldı.

BAĞLAM

Nijerya'da bir ömür

Achebe'nin hayatı ve romanları Nijerya'nın çileli tarihine ayrılmaz bir şekilde bağlıdır. Çocukluğunda ailesine dair kabile anıları, kolonyal okul yılları ve aydın elit kesimin bir parçası olan hayatı ile genel nüfusun yoksulluğu arasındaki karşıtlık onun yapıtlarının habercileridir. Elli yıllık İngiliz hakimiyetinin ardından darbeler ve karşı darbeler, liderlere, yazarlara ve seslerini yükselten insanlara yapılan suikastler ve petrol sahalarından kaynaklanan olağanüstü servetin başkanlar tarafından talan edilmesi bağımsız Nijerya'nın peşini bırakmadı. Achebe, 1967'de Biafra'nın başarısızlığa uğrayan özerklik girişimine ve kanlı iç savaşa tanık oldu. Elli yıl sonraki yıldönümüne, protestolar ve doğduğu topraklar için yeniden dillendirilen bağımsızlık talepleri damgasını vurdu.

BIAFRA'NIN NİJERYA'DAN AYRILMASININ 50. YILDÖNÜMÜNDE BIAFRA BAYRAĞI DALGALANIYOR

Rehber

Louis-Ferdinand Céline

1894–1961, FRANSIZ

Céline, ünü politik tutumuyla örselenmiş birinci sınıf bir yazardı. Alt-orta sınıftan gelen Céline I. Dünya Savaşı'nda yaralandı; savaş sonrasında doktor oldu ve mesleğini Paris'in bir kenar mahallesinde yürütmeyi seçti.

Gecenin Sonuna Yolculuk müthiş bir ilk kitaptı; kaba sözcüklerin cirit attığı, sokak diliyle yazılmış bir kara komediydi. Bir olgunlaşma romanı olan *Taksitle Ölüm*, bundan böyle Céline'in alamet-i farikasına dönüşecek olan eksiltmelerin sık kullanımıyla yazarın üslubundaki yeniliği daha da genişletti.

1930'larda hakaret dolu Yahudi karşıtı yazılar yazdı ve II. Dünya Savaşı'nda Nazi işgali sırasında işbirlikçileri destekledi. Savaştan sonra bir Danimarka hapishanesinde bir yıl yattı. Fransa'ya geri dönmesine izin verildiğinde Üçüncü Reich'in çöküşünün görgü tanıklarından biri olarak deneyimlerini kurmacalaştırdığı kitaplar yazdı; bunlar karamsarlık, fars ve trajedi arasında savrulup duran karmakarışık sanrılı monologlardı.

ANA YAPITLARI: *Gecenin Sonuna Yolculuk*, 1932; *Taksitle Ölüm*, 1936; *Guignol'un Grubu*, 1943; *Kuzey*, 1960

Giuseppe Tomasi di Lampedusa

1896–1957, İTALYAN

Tomasi di Lampedusa, yayımlandığını görmesi kendisine nasip olmayan tek romanıyla ünlüdür. Çökmekte olan Sicilya aristokrasisinden bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi ve babasının ölümü üzerine 1934 yılında Lampedusa Prensi unvanını aldı. Gençken I. Dünya Savaşı'na katılması dışında hayatı olaysız geçti. Palermo'daki sarayı 1943'te Müttefiklerin bombardımanıyla yıkılmasına karşın İtalya'nın faşist döneminde beladan uzak durmaya çalıştı. 1940'larda başyapıtı Leopar üzerinde çalışmaya başladı; her gün yürüyerek gittiği bir kafede oturup yazıyordu. Risorgimento (İtalya'yı birleşmiş, tek bir devlet olarak gören hareket) sırasında Sicilya'da geçen gösterişli roman, iki yayıncı tarafından geri çevrildi. Ölümünden kısa bir süre sonra yayımlanan kitap büyük başarı kazandı. Diğer çalışmaları arasında Profesör ve Denizkızı isimli tek bir kısa öykü, bazı anılar ve eleştiri yazıları vardır.

ANA YAPITLARI: *Leopar*, 1958; *Hikâyeler*, 1961

Witold Gombrowicz

1904–1969, POLONYALI

Romancı ve oyun yazarı Gombrowicz, milliyetçi, toprak sahibi ve Katolik eşraftan bir ailenin çocuğuydu ve hayatı boyunca bu sınıfın sosyokültürel tutumlarını yerden yere vurdu. İlk hikâye kitabı Toyluk *Zamanına Dair Anılar* 1933'te yayımlandığında Polonya edebiyat çevrelerinde tanınmış bir isimdi.

Birinci romanı *Ferdydurke* tekrar ergenliğe geri postalanan bir yetişkine ilişkin grotesk bir taşlamaydı; bu kitap bugün bir Modernist başyapıt olarak kabul ediliyor. II. Dünya Savaşı patlak verince, Gombrowicz artık Arjantin'de sürgündü. Yirmi dört yıl boyunca ve çoğunlukla para sıkıntısı çekerek bu ülkede kaldı. Polonya'da savaş sonrası komünist rejim onun kitaplarını yasakladı. Fakat 1950'lerden itibaren romanları ve oyunları çevrildiği dillerde dikkat çekmeye başladı. 1963'te Avrupa'ya döndüğünde ağırlıklı olarak Fransa'da yaşadı ve mütevazı bir ünün keyfini çıkardı. 1957 ila 1966 arasında yayımlanan ayrıksı *Günlükler*'i yazarın en ilginç yapıtları arasında sayılmaktadır.

ANA YAPITLARI: *Ferdydurke*, 1937; *Yvonne, Burgundy Prensesi*, 1938; *Trans-Atlantik*, 1953; *Pornografi*, 1960

▽ W.H. Auden

1907–1973, İNGİLİZ

Wystan Hugh Auden, geleneksel şiir formlarından teknik olarak ustaca yararlanan verimli bir şairdi. Dolambaçlı ve örtük anlamlı ilk şiirlerine, büyüdüğü İngiltere'nin

△ W.H. AUDEN

Midlands yöresinin sanayileşmiş manzaraları hâkimdi. 1930'larda Oxford Üniversitesinde tanışmış olan sol kanattan bir şairler grubunun lideri olarak görülüyordu.

Auden, İspanya İç Savaşı (1936-39) sırasında anti-faşist davaya sarsılmaz bir bağlılık gösterdi. Gelgelelim, şiirleri belli bir siyasi görüşten öte, homoseksüel aşkın hayal kırıklıklarını ve genel bir kültürel durgunluğu da dillendiriyordu. Auden 1939'da ABD'ye yerleşti ve 1946'da ABD vatandaşı oldu. Auden, "şiir hiçbir şey oldurur" diyerek şiirin bir davaya adanmasına muhalefetini ifade etti. Sonraki şiirlerinde, sahip olduğu Hıristiyan inançlarını ve modern uygarlığa ilişkin karamsarlığını yansıttı. "Bayan Gee" (1938), "Cenaze Kederi" (1938) ve "1 Eylül 1939" (1940) en sevilen şiirleri arasındadır.

ANA YAPITLARI: *Şiirler*, 1930; *Bak Yabancı!*, 1936; *Endişe Çağı*, 1947; *Akhilleus'un Kalkanı*, 1955

△ JORGE AMADO

Alberto Moravia

1907–1990, İTALYAN

Moravia mahlasıyla tanınan Alberto Pincherle, İtalyan burjuvalarının yaşamlarını anlatarak onların maddi ve cinsel ihtiraslarını, küçük hesaplarını ve ikiyüzlülüklerini gözler önüne seren bir romancı ve kısa öykü yazarıydı.

Moravia çocukluğunda kemik veremi oldu, ki bunun yaşamını en fazla biçimlendiren iki deneyimden biri olduğunu söylüyordu, diğeriyse faşist yönetim altında yaşamaktı. Mussolini döneminde yazar olarak ün yaptı; ilk romanını 1929'da yayımladı, gazeteci olarak çalıştı ve iki kitap tanıtım dergisinin kurulmasına yardımcı oldu. Kitaplarının bazıları faşist idareciler tarafından yasaklandı.

Çok ünlü ve popüler bir romancı olarak şöhrete kavuşması II. Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde gerçekleşti. Düz ve gerçekçi bir üslupta yazmasına karşın, İtalya'nın yeni tüketim toplumunu ve onun aksak demokrasisinin sahip olduğu bulanık psikolojik kökleri görebilen keskin bir bakış yeteneğine sahipti. 1960'lardan sonra gerileme gösterdi. Yaşamının son yıllarında, Avrupa Parlamentosunda görev yapmak üzere İtalya'nın komünist temsilcisi olarak seçildi.

ANA YAPITLARI: *Kayıtsızlık Zamanı*, 1929; *Düzen Adamı*, 1951; *Roma Masalları*, 1954; *İki Kadın*, 1957

Elizabeth Bishop

1911–1979, AMERİKALI

20. yüzyılın en iyi Amerikan şairlerinden biri olan Elizabeth Bishop, Massachusetts'de doğduysa da babasının ölümünden ve annesinin bir akıl hastanesine yatırılmasından sonra çocukluğunun büyük bölümünü kırsal Nova Scotia'daki akrabalarının yanında geçirdi.

New York'taki Vassar College'da, şair Marianne Moore'in etkisiyle şiir yazmaya başladı. Şiirleri Paris, Florida ve Brezilya'da uzunca konaklamalarla son derece gezgin bir hayatın yansımasıydı. Bishop, keskin bir gözlem gücünden beslenen ve genellikle geleneksel şiir formlarını kullandığı şiirlerinde itiraf havasından uzak dursa da, sık yaşadığı depresyon, alkoliklik ve lezbiyen ilişkilerine çoğunlukla dolaylı göndermelerde bulunur.

Mükemmeliyetçi karaktere sahip Bishop ömrü boyunca sadece 101 şiirini yayımladı. 1950'lerden sonra takdir görmeye başladıysa da, şiirleri hak ettikleri konuma ancak ölümünden sonra ulaştılar. "Bir Kahvaltı Mucizesi" (1935); "Balık" (1946) ve "Bir Sanat" (1976) en ünlü şiirlerinden bazılarıdır.

ANA YAPITLARI: *Kuzey ve Güney*, 1946; *Seyahat Soruları*, 1965; *Bütün Şiirleri*, 1969; *Coğrafya*, 1976

△ Jorge Amado

1912–2001, BREZİLYALI

Romancı Jorge Amado, Brezilya'nın kuzeyindeki Bahia'daki bir plantasyon sahibinin oğluydu. İlk kitabını on sekiz yaşındayken yayımladı. Marksist bir gerçekçi olan Amado, Brezilya toplumunun kalbindeki sömürüyü ve vahşeti gözler önüne seriyordu. Diktatör Getúlio Vargas'ın yönetimi sırasında kitapları yakıldı ve sürgüne zorlandı. 1954 yılında Brezilya'ya döndüğünde fantezi, mizah ve tensellik bakımından zengin, daha gevşek romanlar yazar oldu. Yeni tarzıyla yazdığı ilk romanı *Tarçın Kokulu Kız* hem Brezilya'da hem de dışarıda çoksatar kitaplar arasında girdi. Aynı şekilde beğeni kazanan *Dona Flor ve İki Kocası* içinden çıkılmaz bir çatışmanın doğaüstü şekilde çözülmesiyle büyülü gerçekçiliğe yaklaşıyordu.

Amado, popüler bir romancıya dönüşse de, kadın cinselliğine dair açık yürekli betimlemeleriyle tartışmaya açık sanatçı kimliğini korudu. Hayatının sonraki yıllarında, Brezilya kültüründeki Avrupalı ve Afrikalı unsurları uzlaştırma ihtiyacı gibi önemli meselelere dokunmayı sürdürdü.

ANA YAPITLARI: *Jubiabá*, 1935; *Vahşi Topraklar*, 1943; *Tarçın Kokulu Kız*, 1958; *Dona Flor ve İki Kocası*, 1966

Octavio Paz

1914–1998, MEKSİKALI

Şair ve deneme yazarı Octavio Paz, Mexico City'de aydın bir aileye doğdu. Küçük yaştan itibaren şiir yazmaya başladı ve ilk şiir kitabını 1933'te yayımladı. Yurduna kafasını çok yorsa da (*Yalnızlığın Labirenti* isimli denemesi, Meksika kimliğine ve kültürüne dair derin bir düşüncenin ürünüdür), Paz Avrupa Modernizminden, özellikle Fransız Sürrealistlerden çok etkilendi.

1945 yılından itibaren yurtdışında diplomat olarak görev yaptı. *Doğu Bayırı* kitabındaki şiirleri, 1962'den sonra büyükelçilik yaptığı Hindistan günlerine dayanıyordu. 1968'de, hükümetin Mexico City'deki öğrencilere yönelik katliamını protesto ederek diplomatlık görevinden istifa etti. Meksika'nın önder aydın figürü ve önemli bir şair olarak 1981 yılında Cervantes Ödülü ve 1990'da Nobel Edebiyat Ödülüyle onurlandırıldı.

ANA YAPITLARI: "Taş ile Çiçek Arasında", 1941; *Yalnızlık Dolambacı*, 1950; "Güneş Taşı", 1957; *Doğu Bayırı*, 1969

Camilo José Cela

1916–2002, İSPANYOL

Romancı Camilo José Cela y Trulock, "yaşamı edebiyatın deli maskesiyle gizlememe" kararlılığıyla, İspanyol toplumunu sert mi sert mizantropik bir bakışla sergilemek için yepyeni yazınsal tekniklerden yararlandı. Galiçya, İspanya'da doğan yazar, İspanya İç Savaşında Franco'cular tarafında savaştı. Büyük heyecan uyandıran ilk romanı *Pascual Duarte ve Ailesi*, gaddar ve cani bir köylünün hapishanedeki ölüm hücresinde itirafları yoluyla yoksulluğun ve geri kalmışlığın insanı insanlıktan çıkaran etkilerini dile getiriyordu.

Birçoklar tarafından başyapıtı olarak görülen *Arı Kovanı* da içlerinde olmak üzere bazı kitapları İspanya'da yasaklandı. Romanda, Madrid'teki yaşama dair karanlık bakış, üç gün boyunca izlenen yüzlerce karakter yoluyla sunulur. Cela, deneyselci yanını sonraki yapıtlarında daha da uç noktalara götürdü. İsa *Arizona'ya Karşı* (1988) romanı yüz sayfadan uzun tek bir cümleden oluşur. Yazar, 1989 Nobel Edebiyat Ödülünü kazandı.

ANA YAPITLARI: *Pascual Duarte ve Ailesi*, 1942; *Nekahet Koğuşu*, 1944; *Arı Kovanı*, 1950

Carson McCullers

1917–1967, AMERİKALI

Columbus, Georgia'da doğan romancı Carson McCullers'ın asıl adı Lula Carson Smith'di. Yetişkinlik yıllarının çoğunu New York ve Paris'te geçirmiş olsa da Derin Güney yazarın hayal evreni olarak kaldı.

McCullers'ın ilk kısa hikâyesi "Wunderkind" 1936'da yayımlandı. 1940'larda yazdığı en ünlü romanları (*Yalnız Bir Avcıdır Yürek, Altın Gözde Yansımalar* ve *Düğünün Bir Üyesi*), sosyal dışlanmışlık, fiziksel özürlülük ve psikolojik rahatsızlık konularında güçlü ve duyarlı yapıtlardır.

McCullers'ın yaşamı, yakasını bırakmayan ciddi hastalığı ve alkolikliğiyle sıkıntılı geçti. Evlendiği, boşandığı ve tekrar evlendiği Reeves McCullers'la ilişkisi kocasının 1953'te intiharıyla sona erdi. Kısa romanı *Küskün Kahvenin Türküsü* son önemli çalışmasıydı. 1958'de *Harikuladenin Karekökü* isimli bir oyun, 1961'de *Yelkovansız Saat* romanını yazdıysa da bunlar önceki yapıtları kadar başarılı değildi.

ANA YAPITLARI: *Yalnız Bir Avcıdır Yürek*, 1940; *Altın Gözde Yansımalar*, 1941; *Düğünün Bir Üyesi*, 1946; *The Küskün Kahvenin Türküsü*, 1951

△ HEINRICH BÖLL

△ Heinrich Böll

1917–1985, ALMAN

Romancı ve kısa hikâye yazarı Heinrich Böll, Kölnlü sanatçı ve Katolik bir aileden geliyordu. Onu asıl biçimlendiren deneyim, II. Dünya Savaşında lanet okuduğu Nazi rejiminin baskısı altında bir asker olarak savaşmış olmasıydı. Savaş sonrasında, sıradan Alman askerinin savaş deneyimini, fiziksel ve moral olarak çökmüş memlekete dönüşündeki hayal kırıklığını dillendirdi. Ernest Hemingway gibi Amerikalı yazarların etkisi altındaki ilk dönem üslubu gerçekçi, doğrudan ve alaycıydı. Batı Alman toplumunun amansız maddiyatçılığının ve utandırıcı tarihsel gerçekler konusundaki bellek kaybının lafını sakınmaz bir eleştirmeni olup çıkarken, yapıtları giderek daha fazla teknik incelik kazandı. Böll'ün yapıtları genellikle kavgacıydı; *Palyaço*'da (1963) Katolik Kiliseye, *Katharina Blum'un Çiğnenen Onuru*'nda ise boyalı basına saldırıyordu. Komünist Doğu Almanya'da okunan tek Batı Alman yazarıydı. Böll, 1972 Nobel Edebiyat ödülünü kazandı.

ANA YAPITLARI: *Trenin Tam Saatiydi*, 1949; *Yolcu, Sparta'ya Varırsan Eğer*, 1950; *Fotoğrafta Kadın da Vardı*, 1971; *Katharina Blum'un Çiğnenen Onuru*, 1974

J.D. Salinger

1919–2010, AMERİKALI

Ergen klasiği *Çavdar Tarlasında*'nın yazarı Jerome David Salinger, New York City'de Yahudi bir ailenin çocuğu olarak doğdu. II. Dünya Savaşı'ndan sonra askerlik dönüşü yazar olarak ün kazanmaya başladı ve "Muz Balığı İçin Mükemmel Bir Gün" hikâyesi 1948'de *The New Yorker*'da yayımlandı.

Çavdar Tarlasında, 1951'de yayımlanır yayımlanmaz başarıya ulaştı. Kitabın sıkıntılı kahramanı Holden Caulfield'ın sesi yoluyla irdelediği ergenlik çağının yabancılaşma ve isyan temaları, kitabın gençler arasındaki popülerliğinin her geçen yıl artmasını sağladı.

Salinger, büyük beğeni kazanan "Esmé için – Sevgi ve Sefaletle" hikâyesinin de yer aldığı *Dokuz Öykü*'sünün yayımlanmasının ardından, New York'tan New Hampshire'a taşınarak bir münzeviye dönüştü ve

mahremiyetine inatla sahip çıktı. 1953'ten sonraki on yıl içinde verimi düştü ve hepsi de New Yorklu hayali Glass ailesiyle ilgili dört öyküsü dışında bir çalışması yayımlanmadı. Hem eleştirmenlere hem de okurlara göre *Franny ve Zooey* yazarın gerçekten başarılı son yapıtıydı. 1965'ten sonra hiçbir şey yayımlamadı.

ANA YAPITLARI: *Çavdar Tarlasında*, 1951; *Dokuz Hikâye*, 1953; *Franny ve Zooey*, 1961

Doris Lessing

1919–2013, İNGİLİZ

Asıl adı Doris May Tayler olan Lessing, İngiliz asıllı ailesinin Güney Rodezya'daki (şimdiki Zimbabve) çiftliğinde büyüdü. 1949 yılında İngiltere'ye taşındıklarında tam bir komünist ve sömürgecilik karşıtı biriydi ve iki kere evlenip boşanmıştı. İlk romanı *Türkü Söylüyor Otlar*'ın da aralarında yer aldığı ilk kitaplarının ve yarı otobiyografik beş ciltlik "Şiddetin Çocukları" yapıtının dört cildinin arka fonunda Afrika yer alır.

1950'lerde komünizmden sıtkı sıyrıldı. 1962 yılında yayımlanan *Altın Defter* siyasal güdümlü gerçekçilikten yüz çevirerek psikolojik analize ve biçimsel yeniliğe yöneldiğini gösteriyordu. Yazar, 1979-1983 arasında *Argos'taki Kanopus Arşivleri* serisiyle bilim kurgu türünü deneyerek beklentileri alt üst etti. 1985 tarihli *İyi Terörist* kitabıyla politik alana etkileyici bir dönüş yaptı. Lessing, 2007 Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazandı.

ANA YAPITLARI: *Türkü Söylüyor Otlar*, 1950; *Altın Defter*, 1962; *Şikeste*, 1979; *İyi Terörist*, 1985

Shusaku Endo

1923–1996, JAPON

Romancı Shusaku Endo, Katolik bir Japondu ve bu, yaşadığı toplumda ender rastlanan bir durumdu. 1950'lerde Lyon, Fransa'da okudu ve George Bernanos gibi radikal Fransız Katolik yazarlardan etkilendi. O sıralarda, uzun yıllar yakasını bırakmayacak hastalıklar silsilesi başladı; bunun sonucu olarak da hastaneler kitaplarının ayrılmaz bir parçası haline geldi.

Japonya'ya geri döndüğünde, Hıristiyan sevgi mesajına kulakları tıkalı, kendi deyişiyle "çamur deryası" Japon toplumunu kınayan eleştirel romanlar yazdı. En ünlü romanı *Sessizlik*, Japonların kayıtsızlığı ve zalimliğiyle sınanan Katolik misyonerlerin ıstıraplı hikâyesidir. Gelgelelim, Endo Katolik Kilisesinin otoriter duruşunu da eleştiriyor, İsa'yı otoritenin ve yargının simgesi değil, acıyı paylaşan bir şefkat figürü olarak görüyordu. Hindistan'ı ziyaret eden bir grup Japonu konu alan son romanı *Derin Nehir* gibi kitapları sıcak bir insancıllıkla yoğrulmuştur.

ANA YAPITLARI: *Beyaz Adam*, 1955; *Deniz ve Zehir*, 1957; *Sessizlik*, 1966; *Derin Nehir*, 1993

Yukio Mishima

1925–1970, JAPON

Yukio Mishima mahlasıyla tanınan Kimitake Hiraoka, II. Dünya Savaşı sonrasında en öne çıkan Japon kültür adamıydı. İmparatorluk Japonyası döneminde bir elit aileye doğduysa da, sadist bir disiplinin ve Japonya'nın savaşta yenilmesinin yarattığı aşağılanma duygusunun yaraladığı travmatik bir gençlik yaşadı. Sado-mazoşist ve homoerotik fantezi dünyasını yansıtan ilk romanı *Bir Maskenin İtirafları*'yla daha 23 yaşında ünlü oluverdi.

Batı Modernizminin etkisiyle Japonya'nın Samuray geçmişine romantik bir bakışı birleştiren Mishima, sadece bir romancı ve kısa hikâye yazarı olarak değil, aynı zamanda bir oyun yazarı, aktör ve film yönetmeni olarak da öne çıktı. Politik olarak, imparatorun geleneksel gücüne yeniden kavuşturulmasından yana aşırı sağ görüşlü biriydi.

Mishima, 1970'de liderliğini yaptığı bir milis gücüyle kalkıştığı başarısız bir darbe girişiminden sonra *seppuku* yaparak (geleneksel Japon intihar biçimi) hayatına son verdi. Ölümünden kısa bir süre önce, 20. yüzyılda Japonların yaşamına dair epik bir yapıt olan dört ciltlik *Bereket Denizi* çalışmasını tamamlamıştı.

ANA YAPITLARI: *Bir Maskenin İtirafları*, 1948; *Altın Köşk Tapınağı*, 1956; *Denizi Yitiren Denizci*, 1963; *Bereket Denizi dörtlemesi*, 1965–70

▽ Sylvia Plath

1932–1963, AMERİKALI

Massachusetts doğumlu Plath, bir itiraf niteliğindeki şiirleri ve düzyazı verimleri kadar çalkantılı hayatıyla da ünlüdür. Sekiz yaşındayken biyoloji profesörü Alman asıllı babasını kaybetti. Plath erken yaşta şiir ve hikâye yazmaya başladı, 1955'te Smith College'dan mezun oldu.

Daha o tarihte bir intihar girişiminde bulunmuş ve elektroşok terapisinin yanı sıra psikiyatri tedavi görmüştü. Bu yaşadıkları, ileride onun tek romanı *Sırça Fanus*'un konusunu oluşturacaktı.

Bir Fullbright bursuyla İngiltere'de Cambridge Üniversitesi'nde okumaya giden Plath, İngiliz şair Ted Hughes ile evlendi. İlk şiir kitabı Colossus sınırlı bir ilgiyle karşılandı. Plath ve Hughes'un iki çocuğu oldu; fakat Hughes'un sadakatsizliği 1962 Eylül'ünde ilişkilerinin kopmasına yol açtı. Plath, ölümünden sonra *Ariel* ismiyle yayımlanan şiir kitabındaki "Babacım" ve "Bayan Lazarus" gibi en ünlü şiirlerini bu sıralarda yazdı. Şubat 1963'te intihar etti.

ANA YAPITLARI: *Colossus ve Diğer Şiirleri*, 1960; *Sırça Fanus*, 1963; *Ariel*, 1965; *Toplu Şiirler*, 1981

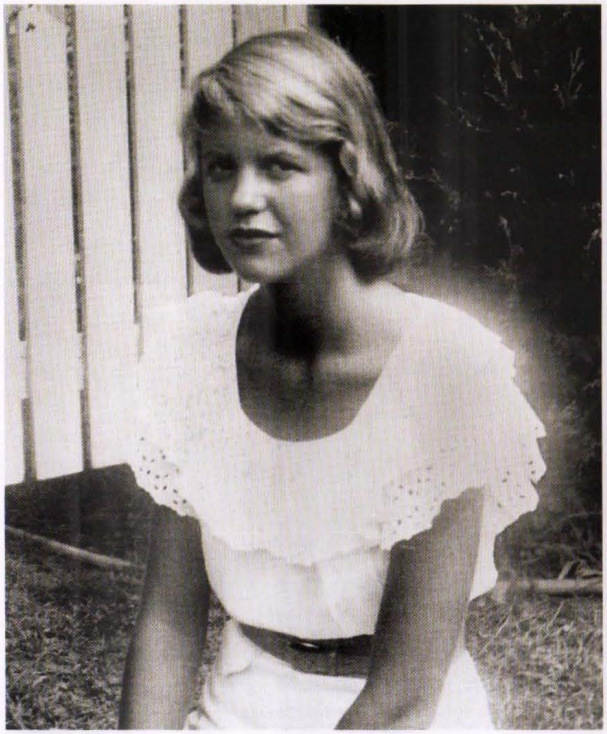

△ SYLVIA PLATH

GÜNÜMÜZ EDEBİYATI

BÖLÜM 6

José Saramago	304
Derek Walcott	306
Toni Morrison	308
Alice Munro	310
Neval es-Sâdevî	312
John Updike	314
Cormac McCarthy	316
Seamus Heaney	318
J.M. Coetzee	322
Isabel Allende	326
Peter Carey	328
Hwang Sok-yong	330
W.G. Sebald	332
Lorna Goodison	336
Haruki Murakami	338
Orhan Pamuk	340
Mo Yan	342
Arundhati Roy	344
Rehber	346

José Saramago

1922–2010, PORTEKİZLİ

Saramago derinden bağlı olduğu politik görüşlerini din, güç, sömürü, yozlaşma ve toplumsal çözülme gibi temaları, çoğunlukla alegorik bir yergiyle ele alarak muazzam boyuta ulaşan yapıtlarıyla taçlandırdı.

José Saramago, ömrünün sonlarına doğru, kitaplarının başlangıç noktası için "olanaksızın olanaklılığı: Okurdan bir antlaşmayı kabul etmesini istiyorum; fikir saçma bile olsa, önemli olan onun gelişimini hayal etmektir," der. Yazarın noktalama işaretlerine ve paragraflara yüz vermeyen, diyalogları sadece büyük harfle başlatarak belirttiği uzun, zarif, ayrıksı cümleleri okuyucuyu tarihle fantastiğin, gerçekle garibin sarmaş dolaş olduğu muhteşem yaratıcılıkta alegorik yolculuklara çıkarır.

Bu imgesel sıçramalara sakat bir askerin kahramanlıklarının, onun uzgörüşlü sevgilisinin ve bir acayip uçan makinenin anlatıldığı *Manastır Güncesi*'nde (1982), İber Yarımadasının Avrupa'dan ayrıldığı *Yitik Adanın Öyküsü*'nde (1986) ve bir körlük salgınının ardından bir şehrin kaosa sürüklendiği huzursuz edici politik meseli *Körlük*'te (1995) tanık oluruz. Saramago'nun romanlarındaki üstkurmaca, büyülü gerçekçi ve senli benli yazım tarzı onun Cervantes, García Márquez, Borges ve Kafka gibi yazarlarla karşılaştırılmasına kapı açmıştır.

Bir yazım hatası

Saramago, kırsal Azinhaga köyünde yoksul bir ailenin çocuğu olarak doğdu. Babasının soyadı de Sousa idi fakat bir kâtip (sarhoşluğundan mı yoksa muzipliğinden mi bilinmez) çocuğu kütüğe babasının lakabıyla "Saramago" olarak kaydetti. Okul yaşlarında araba tamirciliği yaptıktan sonra geçimini çevirmenlik ve gazetecilikle sağladı. İlk romanı *Günah Ülkesi*, daha yirmi dört yaşındayken, 1947'de, Ilda Reis'le evliliğinden olan kızı Violante'nin doğduğu yıl yayımlandı.

Can damarı

Saramago, 1966 ila 1976 arasındaki on yılda üç şiir kitabı çıkardıysa da en çok romanlarıyla tanınıyordu. 1969'da António de Oliveira Salazar'ın faşist diktatörlüğüne karşı ana muhalefet durumundaki yasadışı Portekiz Komünist Partisine katıldı, ömrü boyunca sadık bir komünist ve ateist olarak kaldı. 1974-75'te, Karanfil Devriminin Salazar'ın halefini devirmesinden sonra, Saramago devrimci günlük gazete *Diário de Nóticias*'un yazı işleri müdürlüğünü yaptıysa da, sert yaklaşımı nedeniyle işten atıldı. Komünist olmayan herkesi gazeteden uzaklaştırdığı söylenir. Yazarın sert, küstah ve biraz inatçı bir adam olarak ününün, uzun yıllar aşırı sağ ideolojiyle şekillenmiş bir ülkede fazla yandaş bulmayan siyasi düşüncelerini olabildiğince açık bir şekilde dışa vurduğu bu dönemde ortaya çıkmış olması muhtemel.

Saramago, ancak altmış yaşında, *Manastır Güncesi*'nin İngilizceye *(Baltasar ile Blimunda)* çevrilmesiyle uluslararası şöhrete kavuştu. Bunu bir sürü başarılı kitabı izledi ve ilk defa Portekizce yazan bir yazar 1998 Nobel Ödülünü kazandı. 2010 yılında Lanzarote'de kemik kanserinden ölen Saramago'nun Lizbon'da düzenlenen cenazesine 20.000'den fazla insan katıldı.

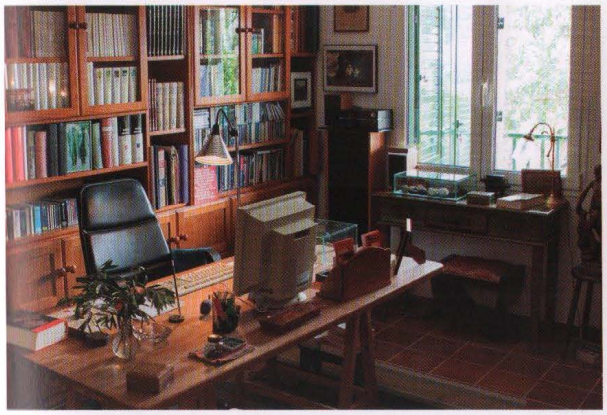

◁ **JOSÉ SARAMAGO, 1997**
Saramago bir tanıtım turnesindeyken, Paris'te bir fotoğrafçıya poz verirken. Yazar, yaşlandığında da yazmayı sürdürür, ve hatta bir günlük blog yazmayı da dener.

△ **NOBEL DİPLOMASI, 1998**
İsveç Akademisi, Saramago'ya 1998 Nobel Edebiyat Ödülünü verirken, onu "düş gücünün, şefkatin ve ironinin güç verdiği meselleri" için ödüllendirdiklerini ifade etti.

◁ **YAZARIN ÇALIŞMA ODASI**
Saramago'nun Lanzarote'deki çalışma odası. 1991'de, Portekiz hükümetinin kitaplarına sansür uygulamasını proteste ederek ikinci eşi Pilar de Río ile Kanarya Adalarına yerleşti.

BAĞLAM

Yazar ve militan

Saramago, kendisini "herhangi bir sosyal veya siyasal katılım" dışında yaşayan biri olarak hiç hayal edemeyeceğini söyledi. Onun siyasi ve dini görüşleri, yapıtlarının çoğunun kalbini oluştururken, sık sık öfkeye ve tartışmalara yol açmıştır. Sözgelimi, İber yarımadasının Avrupa'dan ayrılmasına yönelik bir alegori olan *Yitik Adanın Öyküsü*, İspanya'nın ve Portekiz'in Avrupa Topluluğuna katılmasıyla aynı yıl, 1986'da yayımlandı. Bu birlikteliğe yönelik yakınma niteliğindeki kitabı Portekiz içinde ve dışında eleştirildi.

Beş yıl sonra, 1991'de piyasaya çıkan *İsa'ya Göre İncil* romanı, İsa'yı tutku duyup hataya düşebilen biri ve Tanrı'yı da hinlik yapan, güce susamış ilahi bir varlık olarak göstermesiyle Katolik Portekiz'i silkeledi. Portekiz hükümeti, Kilisenin baskısıyla kitabı yasakladı ve 1992'de Saramago'nun Avrupa Edebiyat Ödülü adaylığına çomak soktu. Yazar, 2002 yılında Batı Şeria'ya yaptığı gezi sırasında İsrail işgali altındaki Filistinlilerin yaşadıklarını Auschwitz'teki Yahudilerin çektiği acıyla bir tutarak daha fazla öfkeye yol açtı.

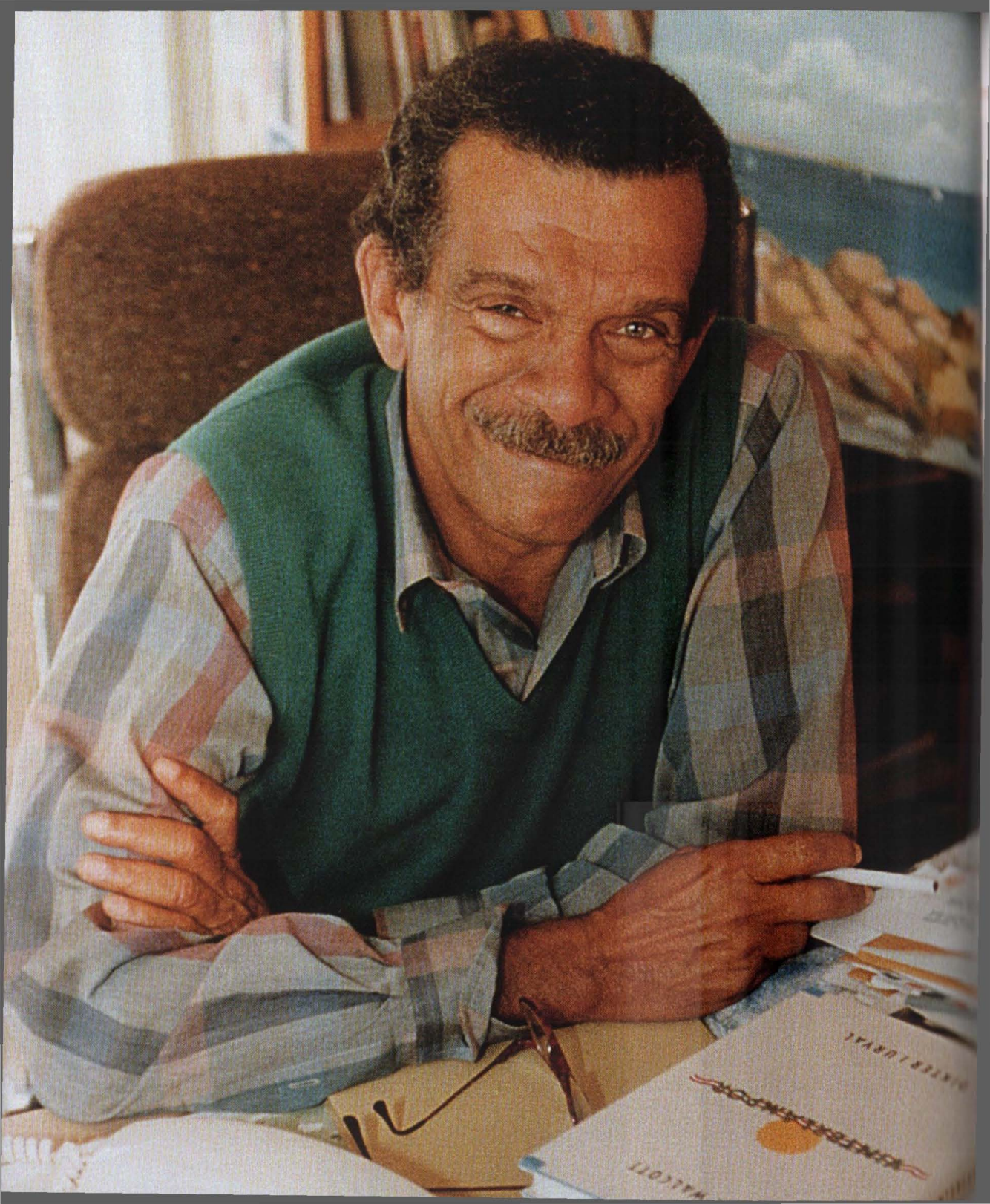

Derek Walcott

1930–2017, ST LUCIAN'LI

Walcott, olağanüstü lirik güzelliğin baskın olduğu dizelerinde köken, aidiyet, manzara ve bellek meseleleri üzerinden, yaşadığı bölgenin vahşi sömürge geçmişi ile karmaşık modern kimliği arasındaki ilişkinin izini sürer.

Derek Walcott kendisine birdenbire uluslararası ün kazandıracak muhteşem zenginlikteki epik şiiri *Omeros*'u 1990'da yayımladı. İki yıl sonra, altmış iki yaşında Nobel Edebiyat Ödülünü kazandı. Uluslararası şöhretin geç gelmesine karşın, önceki olağanüstü çalışmalarıyla Karayip okuyucularının çok iyi bildiği bir isimdi.

Sömürge mirası

Walcott büyüleyici bir güzelliğe sahip minik St. Lucia Adasında doğdu. Babası ressam ve şairdi; klasikleri sık sık ezberden okuyan annesiyse bir başöğretmen. Adada yerel Fransız lehçesinin yaygın kullanımına karşın aile evde İngilizce konuşuyordu. Walcott, Batı edebiyatı külliyatına dalmasını sağlayan "iyi İngilizce eğitimine" değer veriyordu; Homeros, Shakespeare, Dante, Milton, Eliot, Pound, Joyce ve Yeats onu özellikle etkileyen yazarlardı.

Walcott, yapıtlarında bu Batı geleneğinin diline ve formlarına sık sık örtük göndermelerde bulunur ama her defasında amacı çoğunlukla sömürgecilik ile Karayip ve Afrika kimliği meseleleri üzerinde yoğunlaşan kendine özgü çağrışımları keşfetmektir. Sözgelimi, *Omeros*'ta modern Karayip Adalarında yerinden yurdundan olma ve sürgün temalarını ele alırken Homeros'un *Odysseia ve İlyada*'sına gönderme yapar.

◁ **RESSAM VE YAZAR**
Burada çalışma odasında gördüğümüz Derek Walcott, başlangıçta resim eğitimi aldı. Bazı kitaplarının kapaklarında, kendisinin yaptığı renkli Karayip manzaralarını resmeden suluboya çalışmalarını kullandı. Yaptığı deniz manzarası resimlerinden biri bu fotoğrafın sağ üst kısmında görünüyor.

Övgü ve çekişme

Walcott, daha onlu yaşlarındayken annesinden borç aldığı iki yüz dolarla ilk şiir kitabını yayımlattı. İki yıl sonra, ilk oyununu hem yazıp hem de sahneye koyarak tiyatro kariyerine adım attı; ödüllü *Maymun Dağında Rüya* (1970), *Ti-Jean ve Erkek Kardeşleri* (1972) ve *Seville'li Maskara* (1978) oyunlarından bazılarıdır. Trinidad Tiyatro Atölyesini (1959) ve Boston'da Boston Oyun Yazarları Tiyatrosunu (1981) kurdu. Yine de daha çok şiirleriyle tanınıyordu.

Walcott, 1953'te West Indies Üniversitesinden mezun olduktan sonra muhabir ve eleştirmen olarak çalışmak için Trinidad'a gitti. 1966'da *Yeşil Bir Gecede* adlı şiir kitabının ABD'de yayımlanması onun için bir dönüm noktası oldu.1980'lerden 2007 yılına kadar Harvard ve Yale de dahil olmak üzere çeşitli üniversitelerde şiir, yaratıcı yazarlık ve tiyatro dersleri verdi. Aldığı sayısız ödülün arasında *Akbalıkçıllar* (2010) isimli son şiir kitabıyla aldığı saygın T. S. Eliot Şiir Ödülü de vardı.

Walcott'un hayatı çoğunlukla çalkantılarla geçti: Üç evliliği boşanmayla sona erdi; yazar V.S. Naipal'la dostluğu düpedüz düşmanlığa dönüştü. 2009 yılında Oxford Üniversitesine Şiir Profesörlüğü için yaptığı başvuruyu geri çekti ve 2010'dan 2013'e kadar Essex Üniversitesinde aynı unvanla şiir dersleri verdi.

Walcott'un Seamus Heaney ve Joseph Brodsky gibi önde gelen şairlerle olan dostluğu ve karşılıklı hayranlığa dayanan ilişkileri onun dünya sahnesinde en saygın şairler arasındaki konumunu daha da perçinledi. Yine de kendisini "öncelikle ve mutlak şekilde" Karayip yazarı olarak gören Walcott hayatını ve çalışmalarını St Lucia'da sürdürdü. 17 Mart 2017'de evinde öldü. Bir devlet töreniyle toprağa verildi.

△ ***AKBALIKÇILLAR***
Walcott, ölümünden yedi yıl sonra yayımlanan *Akbalıkçıllar* şiir kitabında dostluk, fanilik ve zamanın akışı üzerinde koyulaşan düşüncelerinin temsilcisi olarak Karayip göğünü süsleyen zarif akbalıkçılları seçti. Bu "haşin meleklerin" doymak bilmezliğini kendisinin zihinsel merakına benzetiyordu: "kalemimin gagası, didikliyor kımıl kımıl böcekleri / kelimeler misali ve yutuveriyor."

BAĞLAM

Yitik cennet

Karayip doğa manzaraları, özellikle de deniz, Walcott'ın yapıtlarında güçlü bir motiftir. Bölgenin narin ekosistemi üzerinde yıkıcı etkiler yaratan turizm endüstrisini, hükümetlerin açgözlülüğünü ve kendi ulusal, kültürel ve çevre mirasına saygıdan yoksun oluşlarını amansızca eleştiriyordu. Özellikle, 2013 yılında, St Lucian hükümetinin adadaki muhteşem manzaralı bir dağın eteklerine göze batacak şekilde bir otel yapmayı planladığında öfkeden deliye döndü. "Bir ülke kendisinin çirkinleştirilmesine ses çıkarmıyorsa, ne diyebilirsiniz ki?" diyerek umutsuzluğunu dile getirdi.

ST LUCİA'NIN ÜNLÜ DOĞAL SİMGESİ: SARP VOLKANİK DAĞLAR

Toni Morrison

1931, AMERİKALI

Morrison'un romanları Amerika'nın siyahi tarihine dair olağanüstü şiirsel keşiflerdir. Tutkulu ve açık yürekli yapıtlarıyla uluslararası ün kazanan sanatçı Nobel Ödülü verilen ilk siyahi kadın yazardır.

△ **BAŞKANLIK ONUR MADALYASI**
Morrison çok ünlü bir romancıdır. "Büyüleyici bir gücün ve şiirsel bir dilin" simgelediği yapıtlarıyla Nobel Edebiyat Ödülüne layık görüldü. 2012 yılında, Amerika Birleşik Devletlerinde sivil bir yurttaşa verilen en yüksek ödül olan Başkanlık Özgürlük Madalyasını (yukarıda) aldı.

Chloe Wofford, Ohio'nun küçük sanayi kasabası Lorain'de doğdu. Gençliğinde Toni takma adıyla tanınıyordu; kitapları 1959'da evlenip 1964'te boşandığı eşi Harold'ın soyadıyla yayımlanacaktır.

Morrison Güney'deki yaygın ırkçılık ve ayrımcılık yüzünden Georgia'dan kaçan kaynakçı George ile ev işlerinde çalışan Ramah'ın ikinci çocuğuydu. Bir Metodist olan annesi müzik, şarkı söyleme, hikâye anlatma, özellikle de kendi annesinden öğrendiği hayalet hikâyelerini anlatma konusunda becerikliydi. Bu doğaüstü masalların ve şarkıların Morrison'un yapıtlarında ele alacağı temaları etkilediği, tekrara dayalı büyüleyici yazı tarzını ve incelikle düşünülmüş diyaloglarına yardımcı olduğu besbellidir.

Öğrenci ve öğretmen

Morrison ailesinin desteğiyle okulunda üstün başarı gösterdi; edebiyattan büyük keyif alıyor, salon komedilerinden klasik yapıtlara kadar eline geçen her şeyi okuyordu. 1949'da, Washington DC'deki Howard Üniversitesine kaydoldu. Orada dönemin en önde gelen siyahi aydınlarından bazılarıyla yakın dostluklar kurduysa da, boğucu ırkçı hiyerarşinin baskısı altında, siyah beyaz ayrımının gözetildiği bir şehirde yaşamının gerçekleriyle yüzleşmek zorunda kalıyordu.

◁ **ÇOK YÖNLÜ BİR KARİYER**
Bu fotoğrafı 1977 yılına aittir. Morrison on bir roman ve neredeyse bir o kadar kurmaca dışı kitap yazdı. Siyahi insanların haklarının önde gelen savunucusu ve başarılı bir eğitimcidir. 1989'dan 2006'ya kadar ders verdiği Princeton Üniversitesinde bugün fahri profesördür.

△ **BÖLÜNMÜŞ BİR TOPLUM**
Bir Alabama plantasyonundaki bu parti, Morrison'un kitaplarında işlediği ABD'nin güney eyaletlerindeki ırk ayrımcılığı ve ayrışma gerçeğini ve adaletsizliği açık bir şekilde gösteriyor.

New York'taki Cornell Üniversitesinde yüksek lisans yaptıktan sonra İngilizce öğretim üyesi olarak meslek hayatına atıldı. Howard'a dönerek orada öğretmenlik yapmaya başladı ve bir yaratıcı yazarlık grubuna katıldı. Siyahi kadınların popüler kültürden dışlanmasını ele aldığı ilk romanı *En Mavi Göz*'ün (1970) öncülü denebilecek bir kısa hikâyeyi Howard'da geliştirdi. Morrison'un romanlarının çoğu tarihseldir. Yapıtlarında, Afro-Amerikan geçmişin, ona göre "anlatılmamış ve incelenmemiş" yanlarını unutulmuşluktan kurtarır. İçeriden biri olarak yazan Morrison, acımasızca susturulmuş seslere özgürlük kazandırmayı amaçlar; bu eylem, *Sevilen* romanındaki Sethe'nin "yeniden kurcalanan bellek" olarak tanımladığı şeydir. Roman yazmayı sürdüren Morrison'un en son romanı *Tanrı Çocuğu Korusun* 2015 yılında yayımlandı.

> "**Dayanılabilir** bir **hikâyeydi onunkisi**, zira bu ötekinin de hikâyesiydi – **anlatacak**, daha da **berraklaştıracak** ve **yeniden anlatacaktı.**"
>
> TONI MORRISON, *SEVİLEN*

BAĞLAM

Yayıncılık dünyasındaki başarıları

İki çocuğu olan Morrison boşanmasının ardından 1967 yılında New York'taki Random House yayınevinde editör olarak çalışmaya başladı ve ancak sabahın erken saatlerinde, çocukları uyurken yazı yazmaya fırsat bulabiliyordu. Siyahi edebiyatın destekleyicisi olan yazar aralarında Wole Soyinka, Chinua Achebe ve Athol Fugard gibi isimlerin çalışmalarını da vitrine çıkaran *Çağdaş Afrika Edebiyatı* (1972) isimli bir kitap derledi. Ayrıca, Muhammed Ali'nin tartışma yaratan otobiyografisini yayımladı ve ABD'deki siyahi insanların kölelik yıllarından itibaren yaşamını belgeleyen *Kara Kitap* (1974) isimli bir kitabın editörlüğünü üstlendi.

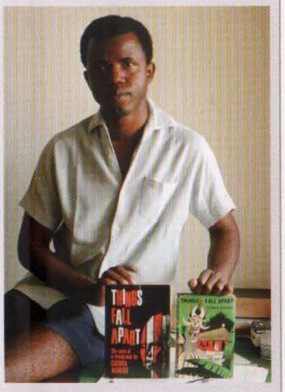

KİTAPLARI MORRISON TARAFINDAN YAYIMLANAN NİJERYALI YAZAR CHINUA ACHEBE

Alice Munro

1931, KANADALI

Nobel ödüllü yazar Munro, yurdu Kanada'daki sıradan insanların hayatlarından ve düşüncelerinden yola çıkarak yazdığı öykülerinde günlük hayatın mucizevi yanını ortaya sermesiyle ünlüdür.

1931 yılında doğan Alice Ann Laidlaw, Kanada'nın Ontario eyaletinin, Huron ilçesindeki bir taşra kasabası olan Wingham'ın dış mahallelerinde, babasının güç bela ayakta kalan vizon ve tilki kürkü çiftliğinde büyüdü. Alice ve annesi yaşadıkları yerle doğal uyum içinde değillerdi; öğretmen eskisi bir çiftçi karısı ile uzun okul yolunda kendi kendine hikâyeler uyduran ve "kendi hayrına olmayacak kadar zeki" bir çocuk. Annesi skleroz olunca evin idaresini ve erkek kardeşiyle kız kardeşinin bakımını Alice üstlendi.

Western Ontario Üniversitesinde İngilizce ve gazetecilik bursu kazandı ama daha mezun olmadan parası tükendi. Yirmi bir yaşına geldiğinde James Munro isimli bir öğrenciyle evlenmiş, West Vancouver'a yerleşmiş ve ilk çocuğunu doğurmuştu. Sonraki on beş yıl boyunca dergiler ve radyo için öyküler yazdı. Hamilelik dönemlerinde ve daha sonra bebeklerinin kısa gündüz uykularında, okul saatlerinde ve gecenin geç vaktine kadar, bir daha asla zaman bulamama korkusuyla çılgınca yazıyordu. Munro'nun üç kızı daha oldu; ikincisi doğumundan kısa süre sonra öldü. Yıllar sonra, Nobel Ödülü için verdiği röportajda, "Yazı yazarken resmen tükensem de çocuklarımın öğle yemeğini hiç ihmal etmedim," dedi.

▽ **HURON İLÇESİ**
Munro, Ontario'nun Huron İlçesindeki alçakgönüllü geçmişinden zengin şeyler devşirdi. Onun hikâyeleri, karmaşık karakterleri ve fısıltıyla anlatılan mazileriyle kırsal bölge insanlarına döner tekrar tekrar.

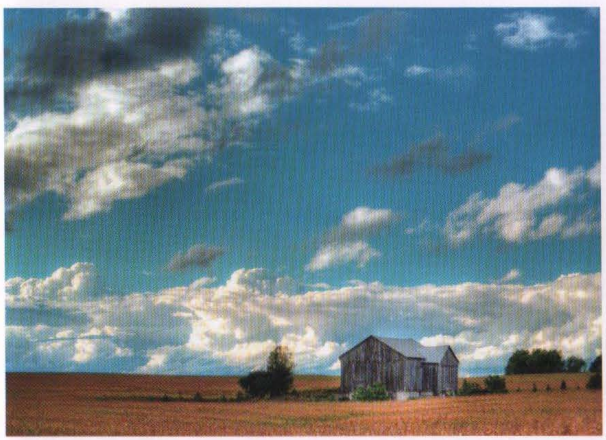

Öyküde ustalık

Munro, ilk antolojisi (1968) yayımlandığında ve Kanada'nın en yüksek edebiyat ödülü olan Genel Valilik Ödülünü kazandığında 37 yaşındaydı. Aile artık Toronto'ya taşınmış ve bir kitapçı dükkânı açmıştı. Munro daha sonra bir büyüme romanı yazmaya çalıştıysa da yarı yolda çark edip bildiği öykü türüne döndü ve 1971 yılında *Genç Kızların ve Kadınların Hayatları* isimli bir hikâye kitabı yayımladı.

Munro geriye dönüp baktığında, "İşte o noktada asla gerçek bir roman yazamayacağımı anladım çünkü kafam o şekilde çalışmıyordu," der. Anlatma değil, gösterme ustası olan Munro, eylemin pek olmadığı ama roman derinliğine sahip öyküler yazar. Zengin ve çetrefilli karakterler yaratır ve bütün yaşamları olağanüstü kılan ve çoğunlukla berbat eden şeyi göstermek için en derine dalma konusunda bir dâhidir.

Geç dönem çalışmaları

Munro, 1980'lerden bu yana en azından dört yılda bir en az bir kısa öykü kitabı yayımladı. *Açık Sırlar* (1994), *İyi Bir Kadının Aşkı* (1998) ve *Firar* (2004) kitaplarıyla 2009 yılında Uluslararası Man Booker Ödülü ve 2013 yılında Nobel Ödülü dahil Kanada, İngiltere ve ABD'de yirmiye yakın önemli ödül kazandı.

İkinci evliliğini coğrafyacı Gerry Fremlin'le yapan Munro, Ontario kırsalında hem eşinin hem de kendisinin büyüdüğü yere otuz kilometre mesafedeki Clinton'a yerleşti. 2013 yılında, 81 yaşındayken yazmayı bırakan Munro'nun son kitabı *Sevgili Hayat*, "hayatıma dair söyleyebileceğim en yakın şeyler" dediği dört "pek de öykü olmayan" öyküden oluşuyordu.

ÜSLUP

Doğrusal olmayan öykü anlatımı

Munro şimdi, geçmiş ve gelecek arasında sıçramalar yapan doğrusal olmayan öykü anlatım tekniğini ilk geliştirenlerden biridir. Öyküleri örtüktür ve bazen de tamamen ortaya serilmeden kalırlar; eldeki bir hatıra geçmişten bir anıyı uyandırır veya şimdiki zamandaki bir sır bir gazete kupüründen veya güvenilmez bir tanığın dudaklarından ortaya dökülüverir. Kimi zaman anlatıcının anlattığı bir olayın daha sonra başka bir karakter tarafından anlatıldığı ve hikâye anlatımı eyleminin kendisine ışık tuttuğu olur. Munro, yazı tarzının "doğal" olduğunu fakat doğuştan gelen kolay bir beceri olmadığını açıklamıştır. Yazar elle yazdığı notları temize çekip daktilo ettikten sonra yaşamın inceliğini ve karmaşıklığını kristal bir düzyazıda yakalayıncaya kadar metin üzerinde çalışır.

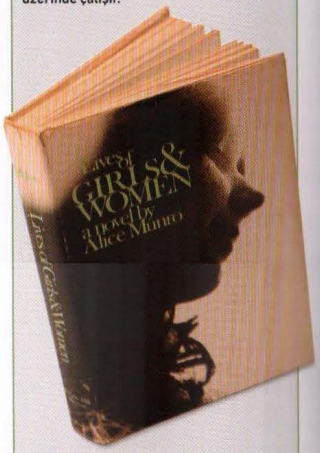

GENÇ KIZLARIN VE KADINLARIN HAYATLARI, ALICE MUNRO

▷ **KANADALI ÇEHOV**
Alice Munro, 82 yaşında Nobel Edebiyat Ödülünü aldı; bu ödülü alan sadece on üç kadından biridir. Öyküleri az eylemin olduğu ama fazla şeyin ele verildiği Çehov'unkilere benzetilir.

Nevâl es-Sâdevî

1931, MISIRLI

Nevâl es-Sâdevî, ömrünün büyük kısmını Arap dünyasında kadınların gördüğü baskıya ışık tutmaya, toplumsal cinsiyet ve sınıf meselelerinin üzerine gitmeye adadı. Yabancı ülkelerde övgüler alan yazara kendi ülkesinde zulmedildi.

Nevâl es-Sâdevî'nin yapıtlarının kökleri feminizme, siyasete ve Arap dünyasında bir doktor ve psikiyatrist olarak deneyimlerine dayanır. En bilinen romanlarından *Sıfır Noktasındaki Kadın* (1975), bir muhabbet tellalını öldürdüğü için ölüme mahkûm edilen gururlu ve suskun kalmayan Firdevs'in hikâyesini anlatır. Ortadoğu ülkelerinin çoğunda yasaklanmış olan roman, Mısır'ın nam salmış Kanatır Kadınlar Hapishanesinde idamı bekleyen bir kadınla yaptığı görüşmeye dayanıyordu.

Sâdevî, 1931'de, Nil kıyısındaki Kafr Thâlâ köyünde dünyaya geldi. Siyasal bilinci erken yaşlarında gelişti; otobiyografisinde, ninesinin ona "bir erkek çocuğu en az on beş kız çocuğuna bedeldir... Kız çocukları musibettir," dediğini yazar. Sekiz yaşındayken, Mısır'da dini ve toplumsal âdet gereği uygulanan kadın sünneti deneyimini yaşar bütün korkunçluğuyla. Daha sonra, "Oradaki ağrı, etimin derinlerinde bir apse gibiydi," diye yazacaktı ve yazılarında hep bu kötü geleneğin karşısında olur.

Doktor, feminist ve aktivist

Sâdevî, Kahire Üniversitesinde tıp eğitimi gördü ve psikiyatri alanında ihtisas yaptı. Mesleğini yürütmek için geri döndüğü köyünde kadınların gördüğü eziyetlere birinci elden tanık oldu ve ilk romanı *Bir Kadın Doktorun Hatıraları*'nı (1958) yazdı. 1963'te Mısır Halk Sağlığı Direktörü olarak atandıysa da kadın sünneti ve baskıcı uygulamaları eleştirdiği *Kadınlar ve Seks* (1972) kitabının yayımlanmasından sonra görevine son verildi.

Sâdevî, 1981 yılında Mısır Cumhurbaşkanı Enver Sedat'ı eleştirmesinden sonra "devlete karşı suç" işlediği gerekçesiyle Kanatır Kadınlar Hapishanesinde yattı. Burada, içeri gizlice sokulan bir kaş kalemiyle tuvalet kâğıtlarını kullanarak *Kadınlar Hapishanesinden Hatıralar* kitabını yazdı. Üç ay sonra, Sedat'ın suikasta uğramasının ardından serbest bırakıldı.

Artan baskı ve ölüm tehditleri Sâdevî'nin ve o zamanki eşinin Mısır'ı terk ederek ABD'ye gitmelerine neden oldu; Sâdevî orada çeşitli üniversitelerde görev yaptı. 1996 yılında Mısır'a döndü; ülkesinde yazmayı ve siyasal olarak aktif olmayı sürdürdü. Son yapıtları arasındaki *Zeyna* (2009) romanında, iki kadının farklı şekillerde ataerkil baskının kurbanı olan iki kadının, Bodur ile terk edilen kızı Zeyna'nın hayatlarını anlatır.

BAĞLAM

Siyasi faaliyet

Nevâl es-Sâdevî, kadın sünnetine ve Arap dünyasında erkeklerin kadınlara yaptığı diğer eziyetlere karşı bıkmadan usanmadan mücadele verdi. 1979-80'de Birleşmiş Milletler'in Afrika ve Ortadoğu Kadın Programı Danışmanı olarak görev yaptı. Siyasal İslama karşı çıktı; Arap ülkelerinde kadınların ikinci sınıf vatandaş konumunda tutmak için el ele vermiş güçler olarak gördüğü Batı emperyalizmine ve sınıf yapısına karşı sesini yükseltti. 2011 yılında Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek'in düşmesiyle sonuçlanan Kahire'nin Tahrir Meydanı'ndaki protestolara katıldı.

POLİS ZULMÜNE KARŞI BİR PROTESTO OLARAK KIVILCIMLANAN MISIR DEVRİMİ SIRASINDA TAHRİR MEYDANI'NDA BİR KADIN GÖSTERİCİ

> "Elime **kalem** alıp **yazdığımdan** beri **tehlike, hayatımın** bir parçası oldu. **Yalanlardan** oluşan bir dünyada **gerçek** kadar **tehlikeli** bir şey yoktur."
>
> NEVÂL ES-SÂDEVÎ

▷ **BİR FENOMEN**

Nevâl es-Sâdevî verimli bir yazar ve ateşli bir aktivisttir. Sürekli ve resmi sansüre karşın elliden fazla kitap yayımlayan yazar yakın tarihlerde yaptığı bir konuşmada "Yaşlandıkça daha da radikalleşiyorum," diyecekti.

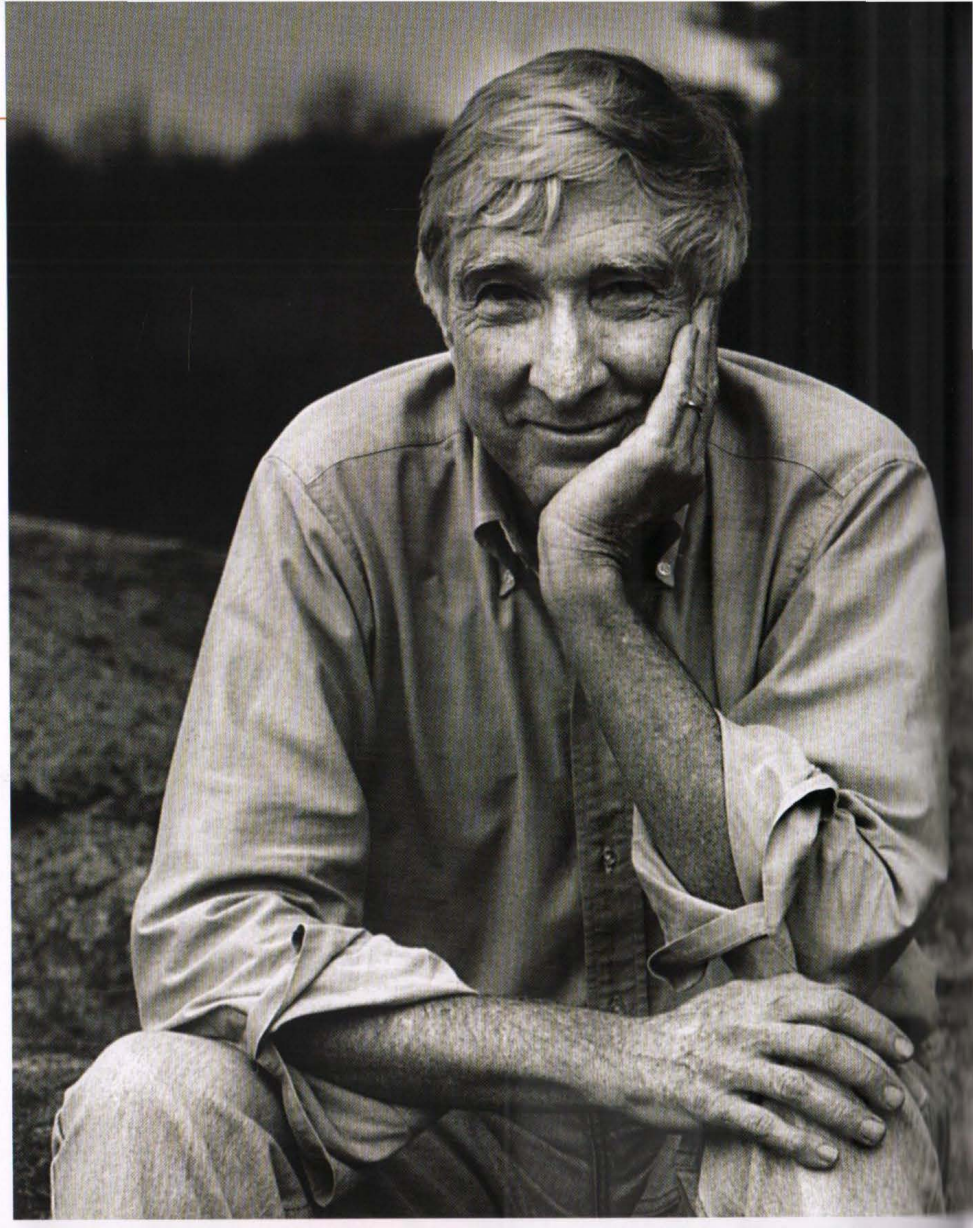

▷ **JOHN UPDIKE, 1991**
Updike, bu fotoğrafının çekildiği sıralar 1977'de evlendiği ikinci eşi Martha Ruggles Bernhard'la birlikte Beverly, Massachusetts'de yaşıyordu.

John Updike

1932–2009, AMERİKALI

Olağanüstü verimli bir öykü yazarı ve romancı olan Updike bütün kariyeri boyunca mesleğinin doruğunda kaldı. Onun mahareti günlük hayatı ince, keyif verici ve insana yeni bir ufuk kazandıran bir dille anlatmasıydı.

"Tek görevim, **bana göründüğü şekliyle gerçekliği anlatmak, sıradan** olana **hak ettiği güzelliği** kazandırmaktır."

JOHN UPDIKE, *İLK HİKÂYELER*

John Updike 1932'de Reading, Pennsylvania'da doğdu. Ailesi yoksul olsa da, okulda parlak bir öğrenciydi; Harvard'dan burs kazandı ve orada *Harvard Lampoon* adlı mizah dergisinin editörü oldu. Aslında karikatürist olmak istiyordu ama bu yola baş koymasına gerek kalmadan, yazar olarak iyi para kazanmaya başlamıştı bile.

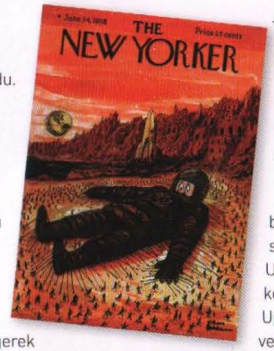

◁ ***THE NEW YORKER***
Updike, hayatı boyunca *The New Yorker* dergisine düzenli olarak kurmaca, şiir, deneme ve eleştiri yazıları yazdı.

1950'lerin ortalarında Updike artık evliydi ve hamile eşiyle birlikte kısa bir süre New York City'de yaşadı. Saygın *The New Yorker* dergisinin genç yazarlarından biriydi ve yazılarının editörlüğünü aralarında J.D. Salinger, Eudora Welty ve John Cheever da olmak üzere çok sayıda 20. yüzyıl yazarının kariyerlerine destek olmuş efsane William Maxwell yapıyordu. Updike, 1957 yılında kendisini ait hissettiği taşraya taşındı. Ipswich, Massachusetts'e yerleşti; oradaki çalışkan, kiliseye giden orta sınıf banliyö insanları sonraki yıllarda Updike'in romanlarının konusu olacaklardı. Updike öyle verimliydi ve yazdıkları öyle rağbet görüyordu ki, daha yirmi dört yaşında ailesini geçindirecek duruma gelmişti.

Taşranın günlük tarihi

Updike, 1959'da ilk romanı *Düşkünler Evi Panayırı*'nı yazdı; bu kitabını onu ABD'nin en önde gelen yazarları arasına sokacak *Tavşan* serisinin ilki olan ve bugün hâlâ birçoklarınca yazarın en iyi kitabı olarak görülen *Tavşan Kaç* izledi. Dört romandan ve bir kısa romandan oluşan bu seri, Brewer, Pennsylvania'da yaşayan sıradan bir orta sınıf karakterini, Harry "Tavşan" Angstrom'u avare gençlik günlerinden zengin (ama mutsuz ve doyumsuz) orta yaşlarına ve ölümüne kadar izler. Seriye ayrıksılığını kazandıran şey, Updike'ın sıradan yaşama dair her ayrıntıyı güzellik ve önem katarak parlaklaştıran olağanüstü zengin dilidir. Ayrıca serinin dikkati çeken bir başka yanı da, kabaca on yıllık aralarla yazdığı kitaplarındaki karakterle aynı oranda yaşlanıyor olmasıdır. Updike'a iki Pulitzer Ödülü kazandıran bu seri (1961-2000), ABD'de savaş sonrası yaşanan ekonomik canlanmanın göbeğindeki yalnızlığa, kararsızlığa ve yılgınlığa dair sanatsal bir anıttır.

John Updike, *Çiftler* (1968) romanında, 1950'lerde Hıristiyan ahlakının çöküşünü ve 1960'larda yaşanan cinsel devrimin toplum üzerindeki etkilerini yansıtır. Kitap, cinselliği varoluşsal korkularını maskelemek için kullanan taşralı üst düzey meslek sahibi bir grup insan arasında zina ve uçkur ilişkilerine dair ayrıntılı (ve bazı eleştirmelere göre fazlasıyla süslü) anlatımıyla tartışma yarattı.

Updike yaşlandıkça verimliliğini ve merakını hiç kaybetmedi; ileri yaşlarında çeşitli konuları denedi ve Afrika'da diktatörlük (*Darbe*, 1978), gelecekteki bir kıyamet sonrası (*Zamanın Sonuna Doğru*, 1997) ve Hamlet'e bir ön bölüm (*Gertrude ve Claudius*, 2000) ele aldığı konulardan sadece birkaçıdır. Updike hastanede akciğer kanserine karşı verdiği mücadelede yenik düşerek öldü.

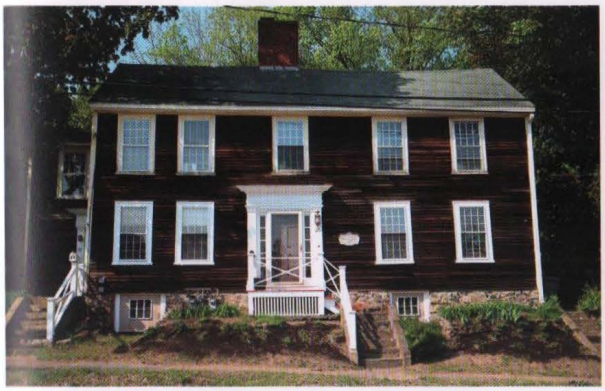

◁ **POLLY DOLE EVİ**
Ipswich, Massachusetts'teki, bazı parçaları 1680 yılından kalma bu büyüleyici tarihi ev, John Updike'la ilk eşi Mary'nin dört çocuklarını yetiştirdikleri yerdir. Çift, 1974'te boşandı.

BAĞLAM

Müdavim karakterler

John Updike ve çağdaşı Philip Roth (o da "öteki beni" Nathan Zuckerman'a dair dokuz roman yazdı) gibi romancılar, bir kahramanı takip eden bir dizi kitap yazmakla ünlendiler. Böyle seriler, yazara bir karakterin, tek bir kitapta mümkün olmayacak şekilde zaman içindeki gelişimini gösterme, değişen siyasal ve sosyal manzarayı irdeleme olanağı sağlıyordu. Üstelik tanışıklığı ticari avantaj sağladığı da açık: Okuyucular, bir karakterin gelişimini izlemeyi severken yazarlar da aynı temalara geri dönmekten hoşlanıyorlardı. Updike için, *Tavşan* hakkında yazmak "on yılda bir eve gelmek, ziyaret etmek" gibi bir şeydi.

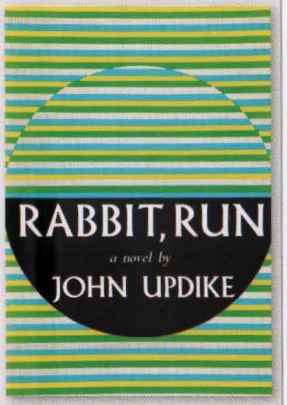

TAVŞAN KAÇ, İLK BASKI

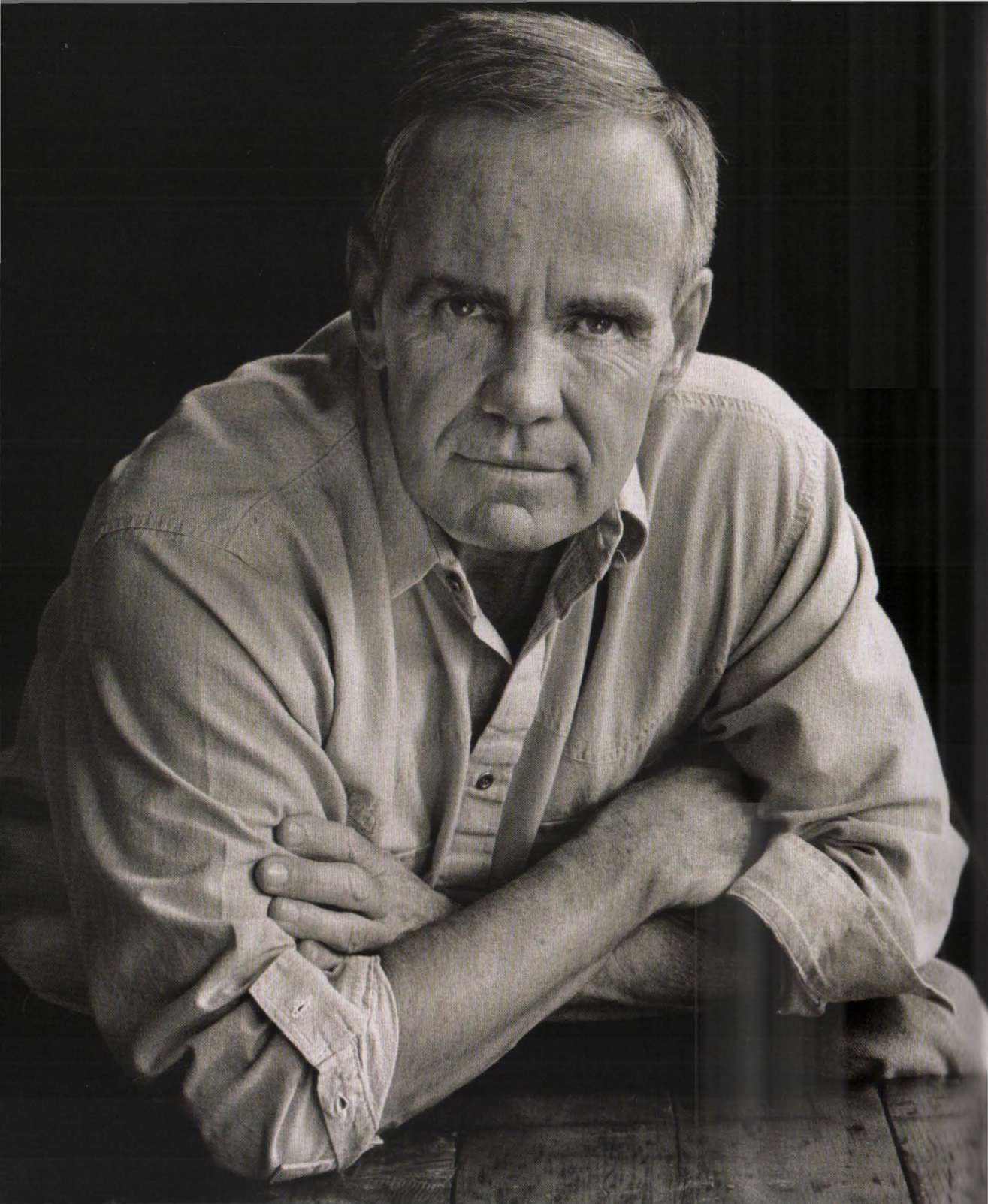

Cormac McCarthy

1933, AMERİKALI

McCarthy, ABD'nin en gizemli yazarlarından biri olmasının yanı sıra yaşadıkları amansız coğrafyada hayatta kalma mücadelesi veren insanlara dair kasvetli ve güçlü romanlarıyla da en sevilen yazarlarından biridir.

Cormac (asıl adıyla Charles) McCarthy, Rhode Island'da doğduysa da Knoxville, Tennessee'de büyüdü. Babası Tennessee Vadisi İdaresinde çalışıyordu ve işinin bir parçası da baraj suyunun basılabilmesi için yöre insanlarını nesiller boyunca yaşadıkları dağlık alanlardan çıkarmaktı. Bu kırsal yöre insanlarına hayranlık duyan ve kendini onlara yakın hisseden genç McCarthy bundan etkilenmiş olmalı ki bu insanların yaşamları ve durumları ilk dört romanına esin kaynağı oldu.

Amerikan Gotiği

McCarthy, 1950'lerde Tennessee Üniversitesine gitti ve ardından dört yılını ABD Hava Kuvvetlerinde geçirdi. Sonunda okulu bırakıp yazarlığı denemeye karar verdi. 1965'te *Meyve Bahçesi Bakıcı*'sıyla başlayan ilk dört romanı iyi eleştiriler alırken McCarthy'ye yoluna yazar olarak devam edebilmesini sağlayacak kadar ödül ve burs kazandırdı. Ele aldığı konular çoğunlukla çocuk cinayeti, ensest ilişki, ceset tacizi ve ölüsevicilik gibi nahoş şeylerdi. Kitaplarının hiçbiri ikinci baskı yapmadığı için McCarthy genellikle parasızlık çekiyordu. 1980'lerin ortalarında, artık iki evliliği geride bırakmış olan McCarthy, yazarlığında ulaştığı yeni bir olgunluğu işaret eden yarı tarihsel ve aşırı şiddete dayalı "anti-Western" *Kan Meridyeni* için ihtiyaç duyduğu materyalleri daha iyi araştırabilmek için El Paso, Texas'a gitti. *O Güzel Atlar*'ın (1992) başarı kazanıp Ulusal Kitap Ödülü almasıyla düze çıktı. Bu roman, ABD'nin güneybatısı ile Meksika'da ergenleşen iki gencin yaşamlarının haritasını çıkaran *Sınır Üçlemesi*'nin birinci kitabıydı.

McCarthy'nin karakterleri, acımasız bir dünyada mücadele eden ve aynı ölçüde kasvetli bir coğrafyanın ortasında içlerindeki kötülük potansiyeliyle yüzleşen erkeklerdir.

William Faulkner ve Flannery O'Connor gibi onun da Güney Gotiği türüne ciddi katkısı olduğuna inanılır. McCarthy, Amerikan Western türüne de karanlık bir boyut kazandırmıştır.

Üçüncü eşi Jennifer Winkley'le 1997 yılında evlenen yazarın bir oğlu (kendisinin ikinci oğlu) oldu. McCarthy, kıyamet sonrası bir coğrafyada oğluyla birlikte yolculuk eden bir adamın hikâyesini anlattığı ve çoksatanlar arasına giren *Yol* romanını yazmasını baba olmasına borçlu olduğunu söyledi.

◁ **CORMAC McCARTHY**
Münzevi yazarın bu fotoğrafı 1991 yılında çekildi. McCarthy nadiren insan içine çıkar; 2007 yılında *Oprah Winfrey Show* programına çıkması yazın dünyasını şaşkına çevirmiştir.

△ **GÜNEY TARZI**
McCarthy, çarpık ahlak anlayışını sergileyen ve değişmez şekilde ABD'nin güney eyaletlerinde geçen anlatılarıyla ünlüdür. Yazar, bu coğrafyadan yararlanarak ABD folklorundaki geleneksel kahraman kovboy simgesini altüst eder.

ÜSLUP
Noktalama budaması

Diyaloğu belirten konuşma çizgilerini kullanmaktan uzun zamandır sakınan Cormac McCarthy'nin romanlarında kimin konuştuğu nadiren belirtilir. İşin aslı, yazar noktalama işaretlerinden mümkün olduğunca kaçınır. Bu anlamda, William Faulkner ile James Joyce'ın ayak izlerini takip eder. McCarthy'ye göre, "sayfayı bu tuhaf minik işaretlere boğmanın âlemi yok... zaten doğru dürüst yazarsanız noktalama işaretlerini kullanmak zorunda kalmazsınız." Dolayısıyla, onun basılan kitaplarında sayfalar sade ve az görünür. Bu yazınsal tercih, genellikle, McCarthy'nin yapıtlarındaki sert ve çarpıcı coğrafyayı, hatta belki de hikâye anlatımındaki iyice budanarak elde edilmiş yalınlığı ve acımasızlığı da yansıtır.

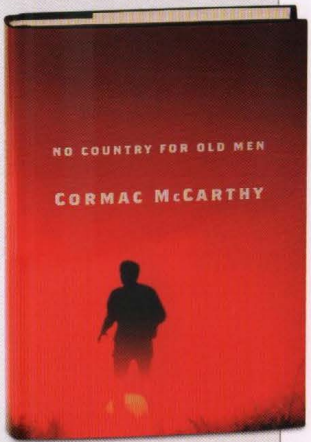

İHTİYARLARA YER YOK (2005) McCARTHY'NİN ÜSLUBUNU ÖRNEKLER

"**Benim için mükemmel gün**, önümde **boş** bir **kâğıtla** odamda oturmaktır. Bir **cennettir** bu. **Altın** gibidir ve **başka her şey zaman kaybından** öte bir şey değil."

CORMAC McCARTHY

Seamus Heaney

1939–2013, İRLANDALI

Modern çağın büyük ağıt şairlerinden Heaney edebiyat eleştirmeni ve çevirmen olarak da ünlüdür. Antik metinleri, Kuzey İrlanda meselesini ve aşkın türlü hallerini kurcalayan çalışmaları evrensel çekiciliğe sahiptir.

△ **DERRY VE FOYLE IRMAĞI**
Kuzey İrlanda, Heaney'nin yaşamına ve yapıtlarına fon oluşturur. Aile sevgisinin huzurla sarmaladığı çocukluğu bölge insanlarına göbeğinden bağlıydı.

Seamus Justin Heaney 1939'da doğdu; sığır tüccarı Patrick ile eşi Margaret'ın dokuz çocuğunun en büyüğüydü. Kırsal Kuzey İrlanda'nın Derry bölgesindeki aile çiftliğinde bir Katolik olarak yetişti ve eğitim hayatına yaşadığı Bellaghy köyünün yakınındaki Anahorish İlkokulunda başladı. Daha sonra bu okulun aşıladığı değerleri takdir edecek ve okulun "teneke barakalarında" eğitim görmüş olmaktan gurur duyduğunu ifade edecekti. Derry'li hemşerileri ondan "mütevazı Bellaghy'li adam" diyerek övgüyle söz ediyorlar.

Heaney'nin çocukluğunun yanı sıra yerel halkın değerlerine ve geleneklerine dayanan şiirlerinin çoğu geçmişe hürmet paydasında buluşur ve genellikle var oluşun mikro ayrıntılarına odaklanmışlardır. Sözgelimi, "Güneş Işığı" şiirinde teyzesinin ekmek yapışını ve "Dökümhane"de köy nalbantının çalışmasını (ki şairin sanatına dair bir eğretilemedir) anımsar. Gelgelelim, II. Dünya Savaşı sırasında yetişen bir delikanlı olarak, Bellaghy'nin güvenli ve senli benli yaşamdan çok daha farklı bir dünyayı işaret eden yakınlarındaki Amerikan üssünde gerçekleştirilen manevralara da tanık oluyordu. Bunlar Heaney'nin kişisel, kültürel ve ulusal coğrafyasını oluşturan ve ardından şiirini besleyen ilk etkilerdi.

Cennet ve cehennem

Heaney, 1951 yılında evinden altmış beş kilometre uzaktaki bir Katolik yatılı okuluna burs kazandı. Orada, bir şair olarak gelişmesine payanda olan Latince ve İrlanda dillerini öğrendi. Evinden bu ilk ayrılışı "çiftlik işlerinin dünyasından eğitim cennetine" geçiş

BAĞLAM

Sorunlar başlıyor

1960'ların sonlarında, Kuzey İrlanda'da politik durum patlamaya hazırdı; Katolik aşırılıkçılar Birleşik İrlanda Cumhuriyeti kurmak için İngiliz hakimiyetine karşı mücadele etmeye hazırlardı. Ulster Bölgesi Kraliyet Polis Teşkilatından polisler, 5 Ekim 1968'de Derry'de yapılan bir sivil haklar yürüyüşünün devam etmesini engelleyince birçok protestocu yaralandı. 1970'lerde, ittifakçılar (İngiliz hakimiyetini destekleyenler) ile Katolik cumhuriyetçiler arasındaki düşmanlık tırmanınca, Heaney *Kışı Geçirmek* (1973) ve *Kuzey* (1975) kitaplarındaki şiirlerde çoğunlukla şiddete varan bu kavgayı daha geniş tarihsel bir bağlamda sergilemeye başladı.

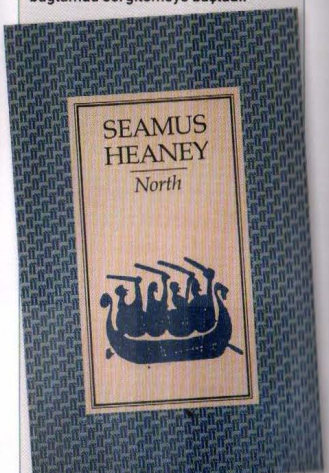

SEAMUS HEANEY'NİN ŞİİR KİTABI *KUZEY* (1975)

"Ve **şair kelime zulasından tuhaf bir masal** çıkarır/ kösteklenmiş bir **hayata** ve bir **aşka dair.**"

SEAMUS HEANEY, "İNGİLİZ DİLİNDEKİ ÇALIŞMALARI ÜZERİNE"

▷ **SEAMUS HEANEY, 1995**
Sevilen ve sosyal biri olan Heaney karizmatik bir hoca ve konuşmacıydı; kendi şiirlerini mükemmel okuyan biriydi. Bu fotoğrafı, Nobel Edebiyat Ödülünü aldığı yıl çekildi.

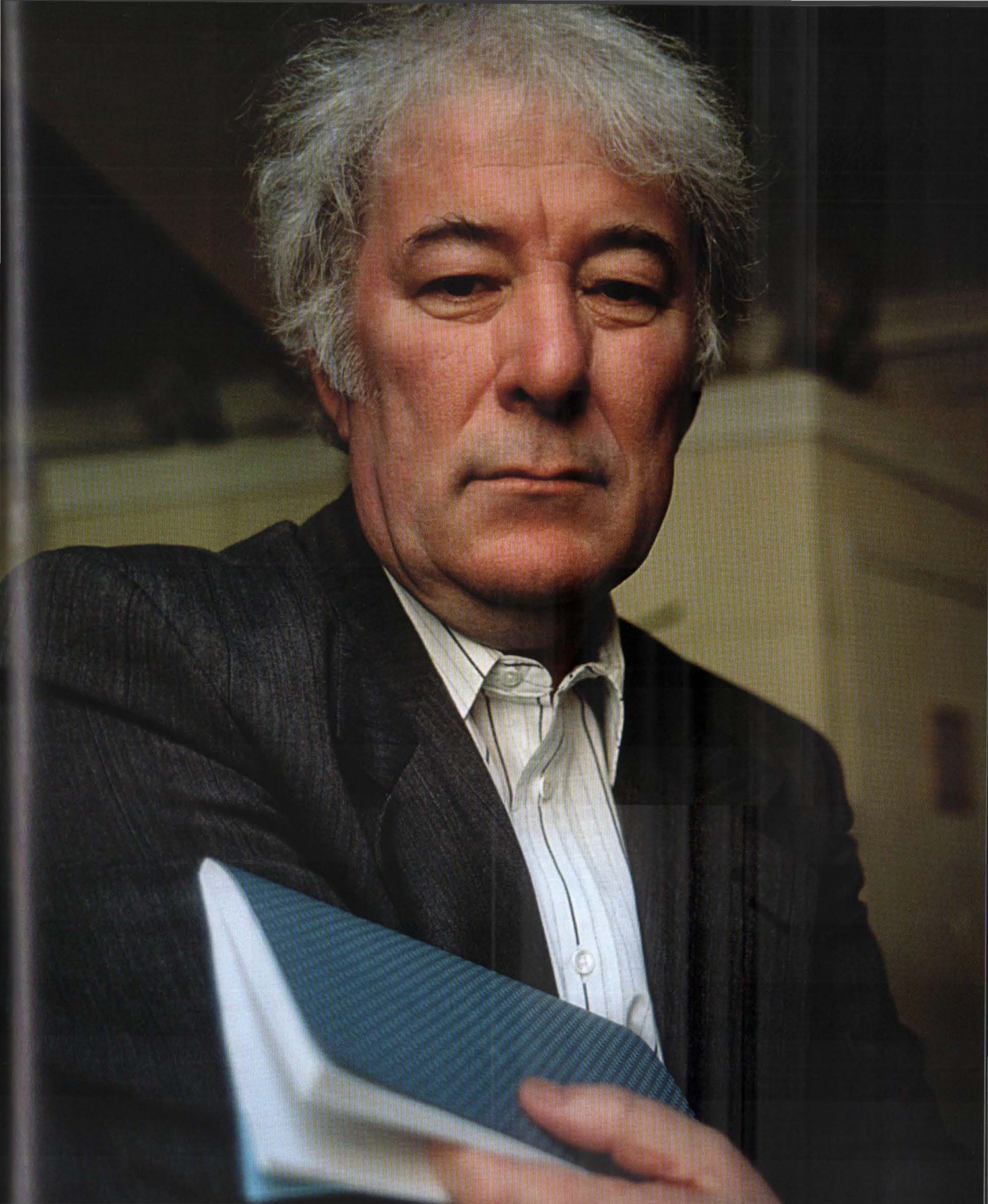

BAĞLAM

Yazınsal İşbirliği

Heaney'nin edebiyat çevresinde Derek Walcott, Robert Lowell ve Joseph Brodsky gibi çok sayıda ünlü isim vardı. Ama o özellikle İngiliz yazar Ted Hughes'la (1930-1998) yakın çalıştı. Savaşın yarattığı zulüm Heaney için olduğu gibi Hughes'un da şiirlerinin çoğuna karakter kazandıran olgudur. İki şair birlikte *Envai Çeşit* (1982) ve *Okul Çantası* (1997) isimli şiir antolojilerini derleyip yayına hazırladır; bu eklektik, kısa ve öz İngilizce şiir derlemeleri dünyanın her yerinde şiir eğitimcileri tarafından yaygın şekilde kullanıldı.

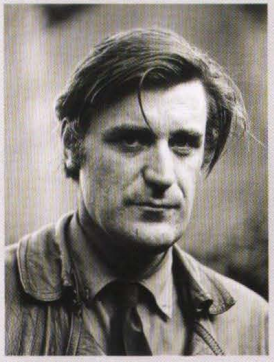

TED HUGHES, 1970

△ **STREETS OF DERRY, AUGUST 1975**
Silahlı ve kalkanlı işgalci İngiliz kuvvetleri, Kuzey İrlanda'da şiddetin doruğa çıktığı 1970'lerde Derry sokaklarını kontrol altına almaya çalışıyorlardı.

olarak nitelendirecekti. Okula başlamasının üzerinden çok geçmeden dört yaşındaki kardeşi Christopher bir araba kazasında öldü. Heaney, bu acı kaybını "Sömestr Tatili" şiirinde yalın dizelerle dile getirir: "Dört ayaklı bir kutuda yatıyor, sanki karyolasında/Yok gösterişli yaraları, tampon fırlatmış öteye/Dört ayaklık bir kutu, her yıla bir ayak."

Heaney okuldan ayrıldıktan sonra Belfast'taki Queen's Üniversitesinde okudu ve İngilizcede birinci oldu. Şehirde kalan Heaney St Joseph'te (şimdi University College'a dahildir) öğretmenlik eğitimi aldı ve ardından St Thomas Ortaokulunda öğretmenliğe başladı. Dönemin tanınmış İrlandalı yazarı Michael McLaverty okulun başöğretmeniydi. Heaney'ye rehber oldu (şair "Babalık" şiirini McLaverty'ye ithaf etmiştir) ve onu aralarında Patrick Kavanagh'ın da bulunduğu bir takım şairlerle tanıştırdı. Heaney, Belfast'ta ayrıca Grup adıyla bilinen bir yazarlar atölyesini keşfetti. Queen's Üniversitesinde öğretmen Philip Hobsbaum'un kurduğu atölyede, aralarında özellikle Ted Hughes'un "Lupercal" (1960) şiiri başta olmak üzere diğer çağdaş şairlerin şiirlerini inceliyorlardı.

Tanrıdan Mektup

1962'de Heaney artık kitabı yayımlanmış bir şairdi. Sonraki birkaç yıl Irish Times ve New Statesman gibi önde gelen çeşitli yayınevleri Heaney'nin çalışmalarını yayımladır. Ama 1964 yılı asıl önemli dönüm noktasıydı; tanınmış İngiliz yayınevi Faber & Faber'ın müdürlerinden, Kuzey İrlanda doğumlu Charles Monteith, Heaney'ye bir mektup yazarak çalışmalarını görmek istediğini söyledi. Bu istek karşısında afallayan Heaney için bu "Tanrı Baba'dan mektup almak gibi" bir şeydi. Faber, iki yıl sonra Heaney'nin ilk büyük şiir derlemesini, *Bir Natüralistin Ölümü* (1966) adıyla yayımladı. Heaney, bu kitabıyla, aralarında Somerset Maugham Ödülü ve Geoffrey Faber Ödülünün de yer aldığı dört ödül kazandı. Heaney, kitabını 1965'te evlendiği Marie Devlan'a ithaf etti. Kitaptaki otuz dört şiir konu olarak aşktan ve birlikte bir hayat beklentisinden çocukluğa, aileye, doğaya, kırsal İrlanda'ya ve savaşa kadar uzanıyordu.

BAŞYAPITLARI

1966
Heaney'nin ilk şiir kitabı bir *Natüralistin Ölümü* yayımlanır yayımlanmaz iyi eleştiriler aldı.

1975
Kuzey yayımlandı. Heaney'nin, Kuzey İrlanda'daki şiddete ve siyasi karışıklığa gönderme yapan ilk kitabıdır.

1980
Heaney'nin ilk düzyazı metinleri *Takıntılar*'da Yeats, Wordsworth ve Hopkins hakkında denemeler yer alır.

1984
Heaney, *İstasyon Adası* adlı şiir kitabına, geçmiş ve şimdiki zamanın olayları arasındaki ilişki üzerinde yoğunlaşır.

2000
Heaney'nin Anglo-Sakson destanı *Beowulf* çevirisi yayımlanır. Bu çevirisi çeşitli saygın ödüller kazanır.

2004
Heaney, yazdığı iki oyundan ikincisi olan *Teb'de Defin*'de Te'li hükümdar Kreon ile ABD'li George W. Bush'u karşılaştırır.

2010
Heaney'nin son şiir kitabı *İnsan Zinciri* yayımlanır. Birçok kişiye göre, Heaney'nin en iyi şiirlerinin bazıları bu kitaptadır.

"İki parmağımın arasında duruyor **kısa kalem;** bir **silah** kadar **rahat.**"

SEAMUS HEANEY, "KAZI"

1960'ların sonlarında Kuzey İrlanda'da düşmanlıklar tırmanınca Heaney'nin şiirleri daha siyasi hale gelerek İngiltere'nin ülkesindeki varlığına karşı daha eleştirel bir karakter kazandı ve bakışını giderek anayurdunda yaşanan karmaşaya ve şiddete yöneltti (sayfa 318'deki kutucuk).

Heaney zaman zaman Kuzey İrlanda'nın sözcüsü olmasıyla ilgili ikircikliğini ifade etmiş olsa da, şiirleri canların kaybedilmesinin trajedisini ortaya koyar, bizi analize ve yoruma davet eder. Şair sıradan hayata alkış tutma hakkını savunarak ev yaşamına ve yöre coğrafyasına dair şiirler yazmayı da sürdürdü.

İç kargaşadan kaçış

Heaney, 1970 eğitim yılında Kaliforniya Üniversitesinde ders vermek için ailesiyle birlikte ABD'ye giderek Kuzey İrlanda'daki kargaşadan bir süreliğine uzaklaştı.

Eylül 1971'de Kuzey İrlanda'ya geri döndüğünde, önemli bir adım atarak Belfast'taki Queen's Üniversitesinden istifa edip İrlanda Cumhuriyeti'ne, Glanmore, Wicklow'da bir zamanlar oyun yazarı J.M. Synge'in evi olan mülke taşındı. *Kuzey* (1975) isimli şiir kitabının sonunda bu durumu, "Katliamdan kaçtım," şeklinde açıklar. Heaney bu uzak yerden hoşlandı. Glanmore, Heaney için neredeyse bir ilham perisine dönüştü: Orada telefonu olmadan yaşıyor ve genellikle gecenin geç saatlerine kadar transa girmiş gibi yazıyordu.

Heaney'nin sonraki şiir kitabı *Saha Çalışması* (1979) bazı eleştirmenlerce siyasal bağlılıktan uzaklaşma olarak görülürken, Amerikalı şair Joshua Weiner gibi başkaları da bunu "bağlı kalacağına ilişkin sadakati güçlendiği ama bir tutum benimsemek yerine sorular sormak gibi daha geniş bir perspektiften bakma" şeklinde yorumluyordu.

1970'lerin sonlarında Heaney artık dünyada, özellikle de ABD'de kabul görmüş bir şairdi. 1979 yılında Harvard Üniversitesinde bir sömestr şiir dersi verdi. Ayrıca New York'taki iki üniversiteden fahri doktora kazandı. 1981 yılında Harvard'a döndü ve 1997 yılına kadar her yıl bir sömestr ders verdi.

Bunların yanı sıra Heaney, Dublin'deki Yeats ve Abbet Tiyatrosu geleneğini izleyerek, Derry'de Field Day Tiyatro Topluluğunu kurmak için oyun yazarı Brian Friel ve oyuncu Stephen Rea ile çalıştı. İki yıl arayla annesini ve babasını kaybedince şiirlerinde hüzne yöneldi. *Alıç Feneri* (1987) kitabında, merhum annesine ithaf ettiği "Açılmalar" isimli bir sone dizisi vardır. *"Yoldan Çıkmış Sweeney"* kitabı, Heaney'nin İrlandacadan çevirdiği şiirlerden oluşur. Şair, ödül kazanan Beowulf (2000) çevirisiyle geçen yüzyılı başarıyla noktaladı; çevirisi, bir başyapıt, destanın ezber bozan modern bir versiyonu olarak görüldü.

Jüri üyelerine göre "lirik güzelliğe ve etik derinliğe sahip şiirleri" ve 1995 Edebiyat Ödülünü kazandırdı. İrlandalı Yeats, Shaw ve Beckett'tan sonra bu ödülü kazanan dördüncü yazar olarak yaptığı ödül kabul konuşmasında, kendisini "sıradağların eteklerindeki küçük bir bayıra benzetti". Ertesi yıl, *Su Terazisi* adlı kitabıyla Whitbread Yılın Kitabı Ödülüyle onurlandırıldı.

Heaney'nin geç dönem şiirleri faniliğe dairdi. Vergilius'un *Aeneas*'ına düzenlemeler yaparak yer verdiği *Bakış* kitabında ahirete gönderme yaparken, "Olsun, gün ağardığında tepemde, kaçana yetişeceğim." 2006 yılında onu "eşiğe" getiren inme, şaire son kitabı *İnsan Zinciri* (2010) için esin kaynağı oldu. Heaney, 74 yaşında Dublin'de öldü ama Belleghy'ye, "Kazı" şiirinde babasının ve dedesinin üzerinde ter döktüğü topraklara gömülmesini vasiyet etti.

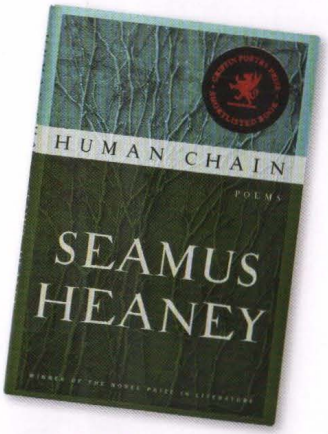

△ **İNSAN ZİNCİRİ**
Heaney, iki kere kıl payı kaçırdığı İngiltere'nin en saygın şiir ödüllerinden Forward Poetry Ödülünü nihayet son şiir kitabı *İnsan Zinciri* ile kazandı.

▽ **HEANEY'İN BELLAGHY'DEKİ MEZARI**
Şairin mezar taşında "Çakıllı Yollar" (1992) şiirinin bir dizesi yazılıdır: "Aklına yatmasa da, eteklerin zil çalsın". Heaney, Nobel Ödülünü kabul konuşmasında da bu dizeleri okudu.

J.M. Coetzee

1940, GÜNEY AFRİKALI

Yazar, dilbilimci, deneme yazarı ve çevirmen Coetzee, roman yazımını yeni imgesel boyutlara taşıyan sürükleyici ve çapraşık yapıtlarıyla Nobel Ödülü de dahil çok sayıda edebiyat ödülü kazandı.

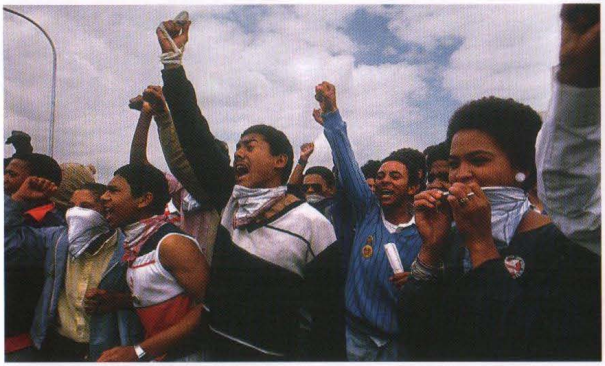

◁ **CAPE TOWN ÜNİVERSİTESİ, 1985**
Üniversiteye kabulde ırk ayrımının gözetilmesi de dahil ırkçı rejimin dayattığı kısıtlamalara karşı bir protesto yürüyüşüne katılan öğrenci ve öğretmenler.

Şimdi yetmişli yaşlarını süren John Maxwell Coetzee, Güney Amerika'nın en ünlü yazarıdır ve bu ününü kurmaca, deneme ve otobiyografi arasındaki ayrımları bulanıklaştıran bir dizi romanıyla kazandı. Bu ününe karşın kapalı kutu gibidir ve kendi hayatıyla ilgili bilgiler, hepsi üçüncü tekil kişi olarak kaleme alınmış kurmacayla karışık üç otobiyografik anlatıyla sınırlıdır denebilir: *Çocukluk: Taşra Hayatından Manzaralar* (1997), *Gençlik* (2002) ve *Yaz Zamanı* (2009).

Coetzee, Avrupa asıllı Güney Afrikalı babası Zacharias (Jack) ile annesi Vera'nın oğlu olarak 1940 yılında dünyaya geldi. Avukat babasının görevini suiistimali ve alkolikliği aileyi karmaşaya ve yoksulluğa sürükledi. Baba II. Dünya Savaşı'nda uzaklardayken, öğretmen anne Vera peş peşe taşınıp durdukları geçici evlerde John ile erkek kardeşi David'e bakmak için didinip durdu. Jack'in eve geri dönüşü evdeki yoğun, anaerkil havayı her zaman dağıtırdı.

Eğitim yolu

Coetzee'ler, İngilizce konuşan liberal bir aileydi ve ırkçı yasalar uygulayan katı Güney Afrika devletiyle uyumlu oldukları söylenemezdi. Yine de toplumun işleyiş şeklini örtük de olsa bir şekilde kabul ediyorlardı; Cape Town'da yaşarlarken Eddie adlı yedi yaşında "renkli" bir çocuğu işe almışlardı. Western Cape'teki Worcester'ın kenar mahallelerinden birinde bulunan yeni bir siteye taşınmalarının tek avantajı amcasının Karoo Çölü'ndeki çiftliğine daha yakın olmalarıydı. Onun için özgürlük anlamına gelen bu yere ileride özlem duyacaktı.

Avrupa kültürü

Coetzee okuldayken yalnız bir öğrenciydi; İngilizceye dört elle sarıldı çünkü Afrikaan diliyle eğitim yapılan sınıflara verilmek istemiyordu. Gördüğü eğitim onda kalıcı bir iz bıraktı; 1990 yılında yazdığı *Demir Çağı* romanında, Afrikaner politikacıları "sınıfın en arka sırasında oturan kabadayılar, kafası ağır çalışan, sıska çocuklar, şimdi büyüyüp de ülkeyi idareye terfi etmişlerdi" diye betimler. Coetzee, Cape Town'daki bir Katolik ortaokulunda okuduğu sıralarda, Avrupa kültürüne olan tutkusunu beslemeyi sürdürdü ve kendisini modernist şairler T.S. Eliot ve Ezra Pound'a ve Bach'ın müziğine kaptırdı.

Coetzee'nin matematik ve İngilizce okuduğu Cape Town Üniversitesi, giderek sertleşen hükümete yönelik sol muhalefetin yuvasıydı. Coetzee

ÜSLUP

Postmodern anlatılar

Coetzee yazma yöntemini yeni anlatı ufukları ve biçimleri üretme çabası olarak açıklıyor. Onun anlatılarının ayırt edici yanı belirsizlik, anlam bulanıklığı ve dile yönelik postmodern yaklaşımdır. Kasıtlı olarak güvenilmez anlatıcıları bir hikâyeyi genellikle birbirine aykırı şekilde anlatırlar. Güney Afrika'da ırkçı rejim yıllarına ait edebiyat yapıtlarının çoğunun kökleri toplumsal gerçekçilik ve politikadan beslenirken, Coetzee bir "karşı tarih" hedefliyordu. Tarih, onun romanlarındaki şimdiye gölgesini vururken; otobiyografi, kurmaca ve denemelerle katmanlar oluşturarak zamanı ve mekanı aşan anlatılar yaratır.

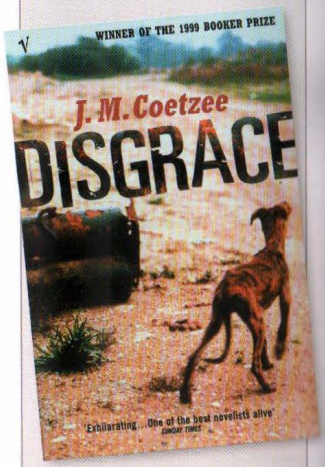

COETZEE'NİN *UTANÇ* ADLI ROMANININ İNGİLTERE BASKISI

▷ **J.M. COETZEE**
Coetzee; on üç roman, kurmacalaştırdığı üç cilt otobiyografi, yedi kısa kurmaca yapıtın yanı sıra yazın kuramı, eleştiri ve mektuplardan oluşan altı derleme yazdı ve Hollanda şiirinden çok sayıda çeviri yaptı.

"Korkarım, **kendi** kitaplarım üzerinde **konuşmamayı** kural haline **getirdim.**"

J.M. COETZEE

△ **COETZEE'NİN KAROO'SU**
Coetzee çocukluğunda Güney Afrika'nın Karoo bölgesinde uzun zamanlar geçirdi ve buranın kurak coğrafyasına derin bir sevgi besledi. Karoo, ücra bir çiftlikte yaşayan Avrupa kökenli Güney Afrikalı bir kadının hikâyesini anlattığı ikinci romanı *Ülkenin Kalbinde*'ye mekân oluşturur.

olaylara seyirci kalırdı, çünkü bir araya toplanmış insan yığınları onda "paniğe yakın bir şey" uyandırıyordu.

Coetzee'nin okuduğu üniversitedeki bir profesör, eski öğrencisini neredeyse varlığıyla yokluğu bir denebilecek kadar silik bir genç olarak hatırlıyor. Coetzee mezuniyet törenine katılmadı, zira zorunlu askerlik hizmetinden kaçmak için Southampton'a giden bir gemiye binmişti.

Londra ve ABD

Coetzee Londra'ya gittikten sonra, İngiliz modernist yazar Ford Madox Ford üzerine yüksek lisans tezini tamamlarken kısa bir süre bilgisayar programcısı olarak çalıştı. Coetzee, *Gençlik* adlı yapıtında gönül ilişkilerini hâlâ etkisini kaybetmemiş bir utançla dile getirirken, Cape Town'da tanıştığı tiyatro öğrencisi Philippa'dan ve onunla evlenmek için kısa süreliğine Güney Afrika'ya dönüşünden hiç bahsetmez.

ABD'de altı yıl süren okul hayatı ve öğretmenliği Coetzee'nin hayal gücünü ateşledi. Texas Üniversitesindeki doktora programında Germen dilleri, dilbilim ve Samuel Beckett'ın yapıtlarının bir bilgisayar analizi yer alıyordu. Evlenmemiş, bakire Magda'nın Güney Afrika'daki ücra bir çiftlikte geçen, kendi geçmişine dair birbirini tutmayan hikâyelerini anlattığı *Ülkenin Kalbinde*'de (1977) yer yer Beckett'ın mizantrop monologlarından yansımalar görülür.

Coetzee, Buffalo New York'taki üniversitede Güney Afrika Edebiyatı üzerine dersler vererek akademik çevredeki yaşamını sürdürdü. Çocukları Nicolas ve Gisela'nın doğduğu ABD'de kalmak istese de oturma başvurusu kısmen Vietnam Savaşı karşıtı bir gösteriye katıldığı için reddedildi.

Gönülsüz eve dönüş

Coetzee, 1971 yılında, elinde ilk romanı *Alacakaranlık Toprakları*'nın başlangıç pasajlarıyla birlikte, Güney Afrika'ya döndü. Bu kitabında, geçmişteki Güney

"Şimdi aramızda geçenler bir **parodiden** ibaret. Ben bir **hiyerarşi diline**, bir **bakış uzaklığının** diline doğdum. Bu benim **baba-dilimdi.**"

J.M. COETZEE, *ÜLKENİN KALBİNDE*

BAŞYAPITLARI

1974
Alacakaranlık Toprakları, bir Boer'in bir Hotanto kabilesinden aldığı öç alma hikâyesini Vietnam Savaşı'ndaki napalm bombardımanıyla yan yana getirir.

1977
Ülkenin Kalbinde, hiç evlenmemiş bir kadının cinselliğe ve ölüme dair fantezilerle adım adım deliliğe sürüklenişini anlatır.

1980
Barbarları Beklerken, adaleti ve terbiyeyi boşlayan rejimlerle suç ortaklığını inceler.

1983
Michael K. Yaşamı ve Yaşadığı Dönem, ölmekte olan annesini bir el arabasının içinde memleketine taşıyan bir adamın zorlu yolculuğunu izler.

1999
Utanç, karamsar hikâyesiyle, Güney Afrika'nın ilk serbest seçimlerinden sonraki ulusal iyimserliğe ters yönde seyreder.

2007
Kötü Bir Yılın Güncesi, yazarın profesörce düşüncelerini yaşlanmakta olan bir hocanın takıntılarıyla birleştirir.

Afrika'daki sömürgecilerin ahlaki çürümesiyle ABD'nin Vietnam'daki mezalimi arasında paralellik kuruyordu. Cape Town Üniversitesine öğretmen olarak girdi ve otuz yıllık meslek hayatının sonunda Edebiyat Bölümü Ordinaryus Profesörlüğü derecesine ulaştı. ABD'deki eğitimi ve öğretmen olarak paralı izinleri sırasında *Barbarları Beklerken* (1980) adlı romanını yazdı. Coetzee, belirtilmemiş bir zaman diliminde geçen bu romanında işkence, sorgulama ve şiddet temalarını ele alıyordu. Yazar, bu yapıtıyla James Tait Black Memorial Ödülünü alarak uluslararası tanınırlık kazandı.

Tarihin ötesi

Kılı kırk yaran bir ustalıkla kaleme aldığı bir dizi roman, Coetzee'yi ırkçılığın karşısındaki yazı cephesine yerleştirdi; hoş, o kendini bir eylemciden çok bir deneysel hikâye anlatıcısı olarak görüyordu. Romanlarının tarihten ayrı durmasını, sözgelimi sınıf mücadelesi ve ırk gibi dolaysız konulardan belli bir uzaklıkta kalmalarından yanaydı. Bu nedenle, işin garip yanı, diğer birçok modern Güney Afrikalı yazarın kitapları yasaklanırken, Coetzee'nin oldukça çetrefilli postmodern anlatıları kendisine bir ölçüde koruma sağlıyordu: Sansürcüler onun genelleştirilmiş mekânlarında cinsel veya siyasal bir suç bulmak için didindikten sonra onun "zor" kitaplarının halk tarafından rağbet görmesinin mümkün olmadığına karar verdiler.

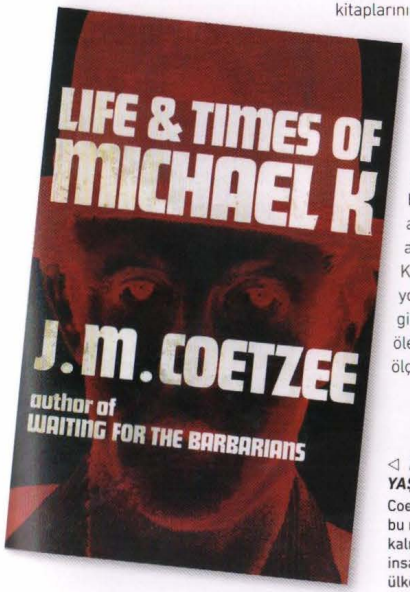

◁ ***MICHAEL K. YAŞAMI VE YAŞADIĞI DÖNEM***
Coetzee'nin 1983'te yayımlanan bu romanı, bir insanın hayatta kalma mücadelesini ve iç savaşla insanlıktan yoksunlaşmış bir ülkedeki onur arayışını anlatır.

Booker ödülleri

Coetzee, *Michael K., Yaşamı ve Yaşadığı Dönem* romanında, yarık dudaklı bir bahçıvanın hikâyesini anlatır; roman kahramanı, annesini bir el arabasıyla Karoo'ya geri götürmek için yola çıkar, tekrar tekrar hapse girdikten ve handiyse açlıktan ölecek hale geldikten sonra bir ölçüde özgürlüğe kavuşur.

Sert, içe işleyen ve insanı hayrete düşüren roman 1983 yılında Booker Ödülünü kazandı.

Coetzee'ye ikinci Booker ödülünü kazandıran romanı *Utanç* (1999), Güney Afrika'da ilk serbest seçimlerin yapılmasından beş yıl sonra yayımlandı. Kitap, dönemin ırkçı rejim sonrası "balayı" edebiyatının iyimserliğiyle taban tabana zıttı. Şiddete dayalı anlatısı bazı çevrelerce eleştirilse de hem geçmişin hem de bugünün utanç hallerini kurcalayan son derece dengeli bir yapıttır. Coetzee, kitaplarının anlamı konusunda sorulan soruları yanıtlamayı defalarca reddettiği için gazeteciler ve eleştirmenler cephesinde iyi bir üne sahip değildir. 1980'lerin sonlarıyla 90'larda yazıları edebiyat eleştirisi ve kuramı üzerinde yoğunlaştı. Sözgelimi, *Beyaz Yazı: Güney Afrika'da Edebiyat Kültürüne Dair* isimli kitabında, "artık Avrupalı olmayan ama Afrikalı olmaktan da çıkmış" Güney Afrikalı modern yazarların yapıtlarını inceler.

Kişisel felsefeleri

Otuzlu yaşlarından beri vejetaryen olan Coetzee'nin hem kendisi hem de *Hayvanların Hayatları*'ndaki (1999) kurmaca "öteki ben"i Elizabeth Costello tutkulu bir hayvan hakları savunucusudur. Yazar Dorthy Driver'la birlikte Avustralya'ya yerleşen Coetzee 2006 yılında Avustralya vatandaşı oldu. 2012 yılında, Güney Afrikalı biyografi yazarı John Kannemeyer'le birlikte *J.M. Coetzee: Yazıyla Geçen Bir Hayat* isimli biyografi kitabı üzerinde çalıştı. Bu kitap yazarın ilk yıllarıyla ilgili ayrıntıları doğruluyor ve oğlunun 23 yaşında araba kazasında ölmesi, kızını kötürümleştiren hastalıkları, erkek kardeşini ve eski eşi Philippa'yı kaybetmesi gibi bir dizi üzücü olayı gün ışığına çıkarıyordu. Coetzee sonraki yıllarında sosyal anlamda yumuşamış görünse de *İsa'nın Çocukluğu* (2013) ve *İsa'nın Okul Yılları* (2016) gibi felsefi temalı romanlarıyla sınırları zorlamayı sürdürdü.

BAĞLAM

Zorba ayrımcılık

Irkçı rejimin haksızlıkları, Coetzee'nin Güney Afrika'daki yaşamına fon oluşturuyordu. Coetzee yedi yaşındayken bütün Güney Afrikalılar ırksal gruplara ayrılmıştı renkliler, siyahlar, beyazlar ve yerliler. Yasalar istihdamda ve eğitimde ayrımcılığı dayatıyor, ırklar arası cinselliği ve evliliği yasaklıyor, milyonlarca siyahı yerlerinden ederek belirledikleri "kabile yurtlarına" gönderiyordu. Coetzee'nin öğrencilik yıllarında sivil itaatsizlik, sabotaj ve silahlı mücadele hükümetin acımasızca tepki vermesine yol açıyordu. Güney Afrika, ticaret ve sporda getirilen yaptırımlarla yalıtılmış bir parya topluma dönüştü. Afrika Ulusal Kongresi ile yapılan görüşmeler, ülkenin 1994'te Nelson Mandela'nın cumhurbaşkanlığı altında müthiş bir sevinçle demokrasiye geçiş yapmasıyla sonuçlandı.

NELSON MANDELA, 2 MAYIS 1994 YILINDA SEÇİM ZAFERİNİ KUTLUYOR

Isabel Allende

1942, ŞİLİLİ

En sevilen Latin Amerikalı yazarlardan biri olan Allende, karakterlerinin siyasi baskı ve duygusal çalkantılar karşısındaki boyun eğmez direncini ifade etmek için büyülü gerçeklikten yararlandı.

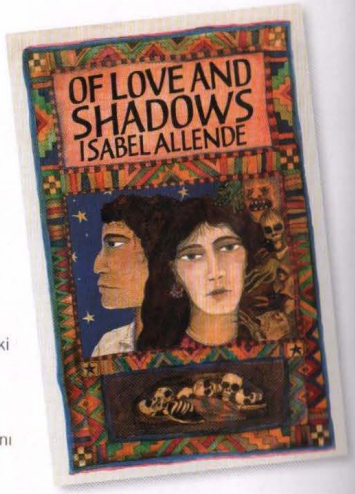

△ **AŞKTAN VE GÖLGEDEN**
Allende'nin ilk defa 1985'te yayımlanan ikinci romanı, terörün ve baskının hüküm sürdüğü bir ülkede geçen bir aşk, özveri ve ihanet hikâyesidir.

Toplumdan dışlanmışları ve ezilenleri savunan bir yazar olarak Isabel Allende, belki şaşıracaksınız, ilk yetişkinlik yıllarında tam anlamıyla kurulu düzenin bir parçasıydı. 1960'larda ve 70'lerin başlarında, anavatanı Şili'de başarılı bir gazeteci ve televizyon spikeriydi; babasının kuzeni Salvador Allende ise başkandı. Derken, hem kendisinin hem de ülkesinin yaşamını şekillendirecek olay meydana geldi: Demokratik seçimle göreve gelmiş sosyalist Allende ABD destekli bir darbeyle indirildi ve yerini ülkede askeri diktatörlük kuracak General Pinochet (sağdaki kutu) aldı.

Kuşakların hikâyesi

Isabel Allende Venezuela'ya kaçtı ve orada on üç yıl kaldı. İlk ve en ünlü kitabı *Ruhlar Evi*'ni 1981'de yazmaya başladı; bu kitabı babasının kaçmasının ardından kendisinin yetiştirilmesine yardımcı olmuş ama şimdi ölmekte olan yüz yaşındaki dedesine bir mektup olarak tasarlamıştı. Niyeti, dedesine geride bıraktığı insanların yüreğinde daima yaşayacağını göstermekti. Oysa metin Şilili bir ailenin birkaç kuşağına yayılan ve ailenin kadınlarının verdiği mücadeleler üzerinden anlatılan bir anlatı şeklinde serpildi. 1982 yılında yayımlanan roman Allende'ye Latin Amerika edebiyatının güçlü bir kalemi olarak ün kazandırdı. Allende bugüne kadar öyküler, anı ve çocuk kitapları dahil yirmiden fazla kitap yazdı ve kitapları elli milyondan fazla satış yaptı. 1989 yılında California, ABD'ye yerleşmiş olan yazar halen yazmayı sürdürüyor.

Büyülü gerçekçilik

Allende genellikle bir büyülü gerçekçilik yazarı olarak görülür: kitaplarında, her bakımdan sıradan ve gerçekçi bir ortamda durugörü, havaya yükselme ve hayaletlerin görünmesi gibi doğaüstü olaylar meydana gelir. Yazar, böyle büyülü oluşları, handiyse gerçeküstü bir karmaşıklık kazanacak denli korkunç veya muhteşem olayların ve fikirlerin derinine inmek için kullanır. Allende çoğu zaman gerçekçi anlatının sınırlarının ötesine geçse de yarattığı karakterlerle arasında yoğun bir duygusal bağlantı kurar. Kitapları hep ezilenlerin (genellikle kadınların) anlatılmamış hikâyeleri üzerinde yoğunlaşırken onların metanetini, duygusal sağlamlığını ve aynı zamanda aşkın zaferini dile getirirler. Sözgelimi, *Ruhlar Evi*'nde, romandaki en genç kadın hapse atılmasına, işkence görmesine ve tecavüze uğramasına karşın ayakta kalır ve yaşadığı travmayı atladır. Allende, anı kitabı *Paula*'da, daha yirmi sekiz yaşındaki kızının porfiri hastalığı sonucu trajik ölümünü yüreğinden gelen bir sesle anlatır.

Allende yapıtlarının arkasında hiçbir siyasi niyet yatmadığını, yapmak istediği şeyin insanın hikâyesini anlatmaktan ibaret olduğunu söylemiştir. Allende'nin böylesine sevilen bir yazar olmasının anahtarı onun insanı saran, samimi hikâye anlatımına olan bağlılığıdır ve ondan edebiyata kalacak mirasın da bu olacağı kesinlikle söylenebilir.

▷ **ISABEL ALLENDE, 2004**
Yazarın bu fotoğrafı, *Altın Ejder Krallığı* romanının yayımlandığı yıl çekildi. Hâlâ verimliliğini koruyan yazarın en son kitabı 2017 yılında piyasaya çıktı.

BAĞLAM

Şili "darbesi"

1973 yılında Şili'de sosyalist Salvador Allende'ye karşı yapılan ve onu deviren "darbe", sosyalizmin yayılmasını ABD'deki düzene karşı bir tehdit olarak gören CIA tarafından desteklendi. Allende'nin yerini askeri diktatör General Pinochet aldı; Pinochet'nin diktatörlüğü sırasında binlerce siyasi düşmanı idam edildi veya "yok oldu" ve binlercesi de işkenceye uğradı. Pinochet, uluslararası baskı karşısında 1987 yılında muhalefet partileri meşrulaştırdı ve 1988'de yapılan bir halk oylamasıyla iktidarına son verildi. 1998 yılında tutuklandığında, tarihte ilk defa eski bir devlet başkanı işlediği suçlardan sorumlu tutulduysa da hiç hapis yatmadı; davanın mahkemeye gitmesine kalmadan 2006 yılında öldü.

GENERAL AUGUSTO PINOCHET (ORTADA), SANTIAGO, ŞİLİ, 1983

Peter Carey

1943, AVUSTRALYALI

Dünyanın en başarılı romancılarından Carey, Avustralya tarihinin önemli meselelerine de el atan, tükenmez bir enerjiye ve ilginç hassasiyetlere sahip bir yazardır.

Çoksatarlar arasında kendine yer edinen Peter Carey saygın Booker Ödülünü iki kere kazanmış dört yazardan biridir. Yazar, 1943 yılında Melbourne yakınlarındaki Bachus Marsh köyünde alt-orta sınıf bir ailenin çocuğu olarak doğdu. Ailesi, bütçesinden artırdığı parayla onu ülkenin en iyi yatılı okullarından biri olan Geelong Grammar'a gönderdi. Carey, yapıtlarında çok sayıda yetim karakterin olmasının nedenini, küçük yaşta evinden uzağa gönderilmiş olmasına bağlayacaktı; aynı şey Dickens için de geçerliydi. Carey daha sonra Dickens'a isyankâr bir hürmetle, *Büyük Umutlar* üzerinde oynayarak *Jack Maggs* adında bir roman yazdı.

◁ **NED KELLY**
Carey'nin *Kelly Çetesinin Gerçek Hikâyesi* kitabı, sömürge yıllarında özgürlük arayışıyla kuzeydoğu Victoria'ya korku çalmış kanun kaçağı Ned Kelly'yi anlatır. Ev yapımı zırhı sayesinde bir silahlı çatışmadan sağ kurtulsa da çok geçmeden yakalanıp asıldı.

Yazınsal başarı

Üniversiteyi bırakıp bir reklam ajansına giren Carey içindeki edebiyat aşkını keşfederek yazmaya başladı. 1970'lerde yazdığı çok sayıda kısa hikâye dergilerde ve 1974 yılında kitap halinde yayımlandı; ancak ilk romanı (*Saadet*) ancak 1981'de, romancı olarak kariyer yapan biri için geç bir yaşta, otuz sekiz yaşında yayımlandı. Ama Carey başarıya ulaşmak için çok beklemek durumunda kalmadı. 1988 yılında üçüncü romanı *Oscar ve Lucinda* ile Booker Ödülünü kazandı. Yazar aynı beceriyi, 2001 yılında bu sefer *Kelly Çetesinin Gerçek Hikâyesi* romanıyla gösterecekti.

2006 yılında, eski eşinin Carey'yi *Hırsızlık: Bir Aşk Hikâyesi* isimli romanında kendisini karalamakla suçlaması bir skandal yarattı. İddiaya göre, kitapta anlatıcının "davalı" olarak adlandırılan eski eşi sığ bir mirasyedi olarak gösteriliyordu. Carey böyle bir şey olmadığını söyleyerek reddettiyse de, o sırada birçok kişi söz konusu anlatıcının da yazar gibi 1943 yılında Bacchus, Marsh, Victoria doğumlu olduğuna işaret ediyordu.

Sahicilik, kandırma ve dolandırıcılık Carey'nin kitaplarında sık nükseden temalardır. İkinci romanı *Fırıldakçı* (1985) adını Avustralya'da panayır üçkâğıtçısı için kullanılan argo bir kelimeden alır ve 139 yaşında olduğunu iddia eden bir dolandırıcının hikâyesini anlatır. Carey'nin *Hırsızlık* ve *Bir Sahtekâr Olarak Hayatım* romanlarının ikisi de sanat dünyasının çeşitli kesimlerindeki dolandırıcılıklarla ilgilidir.

Avustralya tarihiyle de ilgilenen Carey *Evden Uzaklarda*'da (2017) Avustralya sömürge tarihinin suçlarına, *Amnezi*'de (2014) 1970'li yıllarda hükümetin düşmesine ve *Kelly Çetesinin Gerçek Hikâyesi*'ndeyse Avustralyalı kanun kaçağı ve kahraman Ned Kelly'nin hikâyesine el atar.

Carey farklı ve inandırıcı anlatı sesleri yaratmadaki müthiş ustalığıyla tanınır ve bu ustalığının belki de en iyi eseri Ned Kelly için uydurduğu dilbilgisi kurallarına uymayan güç ve olağanüstü dışavurumcu dildir. Eleştirmenler, Carey'nin kabına sığmayan, hayat dolu, yaratıcı, farklı dönemlerin ve yerlerin insanlarına karşı müthiş meraklı ve özellikle okuru muallakta bırakmasıyla nam yapmış biri olduğunu söylüyorlar.

◁ **NEW YORK'TAKİ EVDE, 2007**
1991'de New York'a taşınan Carey halen orada yaşıyor ve ders veriyor. Asıl romancı olarak tanınsa da, kısa hikâyeler, gezi günlükleri, film senaryoları ve bir çocuk kitabı da kaleme aldı.

BAĞLAM
Yazınsal esin

Carey'nin yapıtlarının çoğu Avustralya'ya has konularla ilgili olsa da, bazı romanlarında doğrudan Büyük Britanya'nın ve ABD'nin yazın mirasından esinlenmiştir. *Jack Maggs* (1997), *Büyük Umutlar*'daki Magwich karakterini Avustralya'ya sürülme cezasından sonra takip ederken, *Tristan Smith'in Olağanüstü Hayatı* (1994), Laurence Sterne'ün *Tristram Shandy*'sindeki bir tema üzerine çeşitlemedir. *Amerika'da Demokrasi* kitabını yazan Fransız soylusu Alexis de Tocqueville'nin yaşamını kurmacalaştırdığı *Parrot ile Olivier Amerika'da* (2010) ABD'deki yaşam biçimine ve siyasete dair ilginç bir çalışmadır.

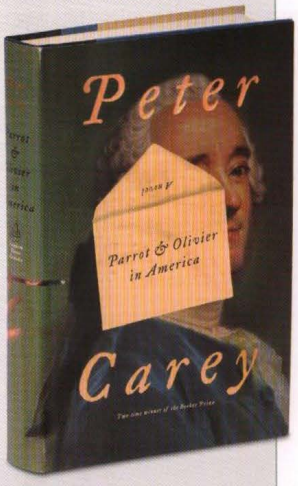

PETER CAREY'NİN *PARROT İLE OLIVIER AMERİKA'DA* KİTABI

"**Beni** eriştiğim noktadan **daha da öteye iteklemeyecek** bir **romana asla başlamadım.**" PETER CAREY

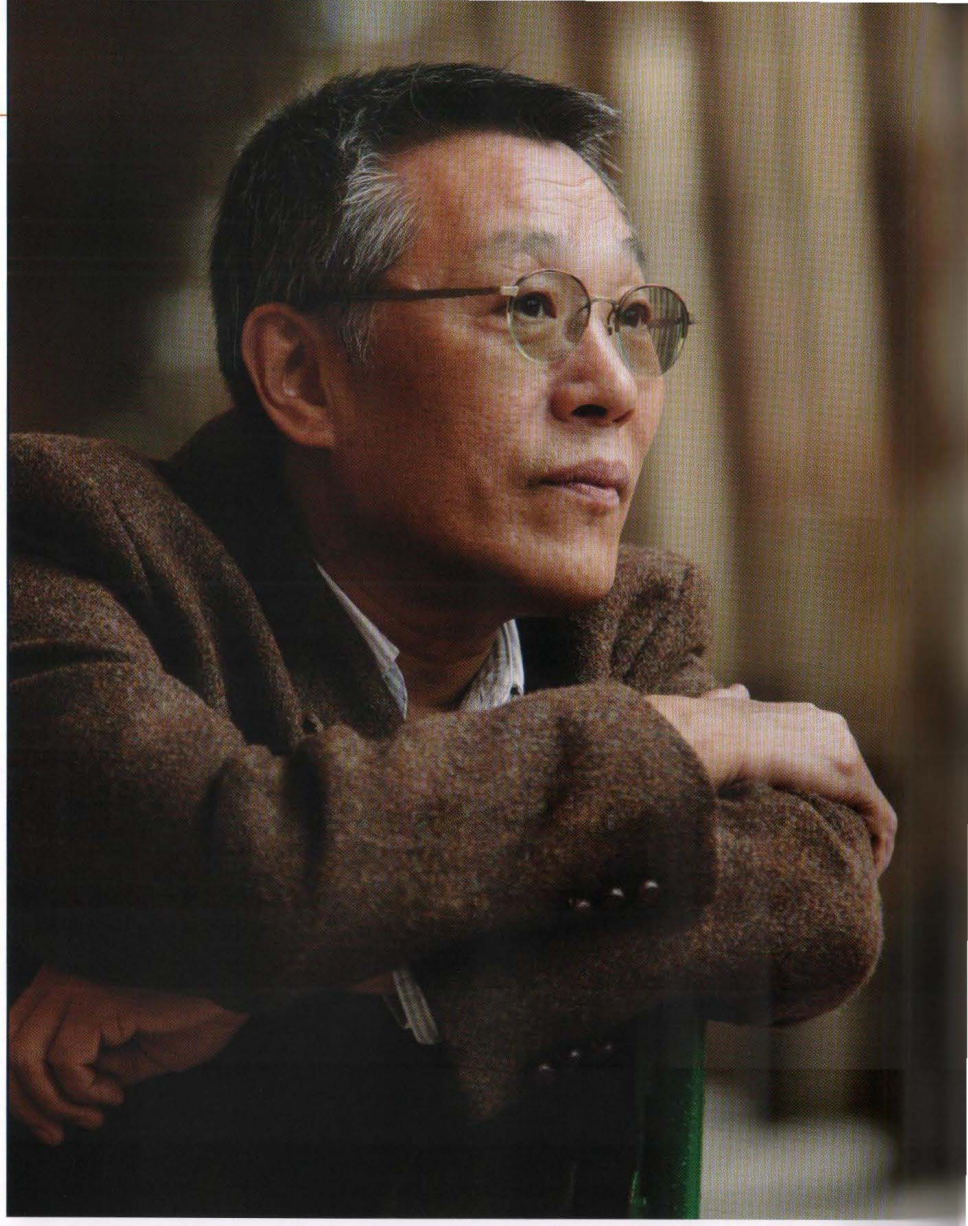

▷ **HWANG PARİS'TE, 2005**
Hwang Sok-yong'un politik bir muhaliften ulusal üne sahip çoksatar bir yazara dönüşme süreci ülkesinin tarihinde çalkantılı bir döneme yayılmış ve ona büyük bedeller ödetmiştir.

Hwang Sok-yong

1943, GÜNEY KORELİ

Savaş sonrası kuşağın en ünlü yazarı Koreli Hwang, romanlarında ve hikâyelerinde savaşla ve siyasi güç oyunuyla parçalanmış bir bölgede yaşayan insanların hayatlarını anlatır.

> **“ Birbirimizi affetmenin** bir **yolunu** bulmadıkça, **birbirimizi** bir daha **asla göremeyeceğiz.** ”
>
> HWANG SOK-YONG, *KONUK*

Hwang Sok-yong, ailesinin Kore'nin 1945 yılında Japon İmparatorluğunun boyunduruğundan kurtulmasına kadar sürgün hayatı yaşadığı Hsinking, Çin'de doğdu. Sovyetler Birliği ile ABD tarafından bölünmüş ve işgal edilmiş bir ülkeye döndüler (sağdaki kutu).

Hwang, Güney Kore'de büyüdü ve Seul'deki Dongguk Üniversitesinde felsefe okudu. Soğuk savaşın yarattığı bölünmenin gölgesi kadar ulusal kimlik kaybı duygusu da hiç kaybolmuyordu. Bunun sonucunda, siyasi faaliyete yönelen Hwang sözümona bağımsız ülkesinin dışarıdan kontrol edilmesini protesto ediyordu. Siyasi eylemciliği 1964'te kısa bir süre hapis yatmasına yol açtı. Vietnam'daki savaş sırasında askerliğini yapmasının ardından 1960'ların sonlarında enerjisini yazıya yönelttı. Baskıcı bir diktatörlük altında yaşayan Hwang direnç hareketlerinde etkin rol almaya başladı ve bu hareketler 1980 yılında askeri idareye karşı Gwangju isyanıyla zirveye ulaştı. Hwang yazılarında daha temkinliydi; 1974 yılında yayımlanan öykü kitabı *Sampo Yolunda* ile gazetede tefrika edilen *Jang Gilsan* destanını hem dikta rejiminin adaletsizliklerini gözler önüne sermek hem de sansüre yakalanmamak için mesellerden yararlanarak yazdı. Hwang, 1980'lerde Vietnam Savaşı'yla ilgili *Silahların Gölgesinde* (1985) gibi romanlarında ve hükümete doğrudan yönelttiği eleştirilerinde daha sözünü sakınmaz oldu.

Haksız adalet

Yılmaz bir demokrat olan Hwang, Kuzey ve Güney'deki sanatçılar arasında köprüler kurarak Kore'yi birleştirmeyi umut ediyordu; yasaları çiğneyerek Japonya ve Çin üzerinden Kuzey Kore'deki Pyongyang'a geçti. Geri dönüp yargılanmak istemediğinden ABD'ye gönüllü sürgüne gitti ve orada Long Island Üniversitesinde ders verdi. Ayrıca bir süre Almanya'da da kaldı.

Ancak Hwang iyice zorlaşan vatan hasretine dayanmayıp 1993 yılında Güney Kore'ye döndü. Ulusal güvenliği ihlal ettiği için yedi yıl hapis cezası aldı; hapisteyken kendisine kâğıt kalem verilmedi ve çoğunlukla kötü muameleye maruz kaldı.

Hwang, buna açlık grevi yaparak tepki gösterdi ve bu eyleminde Uluslararası Af Örgütü ve PEN Amerika gibi kuruluşlar tarafından desteklendi. Yeni seçilen başkan Kim Dae-jung'a yapılan baskılar neticesinde Hwang beş yıl hapislikten sonra 1998'de serbest bırakıldı ve affedildi.

Yazar, geniş konu yelpazesine sahip tarih ve siyaset yazılarında "evsizlik" duygusunu, savaşın ve işgalin yarattığı kaybın ve tecritin, yabancılaşmanın ve modernleşme sonucu geleneksel değerlerin yok olmasının yarattığı duyguları dillendirmeyi sürdürüyor.

◁ **SAVAŞIN KURMACASI**
Hwang'ın 1970 yılında yayımlanan öyküsü *Pagoda* onun Vietnam Savaşındaki katliamlara dair kanıtların "yok edilmesine" yönelik kendi tanıklığına dayanıyordu. Yazar, aynı yıl, Kore Savaşı'nın ailesinden kopardığı bir doktoru anlattığı *Bay Han'ın Yaşam Kaydı* isimli ilk romanını tamamladı.

△ **MODERN SEUL**
Hwang, 21. yüzyıl Güney Kore'sinin daha liberal ortamında *Konuk* (2001) ve *Tanıdık Şeyler* (2011) gibi romanlarında bölünmüş ülkesindeki adaletsizlikleri vurgulamaya sürdürdü.

BAĞLAM
38. Paralel

Kore, 1945 yılına kadar Japon idaresinin altında tek bir ülkeydi. II. Dünya Savaşı'nın sonunda ülke 38. Paralel üzerinde uzanan bir sınırla ikiye ayrıldı. Sovyetler Birliği, Kuzey'i; ABD ise Güney'i işgal etti ve takip eden Soğuk Savaş yıllarında ülkenin yeniden birleşmesi mümkün olmadı. Bunun yerine, 1948 yılında güneyde Kore Cumhuriyeti, kuzeyde Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti kuruldu. İkisinin de Kore'nin bütünü üzerinde hak iddia etmesi, 1950-1953 arasında yapılan Kore Savaşı'na yol açtı. O gün bugündür, kabaca 38. Paralel'i izleyen askerden arındırılmış bölge yarımadanın iki kısmını birbirinden ayırıyor.

KORE SAVAŞINDA 38. PARALEL'İ GEÇENLER, 1950

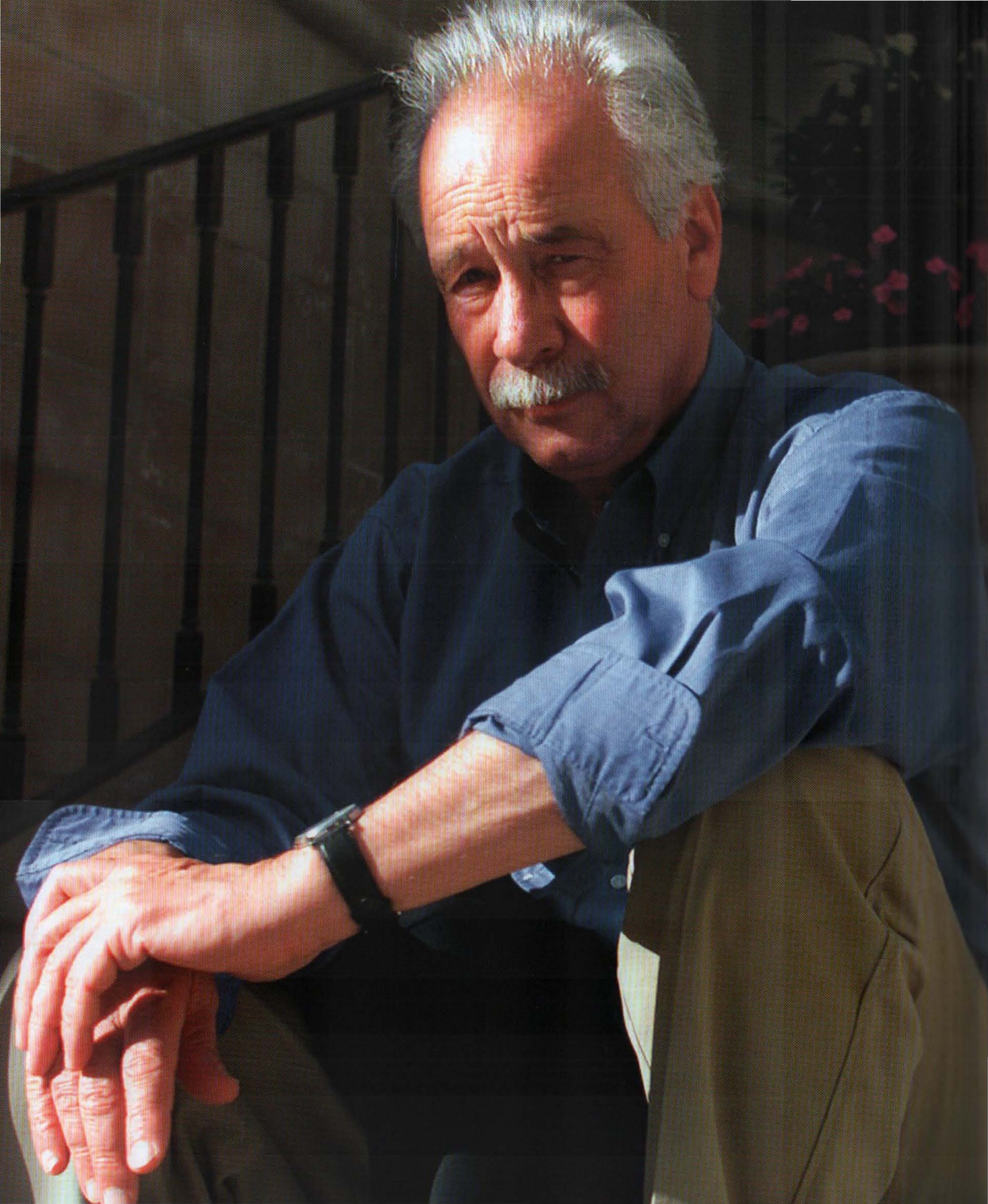

W. G. Sebald

1944–2001, ALMAN

Alman akademisyen Sebald otobiyografi, gezi yazısı, tefekküre dayalı deneme ve tarihsel yazım üsluplarını birlikte dokuyarak benzersiz ve güçlü metinler yarattı. Ne yazık ki, yaratıcı gücünün doruğundayken, elli yedi yaşında hayata veda etti.

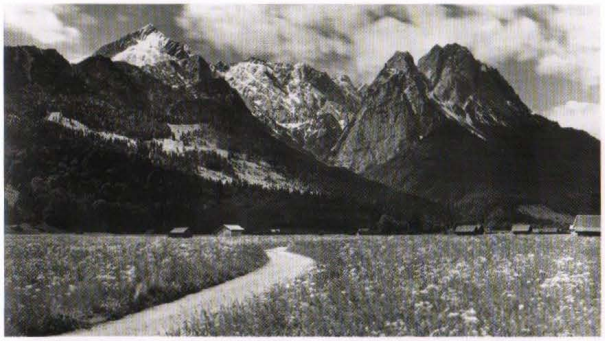

◁ **BAVYERA ALPLERİ**
Sebald, Alplerin eteklerinde, yılın büyük bölümü karla kaplı yaklaşık 1.000 nüfuslu bir köyde büyüdü. Burayı "sessiz bir yer" olarak betimliyordu.

Winfried Georg Sebald, güney Almanya'daki Bavyera köyü Wertach im Allgäu'da, 1944 yılında, ülkenin II. Dünya Savaşı'ndan yenilgiyle çıkmasından birkaç ay önce dünyaya geldi. Katolik ailesi toprak emekçisi, işçi sınıfındandı; babası Georg Sebald orduda yüzbaşı rütbesine kadar yükselmiş fakat 1947 yılına kadar bir Fransız savaş esirleri kampında tutulmuştu. Bu nedenle, Sebald'ın yetişmesinde hayatında önemli bir figür olacak sevecen dedesinin büyük emeği geçti.

◁ **W.G. SEBALD, 1999**
Sebald uzun yıllar İngiltere'de yaşadı. Özellikle, oturduğu eski Norfolk Papaz Evi'ne ve İngiliz mizah anlayışına hayrandı.

Bir kuşak boyu suskunluk

Savaşın hemen ertesinde Almanya'da büyümesine karşın Sebald, on yedi yaşında Belsen kampıyla ilgili bir belgesel izleyinceye kadar Alman toplama kamplarındaki zulüm manzaralarıyla karşı karşıya kalmamıştı. "Bir şekilde," diyordu, "bir yolunu bulup zihnimizi bundan kurtarmalıydık ama elbette öyle olmadı." 1950'ler, Yahudilere ve azınlık gruplara yapılan zulüm konusunda bir sessizlik anlaşmasının hüküm sürdüğü yıllardı. Savaşın dehşetiyle yaralanmış, hiç kuşkusuz suçluluk ve utanç duygusuyla kalbura dönmüş Alman vatandaşları, tarihlerinin bu çok önemli parçasından söz etmiyorlardı; dolayısıyla da şaşırtıcı bir şekilde Sebald ve onun kuşağının tamamı bu konudan habersiz yetişti. Sebald'a göre soykırım "tüm Almanları birbirine bağlayan bir sırra" dönüşmüştü. Sebald, "Gerçekte olup bitenleri anlamak yıllar aldı," diyordu. Geçmişle bu oldukça sorunlu ilişki, daha sonra, onun kuşağından Almanların çoğunda öfkeyle sonuçlandı.

Huzursuzluk ve "sürgün"

Sebald, 1960'ların başlarında Freiburg Üniversitesinde Alman ve İngiliz edebiyatı okudu. 1965 yılında mezun oldu ve ertesi yıl üç yıl boyunca Manchester, İngiltere'de kalarak üniversitede okutman olarak çalıştı. Ev sahibi, daha sonra *Göçmenler* (1992) romanındaki Max Ferber karakterine esin kaynağı olan bir Yahudiydi. Kitabın "Ferber" bölümünde bir itiraf tonu vardır: Anlatıcı, soykırımın Alman Yahudisi Ferber ve ailesi üzerindeki etkisi konusunda bir kişisel uyanış sergiler. Sebald, Manchester'dayken, yaşamın çeşitliliğinden yoksun ve Yahudi kültürüyle hiçbir iletişim kurmadan büyüdüğü Bavyera'daki korunaklı taşra hayatı üzerine kafa yoracaktı.

BAĞLAM

Zulmün temsili

Primo Levi'nin yanı sıra Sebald soykırımın önde gelen yazarlarından biridir. Yine de, ona göre, toplama kamplarındaki gerçek zulmün kelimelerle temsili mümkün değildi. Bu nedenle, Yahudi kahramanı Jacques'ın çocukken İngiltere'deki bir koruyucu ailenin yanına gönderildiği *Austerlitz* (2001) adlı romanı gibi yapıtlarında dehşet sahneleri yoktur ama yine de olmayan varlıklarıyla romanın kalbinde yer alırlar. Sebald, mezalime dolaylı olarak değinmeye karar verdiğinde, meramı okuyucuya sezgisel olarak "bu konular hep bize yoldaş, insanın yazdığı her cümlenin her bükümüne gölgeleri düşüyor," duygusunu vermekti.

ÇOCUK NAKLİ YOLUYLA İNGİLTERE'YE ULAŞAN YAHUDİ ÇOCUKLAR, 1939

> "Hiç **belleği olmayanların mutlu** bir **hayat** sürme **şansı** kesinlikle çok daha fazlaymış gibi geliyor **bana.**"
>
> W.G. SEBALD

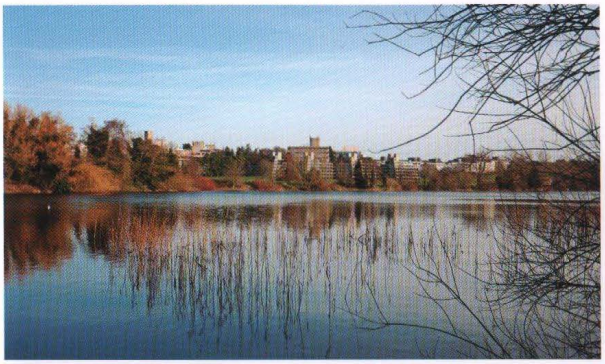

△ **EAST ANGLIA ÜNİVERSİTESİ**
Sebald, 1970'ten Aralık 2001'deki ani ölümüne kadar bu üniversitede öğretmenlik yaptı. Norwich, Norfolk'taki Brütalist mimariye sahip üniversite kampusunun bu fotoğrafı Broad olarak adlandırılan bir gölün karşı yakasından çekilmiştir.

BAŞYAPITLARI

1990
Sebald'ın üçlemesinin ikinci kitabı *Vertigo* Stendhal, Kafka, Casanova ve Sebald'ın kendi hayatlarından bölümler nakleder.

1992
Üçlemenin ikinci kitabı *Göçmenler*, İngiltere ve ABD'de yaşayan Alman göçmenlerin hayatlarını keşfe çıkar.

1995
Üçlemenin son kitabı *Satürn'ün Halkaları*'nda anlatıcı hakikate, sanata ve tarihe kafa yorar.

2001
Austerlitz'teki ana karakter, bir zamanlar bir toplama kampından kurtarılmış mülteci bir çocuktur.

Sebald, 1967'de Avusturya doğumlu Ute ile evlendi. İki yıl sonra, yaşamının göçebe sayılabilecek bir evresinde, İsviçre'de yaşamayı denedi; niyeti orada öğretmen olarak kalmaktı fakat kendisini huzursuz hissedince İngiltere'ye gitti ve East Anglia Üniversitesinde (UEA) okutman olarak çalışmaya başladı. Sebald, hayatının kalan yıllarında İngiltere'de yaşadıysa da orada –aslında söylenenlere bakılırsa hiçbir yerde– kendisini asla evinde gibi hissetmedi.

Alman yazar Alfred Döblin üzerine yaptığı doktorasını 1973 yılında tamamladı. Onun seyahat günlüklerini, felsefi incelemeleri, bilimkurguyu ve tarihsel romanları da içeren eklektik yaklaşımının Sebald'ın yaratıcılığını etkilediği açıktır. Sebald, kalemini özellikle etkileyen isimler arasında sivri dilli Avusturyalı romancı Thomas Bernhard'ı da anmıştır. *Göçmenler ve Satürn'ün Halkaları* (1995) kitaplarında Borges, Kafka ve Nabokov'un yapıtlarına göndermeler yapar.

Sebald, 1987 yılında, UEA'daki Avrupa Edebiyatı kürsüsünün başına getirildi ve akademik kariyerinin kalan yıllarını Modern Alman Edebiyatı profesörü olarak sürdürdü. 1999 yılında kurduğu İngiliz Yazınsal Çeviri Merkezi, UEA'nın konuyla ilgili yüksek lisans programının yanı sıra başka benzeri akademik programları da desteklemeyi sürdürüyor. Merkez, bu güçlü yazar ve akademisyenin anısına her yıl Sebald konferansları düzenliyor. Sebald neredeyse yirmi yıl sadece akademik metinler yazdı. Alman ve Avusturya yazını üzerinde kafa yoran müthiş bir eleştirmendi, bu konuda çok sayıda makalesi ve denemesi yayımladı.

Kült konum

Ancak Sebald kırklı yaşlarının ortalarında, karısı Ute ve kızları Anna ile Norfolk'taki yaşama ayak uydurmuşken; kendi dilinde, 19. yüzyıl Alman nesrini ve De Quincey gibi İngiliz deneme yazarlarının çalışmalarını akla getiren bir üslupta ve ritimde kurmaca metinler yazmaya başladı. Sebald'ın uzun ve sıkı disiplinli cümlelerindeki betimleyici dil az rastlanır niteliktedir ve türlü türlü kaynaklara dayanır (soldaki kutu). Sebald, İngilizce yazarken kendisini aşırı temkinli hissettiğini ifade etti: "Conrad veya Nabokov'dan farklı olarak, beni anadilimden büsbütün kopmaya mecbur edecek koşullarım olmadı."

Göçmenler (İngilizce olarak 1996'da yayımlandı), Almancadan çevrilecek ilk kitabıydı; daha sonra Sebald'ın yapıtlarının çoğunun çevirisini de bu kitabın çevirmeni Michael Hulse yapacaktı. *Göçmenler*, inanılmaz bir yazınsal başarıydı; Berlin Edebiyat Ödülü, Literature Nord Ödülü ve Johannes Bobrowski Nişanını kazandı. Kitap eleştirmenlerini hem dumura uğrattı hem de gözlerini kamaştırdı ve Sebald bir kült yazar konumuna ulaştı.

Almanca diğer iki kitabı da İngilizceye Hulse tarafından çevrildi: *Satürn'ün Halkaları* ve *Vertigo*. Susan Sontag, *Vertigo*'yla ilgili makalesinde, Sebald'ın "huzursuz ve müzmin tatminsiz zihni"nde barınan "tutku dolu kasveti"nden övgüyle söz etti.

ÜSLUP
Yazınsal teknikler

Sebald'ın Almanca yazdığı metinler, cümleciklerle uzayan cümlelere ve az sayıda paragrafa meyillidir. Anlatıları yüzyıllara uzanır ve çeşitli konuları, canlı (yarım yamalak da olsalar) anılar, seyahat yazıları ve tarihi yerlere yapılan ziyaretler dahil olmak üzere görünüşte birbiriyle alakasız tarihsel, kişisel ve yazınsal göndermeleri harmanlar. Sebald, elindeki siyah beyaz fotoğrafları kitaplarında görsel olarak kullandı: Okuru büyüleyen ve kafasını karıştıran bu altyazısız fotoğraflar, metindeki anlamın ve kesinliğin sekteye uğratma işlevi görürler. Sebald'ın üslubundaki melankolik ve anlık aydınlanma halleri kimi zaman Marcel Proust'un yapıtlarıyla karşılaştırılmıştır.

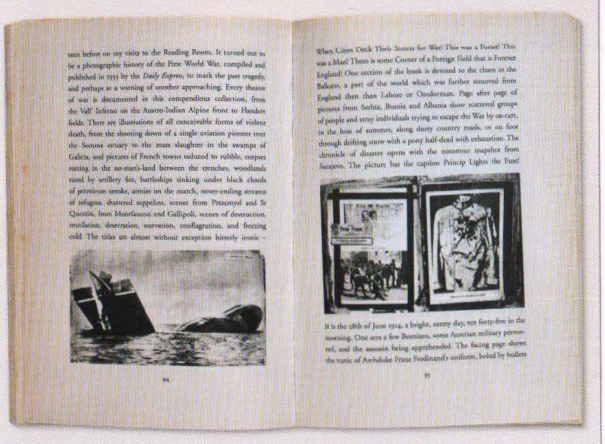
seen before on my visits to the Reading Room. It turned out to be a photographic history of the First World War, compiled and published in 1933 by the *Daily Express*, to mark the past tragedy, and perhaps as a warning of another approaching. Every theatre of war is documented in this compendious collection, from the Valf Inferno on the Austro-Italian Alpine front to Flanders fields. There are illustrations of all conceivable forms of violent death, from the shooting down of a single aviation pioneer over the Somme estuary to the mass slaughter in the swamps of Galicia, and pictures of French towns reduced to rubble, corpses rotting in the no-man's-land between the trenches, woodlands razed by artillery fire, battleships sinking under black clouds of petroleum smoke, armies on the march, never-ending streams of refugees, shattered zeppelins, scenes from Przemysl and St Quentin, from Montfaucon and Gallipoli, scenes of destruction, mutilation, desecration, starvation, conflagration, and freezing cold. The titles are almost without exception bitterly ironic –

94

When Crows Deck Their Snows for War! This was a Forest! This was a Man! There is some Corner of a Foreign Field that is Forever England! One section of the book is devoted to the chaos in the Balkans, a part of the world which was further removed from England then than Lahore or Omdurman. Page after page of pictures from Serbia, Bosnia and Albania show scattered groups of people and stray individuals trying to escape the War by ox-cart, in the heat of summer, along dusty country roads, or on foot through drifting snow with a pony half-dead with exhaustion. The chronicle of disaster opens with the notorious snapshot from Sarajevo. The picture has the caption Principi Lights the Fuse!

It is the 28th of June 1914, a bright, sunny day, ten forty-five in the morning. One sees a few Bosnians, some Austrian military personnel, and the assassin being apprehended. The facing page shows the tunic of Archduke Franz Ferdinand's uniform, holed by bullets

95

SATÜRN'ÜN HALKALARI'NDA KULLANILAN GÖRSELLER

"Ve onlar, ölüler, **habire bize dönüyorlar.**"

W.G. SEBALD, *GÖÇMENLER*

Suskunluğun silkelenmesi

Bu başarı, okurların iştahını kabarttı, yazarın sonraki kitabını merakla bekliyorlardı. Oysa Sebald 1990'ların sonlarında *Yıkımın Doğal Tarihi* (1999) isimli kurmaca dışı bir proje, Alman yazınına ilişkin, Müttefiklerin II. Dünya Savaşı'nda Alman kentlerini bombardımanı üzerinde yoğunlaşan bir denemeler kitabı üzerinde çalışıyordu (yazarın ölümünden sonra çevrildi ve 2003 yılında yayımlandı). Soykırım dehşetinden çok Alman vatandaşlarının çektiği acıların yazınsal betimlemelerini irdelemesiyle önceki kurmaca-anı kitaplarından ayrılıyordu. Yine de, bu kurmaca dışı kitap, tarihte suskun kalınmış bir anı bu suskunluktan çekip çıkarma ve yazılı anlatıların insan kaybını ve yıkımını doğru anlatma konusunda yetersizliğini sergileme konusunda Sebald'ın kurmaca eserleriyle aynı kararlılığı paylaşıyordu.

Yazarın son kitabı olacak *Austerlitz* büyük bir heyecanla yayımlandı. Sebald küçük bir yayınevinden Penguin'e henüz geçmişti ve yeni çevirmeni Anthea Bell'di. Kitabın esin kaynağı BBC'nin unutulmaz belgesellerinden biriydi ve belgesel, 1939 yılında Almanya'dan tahliye edilen Yahudi çocuklardan biriyle, üç yaşındaki Susi Bechhöfer'le ilgiliydi. Susi, Galli bir rahip ve eşi tarafından evlat edinilmişti. Bechhöfer gerçek annesinin *Auschwitz*'te öldüğünü ve babasının bir Nazi askeri olduğunu ancak ellili yaşlarında öğrenmişti. Kitap 2001 Kasım'ında yayımlandı ve ne yazık ki Sebald birkaç ay sonra, Norfolk'taki evinin yakınlarında, direksiyon başında geçirdiği kalp krizi yüzünden karşı şeride geçince bir kamyonla çarpışması sonucu öldü. *Austerlitz*, National Book Critics Circle Ödülünü kazandı; hoş, Sebald'ın büyüklüğü zaten kabul edilmişti ve sonraki Nobel Ödülü için düşünülen adaylar arasındaydı. Vefat ilanlarında, Avrupa kültürünü zenginleştiren, anımsama ve bellek konularında yazma üslubumuzu sorgulamış bir yazarın kaybından duyulan derin üzüntü dile getiriliyordu.

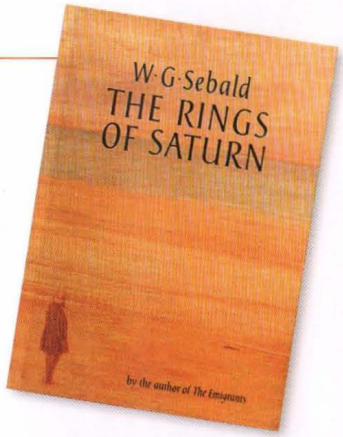

△ **SATÜRN'ÜN HALKALARI**
Kurmaca, tarih ve gezi anlatısı türlerinin Sebald'a özgü şekilde bir potada eridiği bu 1995 tarihli romanda, ismi verilmeyen anlatıcı İngiltere'nin Suffolk bölgesinde yayan dolaşır.

▽ **MÜTTEFİK UÇAKLARI KIEL ÜZERİNDE, 1944**
Sebald'ın *Yıkımın Doğal Tarihi* adlı kitabı, Müttefik güçlerinin Alman şehirlerine yaptıkları bombardımanlarda yüzbinlerce sivilin hayatını kaybetmesi konusunda sessiz kalan savaş sonrası Alman yazarları eleştirir.

Lorna Goodison

1947, JAMAİKALI

Savaş sonrası kuşağın en iyi Karayip yazarlarından biri olan Goodison, şiirlerinde ve öykülerinde dili, tarihi, aileyi, toplumsal cinsiyeti ve ırksal kimliği kurcalayan, yaratıcı gücü etkileyici boyuttan bir yazardır.

Lorna Gaye Goodison'un söylediğine göre, 1947 yılında Kingston, Jamaika'da doğduğunda, annesi parmağını şekere daldırıp "dilimin altına sürerek kelimeleri hediye etti". Yine de şiir aşkını ilkokulda aldığı sömürge eğitimine bağlar; okulun "anavatan"dan ithal müfredatı ağırlıklı olarak, kültürel göndermeleri adalarda pek bir şey ifade etmeyen veya alakasız görünen Shakespeare, Keats, Eliot ve Lawrence gibi İngiliz erkek yazarlardan oluşuyordu. Goodison'un onu kendi kültürünü yansıtan şiirler yazmaya yönelten şey Wordsworth'ün ünlü nergis şiirine "ifrit olması"dır.

Okuldan ayrıldıktan sonra önce kütüphaneci, ardından da metin yazarı olarak çalıştı. Ama erken yaşlarından beri hep ressam olmayı hayal ettiğinden 1967 yılında Jamaica School of Art'a, sonra ABD'deki Art Students League of New York Resim Okuluna kaydoldu. O gün bugündür, zaman zaman resim öğretmenliği yaptı, tasarımcı ve illüstratör olarak çalıştı. Sanatçının, resim çalışmaları da sergilerde yaygın şekilde boy gösterdi ve kitaplarının çoğuna kapak oldu. Şiir onu daha yirmili yaşlarında, New York'ta "buyurgan, davetsiz bir zorba" gibi ele geçirdi. Mücadele, ayakta kalma, aile, ulusal ve toplumsal cinsiyet kimliği temalarını kucaklayan *Tamarind Mevsimi* adlı şiir kitabıyla şairlik kariyerine adım attı. Kitap, 1980'de, oğlu Miles'ı doğurduğu yıl yayımlandı. Üç yıl sonra, misafir yazar olarak Iowa Üniversitesinde bulundu ve etkileyici şiirleriyle ün kazandı. 1986'da yayımlanan ikinci kitabı *Annem Oluyorum*'daki şiirleri, keramet sahibi, "zamana nispet bir aralık/el kadar bezden giysi biçen" Karayip kadınına ve bunun yarattığı kendini feda ve feragat gibi gerilimlere dair düşüncelerin eseridir. Yine de Goodison'u savaş sonrası kuşağın en iyi Batı Hint Adaları şairleri arasında konumlandıran kitabın *Güller: Şiirler* (1995) olduğu söylenebilir.

Resmedercesine yazı

Goodison, yazma tarzını resimdeki aydınlık/karanlık (ışık/gölge) tekniğine benzetiyor. "Tüm bu aydınlık imajlarını, karanlık tarihsel olguların içine gömüyorum veya insan olarak ruhumuzu ele geçirebilecek umutsuzluk ve çaresizlik duygusuna karşı muska gibi yerleştiriyorum." Yine de, onun şiirleri, sözgelimi mango yeme, nane kokusu, çamaşır yıkama veya pazarları öğlen yemeği gibi günlük hayata sık sık yaptığı duyusal betimlemelerle neredeyse tüm duyulara hitap ediyor. Goodison, aynı zamanda, bir iki dizede, Jamaika konuşma dilinin kendine özgü alçalıp yükselmelerini yakalayabilme ve farklı sesleri bir araya getirebilme (Standart İngilizce, Jamaika Kreolcesi, Rastafari İngilizce Diyalekti) becerisine sahipti.

Michigan Üniversitesinde onursal profesör unvanına sahip Goodison, seçkin kariyeri boyunca çeşitli üniversitelerde hocalık yaptığı ve Jamaika ile Kuzey Amerika arasında mekik dokuduğu için birkaç yerde birden yaşamayı öğrenmişti.

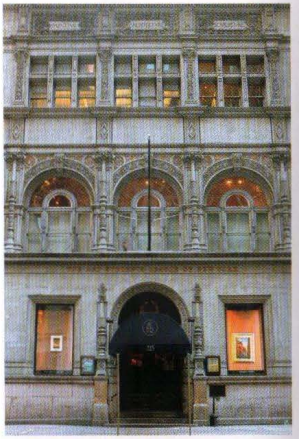

△ **SANAT ÖĞRENCİLERİ BİRLİĞİ**
Goodison, New York'taki bu resim okuluna yirmili yaşlarının başlarında kaydoldu. Resim yeteneğini yazılarına da yansıtan sanatçı canlı ve zengin dokuya sahip yazınsal peyzajlar yaratır.

BAĞLAM

Ataların tarihi

Goodison'un ilk uzun düzyazı kitabı olan *Harvey Irmağı'ndan* (2007) isimli hatıratı, yazarın atalarına dair incelikle kaleme alınmış, okurda etkileyici çağrışımlar uyandıran, sevecen bir metindir. Jamaika'nın tarihini, büyüleyici bir aile anlatısıyla birlikte dokuyarak okuyucuyu renkli karakterlerle tanıştırır. Kitabın adı, Goodison'un Jamaika'nın kuzeybatısındaki Hanover rahiplik bölgesindeki küçük köye ve bitişiğindeki ırmağa adını veren İngiliz büyük büyükbabası William Harvey'e gönderme yapar. Büyük bir övgüyle karşılanan *Harvey Irmağı'ndan* İngiliz Kolombiyası eyaletinin Kurmaca Dışı Kanada yapıtlarına verdiği ulusal ödüle layık görüldü (2008).

HARVEY IRMAĞI'NDAN

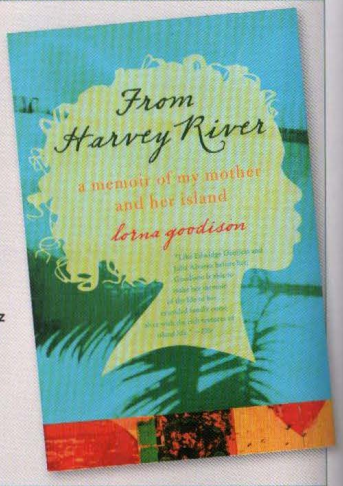

"**İyi şiir etkili** bir **duaya** benzer; **insanın ruhunu** doyurur, **besler**, bizi kat kat aşan büyük **güçlerle** bağlantı kurmamızı **sağlar**."

LORNA GOODISON

▷ **LORNA GOODISON, 2017**
Goodison, bu fotoğrafın çekildiği yıl, Jamaika'nın o güne kadarki ikinci devlet şairi olarak seçildi; ki bu unvanı 2020 yılına kadar elinde tutacaktır.

▷ **HARUKI MURAKAMI, 2004**
Bu fotoğrafı elli dört yaşındayken çekilen Haruki Murakami dünya çapında ünlü, ama kendi ülkesinde tapılan bir yazardır. Japonya'nın öne çıkan aydını olarak sık sık ülkenin haliyle ilgili toplumsal tartışmalara da katılır. Ayrıca deneyimli bir uzun mesafe koşucusu ve çevirmendir.

Haruki Murakami

1949, JAPON

Murakami, bir çoksatar romancı ve deneme yazarıdır; bir külte dönüşmüş kurmaca yapıtları, gerçeküstücülük ve büyülü gerçekçilik öğelerini birleştirerek insan olmanın anlamına dair evrensel soruları didikler.

"Anılar sizi içeriden ısıtır. Ama aynı zamanda parçalar da."

HARUKI MURAKAMI, *SAHİLDE KAFKA*

ABD işgalindeki Kyoto'da iki Japon edebiyatı öğretmeninin oğlu olarak dünyaya gelen Haruki Murakami anavatanında kendisini hep bir yabancı gibi hissetti. Gençliği, genellikle Kobe liman şehrinde, kendisini Batı ve Rus edebiyatına –özellikle polisiye dedektif romanlarına- ve caz müziğine vererek geçti. Yazar, Japon edebiyatını reddettiğini, öyle yapmasa babasıyla sohbet etmek zorunda kalacağını ve böyle yapmanın da hiç içinden gelmediğini söyler. Böyle dese bile Murakami'nin o yıllarda Batı kültürünün sunduğu alternatif hayatların uyandırdığı hayallere kendini kaptırdığı açıktır.

İsyan ve yazı

Eşi Yoko'yla tanıştığı Tokyo'daki Waseda Üniversitesinde tiyatro okuyan Murakami, bir şirkette "maaşlı" biri olarak yaşanacak geleceğe isyan etti, saçlarını uzatıp bir plakçıda iş buldu (Murakami'nin aşka ve gençliğe dair 1987 tarihli *İmkânsızın Şarkısı* romanındaki Toru Watanabe karakteri de aynı yolu paylaşır). Biraz para biriktirince Tokyo'nun bir mahallesinde bir caz kulübü açıp canlı müzik için bir de konsol piyano satın aldı. Murakami, *Wind/Pinball: Two Novels* (2015) kitabına yazdığı önsözde yazarlık kariyerine nasıl adım attığını anlatıyordu. 1978 yılında bir gün oturmuş bira içip Yakult Swallows ile Hiroshima Carp arasında Tokyo'da oynanan beyzbol maçını seyrederken bir aydınlanma anı yaşar. Tam Amerikalı oyuncu Dave Hilton ikilik vuruş yaparken, ansızın Murakami'nin içini bir roman yazma arzusu kapladı. Maçtan sonra hemen dışarı çıkıp kâğıt kalem satın aldı. Kurt Vonnegut ile Richard Brautigan'ın karşı kültür kitaplarından aldığı esinle on ayda yazıp bitirdiği *Rüzgârın Şarkısını Dinle* romanı genç yazarlara verilen bir ödülü kazandı. Murakami asla dönüp arkasına bakmadı. On yıldır işlettiği caz kulübünü kapatarak tüm zamanını yazmaya verdi.

ÜSLUP

Caz kurmaca

Japonya'nın en deneysel romancılarından biri olan Murakami'nin yapıtlarında mizah, pop kültürü ve büyülü gerçekçilik unsurları çoğunlukla aynı potada erir. Yapıtlarında yinelenen yapı, Batı kültürüne bolca yapılan göndermelerle dolu ve araya gerçeküstü unsurların (havalanan saatler, konuşan kediler ve patlayan köpekler) ve *–Sputnik Sevgilim*'de (1999) olduğu gibi) serpiştirildiği ve paralel dünyaların olduğu gerçekçi birinci kişi anlatımı şeklindedir. Murakami, bu çoğunlukla komik, gerçekçi ve sembolik dünyalar yoluyla kayıp, bellek ve yabancılaşma temalarını kurcalar.

SPUTNIK SEVGİLİM, MURAKAMI

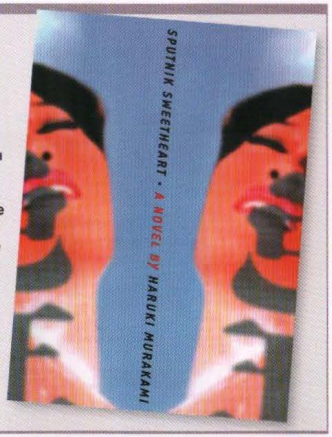

Fiziksel disiplin

İmkânsızın Şarkısı (1987) romanı genç Japonların hayranlığını kazandı, milyonlar sattı ve yazarını bir yıldız konumuna getirdi. Bu ilgiden bunalan Murakami 1986 yılında Japonya'dan ayrılarak ABD'ye yerleşti. Yazar, o tarihten itibaren, Hawaii ve Japonya'daki evleri arasında mekik dokudu ve yazmasını kolaylaştırmak için tasarladığı katı rutine bir asker disipliniyle daima bağlı kaldı: Sabah saat dörtte kalkıyor, beş altı saat yazıyor, ardından uzun mesafe yüzüyor, koşuyor ve akşam dokuzda yatıyordu. Murakami, 1996'da Hokkaido, Japonya'da ilk ultra maratonunu tamamladı ve koşmanın kendisi için önemini *Koşmasaydım Yazamazdım* (2007) isimli anı kitabında anlattı.

2017 yılında, pek çok kişi Murakami'nin büyük ihtimalle Nobel Edebiyat Ödülünü kazanacağını düşünüyordu. Ancak, bir defasında "Ödül falan istemiyorum. Ödül demek, bitmişsiniz demektir," diyen Murakami, belki de Nobel Ödülünü onun yerine vatandaşı Japon yazar Kazuo Ishiguro kazanınca rahat bir nefes almıştır.

◁ **MÜZİK VE YAZI**

Murakami'nin caz tutkusu Art Blakey ve Jazz Messengers grubunun 1964'te Kobe'de verdiği konserle alevlendi. Caz onun hem kaderini hem de doğaçlamaya dayalı yazı üslubunu biçimlendirdi. Yazar, yazı yazarken sonraki sayfada tam olarak neler olacağını asla bilmediğini söyler.

Orhan Pamuk

1952, TÜRK

New York'ta geçirdiği üç yılı bir kenara koyarsak, Pamuk bütün ömrünü doğduğu şehir İstanbul'un aynı semtinde geçirdi. Onun romanlarında genellikle doğu ve batı, eski ve modern arasındaki gerilimin yansımasını görürüz.

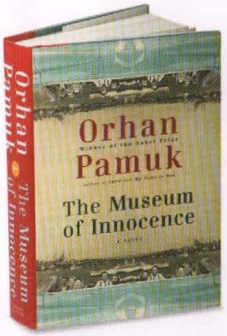

◁ **TAKINTILI AŞK**
Pamuk'un *Masumiyet Müzesi* romanı, İstanbul'da geçen ve bir adamın genç kuzenine duyduğu delicesine sevda hikâyesiyle aşka ve cinselliğe yönelik yaklaşımları irdeler.

Mustafa Kemal Atatürk'ün kurduğu Türkiye Cumhuriyetinin kadim Osmanlı devletinin yerini almasıyla ülke hızlı bir modernleşme sürecine girdi. Ülkenin yeni laik anayasası toplum için Batıyı model alırken, sanayileşmeyle zenginleşen bir orta sınıf doğdu. Pamuk'un Türkiye'de demiryolları inşa ederek servet yapan dedesi de bu seçkin sınıfın bir üyesiydi.

Eğitimi ve ilk çalışmaları

Pamuk 1952'de doğduğunda ailenin serveti giderek küçülüyor olsa da İstanbul Boğazı'nın Avrupa yakasındaki en hoş semtlerinden birinde büyüdü. Pamuk'un aile geleneğini takip ederek bir mühendis olması beklense bile onun hayali ressam olmaktı. İstanbul'daki Amerikan lisesi Robert Kolejden mezun olduktan sonra aile baskısıyla mimarlık okumak için İstanbul Teknik Üniversitesine girdi. Bu yoldan keyif almayınca üç yıl sonra mimarlık eğitimini bırakıp İstanbul Üniversitesine geçti ve 1976'da İ.Ü. Gazetecilik Yüksekokulundan mezun oldu. Pamuk, yirmi üç yaşından sonra annesinin evine kapanıp kendini tamamen roman yazmaya verdi.

Yayımlanan ilk romanı *Cevdet Bey ve Oğulları* (1982) Nişantaşı'nda oturan hali vakti yerinde bir ailenin üç kuşağını anlatıyordu. Roman eleştirmenlerce iyi karşılandı ve Türkiye'nin önemli iki edebiyat ödülünü kazandı, Pamuk bu başarısıyla evden ayrıldı ve evlendi.

Doğu'dan Batı'ya

Yazar bir yıl sonra, *Sessiz Ev* kitabını ve 1985 yılındaysa 17. yüzyıl İstanbul'unda Venedikli bir köle ile bir Osmanlı âlimi arasındaki ilişkiyi anlattığı *Beyaz Kale*'yi yayımladı. Pamuk aynı yıl New York'a gitti ve Columbia Üniversitesinde misafir öğretim üyesi olarak görev yaptı. 1988'de ülkesine geri dönerek yazarlık uğraşısını sürdürdü. Sonraki romanı *Benim Adım Kırmızı* (1998), diğer kitaplarının çoğunda olduğu gibi, ama bu sefer III. Murat'ın sarayında, nakkaşlar arasında geçen bir entrika yoluyla eski İslam dünyasıyla Batılı değerler arasındaki kültürel gerilimleri yansıtıyordu. Pamuk'un özgün dili ve birden fazla, alışılmadık anlatıcılar (mesela bir köpek ve bir ceset) gibi çeşitli postmodern yazın araçlarından yararlanması ona uluslararası başarı kazandırdı ve Türk hükümeti "devlet sanatçısı" unvanını sunduysa da bunu reddetti. Pamuk, 2006'da Nobel Edebiyat Ödülünü kazandı, *Masumiyet Müzesi* romanından yola çıkarak 2012'de bir müze açtı. Pamuk son romanları *Kafamda Bir Tuhaflık Var* ve *Kırmızı Saçlı Kadın*'da İstanbul'un değişimini konu edindi.

▽ **BOĞAZİÇİ MANZARASI**
Pamuk'un çalışma masası Boğaziçi manzarasına hâkim. Eski Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti İstanbul, yazarın kitaplarının çoğuna mekân oluşturuyor.

BAĞLAM

Türkiye'ye hakaret

Pamuk kendisini açıkça politik bir yazar olarak görmese de Türkiye'nin Avrupa Birliğine girmesini destekledi ve serbest konuşma özgürlüğünü savunan biri olarak hükümeti muhalif yazarlara uyguladığı sansür ve Kürtlere karşı takındığı tutum nedeniyle açıkça eleştirdi.

Pamuk, ayrıca, I. Dünya Savaşı sırasında Türkler tarafından gerçekleştirilen Ermeni Soykırımına açıkça gönderme yaparak "Burada otuz bin Kürt ve bir milyon Ermeni vatandaş öldürüldü. Ve neredeyse kimse bundan söz etmeye cesaret edemiyor" dedi. Tabu niteliğindeki bu konuyu gündeme getiren Pamuk Türkiye'ye hakaretle suçlandı. Yargılanmasına yönelik uluslararası kınamalar neticesinde dava düştüyse de temyiz sonrasında suçlu bulundu ve 6000 TL tazminat ödemesine karar verildi.

◁ **ORHAN PAMUK, 1992**
Bu fotoğrafı İstanbul'da çekilmiştir; Pamuk, Türkiye'nin uluslararası en tanınmış romancısı olsa da kendi ülkesinde tartışılan bir isimdir. Bir su kuyusu kazıcısı ile çırağının hikâyesini anlattığı onuncu romanı *Kırmızı Saçlı Kadın* 2016 yılında yayımlandı.

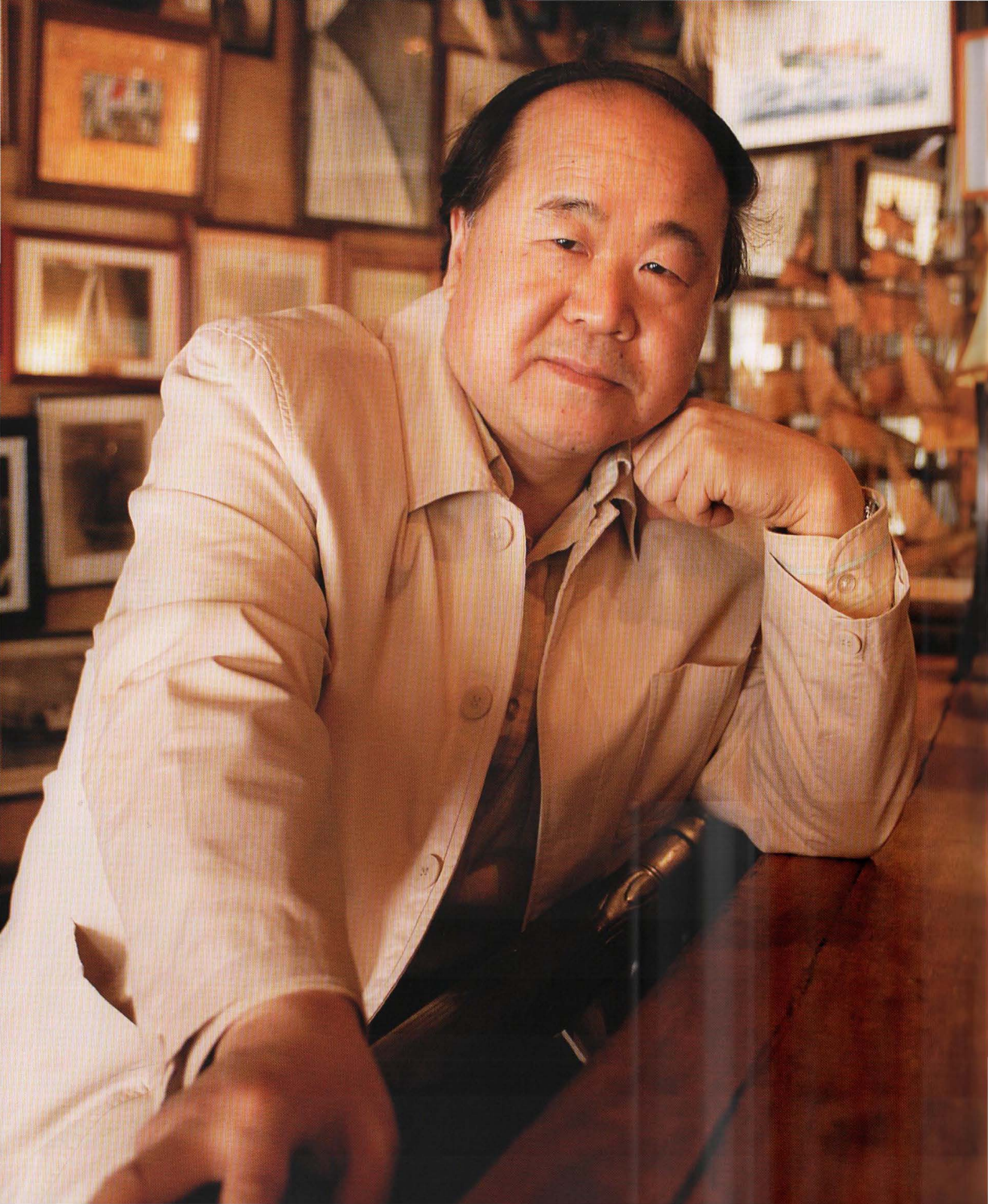

Mo Yan

1955, ÇİNLİ

Kara mizaha dayalı romanlarıyla tanınan Mao Yan, toplumcu gerçekçiliği, büyülü gerçekçiliği, Çin edebiyatını ve folklorunu harmanlayan son derece özgün bir ses geliştirerek Çin'deki yaşama gerçeküstü boyuta ulaşan alaycı bir bakış sundu.

Mo Yan romanlarının çoğuna ev sahipliği yapan "Kuzeydoğu Bucağı", aslında Çin'in kuzeydoğusundaki Shandong eyaletinde bulunan ve yazarın doğduğu Gaomi kasabasının kurmaca halidir. O doğduğunda (asıl adı Guan Moye idi) ve Başkan Mao'nun Çin'in tarıma dayalı ekonomisini modernleştirmek için uyguladığı politikaların büyük bir kıtlığa yol açtığı 1958-1962 arasındaki "Büyük Atılım" döneminde ailesi çiftçiydi.

1966 yılında, Mao yönetiminin son demlerinde, on bir yaşındaki Guan Moye okuldan ayrılarak tarlada çalışmaya başladı. Yedi yıl sonra bir pamuk fabrikasında iş buldu ve orada çalışırken edebiyata ilgi duydu. O dönemde okudukları, resmi makamların onayladığı toplumsal gerçekçi kitaplarla sınırlıydı; Çin klasiklerini ve yabancı yazarların çevirilerini ancak sonraki yıllarda keşfetti. Lu Xun gibi Çinli yazarların toplumsal gerçekçiliğine hayranlığı hâlâ devam etse de, William Faulkner ve Gabriel Garcia Márquez'in kitaplarını ilham verici buluyordu.

Guan Moye, Halk Kurtuluş Ordusu'na (PLA) yazıldı ama boş zamanlarını çoğunlukla okuyarak ve yazarak geçiriyordu. İlk kısa hikâyelerinden biri, 1981 yılında Mo Yan mahlasıyla bir edebiyat dergisinde yayımlandı. İlk hikâyeleri, Márquez'in büyülü gerçekçiliğinin ve geleneksel Çin edebiyatının etkisini yansıtırken, Mao'nun bir yazarın sanattan önce politikaya hizmet etmesi gerektiği yolundaki tembihini de dikkate alan kendine özgü üslubu baş gösteriyordu.

Ünleniyor

Yazarlığını daha da geliştirmek sevdasıyla 1984 yılında PLA Academy of Art'ın iki yılık edebiyat bölümüne kaydoldu. Burada okuduğu sıralar, aralarında eleştirmenlerin beğenisini kazanan "Saydam Turp" ile "Patlamalar"ın da yer aldığı öyküler yayımladı. Gelgelelim, ona ulusal ve ileride de uluslararası ün kazandıran yapıtı, İkinci Çin-Japon savaşının acımasız yıllarında geçen ilk romanı *Kızıl Darı Tarlaları* oldu. Romanın beş bölümü, önce 1986'da dergilerde tefrika edildi ve büyük beğeni toplayınca aynı yıl kitap olarak yayımlandı, 1987 yılında filmi çekildi.

Mo Yan'ın sonraki çalışmalarının çoğunda, *Kızıl Darı Tarlaları*'nda büyük ustalıkla kullandığı mit ve realizm bileşimini çeşitlendirdi. Sözgelimi, *Şarap Cumhuriyeti* (2000) romanında, gerçekçi anlatımdan uzaklaşır ve kâh kara polisiye kâh geleneksel doğaüstü Çin masalları gibi farklı türlerden ödünç aldığı yazınsal öğelerle Çin toplumuna yönelik alaycı yaklaşımını dile getirir. Yapıtları yapı bağlamında deneysel olsalar ve Batılı gözlerle bakıldığında postmodern görünseler de, Mo Yan esin kaynağının Çin folklorunda ve ülkenin geleneksel hikâye anlatım geleneklerinde yattığına işaret etmiştir.

Mo Yan, 2012 yılında Nobel Edebiyat Ödülü aldı ve bunu başaran ilk Çinli yazardı. Yapıtlarındaki çeşitlilik ve yaratıcılık onu ülkesinin en saygın yazarlarından biri yaptı.

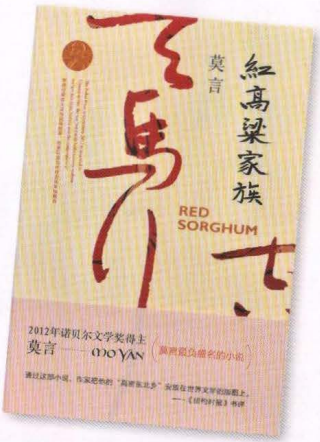

△ ***KIZIL DARI TARLALARI***
Mo Yan, *Kızıl Darı Tarlaları*'nda, 20 yüzyılın çalkantılı yıllarında yaşayan bir Gaomi ailesinin hikâyesini anlatır. Kitabın Zhang Yimou tarafından yapılan sinema uyarlaması ödül kazandı.

2015 TARİHLİ BU PUL, ÇİN FOLKLORUNA AİT BİR FİGÜR OLAN EFENDİ BAO'YU GÖSTERİYOR

BAĞLAM

Geleneksel hikâye anlatımı

En az iki bin yıllık bir geçmişe sahip geleneksel Çin anlatım sanatı *pingshu*, Mo Yan'ın yazınsal yaratıcılığı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu sanatın uygulayıcıları, oldukça uzun metinlerin ezberlenmesi gibi beceriler gerektiren bu sanatı yıllarca bir ustaya çıraklık yaparak öğrenir ve anlatım sırasında birkaç basit nesne kullanarak hikâyelerine renk katarlardı; sözgelimi, hikâyedeki karakterlerden biri kılıç çektiğinde, anlatıcı ansızın bir yelpaze açıverirdi. *Pingshu*'nun babayiğit askerleri ve namuslu devlet memurları (sözgelimi adaletin timsali, aziz mertebesindeki Efendi Bao gibi) konu edinen masallar, Çin folkloruna giren makbul sosyal değerler için şablon işlevi görüyorlardı.

◁ **MO YAN, 2006**
Uluslararası üne sahip Mo Yan'ın bu fotoğrafı bir Fransız kitap fuarında çekilmiştir. Yazar, "konuşma" anlamına gelen mahlasını, muhtemelen Mao Zedung dönemi Çin'de büyüdüğü yıllarda kendisine yapılan bir uyarıdan esinlenmiştir.

Arundhati Roy

1961, HİNTLİ

Roy'un ilk ve yirmi yıldır tek kitabı Booker Ödülünü kazandı ve ticari başarı sağladı. Çevreyle ve siyasetle ilgili davaların kararlı eylemcisi Roy sık sık hapisle tehdit ediliyor.

Suzanna Arundhati Roy, pek de alışageldik bir ortama doğmadı. Annesi Mary bir Süryani, babasıysa Bengalli bir Hinduydu. İki yaşına geldiğinde annesiyle babası boşanınca Roy bir süreliğine annesi ve erkek kardeşiyle birlikte dedesinin yanında oturdu. Derken aile tekrar yer değiştirerek Güney Hindistan'daki Kerala'ya taşındı. Orada, Mary önceleri ikisi kendi çocuğu olmak üzere sadece yedi öğrencili bir okul kurdu ve insan hakları eylemcisi olarak isim yapmaya başladı.

Roy'un hayatının ilk yılları toplumun dayattığı kalıplara uymayan annesinin ve baba baskısından uzak olmasının etkisiyle biçimlendi. Roy yetişme yıllarında, bir Hintli kadından beklenenlere uymayı reddetti. On altısına geldiğinde köyü Ayemenem'den ayrılıp mimarlık okumak için Delhi'ye gitti ve o zamanki erkek arkadaşıyla birlikte yaşadı.

Bir süre Goa'da kaldıktan sonra başkente döndü ve orada sinema yönetmeni Pradip Krishen'le tanıştı. Krishen, ödül kazanacak olan *Sahip Masey* (1985) filminde ona başrol verdi. İkisi önce evlenip ve sonra da ayrıldılar.

◁ **ARUNDHATI ROY, 2017**
Roy, *Time* dergisinin "dünyanın en etkili yüz kişisi" listesinde yer aldı. Yirmi yıllık bir aradan sonra yayımlanan ikinci romanı yazara olan ilgiyi yeniden alevlendirdi.

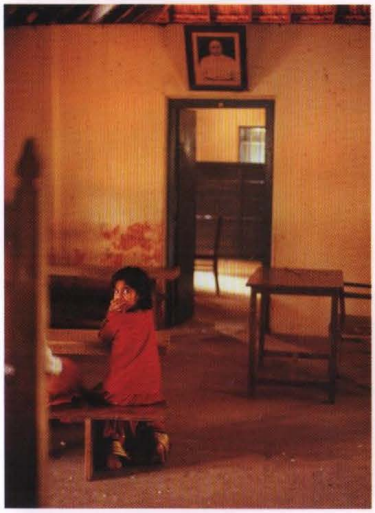

◁ **OKUL YILLARI**
Annesinin kurduğu okuldaki bir kız çocuğu. O dönem okulda annesine yardımcı olan Roy sonraki yıllarda bunun hayatı boyunca çocuklardan uzak durmasına neden olduğunu söyleyecekti.

Ticari başarı

Roy, otuz bir yaşında ilk romanı *Küçük Şeylerin Tanrısı* üzerinde çalışmaya başladı; bir dizi üzücü olay ve skandal sonucu dağılarak çöken Hintli bir aileyi anlattığı yarı otobiyografik bir kitaptı bu. Yazması dört yıldan uzun süren kitap 1997'de yayımlandığında büyük ticari başarı kazandı. Gelgelelim, kitap başarının yanı sıra Roy'un başına bela da açtı; büyüdüğü Kerala şehrinde müstehcenlikle suçlandı.

Yazı ve eylem

Roy, 1990'ların sonlarından itibaren onlarca deneme ve kurmaca dışı kitap yazdı, belgeseller yaptı, ABD'nin Afganistan'a yönelik dış politikasına, Hindistan'ın nükleer deneme programına ve baraj yapımına, küreselleşmeye ve Hindu milliyetçiliğine karşı protestolara katıldı. Bu eylemleri nedeniyle hapse girdi, taşlanmaya maruz kaldı ve halkı isyana teşvik suçlamalarına karşı mücadele etti. Hatta hayatından endişe ettiği için 2016 yılında kısa bir süre Hindistan'dan kaçtı. Hindistan'ın modernleşme siyaseti ile Hindistan'ın ekonomik yükselişinin artığı insanların sesi olan Roy'un siyasi duruşu genellikle uyuşmuyor.

Roy, 2017 yılında ikinci romanı *Mutlak Mutluluk Bakanlığı*'nı çıkardı; bir iddiaya göre, Roy, kitabı kimin yayımlayacağına karakterlerinin karar vermelerini ister ve yaratıcıları kadar hayat dolu, başına buyruk karakterleri de diğer tekliflere göre yarı fiyat veren yayınevini seçerler.

ÜSLUP
Bir dil yaratma

Roy, *Küçük Şeylerin Tanrısı*'nda, sömürgecilik sonrası Hindistan'da hayata dair deneyimlerini kurcalarken, kısmen de Britanya'nın sömürge sultasına karşı bir tür direniş olarak İngilizceyi yapısöküme uğratır. Yazısı dilbilgisi kurallarını bozar, oyunbaz, renkli ve yaratıcıdır: Sözgelimi, belli kelimeleri büyük harfle başlatır, alışılmamış deyişler ve bileşik kelimeler icat eder. Amerikalı yazar John Updike, "kendi dilini" yarattığı için ondan övgüyle söz etmiştir.

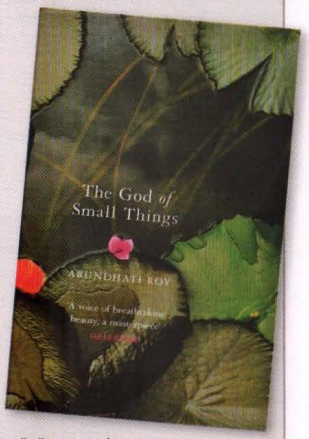

KÜÇÜK ŞEYLERİN TANRISI

> "**Hesapsız kelimelerin** yaptığı da budur. İnsanlar **sizi bir parça daha az severler.**"
>
> ARUNDHATI ROY, *KÜÇÜK ŞEYLERİN TANRISI*

Rehber

Roald Dahl

1916–1990, İNGİLİZ

Dahl, en sevilen çocuk kitabı yazarları arasındadır. Galler'de Norveçli bir ailenin oğlu olarak dünyaya geldi, Derbyshire'da yatılı okula gitti (ona bakılırsa insanı gaddarlaştıran bir deneyimdi) ve kısa bir süre petrol endüstrisinde çalıştı. II. Dünya Savaşı'nda savaş pilotu olarak görev yaptı ve Libya'da bir mecburi iniş sırasında ağır yaralandı; ki savaş günlerinde yaşadıkları, ilk kitaplarının esin kaynağı olacaktı.

Dahl'ın çocuk kitaplarında grotesk kötüler, tuhaf tipler ve hınzırca bir ayrıntıyla gözlemlenmiş türlü türlü karakter cirit atar. Yazarın büyüklere yönelik öyküleri de oldukça beğenilir. Yapı olarak, şeytana şapkayı ters giydiren sürpriz sonlar etrafında örülen bu hikâyeler birçok defa hem tiyatroya hem de televizyona uyarlandı. Dahl, ayrıca oldukça ilgi gören iki otobiyografi kitabı da yazdı.

ANA YAPITLARI: *James ve Dev Şeftali*, 1961; *Yaman Tilki*, 1970; *Olmadık Masallar*, 1979; *Matilda*, 1988

Philip Roth

1933–2018, AMERİKALI

Romanlarının otobiyografik yanı fazlaca baskın olan Roth uzun ve başarılı kariyerinin son yıllarında olağanüstü bir yaratıcılık sergiledi. Birinci kuşak göçmen bir Yahudi ailenin çocuğu olarak doğan Roth'un çocukluğu ve büyüdüğü yıllar kadar, kadınlarla olan cinsel ilişkileri de yapıtları için bayağı önemli kaynak malzeme işlevi gördü.

İlk kitabı *Hoşça Kal, Columbus* (1959) ile ABD'de Ulusal Kitap Ödülünü kazandı ve on yıl sonra kuşağının aşka ve cinselliğe yönelik vesveseli tutumlarını özetleyen *Portnoy'un Feryadı* isimli romanıyla uluslararası üne kavuştu. Roth, kariyerinin ortalarında yazdığı kitaplarında, kurmacayla gerçeklik arasındaki çizgiyi bulanıklaştırma gayreti içindeydi ve genellikle Philip Roth isimli kurmaca bir anlatıcının yer aldığı romanlar kaleme aldı. 1990'larda kansere karşı verdiği mücadeleden galip çıkan Roth göz kamaştırıcı bir yenilenme yaşadı ve her biri başyapıt niteliğinde olan ve birkaçında Nathan Zuckerman, David Kapesh isimli "alter ego"larının anlatıcı olduğu çok sayıda kitap yazdı.

ANA YAPITLARI: *Hoşça Kal, Columbus*, 1959; *Portnoy'un Feryadı*, 1969; *Sebt Tiyatrosu*, 1995; *Pastoral Amerika*, 1995

Kenzaburo Oe

1935, JAPON

Savaş sonrası Japonya'sının en özgün yazarlarından Oe, dört ana Japon adasının en küçüğü ve en uzağı olan Shikoku'da 1935 yılında doğdu. Üniversite öğrencisiyken, doğuştan gelen çekingen mizacı, köylü aksanı ve kekemeliğinden duyduğu utançla birleşince arkadaşlık kurmaktan kaçınarak geceleri edebiyata kafa yormayı yeğledi.

Bu utangaçlığın, Oe'nin varoluşçuluk felsefesinden önemli ölçüde etkilenen kitaplarındaki içe dönüklüğe katkısı olabilir. Oe'nin yaşamı 1960 yılında, ciddi öğrenme engeline sahip ilk oğlu Hikari doğduğunda dönüşüme uğradı. Oe, oğluyla yoğun bir bağ kurdu; ikisi arasındaki iletişim sıkıntıları romanlarının ve öykülerinin ana öğesi durumuna geldi. Oe, 1994 Nobel Edebiyat Ödülünü alarak bu ödülü kazanan ikinci Japon yazar oldu.

ANA YAPITLARI: *Tomurcukları Kopar, Çocukları Vur*, 1958; *Av*, 1958; *Kişisel Bir Sorun*, 1964

△ ANNIE PROULX, 2003

△ Annie Proulx

1935, AMERİKALI

Bir romancı, öykü yazarı ve eleştirmen olan Proulx Norwich, Connecticut'ta doğdu. Üniversiteden otuz dört yaşında mezun oldu; ki o yaşına kadar üç defa evlenip boşanmış ve dört çocuğu olmuştu. Kendini hep doğaya yakın hisseden Proulx, 1973 yılında yüksek lisansını tamamladıktan sonra Vermont ormanlarında bir kulübede yaşadı; avcılık, balıkçılık ve kendine yeterlilik konularında gazete yazıları yazarak çocuklarının geçimini sağladı.

Proulx, öyküleriyle beğeni toplasa da içinde roman yazma arzusu yoktu. Gelgelelim, yayıncısıyla yaptığı sözleşmedeki bir madde nedeniyle roman yazmak zorunda kaldı ve kendisini şaşırtan şey bu uzun formu daha kolay bulmasıydı; ikinci romanı *Gemi Havadisleri*'yle ün kazandı. Toplumsal gözlem bakımından zengin kitapları çok sayıda saygın ödül kazanırken, özellikle ABD'deki kırsal hayatın katı gerçeklerini olduğu gibi sergilemeleriyle dikkat çektiler.

ANA YAPITLARI: *Gemi Havadisleri*, 1993; *Akordeon Suçları*, 1996; "Brokeback Dağı", 1997

Mario Vargas Llosa

1936, PERULU

Vargas Llosa, Arequipa'da, Perulu orta sınıf bir ailenin çocuğu olarak doğdu. Anne babası o doğmadan önce ayrılınca annesinin ailesi tarafından el üstünde büyütüldü. On yaşına geldiğinde ebeveynleri barışıp bir araya geldi ve oğlunun edebiyat tutkusunu uygun bulmayan babası onu bir askeri akademiye gönderdi. Vargas Llosa hem kamusal hem de özel hayatta baskıyı eleştirdiği ilk romanı *Kent ve Köpekler*'de bu deneyiminden yararlandı. Peru'daki kurulu düzene yönelik bu eleştirel

yaklaşımı o tarihlerde tartışma yarattı. Zaman zaman Paris, Londra ve Madrid'de yaşadıysa da kurmaca metinlerinin kökleri daima Peru hayatının içinde kaldı ve oldukça özgün bir mizah anlayışıyla kilisenin ve diktatörlüğün kokuşmuşluğunu sergiledi.

Vargas Llosa, 1960'larda Latin Amerika edebiyatında birdenbire kendini gösteren ve "Patlama" olarak adlandırılan ve ağırlıklı olarak güçlü politik damara sahip oluşumun bir parçasıydı. Önce solcu, sonra merkez demokrat olan Llosa politikayla ilgilendi ve 1990'da başkanlık için aday oldu. 2010 Nobel Edebiyat Ödülünü kazandı.

ANA YAPITLARI: *Kent ve Köpekler*, 1965; *Katedralde Konuşma*, 1969; *Julia Teyze ve Senaryo Yazarı*, 1977

▷ Georges Perec

1936–1982, FRANSIZ

Fransa'da Polonyalı Yahudi bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Georges Perec, II. Dünya Savaşı'nda hem annesini (Auschwitz'te) hem babasını kaybetti. Akrabaları tarafından yetiştirildi ve yirmi yaşına geldiğinde deneysel edebiyata büyük ilgi gösteriyordu. Bir sosyolojik örnek olay çalışması yapısındaki ilk romanı *Şeyler*, takip eden iki romanı gibi büyük başarı kazandı.

Bu çalışmalarının ardından yaratıcı bir tıkanma hissedince, romancı Raymond Queneau ile matematikçi François Le Lionnais tarafından kurulan Potansiyel Edebiyat Atölyesine katıldı ve bir matematik-edebiyat sentezi yaratmaya çalıştı. Kendine koyduğu kısıtlamaların altından başarıyla kalkan Perec, tek bir "e" harfi kullanmadan *Kayboluş* (*Bir Boşluk* diye de çevrildi) romanını yazdı. Bunun yanı sıra 5.000 dönüşük (hem düz hem ters okunuşu aynı) kelimeden bir metin ve *Yaşam Kullanma Kılavuzu* dahil başka deneysel yapıtlar da kaleme alan Perec erken yaşta öldü.

ANA YAPITLARI: *Şeyler*, 1965; *Kayboluş*, 1969; *Yaşam Kullanma Kılavuzu*, 1978

Thomas Pynchon

1937, AMERİKALI

Amerikalı romancıların en esrarengizlerinden biri olan Pynchon, Long Island'da doğdu ve Cornell Üniversitesinde okudu. Amerikan donanmasında iki yıl görev yaptı ve daha 26 yaşındayken yazdığı ilk romanı *V*'nin yayımlanmasının ve Boeing firmasında teknik yazar olarak çalışmasının ardından, insanlardan kaçmak için her yolu denedi. Bu gizemli özel hayatı, takipçileri olan bir külte dönüşmesine de yardımcı oldu; romanları 1960'ların karşı kültür paranoyasına kök saldığından, yazar ve yapıtları etrafında bir takım çılgın teoriler geliştirildi. Pynchon hakkında kesin olarak bilinenler Meksika, Kaliforniya ve New York'ta yaşadığı, kendi menajeriyle evlendiği ve bir oğlu olduğundan ibarettir. Pynchon, son yirmi otuz yıldır 19. yüzyılda Mason/Dixon'ın yaptığı yolculuktan 90'ların sonlarındaki dot-com balonuna kadar geniş bir tarihsel aralık içinde geçen uzun ve daldan dala atlayan tarihsel romanlara meyletti ve pastiş türünde denemeler yaptı.

ANA YAPITLARI: *V.*, 1963; *49 Numaralı Parçanın Nidası*, 1966; *Yerçekiminin Gökkuşağı*, 1973

Raymond Carver

1938–1988, AMERİKALI

Carver, Amerika'nın en büyük kısa hikaye yazarlarından biridir. Oregon'da doğdu, yirmisine geldiğinde evli ve iki çocuk babasıydı. Ailesini geçindirmek için çeşitli işlerde çalıştı ve bir yaratıcı yazarlık atölyesine katıldıktan sonra yazmaya yöneldi.

Üniversiteyi iki kere bırakan Carver'ın bir öğretmen ve yazar olarak kariyeri yavaş gelişim gösterdi. Dehası ancak elli yaşında akciğer kanserinden öldüğü sıralarda tam olarak takdir edilebilecekti. Carver, kasvetli şiirselliğe sahip öykülerinde, ilişkilerdeki ruhsal ıstırabı, karakterlerinin iletişim kurma ve düşkünlüğe direnme (kendi yaşamı da hep alkolikliğinin pençesindeydi) mücadelesini anlatır.

2000'lerde, Carver'ın editörünün, onun en iyi öykülerini üzerlerinde bayağı oynayarak o mükemmelliklerine kavuşturduğu açıkça belli olunca tartışmalar yarattı. Buna rağmen, Carver bugün de kısa hikâye yazarları arasındaki o seçkin yerini koruyor.

ANA YAPITLARI: *Sessiz Olur Musun, Lütfen?* 1976; *Aşk Konuştuğumuzda Ne Konuşuruz*, 1981; *Katedral*, 1983

Ngũgĩ wa Thiong'o

1938, KENYALI

Romancı, oyun yazarı, deneme yazarı ve eleştirmen Ngũgĩ, Kenya'nın Kamirithu köyünde dünyaya geldi. Ailesi, 1950'lerdeki Mau Mau Savaşı'nda esir alındı ve annesi işkence gördü.

Ngũgĩ, Kuzey İngiltere'deki Leeds Üniversitesine burs kazandı ve orada Mau Mau isyanıyla ilgili *Aradaki Nehir* romanını yazdı; bu roman günümüzde Kenya okullarının müfredatında yer alıyor. 1967'de Hıristiyanlığı, İngiliz dilini ve doğduğunda kendisine verilen adı (James) reddederek Gikuya ya da Swahili dilinde yazmayı yeğledi.

Daha sonra, doğaçlamadan cömertçe yararlanan ve seyirciyle etkileşimi sayesinde burjuva olmayan seyirciye daha kolay ulaşabilen yeni bir tür tiyatro yaratmakla ünlendi.

1977 yılında *Ben İstediğimde Evleneceğim* oyunundaki siyasi iğnelemeler nedeniyle bir yıl hapis cezası aldı ve serbest bırakıldıktan sonra ABD'ye kaçtı. Yeni ülkesinde Yale ve California Üniversitesinde hocalık yapan Ngũgĩ'nin, Nobel Edebiyat Ödülünü alması muhtemel görülüyor.

ANA YAPITLARI: *Aradaki Irmak*, 1965; *Bir Buğday Tanesi*, 1967; *Ngaahika Ndeenda*, 1976

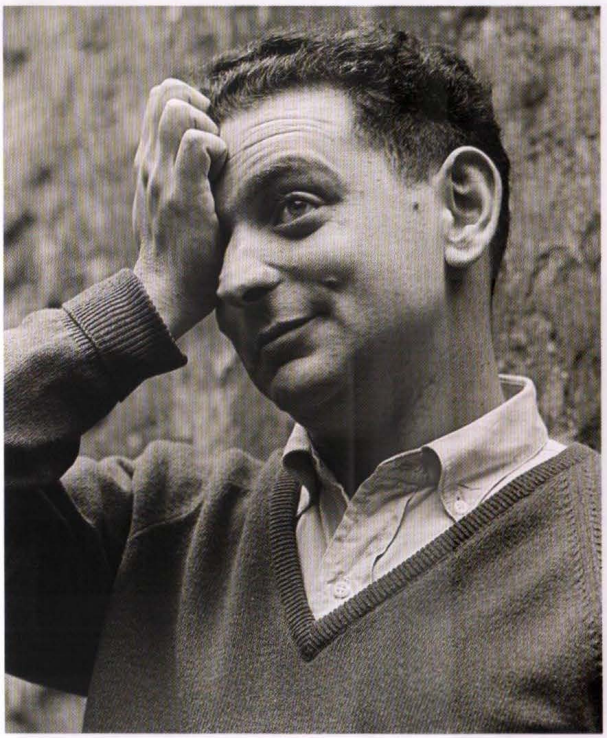

△ GEORGES PEREC, 1965

△ ALICE WALKER

Margaret Atwood

1939, KANADALI

Atwood verimli ve ödül şampiyonu bir romancı ve şairdir. Ottawa, Ontario doğumlu yazar, çocukluğunda yaz aylarını Quebec'in yabanıl doğasını keşfederek geçirdi; onlu yaşlarında yazıya bağlanmazdan önce, resme ve giysi tasarımına ilgi duydu. Toronto Üniversitesindeyken eleştirmen Northrop Frye onunla yakından ilgilenip yol gösterdi ve şiir yazmaya yüreklendirdi. *Çifte Persephone* (1961) kitabıyla başlayan şiir serüvenini başka şiir kitaplarıyla başarıyla sürdürse de, Atwood en büyük başarısına romancı olarak ulaştı.

Atwood, tarihsel romanları ve bilimkurgu (hoş o "spekülatif kurgu" ifadesini yeğliyordu) türünde yapıtlarıyla tanınıyor. Yazar, bu türün olanaklarından yararlanarak, kitaplarında çevrenin bozulması, insanların doğayla ilişkileri, özellikle kadın düşmanlığı ve kadının toplumdaki yeri gibi konuları kurcalar. Bugün en bilinen *Damızlık Kızın Öyküsü* isimli distopik romanında New England'da kurulan erkek egemen totaliter bir rejimin kasvetli manzarasını sunar. 1995'te ABD okullarında okutulan bir numaralı metin olan *Damızlık Kızın Öyküsü* sinema ve televizyona uyarlandı.

ANA YAPITLARI: *Yüzeye Çıkış*, 1972; *Damızlık Kızın Öyküsü*, 1985; *Kör Suikastçı*, 2000

△ Alice Walker

1944, AMERİKALI

Pulitzer Ödüllü Walker'ın, Afrika kökenli Amerikalı kadınlarla ilgili çalışmaları tek başına başlattığı söylenebilir. Georgia'da yarıcı bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi; sekiz yaşındayken kaza sonucu tek gözü kör olan Walker utangaç ve çalışkan bir çocuktu. Annesinin yüreklendirmesiyle Atlanta'daki Spelman College okuluna bir burs kazandı ve okulda keşfettiği Afrika kökenli Amerikalı yazar ve folklor uzmanı Zora Neale Hurston'ın (1891-1960) kitapları esin kaynağı oldu.

Walker, İnsan Hakları Hareketine katıldı, birkaç üniversitede hocalık yaptı, çok sayıda roman, kısa hikâye ve şiir yazdı. Georgia'lı tacize uğramış ve eğitimsiz bir kızı konu alan mektup tarzında yazdığı *Renklerden Moru* (1982) büyük bir okur kitlesi tarafından ilgiyle karşılandı ve romanın sinema uyarlaması Oscar kazandı.

Bugün California'da yaşayan ve politik etkinliğini koruyan sanatçı ABD'nin güneyine ve Afrika kökenli Amerikalı kadınların hayatlarına dair yazmayı sürdürüyor.

ANA YAPITLARI: *Meridyen*, 1976; *Renklerden Moru*, 1982; *Sevincin Sırrı*, 1992

Paul Auster

1947, AMERİKALI

South Orange, New Jersey'de Yahudi bir ailenin çocuğu olarak doğan Auster, edebiyat sevdasına, çevirmen eniştesi Allen Mandelbaum'un kitaplığını didik didik ederken kapıldı. Columbia Üniversitesinde okudu, 1970'te yüksek lisansını yaptı ve çok geçmeden Paris'e, ardından Provence'a gitti ve orada bir kır evinde bekçilik yaptı. 1974'de ABD'ye geri döndü.

1970'lerde ve 80'lerin başlarında birkaç saygın kurumun yaptığı bağışlar yardımıyla şair, deneme yazarı ve editör olarak ayakta kaldı. Derken, yazarlığının dönüm noktası olan *New York Üçlemesi*'ni yazdı; bu yapıtı, zeki ve beklenmedik oyunbazlıkla kimlik ve yanılsama konularını irdelediği üç kısa romandan oluşuyordu.

Auster'ın kitaplarının ortak özelliği, genellikle yazar olan ana kahramanı etkileyen paradokslar ve Kafkavari

muammalardır. Onun kitapları, aynı anda hem entelektüel açıdan zorlayıcı hem de rahat okunabilir nitelikleriyle yazarını uluslararası çoksatarlar arasında zirveye yerleştiren bir çekiciliğe sahiptirler. Auster, Brooklyn, New York'ta yaşıyor.

ANA YAPITLARI: *New York Üçlemesi*, 1985–86; *Yanılsamalar Kitabı*, 2002; *Brooklyn Çılgınlıkları*, 2005

Salman Rushdie

1947, İNGİLİZ

Rushdie en çok sömürgecilik sonrasının ve İslam'ın sıkıntılı meselelerinin üstüne giden ve ödül kazanan büyülü gerçekçilik tarzındaki romanlarıyla tanınır. Varlıklı ve Müslüman bir ailenin çocuğu olarak Mumbai'de doğdu; Hindistan ve İngiltere'de eğitim gördü. İlk iki romanını Londra'da reklam yazarı olarak çalışırken yazdı. İkinci romanı *Geceyarısı Çocukları* Booker Ödülünü üç defa kazanmasıyla ön plana çıkar: 1982'de Booker Ödülü olarak ve diğer ikisiniyse 1993 ve 2008 yıllarında ödülü geçmişte kazanan yazarların en iyisine verilen "Best of Booker" ödülü olarak kazandı.

1989 yılında, *Şeytan Ayetleri* romanında peygamber Muhammed'e yönelik hakaret ettiği algısıyla İran'ın dini lideri Ayetullah Humeyni'nin hakkında fetva (ölüm emri) çıkarması üzerine Rushdie'nin yaşamı alt üst oldu. Rushdie yıllarca kendisine silahlı korumaların eşlik ettiği gizli saklı bir hayat sürdü; İranlı resmi makamlar tarafından fetvanın "sona erdiği" 1998 yılında açıklansa da asla kaldırılmadı. Dört defa evlenen Rushdie bugün New York'ta yaşıyor.

ANA YAPITLARI: *Geceyarısı Çocukları*, 1981; *Şeytan Ayetleri*, 1988; *Mağriplinin Son İç Çekişi*, 1994

Javier Marías

1951, İSPANYOL

Romancı ve çevirmen Marías, İspanyol diktatör General Franco'ya muhalefeti nedeniyle hapse atılan ünlü İspanyol felsefeci Julián Marías'ın oğlu olarak Madrid'de dünyaya geldi. Javier, çocukluğunun büyük bölümünü babasıyla birlikte ABD'de geçirdi. Ülkesine geri döndüğünde Madrid Üniversitesine girdi ve orada dünya edebiyatının en büyük yazarlarından çeviriler yapmaya başladı. Updike, Nabokov, Faulkner, Conrad ve Hardy bu isimler arasındaydı. *Tristram Shandy* çevirisiyle İspanya Ulusal Ödülünü kazandı.

Onun kendi kitapları da çeviriyle ilgilidir. Çoğunlukla çevirmen ya mütercim olan karakterleri çeşitli yollarla kendi seslerinden feragat eder veya vazgeçerek kurmacanın hakikati, hakikatin kurmacayı nasıl etkileyebileceğine işaret ederler. Bu temaya dayalı en iddialı yapıtı, 2000'lerde tamamladığı *Yarınki Yüzün* adlı üçlemesidir. Javier, 2006 yılında ünlü İspanya Kraliyet Akademisine seçildiyse de, cüppe giyme töreninde kurmaca metin yazmayı "bayağı çocukça" bulduğunu söyledi.

ANA YAPITLARI: *Beyaz Kalp*, 1992; *Zamanın Karanlık Sırtı*, 1998; *Yarınki Yüzün Üçlemesi*, 2002, 2004, 2007

▷ Kazuo Ishiguro

1954, İNGİLİZ

Nagazaki'de doğan Kazuo Ishiguro İngilizce konuşulan dünyanın el üstünde tutulan yazarlarından biridir; ailesi onu 1960'ta daha beş yaşındayken İngiltere'ye götürdü.

Ishiguro Kent Üniversitesinden mezun olduktan sonra East Anglia Üniversitesinde, Malcolm Bradbury ve Angela Carter'ın hocalık yaptığı parlak Yaratıcı Yazarlık Bölümünün verdiği ilk mezunlardan biri oldu. İlk iki romanı *Uzak Tepeler* (1982) ile *Değişen Dünyada Bir Sanatçı* (1986) Japonya'da geçiyor olsa bile, Ishiguro, sonradan, doğduğu bu ülkeyi çocukken ayrılmasından sonra bir daha hiç ziyaret etmediği için bu romanlarındaki yerin hayali bir ülke olduğunu itiraf edecekti. 1983 yılında İngiliz vatandaşlığına geçse de aslında kendisini daima bir Japon sanatçı olarak gördüğünü söyledi. Kurmaca kitapları, genellikle, metin ilerledikçe tanıklıklarının yavaş yavaş kusurlu veya eksik olduğu anlaşılan karakterler tarafından birinci tekil ağzıyla anlatılır. "Müthiş duygusal güce sahip romanları", Ishiguro'ya 2017 Nobel Edebiyat Ödülünü kazandırdı.

Amerikalı caz şarkıcısı Stacey Kent'le birlikte şarkılar yazan Ishiguro, kendisini tam bir sinema hastası olarak nitelendiriyor. Sanatçı Londra'da yaşıyor.

ANA YAPITLARI: *Günden Kalanlar*, 1989, *Avunamayanlar*, 1995; *Beni Asla Bırakma*, 2005

Michel Houellebecq

1956, FRANSIZ

Houellebecq yazar, eleştirmen ve senaristtir. Hint Okyanusundaki Réunion adasında doğdu; ailesi tarafından terk edildi ve Paris'in bir kenar mahallesinde yaşayan büyükannesinin yanına gönderildi. Kendisine uluslararası ün kazandıran romanlarını 1990'larda yazmaya başladı; bunlar, modern yaşamın kofluğuna dair kasvetli ve sinik anlatılardı. Liberal bağnazlığa dair nihilist, müstehcen ve zehir zemberek eleştirel yapıtları aynı derecede hem övgü hem eleştiri aldı.

Platform romanının tanıtımı için çıktığı turnede Houellebecq İslam dinine hakaret ederek dinsel nefret uyandırmakla suçlandı. Bu tartışma kitaplarının satışını arttırsa da yazarın güvenliğini sağlamak için önlem alınmasını gerektirdi. Fransız mizah dergisi *Charlie Hebdo*'nun işyerinin 2015 yılında büroları El Kaide'nin saldırısına uğradığında tesadüf eseri Houellebecq'in bir karikatürü derginin ön sayfasındaydı.

ANA YAPITLARI: *Her Neyse*, 1994, *Temel Parçacıklar* (*Atomlarına Ayrılmış* adıyla da çevrildi), 1998

△ KAZUO ISHIGURO, 1995

Teşekkür

Cobald ID dizinleme için Helen Peters'a teşekkürlerini sunar. Yayıncı fotoğraflarının çoğaltılmasına izin verdikleri için şu kişilere teşekkürlerini sunar:

(Anahtar: **a**-yukarı; **b**-aşağı; **c**-orta; **f**-uzak; **l**-sol; **r**-sağ; **t**-üst)

2 Getty Images: Stock Montage / Contributor (c). **3 Alamy Stock Photo:** maurice joseph (c). **5 Getty Images:** ullstein bild Dtl. / Contributor (c). **12 Getty Images:** Fine Art / Contributor (ca). **12 Alamy Stock Photo:** ART Collection (crb). **13 Getty Images:** UniversalImagesGroup / Contributor (c). **14 Getty Images:** DEA / G. DAGLI ORTI / Contributor (bl). DEA / A. DAGLI ORTI / Contributor (tr). **15 Alamy Stock Photo:** Alexei Fateev (tl). **15 Getty Images:** De Agostini Picture Library / Contributor (cr). **16 Alamy Stock Photo:** Hemis (bl). **16 Getty Images:** Heritage Images / Contributor (crb). **17 Getty Images:** Leemage / Contributor (c). **18 Alamy Stock Photo:** Art Collection 3 (cb). jamesjagger / StockimoNews (crb). **19 Alamy Stock Photo:** Classic Image (c). **20 Getty Images:** UniversalImagesGroup / Contributor (tl). Fine Art Photographic / Contributor (bl). **20-21 Getty Images:** David Goddard / Contributor (tr). **21 Bridgeman Images:** © Christie's Images (cr). **22 Alamy Stock Photo:** Hemis (cla). ART Collection (crb). **23 Bridgeman Images:** Chateau de Versailles, France (c). **24 TopFoto:** Roger-Viollet (tl). **24 Getty Images:** Heritage Images / Contributor (tr). DEA / V. PIROZZI / Contributor (bl). **25 Getty Images:** DEA / J. E. BULLOZ / Contributor (br). **26 Getty Images:** Christophel Fine Art / Contributor (c). **27 Alamy Stock Photo:** Hemis (bl). **27 Getty Images:** Culture Club / Contributor (br). **28 Getty Images:** Leemage / Contributor (ca). Culture Club / Contributor (br). **29 Alamy Stock Photo:** Granger Historical Picture Archive (c). **30 Getty Images:** ullstein bild Dtl. / Contributor (tl). CURTO DE LA TORRE / Stringer (tr). Photo Josse/ Leemage / Contributor (br). **31 Alamy Stock Photo:** robertharding (br). **32 Alamy Stock Photo:** DavidCC (cla). **32 Getty Images:** Scott Barbour / Staff (crb). **33 Getty Images:** Fine Art / Contributor (c). **34 Alamy Stock Photo:** Falkenstein / Bildagentur-online Historical Collect (tc). North Wind Picture Archives (cl). **35 Alamy Stock Photo:** Hirarchivum Press (t). **36 Getty Images:** Print Collector / Contributor (cl). DEA PICTURE LIBRARY / Contributor (tr). **37 Alamy Stock Photo:** ART Collection (tr). Michael Brooks (b). **38 Bridgeman Images:** National Portrait Gallery, London, UK (c). **39 Getty Images:** Culture Club / Contributor (cla). De Agostini Picture Library / Contributor (cr). Universal History Archive / Contributor (br). **40 Getty Images:** DEA PICTURE LIBRARY / Contributor (tr). **41 Getty Images:** PHAS / Contributor (tr). **41 Alamy Stock Photo:** PjrStatues (bl). parkerphotography (br). **42 Alamy Stock Photo:** Lebrecht Music and Arts Photo Library (tr). **42 Getty Images:** Photo Josse / Leemage / Contributor (br). **43 Getty Images:** Photo Josse / Leemage / Contributor (c). **44 Alamy Stock Photo:** Artokoloro Quint Lox Limited (c). **45 Bridgeman Images:** London Metropolitan Archives, City of London (tr). **45 Alamy Stock Photo:** Peter Horree (br). **46 Alamy Stock Photo:** PersimmonPictures.com (bl). JTB MEDIA CREATION, Inc. (crb). **47 Getty Images:** Apic / RETIRED / Contributor (c). **48 Getty Images:** Stock Montage / Contributor (c). **49 Getty Images:** Print Collector / Contributor (tl). **49 Alamy Stock Photo:** Peter Horree (br). **50 Alamy Stock Photo:** Florilegius (tc). **50 Getty Images:** Culture Club / Contributor (bl). **51 Alamy Stock Photo:** AF Fotografie (tr). **51 Getty Images:** MARTIN BERNETTI / Staff (b). **52 Alamy Stock Photo:** Ian Dagnall (tr). **53 Alamy Stock Photo:** Ian Dagnall (bl). AF Fotografie (cra). Chronicle (br). **54 Getty Images:** Photo Josse / Leemage / Contributor (c). **55 Bridgeman Images:** Wallace Collection, London, UK (cr). **55 Getty Images:** AFP / Stringer (br). **56 Alamy Stock Photo:** Classic Image (bc). **57 Getty Images:** Christophel Fine Art / Contributor (tl). **60 Alamy Stock Photo:** Heritage Image Partnership Ltd (c). **61 Alamy Stock Photo:** Novarc Images (bl). **61 Getty Images:** Ulrich Baumgarten / Contributor (br). **62 Alamy Stock Photo:** FALKENSTEINFOTO (cl). **62 Getty Images:** Heritage Images / Contributor (br). **63 Getty Images:** DEA PICTURE LIBRARY / Contributor (tl). **63 akg-images:** Joseph Martin (br). **64 Alamy Stock Photo:** Simon Whaley Landscapes (cl). **64 Getty Images:** Culture Club / Contributor (crb). **65 Alamy Stock Photo:** Granger Historical Picture Archive (c). **66 Alamy Stock Photo:** SuperStock (tl). Richard Allen (clb). **66 Getty Images:** Olaf Protze / Contributor (br). **67 Alamy Stock Photo:** nobleIMAGES (ca). Paul Fearn (cb). **67 Alamy Stock Photo:** Pictorial Press Ltd (crb). **68 Alamy Stock Photo:** Peter Titmuss (bl). **68 Getty Images:** Culture Club / Contributor (tc). DEA PICTURE LIBRARY / Contributor (br). **69 Bridgeman Images:** Private Collection (c). **70 Alamy Stock Photo:** Ruby (tl). **70 Bridgeman Images:** Private Collection / The Stapleton Collection (bc). **71 Alamy Stock Photo:** Steve Vidler (t). **71 Bridgeman Images:** British Library, London, UK / © British Library Board. All Rights Reserved (br). **72 Getty Images:** Heritage Images / Contributor (c). **73 Getty Images:** DEA / G. DAGLI ORTI / Contributor (bl). **73 Alamy Stock Photo:** Everett Collection Inc (crb). **74 Alamy Stock Photo:** Glyn Genin (bl). Paul Fearn (crb). **75 akg-images:** Pictures From History (c). **76 Alamy Stock Photo:** Peter Horree (tr). **77 TopFoto:** ©Roger-Viollet (tr). **77 akg-images:** Erich Lessing (bl). **77 Bridgeman Images:** Musee de la Ville de Paris, Maison de Balzac, Paris, France / Archives Charmet (br). **78 Getty Images:** Photo Josse / Leemage / Contributor (c). **79 Getty Images:** Apic / RETIRED / Contributor (c). Mondadori Portfolio / Contributor (br). **80 Getty Images:** Photo Josse/Leemage / Contributor (clb). **80 Alamy Stock Photo:** age fotostock (bc). **80 TopFoto:** Roger-Viollet (tr). **81 Getty Images:** Christophel Fine Art / Contributor (t). Popperfoto / Contributor (c). **83 Getty Images:** Bettmann / Contributor (tr). **83 Alamy Stock Photo:** Chronicle (bl). **83** Dorling Kindersley: Dreamstime.com / Thomas Barrat / Tbarrat (br). **84 Getty Images:** Bettmann / Contributor (tr). **85 Getty Images:** Culture Club / Contributor (tl). Barry Winiker (bl). **85 Alamy Stock Photo:** BFA (br). **86 Bridgeman Images:** Charles Dickens Museum, London, UK (tr). **86 Getty Images:** Culture Club / Contributor (br). **87 Getty Images:** Historical Picture Archive / Contributor (c). **88 Alamy Stock Photo:** Entertainment Pictures (bl). **88 Getty Images:** Culture Club / Contributor (tc). Epics / Contributor (br). **89 Alamy Stock Photo:** VIEW Pictures Ltd (t). **90 Getty Images:** Culture Club / Contributor (tl). **90 Alamy Stock Photo:** Paul Fearn (tr). **90 Getty Images:** Culture Club / Contributor (b). Mondadori Portfolio / Contributor (t). **92 Getty Images:** Fine Art / Contributor (c). **93 Alamy Stock Photo:** Steve Morgan (cr). **93 Getty Images:** Rischgitz / Stringer (br). **94 Alamy Stock Photo:** Granger Historical Picture Archive (t). **94 Bridgeman Images:** Bronte Parsonage Museum, Haworth, Yorkshire, U.K. (bl). **95 Alamy Stock Photo:** Paul Fearn (tl). Virginia Velasco (br). **96 Alamy Stock Photo:** darryl gill (t). **96 Bridgeman Images:** Bronte Parsonage Museum, Haworth, Yorkshire, U.K. (bl). **97 Getty Images:** Culture Club / Contributor (tr). Fine Art Photographic / Contributor (br). **98 Getty Images:** Mondadori Portfolio / Contributor (bl). **99 Alamy Stock Photo:** GL Archive (tl). **100 Getty Images:** Print Collector / Contributor (tr). **101 Getty Images:** Print Collector / Contributor (br). **104 Getty Images:** DEA PICTURE LIBRARY / Contributor (c). **105 Getty Images:** Culture Club / Contributor (tr). **105 Alamy Stock Photo:** Chronicle (br). **106 Alamy Stock Photo:** David Lyons (cla). **106 Getty Images:** Michael Nicholson / Contributor (crb). **107 Getty Images:** Bettmann / Contributor (c). **108 Getty Images:** Apic / RETIRED / Contributor (c). **109 Alamy Stock Photo:** Randy Duchaine (ca). Premium Stock Photography GmbH (crb). **110 Getty Images:** Otto Herschan / Stringer (clb). Library of Congress / Contributor (cra). **111 Library of Congress:** (tr). **111 Getty Images:** GraphicaArtis / Contributor (b). **112 Getty Images:** De Agostini Picture Library / Contributor (cla). Photo 12 / Contributor (crb). **113 Getty Images:** Apic / RETIRED / Contributor (c). **114 akg-images:** arkivi (tl). **114 Bridgeman Images:** Tallandier (tr). **115 Getty Images:** De Agostini Picture Library / Contributor (tr). Christophel Fine Art / Contributor (br). **116 Alamy Stock Photo:** Lebrecht Music and Arts Photo Library (c). **117 Getty Images:** Hulton Archive / Stringer (cla). adoc-photos / Contributor (crb). **118 Bridgeman Images:** Tallandier (tl). **118 Getty Images:** Photo Josse/ Leemage / Contributor (b). **119 Getty Images:** Culture Club / Contributor (tl). **119 Alamy Stock Photo:** Granger Historical Picture Archive (crb). **120 Getty Images:** De Agostini Picture Library / Contributor (tr). Heritage Images / Contributor (br). **121 Getty Images:** Fine Art / Contributor (c). **122 Alamy Stock Photo:** Paul Fearn (t). **122 Getty Images:** UniversalImagesGroup / Contributor (bl). **122 TopFoto:** RIA Novosti (br). **123 TopFoto:** RIA Novosti (tr). RIA Novosti (crb). **124 Getty Images:** Culture Club / Contributor (tr). **125 Alamy Stock Photo:** Paul Fearn (tr). **125 Getty Images:** Robbie Jack / Contributor (br). **126 Getty Images:** Bettmann / Contributor (c). **127 Getty Images:** Bettmann / Contributor (tr). **127 Alamy Stock Photo:** Alexey Zarubin (bl). Art Collection 3 (br). **128-129 akg-images:** Elizaveta Becker (tl). **128 Alamy Stock Photo:** SPUTNIK (bl). **129 Alamy Stock Photo:** SPUTNIK (cra). **129 Getty Images:** Elliott & Fry / Stringer (crb). **130 Alamy Stock Photo:** Granger Historical Picture Archive (tr). **131 Getty Images:** Universal History Archive / Contributor (tr). Hulton Archive / Stringer (br). **132 Alamy Stock Photo:** Norman Eggert (bl). Granger Historical Picture Archive (cr). **133 Alamy Stock Photo:** IanDagnall Computing (c). **134 Getty Images:** Buyenlarge / Contributor (bl). Historical Picture Archive / Contributor (cr). **135 Getty Images:** Hulton Archive / Staff (c). **136 Alamy Stock Photo:** International Photobank (cla). **136 Getty Images:** Universal History Archive / Contributor (crb). **137 Alamy Stock Photo:** Granger Historical Picture Archive (c). **138 Alamy Stock Photo:** Pictorial Press Ltd (cl). **138-139 Alamy Stock Photo:** David Noton Photography (tr). **139 Bridgeman Images:** British Library, London, UK / © British Library Board. All Rights Reserved (bl). **139 Alamy Stock Photo:** Chronicle (br). **140 Getty Images:** Christophel Fine Art / Contributor (c). **141 Getty Images:** Photo 12 / Contributor (tr). DEA PICTURE LIBRARY / Contributor (br). **142 Alamy Stock Photo:** IanDagnall (c). **143 Alamy Stock Photo:** Tim Jones (cb). **143 Getty Images:** Bettmann / Contributor (cr). **144 Alamy Stock Photo:** World History Archive (tr). **145 Getty Images:** DEA / A. DAGLI ORTI / Contributor (tl). PHAS / Contributor (cra).

145 Lebrecht: Tristram Kenton (br). **146 Getty Images:** Heritage Images / Contributor (c). **147 Getty Images:** DEA / J. L. CHARMET / Contributor (cla). Mondadori Portfolio / Contributor (cr). **147 Alamy Stock Photo:** Hemis (br). **148 Alamy Stock Photo:** Heritage Image Partnership Ltd (tr). **149 Alamy Stock Photo:** Paul Fearn (bl). **149 Bridgeman Images:** British Library, London, UK / © British Library Board. All Rights Reserved (tr). **149 Alamy Stock Photo:** Pictorial Press Ltd (br). **150 Alamy Stock Photo:** ART Collection (bl). Everett Collection Inc (cr). **151 Alamy Stock Photo:** Granger Historical Picture Archive (c). **152 Getty Images:** API / Contributor (tl). Universal History Archive / Contributor (tr). **152 Alamy Stock Photo:** Chronicle (bl). **153 Getty Images:** Caterine Milinaire / Contributor (t). **154 Alamy Stock Photo:** Peter Brown (bl). **154 Bridgeman Images:** Private Collection / The Stapleton Collection (cr). **155 Getty Images:** DEA PICTURE LIBRARY / Contributor (c). **156 Bridgeman Images:** Tretyakov Gallery, Moscow, Russia (c). **157 TopFoto:** SCRSS (tr). **157 Alamy Stock Photo:** Heritage Image Partnership Ltd (crb). **158 Alamy Stock Photo:** ITAR-TASS News Agency (tl). **158 Getty Images:** SVF2 / Contributor (b). **159 Getty Images:** Heritage Images / Contributor (ca). **159 TopFoto:** SCRSS (bl). **159 Alamy Stock Photo:** Heritage Image Partnership Ltd (br). **160 Getty Images:** Estate of Emil Bieber / Klaus Niermann / Contributor (tr). **161 Alamy Stock Photo:** volkerpreusser (bl). Xinhua (cr). **162 Getty Images:** De Agostini Picture Library / Contributor (tr). **163 Alamy Stock Photo:** Granger Historical Picture Archive (br). **164 Alamy Stock Photo:** Art Collection 3 (br). **165 Getty Images:** Imagno / Contributor (tr). **168 Alamy Stock Photo:** George Munday (bl). **168 Bridgeman Images:** Private Collection / Photo © Christie's Images (crb). **169 Getty Images:** DEA PICTURE LIBRARY / Contributor (c). **170 Getty Images:** Edward Steichen / Contributor (tr). **171 Getty Images:** Universal History Archive / Contributor (cl). Evans / Stringer (cra). **171 Alamy Stock Photo:** ITAR-TASS News Agency (br). **172 Alamy Stock Photo:** JTB MEDIA CREATION, Inc. (bl). **172 Getty Images:** Popperfoto / Contributor (br). **173 TopFoto:** TopFoto.co.uk (c). **174 Alamy Stock Photo:** Masterpics (c). **175 Getty Images:** FRANCOIS GUILLOT / Staff (tr). **175 TopFoto:** The Granger Collection, New York (clb). **175 Getty Images:** Leemage / Contributor (br). **176 Getty Images:** GAROFALO Jack / Contributor (tl). **176 akg-images:** Catherine Bibollet (bl). **177 Getty Images:** Apic / RETIRED / Contributor (bl). **177 TopFoto:** Roger-Viollet (br). **178 Getty Images:** New York Times Co. / Contributor (tr). **179 Alamy Stock Photo:** Michael Snell (bl). Paul Fearn (crb). **180 Getty Images:** Edward Steichen / Contributor (c). **181 Alamy Stock Photo:** Keystone Pictures USA (cr). AF archive (bl). INTERFOTO (br). **182 Getty Images:** Bettmann / Contributor (tr). **183 akg-images:** Pictures From History (cla). **183 Alamy Stock Photo:** SPUTNIK (cr). Henry Westheim Photography (cb). **184 Getty Images:** Photo 12 / Contributor (c). **185 Alamy Stock Photo:** Alain Le Garsmeur James Joyce Ireland (tl). ART Collection (br). **186 TopFoto:** Fine Art Images / Heritage Images (cl). **186 Getty Images:** Hulton Deutsch / Contributor (br). **187 Getty Images:** Bettmann / Contributor (tl). **187 Bridgeman Images:** Private Collection / Courtesy of Swann Auction Galleries (cr). **188 Alamy Stock Photo:** IanDagnall Computing (c). **189 Alamy Stock Photo:** Christopher Nicholson (bl). **189 Getty Images:** Culture Club / Contributor (cr). **190 Alamy Stock Photo:** INTERFOTO (tl). Art Collection 3 (bl). **190 Getty Images:** Hulton Deutsch / Contributor (br). **191 Alamy Stock Photo:** The National Trust Photolibrary (tr). **191 Getty Images:** Lenare / Stringer (cr). **192 akg-images:** Archiv K. Wagenbach (tr). **192 Getty Images:** Three Lions / Stringer (br). **193 Getty Images:** Private Collection / Prismatic Pictures (c). **194 Alamy Stock Photo:** Lebrecht Music and Arts Photo Library (b). **195 Getty Images:** Mondadori Portfolio / Contributor (tl). **195 Alamy Stock Photo:** INTERFOTO (bl). **195 akg-images:** Archiv K. Wagenbach (br). **196 Getty Images:** Historical / Contributor (tr). **197 Getty Images:** Bettmann / Contributor (bl). **197 Alamy Stock Photo:** Paul Fearn (crb). **198 Alamy Stock Photo:** Art Kowalsky (b). **199 Getty Images:** David Lees / Contributor (tc). **199 Alamy Stock Photo:** Granger Historical Picture Archive (clb). **199 Getty Images:** Print Collector / Contributor (crb). **200 Alamy Stock Photo:** Granger Historical Picture Archive (cla). **200 Getty Images:** Central Press / Stringer (crb). **200 Lebrecht:** Lebrecht Music & Arts 2 (br). **201 Getty Images:** Hulton Deutsch / Contributor (c). **202 Getty Images:** John Springer Collection / Contributor (bl). **202 Cobalt id:** (crb). **203 Alamy Stock Photo:** Pictorial Press Ltd (c). **204 Mary Evans Picture Library:** IDA KAR (tr). **205 Alamy Stock Photo:** Granger Historical Picture Archive (cr). **205 Getty Images:** Picture Post / Stringer (br). **206 Bridgeman Images:** Pearl Freeman (tr). **207 Getty Images:** Bettmann / Contributor (ca). **207 Alamy Stock Photo:** Darryl Brooks (bl). **207 Cobalt id:** (br). **208 Bridgeman Images:** © Tobie Mathew Collection (cla). **208 Alamy Stock Photo:** PRISMA ARCHIVO (crb). **209 Alamy Stock Photo:** Paul Fearn (c). **210 Getty Images:** Oli Scarff / Staff (cla). **210 Alamy Stock Photo:** Everett Collection Inc (crb). **211 Alamy Stock Photo:** Everett Collection Historical (c). **212 Getty Images:** Bettmann / Contributor (t). Culture Club / Contributor (clb). **213 Getty Images:** Hulton Archive / Stringer (cra). **213 Alamy Stock Photo:** Hemis (bc). **214 Alamy Stock Photo:** Pictorial Press Ltd (c). **215 Alamy Stock Photo:** Bhammond (bl). **215 Getty Images:** Chicago History Museum / Contributor (br). **216 Getty Images:** Transcendental Graphics / Contributor (tr). Photo 12 / Contributor (b). **217 Getty Images:** Bettmann / Contributor (tc). **217 Royal Books, Inc:** (br). **218 Getty Images:** John D. Kisch / Separate Cinema Archive / Contributor (tl). Popperfoto / Contributor (crb).

219 akg-images: Olivier Martel (bl). **219 Getty Images:** John Springer Collection / Contributor (cra). **220 Getty Images:** ullstein bild Dtl. / Contributor (tr). **221 akg-images:** ullstein bild (tr). **221 Getty Images:** Imagno / Contributor (bl). Robbie Jack / Contributor (br). **222 Alamy Stock Photo:** MARKA (c). **223 Getty Images:** DEA / P. JACCOD / Contributor (cra). **224 Alamy Stock Photo:** Greg Wright (t). **225 akg-images:** Album / Kurwenal / Prisma (ca). **225 Getty Images:** Rafa Samano / Contributor (bl). Ulf Andersen / Contributor (crb). **226 Getty Images:** Raymond Boyd / Contributor (cla). Herbert Orth / Contributor (crb). **227 Getty Images:** Lloyd Arnold / Contributor (c). **228 Alamy Stock Photo:** Cosmo Condina (tl). Brian Jannsen (tr). Granger Historical Picture Archive (clb). **229 Getty Images:** Europa Press / Contributor (b). **230 Lebrecht:** Lebrecht Music & Arts 2. From *The Old Man and the Sea* by Ernest Hemingway, published by Jonathan Cape, London. Reproduced by permission of The Random House Group Ltd. ©September 2018 (tr). **230 Getty Images:** Hulton Archive / Stringer (bl). **231 Alamy Stock Photo:** john norman (tl). **231 Getty Images:** Keystone / Stringer (cr). **232 Getty Images:** Mondadori Portfolio / Contributor (cr). John S Lander / Contributor (bc). **233 Getty Images:** The Asahi Shimbun / Contributor (c). **234 Alamy Stock Photo:** The Granger Collection (bl). **235 Alamy Stock Photo:** Archivart (ca). **236 Alamy Stock Photo:** Paul Fearn (ca). **237 Getty Images:** Haywood Magee / Stringer (br). **240 Getty Images:** Carl Mydans / Contributor (c). **241 akg-images:** (tr). **241 Getty Images:** Carl Mydans / Contributor (br). **242 Alamy Stock Photo:** Granger Historical Picture Archive (tr). **242 Getty Images:** Arthur Rothstein / Contributor (br). **243 Getty Images:** Hulton Archive / Stringer (c). **244 Alamy Stock Photo:** Granger Historical Picture Archive (c). **245 Alamy Stock Photo:** Julio Etchart (c). **245 Getty Images:** Hulton Deutsch / Contributor (br). **246 Getty Images:** Kurt Hutton / Stringer (t). Hulton Archive / Stringer (clb). **247 Alamy Stock Photo:** Scott Sim (bl). Granger Historical Picture Archive (crb). **248 Getty Images:** MIGUEL ROJO / Stringer (bl). **249 Getty Images:** Keystone-France / Contributor (c). **250 Alamy Stock Photo:** Sueddeutsche Zeitung Photo (clb). World History Archive (tr). **251 Getty Images:** Justin Setterfield / Contributor (t). Heritage Images / Contributor (br). **252 Alamy Stock Photo:** Everett Collection Historical (c). **253 Alamy Stock Photo:** Philip Dunn (bl). Everett Collection Inc (crb). **254 Getty Images:** RDA/RETIRED / Contributor (cla). **254 Bridgeman Images:** PVDE (crb). **255 Getty Images:** Lipnitzki / Contributor (c). **256 Getty Images:** Horst P. Horst / Contributor (bl). **257 Getty Images:** STF / Staff (tr). **257 TopFoto:** (br). **258 Getty Images:** Hulton Archive / Stringer (cla). Hiroyuki Ito / Contributor (cr). **259 Getty Images:** ullstein bild / Contributor (c). **260 Getty Images:** Lipnitzki / Contributor (tl). **261 Dorling Kindersley:** Gary Ombler / Wardrobe Museum, Salisbury (tl). **261 Lebrecht:** John Haynes (clb). **261 Alamy Stock Photo:** ClassicStock (crb). **262 Magnum Photos:** Chris Steele-Perkins (tr). **263 Getty Images:** Frederic Lewis / Staff (bl). Paul Thompson / FPG / Stringer (cr). **264 Alamy Stock Photo:** John Frost Newspapers (tr). Old Paper Studios (bl). **264 Getty Images:** Keystone-France / Contributor (br). **265 Getty Images:** Kurt Hutton / Stringer (c). **266 Getty Images:** Lipnitzki / Contributor (tr). **267 Alamy Stock Photo:** Neftali (tl). **267 Getty Images:** Andia / Contributor (bl). Hulton Deutsch / Contributor (br). **268 Getty Images:** Hulton Archive / Stringer (tr). **269 Getty Images:** Evening Standard / Stringer (cl). **269 Alamy Stock Photo:** Antiques & Collectables (tr). Aled Llywelyn (br). **270 Getty Images:** Lipnitzki / Contributor (c). **271 Alamy Stock Photo:** Everett Collection, Inc. (cla). ERIC LAFFORGUE (br). **272 Getty Images:** Bettmann / Contributor (bl). **272 Cobalt id:** (crb). **273 Getty Images:** Ulf Andersen / Contributor (c). **274 Getty Images:** James Andanson / Contributor (c). **275 Getty Images:** Mondadori Portfolio / Contributor (bl). Apic / RETIRED / Contributor (br). **276 Alamy Stock Photo:** Zoonar GmbH (clb). **276 Bridgeman Images:** Peter Newark Military Pictures (cr). **277 Getty Images:** Gianni GIANSANTI / Contributor (c). **278 Alamy Stock Photo:** Shawshots (t). **278 Getty Images:** Fototeca Storica Nazionale. / Contributor (bl). **279 akg-images:** ullstein bild (bl). **279 Lebrecht:** Lebrecht Music & Arts 2. *If This Is a Man* by Primo Levi, Little, Brown Book Group (br). **280 Bridgeman Images:** Prismatic Pictures (tr). **281 Alamy Stock Photo:** AF Fotografie (ca). **281 Getty Images:** Ted Streshinsky Photographic Archive / Contributor (cr). **281 Bridgeman Images:** © Christie's Images (br). **282 Getty Images:** Gianni GIANSANTI / Contributor (tr). **283 Alamy Stock Photo:** MARKA (bl). **283 akg-images:** Fototeca Gilardi (tr). **283 Getty Images:** Ulf Andersen / Contributor (br). **284 akg-images:** Marion Kalter (tr). **285 Getty Images:** Sean Gallup / Staff (tr). Bloomberg / Contributor (bl). **285 Alamy Stock Photo:** dpa picture alliance archive (br). **286 Getty Images:** Bettmann / Contributor (c). **287 Getty Images:** EITAN ABRAMOVICH / Staff (ca). **287 Alamy Stock Photo:** Xinhua (bl). StellaArt (br). **288 Alamy Stock Photo:** Everett Collection Inc (cl). Organica (tr). **289 akg-images:** Album / Oronoz (tc). **289 Alamy Stock Photo:** dpa picture alliance (bl). **290 Alamy Stock Photo:** Everett Collection Historical (tr). **291 Getty Images:** Gene Lester / Contributor (tl). The Frent Collection / Contributor (tr). **291 Bridgeman Images:** Newberry Library, Chicago, Illinois, USA (br). **292 Getty Images:** Sovfoto / Contributor (bl). **292 Alamy Stock Photo:** INTERFOTO (crb). **293 TopFoto:** Roger-Viollet (c). **294 Alamy Stock Photo:** PRAWNS (bl). Jonny White (cr). **295 Lebrecht:** Hollandse Hoogte (c). **296 Getty Images:** Romano Cagnoni / Contributor (t). **296 Lebrecht:** Lebrecht Music & Arts 2 (bl). **297 Getty Images:** ISSOUF SANOGO / Stringer (tr). STEFAN HEUNIS / Stringer (br). **298 Getty Images:**

ADALBERTO ROQUE / Stringer (cr). Erich Auerbach / Stringer (br). **299 Getty Images:** Ulf Andersen / Contributor (ca). **300 Alamy Stock Photo:** dpa picture alliance (tr). **301 Alamy Stock Photo:** Granger Historical Picture Archive (br). **304 Getty Images:** Ulf Andersen / Contributor (c). **305 Alamy Stock Photo:** Martin A. Doe (tr). Martin A. Doe (bl). **306 Getty Images:** Brooks Kraft / Contributor (c). **307 Alamy Stock Photo:** Brian Jannsen (br). **308 REX/Shutterstock:** SNAP (c). **309 Alamy Stock Photo:** Science History Images (ca). dpa picture alliance archive (tr). **309 Getty Images:** Eliot Elisofon / Contributor (br). **310 Alamy Stock Photo:** Christopher Stewart (bl). **310 Getty Images:** Rene Johnston / Contributor (crb). **311 Marion Ettlinger:** (c). **312 Getty Images:** FILIPPO MONTEFORTE / Staff (cra). David Levenson / Contributor (c). **314 Getty Images:** Boston Globe / Contributor (tr). **315 Getty Images:** Apic/RETIRED / Contributor (tl). Boston Globe / Contributor (bl). **315 Alamy Stock Photo:** The Protected Art Archive (br). **316 Marion Ettlinger:** (c). **317 Getty Images:** Education Images / Contributor (ca). Christian Science Monitor / Contributor (br). **318 Alamy Stock Photo:** scenicireland.com / Christopher Hill Photographic (cl). Helen Thorpe Wright (crb). **319 Getty Images:** Richard Smith / Contributor (c). **320 Bridgeman Images:** British Library, London, UK / © British Library Board. All Rights Reserved (cl). **320 Alamy Stock Photo:** Alain Le Garsmeur "The Troubles" Archive (tr). **321 Getty Images:** Tara Walton / Contributor (tr). **321 Alamy Stock Photo:** Paul McErlane (br). **322 Getty Images:** Bernard Bisson / Contributor (cla). **322 Lebrecht:** Lebrecht Music & Arts 2. From *Disgrace* by J. M. Coetzee, published by Vintage, London, 2000. Reproduced by permission of The Random House Group Ltd. ©September 2018 (cr). **323 Getty Images:** Micheline Pelletier Decaux / Contributor (c). **324 Alamy Stock Photo:** AfriPics.com (t). **325 Lebrecht:** Lebrecht Music & Arts 2. From *Life & Times of Michael K* by J. M. Coetzee, published by Sacker & Warburg. Reproduced by permission of The Random House Group Ltd. ©September 2018 (bl). **325 Getty Images:** Per-Anders Pettersson / Contributor (crb). **326 Lebrecht:** Lebrecht Music & Arts 2. From *Of Love and Shadows* by Isabel Allende, published by Jonathan Cape, London 1987. Reproduced by permission of The Random House Group Ltd. ©September 2018 (tr). **326 Getty Images:** ILA AGENCIA / Contributor (br). **327 Getty Images:** The Sydney Morning Herald / Contributor (c). **328 Getty Images:** Ulf Andersen / Contributor (c). **329 Alamy Stock Photo:** GL Archive (c). **329 Getty Images:** Rick Madonik / Contributor (br). **330 Getty Images:** Raphael GAILLARDE / Contributor (tr). **331 Getty Images:** ED JONES / Staff (t). Dominique BERRETTY / Contributor (bl). **331 Alamy Stock Photo:** Science History Images (br). **332 Getty Images:** Gina Ferazzi / Contributor (c). **333 Getty Images:** ullstein bild Dtl. / Contributor (cla). Popperfoto / Contributor (crb). **334 Alamy Stock Photo:** Jim Laws (tl). **334 Cobalt id:** (bc). **335 Cobalt id:** (tr). **335 Alamy Stock Photo:** Photo 12 (b). **336 Alamy Stock Photo:** Sam Kolich (tr). **336 Cobalt id:** (br). **337 Alamy Stock Photo:** GARY DOAK (c). **338 Alamy Stock Photo:** INTERFOTO (tr). **339 Getty Images:** Imagno / Contributor (bl). **339 Lebrecht:** Lebrecht Music & Arts 2 (tr). **340 Lebrecht:** Ulf Andersen/Aurimages (c). **341 Getty Images:** Steve Russell / Contributor (cla). **341 Alamy Stock Photo:** MARKA (br). **342 Getty Images:** Ulf Andersen / Contributor (c). **343 Cobalt id:** (tr). **343 Alamy Stock Photo:** zhang jiahan (br). **344 Getty Images:** Hindustan Times / Contributor (c). **345 Alamy Stock Photo:** Ruby (c). **345 Cobalt id:** (crb). **346 Getty Images:** Fairfax Media / Contributor (tr). **347 Getty Images:** DEUTSCH Jean-Claude / Contributor (bc). **348 Getty Images:** Harcourt Brace / Stringer (t). **349 Getty Images:** David Levenson / Contributor (br).

Endpaper images: *Front*: **Alamy Stock Photo:** Andrejs Pidjass; *Back*: **Alamy Stock Photo:** Andrejs Pidjass

Diğer bütün görseller ©Dorling Kindersley.
Daha fazla bilgi için **bkz. ww.dkimages.com**